KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Miguel de Cervantes Saavedra

La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade

DON QUIJOTE

II

Çeviren: Roza Hakmen

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

yirminci baskı

Miguel de Cervantes Saavedra • DON QUIJOTE II

Miguel de Cervantes Saavedra

LA MANCHA'LI YARATICI ASİLZADE DON QUIJOTE

II

KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Miguel de Cervantes Saavedra

LA MANCHA'LI YARATICI ASİLZADE DON QUIJOTE II

Çeviren
Roza Hakmen

Şiirleri çeviren
Ahmet Güntan

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 646
Kâzım Taşkent
Klasik Yapıtlar Dizisi - 20

La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote - II / Miguel de Cervantes Saavedra
Özgün adı: El Ingenioso Hidalgo Don Quijote De La Mancha
Çeviren: Roza Hakmen
Şiirleri çeviren: Ahmet Güntan
Redaksiyon: Mina Urgan

Kitap editörü: Selahattin Özpalabıyıklar

Kapak tasarımı: Mehmet Ulusel

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

1. baskı: İstanbul, Nisan 1996
20. baskı: İstanbul, Şubat 2016
Takım ISBN 978-975-363-338-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2013
Sertifika No: 12334
Bu baskıya kaynak alınan kitap Editorial Planeta, S. A. 1992

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

LA MANCHA'LI YARATICI ŞÖVALYE DON QUIJOTE'NİN İKİNCİ KISMI

İthaf • 441
Narh • 443
Tashih belgesi • 443
Tasdikler • 443
Berat • 446
Lemos Kontuna ithaf • 447
Okura önsöz • 449

1. Don Quijote'nin hastalığı konusunda rahiple berberin arasında geçen konuşmalara dair • 453
2. Sancho Panza'nın, Don Quijote'nin yeğeni ve kâhya kadınla müthiş kavgasına ve başka gülünç konulara dair • 462
3. Don Quijote, Sancho Panza ve bakalorya sahibi Sansón Carrasco arasında geçen gülünç konuşmaya dair • 466
4. Sancho Panza'nın, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'nun şüpheleriyle sorularını cevaplayışına ve bilinmeye, anlatılmaya değer başka olaylara dair • 473
5. Sancho Panza'yla karısı Teresa Panza arasında geçen akıllıca, hoş sohbete ve neşeyle hatırlanacak başka olaylara dair • 477
6. Don Quijote'yle, yeğeni ve kâhya kadın arasında geçenlere dair: hikâyenin en önemli bölümlerinden biri • 482
7. Don Quijote'nin silâhtarıyla konuştuklarına ve çok ilginç başka olaylara dair • 486
8. Sevgilisi Dulcinea del Toboso'yu görmeye giderken Don Quijote'nin başına gelenlere dair • 492
9. Bu bölümde anlatılacaklara dair • 498
10. Sancho'nun Señora Dulcinea'yı başarıyla büyülemesine ve gerçek oldukları kadar gülünç de olan başka olaylara dair • 501
11. Yiğit Don Quijote'nin başına gelen, tuhaf Ölüm Meclisi arabası serüvenine dair • 508
12. Yiğit Don Quijote'yle cesur Aynalar Şövalyesi arasında geçen garip serüvene dair • 514
13. Orman Şövalyesi serüveninin devamına ve iki silâhtar arasında geçen akıllıca, ilginç ve hoş konuşmaya dair • 519
14. Orman Şövalyesi serüveni devam eder • 524

15. Aynalar Şövalyesiyle silâhtarının kim oldukları hakkında bilgi verilir • 533
16. Don Quijote'yle La Mancha'lı, akıllı bir asilzade arasında geçenlere dair • 535
17. Don Quijote'nin duyulmadık cesaretinin ulaştığı, ulaşabildiği son noktanın ve sınırın açıklanmasına ve başarıyla sonuçlanan aslanlar serüvenine dair • 543
18. Yeşil Ceketli Şövalyenin şatosunda veya evinde Don Quijote'nin başına gelenlere ve başka alelacayip olaylara dair • 552
19. Âşık çobanın serüvenine ve başka, gerçekten hoş olaylara dair • 560
20. Zengin Camacho'nun düğünüyle Yoksul Basilio serüvenine dair • 566
21. Camacho'nun düğününün devamına ve başka hoş olaylara dair • 573
22. La Mancha'lı yiğit Don Quijote'nin başarıyla sonuçlandırdığı, La Mancha'nın ortasındaki büyük Montesinos Mağarası serüvenine dair • 579
23. Müthiş Don Quijote, derin Montesinos Mağarasında gördüğü, imkânsızlığı ve boyutları bu serüvenin uydurma kabul edilmesine yol açan, inanılmaz şeyleri anlatır • 585
24. Münasebetsiz oldukları kadar bu büyük öykünün gerçekten anlaşılması için gerekli de olan binlerce kıvır zıvıra dair • 594
25. Anırtı serüvenine, sevimli kuklacı serüvenine ve falcı maymunun unutulmaz kehanetlerine dair • 599
26. Kuklacı serüveninin devamına ve başka, epeyce hoş olaylara dair • 607
27. Pedro Usta'yla maymununun kim olduklarına ve Don Quijote'nin istediği, düşündüğü gibi sonuçlanmayan anırtı serüveninin başarısızlığına dair • 614
28. Badincani'nin, dikkatle okuyanların öğreneceklerini söylediği şeylere dair • 619
29. Müthiş büyülü kayık serüveni • 623
30. Don Quijote'nin güzel bir avcı kadınla karşılaşmasına dair • 628
31. Birçok önemli konuya dair • 632
32. Don Quijote'nin akıl hocasına verdiği cevaba ve başka ciddî ve eğlenceli konulara dair • 639
33. Düşesle nedimelerin Sancho Panza'yla yaptıkları, tadına doyulmayacak, okunmaya ve dikkate değer sohbete dair • 651
34. Bu kitaptaki en güzel serüvenlerden birine, eşsiz Dulcinea del Toboso'nun büyüsünün çözülmesi konusunda verilen talimata dair • 656

35. Dulcinea'nın büyüsünün çözülmesi konusunda Don Quijote'ye verilen talimatın anlatılmasına devam edilir ve başka ilginç olaylar aktarılır • 662
36. Elemli Nedime'nin, nam-ı diğer Kontes Trifaldi'nin garip, hayale sığmaz serüvenine ve Sancho Panza'nın, karısı Teresa Panza'ya yazdığı mektuba dair • 669
37. Elemli Nedimenin müthiş serüveni devam eder • 673
38. Elemli Nedime, derdini anlatır • 675
39. Kontes Trifaldi, harikulâde, unutulmaz hikâyesine devam eder • 680
40. Bu serüvenle ve unutulmaz hikâyeyle ilişkili, bağlantılı şeylere dair • 683
41. Clavileño'nun gelişine ve bu uzun serüvenin sonuna dair • 687
42. Don Quijote'nin, Sancho Panza'ya cezireye vali olarak gitmeden önce verdiği nasihatlere ve başka önemli şeylere dair • 696
43. Don Quijote'nin Sancho Panza'ya verdiği ikinci nasihatlere dair • 700
44. Sancho Panza'nın ceziresine götürülüşüne ve şatoda Don Quijote'nin başına gelen garip serüvene dair • 704
45. Büyük Sancho Panza'nın ceziresinin başına geçip yönetime başlayışına dair • 713
46. Don Quijote'nin, sevdalı Altisidora'nın sevdaları sırasında maruz kaldığı korkunç, çıngıraklı, kedili dehşete dair • 718
47. Sancho Panza'nın valiliği sırasında yaptıklarının devamına dair • 722
48. Don Quijote'yle düşesin nedimesi Doña Rodríguez arasında geçenlere ve kaydedilmeye, ebediyen hatırlanmaya lâyık başka olaylara dair • 729
49. Ceziresini teftiş ederken Sancho Panza'nın başına gelenlere dair • 736
50. Yaşlı nedimeyi döven, Don Quijote'yi çimdikleyip tırmalayan büyücülerin, cellâtların kim olduğuna ve Sancho Panza'nın karısı Teresa Sancha'ya mektubunu götüren pajın başından geçen serüvene dair • 745
51. Sancho Panza'nın valiliğine ve başka yabana atılmayacak olaylara dair • 752
52. İkinci Elemli veya Dertli Nedime, nam-ı diğer Doña Rodríguez serüvenine dair • 759
53. Sancho Panza'nın valiliğinin tatsız sonuna dair • 765
54. Başka herhangi bir öyküye değil, bu öyküye ilişkin şeylere dair • 769
55. Yolda Sancho'nun başına gelenlere ve başka harikulâde olaylara dair • 776

56. Nedime Donā Rodríguez'in kızının hakkını korumak için La Mancha'lı Don Quijote'nin uşak Tosilos'la giriştiği görülmedik, duyulmadık çarpışmaya dair • 782
57. Don Quijote'nin dükle vedalaşmasına ve düşesin genç nedimesi, akıllı ve serbest Altisidora'yla olanlara dair • 786
58. Don Quijote'nin üzerine aralıksız yağan serüvenlere dair • 790
59. Don Quijote'nin başına gelen, serüven sayılabilecek harika olaya dair • 799
60. Barselona'ya giderken Don Quijote'nin başına gelenler • 805
61. Barselona girişinde Don Quijote'nin başına gelenlere ve bilgelikten çok gerçeklik içeren başka olaylara dair • 816
62. Büyülü baş serüvenine ve anlatılmadan geçilemeyecek başka saçmalıklara dair • 818
63. Kadırgaları ziyaret ederken Sancho Panza'nın başına gelen belâya ve güzel *Morisca*'nın ilginç serüvenine dair • 828
64. O güne kadar başından geçen serüvenler arasında, Don Quijote'yi en çok üzen serüvene dair • 836
65. Beyaz Ay Şövalyesi'nin kim olduğuna, Don Gregorio'nun özgürlüğüne kavuşmasına ve başka olaylara dair • 840
66. Okuyanın göreceği, dinleyenin duyacağı şeylere dair • 844
67. Don Quijote'nin çoban olup bir yıllık yasağı bitinceye kadar kırda yaşamaya karar verişine ve gerçekten hoş başka olaylara dair • 848
68. Don Quijote'nin başından geçen diken diken serüvene dair • 852
69. Bu büyük öykü boyunca Don Quijote'nin başına gelen en garip, en ilginç serüvene dair • 857
70. Altmış dokuzuncu bölümü izleyen ve bu öykünün açıklık kazanması için atlanmayan olaylara dair • 861
71. Köyüne giderken Don Quijote'ye silâhtarı Sancho'nun yaptıklarına dair • 867
72. Don Quijote'yle Sancho'nun köye varışlarına dair • 872
73. Don Quijote köyüne girerken karşısına çıkan alâmetlere ve bu büyük öyküyü süsleyip teyid eden başka olaylara dair • 876
74. Don Quijote'nin hastalanışına, vasiyetine ve ölümüne dair • 880

Dizin • 887

LA MANCHA'LI YARATICI ŞÖVALYE DON QUIJOTE'NİN İKİNCİ KISMI

Yazan: İlk kısmın yazarı Miguel de Cervantes Saavedra.

Lemos, Andrade ve Villalba Kontu, Sarria Markisi, Majestelerinin nedimi, Peñafiel Komandör'ü, Alcantara Tarikatı üyesi, Napoli Krallığı Genel Valisi ve Genel Komutanı, İtalya Yüksek Meclisi Başkanı Don Pedro Fernandez de Castro'ya.

1615 yılı

NARH

Ben, Hernando de Vallejo, Kraliyet Hazinesi yazmanı, Konsey üyesi, Miguel de Cervantes Saavedra tarafından yazılmış, Konsey senyörleri tarafından incelenen *La Mancha'lı Don Quijote, İkinci Kısım* adlı kitabın, Majestelerinin izniyle basıldığını; her yaprağına dört *maravedi* fiyat biçildiğini; yetmiş üç yapraklık kitabın, bu fiyat üzerinden iki yüz doksan iki *maravedi* fiyatla satılmasına izin verildiğini; kitabın başına konulacak bu narhın, imzamı taşıyan kitapla ilgili hükme uygun şekilde, kitaptan elde edilecek geliri belirleyeceğini, bunun katiyen üzerine çıkılmayacağını tasdik etmek üzere, işbu belgeyi, Konsey senyörlerinin emri ve adı geçen Miguel de Cervantes'in ricasıyla, Madrid'de, bin altı yüz on beş yılının yirmi bir Ekim günü imzaladım.

Hernando de Vallejo.

TASHİH BELGESİ

Miguel de Cervantes Saavedra tarafından yazılmış, *La Mancha'lı Don Quijote'nin İkinci Kısmı* adlı bu kitabı inceledim; aslına uygun olmayan, kayda değer bir şey yoktur. Bu belge, Madrid'de, yirmi bir Ekim, bin altı yüz on beşte imzalanmıştır.

Doktor Francisco Murcia de la Llana.

TASDİK

Konsey senyörleri tarafından bana verilen görev ve emre uygun olarak, bu lütuf dilekçesinde bulunan kitabı incelettim; dine ve genel ahlâka aykırı bir yanı yoktur, aksine, temiz ve eğlenceli, birçok ahlâkî görüşe yer veren bir kitaptır; basılmasına izin verilebilir. Madrid, beş Kasım, bin altı yüz on beş.

Doktor Gutierre de Cetina.

TASDİK

Konsey senyörleri tarafından bana verilen görev ve emre uygun olarak, Miguel de Cervantes'in *La Mancha'lı Don Quijote'nin İkinci Kısmı* adlı kitabını inceledim; Kutsal Katolik dinimize ve genel ahlâka aykırı hiçbir şey içermemektedir; aksine, namuslu ve lâtif bir eğlence sunmaktadır. Eski Yunanlılar bu tarz eğlenceyi devletlerinde uygun görmüşlerdi; Bozio'nun, *De Signis Ecclesiae*'nin ikinci cilt, onuncu bölümünde alıntı yaptığı Pausanias'ın dediği gibi, Sparta'lıların katı devletinde bile kahkahaya heykeller dikilmiş, Tesalya'lılar, kahkaha adına bayramlar yapmışlardı. Tullius'un birinci *Yasalar Üzerine*'de değindiği ve

Interpone tuis interdum gaudia curis

diyen şairin anlattığı gibi, küskün gönülleri ve hüzünlü ruhları ferahlatan bir kitaptır. Yazar bunu, gerçekle şakayı, hoş olanla yararlı olanı, maneviyatla gülünçlüğü karıştırarak, ders vermeyi zarafete dönüştürerek başarmış, şövalye kitaplarının çökertilmesi yolundaki haklı amacına ulaşmış, başarılı bir şekilde, büyük bir beceriyle, krallıklarımızı bu bulaşıcı hastalıktan temizlemiştir. Yazarın dehasına, milletimizin şanına ve şerefine yakışır, yabancı milletlerde hayranlık ve gıpta uyandıracak bir eserdir. Benim görüşüm budur. Madrid, 17 Mart 1615.

Felsefe doktoru Joseph de Valdivielso.

TASDİK

Madrid şehri, Majestelerinin sarayı piskopos naibi Señor Doktor Gutierre de Cetina tarafından bana verilen göreve uygun olarak, Miguel de Cervantes Saavedra'nın, *La Mancha'lı Yaratıcı Şövalye Don Quijote'nin İkinci Kısmı* adlı kitabını inceledim; içinde Hıristiyanlığa yakışmayan, örnek alınacak bir ahlâklılığa, manevî değerlere aykırı düşecek bir şey bulamadım; aksine bilgili ve yararlı şeylerle dolu olduğunu gördüm. Kitap hem amacına ulaşmada başarılı olmuş, haddinden fazla salgın haline gelmiş olan, boş ve yalan şövalye kitaplarının kökünü kazımıştır, hem de İspanyolca dilinde, bilgili kişilerin haklı olarak nefret ettiği sıkıcı sahteliğe yer vermeyen, dâhice bir ifade örneğidir. Kitapta sık sık değinilen, zekice düşüncelerle ortaya konan, kötü huyların düzeltilmesi

konusunda, Hıristiyanlığın cezaî kuralları o kadar akıllıca korunmaktadır ki, tedavi edilmesi amaçlanan hastalığa yakalanmış biri, hiç düşünmediği bir anda, irkilmeden, çekinmeden, zevkle içtiği bu tatlı ve lezzetli ilâçla, kötü huyuna lânet ederek tedavi olacak, başarılması en zor olanı da, hem zevk, hem ders almış olacaktır.

Birçokları vardır ki, faydalı olanı zevkli olanla gereği gibi karıştıramamış, yumuşatamamış, bu yüzden bütün o yorucu çalışmalarını ziyan etmişlerdir; Diogenes'in filozofluğunu ve bilgeliğini taklit edemediklerinden, küstahça, lâubali bir şekilde, yalan yanlış, kynik'liğini taklit etmeye kalkmışlar, kendilerini dedikoducu dillere teslim etmişler, ele aldıkları kötü huyun sert bir tekdiri hakettiğini göstermek için, olmayan olaylar icat etmişler, tesadüfen, o güne kadar bilinmeyen bir yol bulmuşlar ve bu şekilde, kötü huyu düzeltemeseler de, hocalığını yapmışlardır. Bilgili kişilerin nefretini kazanmışlar, halkın da, eğer varsa, inancını kaybetmişlerdir; reçetelerinin ve fütursuzca, tedbirsizce düzeltmek istedikleri kötü huyların, eskisinden çok daha kötü durumda olması, bütün çıbanların aynı anda reçete veya ilâçları kabul etmeye hazır olamayacağını göstermiştir. Aksine bazı çıbanlara yumuşak, hafif ilâçlar çok daha iyi gelir; dikkatli ve bilgili bir hekim, bu ilâçlarla istenen sonucu alır; bu sonuç da çoğu kez, bıçağın sertliğiyle sağlanandan çok daha iyidir.

Miguel de Cervantes'in yazıları ise, hem milletimizde, hem de yabancı milletlerde çok farklı bir etki uyandırmıştır; hepsi bir mucizeyi görmek ister gibi, İspanya, Fransa, İtalya, Almanya ve Flandre'ın, hem saflığını, hem temizliğini, hem de düşüncelerindeki yumuşaklığı, alkışlarla karşıladığı kitapların yazarını görmek istiyor. Gerçekliğine şahadet ederek bir olay anlatacağım: İçinde bulunduğumuz bin altı yüz on beş yılının yirmi beş Şubat günü, Toledo başpiskoposu saygıdeğer Kardinal Señor Don Bernardo de Sandoval y Rojas, Fransız büyükelçisinin yaptığı ziyareti iade ediyordu; büyükelçi, Fransız prensiyle İspanya prensesinin düğünüyle ilgili konuları konuşmak üzere gelmişti. Büyükelçiye eşlik eden, kibar ve zekî oldukları kadar, edebiyata da meraklı, çok sayıda Fransız soylusu, bana ve diğer başpiskopos yardımcılarına gelip, o sırada revaçta olan iyi kitapları sordular. Ben, incelemekte olduğum bu kitaba, tesadüfen değindiğimde, Miguel de Cervantes adını duyar duymaz, göklere çıkardılar; hem Fransa'da, hem de Fransa'ya komşu krallıklarda eserlerinin, hem aralarından birinin, birinci kısmını neredeyse ezbere bildiği *La Galatea*'nın, hem de *Hikâyeler*'inin gördüğü büyük takdiri vurguladılar. O kadar methettiler ki, kendilerini bu

kitabın yazarıyla tanışmaya davet ettim; davetimi büyük bir heyecan ve istekle karşıladılar. Yaşını, mesleğini, soyunu, mevkiini tek tek sordular. Yaşlı, asker, asilzade ve yoksul olduğunu söylemek zorunda kaldım; aralarından biri, şu can alıcı sözlerle cevap verdi: 'Yani böyle bir adamı İspanya çok zengin etmiyor, devlet hazinesi geçimini sağlamıyor mu?' Aynı düşünceyi paylaşan bir başka soylu atıldı ve büyük bir incelikle dedi ki: 'Eğer ihtiyaç onu yazmaya zorlayacaksa, Tanrı vere de hiçbir zaman fazla refaha ermese; böylece, kendisi yoksulken, eserleriyle herkesi zengin eder.' Öyle sanıyorum ki, bu yazdıklarım bir sansür raporu için fazla uzun; dalkavukça bir methiyenin sınırında gezdiğini söyleyenler olabilir; ancak, kısaca anlattıklarımın gerçek oluşu, eleştirmenlerin şüphesini, benim endişelerimi ortadan kaldıracaktır. Ayrıca, yalandan, yapmacık ve sahte konuştuğu halde gerçek bir karşılık görmeyi amaçlayan dalkavuğa verebileceği bir şeyi olmayana, bu zamanda dalkavukluk yapılmaz. Madrid, yirmi yedi Şubat, bin altı yüz on beş.

Doktor Márquez Torres.

BERAT

Siz Miguel de Cervantes Saavedra tarafından bize sunulan, *La Mancha'lı Don Quijote'nin İkinci Kısmı* adlı, eğlenceli ve ahlâklı hikâye kitabını, büyük uğraşlar sonucu yazdığınızı bildiren, basılması için gerekli izin ve yetkiyi ve yirmi sene ya da arzu ettiğimiz süre için hakkını vermemizi rica ettiğiniz dilekçeniz, Konseyimiz tarafından incelendi; tarafımızdan konulan kanunda aranan şartlar, adı geçen kitapta yerine getirildiğinden, size bu beratı vermemiz uygun bulundu. Bu sebeple, size veya yetkili kılacağınız kimseye, yukarıda adı geçen kitabı, beratın verildiği tarihten geçerli olmak üzere, on yıl boyunca basma ve satma iznini ve ayrıcalığını bağışlıyoruz. Kitabın, krallıklarımızın basımcılarından sizin seçeceğiniz herhangi birinin, tarafımızdan verilen izin ve yetkiyle yapacağı her basımı, Hazinemiz yazmanı Hernando de Vallejo'nun paraflarını ve sonunda imzasını taşıyan, Konseyimiz tarafından incelenmiş aslıyla birlikte, sözkonusu basımın aslına uygun olup olmadığının incelenmesi için, Konseyimize sunulacaktır; veyahut, sözkonusu basımın tarafımızdan tayin edilen bir düzeltmence, aslıyla karşılaştırılarak incelenip düzeltildiğine dair bir belge sunulacaktır. Adı geçen kitabı bu şekilde basacak olan basımcı, kitap Konseyimiz tarafın-

dan düzeltilip fiyatı belirlenmeden önce, kitabın ilk yaprağını basmayacak, yazara veya yetki verdiği kişiye, aslıyla birlikte kitabın sadece bir tek nüshasını teslim edecektir. Ancak tashih belgesi ve narh verildikten sonra, kitabın ilk yaprağını basabilecek, beratımızı, tasdikimizi, narh ve tashih belgesini ekleyecektir. Kitap yukarıda belirtilen şekli almadan önce, sizin veya başkasının kitabı satması yasaktır; satıldığı takdirde, adı geçen kanunda ve krallığımızın bu konudaki diğer kanunlarında öngörülen cezalar uygulanacaktır. Verilen süre içinde, sizden yetki almadan kitabı basan veya satan kişilerden, ceza olarak, kalıpları ve levhalarıyla birlikte, yapılan basımın haricinde, her ayrı basım için, elli bin *maravedi* alınacaktır. Bu cezanın üçte biri Hazinemize, üçte biri hükmü veren hâkime, üçte biri de dâvacıya ait olacaktır. Konseyimiz, Mahkemelerimizdeki başkan ve yargıçlar, Sarayımız ve Yüksek Mahkemelerimizdeki, krallıklarımızın ve senyörlüklerimizin bütün şehir, kasaba ve köylerindeki yargıçlar, şimdikiler ve bundan böyle bu görevlere gelecek olanlar, her biri kendi yetki alanında, sizi koruyacak, bu beratımızı ve lütfumuzu yerine getirecektir. Beratımıza aykırı herhangi bir hareketiniz, lütfumuzun geri alınması ve Hazinemize gidecek on bin *maravedi*'yle cezalandırılacaktır. Madrid'de, bin altı yüz on beş yılının Mart ayının otuzuncu günü imzalandı.

KRAL

Kralımızın emriyle,
PEDRO DE CONTRERAS.

LEMOS KONTUNA
İTHAF

Geçtiğimiz günlerde, temsil edilmeden önce basılan komedilerimi Ekselânslarına gönderdiğimde, yanlış hatırlamıyorsam, Don Quijote'nin, Ekselânslarına el öpmeye gitmek üzere, mahmuzlarını kuşandığını söylemiştim; şimdi de mahmuzlarını kuşanıp yola koyulduğunu söylüyorum. Eğer oraya varırsa, Ekselânslarına bir hizmette bulunmuş olacağı kanısındayım; çünkü ikinci bölüm adı altında ortaya çıkıp kılık değiştirerek dünyayı dolaşan bir başka Don Quijote'nin yarattığı tatsızlığı ve bulantıyı gidermek üzere, asıl Don Quijote'yi yola çıkarmam için her taraftan ısrarlar geliyor. Bunu en çok ister gibi görünen ise, büyük Çin imparatoru oldu; kendisi bir ay kadar önce, bir ulakla gönderdiği, Çince yazılmış mektubunda, Don Quijote'yi ona göndermemi rica

ediyor, hattâ yalvarıyor, İspanyolca dilinin okutulduğu bir okul açmak istediğini ve okulda okutulacak kitabın da Don Quijote'nin hikâyesi olmasını arzu ettiğini belirtiyordu. Ayrıca benim de, okulun müdürü olarak oraya gitmemi istiyordu.

Majestelerinin bana, masraflarımın bir kısmını karşılamak üzere para gönderip göndermediğini ulağa sordum. Kesinlikle göndermediğini söyledi.

"Madem öyle kardeşim," diye cevap verdim, "siz tekrar Çin'e, günde on, yirmi fersah giderek, ya da geldiğiniz hızda yol alarak dönün; çünkü ben bu kadar uzun bir yolculuğa çıkacak kadar sağlıklı durumda değilim. Üstüne üstlük, hasta olduğum yetmiyormuş gibi, çok parasızım. Bütün imparatorlar, krallar bir yana; benim Napoli'de yüce Lemos Kontum var ki, böyle okullar, müdüriyetler olmadan da beni geçindiriyor, koruyor, benim isteyebileceğimden çok daha fazla lütufta bulunuyor."

Kendisini böylece gönderdim, ben de Ekselânslarına, Tanrı'nın izniyle dört ay içinde bitireceğim *Persiles ve Sigismunda'nın İşleri* adlı kitabı sunmak üzere, huzurlarından ayrılıyorum; bu kitap, dilimizde eğlendirmek amacıyla yazılmış kitapların ya en kötüsü olacak, ya da en iyisi; *en kötüsü* dediğime de pişmanım, çünkü dostlarımın kanaatine göre, mükemmeliyetin doruğuna ulaşacak. Ekselânsları dilerim sıhhatte olsunlar, *Persiles* ellerini, ben de Ekselânslarının hizmetkârı olarak, ayaklarını öpmeye hazır olacağız. Madrid, bin altı yüz on beş Ekiminin son günü.

Ekselânslarının hizmetkârı,

Miguel de Cervantes Saavedra.

OKURA ÖNSÖZ

Aman Tanrım! İster soylu ol, ister halktan, sevgili okur, şu anda bu önsözü kimbilir ne büyük bir hevesle bekliyor, bu önsözde ikinci *Don Quijote*'nin yazarından, yani Tordesillas'ta filizlenip Tarragona'da doğduğu söylenen adamdan, intikam alacağımı, onunla atışacağımı, onu kınayacağımı sanıyorsundur. Doğrusunu istersen, sana bu tatmini veremeyeceğim; çünkü her ne kadar haksızlık, en alçakgönüllü yüreklerde bile öfke uyandırırsa da, benimkinde bu kural bir istisnaya uğrayacak. Sen ona eşek, geri zekâlı, küstah dememi isterdin; ama benim aklımdan bile geçmiyor böylesi. Onun cezası, günahı olsun; ne hali varsa görsün, benden uzak olsun. Benim yine de üzüldüğüm bir şey oldu; o da bana yaşlı ve çolak demesi; sanki ben zamanı durdurup benim için geçmesini engelleyebilirmişim gibi; sanki çolaklığım, geçmiş yüzyıllarda görülmüş, gelecek yüzyıllarda görülebilecek en yüce savaşta değil de, bir meyhanede olmuş gibi. Yaralarım, bakanların gözünde parlamasa da, hiç değilse nerede alındıklarını bilenler tarafından takdir edilir; savaşta ölen asker görüntüsü, kaçan hür askerden daha iyidir. Bu benim için o kadar doğrudur ki, bana şimdi imkânsız bir şeyi teklif edip mümkün kılsalar, o savaşta çarpışmayıp, yaralanmayıp, sağlıklı olmaktansa, o olağanüstü çarpışmada bulunmuş olmayı tercih ederim. Askerin yüzünde, göğsünde görünen yaralar, başkalarını şeref katına yükselten ve hakettiği övgüye yönelten yıldızlardır. Şunu da unutmamak gerekir ki, insan saçındaki aklarla değil, yıllar geçtikçe gelişen zihniyle yazar.

Ayrıca bana kıskanç demesine ve cahil birine anlatır gibi bana kıskançlığın ne olduğunu anlatmasına da üzüldüm. İşin tam doğrusu şu

ki, ben kıskançlığın değil, kutsal, soylu ve iyi niyetli olan imrenmenin ne olduğunu bilirim. Ve bu sebeple de, benim herhangi bir rahibe, özellikle de Enkizisyon rahibine[1] saldırmam, sözkonusu değildir. Eğer bu sözü, tahmin edilen kişi için söylediyse, tamamen yanılıyor; çünkü o kişinin dehasına taparım, eserlerini, kesintisiz ve faziletli çalışmalarını takdir ederim. Bütün bunlara rağmen, hikâyelerimin örnek alınacak hikâyelerden çok, hicivli olduklarını, ama iyi hikâyeler olduklarını söylediği için, sayın yazara teşekkür ederim; içlerinde her şey olmasa, iyi hikâyeler olmazlardı.

Bana öyle geliyor ki, kendimi çok kısıtladığımı, alçakgönüllülüğümün sınırları içine hapsettiğimi söylüyorsun, sevgili okur. Ben kederli insanın acısına acı katmamak gerektiğini biliyorum; bu beyefendinin kederi de, şüphesiz çok büyük olmalı; çünkü apaçık ortalığa çıkmaya cesareti yok; asıl adını, memleketini gizliyor; Majestelerine karşı ağır ihanet suçu işlemiş gibi sanki. Tesadüfen onunla karşılaşacak olursan, tarafımdan söyle, kendimi hakarete uğramış saymıyorum; şeytanın kışkırtmalarını çok iyi biliyorum; en büyüklerinden birinin, bir insanın kafasına, kendisine para kadar şöhret, şöhret kadar para kazandırabilecek bir kitap yazıp bastırabileceği fikrini sokmak olduğunu biliyorum. Bunun doğruluğunu göstermek için de, kendisine esprili ve hoş anlatımınla şu hikâyeyi aktarmanı istiyorum:

Sevilla'da bir deli varmış, dünyada hiçbir delinin aklına gelmeyecek kadar gülünç ve saçma bir fikre aklını takmış. Kamıştan, bir ucu sivri bir boru yapmış; sokakta veya başka bir yerde bir köpek gördüğünde, bir ayağını köpeğin arka ayaklarından birinin üstüne bastırır, öteki ayağını eliyle tutup kaldırır ve boruyu köpeğin uygun yerine yerleştirip üfleyerek, top gibi yusyuvarlak hale getirirmiş. Ondan sonra da, karnına iki şaplak atıp bırakır, her zaman etrafına biriken çok sayıda seyirciye de, şöyle dermiş:

"Saygıdeğer beyefendiler, bir köpeği şişirmek kolay iş mi sanıyorsunuz yoksa?" Zat-ı âliniz, bir kitabı yazmak kolay iş mi sanıyorsunuz yoksa?

Bu hikâyeden hoşlanmazsa, sevgili okur, yine deli ve köpekle ilgili olan şu hikâyeyi anlatırsın:

Cordoba'da bir başka deli varmış, alışkanlık halinde, kafasının üstünde bir mermer veya ağır bir taş parçası taşırmış. Başıboş bir köpek gördü mü, yanına yanaşır, ağırlığı dimdik üzerine düşürürmüş. Köpek dehşete kapılır, havlayarak, uluyarak, hiç durmadan üç sokak koşarmış.

1) Lope de Vega

Yükünü boşalttığı köpeklerden bir tanesi, bir şapkacının, sahibi tarafından çok sevilen köpeği çıkmış. Taş düşüp köpeğin kafasına isabet etmiş; canı yanan köpek ulumaya başlamış; sahibi görüp sinirlenerek bir cetvel kapmış; delinin peşine düşmüş ve vücudunda sağlam kemik bırakmamış. Her vuruşta da diyormuş ki:

"Seni haydut, benim spanyelime ha? Gaddar herif, köpeğimin spanyel olduğunu görmedin mi?"

Spanyel kelimesini sık sık tekrarlayıp, deliyi pestili çıkmış halde bırakmış. Deli bu olaydan ders alıp gitmiş ve bir aydan uzun bir süre, hiç ortalığa çıkmamış; ama sonra, daha ağır bir taşla, eski icadına dönmüş. Köpeğin yanına kadar gidip gözünü dikerek bakıyor, taşı düşürmeden, düşürmeye cesaret edemeyerek, diyormuş ki:

"Spanyel bu, aman ha!"

Aslında, bütün karşılaştığı köpeklere, danua da olsalar, fino da olsalar, spanyel diyormuş ve bir daha da taşını hiç düşürmemiş. Belki böylece bu hikâyeci de dehasının yükünü, kötüleri kayadan sert olan kitaplara boşaltma cüretini göstermez.

Ayrıca kendisine söyle, kitabıyla benim kazancımı elimden alacağına dair tehdidi, hiç umurumda değil. *La Perendenga*'nın meşhur satırlarıyla cevap veriyor, başkanım, efendim çok yaşasın, huzur herkesin üzerine olsun diyorum. Herkesçe bilinen Hıristiyanlığı ve cömertliğiyle, kara bahtımın bütün sillelerine rağmen beni ayakta tutan yüce Lemos kontu çok yaşasın; Toledo muhterem başpiskoposu Don Bernando de Sandoval y Rojas'ın sonsuz merhameti çok yaşasın; isterse dünyada matbaa kalmasın, isterse aleyhimde Mingo Revulgo'nun mısralarındaki harflerin sayısından çok kitap yazılsın. Bu iki prens, benim iltifatlarımın veya başka bir alkışın ısrarı olmadan, sırf iyiliklerinden, bana lütuf ve yardımda bulunmayı görev edindiler; talih beni olağan yollardan doruğa yükseltse, kendimi bu kadar talihli, bu kadar zengin saymazdım. Yoksul insan şerefli olabilir, kötü insan olamaz; yoksulluk, soyluluğa gölge düşürebilir, ama tamamen karartamaz. Oysa fazilet, yokluğun zorlukları ve dar aralıklarından bile olsa, kendi ışığını gösterdiğinde, yüce ve soylu ruhların takdirini ve dolayısıyla lütfunu kazanır.

Başka da bir şey söyleme kendisine; ben de sana başka bir şey söylemeyip sadece şuna dikkatini çekmek istiyorum: Sana sunduğum *Don Quijote*'nin bu ikinci kısmı, birincisiyle aynı kumaştan, aynı zanaatkâr tarafından kesilmiştir ve bu kısımda sana Don Quijote'yi daha geniş biçimde ve sonunda ölü, mezarında sunuyorum ki, hiç kimse kendisine

yeni olaylar atfetmeye kalkmasın; geçmiştekiler yeterli çünkü. Şerefli bir insanın bu dâhiyane çılgınlıkları aktarmış olması da yeterli; bir daha bu konuya girmek istemiyorum; çünkü bir şey, iyi de olsa, bol oldu mu, değer verilmez; oysa kötü şeylerin bile kıtlığı, değerini artırır. Unutmadan söyleyeyim, bitirmekte olduğum *Persiles*'i ve *La Galatea*'nın ikinci kısmını bekle.

BİRİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin hastalığı konusunda rahiple berberin arasında geçen konuşmalara dair

Seyyid Hâmid Badincani'nin, bu hikâyenin ikinci kısmı ve Don Quijote'nin üçüncü seferinde anlattığına göre, rahiple berber, geçmiş olayları canlandırıp hatırına getirmemek için, Don Quijote'yi yaklaşık bir ay görmediler. Ama yeğeniyle kâhya kadını ziyaret etmekten geri durmadılar; onlara Don Quijote'ye iyi bakmalarını, kalbini ve beynini sakinleştirecek, faydalı gıdalarla beslemelerini tembih ettiler; bütün dertlerinin kalbinden ve beyninden kaynaklandığına şüphe yoktu. Kadınlar öyle yaptıklarını, seve seve, büyük bir dikkatle yapmaya devam edeceklerini, çünkü efendilerinin, zaman zaman, aklının tamamen yerinde olduğunu gösterir işaretler verdiğini söylediler. Rahiple berber, buna çok memnun oldular; bu muazzam ve gerçek hikâyenin birinci kısmının son bölümünde anlatıldığı gibi, Don Quijote'yi öküz arabasıyla, büyülenmiş halde getirmekle, iyi ettiklerini düşündüler. Bunun üzerine, iyileşmesine hemen hemen imkânsız gözüyle baktıkları halde, onu ziyaret edip durumundaki düzelmeyi kendi gözleriyle görmeye karar verdiler. Kabuğu henüz çok taze olan yarasını deşmemek için de, gezgin şövalyelik konusuna hiçbir şekilde değinmemeyi kararlaştırdılar.

Ziyaretine gittiklerinde, kendisini üzerinde yeşil, kısa kollu bir fanila, başında kırmızı bir Toledo beresiyle, yatağında oturur halde buldular; o kadar zayıf ve süzgündü ki, mumya gibiydi. Kendilerini çok iyi karşıladı; sağlığının nasıl olduğunu sorduklarında, kendisi ve sağlığı hakkında çok mantıklı, güzel kelimelerle bilgi verdi. Sohbet sırasında söz, hikmeti hükümet ve yönetim biçimleri konusuna geldi; şu yolsuzluğu düzeltiyor, buna hüküm giydiriyorlar, bir âdette reform

yapıp bir başkasını yasaklıyorlar, her biri yeni bir kanun koyucu, çağdaş bir Lykurgos, yepyeni bir Solon kesiliyordu. Devleti, sanki bir demirci ocağına atıp, bambaşka bir şey çıkartır gibi yenilediler. Don Quijote, değindikleri bütün konularda o kadar mantıklı konuştu ki, iki denetçi, hiç kuşkuya yer bırakmayacak şekilde, tamamen iyileşmiş ve şuurunun da yerinde olduğuna kanaat getirdiler.

Sohbette hazır bulunan yeğen ve kâhya kadın, efendilerini böyle akıllı gördükçe, durmadan Tanrı'ya şükrediyorlardı. Ne var ki, rahip, başlangıçtaki, şövalyelikle ilgili hiçbir şeye değinmeme kararından vazgeçip, Don Quijote'nin akıllılığının gerçek mi, sahte mi olduğunu tam olarak sınamak istedi ve sözü saraydan gelen haberlere getirdi. Osmanlılar'ın büyük bir filoyla çıkartma yapacaklarına kesin gözüyle bakıldığını, ama amaçlarının kesin olarak bilinmediğini, bu korkunç fırtınanın nerede patlayacağının belli olmadığını ve neredeyse her yıl duyulan, düşmanın bastıracağı tehdidiyle, bütün Hıristiyan âleminin seferber olduğunu, Majestelerinin, Napoli ve Sicilya kıyılarıyla Malta Adasını tahkim ettirdiğini söyledi. Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Majesteleri, düşmana gafil avlanmamak için önceden eyaletlerini tahkim ettirmekle, tam tedbirli bir savaşçıya yakışır şekilde davranmış. Ancak, benim fikrim sorulacak olsa, ben Majestelerinin, şu anda aklından bile geçmeyen bir önlemi almasını tavsiye ederdim."

Rahip bunu duyar duymaz, kendi kendine dedi ki:

"Zavallı Don Quijote, Tanrı seni elinden tutsun! Bana öyle geliyor ki, kendini deliliğinin yüksek zirvesinden, saflığının derin uçurumuna atıyorsun."

Rahiple aynı şeyi düşünmüş olan berber, Don Quijote'ye, alınması gereken önlemin nasıl bir önlem olduğunu sordu; prenslere genellikle sunulan, çok sayıdaki münasebetsiz önerinin arasına katılabilir türden olabilirdi.

"Benimki," dedi Don Quijote, "münasebetsiz değil, yerinde olacak, sayın tıraşçı."

"Ben de onu demek istemedim," dedi berber, "ama Majestelerine sunulan önerilerin hepsinin, ya da çoğunun, ya imkânsız, ya saçma ya da kralın veya krallığın aleyhine olduğu, tecrübeyle sabittir."

"Ama benimki ne imkânsız, ne de saçma," dedi Don Quijote. "Benimki akla gelebilecek en basit, en doğru, en etkili ve en kısa öneri."

"Señor Don Quijote, bir türlü söylemiyorsunuz ne olduğunu," dedi rahip.

"Şimdi önerimi burada ifade edip, yarın sabah sayın Konsey üyelerinin dilinde gezmesini ve benim çabalarımın hakettiği teşekkür ve mükâfatları başkasının toplamasını istemem," dedi Don Quijote.

"Ben kendi adıma," dedi berber, "sizlerin ve Tanrı'nın huzurunda yemin ediyorum, zat-ı âlinizin söyleyeceklerini ne krala, ne kula söylemeyeceğim. Bu yemini Rahibin Masalı'ndan öğrendim; en başında, krala, yüz altınını ve katırını çalan hırsızı ihbar etmiştir."

"Ben masal filan bilmem," dedi Don Quijote. "Ama bu yeminin doğruluğuna inanıyorum; çünkü sayın berberin dürüst bir kimse olduğunu biliyorum."

"Olmasa bile," dedi rahip, "ben bu konuda bir dilsizden daha fazla konuşmayacağına, cezasının tamamını ödemeyi üzerime alarak, kefil olurum."

"Peki size kim kefil olacak, muhterem Peder?" dedi Don Quijote.

"Sır saklamak olan mesleğim," dedi rahip.

Don Quijote bunun üzerine, "Tanrı aşkına!" dedi. "Tek yapılacak şey, Majestelerinin çığırtkanlarla, İspanya'da dolaşan bütün gezgin şövalyeleri, belli bir günde sarayda toplanmak üzere çağırması; sadece beş altı gezgin şövalye gelse bile, Osmanlılar'ın bütün gücüne tek başına karşı koyabilecek bir tanesi olabilir aralarında. Beni dikkatle dinleyin, izleyin lütfen. Bir tek gezgin şövalyenin, iki yüz bin kişilik bir orduyu, tek bir boğazmışçasına, badem ezmesinden yapılmışçasına yok etmesi, duyulmamış bir şey mi? Söyler misiniz, kaç öykü böyle mucizelerle doludur? Meşhur Don Belianis veya Galya'lı Amadis'in soyundan gelen onca gezgin şövalyeden biri bugün yaşasaydı –ki bir tek benim için kötü olurdu– bugün yaşasa ve Osmanlılar'la karşılaşsaydı, emin olun düşmanı pişman ederdi. Ama Tanrı milletini koruyacak ve geçmişteki gezgin şövalyeler kadar mükemmel olmasa da, en azından cesareti onlardan aşağı kalmayan bir tanesini bulacaktır. Tanrı dediklerimi anlıyor; daha fazla konuşmayacağım."

Bunun üzerine yeğen, "Eyvah!" dedi. "Efendim tekrar gezgin şövalye olmak istemiyorsa, canım çıksın!"

Don Quijote şöyle konuştu:

"Ben gezgin şövalye olarak öleceğim; Osmanlı ne zaman isterse, istediği güçle, çıkartma da yapabilir, indirme de. Tekrar söylüyorum: Tanrı dediklerimi anlıyor."

Berber bunun üzerine dedi ki:

"Sizlerden rica ediyorum, Sevilla'da cereyan eden bir olayı kısaca anlatmama izin veriniz; şu anda öyle yerine oturacak ki, anlatmak istiyorum."

Don Quijote izin verdi; rahip ve diğerleri de dikkat kesilince, berber anlatmaya başladı:

"Sevilla tımarhanesinde, akrabaları tarafından, aklından zoru olduğu için oraya kapatılmış bir adam varmış. Osuna Yüksek Okulu hukuk mezunuymuş; ama birçoklarının görüşüne bakılırsa, Salamanca mezunu da olsa, deli olurmuş. Bu hukuk mezunu, birkaç yıl tımarhanede yattıktan sonra, akıllandığına, iyileştiğine kanaat getirmiş ve bu düşünceyle, başpiskoposa bir mektup yazarak, güzel kelimelerle ve samimî bir ifadeyle, bu içinde bulunduğu sefaletten kendisini kurtarması için yalvarmış; Tanrı'nın kendisine acıyıp, kaybettiği aklını geri verdiğini, fakat akrabalarının, servetine konmak amacıyla onu orada tuttuklarını, doğru olmadığı halde, ölünceye kadar onu deli saymak istediklerini belirtmiş. Başpiskopos, aldığı çok sayıdaki güzel ve akıllıca yazılmış mektuptan etkilenerek, bir yardımcısına, gidip tımarhane müdüründen, hukuk mezununun yazdıklarının doğru olup olmadığını öğrenmesini, ayrıca deliyle de konuşup aklı başında olduğuna kanaat getirirse, oradan çıkarıp hürriyetine kavuşturmasını emretmiş. Başpiskopos yardımcısı, emredileni yapmış; tımarhane müdürü, o adamın hâlâ deli olduğunu söylemiş kendisine; çoğu kez gayet akıllıca konuştuğu halde, kendisiyle konuşarak da tecrübe edebileceği gibi, sonunda saçmalıyor, zırvaları baştaki zekîce konuşmalarını gölgede bırakıyormuş. Başpiskopos yardımcısı, tecrübe etmek istemiş ve delinin yanına gidip bir saatten fazla konuşmuş; bütün bu süre zarfında, deli saçma veya mantıksız tek kelime etmemiş. Aksine, o kadar ölçülü konuşmuş ki, başpiskopos yardımcısı, delinin akıllandığına inanmak zorunda kalmış. Deli bu arada, tımarhane müdürünün kendisine düşman olduğunu, çünkü akrabalarının, hâlâ deli olduğunu, sadece arada bir akıllandığını söylesin diye verdikleri armağanları kaybetmek istemediğini de belirtmiş; başına gelen bu felâkette, servetinin en büyük engel olduğunu düşünüyormuş; çünkü düşmanları bu servetten yararlanabilmek için bu dolabı çeviriyor, yüce Tanrı'nın onu bir hayvanken tekrar insana dönüştürmekle gösterdiği lütfa şüphe düşürüyorlarmış. Kısacası, öyle şeyler söylemiş ki, müdürü şüpheli bir şahıs, akrabalarını haris ve vicdansız, kendini de son derece aklı başında bir adam gibi göstermiş ve böylece, başpiskopos yardımcısı, onu alıp başpiskopos kendi gözleriyle görsün, meselenin aslını kendisi anlasın diye yanında götürmeye ka-

rar vermiş. İyi yürekli başpiskopos yardımcısı, bu dürüst düşünceyle, müdürden, hukuk mezununa oraya gelirken üzerinde bulunan giysilerin verilmesini rica etmiş; müdür tekrar yaptığı şeyi iyi düşünmesini, hukuk mezununun kesinlikle hâlâ deli olduğunu söylemiş. Fakat müdürün bütün itirazları ve uyarıları, başpiskopos yardımcısını, adamı götürmekten vazgeçirememiş; müdür, başpiskoposun emri olduğu için itaat etmek zorunda kalmış. Hukuk mezununa yeni ve düzgün durumdaki kıyafetini giydirmişler; o da kendisini delilikten kurtulmuş, akıllı kıyafeti giymiş halde görünce, başpiskopos yardımcısına, gidip deli arkadaşlarıyla vedalaşmasına izin versin diye, Tanrı aşkına yalvarmış. Başpiskopos yardımcısı da, onunla birlikte gidip, tımarhanedeki delileri görmek istediğini söylemiş. Orada bulunan birkaç kişiyle birlikte yukarıya çıkmışlar; hukuk mezunu, o sırada sakin ve sessiz olmakla birlikte, aslında tehlikeli olan bir delinin hücresine geldiklerinde, demiş ki: 'Kardeşim, benden bir istediğin varsa söyle, ben evime dönüyorum; ben haketmediğim halde, Tanrı sonsuz iyilik ve merhametiyle bana aklımı geri verme lütfunda bulundu. Ben akıllandım, iyileştim; Tanrı'nın gücü her şeye yeter. O'na güven, umudunu kaybetme, beni eski halime döndürdüyse, O'na güvendiğin takdirde, seni de döndürür. Ben sana yiyecek bir şeyler göndermeyi ihmal etmeyeceğim; onları mutlaka ye; ben de geçirdiğim için söylüyorum; bana kalırsa bütün deliliklerimiz, midelerimizin boş, kafalarımızın havayla dolu olmasından ileri geliyor. Gayret et, gayret et; çünkü ıstırap çekerken zayıflık, sağlığı bozar, ölümü hızlandırır.' Hukuk mezununun bütün bu sözlerini, tehlikeli delinin karşısındaki hücrede bulunan bir başka deli de dinlemiş ve çırılçıplak yatmakta olduğu eski hasırdan kalkarak, bağıra çağıra, akıllanıp, iyileşip gidenin kim olduğunu sormuş. Hukuk mezunu cevap vermiş: 'Giden benim kardeşim; artık burada kalmama gerek yok; bunun için de, bana böyle büyük bir lütufta bulunan Tanrı'ya durmadan şükrediyorum.' Deli şöyle konuşmuş: 'Aman konuşmalarınıza dikkat edin sayın hukukçu; şeytan sizi yanıltmasın; ayaklarınızı uzatın, evinizde sakin sakin oturun ki geri dönme zahmetinden kurtulun.' 'Ben iyi olduğumu biliyorum,' demiş hukuk mezunu, 'bir daha zahmete katlanmama gerek olmayacak.' 'Siz iyi ha!' demiş deli. 'Pekâlâ, göreceğiz. Tanrı'ya emanet olun; ama yeryüzünde temsilcisi olduğum Jüpiter adına yemin ediyorum, Sevilla'ya, sırf bugün sizi bu tımarhaneden çıkarıp akıllı saymakla işlediği günah yüzünden, öyle bir ceza vermek zorundayım ki, yüzyıllar boyunca herkes tarafından hatırlansın, âmin. Sen benim bunu yapabileceğimi bilmiyor musun, hukukçu parçası? Dediğim gibi, ben Gök

Gürleten Jüpiter'im; dünyayı tehdit edebileceğim, yok edebileceğim yakıcı yıldırımlar var benim elimde. Ama bu cahil şehri bir tek şekilde cezalandırmaya niyetim var. Bu sözler söylendiği andan başlamak üzere, tam üç yıl boyunca, ne şehre ne de etrafına hiç yağmur yağdırmayacağım. Sen hürsün, sen iyisin, sen akıllısın, ben deliyim, ben hastayım, ben hapisim ha?... Yağmur yağdıracağıma kendimi asarım.' Delinin bağıra çağıra söylediği bu sözleri, etraftakiler dikkatle dinlemiş; bizim hukuk mezunu ise, başpiskopos yardımcısına dönüp ellerini tutarak demiş ki: 'Sakın üzülmeyin, saygıdeğer efendim, bu delinin sözlerine de kulak asmayın; o Jüpiter'se ve yağmur yağdırmak istemiyorsa, ben de suların babası ve tanrısı Neptün'üm ve canım ne zaman isterse, ne zaman gerekirse yağmur yağdırırım.' Başpiskopos yardımcısı buna şöyle cevap vermiş: 'Her şeye rağmen, Señor Neptün, Señor Jüpiter'i kızdırmak doğru olmaz. Zat-ı âliniz şimdilik burada kalın; biz daha rahat bir günde tekrar gelip alırız sizi.' Tımarhane müdürüyle diğer hazır bulunanlar gülmüşler; başpiskopos yardımcısı biraz utanmış; hukuk mezununu soymuşlar, tımarhanede kalmış; hikâye de burada bitmiş."

"Şu anda yerine oturacak diye anlatmaktan kendinizi alamadığınız hikâye bu mu, sayın berber?" dedi Don Quijote. "Ah sayın tıraşçı, sayın tıraşçı, insan burnunun ucunu göremeyecek kadar kör olabilir mi? Zekâlar, cesaretler, güzellikler ve soylar arasında yapılan karşılaştırmaların daima nefretle karşılandığını, zat-ı âlinizin bilmemesi mümkün mü? Sayın berber, ben sular tanrısı Neptün değilim; akıllı olmadığım halde kimsenin beni akıllı sanması için de uğraşmıyorum. Ben sadece, dünyaya, gezgin şövalyelik tarikatının sancaklarının dalgalandığı o mutlu çağı canlandırmamakla düştüğü büyük hatayı anlatmak için uğraşıyorum. Fakat bizim yoz çağımız, gezgin şövalyelerin krallıkların savunmasını, bakirelerin korunmasını, öksüzlerle yetimlere yardımı, kibirlilerin cezalandırılmasını ve alçakgönüllülerin mükâfatlandırılmasını üstlendiği, görev bildiği çağların sahip olduğu mutluluğu yaşamayı hak etmiyor. Şimdiki şövalyelerin çoğunu, örme zırhlarının halkaları değil, giydikleri damasko, brokar ve diğer zengin kumaşlar okşuyor; kırlarda, gökyüzünün bütün şiddetine maruz, tepeden tırnağa zırhlı uyuyan şövalye yok; gezgin şövalyelerin yaptığı gibi, ayakları üzengide, mızrağına yaslanıp sadece bir şekerleme yapan da yok. Bir ormandan çıkıp dağa girecek, oradan ıssız, bomboş, muhtemelen fırtınalı, dalgalı bir deniz kıyısına varıp, sahilde ne küreği, ne yelkeni, ne direği, ne de donanımı olan küçük bir sandal bulunca gözünü budaktan sakınma-

dan içine atlayacak, derin denizlerin kendisini kâh gökyüzüne yükseltip kâh uçurumlara düşüren, dinmeyen dalgalarına teslim edecek, göğsünü karşı koyulmaz fırtınaya karşı gerip hiç beklemediği bir anda, kendini kayığa bindiği yerden üç bin fersah uzakta bulunca bu uzak, bilinmedik toprağa atlayıp değil parşömene, tunca kazılmaya lâyık kahramanlıklar gösterecek şövalye yok. Artık tembellik çalışkanlıktan, aylâklık gayretten, kötülük iyilikten, kibir cesaretten ve şövalyelik teorisi, sadece altın çağda ve gezgin şövalyelerde yaşayıp parlayan şövalyelik pratiğinden daha üstün. Söyler misiniz bana, kim meşhur Galya'lı Amadis kadar dürüst ve cesur olabilir? Kim İngiliz Palmerín kadar akıllı olabilir? Kim Beyaz Tirante kadar uysal ve ılımlı olabilir? Kim Yunanlı Lisuarte kadar mert olabilir? Kim Don Belianís kadar kılıç yarası almış, kılıçla yaralamış olabilir? Kim Galya'lı Perión kadar gözüpek, kim Hirkanya'lı Felixmarte kadar tehlikeye girişmiş, kim Esplandián kadar samimî olabilir? Kim Trakya'lı Don Cirongilio kadar atılgan olabilir? Kim Rodamonte kadar mükemmel olabilir? Kim Renaud kadar korkusuz olabilir? Kim Kral Sobrino kadar ihtiyatlı olabilir? Kim Roland kadar yenilmez olabilir? Kim, Turpin'in Kozmografya'sına göre, şimdiki iki Ferrara dükünün atası olan Ruggiero'dan daha kibar ve terbiyeli olabilir? İşte bütün bu şövalyeler ve sayabileceğim daha birçokları, gezgin şövalyeydiler, şövalyeliğin şanı ve şerefiydiler, muhterem Peder. Ben önerimdeki şövalyelerin bunlardan bazıları ya da bunlara benzer şövalyeler olmalarını isterdim; o zaman Majesteleri hem büyük masraflardan tasarruf eder, hem de iyi hizmet görür, Osmanlılar da saçlarını, sakallarını yolarlardı. İşte bu sebeple evimde kalmak istemiyorum; fakat başpiskopos yardımcısı beni çıkartmıyor. Berberin dediği gibi, Jüpiter yağmur yağdırmazsa, ben buradayım, istediğim zaman yağdırırım. Sayın Leğen kendisini anladığımı bilsin diye söylüyorum."

"Señor Don Quijote," dedi berber, "ben gerçekten onu demek istemedim; Tanrı şahidimdir, art niyetim yoktu; gücenmeniz için bir sebep yok."

"Gücenip gücenmeyeceğimi ben bilirim," diye cevap verdi Don Quijote.

Rahip bunun üzerine dedi ki:

"Ben şu ana kadar tek kelime konuşmadığım halde, Señor Don Quijote'nin biraz önce söylediklerinden dolayı vicdanımı kemiren, didikleyen bir vehimden kurtulmak istiyorum."

"Muhterem Peder'in daha önemli konularda da yetkisi olduğuna

göre," dedi Don Quijote, "vehmini söyleyebilir; kişinin vicdanını vehimlerin kemirmesi hoş değildir."

"Öyleyse, izninizle bu vehmimi açıklayacağım: Señor Don Quijote, zat-ı âlinizin değindiği bütün o gezgin şövalyeler güruhunun, yeryüzünde yaşamış etten kemikten, gerçek insanlar olduklarına bir türlü inanamıyorum; aksine, hepsinin uydurma, masal, yalan olduğunu, uyanık, daha doğrusu yarı uykuda adamlar tarafından anlatılmış rüyalar olduğunu düşünüyorum."

"İşte birçok kişinin düştüğü bir başka yanılgı da bu," dedi Don Quijote; "yeryüzünde böyle şövalyelerin var olduğuna inanmamak. Ben birçok kez, çeşitli durumlarda, çeşitli kişileri, yaygın denebilecek bu yanılgı konusunda aydınlatmaya çalıştım; amacıma ulaşamadığım zamanlar da oldu, gerçeğin omuzlarıyla destekleyerek ulaştığım da. Bu o kadar kesin bir gerçek ki, neredeyse kendi gözlerimle Galya'lı Amadis'i gördüğümü söyleyebilirim; uzun boylu, beyaz yüzlü, siyah ama biçimli sakallı, yarı yumuşak yarı sert görünümlü, az konuşan, zor öfkelenen, kolay yatışan bir adamdı. Amadis'i çizdiğim gibi, sanıyorum dünyanın anlatılan bütün gezgin şövalyelerini çizip tasvir edebilirim; çünkü anlatıldıkları gibi olduklarını bildiğimden ve gösterdikleri kahramanlıklardan, mizaçlarından, sağlam bir felsefeyle, hatlarını, tenlerini ve cüsselerini çıkarmam mümkün."

"Señor Don Quijote," dedi berber, "dev Morgante sizce ne kadar büyüktü acaba?"

"Devler konusunda, yeryüzünde var olup olmadıkları konusunda değişik görüşler vardır," diye cevap verdi Don Quijote. "Ancak, gerçekten bir nebze dahi ayrılması mümkün olmayan Kutsal Kitap, devlerin var olduğunu kanıtlamakta; bize Golyat denen Filistinli'nin hikâyesini anlatırken, yedi buçuk arış boyunda olduğunu söylemektedir; ki bu da aşırı uzundur. Ayrıca Sicilya Adasında o kadar büyük kol, bacak ve sırt kemikleri bulunmuştur ki, irilikleri, sahiplerinin yüksek kuleler boyunda devler olduğunu göstermektedir; geometri bu gerçeği şüphe götürmez şekilde kanıtlamaktadır. Bütün bunlara rağmen, Morgante'nin iriliğini tam olarak söylemem mümkün değil; yine de, fazla uzun olmadığı kanısındayım. Böyle düşünmemin sebebi, kahramanlıklarına özel olarak değinilen hikâyede, çoğu zaman bir çatı altında yattığının belirtilmesidir. Sığabileceği evler bulduğuna göre, aşırı bir irilikte olmadığı açıktır."

"Doğru," dedi rahip.

Don Quijote'nin bu zırvalarını dinlemekten çok hoşlanan rahip,

Renaud de Montauban ve Roland'ın ve hepsi gezgin şövalye olan On İki Asilzade'nin geri kalanlarının yüzleri konusunda ne düşündüğünü sordu.

"Renaud'nun geniş ve kırmızı yüzlü, gözlerinin fıldır fıldır ve biraz patlak, fazlasıyla alıngan ve sinirli, hırsızların ve düşkünlerin dostu olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim," diye cevap verdi Don Quijote. "Roland, Rotolando ya da Orlando'ya gelince –ki bu isimlerin hepsi tarihlerde geçer– kanaatim odur ki, orta boylu, geniş omuzlu, biraz çarpık bacaklı, esmer yüzlü, sarı sakallı, vücudu kıllı, tehditkâr bakışlı, az konuşan fakat çok kibar ve terbiyeli bir adamdı."

"Roland zat-ı âlinizin anlattığından daha soylu değildiyse," dedi rahip, "Güzel Angelica'nın onu küçümseyip sakalı yeni çıkan genç Magripli'nin zarafeti, parlaklığı, inceliği uğruna terk etmesine şaşmamak gerekir; Roland'ın sertliğini değil, teslim olduğu Medoro'nun yumuşaklığını tutkuyla sevmekle akıllılık etmiş."

"Muhterem Peder," diye cevap verdi Don Quijote, "bu Angelica, dalgın, havaî ve biraz maymun iştahlı bir genç kızdı; dünyaya, güzelliğinin şöhreti kadar münasebetsizlikler de bıraktı; binlerce soylu, cesur, akıllı erkeği küçümsedi; bıyığı yeni terleyen, arkadaşına gösterdiği sadakatin kendisine kazandırdığı kadirşinas sıfatından başka bir ismi, serveti olmayan bir pajla yetindi. Güzelliğini şarkısıyla öven büyük Ariosto, cesaret edemediğinden ya da bu hanımefendinin, kendini aşağılık biçimde teslim edişinden sonra başına gelen ve herhalde pek namusluca olmayan olayları anlatmak istemediğinden, şu dizelerde bırakmıştı:

> O nasıl becerdiyse Çinli'nin kılıcıyla,
> daha iyi söyler belki başkası daha iyi bir mızrapla.

Hiç şüphesiz, bu da bir çeşit kehanetti; şairlere aynı zamanda vates, yani kâhin denirdi. Bu gerçek açıkça ortaya çıkmıştır; çünkü daha sonra, ünlü bir Endülüslü şair, Angelica'nın gözyaşlarının şarkısını söylemiş, bir başka benzersiz ünlü İspanyol şair de güzelliğini övmüştür."

"Söyler misiniz, Señor Don Quijote," dedi bunun üzerine berber, "bu Señora Angelica'yı öven onca şair arasında, ona hiciv yazan biri olmamış mı?"

"Doğrusunu isterseniz," diye cevap verdi Don Quijote, "bence Sacripante veya Roland şair olsalardı, hanımefendiyi mutlaka yerin dibine geçirirlerdi; çünkü sahte sevgilileri –veya hayallerinin sevgilisi

olarak seçtikleri kadınların taklitleri– tarafından küçümsenen, reddedilen şairlerin hicivlerle, yergilerle intikam almaları çok rastlanan, tabii bir şeydir; kuşkusuz, cömert gönüllere yakışmayan bir intikam. Ama bugüne kadar dünyanın altını üstüne getiren Señora Angelica'nın aleyhinde, küçültücü bir şiir gelmedi kulağıma."

"Mucize!" dedi rahip.

Bu sırada, sohbeti bırakıp gitmiş olan kâhya kadınla yeğenin avludan gelen çığlıklarını duydular ve hepsi gürültüye koştular.

İKİNCİ BÖLÜM

Sancho Panza'nın, Don Quijote'nin yeğeni ve kâhya kadınla müthiş kavgasına ve başka gülünç konulara dair

Hikâyede anlatıldığına göre, Don Quijote, rahip ve berberin duydukları çığlıklar, yeğenle kâhya kadından geliyordu; girip Don Quijote'yi görmek için mücadele eden Sancho Panza'ya bağırıyorlar, kapıyı tutuyorlardı.

"Ne işi var bu sersemin bu evde? Hadi kendi evine git kardeşim; efendimin aklını çelip fitneleyen, o dağ başlarına sürükleyen, senden başkası değil."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Seni şeytanın kâhyası! Aklı çelinen de, fitnelenen de, o dağ başlarına sürüklenen de benim, efendin değil; beni götürüp dolaştıran o; siz fena halde yanılıyorsunuz. O beni oyuna getirip evimden ayırdı; bir cezire vaat etti, hâlâ bekliyorum."

"Cezireler götürsün seni, lânet olası Sancho," dedi yeğen. "Cezire ne ki? Yenecek bir şey mi, seni obur, pisboğaz?"

"Yenecek bir şey değil," diye cevap verdi Sancho. "Yönetilecek bir şey; hem de dört şehrin valiliğiyle dört saray hâkimliğinden daha iyi bir şey."

"Ne olursa olsun," dedi kâhya kadın. "Sen yine de içeri giremeyeceksin, fesat kumkuması, kötülük yuvası. Sen git evini yönet, tarlanı sür, cezire mezire peşinde koşacağına."

Rahiple berber, üçünün konuşmasını büyük bir zevkle dinliyorlardı; ama Sancho'nun çenesini tutamayıp bir yığın saçma sapan, ters lâf etmesinden ve hakkında hayırlı olmayacak konulara girmesinden korkan Don Quijote, kendisini çağırdı ve iki kadına, susup Sancho'nun

girmesine izin vermeleri için işaret etti. Sancho içeri girdi; rahiple berber Don Quijote'ye veda ettiler. Don Quijote'nin mantıksız düşüncelerine kendini ne kadar kaptırdığını, lânet olası şövalyeliklerinin aptallığıyla nasıl kendinden geçtiğini görünce, sağlığı konusunda umutsuzluğa kapılmışlardı; rahip berbere dedi ki:

"Göreceksiniz dostum, hiç beklemediğimiz bir anda, bizim asilzade tekrar maceraperestliğe dönecek."

"Ondan hiç şüphem yok," dedi berber. "Ama ben asıl şövalyenin deliliğine değil, silâhtarın saflığına şaşırıyorum; o cezire meselesine öyle inanmış ki, yanılgıdan kurtarmak için ne yapılsa, kafasından söküp atmak mümkün olmayacak."

"Tanrı ikisini de kurtarsın," dedi rahip. "Biz de gözümüzü açık tutalım; bakalım bu şövalyeyle silâhtarın zırvaları nereye varacak; sanki ikisi de aynı kalıptan çıkmışlar; hizmetkârın sersemliği olmasa, efendisinin deliliği metelik etmezdi."

"Doğru," dedi berber. "Şu anda ikisinin neler konuştuklarını duyabilmeyi çok isterdim."

"Yeğen veya kâhya kadın sonra bize anlatır, bundan eminim," dedi rahip; "dinlemeyi ihmal edecek kadınlar değiller."

Bu arada Don Quijote, Sancho'yla birlikte odasına kapandı ve yalnız kaldıklarında, dedi ki:

"Seni evinden benim ayırdığımı söylemen, beni çok üzdü Sancho; benim de kendi evimde kalmadığımı biliyorsun; birlikte ayrıldık, birlikte gittik ve birlikte dolaştık; ikimiz aynı kaderi, aynı talihi paylaştık; seni bir kere altı okka ettilerse, beni yüz kere dövdüler; benim sana üstünlüğüm de bu zaten."

"Bunda bir adaletsizlik yok," diye cevap verdi Sancho. "Zat-ı âlinizin söylediğine göre, felâketler, silâhtarlıktan çok, gezgin şövalyeliğin bir parçası çünkü."

"Yanılıyorsun Sancho," dedi Don Quijote. "Unutma ki, quando caput dolet... vesaire."

"Ben kendiminkinden başka dili anlamam," dedi Sancho.

"Demek istiyorum ki," dedi Don Quijote, "baş ağrıyınca, bütün organlar ağrır; ben, senin efendin ve senyörün olarak, senin başınım; sen de hizmetkârım olarak benim bir parçamsın. İşte bu sebeple, benim başıma gelen, sana da dokunur; senin başına gelen de bana dokunur."

"Öyle olması gerekirdi," dedi Sancho. "Ama bir organ olarak beni altı okka ettiklerinde, başım, duvarın arkasından benim havalarda uçuşumu seyrediyor, hiçbir acı hissetmiyordu. Madem ki organlar başın

ağrısını çekmek zorunda, baş da organların ağrısını çekmek zorunda olmalıydı."

"Sancho," dedi Don Quijote, "sen şimdi, seni altı okka ederlerken ben acı duymuyor muydum demek istiyorsun? Öyle diyorsan sakın söyleme, hattâ düşünme bile; çünkü o sırada benim ruhumda hissettiğim acı, senin vücudunda hissettiğin acıdan büyüktü. Neyse, şimdi bunu bir kenara bırakalım; sonra uzun uzun düşünüp bir sonuca bağlayacak vaktimiz olur nasılsa. Sen şimdi söyle bakalım, Sancho, dostum, köyde benim hakkımda ne deniyor? Halk ne düşünüyor hakkımda, asilzadeler, şövalyeler ne düşünüyor? Yiğitliğim, kahramanlıklarım, kibarlığım hakkında neler söyleniyor? Unutulmuş olan şövalyelik tarikatını canlandırma, dünyaya geri getirme kararım hakkında neler konuşuluyor? Kısacası Sancho, bu konuda kulağına gelen her şeyi söylemeni istiyorum; iyi şeyleri çoğaltmadan, kötü şeyleri eksiltmeden söyle; sadık bir vasal, senyörüne gerçeği olduğu gibi, iltifatla büyütmeden, veya temelsiz bir başka düşünceyle küçültmeden söylemek zorundadır. Şunu da bilmeni isterim ki Sancho, gerçek bütün çıplaklığıyla, iltifatlara bürünmeden prenslerin kulağına gitse, şimdi yaşadığımız çağ, çok farklı bir çağ olurdu; başka çağlar, bizimkinden daha fazla demir çağı kabul edilirdi; ben yaşadığımız çağı altın kabul ediyorum. Bu söylediklerimi dikkate al Sancho ve sana sorduklarıma dürüstçe, akıllıca cevap ver."

"Bunu seve seve yaparım, sevgili efendim," dedi Sancho. "Ama söyleyeceklerime kızmamanız şartıyla; madem olduğu gibi, kulağıma geldiği şekliyle, süslemeden söylememi istiyorsunuz."

"Kesinlikle kızmayacağım," diye cevap verdi Don Quijote. "Rahat rahat, lâfı hiç dolaştırmadan konuşabilirsin Sancho."

"Öyleyse ilk söyleyeceğim şu," dedi Sancho. "Halk zat-ı âlinizi zırdeli, beni de en az o kadar sersem kabul ediyor. Asilzadeler, zat-ı âlinizin asilzadelik sınırları dışına taşarak Don lâkabı aldığınızı, üç bağ kütüğü, iki dönüm arazi, sırtınızda bir çulla, şövalyeliğe kalkıştığınızı söylüyorlar. Şövalyeler ise, küçük asilzadelerin, özellikle pabuçlarını isle parlatıp siyah çoraplarını yeşil ipekle onaran silâhtar asilzadelerin, kendileriyle rekabete girmelerini istemediklerini söylüyorlar."

"Bunun benimle bir ilgisi yok," dedi Don Quijote. "Ben her zaman iyi giyinirim; katiyen yamalı giyinmem; yırtık olabilir tabii[1], o da, zamanın değil, zırhların aşındırmasından."

1) Küçük asilzadeler yırtık giysilerle dolaşabilirler, ancak yamalı giyinemezlerdi; yama, çalışan yoksullara özgüydü.

"Zat-ı âlinizin yiğitliğine, kibarlığına, kahramanlıklarına ve kararına gelince," diye devam etti Sancho, "bu konuda değişik görüşler var: Kimi 'deli ama hoş' diyor, kimi 'cesur ama talihsiz', kimi de 'kibar ama münasebetsiz'. İşte bu şekilde, o kadar çok şey söylüyorlar ki, zat-ı âlinizde de, bende de tek sağlam kemik bırakmıyorlar."

"Bak Sancho," dedi Don Quijote. "Fazilet, nerede olursa olsun, yüksek derecede bulunduğu zaman, ezilmeye çalışılır. Geçmişteki ünlü kahramanların pek azı, belki de hiçbiri, kötülerin iftirasından kurtulamamıştır. Son derece cesur, ihtiyatlı ve yiğit bir komutan olan Julius Caesar, hırslı diye nitelendirilmiş, üstünün başının da, alışkanlıklarının da pek temiz olmadığı söylenmiştir. Kahramanlıklarıyla Büyük lâkabını kazanmış olan İskender'in, enikonu ayyaş olduğu söylenir. Zorlukların adamı Hercules'in şehvet ve zevk düşkünü olduğu anlatılır. Galya'lı Amadis'in kardeşi Don Galaor'un fazlasıyla ateşli, ağabeyininse sulugöz olduğu dedikodusu vardır. Kısacası sevgili Sancho, bu iyi insanlar bu kadar karalandıktan sonra, benim hakkımda söylenenler, anlattığın kadarsa, sayılmaz bile."

"Mesele de o ya, lânet olsun," dedi Sancho.

"Yani daha başka şeyler de mi var?" diye sordu Don Quijote.

"Bu daha hiçbir şey değil," dedi Sancho. "Buraya kadar olanlar nohut çekirdek, ama zat-ı âliniz size yapılan iftiralar konusunda her şeyi bilmek istiyorsanız, tek kelime atlamadan hepsini söyleyecek birini hemen getireyim buraya. Dün gece Bartolomé Carrasco'nun oğlu Salamanca'dan, tahsilden döndü; bakalorya sahibi olmuş; ben de hoşgeldine gittim; zat-ı âlinizin hikâyesinin kitabı çıkmış, öyle söyledi; adı da La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote'ymiş. Benden de kitapta kendi adımla, Sancho Panza diye bahsediliyormuş; Señora Dulcinea del Toboso da, ikimizin yalnız başımıza yaşadığımız olaylar da anlatılıyormuş. Yazan tarihçi bunları nasıl öğrenmiş diye şaştım kaldım; haç çıkardım şaşkınlıktan."

"Emin ol Sancho," dedi Don Quijote, "hikâyemizin yazarı bilge bir büyücüdür mutlaka; böylelerinden yazacakları şeylerin hiçbiri gizlenmez."

"Ama nasıl olur!" dedi Sancho. "Bilge ve büyücüyse, Sansón Carrasco'nun dediğine göre - dediğim delikanlının adı bu - hikâyenin yazarının adı nasıl Seyyid Hâmid Patlıcan olur?"

"Bu bir Magripli ismi," dedi Don Quijote.

"Öyledir herhalde," dedi Sancho, "çünkü duyduğuma göre, Magripliler'in çoğu patlıcanı çok severmiş."

"Sen herhalde bu Seyyid'in -Seyyid Arapça beyefendi demektir- soyadını yanlış hatırlıyorsun Sancho," dedi Don Quijote.

"Olabilir," dedi Sancho, "ama zat-ı âliniz adamı getirmemi isterseniz, hemen alıp getiririm."

"Çok memnun olurum dostum," dedi Don Quijote. "Söylediklerin beni merak içinde bıraktı; her şeyi öğreninceye kadar, ağzıma koyacağım tek lokmanın tadını alamayacağım."

"Öyleyse ben onu almaya gidiyorum," dedi Sancho.

Efendisinin yanından ayrılıp bakalorya sahibini bulmaya gitti ve kısa bir süre sonra, birlikte döndüler; üçünün arasında çok hoş bir konuşma geçti.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Don Quijote, Sancho Panza ve bakalorya sahibi Sansón Carrasco arasında geçen gülünç konuşmaya dair

Don Quijote, derin düşüncelere dalarak bakalorya sahibi Carrasco'yu beklemeye başladı; Sancho'nun sözünü ettiği, kitaba geçen kendi hikâyesini dinlemek istiyordu. Böyle bir hikâyenin varlığına bir türlü inanamıyordu; daha öldürdüğü düşmanların kılıcında kalan kanı kurumamışken, soylu kahramanlıklarının kitap haline geldiği ileri sürülüyordu. Yine de, dost veya düşman bir bilgenin, büyü marifetiyle onları matbaaya vermiş olacağını düşündü; dostsa, yüceltip gezgin şövalyelerin en ünlü kahramanlıklarının da üstüne çıkarmak amacıyla; düşmansa, alçaltıp hikâyesi yazılmış olabilecek en aşağılık silâhtarın bayağılıklarının da dibine batırmak amacıyla. Gerçi –diye düşünüyordu– silâhtarların kahramanlıklarının yazıldığı olmamıştı hiç; böyle bir hikâyenin olduğu gerçekse eğer, gezgin şövalye hikâyesi olduğuna göre, tumturaklı, seçkin, çarpıcı, görkemli ve doğru olmak zorundaydı.

Bu düşünceyle biraz teselli buldu; ama Seyyid adına bakılırsa, yazarının Magripli olması onu üzüyordu; Magripliler'in hepsi düzenbaz, sahtekâr ve palavracı olduklarından, doğru herhangi bir şey beklenemezdi kendilerinden. Aşkını uygunsuzca, sevgili Señora Dulcinea del Toboso'sunun namusunu lekeleyecek, zedeleyecek şekilde anlatmış olmasından korkuyordu; sadakatini ve ona karşı saygısını daima koruduğunu, kraliçelere, imparatoriçelere ve her mevkiden soylu genç kızlara

değer vermediğini, tabii arzularının coşkusunu dizginlediğini açıklamış olmasını isterdi. Sancho ve Carrasco, kendisini işte bu ve buna benzer birçok düşünceye dalmış, aralarında kaybolmuş halde buldular; Don Quijote onları büyük bir nezaketle karşıladı.

Bakalorya sahibi, adı Sansón[1] olduğu halde fazla iriyarı değildi; ama hinoğluhindi; teni pek solgun, ama zekîydi; herhalde yirmi dört yaşlarındaydı; yuvarlak yüzlü, yassı burunlu ve büyük ağızlıydı; bunların hepsi fesat mizaçlı, şakaya, alaya meraklı olduğunun işaretleriydi; öyle olduğunu da gösterdi: Don Quijote'yi görünce, önüne gidip diz çökerek, dedi ki:

"Saygıdeğer La Mancha'lı Don Quijote, bana ellerinizi lütfediniz; henüz rahipliğin ilk dört aşamasını geçmiş olmakla birlikte, şu giydiğim rahip cüppesi adına yemin ederim, zat-ı âliniz, bütün dünyanın gelmiş geçmiş, hattâ gelecek en büyük gezgin şövalyelerinden birisiniz. Yüce kahramanlıklarınızın hikâyesini yazan Seyyid Hâmid Badincani çok yaşasın; Arapça'dan bizim gündelik İspanyolca'mıza çevirtme zahmetine katlanan, bütün dünyaya eğlence sağlayan meraklı, daha da çok yaşasın."

Don Quijote onu yerden kaldırarak dedi ki:

"Yani benim hikâyemin yazıldığı ve yazanın da Magripli bir bilge olduğu, doğru mu?"

"O kadar doğru ki efendim," dedi Sansón, "bana kalırsa bugüne kadar on iki binden fazla kitap basılmıştır; olmazsa, Portekiz, Barcelona ve Valencia'ya sorulsun; buralarda basıldılar; hattâ Anvers'te bile basıldığı söyleniyor; bana öyle geliyor ki, tercüme edilmediği bir ülke, bir dil olmamalı."

Bunun üzerine Don Quijote, "Erdemli ve seçkin bir insanı en çok mutlu etmesi gereken şeylerden biri," dedi, "hayattayken, kendini kitap halinde basılmış ve iyi şöhreti insanların dilinde gezer görmektir. İyi şöhreti dedim, çünkü aksi olursa, her türlü ölümden beter olur."

"Mesele iyi şöhretse," dedi bakalorya sahibi, "zat-ı âliniz tek başınıza bütün gezgin şövalyelere galip gelirsiniz. Çünkü hem Magripli, hem Hıristiyan, kendi dillerinde, zat-ı âlinizin yiğitliğini, tehlikelere atılmadaki büyük cesaretini, aksilikler karşısında sabrını, dertlere ve yaralara katlanışını, zat-ı âlinizle Señora Doña Dulcinea del Toboso'nun platonik aşklarının dürüstlüğünü, ölçülülüğünü büyük bir özenle, çok canlı bir şekilde bize tasvir etmişler."

1) Sansón: Efsanevî gücü Eski Ahit'te anlatılan Samson (Şimşon).

Bunun üzerine Sancho Panza, "Señora Dulcinea'nın Doña sanıyla anıldığını hiç duymadım," dedi. "Sadece Señora Dulcinea del Toboso'dur, hikâyede bu yanlış meselâ."

"Bu önemli bir mesele değil," dedi Carrasco.

"Değil tabii," dedi Don Quijote; "peki, saygıdeğer Carrasco, söyler misiniz, bu hikâyede en çok övülen kahramanlıklarım hangileri?"

"Bu konuda," dedi bakalorya sahibi, "değişik fikirler var; değişik zevkler olduğu gibi. Kimileri, zat-ı âlinize Briareus gibi, devler gibi görünen yeldeğirmenleri serüveni üzerinde duruyor; kimileri tokaçlar serüveni üzerinde, kimileri de, sonra iki koyun sürüsü olduğu görülen iki ordunun tarifi üzerinde; bazıları Segovia'ya gömülmeye götürülen ölüyle ilgili serüveni göklere çıkarıyor; bazıları kürek mahkûmlarının serbest bırakılışı serüvenini hepsinden üstün tutuyor; bazılarıysa iki Benedikten devi ve yiğit Vizcaya'lıyla çarpışması serüveniyle, hiçbirinin kıyaslanamayacağını savunuyor."

"Söyler misiniz, sayın Sansón Carrasco," diye araya girdi Sancho, "bizim Rocinante'nin, çoban kulübesinde padişah rüyası gördüğü Yanguas'lılar serüveni de yer alıyor mu?"

"Bilge hiçbir şeyi atlamamış," diye cevap verdi Sansón; "her şeyi anlatmış, her şeyi yazmış; zavallı Sancho'nun battaniyede attığı taklalara varıncaya kadar."

"Ben battaniyede takla atmadım," dedi Sancho. "Havada attım, hem de isteyebileceğimden fazlasını."

"Bence," dedi Don Quijote, "dünyada inişli çıkışlı olmayan bir hayat hikâyesi yoktur; özellikle de şövalyelikle ilgili olanlar; bunlar hiçbir zaman, sadece mutlu olaylarla dolu olamazlar."

"Yine de," dedi bakalorya sahibi, "hikâyeyi okuyanlardan bazıları, yazarlar çeşitli çarpışmalarda Señor Don Quijote'nin yediği sayısız sopanın bazılarını unutmuş olsa, sevineceklerini söylüyorlar."

"İşte hikâyenin gerçekliği de burada," dedi Sancho.

"Hakkaniyet adına da anlatmayabilirlerdi," dedi Don Quijote, "çünkü hikâyenin gerçekliğini değiştirmeyen olayların, hikâye edilen kişiyi değerden düşürüyorlarsa, yazılmasına gerek yoktur. Aslında, ne Aineias, Vergilius'un tasvir ettiği kadar saygılı, ne de Odysseus, Homeros'un tarif ettiği kadar sağduyuluydu."

"Doğru," diye cevap verdi Sansón; "ama şair olarak yazmak başka şey, tarihçi olarak yazmak başka. Şair, olayları oldukları gibi değil, olmaları gerektiği gibi anlatabilir; tarihçi ise, olmaları gerektiği gibi de-

gil, gerçeğe hiçbir şey eklemeden, çıkarmadan, oldukları gibi yazmak zorundadır."

"Bu Magripli beyefendi, gerçekleri anlatmaya koyulmuşsa," dedi Sancho, "efendimin yediği dayakların yanında, benim yediklerim de vardır mutlaka; çünkü zat-ı âlinizin sırt ölçüsünü alıp da benim boyumun ölçüsünü almadıkları hiç olmadı. Ama bunda şaşılacak bir şey yok; çünkü efendimin bizzat söylediği gibi, başın ağrısını organlar da çekmek zorundadır."

"Çok uyanıksınız Sancho," diye cevap verdi Don Quijote. "Doğrusu hatırlamak istediğiniz zaman, hiçbir şeyi unutmuyorsunuz."

"Ben yediğim sopaları unutmak istesem bile," dedi Sancho, "kaburgalarımda izi hâlâ duran çürükler izin vermezdi."

Don Quijote, "Susunuz Sancho, sayın Carrasco'nun sözünü kesmeyin," dedi ve Sansón'a döndü. "Buyrun efendim, lütfen şu hikâyede, hakkımda neler yazıldığını anlatmaya devam edin."

"Benim hakkımdakileri de anlatın," dedi Sancho. "Hikâyedeki şahsiyatlardan biri de benmişim diyorlar."

"Şahsiyat değil, şahsiyet, dostum Sancho," dedi Sansón.

"Bir kelime düzelten daha mı çıktı?" dedi Sancho. "Böyle giderse ömür boyu sürer bu."

"Tanrı şahidimdir Sancho," dedi bakalorya sahibi, "hikâyedeki ikinci önemli şahsiyet sizsiniz. Hattâ bazıları var ki, hikâyenin en akıllı kişilerinin konuşmalarına bile, sizinkileri tercih ediyorlar. Ama bazıları da, yanımızda bulunan Señor Don Quijote'nin vaat ettiği o cezire valiliğinin gerçek olabileceğine inanmakla, fazlasıyla saf davrandığınızı söylüyor."

"Henüz iş işten geçmiş değil," dedi Don Quijote. "Sancho yaşı ilerledikçe, yılların tecrübesiyle, valiliğe şimdikinden daha uygun, daha yatkın olacaktır."

"Tanrı aşkına efendim," dedi Sancho. "Ben bu yaşta yönetemeyeceğim adayı Metuşelah'ın yaşında da yönetemem. Mesele bu cezirenin kimbilir nerede oyalanması; bende onu yönetecek akıl olmaması değil."

"Tanrı'ya dua edin Sancho," dedi Don Quijote, "her şey iyi sonuçlanacak; belki de sizin düşündüğünüzden daha iyi; Tanrı'nın rızası olmadan, ağaçtaki yaprak bile kıpırdayamaz."

"Doğru," dedi Sansón; "Tanrı'nın rızası olursa, Sancho'nun yönetecek bir değil, bin adası olur."

"Ben öyle valiler gördüm ki," dedi Sancho, "bana sorulursa, benim

kesip attığım tırnak olamazlar, ama yine de kendilerine senyör deniyor, gümüş tabaklarda yemek sunuluyor."

"Onlar cezire valisi değil," diye cevap verdi Sansón, "daha kolay yönetilen yerlerin valileri. Cezire valilerinin, en azından dilbilgisi bilmeleri gerekir."

"Dil kısmını ben hallederim," dedi Sancho, "ama bilgisine bulaşmam, anlamam çünkü. Neyse, valilik meselesini Tanrı'ya emanet edelim, o beni en iyi hizmet verebileceğim yere götürsün; ben diyorum ki, Señor bakalorya sahibi Sansón Carrasco, hikâyenin yazarının, benle ilgili şeylerin insanları kızdırmayacağı şekilde benden bahsetmesine çok sevindim. İyi bir silâhtar olarak yemin ederim, benim gibi bir eski Hıristiyan'a yakışmayan şeyler söyleseydi hakkımda, sağır sultana bile duyururdum sesimi."

"İşte bu mucize olurdu," dedi Sansón.

"Mucize olsun, olmasın," dedi Sancho, "herkes şahsiyatları nasıl anlattığına veya yazdığına dikkat etsin, aklına geleni yalan yanlış karalamasın."

"Bu hikâyeye bulunan kusurlardan biri," dedi bakalorya sahibi, "yazarın, içine Münasebetsiz Meraklı adında bir öykü sokmuş olması; öykü güzel olmadığından, ifadesi kötü olduğundan değil de, hem o yere ait olmadığı, hem de siz saygıdeğer Señor Don Quijote'nin hikâyesiyle ilgisiz olduğu için."

"Bahse girerim ki," dedi Sancho, "itoğluit her şeyin akını bokuna karıştırmıştır."

"Şimdi anlıyorum ki, hikâyenin yazarı bir bilge değil, cahil bir gevezeymiş," dedi Don Quijote. "Elyordamıyla, düşünmeden oturup yazmış, ne çıkarsa çıksın diye. Tıpkı Ubeda ressamı Orbaneja'nın yaptığı gibi; ne resmi yaptığını sormuşlar, 'Ne çıkarsa,' demiş. Bazen bir horozu öyle çirkin çizermiş, horoza o kadar benzemezmiş ki, yanına Gotik harflerle 'Bu bir horozdur,' diye yazması gerekirmiş. Benim hikâyem de böyle olmalı; anlamak için yorum yapmak gerekiyor herhalde."

"Hayır," dedi Sansón, "o kadar açık ki, zorluk çıkarabilecek hiçbir tarafı yok. Çocuklar karıştırıyor, gençler okuyor, yetişkinler anlıyor, yaşlılar alkışlıyor. Her tür insan tarafından o kadar tanınıyor, okunuyor ve biliniyor ki, zayıf bir beygir gördüler mi, 'İşte Rocinante,' diyorlar. Kitaba en düşkün olanlar da genç hizmetkârlar; bir tek senyör evi yoktur ki, sofasında bir Don Quijote bulunmasın; biri alıyor, biri bırakıyor; biri kapıyor, öteki yalvarıyor. Kısacası, bugüne

kadar görülmüş en zevkli ve zararsız eğlence bu hikâye; çünkü koca kitapta ne yakışık almaz tek kelimeye rastlanıyor, ne de Katolik olmayan bir düşünceye."

"Başka türlü yazılmış olsa," dedi Don Quijote, "gerçekler değil, bazı yalanlar yazılmış olurdu. Yalana başvuran tarihçiler ise, kalpazanlar gibi yakılmalıydı aslında. Yazarın hangi sebeple başka öykülere ve olaylara başvurduğunu anlamıyorum; benim anlatılacak o kadar olayım varken. Herhalde, 'Heybem dolu olsun da, ister samanla, ister otla dolsun,' atasözüne istinaden öyle yaptı; çünkü aslında sırf benim düşüncelerimi, benim iç çekişlerimi, benim gözyaşlarımı, iyi dileklerimi, girişimlerimi aktarsa, Tostado'nun bütün eserlerinden daha kalın, en azından o kalınlıkta bir kitap çıkardı ortaya. Benim anladığım şu, saygıdeğer Carrasco: Ne türden olursa olsun, hikâyeler, kitaplar yazabilmek için, gelişmiş bir sağduyu ve olgun bir zekâ şart. Esprili, gülünç şeyler yazmak, büyük deha işidir; tiyatroda en çok zekâ gerektiren rol, aptalın rolüdür, çünkü başkalarını saf olduğuna inandırmak isteyen kişi, kesinlikle saf olmamalıdır. Tarih âdeta kutsal bir şeydir; çünkü doğru olmak zorundadır; doğrunun olduğu yerde de Tanrı vardır; ama buna rağmen, öyleleri vardır ki, nohut çekirdek gibi kitap çırpıştırırlar."

"İyi hiçbir tarafı olmayacak kadar kötü kitap yoktur," dedi Sansón.

"Buna hiç şüphe yok," dedi Don Quijote, "ne var ki, yazılarıyla, haklı olarak büyük şöhret kazanmış kişilerin, bunları matbaaya verdiklerinde şöhretlerini tamamen kaybettikleri veya bir miktar değerden düştükleri de çok görülmüştür."

"Bunun sebebi," dedi Sansón, "basılı eserlere ağır ağır bakıldığından, kusurlarının kolayca görülebilmesidir; üstelik yazarın şöhreti ne kadar büyükse, o kadar didiklenirler. Dehalarıyla ün yapmış kişiler, büyük şairler, meşhur tarihçiler, daima ya da çoğu zaman, kendileri bir eser yayınlamadıkları halde başkalarının yazdıkları hakkında hüküm vermeyi özel zevk ve eğlence edinmiş kişiler tarafından kıskanılırlar."

"Bunda şaşılacak bir şey yok," dedi Don Quijote; "çünkü birçok dinbilgini vardır ki, kürsüde başarılı değillerdir; fakat vaaz verenlerin eksikliklerini, fazlalıklarını görmede çok başarılıdırlar."

"Bütün bu dedikleriniz doğru, Señor Don Quijote," dedi Carrasco; "ama ben bu sansürcülerin daha merhametli, daha az titiz olmalarını, çekiştirdikleri eserin aydınlık güneşindeki zerrecikler üzerinde

durmamalarını isterdim. Aliquando bonus dormitat Homerus[2] ise de, eserinin ışığını bize en gölgesiz halde verebilmek için, ne kadar uyanık kaldığını düşünmeleri gerekir. Ayrıca, onlara kusur gibi görünen şey, bazen bir yüzün güzelliğini daha da artıran benler olabilir. Kısacası, bence kitap yayınlayan yazar, büyük bir tehlikeye atılmış oluyor; çünkü okuyan herkesi memnun ve tatmin edecek bir kitap yazmak, kesinlikle mümkün değildir."

"Benden sözeden kitap çok az kişiyi memnun etmiş olmalı," dedi Don Quijote.

"Tam tersine; stultorum infinitus est numerus[3]; bu yüzden de bu hikâyeden hoşlananların sayısı sonsuz. Bazıları, Sancho'nun eşeğini çalan hırsızın kim olduğunu anlatmayı unuttu diye yazarın hâfızasına kusur bulup aşağıladılar; hikâyede eşeğin çalınması anlatılmıyor, sadece yazılanlardan çalındığı anlaşılıyor; bir süre sonra kendisini nereden çıktığı belli olmadan, aynı eşeğin üstünde buluyoruz. Ayrıca, Sancho'nun Morena Dağlarındaki bavulda bulduğu o yüz altını ne yaptığını da yazmayı unuttuğunu söylüyorlar; bir daha altınların sözü edilmiyor; birçok kişi, o altınları ne yaptığını, nereye harcadığını merak ediyor; eserde eksik olan belli başlı hususlardan biri bu."

Sancho dedi ki:

"Señor Sansón, ben şu anda hesap verecek halde değilim; mideme bir ağrı girdi; ilâcımdan iki yudum almazsam, bir deri bir kemik kalırım. İlâç evde, karım beni bekliyor; yemekten sonra tekrar gelirim; zat-ı âlinizin ve bütün dünyanın, hem eşeğin kayboluşu, hem de yüz altının harcanması konusundaki sorularını cevaplandırırım."

Ve cevap beklemeden, tek kelime daha söylemeden, evine gitti.

Don Quijote, bakalorya sahibine, kalıp Tanrı ne verdiyse kendisiyle paylaşması için yalvardı. Bakalorya sahibi teklifi kabul etti, yemeğe kaldı; her zamanki yemeğe iki güvercin eklendi; sofrada şövalyelikten sözedildi, Carrasco ev sahibinin suyuna gitti, ziyafet bitti; öğleden sonra uykusu uyundu; Sancho döndü ve önceki konuşmaya devam edildi.

2) "Homeros arasıra uyuklar."
3) "Aptalların sayısı sonsuzdur."

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sancho Panza'nın, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'nun şüpheleriyle sorularını cevaplayışına ve bilinmeye, anlatılmaya değer başka olaylara dair

Sancho, Don Quijote'nin evine döndü ve daha önceki konuşmaya devam etti:

"Señor Sansón, eşeğimin kimin tarafından, nasıl, ne zaman çalındığının, merak konusu olduğunu söylemişti; işte cevap veriyorum: Talihsiz forsalar serüveninden ve Segovia'ya götürülen ölü serüveninden sonra, Santa Hermandad'dan kaçarak Morena Dağlarına girdiğimiz gece, efendim ve ben, ağaçlık bir yerde durduk. Efendim mızrağına yaslanmış halde, ben de karakaçanımın üzerinde, girdiğimiz çatışmaların yorgunluğu ve sızılarıyla, dört kat kuştüyü yatak üstünde uyur gibi uykuya daldık. Hele ben, o kadar derin bir uykuya daldım ki, hırsız her kimse, gelip semerin dört köşesine dört sopayı destek yaparak, bana hiç hissettirmeden, altımdan karakaçanımı çekip almayı başarabildi."

"Kolay bir numaradır bu; yeni de sayılmaz; Sacripante'nin de başına aynı şey gelmişti; Brunelo denen o meşhur hırsız, Albraca kuşatmasında, Sacripante'nin atını bacaklarının arasından aynı numarayla çekivermişti."

"Sabah olduğunda," diye devam etti Sancho, "kıpırdanmamla birlikte sopalar kaydı ve güm diye yere düştüm. Eşeğe bakındım; göremeyince gözlerim yaşlarla doldu ve öyle bir ağıt tutturdum ki, hikâyemizin yazarı yazmamışsa, yazdıkları metelik etmez demektir. Bilemiyorum kaç gün sonraydı, saygıdeğer Prenses Micomicona'yla yol alırken, eşeğimi görüp tanıdım; Ginés de Pasamonte, efendimle benim zincirden kurtardığımız o yalancı haydut, çingene kılığına girmiş, eşeğime binmişti."

"Hata orada değil," dedi Sansón. "Eşek daha ortaya çıkmadan önce, yazar Sancho'nun aynı boz eşek üzerinde olduğunu söylüyor."

"O konuda bir cevap veremem," dedi Sancho; "yazar yanılmış olmalı veya basımcının bir dikkatsizliğidir."

"Öyledir herhalde," dedi Sansón. "Peki ama, o yüz altın ne oldu? Yok mu oldu?"

Sancho şöyle cevap verdi:

"Onları kendime, karıma ve çocuklarıma harcadım; benim, efendim Don Quijote'nin hizmetinde yollara düşmeme, karım bu sayede sabırla katlandı. O kadar zaman sonra, eve hem beş parasız, hem de eşeksiz dönseydim, sonum kötü olurdu. Benimle ilgili, merak edilen başka bir şey varsa, işte buradayım; şahsan kral gelse, ona da cevap veririm; ne getirdiğime, ne getirmediğime, ne harcadığıma, ne harcamadığıma kimse karışamaz. O yollarda yediğim sopaların karşılığı parayla ödense, her birine sadece dört maravedi fiyat biçilse de, yarısını ödemeye bile bir yüz altın daha yetmezdi. Herkes elini kendi vicdanına koysun ve siyaha beyaz, beyaza siyah demesin. Tanrı nasıl yarattıysa, insan öyledir; çoğu zaman da daha kötüdür."

"Ben hikâyenin yazarını ikaz ederim," dedi Carrasco, "kitabı bir daha bastırırsa, sevgili Sancho'nun bu söylediklerini unutmasın; şimdiki haline göre epeyce düzelir, bunları eklerse."

"Señor Carrasco, hikâyede düzeltilecek başka şeyler var mı?" diye sordu Don Quijote.

"Vardır herhalde," diye cevap verdi Sansón, "ama hiçbiri söylediklerim kadar önemli değildir."

"Peki, yazar acaba ardından ikinci kısmın da geleceğini müjdeliyor mu?" dedi Don Quijote.

"Müjdeliyor," diye cevap verdi Sansón; "ama ikinci kısmı bulamadığını, kimde olduğunu da bilmediğini söylüyor; bu yüzden, ikinci kısmın çıkıp çıkmayacağı şüpheli. Hem bu yüzden, hem de bazıları, 'İkinci kısımlar hiçbir zaman iyi olmaz,' bazıları da, 'Don Quijote'yle ilgili yazılmış olanlar yeter,' dediğinden, ikinci bir kısım olmayacağı düşünülüyor. Yine de, Satürn'ün etkisi altında doğan hüzünlü kimseler değil de, Jüpiter'in etkisi altında doğan neşeli insanlar, 'Quijote'likler devam etsin; Don Quijote saldırsın, Sancho Panza konuşsun; ne olursa olsun, biz memnun oluruz,' diyorlar."

"Yazar ne düşünüyor?"

"Ne düşünecek?" dedi Sansón. "Olağanüstü çabalarla aradığı hikâyeyi bulur bulmaz, baskıya vermeyi düşünüyor. Alacağı övgüleri değil, kazanacağı parayı düşünüyor."

Sancho dedi ki:

"Yazar paraya, kazanca mı bakıyor? Bunu başarması, mucize olur; çünkü acele acele yazmak zorunda kalacak, Paskalya arifesindeki terzi gibi; acele yapılan iş ise, hiçbir zaman iyi olmaz. Bu beyefendi, Magripli mi, neyse, ne yaptığına dikkat etsin; efendimle ben, o kadar çok serüven, o kadar çok ilginç olay vereceğiz ki eline, değil yalnız ikin-

ci kısmı, yüz kısım daha yazabilir. Adamcağız herhalde bizi burada yan gelip yatıyoruz sanıyor; methetmeden önce kusurlarımızı öğrensin de, nasıl insanlar olduğumuzu anlasın. Benim diyeceğim şu: Efendim benim nasihatimi tutsa, şimdiye çoktan yollardaydık; iyi bir gezgin şövalyeye yakışır şekilde, haksızlıkları düzeltiyor, kötülükle mücadele ediyorduk."

Sancho daha sözünü yeni bitirmişti ki, kulaklarına Rocinante'nin kişnemeleri geldi. Don Quijote bu kişnemeleri hayra alâmet saydı ve üç, dört gün sonra, yeni bir sefere çıkmaya karar verdi. Niyetini bakalorya sahibine açıklayarak, yolculuğuna nereden başlayacağı konusunda akıl danıştı. O da, Aragon krallığına, Zaragoza şehrine gitmesini öğütledi; orada, birkaç gün sonra, Aziz George yortusu sebebiyle, büyük mızrak dövüşleri düzenlenecekti. Bu turnuvada bütün Aragon'lu şövalyeleri yenerek şöhret yapabilir, bu da dünyanın bütün şövalyelerine üstün gelmek sayılırdı. Carrasco, Don Quijote'yi son derece şerefli ve cesur kararından ötürü övdü; tehlikelere atılırken daha dikkatli olması konusunda uyardı; çünkü onun hayatı, canı, kendisine değil, dertlerinden kurtarması için ona ihtiyacı olan çok sayıda insana aitti.

Sancho bunun üzerine, "Benim de şikâyetim bu, Señor Sansón," dedi. "Efendim, silâhlı yüz adama öyle bir saldırır ki, obur bir oğlan yarım düzine kavuna saldırıyor sanırsınız! Tanrı aşkına, Señor Sansón! Saldırılacak zaman vardır, geri çekilecek zaman vardır; her zaman, 'Yaşasın İspanya!' deyip saldırılmaz ki! Üstelik de, birinden duymuştum, hattâ yanlış hatırlamıyorsam efendim kendisi söylemişti; korkaklıkla pervasızlık arasında bir orta yol, cesaret vardır; madem öyle, sebepsiz yere kaçmasını da, durum başka türlü icap ettirdiğinde saldırmasını da istemem. Ama her şey bir yana, efendime şunu söylemek istiyorum ki, beni yanında götürecekse, bir tek şartla giderim: Savaşların hepsini kendisi halledecek; ben sadece onun bakımıyla, temizliğiyle, hizmetiyle ilgileneceğim. O konuda ne lâzımsa yaparım; ama eli baltalı aşağılık haydutlara bile kılıç çekeceğimi düşünüyorsa, boş yere umutlanıyor. Señor Sansón, ben cesaretimle şöhret yapmak istemiyorum; gelmiş geçmiş en iyi ve en sadık gezgin şövalye silâhtarı olarak ün yapmak istiyorum. Efendim Don Quijote eğer, sayısız iyi hizmetimin karşılığında, bol bol bulunduğunu söylediği cezirelerden birini vermek isterse, büyük bir lütufta bulunmuş olur. Vermezse de, dünyaya gelmişim bir kere; insan bu dünyada başkalarına değil, bir tek Tanrı'ya güvenerek yaşamalıdır. Üstelik, vali olmasam da, olsam da, ekmeğin tadı bir, hattâ vali değilken daha iyi. Hem ayrıca, o valiliklerde şeytanın bana

bir tuzak kurmayacağı, düşüp dişlerimi kırmayacağım ne malûm? Ben Sancho olarak doğdum, Sancho olarak ölmeye niyetliyim; ama bütün bunlara rağmen, Tanrı bana külfetsiz, fazla uğraşmadan, pek tehlikeye atılmadan, bir cezire veya ona benzer bir şey bahşederse, reddecek kadar da enayi değilim. Ne demişler: 'Su akarken testiyi doldur.' 'Gelene git denilmez.'"

"Kardeşim Sancho," dedi Carrasco, "tıpkı bir âlim gibi konuştunuz. Siz yine de, Tanrı'ya ve Señor Don Quijote'ye güvenirseniz, değil cezire, krallığınız bile olur."

"Hangisi olsa olur, farketmez," diye cevap verdi Sancho. "Ama şundan emin olabilirsiniz, Señor Carrasco, efendim bana verdiği krallığı boşa atmış olmayacak; ben kendi nabzımı ölçtüm; krallıkları yönetecek, cezireleri idare edecek kadar sağlıklıyım. Bunu efendime daha önce de söylemiştim."

"Dikkatli olun Sancho," dedi Sansón, "mevki değişince huy da değişir; vali olduğunuzda belki sizi doğuran anayı bile tanımayabilirsiniz."

"O, soyu sopu belli olmayan insanlar için öyle olabilir," dedi Sancho, "benim gibi kalbi dört parmak eski Hıristiyan yağıyla kaplı insanlar için olamaz. Benim huyuma suyuma bakarsanız, anlarsınız nankörlük edip etmeyeceğimi!"

"Tanrı'ya dua edelim, dediğin gibi olsun," dedi Don Quijote. "Valilik bir gelsin, o zaman anlaşılır; ben şimdiden görür gibiyim zaten."

Bunları söyledikten sonra, bakalorya sahibinden, eğer şairliği varsa, bir şey yapmasını rica etti: Sevgili Dulcinea del Toboso'suyla vedalaşması üzerine birkaç mısra yazmasını, her dizenin, sevgilisinin adının bir harfiyle başlamasını, yani sonunda, dizelerin baş harflerinden, Dulcinea del Toboso adının ortaya çıkmasını istiyordu.

Bakalorya sahibi, İspanya'nın, sayıları zaten üç buçuğu geçmediği söylenen meşhur şairlerinden olmamakla birlikte, dediği şiiri yazabileceğini söyledi. Gerçi şiirin yazımı büyük bir zorluk arzediyordu; sevgilinin ismi on yedi harften oluşmaktaydı; yani dörder mısralık dört kıta olsa, bir harf artacak, beşer mısralık dört kıta olsa, üç harf eksik olacaktı; ama her şeye rağmen, harflerden birini elinden geldiğince yedirmeye çalışacak, dörder mısralık dört kıtaya, Dulcinea del Toboso adını sığdıracaktı.

"Böyle olması kesinlikle şart," dedi Don Quijote; "ismi açık seçik okunmadıkça, hiçbir kadın, o şiirin kendisi için yazıldığına inanmaz."

Böylece anlaştılar ve sefere sekiz gün sonra çıkılmasını kararlaş-

tırdılar. Don Quijote, bunu gizli tutmasını tembihledi bakalorya sahibine; özellikle rahip, Üstat Nicolás, yeğeni ve kâhya kadından saklı tutulması gerekiyordu; çünkü haberleri olursa, şerefli ve cesur kararını engelleyebilirlerdi. Carrasco kesin söz verdi. Sonra veda etti ve Don Quijote'ye, başına gelen iyi, kötü her olayı, fırsat oldukça kendisine haber vermesini rica etti. Böylece vedalaştılar; Sancho sefer için gerekli hazırlıkları yapmak üzere gitti.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sancho Panza'yla karısı Teresa Panza arasında geçen akıllıca, hoş sohbete ve neşeyle hatırlanacak başka olaylara dair

(Bu hikâyenin tercümanı, bu beşinci bölüme geldiğinde, gerçekliğinden şüphe ettiğini, çünkü bu kısımda, Sancho Panza'nın, kıt aklından beklenemeyecek bir üslûpla konuştuğunu ve bunca inceliği bilmesinin mümkün olmadığını, ancak, görevi böyle gerektirdiği için, yine de tercüme ettiğini belirtir ve hikâyeye devam eder.)

Sancho eve öyle büyük bir sevinç ve neşeyle gitti ki, sevincini bir ok atımı mesafeden farkeden karısı, sebebini sormaktan kendini alamadı:

"Ne o, arkadaşım Sancho, niye bu kadar sevinçlisin?"

Sancho şöyle cevap verdi:

"Sevgili karıcığım, Tanrı razı olsaydı da, ben göründüğüm kadar sevinçli olmasaydım, daha memnun olurdum."

"Dediklerini anlamıyorum kocacığım," dedi karısı. "Ne demek, Tanrı razı olsa sevinmemeye memnun olmak? Ne kadar aptal olsam da, sevindiğine memnun olmayacak insan görmedim."

"Bak Teresa," dedi Sancho, "ben tekrar efendim Don Quijote'ye hizmet etmeye karar verdiğim için sevinçliyim; kendisi, üçüncü seferine çıkıp serüven aramayı istiyor. Ben de yine onunla gideceğim; fakirlik böyle gerektiriyor; ayrıca, harcadığım o yüz altını bulduğum gibi, yüz altın daha bulma umudum da var; bu da beni sevindiriyor; yine de, senden ve çocuklarımdan ayrılacağıma üzülüyorum. Tanrı bana başım ağrımadan, evimde ekmeğimi verse, patikalara, dört yol ağızlarına düşürmese –ki bunu hiç zahmetsiz yapabilirdi, istemesi yeterdi– tabii ki sevincim çok daha büyük olacaktı; çünkü şimdi sevincime seni bırakmanın üzüntüsü karışıyor. İşte bu yüzden, Tanrı

razı olsaydı da sevinmeseydim daha memnun olurdum demekte haklıydım."

"Bak Sancho," dedi Teresa; "sen gezgin şövalye mensubu olduğundan beri o kadar dolambaçlı konuşuyorsun ki, ne dediğini kimse anlamıyor."

"Tanrı anlasın yeter, karıcığım," diye cevap verdi Sancho. "O her şeyi anlar; bu konu da burada kapansın. Şunu da unutma kardeşim: Bu üç gün boyunca eşeğe iyi bak, sefere hazırlıklı olsun; iki misli yem ver, semerini, takımlarını gözden geçir. Biz düğüne değil, dünyayı dolaşmaya gidiyoruz; işimiz devlerle, ejderhalarla, canavarlarla; ıslıklar, kükremeler, hırıltılar, ulumalar duymaya gidiyoruz; bunlar hiçbir şey değil; bir de Yanguas'lılar, büyücü Magripliler çıkıyor başımıza."

"Bana da sorarsan kocacığım," dedi Teresa, "gezgin silâhtarlar bedava ekmek yemiyorlar. Seni bunca felâketten bir an önce kurtarsın diye Tanrı'ya dua edeceğim."

"Söyledim ya karıcığım," diye cevap verdi Sancho, "fazla zaman geçmeden kendimi bir cezirenin valisi olarak göreceğimi düşünmesem, şuracıkta düşüp ölürdüm."

"Öyle deme kocacığım," dedi Teresa; "tavuğun dilinin altında kurbağacık olsa da öldürülmez. Sen ayakta kal da, dünyanın bütün valiliklerini şeytan alsın. Ananın karnından çıktığında vali değildin; şimdiye kadar vali olmadan yaşadın; Tanrı istediği zaman mezara da gittiğinde, götürdüklerinde vali olmayacaksın. Dünyada vali olmadan yaşayan çok insan var; gene yaşıyorlar, gene diğer insanlarla birlikte insan diye sayılıyorlar. Bu dünyada en güzel katık açlıktır; yoksullarda açlık hiçbir zaman eksik olmadığı için de, her yedikleri lezzetli olur. Ama bak Sancho, olur da vali filan olursan, beni ve çocuklarını unutma. Bak Sanchico on beş yaşını bitirdi, okula gitmesi lâzım; papaz amcası onu kilise adamı yapacaksa eğer. Kızın Mari Sancha'yı da, evlendirsek fena olmaz; sen vali olmayı ne kadar istiyorsan, o da kocaya varmayı o kadar istiyor gibi geliyor bana. Zaten kız evlâda kötü koca, iyi âşıktan yeğdir."

"Yemin ederim," dedi Sancho, "Tanrı bana bir valilik kısmet ederse, Mari Sancha'yı öyle soylu biriyle evlendireceğim ki karıcığım, Señora diyecekler kendisine."

"Olmaz Sancho," diye cevap verdi Teresa; "kendisine denk biriyle evlendir; öylesi daha iyi. Kızı çarıktan iskarpine, çuldan atlasa, ipeğe, Marica, sen'den, Doña Filanca'ya, Señora'ya geçirirsen, kız ne yapa-

cağını bilemez; adım başı bin tane kusur işler; kendi kaba dokuması ortaya çıkar."

"Sus, aptal," dedi Sancho; "iki üç senede alışır; sonra doğuştan senyör, doğuştan soyluymuş gibi olur. Olmazsa da ne farkeder? O Señora olsun da, sonra ne olursa olsun."

"Sancho, mevkin kadar konuş," dedi Teresa. "Senden üstün mevkilere ulaşmaya çalışma; şu atasözünü de unutma: 'Komşuya kız vermek kalaylı kaptan su içmek gibidir.' Bizim Maria'yı bir kontla, bir şövalyeyle evlendirmek pek hoş olur doğrusu! Sonra canı istediğinde kıza hakaret etsin, ırgatın kızı, çamaşırcının kızı desin! Ölürüm de evlendirmem! Ben kızımı bunun için yetiştirmedim! Sen parayı getir Sancho, kızı evlendirmeyi bana bırak. Juan Tocho'nun oğlu Lope Tocho var; güçlü kuvvetli bir oğlan, sıhhati yerinde, tanıdık üstelik; bizim kızda gözü olduğunu da biliyorum. Bize denk bir oğlan, kıza uygun bir koca olur; hep gözümüzün önünde olurlar; çoluk, çocuk, torun, damat, hep bir arada huzur içinde yaşarız Tanrı'nın izniyle. Sen şimdi kalkıp kızı o koca saraylara, konaklara vermeye kalkarsan, oralarda kızın halinden anlamazlar; o da şaşırır kendini."

"Bana bak, hayvan, şeytanın karısı!" dedi Sancho. "Sen şimdi hiç sebepsiz yere, kızımı, bana Senyör diye anılacak torunlar vereceği biriyle evlendirmeme niye mani olmaya çalışıyorsun? Bak Teresa, büyüklerimden çok duyduğum bir lâf vardır; önüne fırsat çıktığında faydalanamayan, fırsatı kaçırınca şikâyet etmemeli derler. Talih şimdi kapımızı çalmışken kapıyı yüzüne kapatmamız doğru olmaz. Bırakalım bu esen talih rüzgârı bizi alıp götürsün."

(İşte bu konuşma şekli ve Sancho'nun ileride söyleyecekleri yüzünden, bu hikâyenin tercümanı, bu bölümün gerçekliğinden şüphe ettiğini söylemiştir.)

"Söylesene hayvan," diye devam etti Sancho, "bizi sefaletten kurtaracak kârlı bir valiliğe toslasam iyi olmaz mı? Mari Sancha benim istediğim biriyle evlensin, görürsün bak, sana nasıl Doña Teresa Panza diyecekler, kilisede minderler, yastıklar, kaplamalar üstünde oturacaksın, köyün asilzadelerinin karıları çatlayacak. Ama yok, sana kalsa hep aynı kalırsın, artmadan, eksilmeden, halıdaki resim gibi! Bu konuyu daha fazla uzatmayalım; Sanchica kontes olacak, sen istediğin kadar söylen."

"Ne çok konuşuyorsun kocacığım," dedi Teresa. "Sen ne dersen de, ben bu kontesliğin bizim kızı mahvedeceğinden korkuyorum. Sen ne istiyorsan onu yap; ister düşes yap kızı, ister prenses; ama bil ki

ben istemiyorum, razı değilim. Ben her zaman eşitlikten yana oldum arkadaşım; temeli olmayan büyüklüklere gelemem. Ben vaftiz olurken adımı Teresa koymuşlar; Don'larla, Doña'larla allanıp pullanmamış, sade, dümdüz bir isim. Benim babamın soyadı Cascajo'ydu; bana da, senin karın olduğum için Teresa Panza deniyor; halbuki Teresa Cascajo denmesi lâzımdı. Ama kanun ne derse kral odur[1]; ben de bu isimle yetinirim, tepesine Don koymalarına lüzum yok; ben onun ağırlığını taşıyamam. Beni kontes, vali karısı kıyafetinde görenlere sonra arkamdan, 'Şu bitli karının kibrine bakın! Daha dün, iplik eğiriyor, kiliseye giderken başını eteğiyle örtüyordu; bugün jüponlarla, broşlarla, kibirle gidiyor, sanki onu tanımıyoruz,' dedirtmem. Tanrı yedi, beş veya kaç tane varsa o kadar duyumu korusun; kendimi bu duruma düşürmeye niyetim yok. Sen git vali ol, cezireci ol, istediğin gibi böbürlen kardeşim; annemin ruhu üzerine yemin ederim, kızım da, ben de, köyümüzden tek adım atmayacağız. Namuslu kadın bacağını kırar evde oturur; namuslu genç kızın eğlencesi çalışmaktır. Sen Don Quijote'nle serüvenlerine git; bizi kendi kara bahtımızla başbaşa bırak; biz namuslu olduktan sonra Tanrı talihimizi düzeltir. Bu arada efendinin ismine o Don'u da kim ekledi bilmem; babası da Don değildi, dedeleri de."

"Bana bak," dedi Sancho, "senin içine cin girmiş. Tanrı aşkına be kadın, birbirini tutmayan bunca şeyi peşpeşe nasıl dizdin? Cascajo'nun, broşların, atasözlerinin, kibirin benim dediklerimle ne alâkası var? Beni dinle sersem, cahil –lâflarımı anlamadığına, iyi talihi teptiğine göre, sersemsin, cahilsin– ben sana kızım bir kulenin tepesinden aşağı atlasın, Prenses Doña Urraca gibi dünyayı dolaşmaya kalksın desem, benim isteğime boyun eğmemekte haklı olurdun; ama ben şipşak, kaşla göz arası kıza bir Doña, bir Señora yapıştırıyorsam, sefaletten kurtarıyorsam, tahtlara, Fas'ta, Atlas Dağlarında yaşayan ne kadar Muvahhid varsa, o kadar atlas minder üstüne oturtuyorsam, sen neden razı olmayasın, benim isteğime boyun eğmeyesin?"

"Neden, biliyor musun kocacığım?" dedi Teresa. "Çünkü bir atasözü vardır; 'Al gömlek gizlenemez,' derler. Yoksula herkes şöyle bir bakar geçer; zengine bütün gözler dikilir. Zengin bir zamanlar yoksul olmuşsa, çekiştirmeler, beddualar başlar; bu sokaklarda kovanda kaynayan arılar gibi kaynayan dedikoducuların sonu gelmez."

"Bak Teresa," diye cevap verdi Sancho, "söyleyeceklerimi iyi dinle; hayatta hiç duymamış olabilirsin. Şimdi söyleyeceğim şeyleri kendi ka-

1) Aslı: "Kral ne derse kanun odur.

famdan uydurmadım; bütün söyleyeceklerim, geçen yıl Büyük Perhiz'de bu köyde vaaz veren rahibin sözleridir. Yanlış hatırlamıyorsam, demişti ki: Gözümüzle gördüğümüz her şey, hâfızamıza, geçmişteki olaylardan çok daha iyi, çok daha canlı bir şekilde yerleşir, kazınır."

(Sancho'nun burada söylediği bütün bu sözler, tercümanı bu bölümün gerçekliğinden şüpheye düşüren, Sancho'nun zekâsını aşan ikinci konuşmadır. Sancho konuşmasına şöyle devam etti:)

"Bu yüzden de, iyi giyimli, zengin kıyafetlere bürünmüş, peşinde hizmetkârlarıyla birini gördüğümüzde, hâfızamızda o anda, o kişiyi daha önce içinde gördüğümüz sefalet canlansa bile, âdeta elimizde olmadan, saygı duyarız bu kişiye; o sefalet, ister yoksulluktan olsun, ister soysuzluktan, geçmişte kaldığı için artık yoktur; sadece karşımızda gördüğümüz şey vardır. Talihin, sefaletin paçavralarından kurtarıp (rahip aynı bu sözleri kullanmıştı) refahın kucağına oturttuğu bu kişi, eğer herkese karşı terbiyeli, cömert ve kibar olursa, eskiden beri soylu olanlara bulaşmazsa, emin ol Teresa, hiç kimse onun eskiden ne olduğunu hatırlamaz, herkes saygı gösterir; kıskanç insanlar hariç, zaten onların karşısında hiçbir iyi talih emniyette değildir."

"Ben seni anlamıyorum kocacığım," diye cevap verdi Teresa. "Ne istiyorsan onu yap; nutuklarınla, tumturaklı lâflarınla başımı daha fazla ağrıtma. Dediğini mahakkak yapacaksan..."

"Mahakkak denmez, muhakkak denir," dedi Sancho.

"Kavga çıkarma, adam," diye cevap verdi Teresa. "Ben Tanrı nasıl konuşturuyorsa öyle konuşuyorum; haddimi bilip küstahlık etmiyorum. Sen eğer vali olacağım diye inat ediyorsan, bari oğlun Sancho'yu da yanında götür; şimdiden valiliği ona da öğretirsin. Erkek evlâdın, baba mesleğini öğrenmesi iyidir."

"Ben vali olunca," dedi Sancho, "onu da hemen aldırırım. Sana da para gönderirim; paradan yana derdim olmayacak nasılsa, valinin parası olmasa bile, borç verecek biri mutlaka bulunur. Ne olduğunu belli etmeyecek, olması gerektiği gibi gösterecek şekilde giydirirsin oğlanı."

"Sen parayı gönder hele," dedi Teresa, "ben onu tasvir gibi giydiririm."

"Anlaştık öyleyse," dedi Sancho, "kızımız da kontes olacak."

"Onu kontes gördüğüm gün," dedi Teresa, "benim gözümde, cenazesini gömdüğüm gün olacak. Ama dediğim gibi, ne istiyorsan onu yap. Biz kadınlar bunun için doğmuşuz; hödük de olsalar, kocalarımıza boyun eğmek için."

Teresa bu sözleri söyledikten sonra, sanki Sanchica gerçekten ölmüş, mezara girmiş gibi ağlamaya başladı. Sancho, kızı kontes yapmak zorunda olsa da, elinden geldiğince geciktireceğini söyleyerek karısını teselli etti. Sohbet böylece sona erdi ve Sancho sefer hazırlıklarını konuşmak üzere, tekrar efendisi Don Quijote'yi görmeye gitti.

ALTINCI BÖLÜM

Don Quijote'yle, yeğeni ve kâhya kadın arasında geçenlere dair: hikâyenin en önemli bölümlerinden biri

Sancho Panza'yla karısı Teresa Cascajo arasında bu anlatılan münasebetsiz konuşmalar geçerken, Don Quijote'nin yeğeniyle kâhya kadın da boş oturmadılar. Birinin dayısının, ötekinin efendisinin, üçüncü defa kaçmak ve kendilerine göre uğursuz olan şövalyelik mesleğine dönmek istediğini, bin türlü işaretten anlıyorlar, onu bu kötü düşüncelerden vazgeçirmek için her türlü yolu deniyorlardı; ama ne yapsalar nafileydi; çölde vaaz vermek, soğuk demiri dövmek gibiydi. Her şeye rağmen, kendisiyle yaptıkları birçok konuşmadan birinde, kâhya kadın dedi ki:

"Bakın efendim, zat-ı âliniz rahat durup evinizde oturmaz, azapta ruh gibi dağ bayır dolaşır, sizin serüven dediğiniz, benim felâket dediğim şeylerin peşinde koşarsanız, ben Tanrı'ya da, krala da, yana yakıla şikâyet edeceğim, bu işe bir çare bulsunlar diye."

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Tanrı'nın, şikâyetlerine nasıl bir cevap vereceğini bilemem; Majestelerinin de ne cevap vereceğini bilemem. Tek bildiğim şu ki, ben kral olsam, her gün krala sunulan bitmez tükenmez münasebetsiz dilekçelerin hiçbirine cevap vermem. Kralların onca işinin arasında en zahmetlilerinden biri de, herkesi dinleyip herkese cevap vermek zorunda olmalarıdır. Bu yüzden de, benim meselelerimle kralın rahatsız edilmesini istemem."

Kâhya kadın şöyle cevap verdi:

"Söyler misiniz efendim, Majestelerinin sarayında hiç şövalye yok mudur?"

"Vardır," dedi Don Quijote, "hem de çok; prenslerin ihtişamına ihtişam katmak, krallığın debdebesini artırmak için olması da gereklidir."

"Peki, zat-ı âliniz de ayağını uzatıp sarayda kralına, senyörüne hizmet eden şövalyelerden biri olamaz mısınız?" dedi kadın.

"Bak arkadaşım," dedi Don Quijote, "bütün şövalyeler saraylı olamaz; bütün saraylılar da gezgin şövalye olamaz, olmamalıdır zaten; dünyada her şeyden biraz olmalı. Hepimiz şövalye olsak da, aramızda çok fark vardır. Saraylı şövalyeler, odalarından, saraylarının kapısından dışarı çıkmadan, bir haritaya bakarak, hiç masrafsız, sıcak, soğuk, açlık, susuzluk nedir bilmeden bütün dünyayı gezerler; halbuki bizler, yani gerçek gezgin şövalyeler, güneş, soğuk, rüzgâr, tabiatın her türlü şiddeti, gece, gündüz demeden, kâh yaya, kâh at sırtında, bütün dünyayı kendi adımlarımızla arşınlarız. Düşmanın sadece resmini değil, kendisini tanır, her şartta, her durumda saldırırız. Saçma sapan şeylere, düello kurallarına aldırmayız; mızrağı veya kılıcı daha mı kısa, üzerinde gizli bir uğur, bir hile var mı, iki taraf güneşe karşı eşit durumda mı, değil mi diye bakmayız; iki kişilik düellolarda gözetilen, senin bilmediğin, benim bildiğim buna benzer birtakım merasimlerin üzerinde durmayız. Ayrıca şunu da bil ki, iyi bir gezgin şövalye, başları bulutlara değen, hattâ geçen, bacakları koca birer kule olan, kolları iri, sağlam gemilerin direklerine benzeyen, gözleri iri birer değirmen çarkını andıran ve bir cam ocağından daha çok alev çıkartan, on tane devle karşı karşıya gelse bile, kesinlikle korkmaması gerekir. Aksine, serinkanlılıkla, korkmadan üzerlerine saldırmalı, mümkünse bir dakikada yenip dağıtmalıdır hepsini; elmastan daha sert olduğu söylenen deniz kabuklarıyla zırhlanmış olsalar, kılıç yerine Şam çeliğinden keskin bıçaklar, benim de bir değil, birkaç kere gördüğüm, yine çelikten çivileri olan gürzler kullansalar bile. Bütün bunları, şövalyeler arasındaki farkı anla diye anlattım. Bu ikinci, daha doğrusu birinci türden gezgin şövalyeler, tabii ki bütün prenslerin gözünde çok daha değerlidir; tarihlerde okuduğumuza göre, öyleleri vardır ki aralarında, bir değil, birçok krallığın selâmeti olmuşlardır."

"Ah efendim!" dedi bunun üzerine yeğen. "Zat-ı âlinizin gezgin şövalyeler hakkında bütün bu anlattıkları uydurma, yalan aslında; onları anlatan kitaplar da, yakılmasalar bile, her birine tövbekâr hırkası giydirilmeli veya aşağılık olduklarını, ahlâkı bozduklarını gösteren bir işaret konmalı."

"Yüce Tanrı adına," dedi Don Quijote, "öz yeğenim, kendi ablamın kızı olmasaydın, bu ettiğin küfürler yüzünden öyle bir ceza verirdim ki sana, bütün dünyanın haberi olurdu. On tane iği bir arada kullanmayı zor beceren bir kız çocuğu, gezgin şövalyelerin hikâyelerine

dil uzatmaya, karalamaya nasıl cüret eder? Señor Amadis bunu duysa ne derdi? Ama o mutlaka affederdi seni; çünkü o, çağının en mütevazı, en kibar şövalyesiydi; üstelik de genç kızların koruyucusuydu. Ama başka bazı gezgin şövalyeler, söylediklerini işitmiş olsalar, hakkında pek hayırlı olmazdı, çünkü hepsi kibar, hepsi nazik değildir, kaba ve terbiyesiz olanları da vardır. Her şövalye de her bakımdan şövalye değildir; bazıları altındandır, bazıları kaplama, ama hepsi şövalye gibi görünür; hepsi saflık sınavına dayanamaz. Şövalye gibi görünmek için çatlayan aşağılık adamlar da vardır, aşağılık görünmek için âdeta can atan soylu şövalyeler de. Birinciler hırs veya faziletleriyle yükselirler, ikinciler de zaafları veya kötü alışkanlıklarıyla alçalırlar. İsimleri bu kadar benzer, hareketleriyse birbirinden bu kadar farklı olan bu iki tür şövalyeyi birbirinden ayırabilmek için, aklımızı çok iyi kullanmamız gerekir."

"Yüce Tanrım!" dedi yeğen. "O kadar çok şey biliyorsunuz ki saygıdeğer dayıcığım, bir gün icap ederse kürsüye çıkabilir veya sokak sokak dolaşıp vaaz verebilirsiniz. Buna rağmen gözleriniz öyle körelmiş, o kadar aşikâr bir sersemliğe kapılmışsınız ki, yaşlı olduğunuz halde cesur, hasta olduğunuz halde güçlüymüşsünüz, kendi vücudunuz yaşlılıktan eğrilmişken, eğrileri doğrulturmuş, en önemlisi de, şövalye olmadığınız halde şövalyeymiş gibi yapıyorsunuz; şövalye değilsiniz, çünkü asilzadeler şövalye olabilir ama yoksullar olamaz...!"

"Söylediklerin çok doğru sevgili yeğenim," diye cevap verdi Don Quijote. "Ben sana soy konusunda çok şaşıracağın şeyler söyleyebilirim; ama ilâhiyatla maddiyatı karıştırmamak için söylemiyorum. Bakınız hanımlar, söylediklerime dikkat edin; dünyadaki bütün soylar, dört tür altında toplanabilir; onlar da şunlardır: Bir, mütevazı bir başlangıcı olan, zamanla yayılıp genişleyerek yüceliğin doruğuna ulaşanlar; iki, başlangıçta parlak olup bu parlaklığı koruyanlar ve başlangıçtaki benliklerine hâlâ sahip olanlar; üç, başlangıçta büyük olup piramit gibi küçülerek, azalarak bir nokta, bir sıfır halinde son bulanlar, ki tabanına kıyasla piramidin ucu da bir hiçtir; dört, ki en çok görülenler bunlardır, ne başlangıcı iyi, ne ortası düzgün, sonu da böyle bitecek olanlar; yani serfler ve sıradan insanlar gibi isimsiz soydan olanlar. Mütevazı bir başlangıçtan, şu anda bulundukları doruğa yükselmiş olan birincilere iyi bir örnek, Osmanlı hanedanıdır; başlangıcı, mütevazı, basit bir çoban olduğu halde, bugün gördüğümüz zirveye ulaşmıştır. Parlak bir başlangıcı olup bunu muhafaza eden ikinci türün örneği, prensleri soydan gelen çok sayıdaki prenstir; bunlar soylarını yüceltmeden,

alçaltmadan muhafaza eder, mülklerinin sınırlarını barış içinde korurlar. Büyük başlayıp bir nokta halinde son bulanlara binlerce örnek sayılabilir; Mısır'ın bütün firavunları ve Ptolemaios'ları, Roma'nın Caesar'ları ve Medler'in, Asurlular'ın, Persler'in, Yunanlılar'ın ve barbarların bütün o prenslerinin, hükümdarlarının ve senyörlerinin oluşturduğu, tabir caizse güruh, bütün bu soylar, bir nokta, bir hiç olarak sona ermişlerdir; hem kendileri, hem de bu soyların başlangıcı yok olmuştur; çünkü şu anda bu soylardan gelen kimseyi bulmak mümkün değildir; bulunsalar da, basit, alçak mevkilerde bulunurlar. Sıradan soylar hakkında söyleyeceğim pek bir şey yok; bunlar sadece nüfusu artırmaya yarar, başka bir şöhreti, övgüyü haketmezler. Bütün bu söylediklerimden şunu anlamanızı istiyorum, akılsız hanımlar: Soylar meselesi çok karışık bir meseledir ve sadece faziletleri, zenginlikleri ve cömertlikleriyle soyluluklarını ortaya koyan insanların ait oldukları soylar yüce ve parlaktır. Fazilet, zenginlik ve cömertlik dedim; çünkü ahlâksız bir soylu, ahlâksızların kralı, cömert olmayan zengin de, pinti bir dilenci sayılır; zengini talihli kılan, bir servete sahip olmak değil, o serveti harcamak, üstelik de keyfine göre değil, doğru bir şekilde harcamayı bilmektir. Yoksul şövalyeye, şövalyeliğini göstermek için tek yol kalır, o da faziletli olmak: nazik, terbiyeli, kibar, tatlı dilli ve ince olmak, kurumlu, kibirli, dedikoducu olmamak, her şeyden önemlisi de, merhametli olmak. Çünkü bir fakire yürekten verdiği iki metelik, çan sesine sadaka vermek kadar cömertliğini gösterecek, bu sayılan meziyetlerini gören herkes, kendisini tanımasa bile, onun iyi bir soydan geldiğine hükmedecektir; zaten iyi bir soydan gelmemesi imkânsızdır. Fazilet daima övgüyle ödüllendirilir; faziletli kimseler daima övülür. İnsanlar, iki yoldan zengin ve şerefli olabilirler hanımlar; birincisi kalem, ikincisi silâh. Ben kalemden çok silâha meyilliyim; silâhlara olan eğilimime bakılırsa, Mars gezegeninin etkisi altında doğmuşum. İşte bu yüzden, bu yolu izlemeye neredeyse mecburum; bütün dünyayı karşıma alsam da bu yolda ilerlemeliyim; tanrıların istediği, kaderin emrettiği, mantığın gerektirdiği ve hepsinden önemlisi, gönlümün arzuladığı şeyi istemeyeyim diye beni ikna etmeye çalışmanız, boş yere zahmet etmek olacaktır. Gezgin şövalyeliğe mahsus zorlukları gayet iyi bildiğim halde, bu yoldan ulaşılan sonsuz zenginlikleri de biliyorum; fazilet yolunun daracık bir patika, ahlâksızlık yolunun geniş, ferah bir yol olduğunu da biliyorum. İki yolun vardığı sonların farklı olduğunu da biliyorum; geniş ve ferah ahlâksızlık yolu ölümle, dar ve zahmetli fazilet yolu ise hayatla son bulur; üstelik ölümlü değil,

ölümsüz hayatla. Ayrıca şunu da biliyorum ki, İspanya'mızın büyük şairinin dediği gibi:

Bu çetin yollardan varılır ancak
ölümsüzlüğün yüce tahtına,
reddeden bu yolu, oraya asla ulaşamayacak.

"Vay benim başıma gelenler!" dedi yeğen. "Efendim üstüne üstlük şair de! Her şeyi biliyor, her şeyi beceriyor; bahse girerim, duvarcı olmaya kalksa, kafes yapar gibi hemencecik bir ev yapıverir."

"Emin ol ki sevgili yeğenim," diye cevap verdi Don Quijote, "bu şövalyece düşünceler bütün duyularıma hâkim olmasaydı, benim yapmadığım şey, elimden çıkmadık nâdide eşya kalmazdı; özellikle de kafes ve kürdan."

Bu sırada kapı çalındı; kim geldi diye sorduklarında, Sancho Panza cevabını aldılar. Kâhya kadın kim olduğunu öğrenir öğrenmez koşup saklandı; Sancho'dan o kadar nefret ediyordu ki, yüzünü görmek istemiyordu. Yeğen kapıyı açtı; efendisi Don Quijote, kollarını iki yana açarak kapıya çıkıp Sancho'yu karşıladı. İkisi odaya kapandılar ve bir öncekini aratmayacak bir konuşma geçti aralarında.

YEDİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin silâhtarıyla konuştuklarına ve çok ilginç başka olaylara dair

Kâhya kadın, Sancho Panza'nın efendisiyle birlikte odaya kapandığını görür görmez, meseleyi anladı. O görüşmeden, üçüncü sefere ait kararın çıkacağını düşünerek, şalını aldı, telâş ve kaygı içinde, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'yu bulmaya gitti; hem güzel konuştuğu, hem de efendisinin yeni bir arkadaşı olduğu için, onu bu çılgınca niyetinden vazgeçirebileceğini düşünüyordu.

Carrasco'yu evinin avlusunda dolaşırken buldu ve görür görmez, ter içinde, pürtelâş, ayaklarının dibine çöktü. Carrasco onun bu dertli, kaygılı halini görünce, dedi ki:

"Ne oldu, kâhya hanım? Nedir bu haliniz? Yüreğiniz parçalanıyormuş gibisiniz."

"Yok bir şey, sevgili Señor Sansón; efendim gidici, eminim gidici!"

"Nasıl gidici kâhya hanım?" diye sordu Sansón. "Bir tarafına bir şey mi oldu?"

"Bir tarafına bir şey olduğu yok," dedi kâhya kadın, "deliliğinden başka. Sevgili Señor Sansón, yani demek istiyorum ki, tekrar, yani üçüncü defa, serüven peşinde dünyayı dolaşmaya niyeti var; kendisi serüven diyor ama bana sorarsanız dert peşinde. Birinci defasında, bir eşeğin üstüne yığılmış, sopa yemekten pestili çıkmış halde geri getirdiler. İkinci defasında, öküz arabasında, kafese tıkılmış halde geldi; kendisi büyü yapıldığını sanıyordu. Öyle zavallı bir haldeydi ki, onu doğuran anası bile tanıyamazdı; zayıf, sapsarı, gözleri ta beyninin çukuruna göçmüş. Onu biraz kendine getirebilmek için, altı yüzden fazla yumurta harcadım; Tanrı da, herkes de, tavuklarım da şahidimdir."

"Buna inanırım doğrusu," dedi bakalorya sahibi. "Tavuklarınız öyle güzel, öyle besili ve iyi yetişmiş ki, ölseler yalan söylemezler. Gerçekten kâhya hanım, başka bir şey yok mu? Señor Don Quijote'nin bu şüphelendiğiniz niyetinin dışında bir felâket olmadı mı?"

"Hayır efendim," diye cevap verdi kadın.

"Öyleyse üzülmeyin," dedi Sansón. "Rahat rahat evinize dönüp bana öğle yemeği için sıcak bir şeyler hazırlayın; yolda da, biliyorsanız, Azize Apollonia duasını okuyun. Ben hemen geliyorum; size ne mucizeler göstereceğim."

"Vah zavallı ben!" dedi kâhya kadın. "Azize Apollonia duasını mı söyleyeyim dediniz? Efendimin dişlerinden derdi olsa, o dua iyi gelirdi; ama kafasından zoru var."

"Ben ne dediğimi biliyorum, kâhya hanım; siz gidin, benimle münakaşaya kalkışmayın; biliyorsunuz Salamanca'dan mezunum, mevzu edilecek başka bir şey yok," diye cevap verdi Carrasco.

Bunun üzerine kâhya kadın gitti; bakalorya sahibi de derhal rahibi bulup, zamanı gelince aktarılacak olan görüşmeyi yapmak üzere çıktı.

Don Quijote ve Sancho'nun kapandıkları odada, hikâyede bütün ayrıntıları ve gerçekliğiyle anlatılan bir konuşma geçti.

Sancho efendisine dedi ki:

"Efendim, zat-ı âliniz beni nereye götürmek isterseniz, gitmeme izin vermesi için karımı ihya ettim."

"İkna ettim diyeceksin Sancho," dedi Don Quijote, "ihya değil."

"Yanlış hatırlamıyorsam," diye cevap verdi Sancho, "bir iki kere

zat-ı âlinizden ne demek istediğimi anlıyorsanız, lâflarımı düzeltmemenizi, anlamayınca da, 'Sancho, kör şeytan, ne dediğini anlamıyorum,' demenizi rica etmiştim. Ben ne dediğimi anlatamıyorsam, düzeltin, ben müsayim adamımdır."

"Ne dediğini anlamıyorum Sancho," diye atıldı hemen Don Quijote. "Müsayim adamım ne demek, ben bilmiyorum."

"Müsayim adamım demek, işte böyle bir adamım demektir," diye cevap verdi Sancho.

"Şimdi hiç anlamadım," dedi Don Quijote.

"Anlamıyorsanız, ben de başka nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum," diye cevap verdi Sancho. "Benim bildiğim bu kadar, Tanrı yardımcım olsun."

"Tamam, tamam, anladım şimdi," dedi Don Quijote. "Mülayim, uysal, yumuşakbaşlı olduğun için, benim dediğimi kabul edeceğini, öğrettiğim gibi yapacağını söylemek istiyorsun."

"Bahse girerim ki," dedi Sancho, "aslında ta başından beri anlamıştınız ne demek istediğimi; iki yüz çam daha devireyim diye kafamı karıştırmak istediniz."

"Olabilir," dedi Don Quijote, "neyse, Teresa ne diyor peki?"

"Teresa diyor ki, zat-ı âlinize karşı gözümü açık tutmalıymışım," dedi Sancho. "Âlim unutmuş, kalem unutmamış; önceden pazarlık yapan sonra pişman olmaz; bugünkü tavuk yarınki kazdan iyidir, diyor. Ben de diyorum ki, kadının nasihati bellidir, tutmayan da delidir."

"Ben de öyle diyorum," diye cevap verdi Don Quijote. "Devam et konuşmaya, dostum Sancho; bugün inciler döktürüyorsun."

"Mesele şu: Zat-ı âlinizin benden daha iyi bildiği gibi," dedi Sancho, "hepimiz ölüme mahkûmuz; bugün varız, yarın yokuz; koyun ne kadar çabuk giderse, kuzu da o kadar çabuk gider ve bu dünyada hiç kimse, Tanrı'nın vermek isteyeceğinden daha uzun bir ömür vaat edemez kendine. Çünkü ölüm sağırdır; kapımızı çaldığında hep acelesi vardır ve yalvararak, zor kullanarak, kılıçla, duayla oyalamak mümkün değildir; bunu herkes söyler, kürsülerden vaaz edilir."

"Bütün bunlar doğru," dedi Don Quijote, "ama nereye bağlayacağını anlayamadım."

"Şuraya bağlayacağım," dedi Sancho: "Zat-ı âliniz bana, size hizmet edeceğim her ay için belli bir ücret tesbit edin; aylığım sizin gelirinizden ödensin. Ne zaman, nasıl verileceği, verilip verilmeyeceği belli olmayan lütuflara bağımlı olmak istemiyorum ben; Tanrı yardımcım olsun. Az da olsa, çok da, ne kazandığımı bilmek istiyorum; yok büyü-

mez, artık büyür; damlaya damlaya göl olur; aza kanaat etmeyen, çoğu hiç bulamaz. Ama tabii, olur da zat-ı âliniz bana vaat ettiğiniz cezireyi verirseniz –ki hiç sanmıyorum, ummuyorum– cezirenin geliri her neyse hesaplanıp maaşımdan tebdil edilsin demeyecek kadar da nankör ve haris değilim."

"Arkadaşım Sancho," dedi Don Quijote, "bazı zaman tenzil de tebdil kadar iyidir."

"Anladım," dedi Sancho. "Bahse girerim, tebdil değil, tenzil demem gerekiyordu; ama önemli değil, zat-ı âliniz anlamışsınız."

"O kadar iyi anladım ki," diye cevap verdi Don Quijote, "en derin düşüncelerine bile nüfuz ettim; o bitmez tükenmez, ok gibi atasözlerinle hangi hedefe nişan aldığını da biliyorum. Bak Sancho, gezgin şövalye kitaplarının herhangi birinde, silâhtarların aylık veya yıllık kazançlarının ne olduğuna dair en ufak bir ipucu veren bir örneğe rastlamış olsam, seve seve bir maaş tayin ederdim sana. Ama ben gezgin şövalye hikâyelerinin hepsini olmasa da çoğunu okuduğum halde, herhangi bir gezgin şövalyenin, silâhtarına belli bir maaş tayin ettiğini hatırlamıyorum. Benim bildiğim, hepsi lütuf karşılığı hizmet ederdi; efendilerinin şansı yaver gitmişse, hiç beklemedikleri bir anda, bir cezireyle veya buna denk bir şeyle ödüllendirilir, en azından mevki sahibi, senyör olurlardı. Eğer siz bu umut ve ilâvelerle tekrar hizmetime girmek isterseniz, buyrun girin Sancho; ama benim köklü gezgin şövalyelik geleneğini tepetaklak edeceğimi düşünmek, abes olur. Kısacası, sevgili Sancho, evinize dönün ve Teresa'nıza niyetimi açıklayın; benim lütfuma bağlanmak isterse, siz de isterseniz, ne âlâ; istemezseniz, eskisi gibi dost kalırız; güvercinlikte yem eksik olmazsa, güvercin de eksik olmaz. Ne demişler: Alacağım olsun da, alakargada olsun. Benim de sizin gibi atasözlerini peşpeşe dizebileceğimi anlayın diye bu şekilde konuşuyorum Sancho. Son olarak da, şunu söylemek istiyorum: Benimle lütuf karşılığı gelip kaderimi paylaşmak istemiyorsanız, Tanrı'ya emanet olun, aziz mertebesine yükselin. Ben nasılsa sizden daha itaatkâr, daha çalışkan, hem de sizin kadar sersem ve geveze olmayan bir silâhtar bulurum."

Sancho efendisinin kesin kararını duyunca dünyası karardı, yüreği daraldı; efendisinin, kendisi olmadan dünyada yola çıkmayacağını sanıyordu halbuki. O böyle kaygıya, düşünceye dalmışken, Sansón Carrasco'yla yeğen ve kâhya kadın içeri girdiler; Carrasco'nun efendilerini, tekrar serüven aramaya çıkmaması için nasıl ikna edeceğini duymak istiyorlardı. Hinoğluhin Sansón içeri girdi ve ilk defa da yaptığı gibi Don Quijote'yi kucaklayarak, yüksek sesle konuştu:

"Ey, gezgin şövalyelerin hası! Ey, silâhşörlerin parlak ışığı! Ey, İspanyol milletinin şanı, şerefi! Yüce Tanrı'ya yakarıyorum, üçüncü seferini engellemeye, kösteklemeye çalışan kişi veya kişiler, kendi arzularının çıkmazına hapsolsunlar, çirkin arzuları asla gerçekleşmesin."

Sonra kâhya kadına dönüp dedi ki:

"Kâhya hanım, artık Azize Apollonia duasını okumanıza gerek yok; ben biliyorum ki Señor Don Quijote'nin şerefli tasarılarını yeniden uygulamaya geçirmesi, yıldızların kesin kararıdır. Ben bu şövalyeyi, bileğinin gücüyle korkusuz yüreğinin şevkini daha fazla bekletmemesi için ikna etmesem, büyük bir vicdan azabı duyardım; çünkü geciktikçe, haksızlığa uğrayanları haklarından, öksüzleri yardımdan, genç kızları namustan, dulları dayanaktan, evlileri destekten mahrum bırakmaktadır; bunlara, gezgin şövalyelik tarikatıyla ilişkili, bağlantılı, onun bir parçası ve gereği olan başka şeyler de eklenmektedir. Haydi durmayın, yakışıklı ve cesur Señor Don Quijote, zat-ı âliniz yarın değil, hemen bugün yola koyulun; harekete geçmenizi engelleyecek bir eksiğiniz varsa, ben bizzat, bütün imkânlarımla emrinizdeyim; zat-ı muhteremlerine silâhtar olarak hizmet etmem gerekirse de, bunu büyük talih kabul ederim."

Don Quijote bunun üzerine Sancho'ya dönüp dedi ki:

"Ben sana demedim mi Sancho, istemediğim kadar silâhtar bulurum diye? Bak kim gönüllü silâhtarım olmaya: Salamanca mekteplerinin avlularında en aranılan, en eğlenceli sima; sağlıklı, çevik, sessiz, soğuğa olduğu kadar sıcağa da, susuzluğa olduğu kadar açlığa da dayanıklı, gezgin şövalye silâhtarı olabilmek için gerekli bütün özelliklere sahip, eşi benzeri bulunmaz bakalorya sahibi Sansón Carrasco. Ama Tanrı korusun, edebiyatın direği ve fennin muhafazası sırf benim keyfimi izlemek için kırılmasın, yıkılmasın, güzel sanatların ulu palmiyesi devrilmesin. Yeni Sansón memleketinde kalsın ve hem memleketini, hem yaşlı babasının beyaz saçlarını şereflendirsin; ben herhangi bir silâhtarla yetinirim; madem Sancho artık benimle gelmeye tenezzül etmiyor."

"Tenezzül ediyorum," dedi Sancho, duygulanarak, gözlerinde yaşlarla. "Sevgili efendim, ben kimseye arkamdan, besle kargayı oysun gözünü dedirtmem; ben nankör bir soydan gelmiyorum; bütün dünya, özellikle de kendi köyümdekiler, atalarım Panza'ların kim olduğunu bilir; ayrıca zat-ı âlinizin çok sayıda güzel hareketinden, daha da çok sayıdaki güzel sözlerinden, bana bir lütufta bulunmaya ne kadar istek-

li olduğunuzu anlamış bulunuyorum. Ben ücretim konusunda hesaba, pazarlığa kalkıştıysam, karımın gönlü olsun diye yaptım; karım bir konuda ısrara başladı mı, istediği olsun diye kerpeten gibi sıkıştırır insanı. Ama aslında, erkek erkek olmalıdır, kadın da kadın; ben de her yerde erkek olduğuma, bunu inkâr edemeyeceğime göre, kim ne derse desin, evimde de erkek olmak istiyorum. Yani yapılacak tek şey var; o da, zat-ı âlinizin vasiyetnamenizi ekiyle birlikte, ithali mümkün olmayacak şekilde hazırlamanız; sonra da derhal yola koyulalım ki, vicdanı, zat-ı âlinize, üçüncü seferinize çıkmanız için ısrar etmesini emreden Señor Sansón'un gönlü rahat etsin. Ben zat-ı âlinize tekrar sadakatle, bağlılıkla hizmet etmeye, gelmiş geçmiş bütün gezgin şövalye silâhtarlarından daha iyi hizmet etmeye hazırım."

Bakalorya sahibi, Sancho Panza'nın konuşma şekline, tarzına şaşırıp kalmıştı. Efendisiyle ilgili ilk hikâyeyi okuduğu halde, Sancho'nun hikâyede anlatıldığı kadar komik olduğunu hiç düşünmemişti. Ama vasiyetnamenin iptali mümkün olmayacak şekilde diyeceği yerde ithali mümkün olmayacak şekilde dediğini duyunca, hakkında okuduğu her şeye inandı; çağımızın en müthiş salaklarından biri olduğunu kabul etti ve koca dünyada bu efendi ve hizmetkâr gibi iki deli bulunamayacağını düşündü.

Sonunda, Don Quijote'yle Sancho kucaklaşıp barıştılar ve o sırada kâhinleri olan büyük Carrasco'nun fikri ve onayı alınarak, üç gün sonra yola çıkılması kararlaştırıldı. Bu üç gün, yolculuk için gerekli hazırlıkları yapmaya ve Don Quijote'nin mutlaka takması gerektiğini söylediği siperliği bulmaya yeterdi. Sansón siperliği temin edebileceğini söyledi; siperliği olan bir arkadaşı vardı ve isteğini geri çevirmeyeceğinden emindi; yalnız bu siperlik, çeliğin parlak temizliğiyle ışıldayacağına, küf ve pastan kararmıştı.

Kâhya kadınla yeğenin bakalorya sahibine yağdırdıkları lânetler bitmek bilmiyordu; saçlarını yoluyorlar, yüzlerini tırmıklıyorlar, efendilerinin sefere çıkışını âdeta cenaze kabul edip, ağıtçı kadınlar gibi yanıp yakılıyorlardı. Sansón, Don Quijote'yi sefere çıkması için ikna ederken, hikâyede daha sonra anlatılacak olan bir niyetle, daha önce konuştuğu rahip ve berberin nasihatlerine uygun şekilde hareket ediyordu.

Sonuçta, o üç gün içinde, Don Quijote ve Sancho, gerekeceğini düşündükleri şeyleri hazırladılar. Sancho karısını, Don Quijote de yeğenini ve kâhya kadını yatıştırdıktan sonra, akşam olurken, kendilerine köyün yarım fersah ilerisine kadar eşlik etmek isteyen bakalorya sahi-

bi dışında kimseye görünmeden, Don Quijote sevgili Rocinante'sinin, Sancho da emektar karakaçanının üzerinde, heybelerinde gıda maddeleri ve Don Quijote'nin gerekebilir diye verdiği para kesesiyle birlikte, El Toboso yoluna koyuldular. Sansón, Don Quijote'yi kucakladı ve hem iyi, hem kötü haberlerini iletmesini rica etti; kendisi de, dostluğun gerektirdiği şekilde kimilerine üzülecek, kimilerine sevinecekti. Don Quijote haber göndermeye söz verdi; Sansón köyüne döndü ve efendiyle silâhtarı, büyük El Toboso şehrinin yolunu tuttular.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Sevgilisi Dulcinea del Toboso'yu görmeye giderken Don Quijote'nin başına gelenlere dair

"Yüce Allah'ım, sana şükürler olsun!" der Hâmid Badincani, sekizinci bölümün başında. "Şükürler olsun Allah'ım!" diye üç kere tekrarlar ve Don Quijote'yle Sancho'nun artık yola çıktığını gördüğü için şükrettiğini belirterek, bu hoş hikâyenin okurlarının, bu noktadan itibaren, Don Quijote'yle silâhtarının kahramanlıklarıyla nüktelerinin başlayacağından emin olabileceklerini söyler. Okurlara, Yaratıcı Asilzade'nin geçmişteki şövalyeliklerini unutmalarını, gelecek olanları dikkatle izlemelerini tavsiye eder. Tıpkı önceki şövalyeliklerinin Montiel Ovasında başladığı gibi, şimdikiler de, şu andan itibaren, El Toboso yakınında başlamaktadır; vaat ettiği şeylere karşılık, okurlardan istediği, fazla bir şey sayılmaz. Yazar sözlerine şöyle devam eder:

Don Quijote'yle Sancho yalnız kaldılar; Sansón yanlarından daha yeni ayrılmıştı ki, Rocinante kişnemeye, eşek de anırmaya başladı; hem şövalye, hem de silâhtarı, bunu iyi bir işaret, hayra alâmet saydılar. Yine de, doğruyu söylemek gerekirse, eşeğin anırmaları atın kişnemelerini bastırıyordu; Sancho buradan kendi talihinin efendisinin talihini aşıp ondan üstün olacağını çıkardı. Bunu, öğrenmiş olduğu yıldız falı ilmine istinaden mi düşündüğünü bilemiyorum; çünkü hikâyede belirtilmiyor. Yalnız, ayağı sürçtüğü veya düştüğü zamanlarda, evinden hiç ayrılmasaymış daha iyi olacağını, sendeleyip düşmenin, insana yırtık pabuçla kırık kaburgadan başka şey kazandırmadığını söylediğini duyanlar olmuş; aptal olmasına aptaldı ama, bu konuda fazla yanılmamış. Don Quijote kendisine dedi ki:

"Dostum Sancho, hava hızla kararıyor; El Toboso'yu gün doğarken görmeye yetişemeyeceğiz. Yine de, yeni bir serüvene atılmadan önce El Toboso'ya gidip eşsiz Dulcinea'nın hayır duasını ve yüksek müsaadesini almaya kararlıyım. Bu müsaadeyle, bütün tehlikeli serüvenleri başarıyla sonuçlandıracağımdan kesinlikle eminim; çünkü yeryüzünde bir gezgin şövalyeye en fazla cesaret veren şey, sevgilisinin lütfudur."

"Bence de öyle," diye cevap verdi Sancho; "ama zat-ı âlinizin onunla konuşup görüşmesi biraz zor gibi geliyor bana; en azından hayır duasını alabileceğiniz bir yerde. Ama avlunun duvarının üstünden aşırırsa duasını, o başka; ben kendisini ilk kez orada görmüştüm; zat-ı âlinizin Morena Dağlarının ortasında yaptığı çılgınlıklarla saçmalıkların haberini, mektubunuzu götürdüğümde."

"O tarifsiz güzelliği, zarafeti gördüğün yer, sana avlu duvarı gibi mi göründü, Sancho?" dedi Don Quijote. "Herhalde zengin kraliyet saraylarındaki galerilerden, hollerden, teraslardan veya ismi her neyse onlardan biriydi."

"Hepsi olabilir," dedi Sancho, "ama bana avlu duvarı gibi görünmüştü, hâfızamı kaybetmediysem eğer."

"Her neyse, biz oraya gidelim Sancho," dedi Don Quijote; "ben kendisini göreyim de, ister duvardan olsun, ister pencereden, ister bir aralıktan, ister bahçe parmaklığından. Onun güzelliğinin güneşinden benim gözlerime ulaşacak olan tek bir ışın, zihnimi aydınlatacak, yüreğimi güçlendirecek, beni akıl ve cesarette en üstün ve benzersiz kılacaktır."

"Doğrusunu isterseniz efendim," diye cevap verdi Sancho, "ben Señora Dulcinea del Toboso'nun güneşini gördüğümde, ışınlar saçabilecek kadar aydınlık değildi; herhalde dediğim gibi, hanımefendi buğday elediği için, kalkan toz bulut gibi yüzünü örtmüş, karartmıştı."

"Hâlâ benim sevgili Dulcinea'mın buğday elediğini mi söylüyor, düşünüyor, inanıyor ve ısrar ediyorsun Sancho?" dedi Don Quijote. "Buğday elemek, soylu kimselerin yaptığı, yapması gereken şeylere tamamen aykırı bir iş ve uğraştır; onlar, soyluluklarını bir ok atımı mesafeden belli eden başka işler ve eğlenceler için yaratılmışlardır! Büyük şairimizin mısralarını unutmuşsun Sancho! O mısralarda dâhi şair, dört nympha'nın kristalden saraylarında yaptıkları işleri tasvir eder. Güzelim Tajo ırmağından dışarı başlarını uzatıp yeşil çimenlere otururlar ve o paha biçilmez kumaşları simlerle, ibrişimlerle, incilerle işlerler. Benim

sevgilim de, sen gördüğünde buna benzer bir iş yapıyor olmalıydı; ne var ki, herhalde beni kıskanan kötü bir büyücü, benim hoşuma gidecek her şeyi değiştiriyor, aslından farklı bir şekle sokuyor. İşte bu yüzden, kahramanlıklarımı anlattığı söylenen kitabın yazarı, bana düşman bir büyücüyse eğer, olayları değiştirmiş, bir doğruya bin yalan katmış, gerçek bir öykünün akışının gerektirdiği olayların dışına taşmış olmasından korkuyorum. Ah, kıskançlık, sonsuz kötülük kaynağı, fazilet düşmanı! Bütün kötü huylar, beraberlerinde az da olsa bir zevk getirirler, Sancho; ama kıskançlık sadece tatsızlık, hınç ve öfke getirir."

"Ben de öyle düşünüyorum," dedi Sancho. "Bence Carrasco'nun gördüğünü söylediği, o bizimle ilgili hikâyede ya da kitapta, benim şerefim iki paralık olmuş, ayağa düşmüş, sokakları süpürüyor olmalı. Halbuki namusum üzerine yemin ederim ben hiçbir büyücü hakkında kötü söz söylemedim; kıskanılacak kadar malım da yok. Evet, biraz fesatımdır, arasıra hergeleliğim tutar, ama daima içimden gelen, asla yapmacık olmayan saflığım, bunların hepsini koca bir pelerin gibi örter. Başka hiçbir şey için olmasa da, sırf Tanrı'ya ve Kutsal Katolik Kilisesi'nin bütün inançlarına daima sıkı sıkıya, içtenlikle bağlı kaldığım ve Yahudiler'in can düşmanı olduğum için, tarihçilerin bana acımaları, yazılarında benden iyi bahsetmeleri gerekirdi. Ama kim ne derse desin, ben çıplak doğdum, şimdi de çıplağım; ne kazanıyorum, ne kaybediyorum. Kitaplara geçtiğim, bu dünyada elden ele gezdiğim halde, benim hakkımda istediklerini söylesinler, umurumda değil."

"Bu bana çağımızın ünlü bir şairinin başına gelenleri hatırlattı Sancho," dedi Don Quijote. "Şair, bütün kibar fahişeleri hicveden bir şiir yazmış ve öyle olup olmadığı şüphe götürür bir hanıma, şiirinde değinmemiş. O da, diğerlerinin arasında adının geçmediğini görünce, şaire sitem etmiş; kendisinde ne görüp de listeye dahil etmediğini sormuş; şiiri uzatıp ilâve ettiği bölüme kendisini eklemesini, yoksa hakkında hayırlı olmayacağını söylemiş. Şair, hanımın istediğini yapıp demediğini bırakmamış, o da, kötü şöhret olsa bile, şöhret kazandığı için sevinmiş. Buna benzer bir hikâye daha vardır; çobanın biri, sırf ismi gelecek yüzyıllara kalsın diye, dünyanın yedi harikasından biri sayılan meşhur Diana tapınağını ateşe vermiş. Çobanın adının anılması, isminin sözlü veya yazılı olarak belirtilmesi, amacına ulaşamasın diye yasaklandığı halde, adının Erostratus olduğu yine de öğrenilmiş. Yine aynı konuyla ilgili bir başka hikâye, yüce imparator Şarlken'le bir şövalye arasında, Roma'da geçmiştir. İmparator, ünlü

Sta. Maria Rotundasını görmek istemiş; eski çağlarda bütün tanrıların, günümüzde, daha güzel bir isimle, bütün azizlerin tapınağı olarak anılan bu yapı, Roma'da putperestlerin eseri olan yapılar arasında en sağlam kalanı ve yapıldığı zamanki ihtişamını, debdebesini en çok koruyanıdır. Yarım portakal biçiminde bir yapıdır; son derece görkemli ve aydınlıktır; ışık içeriye sadece tepedeki bir yuvarlak pencereden girer. İmparator işte bu tepe penceresinden binayı seyrederken, yanında bulunan Romalı bir şövalye, kendisine o mimarlık şaheserinin inceliklerini, mükemmeliyetini açıklıyormuş. Tepe penceresinden indikten sonra, şövalye imparatora demiş ki: 'Majesteleri, dünyada ebedî şöhret kazanabilmek için, yukarıda binlerce kere, içimden majestelerine sarılıp tepeden aşağı atlamak geçti.' 'Bu kadar kötü bir düşünceyi uygulamaya koymadığınız için size teşekkür ederim,' diye cevap vermiş imparator; 'bundan böyle, sizi sadakatinizi tekrar ispatlama durumunda bırakmayacağım. Bundan böyle benimle konuşmanızı, benim bulunduğum yerde bulunmanızı yasaklıyorum.' Bunu söyledikten sonra, şövalyeye büyük bir lütuf da bağışlamış. Şunu demek istiyorum ki Sancho, şöhret kazanma isteği çok güçlü bir istektir. Horatius'u, üzerinde bütün zırhlarıyla birlikte, köprünün üstünden Tiber'in derinliklerine atan neydi sanıyorsun? Mucius'un kolunu, elini yakan neydi? Curtius'u, Roma'nın ortasında açılan kızgın çukura atlamaya iten neydi? Caesar'a, aldığı bütün uğursuz işaretlere rağmen, Rubicon'u geçirten neydi? Daha çağdaş bir örnek verecek olursak, büyük Cortés'in gemilerini batıran, yanında götürdüğü yiğit İspanyollar'ı Yeni Dünya'da tek başlarına karaya hapseden neydi? İşte bütün bunlar ve daha birçok çeşitli kahramanlıklar, ölümlülerin, başardıkları büyük işlerin hakettiği ölümsüzlüğün bir parçası, bir ödül olarak arzuladıkları şöhretin marifetleridir; öyle olmuştur ve öyle olacaktır. Yine de Hıristiyan, Katolik ve gezgin şövalye olan bizler, yaşadığımız fani hayatta kazanılan şöhretin gururuna kapılmayıp, göksel, tanrısal ebediyete sahip olan, gelecek yüzyılların şerefiyle ilgilenmeliyiz. Bu hayatta kazanılan şöhret, ne kadar uzun süreli olursa olsun, belli bir sonu olan dünyayla sona ermek zorundadır. İşte bu sebeple Sancho, yaptıklarımızın, inandığımız Hıristiyan dininin koyduğu sınırları aşmaması gerekir. Devleri öldürerek gururu öldürmeliyiz; cömertlik ve yücegönüllülükle haseti; serinkanlılık ve ruh huzuruyla öfkeyi; az yiyip çok uyanık kalarak oburluk ve uykuyu; irademizi tâbi kıldığımız sevgiliye olan sadakatimizle, sefahat ve şehveti; dünyanın dört bir yanını dolaşıp bizi hem Hıristiyan, hem iyi şövalye yapacak

imkânları arayarak tembelliği öldürmeliyiz. İşte Sancho, iyi şöhretin beraberinde getirdiği değerli övgülere ulaşmanın yolları bunlardır."

"Zat-ı âlinizin şu ana kadar bana söylediği her şeyi gayet iyi anladım," dedi Sancho; "ama yine de, tam şu anda aklıma gelen bir meseleyi istirahata kavuşturmanızı rica edeceğim zat-ı âlinizden."

"Sarahate demek istiyorsun Sancho," dedi Don Quijote. "Söyle bakalım, bildiğim kadarıyla cevap veririm sana."

"Soracağım şu, efendim," dedi Sancho: "Şu demin saydığınız, ölmüş olan bütün o kahraman şövalyeler, şimdi neredeler?"

"Putperestler," diye cevap verdi Don Quijote, "şüphesiz cehennemdeler; Hıristiyanlar ise, iyi Hıristiyan idiyseler, ya araftalar, ya da cennette."

"Pekâlâ," dedi Sancho, "bir de şunu merak ediyorum: Bu yüce kahramanların gömüldüğü mezarların önünde gümüşten fenerler mi var; kiliselerinin duvarları koltuk değnekleriyle, kefenlerle, saçlarla, balmumundan bacaklar ve gözlerle mi süslenmiş? Değilse, nelerle süslenmişler?"

Don Quijote buna şöyle cevap verdi: "Putperestlerin mezarları, çoğunlukla görkemli tapınaklardı: Julius Caesar'ın külleri, Roma'da, bugün San Pietro İğnesi adı verilen, devâsâ bir taş piramide kondu; İmparator Hadrianus'un mezarı, bugün Roma'daki Sant'Angelo Kalesi olan, Moles Hadriani adını verdikleri, iri bir köy büyüklüğünde bir kaledir; Kraliçe Artemisia'nın, kocası Mausolos'un anısına yaptırdığı mezar, dünyanın yedi harikasından biridir. Ama ne bu mezarların herhangi biri, ne de putperestlerin çok sayıdaki başka mezarları, kefenlerle veya mezarda yatanın aziz olduğunu gösteren başka işaret ve adaklarla süslenmemiştir."

"Ben de oraya gelecektim," dedi Sancho. "Söyler misiniz peki, bir ölüyü diriltmek mi daha büyük bir iştir, bir devi öldürmek mi?"

"Cevabı belli," dedi Don Quijote; "bir ölüyü diriltmek daha büyük iştir."

"İşte yakaladım sizi," dedi Sancho. "Öyleyse ölüleri dirilten, körlerin gözlerini açan, sakatları doğrultan, hastalara sağlık veren, mezarının önünde fenerler yanan, kilisesi, dizüstü çökmüş, kutsal kalıntılarına tapınan inançlı insanlarla dolu kimsenin şöhreti, hem bu hayatta, hem öbür dünyada, dünyanın gelmiş geçmiş bütün putperest imparatorlarının ve gezgin şövalyelerinin bıraktığı, bırakacağı şöhretten daha iyi bir şöhrettir."

"Bunun da doğru olduğunu kabul ediyorum," diye cevap verdi Don Quijote.

"İşte bu şöhret, bu şan, bu imtiyaz, ya da adı her neyse," dedi Sancho, "azizlerin bedenlerine ve kutsal kalıntılarına aittir; azizlerin, Kutsal Kilise Anamızın izni ve onayıyla, fenerleri, mumları, kefenleri, koltuk değnekleri, resimleri, saçları, gözleri, bacakları bulunur ve bunlarla, insanların bağlılığını pekiştirir, birer Hıristiyan olarak şöhretlerini artırırlar. Krallar, azizlerin bedenlerini, kutsal kalıntılarını omuzlarında taşırlar, kemiklerini öperler, kiliselerini, en değerli sunaklarını onlarla süsleyip bezerler..."

"Bütün bu söylediklerinden ne çıkarmamı bekliyorsun Sancho?" dedi Don Quijote.

"Şunu demek istiyorum," dedi Sancho: "Biz aziz olmaya bakalım; istediğimiz iyi şöhrete daha çabuk ulaşalım. Düşünsenize efendim; daha dün ya da evvelsi gün –fazla zaman geçmediği için böyle diyebiliriz– iki Çıplak Ayaklı keşişi ermiş ilân ettiler; vücutlarına bağlayıp kendi kendilerine işkence etmede kullandıkları demir zincirleri öpmek, onlara dokunmak, şimdi çok uğurlu sayılıyor; sizin söylediğinize göre, Tanrı'ya emanet olsun, yüce kralımızın silâhhanesinde bulunan Roland'ın kılıcından daha çok itibar görüyorlar. Yani, sevgili efendim, hangi tarikattan olursa olsun, yoksul bir keşiş olmak, cesur bir gezgin şövalye olmaktan daha iyi; yirmi kamçı, Tanrı'nın gözünde, devlere, canavarlara veya ejderlere sallanacak iki bin mızraktan daha değerli."

"Bu dediklerinin hepsi doğru," diye cevap verdi Don Quijote; "ama hepimiz keşiş olamayız; ayrıca, Tanrı sevdiklerini cennete çok çeşitli yollardan ulaştırır; şövalyelik bir dindir; aziz şöhreti edinmiş şövalyeler vardır."

"Evet," dedi Sancho, "ama benim duyduğuma göre, cennette gezgin şövalyeden çok keşiş varmış."

"Bunun sebebi," dedi Don Quijote, "şövalyeden daha çok sayıda din adamı olmasıdır."

"Gezginlerin sayısı da çok," dedi Sancho.

"Çoktur," diye cevap verdi Don Quijote, "fakat şövalye şanını hakeden azdır."

O geceyi ve ertesi günü, bu ve buna benzer konuşmalarla geçirdiler; başlarına anlatmaya değecek bir olay gelmedi; Don Quijote buna epeyce üzüldü. Nihayet, ertesi gün akşam olurken, büyük El Toboso şehri göründü. Görünmesiyle birlikte, Don Quijote'nin gönlü şenlendi, Sancho'nun ise yüreği sızladı; çünkü Dulcinea'nın evini bilmiyor-

du; efendisi gibi o da, hayatında yüzünü görmemişti. Yani biri onu göreceği için, öteki ise görmediği için, telâşlıydılar; Sancho, efendisi kendisini El Toboso'nun içine gönderdiğinde ne yapacağını bilemiyordu. Sonunda, Don Quijote şehre gecenin karanlığında girmeye karar verdi; bu süreyi El Toboso yakınındaki meşelerin arasında bekleyerek geçirdiler; sonra da, şehre girdiler ve başlarına ne olaylar geldi!

DOKUZUNCU BÖLÜM

Bu bölümde anlatılacaklara dair

Saat aşağı yukarı gece yarısını vururken, Don Quijote ve Sancho koruluktan çıkıp El Toboso'ya girdiler. Köyde huzurlu bir sessizlik hüküm sürüyordu; çünkü bütün köy halkı uyumakta, ayaklarını uzatmış dinlenmekteydi. Gece hafif aydınlıktı; halbuki Sancho kapkaranlık olmasını tercih ederdi; karanlık, sersemliğine mazeret olabilirdi çünkü. Bütün köyde duyulan tek ses, Don Quijote'nin kulaklarını tırmalayan, Sancho'nun yüreğini hoplatan köpek havlamalarıydı. Arasıra bir eşek anırıyor, domuzlar homurdanıyor, kediler miyavlıyor, değişik tınılardaki bütün bu sesler, gecenin sessizliğinde büyüyordu; âşık şövalye bunların hepsini kötüye yordu, ama yine de Sancho'ya dedi ki:

"Sancho, evlâdım, Dulcinea'nın sarayına doğru gidelim, yolu göster; belki uyanık buluruz kendisini."

"Hangi sarayın yolunu göstereceğim, ulu Tanrım?" dedi Sancho. "Ben hanımefendiyi küçücük bir evde gördüm."

"Herhalde o sırada sarayının küçük bir dairesine çekilmiş, nedimeleriyle yalnız başına dinleniyordu," diye cevap verdi Don Quijote. "Soylu hanımların, prenseslerin âdetidir bu."

"Efendim," dedi Sancho, "ben istemesem de, zat-ı âliniz Señora Dulcinea'nın evini saray yaptınız, peki, ama bu saatte kapıyı açık bulabilir miyiz hiç? Sesimizi duyurup kapıyı açtırmak için yumruklamamız, herkesi ayağa kaldırmamız doğru olur mu? Metres tutan adamlar gibi, ne kadar geç olursa olsun, istedikleri saatte gelip kapıyı çalan, giren adamlar gibi, cariyelerimizi görmeye mi gidiyoruz biz?"

"Biz şu sarayı önce bir bulalım da, ben o zaman sana ne yapmamızın doğru olacağını söylerim Sancho," dedi Don Quijote. "Bak Sancho, benim gözüm bozuk değilse eğer, buradan görünen şu büyük, karanlık kütle, Dulcinea'nın sarayı olmalı."

"Öyleyse yolu siz gösterin," dedi Sancho; "belki de öyledir; yine de, ben gözümle görüp elimle dokunsam bile, buna inanmam için, şimdi gündüz olduğuna da inanmam gerekir."

Don Quijote öne düştü ve iki yüz adım kadar gittikten sonra, gölge halinde seçilen kütleye geldi. Karşısında büyük bir kule gördü ve o zaman, o yapının saray değil, köyün en büyük kilisesi olduğunu anladı. Dedi ki:

"Kilise çıktı karşımıza, Sancho."

"Görüyorum," diye cevap verdi Sancho. "Tanrı vere de, kendi mezarımız çıkmasa karşımıza; bu saatte mezarlıklarda dolaşmak uğursuzluktur.[1] Üstelik, yanlış hatırlamıyorsam, bu hanımın evinin daracık bir çıkmaz sokakta olduğunu ben zat-ı âlinize söylemiştim."

"Kahrolasın sersem!" dedi Don Quijote. "Sen sarayların, konakların, dar çıkmaz sokaklarda olduğunu nerede gördün?"

"Efendim," dedi Sancho, "her köyün âdeti başkadır; belki de burada, El Toboso'da, saraylar, konaklar, dar sokaklarda yapılıyordur. Zat-ı âlinize yalvarırım; izin verin ben önüme çıkan bu sokakları arayayım; belki bir köşeyi döndüğümde şu saray çıkar karşıma; köpekler götürsün o sarayı, bizi böyle rezil edip süründürdüğü için."

"Sevgilimle ilgili konularda saygısızlık etme Sancho," dedi Don Quijote. "Ayağını denk al; kaş yapayım derken göz çıkarma."

"Ben kendime hâkim olurum," dedi Sancho. "Ama hanımefendinin evini bir tek kere gördüğüm halde, ezbere bilmemi, gecenin ortasında bulmamı beklemenize nasıl katlanabilirim? Zat-ı âliniz binlerce kere görmüş olmalısınız, yine de bulamıyorsunuz."

"Sen beni delirteceksin Sancho," dedi Don Quijote. "Bana bak kâfir! Ben sana bin kere söylemedim mi, ben eşsiz Dulcinea'yı hayatımda bir tek kere olsun görmedim, sarayının eşiğinden geçmedim, sadece kulaktan, güzelliğinin ve akıllılığının şöhretine âşık oldum diye?"

"Şimdi duymuş oldum," dedi Sancho. "Ben de diyorum ki, madem zat-ı âliniz kendisini hiç görmediniz, ben de görmedim."

"Olamaz," dedi Don Quijote. "Buğday elerken gördüğünü sen kendin söylemiştin, seninle gönderdiğim mektubun cevabını getirdiğinde."

"Siz ona bakmayın efendim," diye cevap verdi Sancho; "size şunu söyleyeyim; benim onu görmem de, getirdiğim cevap da kulaktan. Ben

1) Mezarlıklar genellikle kilisenin yanıbaşında olurdu.

gökyüzüne yumruk atmayı ne kadar biliyorsam, Señora Dulcinea'nın kim olduğunu da o kadar biliyorum."

"Sancho, Sancho," dedi Don Quijote. "Şaka yapılacak zaman vardır, şakanın hoş kaçmayacağı zaman vardır. Ben kalbimin efendisini hiç görmedim, konuşmadım dedim diye, senin de, bildiğin gibi hiç de öyle olmadığı halde, konuşmadığını, görmediğini söylemen gerekmez."

İkisi böyle konuşurlarken, bir adamla iki katırın kendilerine doğru gelmekte olduğunu gördüler. Toprakta sürüklediği sabanın sesinden, adamın, gün doğmadan kalkmış, tarlasına giden bir çiftçi olduğunu tahmin ettiler; gerçekten de öyleydi. Çiftçi bir balad söylüyordu bir yandan da:

"Bozum oldunuz işte siz,
Roncesvalles'te, ey Fransızlar."

Don Quijote bunu duyunca dedi ki:

"Yemin ederim Sancho, bu gece başımıza iyi bir şey gelecek. Şu köylünün söylediği şarkıyı işitiyor musun?"

"İşitiyorum," dedi Sancho; "ama Roncesvalles'teki pusunun bizimle ne ilgisi var? Calainos'un şarkısını da söyleyebilirdi, işimizin iyi mi kötü mü gideceği açısından farketmezdi."

Bu arada çiftçi yanlarına geldi, Don Quijote de sordu:

"Arkadaşım, Tanrı talihinizi açık etsin, söyler misiniz, yüce Prenses Doña Dulcinea del Toboso'nun sarayı ne tarafa düşüyor?"

"Beyefendi," dedi delikanlı, "ben buranın yabancısıyım; bu köye birkaç gün önce geldim, zengin bir çiftçinin tarlasında çalışıyorum. Şu karşıdaki evde köyün rahibiyle yardımcısı oturuyor; ikisi de zat-ı âlinize bu sayın prenses hakkında bilgi verebilir; onlarda El Toboso'da oturan herkesin listesi var. Benim bildiğim kadarıyla, köyde prenses yok; hanımefendiler, soylu hanımlar çok ama; her biri kendi evinde prenses olabilir."

"Sorduğum hanım bunlardan biri olsa gerek arkadaşım," dedi Don Quijote.

"Olabilir," dedi delikanlı; "hoşça kalın, gün doğmak üzere."

Katırlarını dürttü ve gelebilecek sorularla ilgilenmedi. Efendisini gergin ve oldukça keyifsiz gören Sancho, dedi ki:

"Efendim, gün hızla yaklaşmakta; güneşin bizi sokakta bulmasına izin vermeyelim. Şehir dışına çıksak daha iyi olur; zat-ı âliniz yakındaki

bir koruluğa çekilirsiniz, ben de gündüz tekrar gelip bu köyde bakılmadık köşe bırakmam, hanımefendinin evini, sarayını veya konağını ararım; bulmamam için, epeyce talihsiz olmam gerekir herhalde. Bulur bulmaz da, muhterem hanımefendiyle konuşur, zat-ı âlinizin nasıl ve nerede haber beklediğinizi, onun namusuna ve şerefine gölge düşürmeden nasıl görüşebileceğiniz konusunda emir ve talimatlarını beklediğinizi söylerim."

"Bin tane bilgece sözü, birkaç kelimeye sığdırmayı başardın Sancho," dedi Don Quijote. "Bana verdiğin bu nasihati seve seve kabul ediyorum. Gel evlâdım, benim çekilebileceğim bir yer bulalım; sen, dediğin gibi sonra döner, zekâsından ve nezaketinden mucizevî lütuflar beklediğim sevgilimi arar, görür, konuşursun."

Sancho efendisini köyden uzaklaştırmaya can atıyordu; çünkü Dulcinea'dan Morena Dağlarına, efendisine götürdüğü cevapla ilgili yalanın ortaya çıkmasından korkuyordu. Bu yüzden, köyün dışına çıkmakta acele etti; köyden yarım fersah ileride, bir koruluk buldular; Don Quijote buraya saklandı, Sancho da Dulcinea'yla konuşmak üzere köye döndü; bu elçiliği sırasında başına, taze bir dikkat ve inanma gücü gerektiren olaylar geldi.

ONUNCU BÖLÜM

Sancho'nun Señora Dulcinea'yı başarıyla büyülemesine ve gerçek oldukları kadar gülünç de olan başka olaylara dair

Bu müthiş hikâyenin yazarı, bu bölümde anlatılanlara geldiğinde, anlattıklarına inanılmayacağından korktuğu için, sessizce geçmek istediğini belirtir; çünkü Don Quijote'nin çılgınlıkları bu noktada, hayal edilebilecek en büyük çılgınlıkların sınırına ulaşmış ve hattâ bunları iki ok atımı da geçmiştir. Bununla birlikte, bu korkusuna ve tereddüdüne rağmen, her şeyi olduğu gibi, gerçekten bir nebze olsun ayrılmadan, bir şey ekleyip çıkarmadan, kendisine yalancı diye yapılabilecek suçlamalara aldırmadan, yazmıştır; iyi de etmiştir, çünkü gerçek incelse de kopmaz ve zeytinyağının suyun üstüne çıktığı gibi, daima yalanın üstüne çıkar.

Ve hikâyesine devam ederek der ki: Don Quijote büyük El Toboso şehrinin yakınındaki koruluğa, meşeliğe veya ormana girip gizlendiğinde, Sancho'ya tekrar şehre gitmesini emretti ve sevgilisiyle konuşup,

perişan şövalyesine kendini gösterme lütfunda bulunmasını, giriştiği bütün zorlu mücadelelerde ona başarı kazandıracak olan hayır duasını esirgememesini rica etmeden, huzuruna dönmemesini söyledi. Sancho da emredileni aynen yapmaya ve ilk seferindeki kadar iyi bir cevap getirmeye söz verdi.

"Haydi git evlâdım," dedi Don Quijote. "Görmeye gittiğin güzelliğin güneşiyle karşı karşıya geldiğinde, parlaklığı seni şaşırtmasın sakın. Dünyadaki bütün silâhtarlardan daha talihlisin sen! Dikkat et, seni nasıl karşıladığını hâfızana kaydet; sen benim haberimi iletirken rengi değişiyor mu; adımı duyduğunda heyecanlanıyor, telâşlanıyor mu; eğer kendisini yüksek mevkiinin tahtında oturur bulursan, minderlerin üzerinde doğruluyor mu; ayaktaysa, bak bakalım, ağırlığını kâh bir ayağının, kâh diğerinin üzerine veriyor mu; cevabını iki üç kere tekrarlıyor mu; cevabı değişiyor, yumuşakken sert, keskinken sevdalı oluyor mu; saçları dağılmadığı halde düzeltmek için elini saçına götürüyor mu? Kısacası evlâdım, bütün tavır ve davranışlarına dikkat et; çünkü sen onları bana aynen aktarırsan, ben de, benim aşkımla ilgili olarak kalbinin derinliklerinde gizlediği şeyin ne olduğunu anlayabilirim. Eğer bilmiyorsan öğren Sancho; aşklarından sözedilirken, sevdalıların yaptıkları hareketler, davranışlar, kalplerinin içinde olup biteni haber veren, son derece güvenilir habercilerdir. Haydi git arkadaşım, senin talihin benimkinden açık olsun; beni içinde bıraktığın bu yalnız, acı bekleyişin sonunda, korktuğumdan daha iyi bir neticeyle geri göndersin seni."

"Ben çabucak gider, dönerim," dedi Sancho. "Sevgili efendim, kalbinizi ferah tutun; şu anda herhalde fındık kadar küçülmüş olsa gerek; unutmayın ki, iyi niyet bahtsızlığı bezdirir derler; duman çıkmayan yerde ateş de yok demektir. Ayrıca, ummadık taş baş yarar. Şunun için söylüyorum: Dün gece hanımefendinin konağını, sarayını bulamadıysak da, ben şimdi, gündüz vakti, hiç beklemediğiniz halde bulmaya niyetliyim. Bulduktan sonra da, gerisini siz bana bırakın."

"Doğrusu bu ya Sancho," dedi Don Quijote, "şu atasözlerini konuşmanın konusuna göre, daima o kadar yerli yerine oturtuyorsun ki, Tanrı dileklerimde benim talihimi daha açık eder umarım."

Bunun üzerine, Sancho sırtını dönüp eşeğini sopayla dürttü; Don Quijote de atından inmeyip üzengilerin üzerinde, mızrağına yaslanarak, hüzünlü ve karmakarışık hayallere daldı. Kendisini orada bırakıp, en az yanından ayrıldığı efendisi kadar düşünceli ve dertli olan Sancho Panza'yla birlikte gidelim. Sancho o kadar dertliydi ki,

koruluktan çıkar çıkmaz başını çevirip baktı; Don Quijote'yi göremeyince, eşekten indi ve bir ağacın dibine oturup kendi kendine konuşmaya başladı:

"Söyleyin bakalım, Sancho kardeş, nereye gidiyorsunuz? Kaybettiğiniz eşeğinizi mi arıyorsunuz? Hayır, katiyen. Öyleyse ne arıyorsunuz? Az buz değil, bir prensesi arıyorum; güzelliğin güneşini, cennetin ta kendisini. Bu dediğinizi nerede bulacağınızı sanıyorsunuz Sancho? Nerede mi? Büyük El Toboso şehrinde. Pekâlâ, kimin tarafından gidiyorsunuz onu görmeye? Haksızlıkları düzelten, susamışlara yemek, açlara su veren, ünlü şövalye Don Quijote'nin tarafından. Bütün bunlar iyi, güzel de, Sancho, evini biliyor musunuz? Efendim görkemli bir konak veya bir saray olması gerektiğini söylüyor. Siz kendisini hiç gördünüz mü peki? Ne ben, ne de efendim, bir kez olsun görmedik. Peki, El Toboso'lular sizin buraya prenseslerinin ağzından lâf almaya, hanımlarını rahatsız etmeye geldiğinizi öğrenseler, gelip bir güzel sopa çekerek kaburgalarınızı kırsalar, vücudunuzda sağlam kemik bırakmasalar, doğru olur mu, yerinde olur mu sizce? Doğrusu, benim elçi olarak gönderildiğimi gözönüne almazlarsa, hakları olur, ama şairin de dediği gibi,

Hayır, senin bir suçun yok,
dostum, elçiye zeval olmaz!

Ona güvenmeyin Sancho, çünkü La Mancha'lılar, namuslu oldukları kadar, asabî insanlardır ve gıdıklanmaya gelemezler. Tanrı hakkına, kokunuzu alırlarsa, sonunuz kötü olur. Defol, şeytan! Git başkasıyla eğlen! Yok, ben başkasının keyfi için dertsiz başıma dert arayacak değilim! El Toboso'da Dulcinea'yı aramak, Ravenna'da Maria, Salamanca'da talebe aramaktan farksız. Şeytan bulaştırdı beni bu işe, şeytan, başkası değil!"

Sancho kendi kendine bu konuşmayı yaptıktan sonra, şu sonucu çıkardı:

"Her şeyin çaresi bulunur, çaresi olmayan bir tek ölüm; ömrümüzün sonunda hepimiz istesek de, istemesek de, onun boyunduruğuna gireceğiz. Ben efendimin bağlanacak deli olduğunu gösteren binlerce işaret gördüm; ben de ondan aşağı kalmıyorum; onun peşinden gidip hizmet ettiğime göre, ben ondan daha şuursuzum. Atasözlerine bakılırsa öyle: 'Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.' 'Körle yatan şaşı kalkar.' Efendim kesinlikle deli olduğuna göre, deliliği de

çoğunlukla bir şeyi başka şey sandıran, karayı ak, akı kara gördüren cinsten olduğuna göre, yeldeğirmenlerini dev sandığı gibi, din adamlarının katırlarını hecin devesi sandığı gibi, koyun sürülerini düşman orduları sandığı gibi, daha buna benzer birçok olayda olduğu gibi, buralarda rastlayacağım ilk çiftçi kızının Señora Dulcinea olduğuna onu inandırmam da pek zor olmasa gerek. İnanmazsa, yemin ederim; o da yemin ederse, ben tekrar ederim; inat ederse, ben daha çok inat ederim; ne olursa olsun, sözümde diretirim. Belki bu inatla ikna ederim onu; ne kadar kötü haber getirdiğimi görünce, bir daha beni böyle elçi diye göndermez. Belki de o dediği kendisine düşman, fesat büyücülerden birinin, ona kötülük olsun diye, sevgilisinin şeklini değiştirdiğini düşünür; ben böyle olacağını tahmin ediyorum."

Bu düşünceler, Sancho Panza'nın gönlünü rahatlattı; bu işi hallolmuş kabul etti Don Quijote'ye, El Toboso'ya gidip dönecek kadar zamanı olduğunu düşündürtecek şekilde, ikindiye kadar orada bekledi. Her şey o kadar yolunda gidiyordu ki, eşeğine binmek üzere ayağa kalktığında, El Toboso yönünden kendi bulunduğu yere doğru, üç köylü kızının üç eşek üstünde geldiğini gördü. Eşeklerin erkek mi, dişi mi olduğunu yazar belirtmiyor; ancak, köylü kadınlar genellikle dişi eşeğe bindiğinden, dişi oldukları farzedilebilir; bu husus fazla bir önem taşımadığına göre, açıklığa kavuşturmak için oyalanmamıza gerek yok. Sancho köylü kızlarını görür görmez, süratle efendisi Don Quijote'nin yanına döndü; Don Quijote iç çekmekte, aşkından yanıp yakılmaktaydı. Sancho'yu görür görmez dedi ki:

"Ne oldu Sancho? Bugünü beyaz taşla mı işaretleyeceğim, siyah taşla mı?"

"Kırmızıyla işaretleseniz daha iyi olur," diye cevap verdi Sancho; "üniversitelerdeki listeler gibi. Bakanlar iyice görsün diye."

"Demek ki," dedi Don Quijote, "iyi haber getirdin."

"Hem de çok iyi," dedi cevap verdi Sancho. "Zat-ı âlinizin yapması gereken tek şey, Rocinante'yi mahmuzlayıp düzlüğe çıkmak; orada Señora Dulcinea del Toboso'yu göreceksiniz; iki nedimesiyle birlikte zat-ı âlinizi görmeye geliyor."

"Yüce Tanrım! Ne diyorsun dostum Sancho?" dedi Don Quijote. "Bak, sakın beni kandırma, gerçek kederimi sahte sevinçlerle hafifletmeye kalkma."

"Zat-ı âlinizi kandırmakla benim elime ne geçecek ki?" dedi Sancho. "Hele benim gerçeğim ortaya çıkmak üzereyken... Haydi efendim, atınızı mahmuzlayın, gelin prenses hazretlerinin giyinmiş, kuşanmış,

asaletine yakışır şekilde gelişini seyredin. Hem kendisi, hem de nedimeleri, birer altın parçası, baştan aşağı inci, elmas, yakut, en az on kat işlemeli brokar; omuzlarına dökülen saçları âdeta rüzgârla oynaşan güneş ışınları; üstelik, üç tane kır safi Arap atına binmişler ki, görmeye değer."

"Safkan demek istiyorsun herhalde, Sancho."

"Safiyle safkan arasında pek fazla bir fark yok," dedi Sancho. "Neye binmiş olurlarsa olsunlar, dünyanın en alımlı hanımları bu gelenler; hele saygıdeğer Prenses Dulcinea, nefes kesici."

"Haydi Sancho, gidelim evlâdım," dedi Don Quijote. "Bu beklenmedik olduğu kadar güzel haberlerine mükâfat olarak, önüme çıkacak ilk serüvende kazanacağım en büyük ganimeti vereceğim sana. Eğer bununla yetinmezsen, üç kısrağımın bu yıl doğuracağı yavruları da veririm; biliyorsun kısrakları yavrulamak üzere, köyün ortak merasında bıraktım."

"Ben tayları tercih ederim," diye cevap verdi Sancho, "çünkü ilk serüvenin ganimetinin iyi bir şey olacağı biraz şüpheli."

Bu sırada koruluktan çıktılar ve üç köylü kızını yakınlarında gördüler. Don Quijote gözleriyle El Toboso yolunun tamamını taradı ve üç köylü kızından başka kimseyi göremeyince telâşlandı; Sancho'ya, onları şehir dışında mı gördüğünü sordu.

"Nasıl şehir dışında mı?" dedi Sancho. "Zat-ı âlinizin gözü ensesinde mi efendim; şu karşıdan öğle güneşi gibi parlayarak gelenleri görmüyor musunuz?"

"Ben üç eşeğe binmiş üç köylü kızından başka bir şey görmüyorum, Sancho," dedi Don Quijote.

"Tanrım, sen beni şeytandan koru!" dedi Sancho. "Üç tane safkan, ya da her neyse, kar gibi bembeyaz Arap atının, zat-ı âlinize eşek gibi görünmesi mümkün mü? Yüce Tanrım, eğer öyleyse bu sakallarımı tek tek yolarım!"

"Söylüyorum ya, Sancho, arkadaşım," dedi Don Quijote, "benim Don Quijote, senin Sancho Panza olduğun ne kadar gerçekse, bu hayvanların eşek olduğu da o kadar gerçek; en azından, bana öyle görünüyorlar."

"Susunuz efendim," dedi Sancho; "o lâfı söylememiş olun; gözlerinizi bir ovuşturun da, gelin kalbinizin efendisini karşılayın; epeyce yaklaştı."

Bu sözleri söyledikten sonra, köylü kızlarını karşılamak üzere iler-

ledi; eşeğinden inip kızlardan birinin eşeğini yularından tuttu ve iki dizinin üstüne, yere çökerek, dedi ki:

"Ey güzellikler kraliçesi, prensesi, düşesi; muhterem huzurunuzda bulunmanın heyecanı ve çarpıntısıyla mermer kesilmiş olan şu perişan şövalyenizden asaletinizi ve cömertliğinizi esirgemeyin. Bendeniz, silâhtarı Sancho Panza, kendisi de, La Mancha'lı bitkin şövalye Don Quijote'dir; nam-ı diğer, Mahzun Yüzlü Şövalye."

Bu arada Don Quijote de Sancho'nun yanıbaşına diz çökmüş, gözleri yuvalarından dışarı uğramış, şaşkın bir ifadeyle, Sancho'nun kraliçe, hanımefendi dediği kıza bakıyordu. Karşısında sadece bir köylü kızı, üstelik de ablak yüzlü, yassı burunlu, çirkince bir köylü kızı gördüğünden, şaşırıp kalmıştı, ağzını açmaya cesaret edemiyordu. Köylü kızları da, iki tuhaf adamın diz çöküp yollarını kestiklerini görünce afallamışlardı; ama sonunda yolu kesilen kız, sessizliği bozdu ve terslenerek çıkıştı:

"Çekilin şurdan da yolumuza gidelim; acelemiz var."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Ey dünyaca meşhur El Toboso'lu prenses! Soylu kalbiniz, gezgin şövalyeliğin direğini, temeltaşını yüce huzurunuzda diz çökmüş görünce yumuşamıyor mu?"

Bunun üzerine diğer iki köylü kızından biri dedi ki:

"Höst! Fena yaparım ha! Biz sizden iyi biliriz adam işletmesini! Haydi yolunuza, bırakın geçelim, yoksa pişman olursunuz!"

"Kalk Sancho," dedi bunun üzerine Don Quijote; "görüyorum ki, başıma açtığı dertlerle yetinmeyen Kader, bu bedende barınan perişan ruhuma biraz ferahlık verebilecek yolların hepsini tutmuş. Ey sen, cesaretin doruğu, zarafetin zirvesi, sana tapan bu dertli yüreğin tek ilâcı! Madem o kötü büyücü peşimi bırakmıyor, gözlerime perde indirip senin eşsiz güzelliğini sırf benim gözlerimde, yoksul bir köylü kızına dönüştürüyor, eğer benden nefret etmen için beni de senin gözünde bir canavara dönüştürmediyse, yalvarırım, yumuşak, sevgi dolu gözlerle bak bana; çarpıtılmış güzelliğin karşısında boyun eğişim ve diz çöküşümden, ruhumun sana ne büyük bir tevazuyla taptığını anla."

"Sen onu dedeme anlat!" diye cevap verdi köylü kızı. "Ben böyle abuk subuk konuşmalara gelemem! Çekilin, bırakın geçelim, hadi bakalım."

Sancho çekildi ve kıza yol verdi; bu karışık işten başarıyla sıyrıldığına çok memnundu.

Dulcinea rolündeki köylü kızı, yol verildiği anda, safi atını sivri uçlu sopasıyla dürttü ve süratle öndeki düzlükte ilerledi. Eşek sopanın sivri ucundan her zamankinden fazla rahatsız olunca, çifte atmaya başladı ve sonunda Señora Dulcinea'yı yere devirdi. Bunu gören Don Quijote, kaldırmak için koştu; Sancho da eşeğin karnına kaymış olan semeri düzeltip bağladı. Semer bağlandıktan sonra, Don Quijote, büyülenmiş sevgilisini kucaklayıp eşeğe oturtmak isteyince, hanım yerden kalkarak onu bu zahmetten kurtardı. Biraz gerileyip koşarak geldi; iki elini eşeğin terkisine dayadı ve şahin hafifliğiyle zıplayıp semere oturdu; iki bacağını erkekler gibi iki yana sarkıttı. Bunun üzerine Sancho dedi ki:

"Tanrı hakkı için, saygıdeğer hanımefendi doğan gibi çevikmiş, istese en usta Cordoba'lı veya Meksika'lı biniciye bile ata binmeyi öğretebilir! Bir sıçrayışta eyerin arka kaşını aştı; mahmuzu olmadığı halde, safkanı küheylân gibi koşturuyor. Nedimeler de ondan aşağı kalmıyor; hepsi rüzgâr gibi gidiyor."

Gerçekten de öyleydi; Dulcinea'yı eşeğin üstünde görünce öbürleri de hemen ardından eşeklerini dürtmüşler ve son hız ilerlemeye koyulmuşlardı; yarım fersah boyunca da başlarını çevirip arkalarına bakmadılar. Don Quijote bakışlarıyla onları izledi ve artık görünmez olduklarında, Sancho'ya dönüp dedi ki:

"Sancho, görüyor musun büyücülerin bana garezini? Bak kötülükleri ve bana besledikleri husumet nerelere uzanıyor: Sevgilimi kendi şekliyle görmenin bana vereceği mutluluğu bile elimden aldılar. Zaten ben, bahtsızlığa örnek olarak doğmuşum; talihsizliğin oklarına hedef, nişan tahtası olmak için yaratılmışım. Dikkat edersen Sancho, o hainler, Dulcinea'mı değiştirmekle yetinmemişler, o köylü kızı kadar aşağılık, çirkin bir şekle sokmuşlar. Bu arada, tamamen soylu hanımlara mahsus bir şeyden de mahrum etmişler onu: sürekli amberler, çiçekler arasında dolaştıkları için yaydıkları güzel kokudan. Şunu bilmeni isterim ki Sancho, Dulcinea'yı bana eşek gibi görünen, senin dediğine bakılırsa safkan atına bindirmek üzere yaklaştığımda öyle bir çiğ sarmısak kokusu geldi ki burnuma, başım döndü, gönlüm bulandı."

"Soysuzlar sürüsü!" diye bağırdı bunun üzerine Sancho. "Uğursuz, fesat büyücüler, hepiniz sardalya gibi ciğerlerinizden ipe dizilesiniz! Çok biliyor, çok beceriyor, daha da çok yapıyorsunuz. Aşağılık herifler! Hanımefendimin inci gözlerini meşe palamuduna, saf altından saçlarını öküz kuyruğuna çevirmeniz, bütün güzel hatlarını çirkinleştirmeniz

yetmedi, kokusunu da değiştirdiniz. Hiç değilse kokusundan, o çirkin görünüşün altında gizlenen şeyi anlardık. Aslında doğruyu söylemek gerekirse, ben çirkinliğini görmedim; sadece güzelliğini gördüm; dudağının sağ üst köşesinde, bıyığa benzer, altın teli gibi, bir karış uzunluğunda yedi sekiz sarı tüyün çıktığı bir ben de, güzelliğine güzellik katıyordu."

"Yüzdeki benler vücuttaki benlere tekabül ettiğine göre," dedi Don Quijote, "Dulcinea'nın, yüzündeki ben ne taraftaysa, aynı tarafta, baldırında da bir ben olması lâzım. Yalnız belirttiğin uzunluk, ben kılı için fazla uzun."

"Zat-ı âlinizi temin ederim ki, çok yakışmıştı", dedi Sancho.

"Hiç şüphem yok," dedi Don Quijote; "çünkü tabiat Dulcinea'ya mükemmel, kusursuz olmayan bir şey vermemiş. O yüzden, dediğin benlerden yüz tane olsa onda, ben değil, parlak yıldızlar, aylar gibi görünürdü onun yüzünde. Peki Sancho, o bana semer gibi görünen, senin düzelttiğin şey, eyer miydi, tahtırevan mı?"

"Magrip eyeriydi," dedi Sancho. "Bir krallığın yarısı değerinde de bir sağrı örtüsü vardı."

"Düşün ki ben bunların hiçbirini göremedim Sancho!" dedi Don Quijote. "Tekrar söylüyorum, daha bin kere de tekrarlarım, ben dünyanın en bahtsız insanıyım."

Kurnaz Sancho, büyük bir incelikle kandırdığı efendisinin zırvalarını duydukça, gülmemek için kendini zor tutuyordu. Nihayet, aralarında daha birçok konuşma geçtikten sonra, tekrar hayvanlarına bindiler ve Zaragoza yolunu tuttular. O meşhur şehirde her yıl düzenlenen büyük turnuvaya yetişmekti niyetleri. Ama oraya varmadan başlarına gelen olaylar o kadar çok, önemli ve değişik ki, ileride görüleceği gibi yazılıp okunmaya değer.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Yiğit Don Quijote'nin başına gelen, tuhaf Ölüm Meclisi arabası serüvenine dair

Don Quijote yolda fazlasıyla düşünceli bir halde ilerliyor, büyücülerin, sevgilisi Dulcinea'yı çirkin köylü kızına dönüştürmekle ne çirkin bir oyun oynadıklarını düşünüyordu. Onu eski haline getirebilmek için ne

gibi bir çareye başvuracağını da bilemiyordu. Bu düşüncelerle öyle kendinden geçti ki, farkına varmadan Rocinante'nin dizginlerini gevşetti; o da, kendisine bağışlanan hürriyeti hissederek her adımda durup bereketli, yemyeşil çimenlikte otluyordu. Sancho Panza efendisini daldığı düşüncelerden uyandırdı; dedi ki:

"Efendim, üzüntü hayvanlar için değil, insanlar için yaratılmıştır; ama insanlar da fazla üzülürse hayvana dönerler. Toparlanın, kendinize gelin efendim; Rocinante'nin dizginlerini kavrayın, canlanın, uyanın; gezgin şövalyelere yakışan serinkanlılığı gösterin. Nedir bu canım? Böyle zayıflık olur mu? Hiç yakışıyor mu? Dünyanın bütün Dulcinea'larını şeytan götürsün; tek bir gezgin şövalyenin sağlığı, dünyanın bütün büyülerinden, değişimlerinden daha değerlidir."

"Sus Sancho," dedi Don Quijote, çok da baygın olmayan bir sesle. "Sus, o büyülenmiş hanımefendiye küfür etme; onun başına gelen felâketlerin, bahtsızlıkların tek sorumlusu benim. Onun talihsizliği, kötülerin beni kıskanmasından kaynaklanıyor."

"Ben de diyorum ki," dedi Sancho, "Onu bir görüp bir daha gören yürek kan ağlamaz mı?"

"Sen bunu rahatlıkla söyleyebilirsin," dedi Don Quijote; "çünkü onu güzelliğinin doruğunda gördün; büyü senin görüşünü bulandırmadı, güzelliğini senden gizlemedi; büyünün zehiri sadece beni ve benim gözlerimi hedef alıyor. Ama her şeye rağmen, bir şeyi farkettim Sancho: Onun güzelliğini bana iyi tasvir edemedin. Yanlış hatırlamıyorsam, gözleri inci gibi demiştin; halbuki inciye benzeyen göz, bir hanımdan çok, dülgerbalığına yakışır. Bana sorarsan, Dulcinea'nın gözleri, yeşil zümrütten, badem gözler, kaşları iki gökkuşağı; o incileri sen gözlerinden al, dişlerine koy; sen herhalde yanıldın, dişlerini göz sandın Sancho."

"Olabilir," dedi Sancho; "hanımefendinin çirkinliği zat-ı âlinizi nasıl sersemlettiyse, beni de güzelliği sersemletti. Neyse, biz Tanrı'ya bırakalım her şeyi; O, bu gözyaşı vâdisinde, bu fesat dünyada, içine kötülük, hile, rezillik karışmamış neredeyse hiçbir şey olmayan dünyamızda olacak olan her şeyi bilir. Ben her şeyden çok şuna üzülüyorum efendim: Zat-ı âliniz bir devi veya bir şövalyeyi yendiğinizde, gidip Señora Dulcinea'nın güzel huzuruna çıkmasını emrettiğinizde ne yapacağız diye düşünüyorum. O zavallı dev veya zavallı, sefil, yenik şövalye, kendisini nerede bulacak? Onları El Toboso'da aptala dönmüş, Señora Dulcinea'yı ararken görür gibi oluyorum; onunla sokağın

ortasında karşılaşsalar da, babamı ne kadar tanırlarsa, onu da o kadar tanırlar."

"Belki de," dedi Don Quijote, "büyü, huzuruna çıkan yenik dev ve şövalyelerin Dulcinea'yı tanımalarını engelleyecek kadar kuvvetli değildir. İlk yeneceğim bir iki tanesini gönderir, onu görüp görmediklerini tecrübe ederiz; bu konuda başlarına gelenler hakkında bana malûmat vermek üzere dönmelerini emrederim."

"Doğrusunu isterseniz efendim," dedi Sancho, "dedikleriniz iyi fikir gibi geldi bana; bu şekilde merak ettiğimiz şeyi öğrenebiliriz. Eğer sadece zat-ı âlinize değişik görünüyorsa, felâket onun değil, sizin başınıza gelmiş demektir. Ama Señora Dulcinea afiyette ve mutlu olsun da, biz bir şekilde idare eder, serüven arayarak onun talihini zamana bırakırız; zaman bu hastalığın da, daha ağır hastalıkların da en iyi ilâcıdır."

Don Quijote, Sancho Panza'ya cevap vermek istiyordu, ama yolun kenarından önlerine çıkan, akla gelebilecek en garip kılıklarda çeşitli insanlarla dolu bir araba, ona engel oldu. Katırları süren ve arabacı görevini yapan, çirkin bir şeytandı. Arabanın hasırı, tentesi yoktu, her tarafı açıktı. Don Quijote'nin gözüne görünen ilk şahsiyet, Ölüm'ün ta kendisiydi; yüzü insan yüzüydü. Onun yanıbaşında, iri, boyalı kanatları olan bir melek vardı. Bir kenarda, başında altından gibi görünen tacıyla bir imparator duruyordu. Ölüm'ün ayaklarının dibinde, Cupido adı verilen tanrı vardı; gözlerinde bağı yoktu ama yayı, sadağı ve okları tamamdı. Bir de tepeden tırnağa zırhlı şövalye vardı; yalnız miğferi, siperliği yoktu, rengârenk tüylerle kaplı bir şapka vardı başında. Bunların dışında çeşitli kılık ve yüzlere sahip daha başka kimseler de vardı. Bütün bunlar, aniden karşılarına çıkınca, Don Quijote'yi biraz telâşlandırdı; Sancho'nun da yüreğine korku saldı; ama Don Quijote hemen ardından, karşısına yeni ve tehlikeli bir serüven çıktığını düşünerek sevindi. Kafasında bu düşünce, yüreğinde her tehlikeye göğüs gerebilecek cesaretle arabanın önüne çıktı ve yüksek, tehditkâr bir sesle dedi ki:

"Arabacı, sürücü, şeytan veya her kimsen, derhal kim olduğunu, nereye gittiğini ve arabadan çok Kharon'un sandalına benzeyen arabandaki insanların kim olduğunu söyle."

Bunun üzerine, Şeytan arabayı durdurup sükûnetle cevap verdi:

"Beyefendi, biz Fesat Angulo'nun kumpanyasının oyuncularıyız. Bu sabah, şu tepenin ardındaki bir köyde, *Ölüm Meclisi* adlı piyesimi-

zi oynadık; bugün Corpus Christi Yortusu; akşam da ileride görünen köyde temsil vereceğiz. Yakın olduğundan, soyunup tekrar giyinmek zahmetinden kurtulmak için, temsildeki kıyafetlerimizle gidiyoruz. Şu delikanlı, Ölüm rolünde, öteki de Melek; şu kadın, kumpanya müdürünün karısı, Kraliçe rolünde; şu adam Asker, bu, İmparator, ben de Şeytan'ım. Piyesin baş kahramanlarından biriyim; ben bu kumpanyada başrol oyuncusuyum. Zat-ı âlinizin bizden öğrenmek istediği bir şey varsa, sorun; ben her soruya cevap verebilirim; şeytan olduğum için her şeyi bilirim."

"Gezgin şövalye yemini ederim," dedi Don Quijote, "bu arabayı görür görmez, karşıma büyük bir serüven çıktığını düşünmüştüm; ama şimdi diyorum ki, insan asla görünüşe aldanmamalı. Ey iyi yürekli insanlar, Tanrı yolunuzu açık etsin, gidin bayramınızı kutlayın; size bir yardımım dokunabilirse, emredin. Ne olursa olsun, seve seve yaparım; çocukluğumdan beri tiyatroya özel bir düşkünlüğüm vardır; gençliğimde gözüm hep tiyatroda kalmıştır."

Böyle konuşurlarken, kaderin cilvesiyle, kumpanya oyuncularından biri, soytarı kıyafetiyle, üzerinde zillerle, elinde, ucuna üç tane şişirilmiş inek sidiktorbası bağlanmış bir sopayla geldi. Don Quijote'nin yanına gelince soytarı sopayı sallamaya, sidiktorbalarını yere vurmaya, zilleri öterek havada zıplamaya koyuldu. Bu uğursuz görüntü Rocinante'yi o kadar telâşlandırdı ki, Don Quijote'nin kendisini tutmasına imkân vermeden gemi azıya aldı ve kırda, kemiklerinden beklenmeyecek bir hızla koşmaya başladı. Efendisinin yere devrilme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu gören Sancho, eşeğinden aşağı atladı ve alelacele yardıma koştu. Ama yetiştiğinde efendisi yerde, onunla birlikte düşen Rocinante de yanıbaşındaydı: Rocinante'nin taşkınlıklarının ve cesaretinin olağan sonu.

Sancho Don Quijote'ye yardım etmek için eşeğinden indiği anda, köçek şeytan, eşeğin üstüne atladı, sidiktorbalarıyla hayvana vurdu; o da acıdan çok korkudan ve gürültüden, uçarcasına, temsilin verileceği köye doğru koşmaya başladı. Sancho bir eşeğinin koşuşuna, bir efendisinin düşüşüne bakıyor, iki dertten hangisine önce koşsun, bilemiyordu. Fakat sonunda, iyi bir silâhtar ve iyi bir hizmetkâr olduğundan, efendisine sevgisi, eşeğine şefkatinden daha baskın çıktı; halbuki sidiktorbalarının her havaya kalkışında ve ardından karakaçanının sağrısına inişinde yüreği daralıyor, korkudan ölüyordu; eşeğinin kuyruğunun tek teline dokunmalarındansa, o sidiktorbalarıyla kendi gözbebeklerine vurulmasını tercih ederdi. Bu kederli şaşkınlıkla, Don Quijote'nin ya-

nına geldi; içler acısı durumdaki efendisine yardım edip Rocinante'nin üzerine bindirdi ve dedi ki:

"Efendim, Şeytan eşeğimi kapıp götürdü."

"Hangi şeytan?" diye sordu Don Quijote.

"Elinde sidiktorbaları olan," diye cevap verdi Sancho.

"Ben onu geri almayı bilirim," dedi Don Quijote. "Cehennemin en kuytu, en karanlık zindanlarına götürse de, alırım. Beni takip et Sancho; araba yavaş gidiyor; eşeğin yerine arabanın katırlarını alacağım."

"Zahmet etmenize gerek yok efendim," dedi Sancho. "Öfkenizi yatıştırın lütfen; yanılmıyorsam Şeytan eşeğimi bıraktı, sürüsüne dönüyor."

Gerçekten de öyleydi; Şeytan, Don Quijote ve Rocinante'yi taklit ederek eşekle birlikte yere düşünce, Şeytan yürüyerek köye gitti, eşek de sahibine döndü.

"Her şeye rağmen," dedi Don Quijote, "o şeytanın terbiyesizliğinin cezasını, arabadakilerden birinin, hattâ imparatorun çekmesi iyi olur."

"Bunu aklınızdan çıkarın efendim," dedi Sancho; "benden size nasihat olsun, tiyatroculara sakın bulaşmayın; iltimaslı kimselerdir onlar. Ben iki adam öldürmekten tutuklanıp hiç ceza yemeden serbest bırakılan oyuncu biliyorum. Bunlar neşeli, eğlenceli kimseler oldukları için, herkes onları kayırır, korur, yardım eder, değer verir efendim; üstelik resmî belgeli kraliyet kumpanyalarından bu; o kıyafetleri, tavırlarıyla, hepsi birer prens sanki."

"Bütün bunlara rağmen," dedi Don Quijote, "bütün insanlık onu kayırsa da, oyuncu şeytan benim elimden böyle çalımla kaçamayacak."

Bunları söyleyip köye epeyce yaklaşmış olan arabaya doğru gitmeye başladı; bir yandan da bağırıyordu:

"Durun, bekleyin, neşeli güruh! Size, gezgin şövalye silâhtarlarının eşeklerine, binek hayvanlarına nasıl davranılacağını öğreteceğim."

Don Quijote o kadar bağırıyordu ki, arabadakiler duydular, söylediklerini anladılar. Bu sözlerden, söyleyenin niyetini çıkardılar; Ölüm hemen anında arabadan aşağı atladı; ardından İmparator, arabacı Şeytan ve Melek geldi; Kraliçe'yle tanrı Cupido da geri kalmadı. Hepsi yerden taş toplayıp sıraya dizildiler ve Don Quijote'yi taşlarıyla karşılamak üzere beklemeye koyuldular. Don Quijote onları böyle muntazam bir birlik halinde, taşları var güçleriyle fırlatabilmek için kolları havaya

kalkmış görünce, Rocinante'nin dizginlerini çekti ve onlara ne şekilde saldırırsa şahsına en az zarar geleceğini düşünmeye koyuldu. O böyle dururken, Sancho geldi ve efendisinin düzenli birliğe saldırmaya hazırlandığını görünce, dedi ki:

"Böyle bir işe girişmek basbayağı delilik olur efendim. Unutmayın ki, çakıl yağmuruna karşı korunmak için bir zırh icat edilmemiş dünyada; tunçtan bir çanın içine girip gizlenirseniz, o başka. Ayrıca şunu da düşünün: İçinde Ölüm'ün de bulunduğu, imparatorların bizzat dövüştüğü, iyi ve kötü meleklerin yardım ettiği bir orduya, tek bir kişinin saldırması, cesaretten çok pervasızlık olur. Eğer bu da sizi sakinleştirmeye yetmezse, şundan emin olabilirsiniz ki, bütün bu insanların arasında, krallar, prensler, imparatorlar gibi görünseler de, tek bir gezgin şövalye yok."

"İşte şimdi, beni kararımdan vazgeçirebilecek, vazgeçirmesi gereken bir noktaya parmak bastın Sancho," dedi Don Quijote. "Sana daha önce de çok kereler söylediğim gibi, ben, şövalye unvanı taşımayan birisine kılıç çekemem, çekmemem gerekir. Eşeğine verilen zararın intikamını almak istiyorsan, bu iş sana düşüyor Sancho; ben sana buradan bağırarak, tavsiyede bulunarak yardımcı olurum."

"Kimseden intikam almaya gerek yok efendim, " dedi Sancho. "Bir zarara uğradığında intikam almak, iyi bir Hıristiyan'a yakışmaz. Ayrıca ben eşeğimi, gördüğü muameleyi benim sorumluluğuma bırakması için ikna ederim; niyetim de, Tanrı'nın bana bağışladığı ömrü barış içinde geçirmek."

"Madem ki kararın bu, iyi yürekli Sancho, akıllı Sancho, Hıristiyan Sancho, dürüst Sancho,"dedi Don Quijote, "şu hayaletleri bırakalım da, gidip daha iyi, daha nitelikli serüvenler arayalım. Bana kalırsa bu civarda çok sayıda, üstelik de mucizevî serüven eksik olmamalı."

Don Quijote derhal dizginlere asıldı; Sancho eşeğini almaya gitti; Ölüm ve birliği arabalarına dönüp yollarına devam ettiler ve korkunç Ölüm Arabası serüveni, böylece mutlu bir sona ulaştı; Sancho Panza'nın efendisine verdiği sağlam nasihatlere şükürler olsun. Efendisinin, ertesi gün, âşık bir gezgin şövalyeyle başına öyle bir serüven geldi ki, en az bir önceki kadar heyecanlıydı.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Yiğit Don Quijote'yle cesur Aynalar Şövalyesi arasında geçen garip serüvene dair

Don Quijote'yle silâhtarı, Ölüm'le karşılaştıkları günün gecesini, yüksek, koyu gölgeli ağaçların altında geçirdiler; Don Quijote, Sancho'nun ısrarıyla, eşeğe yüklenmiş azıktan yemişti. Yemek sırasında, Sancho efendisine dedi ki:

"Efendim, ben mükâfat olarak, üç kısrağın yavruları yerine, zat-ı âlinizin ilk giriştiği serüvende kazanacağı ganimeti seçseymişim, aptallığıma doymazdım! Doğrusu bu ya, eldeki serçe, havadaki akbabadan iyidir."

"Yine de," dedi Don Quijote, "sen benim istediğim gibi saldırmama izin verseydin, ganimet olarak en azından İmparatoriçe'nin altın tacıyla Cupido'nun boyalı kanatları düşecekti payına; ben onları zorla alıp senin eline verecektim."

"Oyuncu imparatorların asâları ve taçları hiçbir zaman som altından olmaz," diye cevap verdi Sancho; "bakırdan, tenekeden olur."

"Doğru," dedi Don Quijote; "zaten tiyatronun aksesuarlarının da, tıpkı tiyatronun kendisi gibi kıymetli değil, sahte ve gösterişli olması gerekir. Tiyatroya ve dolayısıyla tiyatro oyuncularına ve oyun yazarlarına olumlu yaklaşmanı isterim Sancho; çünkü bunların hepsi, adım başı karşımıza bir ayna koyup insan hayatındaki olayları canlı olarak bize göstermekle, halka büyük bir hizmette bulunmuş olurlar; hiçbir kıyaslama, bize ne olduğumuzu ve ne olmamız gerektiğini, oyunlar ve oyuncular kadar canlı bir şekilde gösteremez. Söyle bakalım, sen kralların, imparatorların, papaların, şövalyelerin, soylu hanımların ve daha birçok kahramanın sahneye çıktığı hiçbir temsil görmedin mi? Biri haydut rolü oynar, öteki düzenbaz, bir başkası tüccar, beriki asker, bir tanesi bilge aptal, bir diğeri de saf âşık rolü; oyun bitip kıyafetlerini çıkardıktan sonra, bütün oyuncular eşittir."

"Evet, gördüm," diye cevap verdi Sancho.

"İşte bu dünya tiyatrosunda, sahnesinde de aynı şey olur," dedi Don Quijote. "Kimileri imparator rolü oynar, kimileri papa; kısacası, bir tiyatroda bulunabilecek bütün roller vardır. Ama sonunda, yani hayatın sonuna gelindiğinde, ölüm herkesin sırtından, onları birbirinden ayıran giysileri çıkartır; mezarda herkes eşittir."

"Güzel bir benzetme," dedi Sancho; "ama pek yeni sayılmaz; ben çok çeşitli kereler duydum. Bir de satranç oyunu benzetmesi vardır; oyun sürdükçe, her taşın görevi ayrıdır, bellidir; oyun bittiğinde hepsi bir arada, karmakarışık halde bir torbaya sokulur; tıpkı ölülerin mezara tıkıldığı gibi."

"Gün geçtikçe saflığın azalıyor, akıllanıyorsun Sancho," dedi Don Quijote.

"Evet, zat-ı âlinizin akıllılığı bana da biraz bulaşıyor tabii," diye cevap verdi Sancho. "Aslında verimsiz ve kuru olan toprak, gübrelenince, işlenince, iyi mahsul verir. Demek istiyorum ki, zat-ı âlinizin konuşmaları, benim verimsiz zihnimin kuru toprağına düşen gübre, size hizmet ettiğim, sizinle konuşup görüştüğüm süre de, işlenmesi oldu. Böylelikle, öyle hayırlı bir mahsul vermeyi umuyorum ki, benim alnımı kara çıkarmasın; zat-ı âlinizin, benim kurumuş zihnimde yaptığı verimli çalışmaların yolundan da sapmasın."

Don Quijote, Sancho'nun tumturaklı lâflarına güldü; gelişmesi konusunda söyledikleri ise, doğru gibi geldi ona; çünkü arasıra onu şaşırtan konuşmalar yapıyordu. Bununla birlikte Sancho'nun bilgiççe, kibarca konuşmaya kalktığı zamanların çoğunda, konuşması, saflığının doruklarından cehaletinin çukuruna düşmesiyle sonuçlanıyordu; inceliğini ve hâfızasını en güzel sergilediği becerisi ise, bu hikâyede görülmüş, farkedilmiş olacağı gibi, konuşulan konuyla ilgisi olsun, olmasın, atasözleri sıralamaktı.

Gecenin büyük bir kısmını, bu ve başka konuşmalarla geçirdiler; Sancho'nun, kendi deyimiyle gözkapakları kurşun gibi ağırlaşınca, karakaçanın semerini çıkararak, serbestçe, bol bol otlasın diye bıraktı. Rocinante'nin eyerini çözmedi; çünkü efendisinin özel talimatıydı; kırda oldukları, bir çatı altında uyumadıkları sürece, Rocinante'nin eyerini çıkartmayacaktı. Atın gemini çıkarıp eyerin çatısına asmak, gezgin şövalyeler arasında köklü ve korunan bir gelenekti; ama atın eyerini çıkarmak? Katiyen olmazdı! Sancho da öyle yapıp ona da karakaçanına tanıdığı serbestiyeti tanıdı. Eşekle Rocinante arasında o kadar görülmedik, sıkı fıkı bir dostluk vardı ki, babadan oğula aktarılan bilgilere göre, bu gerçek öykünün yazarının, onlara özel olarak birkaç bölüm ayırdığı, ama böyle kahramanca bir hikâyenin gerektirdiği ciddiyet ve ağırbaşlılığı korumak için, bu bölümleri kitaba dahil etmediği söylenir. Bununla birlikte, zaman zaman bu kaygısını unutur ve iki hayvan bir araya geldikleri anda, karşılıklı birbirlerini kaşıdıklarını, yorulup rahata erdikten sonra da Rocinante'nin, boynunu eşeğin boynuna yasladığı-

nı –öteki taraftan da iki karış uzunluğun arttığını– sonra da, ikisinin bu konumda, dikkatle yere bakarak üç gün, ya da en azından orada bırakıldıkları, açlıkları besin aramaya mecbur etmediği sürece, öylece durduklarını anlatır.

Dediğim gibi, söylentiye göre, yazar, bir yazısında, ikisinin arkadaşlığını Nysson'la Euryalos'un, Pylades'le Orestes'in arkadaşlıklarına benzetir. Bu doğruysa, bu iki barışçıl hayvan arasında var olduğu anlaşılan sağlam dostluk, bütün dünyayı şaşırtmalı, birbirleriyle dost olmayı hiç beceremeyen insanları utandırmalıdır. Şair bu yüzden demiştir ki:

Dost olamaz insan dostuna,
elindeki kamış döner hemen mızrağa.

Bir şarkı da der ki:

Güvenme dostuna, saman doldurur postuna

Yazarın, bu hayvanların dostluğunu insanların dostluğuyla karşılaştırmakla, bir sapma yaptığı zannedilmesin sakın; çünkü insanlar, hayvanlardan çok ibret almış, önemli şeyler öğrenmişlerdir. Meselâ: leylekten şırıngayı, köpekten kusmayı ve minneti, turnadan dikkati, karıncadan tedbiri, filden dürüstlüğü, attan da sadakati.

Nihayet, Sancho bir mantar meşesinin dibinde uykuya daldı; Don Quijote de sağlam bir meşenin dibinde uyuklamaktaydı. Kısa bir süre sonra, arkasında duyduğu bir sesle uyandı; sıçrayarak ayağa kalktı ve sesin nereden geldiğine bakınıp dinledi. Sonra, at üzerinde iki adam gördü; biri, eyerinden aşağı atlayarak, ötekine dedi ki:

"İn arkadaşım, atların gemlerini de çıkar; bana öyle geliyor ki, burda onlar için bol bol çimen, benim sevdalı düşüncelerim için de, gerekli sessizlik ve ıssızlık mevcut."

Daha bu sözleri bitirmeden, yere uzanıverdi; kendini yere atarken, üzerindeki zırhlardan çıkan sesler, Don Quijote'ye, adamın gezgin şövalye olduğunu açıkça gösterdi. Uyumakta olan Sancho'nun yanına gidip kolundan çekti ve epeyce uğraştıktan sonra uyandırabildi; alçak sesle dedi ki:

"Sancho, kardeşim, serüven çıktı bize."

"Tanrı hayırlısından versin!" dedi Sancho. "Nerede peki bu saygıdeğer serüven hazretleri?"

"Nerede mi Sancho?" dedi Don Quijote. "Başını çevir de bak; şurada yere uzanmış bir gezgin şövalye göreceksin. Bana sorarsan keyfi pek yerinde değil; atından aşağı atlayıp yere uzanırken bazı keder belirtileri gördüm kendisinde; düşerken zırhları şakırdadı."

"Peki bunun serüven olduğunu zat-ı âliniz nereden çıkarıyorsunuz?" dedi Sancho.

"Ben tam bir serüven demek istemedim, bir serüven başlangıcı bu," dedi Don Quijote. "Serüvenler böyle başlar. Dinle bak; galiba bir lavta veya vihuelayı akort ediyor; tükürüşüne, boğazını temizleyişine de bakılırsa, şarkı söylemeye hazırlanıyor."

"Gerçekten de öyle," dedi Sancho; "âşık bir şövalye herhalde."

"Gezgin şövalyeler arasında âşık olmayanı yoktur," dedi Don Quijote. "Dinleyelim bakalım; eğer şarkı söylerse, hisleriyle ilgili bir ipucu yakalarız; çünkü ağız yüreğin taşmasından söyler."

Sancho efendisine cevap vermek istedi; ama Orman Şövalyesi'nin ne pek güzel, ne pek çirkin olan sesi, onu engelledi. İkisi dikkat kesildiler ve şu soneyi dinlediler:

"Hanımefendi, bir yol gösterin bana,
siz hangi yolu istiyorsanız o yolu gösterin,
ilerlerim ben gösterdiğiniz yolda sizin,
en ufak bir sapma yapmadan asla.
Susup ölmem gerekiyorsa,
beni şimdiden ölmüş kabul edin,
ama konuşup onu anlatmak için
başkası yok aşkın kendisinden başka.
Yumuşak balmumuyla sert elmastan yapılmışım
dayanmak için düşmanlarıma,
ruhum ise aşkın kanununa uyar her zaman.
Yemin ediyorum sonsuza kadar koruyacağım,
alın göğsümü, sert de olsa yumuşak da,
kazıyıp oyduklarınız silinmeyecek oradan."

Orman Şövalyesi, şarkısına yüreğinin derinliklerinden kopan bir ah! ile son verdi ve biraz sonra, acıklı, kederli bir sesle dedi ki:

"Ey, yeryüzünün en güzel, en nankör kadını! Saygıdeğer Casildea de Vandalia, nasıl olur da, bu zavallı şövalyenin, sürekli dolaşarak, zorluklara, zahmetlere katlanarak tükenmesine, mahvolmasına izin verirsin? Dünyada senden daha güzel bir kadın olmadığını herkese itiraf

ettirdiğim yetmedi mi? Navarra'nın, Leon'un, Endülüs'ün, Kastilya'nın ve son olarak da, La Mancha'nın bütün şövalyelerine."

"Bu doğru değil," diye araya girdi Don Quijote; "çünkü ben La Mancha'lıyım ve hiçbir zaman böyle bir itirafta bulunmadım; kendi sevgilimin güzelliğinin bu kadar aleyhinde bir itirafta bulunmam, bulunamam zaten. Gördüğün gibi Sancho, bu şövalye saçmalıyor. Neyse, dinleyelim; belki başka bir açıklamada bulunur."

"Bulunur, bulunur," dedi Sancho; "bir ay ara vermeden şikâyet edecekmiş gibi bir hali var."

Ama öyle olmadı; çünkü Orman Şövalyesi, yakınından gelen konuşmaları işiterek, yakınmalarına devam etmeyip ayağa kalktı ve gür bir sesle, kibarca dedi ki:

"Kim var orada? Kimsiniz? Acaba mutlu insanlardan mısınız, yoksa dertlilerden mi?"

"Dertlilerden," diye cevap verdi Don Quijote.

"Öyleyse yaklaşın," dedi Orman Şövalyesi; "ıstırabın, derdin ta kendisini bulacaksınız bende."

Kendisine böyle yumuşak ve nazik bir cevap verildiğini gören Don Quijote, şövalyenin yanına gitti; Sancho da efendisini takip etti.

Şikâyetçi şövalye Don Quijote'yi kolundan tutarak dedi ki:

"Şuraya oturun, saygıdeğer şövalye. Şövalye olduğunuzu, hem de gezgin şövalye olduğunuzu anlamam için, sizi gezgin şövalyeler için tabii bir yuva olan bu yerde, yalnızlık ve gecenin nemiyle başbaşa bulmuş olmam yeterli."

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Şövalyeyim, söylemiş olduğunuz tarikattanım; her ne kadar gönlümde keder, dert ve bahtsızlıklar taht kurmuşsa da, bu yüzden, başkalarının talihsizliğine duyduğum merhameti kalbimden kovmuş değilim. Biraz önce anlattıklarınızdan, sizin derdinizin aşk derdi olduğunu anladım; yani yakınmalarınızda adı geçen o nankör güzele olan aşkınızdan dolayı dertlisiniz."

Bunları konuşurken, sert toprağın üzerinde yanyana, barış ve dostluk içinde oturmaktaydılar; sanki şafak sökerken birbirlerinin kafalarını paralayacak olanlar onlar değillermiş gibi.

"Saygıdeğer şövalye, acaba âşık mısınız?" diye sordu Orman Şövalyesi Don Quijote'ye.

"Maalesef öyleyim," diye cevap verdi Don Quijote. "Buna rağmen, yerinde duygulardan kaynaklanan acıların, dert değil, lütuf diye görülmeleri gerektiğini de biliyorum."

"Evet, doğru," dedi Orman Şövalyesi; "ne var ki, reddedilmek, aklımızı karıştırıyor, zihnimizi bulandırıyor; çünkü reddetmenin aşırısı, intikama benziyor."

"Ben sevgilim tarafından hiç reddedilmedim," diye cevap verdi Don Quijote.

"Tabii, katiyen," dedi yanıbaşındaki Sancho; "çünkü hanımefendimiz kuzu gibidir, tereyağından daha yumuşaktır."

"Silâhtarınız mı bu?" diye sordu Orman Şövalyesi.

"Evet, öyle," dedi Don Quijote.

"Efendisi konuşurken konuşma cüretini gösteren bir silâhtarı ilk kez görüyorum," dedi Orman Şövalyesi. "İşte buyrun, benim silâhtarım burada; boyu babası kadar, ama ben konuşurken ağzını açtığı görülmemiştir."

"Evet efendim, ben konuştum," dedi Sancho; "konuşurum da, karşımdaki... neyse, gerisini söylemeyeyim, karıştırmamak daha iyi."

Orman Silâhtarı, Sancho'nun kolundan tutup dedi ki:

"Gelin biz ikimiz her istediğimizi silâhtarca konuşabileceğimiz bir yere gidelim; saygıdeğer efendilerimizi bırakalım, karşılıklı atışsınlar, aşklarını anlatsınlar; eminim gün doğduğunda hâlâ anlatıyor olurlar."

"İyi olur," dedi Sancho. "Zat-ı âlinize kim olduğumu anlatayım da, en konuşkan silâhtarlarla aşık atıp atamayacağımı görün."

Böylece iki silâhtar birlikte uzaklaştılar; aralarında geçen konuşma, efendilerinin arasında geçen konuşma ne kadar ciddiyse, o kadar gülünçtü.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Orman Şövalyesi serüveninin devamına ve iki silâhtar arasında geçen akıllıca, ilginç ve hoş konuşmaya dair

Şövalyelerle silâhtarlar ayrılmış, birileri karşılıklı hayatlarını, diğerleri de aşklarını anlatıyorlardı; ancak hikâyede önce hizmetkârların konuşması, sonra efendilerinki anlatılır ve biraz uzaklaştıktan sonra, Orman Silâhtarının Sancho'ya şöyle dediği aktarılır:

"Biz gezgin şövalye silâhtarlarının hayatı pek zahmetli bir hayat efendim. Gerçekten de alnımızın teriyle ekmek yiyoruz; ilk babamıza Tanrı'nın lânet ettiği şekilde."

"Ayrıca," diye ekledi Sancho, "vücudumuzun buzuyla yediğimiz ve söylenebilir; sıcağı da, soğuğu da, zavallı gezgin şövalye silâhtarlarından fazla çeken var mıdır? Ekmek yesek gene iyi; dertler yemekle hafifler çünkü; ama bazen bir gün, iki gün, esen rüzgârdan başka hiçbir şey girmez ağzımıza."

"Bütün bunlara mükâfat umuduyla katlanıyoruz," dedi Orman Silâhtarı. "Silâhtarı olunan gezgin şövalye fazlasıyla bahtsız değilse, en azından, kısa bir süre sonra, mükâfat olarak güzel bir cezire valiliği veya düzgün bir kontluk elde ediliyor."

"Ben efendime, bir cezire valiliğiyle yetineceğimi söyledim," dedi Sancho. "Kendisi çok soylu ve cömerttir; çok kereler vaatte bulundu bana."

"Ben hizmetlerime karşılık kilise heyeti üyeliğiyle yetineceğim," dedi Orman Silâhtarı. "Efendim ayarladı bile, hem de âlâsından!"

"Zat-ı âlinizin efendisi kilise şövalyesi herhalde," dedi Sancho; "onun için vefalı silâhtarına böyle bir lütufta bulunabiliyor; benim efendimse, kiliseye bağlı değil, sivil. Gerçi hatırlıyorum, bir keresinde akıllı, ama bana sorulursa kötü niyetli insanlar, başpiskopos olsun diye nasihat etmeye kalkışmışlardı; ama o imparator olmak istedi. Ben o sırada ya efendimin canı kiliseye girmek isterse diye korkudan tir tir titriyordum; kilise görevi için kendimi yetersiz buluyordum. Zat-ı âlinize şunu belirtmem gerekir ki, insan gibi göründüğüm halde, kiliseye girmeye gelince, hayvan sayılırım."

"Ama zat-ı âliniz yanılıyorsunuz," dedi Orman Silâhtarı. "Cezire valiliklerinin hepsi iyi olmuyor; bazıları bozuk, bazıları fakir, bazıları can sıkıcı; her şey bir yana, en makbulü, en iyisi bile beraberinde ağır bir dert ve huzursuzluk yükü getiriyor; bu yükü de, payına o cezire valiliği düşmüş olan bahtsızın omuzları taşıyor. Bu lânet olası hizmeti gören bizlerin, evimize çekilip avlanmak, balık tutmak gibi daha hoş uğraşlarla vakit geçirmemiz, çok daha iyi olurdu. Bu dünyada bir beygiri, iki tazısı, bir oltası olmayacak, köyünde oyalanamayacak kadar yoksul bir silâhtar var mıdır?"

"Benim bütün bunlara ihtiyacım yok," diye cevap verdi Sancho; "gerçi beygirim yok, ama efendimin atının iki katı değerinde bir eşeğim var. Üstüne dört küp arpa da verseler, eşeğimi başka hayvanla değiştirmem; yalan söylüyorsam, Tanrı paskalyayı bana zehir etsin, hem de

bu gelecek paskalyayı. Zat-ı âliniz benim boz eşeğime verdiğim değeri şaka zannediyorsunuzdur belki. Ama tazıdan yana derdim olmaz; köyde tazı çok; üstelik masrafı başkasının üstüne olduğu zaman, avlanmak çok daha zevklidir."

"Doğruyu söylemek gerekirse saygıdeğer silâhtar," diye cevap verdi Orman Silâhtarı, "ben kararımı verdim; bu şövalyelerin zırvalıklarından vazgeçip köyüme çekileceğim, çocuklarımı büyüteceğim; üç tane gül gibi evlâdım var."

"Benim iki çocuğum var," dedi Sancho; "bizzat Papa'nın huzuruna çıkabilecek çocuklar; hele bir kızım var, Tanrı'nın izniyle kontes yapacağım onu, annesi istemediği halde."

"Bu kontes yapacağınız küçük hanım kaç yaşında?" diye sordu Orman Silâhtarı.

"Aşağı yukarı on beş yaşında," diye cevap verdi Sancho; "ama mızrak kadar boyu vardır; nisan sabahı gibi taptazedir; bir hamal kadar da kuvvetlidir."

"Bunlar değil kontes olmaya, yeşil ormanın perisi olmaya bile yetecek özellikler," dedi Orman Silâhtarı. "Orospunun kızına bak, ne kas vardır kimbilir orospuda!"

Sancho buna biraz asık suratla cevap verdi:

"Kızım da orospu değildir, annesi de değildir; ben yaşadıkça ikisi de olmayacaktır, Tanrı korusun. Biraz daha nazik konuşun; zat-ı âliniz, nezaketin ta kendisi olan gezgin şövalyeler arasında yetişmişsiniz; bu sözler size pek yakışmıyor bence."

"Saygıdeğer silâhtar!" dedi Orman Silâhtarı. "Zat-ı âliniz bu iltifat konusunu hiç iyi bilmiyorsunuz! Bilmez misiniz ki, bir şövalye, alandaki boğaya iyi bir mızrak salladığında, veya birisi bir işi iyi yaptığında, halk arasında, 'Vay orospu çocuğu, aferin orospuya, ne güzel becerdi!' denir. Hakaret gibi görünen şey, bu deyişte, büyük bir övgüdür. Anne babalarına böyle iltifat ettirecek şeyler yapmayan oğlunuz, kızınız varsa, evlâtlıktan reddedin daha iyi."

"Reddederim," dedi Sancho. "Madem öyle, zat-ı âliniz çocuklarıma da, karıma da istediğiniz kadar orospu diyebilirsiniz; çünkü onların her yaptığı, her söylediği, kesinlikle bu övgülere lâyıktır. Onları tekrar görebilmek için, Tanrı'ya dua ediyorum, beni büyük günahtan kurtarsın diye; yani bu tehlikeli silâhtarlık mesleğinden kurtarsın. İkinci defadır giriştim bu işe; bir gün, Morena Dağlarının göbeğinde bulduğum yüz altın dolu kese ayarttı beni; şeytan sürekli her yerde, şurada, burada, gözlerimin önünde altınlarla dolu bir torba sallıyor; adım başı

elimle dokunuyormuşum, kucaklayıp eve götürüyormuşum gibi geliyor bana; sonra da mülkler alıp geliriyle prensler gibi yaşıyorum. Bunu düşündüğüm sırada, şövalyeden çok deli olduğunu bildiğim, efendim olacak bu şuursuzun yanında katlandığım bütün zahmetler, gözüme kolay, hafif görünüyor."

"İşte bu yüzden," dedi Orman Silâhtarı, "az tamah, çok zarar getirir, derler. Delilikten sözedersek, dünyada efendim gibisi yoktur; efendim tam, 'El için ağlayan iki gözden olur,' dedikleri cinstendir. Başka bir şövalye, kaybettiği şuuruna kavuşsun diye, kendisi deliriyor; öyle şeyler peşinde koşuyor ki, bilemiyorum bulsa, hoşuna gidecek mi."

"Acaba âşık mı?"

"Evet," dedi Orman Silâhtarı; "Casildea de Vandalia diye birine; dünyanın en kalpsiz, en yürekli hanımı. Ama efendimin derdi kalpsizliği değil; çok daha büyük dalavereler var içini kemiren; fazla uzun sürmez, birazdan anlatmaya başlar."

"Tek bir tümseği, tek bir çukuru olmayacak kadar düz bir yol yoktur," diye karşılık verdi Sancho. "Her evde fasulye pişer, benimkinde kazanla pişer. Delilik, akıllılıktan daha çok arkadaş, daha çok ortak ister. Eğer gerçekten de, dedikleri gibi, dert ortağı derdi hafifletirse, ben de zat-ı âlinizle teselli bulabilirim; çünkü benimki kadar sersem bir efendinin hizmetindesiniz."

"Sersem ama cesur," diye cevap verdi Orman Silâhtarı; "kurnazlığı da cesaretinden ve sersemliğinden çok."

"Benimki öyle değildir," dedi Sancho; "yani kurnaz değildir. Aksine, altın gibi kalbi vardır; kimseye kötülük etmez, herkese iyilik eder, hiçbir kötülüğü yoktur. Öğle vakti çocuğun teki gece dese inanır; ben de bu saflığı yüzünden kendisini gözbebeğim gibi seviyorum; ne kadar saçmalasa da, bırakamıyorum işte onu."

"Her şeye rağmen, sevgili kardeşim," dedi Orman Silâhtarı, "kör köre kılavuzluk ederse, ikisi de çukura düşer. Biz gene de, fazla oyalanmadan yuvamıza dönsek iyi ederiz; serüven peşinde koşan her zaman serüvenin iyisini bulmuyor."

Sancho sık sık tükürmekteydi; görünüşe bakılırsa tükürüğü yapışkan ve biraz kuruydu. Bunu gören ve ilgilenen yardımsever Orman Silâhtarı dedi ki:

"Galiba bu konuştuklarımız dilimizi damağımıza yapıştırdı; benim şu eyer çatısına asılı çok iyi bir ilâcım var ama."

Bunu söyleyip kalktı ve birazdan, büyük bir şarap tulumu ve iki karış uzunluğunda bir börekle geri geldi; gerçekten de o kadar uzundu;

içinde o kadar iri bir tavşan vardı ki, Sancho dokununca oğlak bile değil, keçi sandı. Bunun üzerine dedi ki:

"Bunu yanınızda mı getirdiniz efendim?"

"Ne sanıyordunuz ya?" diye cevap verdi öteki. "Ben öyle sudan bir silâhtar mıyım? Benim atımın terkisindeki azık, sefere çıkan komutanınkinden iyidir."

Sancho yalvarttırmadan yemeye başladı; yumruk gibi lokmaları görmeden yutuyordu. Dedi ki:

"Zat-ı âliniz gerçekten de sadık, vefalı, tam teşekküllü, muhteşem, soylu bir silâhtarmışsınız; bu ziyafetten belli oluyor; buraya büyü marifetiyle gelmediyse bile, öyle görünüyor. Benim gibi yoksul ve bahtsız değilsiniz; benim heybemdeki azık, bir parça peynir; o da bir devin kafasını kıracak kadar sert. Yanında da kırk elli parça keçiboynuzu, bir o kadar da fındıkla ceviz; efendim, sağolsun elisıkıdır, bir de, gezgin şövalyelerin sadece kuru meyvelerle, kırlardaki otlarla beslenmeleri gerektiğini düşünür, bu kurala uyar."

"Doğrusunu isterseniz kardeşim," diye cevap verdi Orman Silâhtarı, "benim midem karahindibayı, yaban armudunu, ormanlardaki kökleri kaldırmaz. Efendilerimizin fikirleri, şövalyelik kuralları kendilerinin olsun; kurallar ne emrediyorsa onu yesinler. Ben yanımda her zaman, ne olur ne olmaz diye, erzak da taşırım, bu tulumu da eyerimin çatısına asarım. Buna o kadar bağlıyımdır, o kadar severim ki, öpüp okşamadan duramam."

Bunları söyleyip tulumu Sancho'nun eline verdi; o da, tulumu ağzına dayayıp kafasına dikti ve çeyrek saat yıldızları seyretti. İçip bitirdikten sonra da, kafasını bir yana eğip derin bir iç çekerek dedi ki:

"Vay orospu çocuğu, ne kadar da iyiymiş!"

"Gördünüz mü?" dedi Orman Silâhtarı, Sancho'nun orospu çocuğu dediğini duyunca. "Şarabı orospu çocuğu diye methettiniz."

"Kabul ediyorum," dedi Sancho; "methetmek niyetiyle söylendiği zaman, birine orospu çocuğu demek terbiyesizlik değildir. Siz onu bırakın da efendim, sevdiğinizin başı için söyleyin, bu şarap Ciudad Real şarabı mı?"

"Tebrikler, çeşnici!" dedi Orman Silâhtarı. "Gerçekten de oranın şarabı, epeyce yılı da var."

"Bilmez miyim!" dedi Sancho. "Onu anlamaktan âciz bir kimse zannetmeyin beni. Saygıdeğer silâhtar, benim şarapları tanıma konusunda o kadar keskin ve doğuştan bir kabiliyetim var ki, herhangi bir şarabı koklayarak, memleketini, kalitesini, tadını, yılını, ne değişimler

geçireceğini, şarapla ilgili diğer bütün hususları anlarım. Ama bunda şaşılacak bir şey yok, çünkü sülâlemin baba tarafında La Mancha'nın çağlar boyunca yetiştirdiği en mükemmel iki çeşnici vardır; bunu kanıtlamak için de, onlarla ilgili bir olayı anlatacağım. Bu iki çeşniciye, tatsınlar diye, bir fıçıdan şarap vermişler; şarabın durumu, kalitesi hakkında, iyi mi, kötü mü diye fikirlerini sormuşlar. Biri dilinin ucuyla tatmış, öteki sadece burnunu yaklaştırmış. Birincisi şarapta demir tadı olduğunu, ikincisi, daha çok meşin tadı olduğunu söylemiş. Şarabın sahibi, fıçının temiz olduğunu, şaraba demir veya meşin tadı verebilecek hiçbir şey karışmadığını söylemiş. Buna rağmen iki meşhur çeşnici, söylediklerinde ısrar etmişler. Zaman geçmiş, şarap satılmış, fıçı temizlenirken, içinde meşinden ince bir kayışa asılı küçük bir anahtar bulmuşlar. Zat-ı âlinizin gördüğü gibi, bu soydan gelen birisi, bu konularda fikir belirtebilir."

"İşte bunun için söylüyorum," dedi Orman Silâhtarı, "serüven peşinde koşmaktan vazgeçelim. Madem ekmeğimiz var, pasta peşinde koşmayalım, kulübelerimize dönelim; Tanrı isterse bizi orada bulur."

"Efendim Zaragoza'ya gidene kadar ona hizmet edeceğim; sonra aramızda anlaşırız."

Sonuçta, iki silâhtar o kadar çok konuşup içtiler ki, uyku dillerini bağlayıp susuzluklarını bastırdı; çünkü gidermenin imkânı yoktu. Ve böylece, ikisi de neredeyse boşalmış olan tulumu elden bırakmadan, ağızlarında yarı çiğnenmiş lokmalarıyla uyuyakaldılar; onları şimdilik oldukları yerde bırakıp, Orman Şövalyesinin Mahzun Yüzlü'yle konuştuklarını anlatalım.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Orman Şövalyesi serüveni devam eder

Don Quijote'yle Koru Şövalyesi arasında geçen çeşitli konuşmalardan birinde, hikâyede anlatıldığına göre, Orman Şövalyesi Don Quijote'ye dedi ki:

"Kısacası, saygıdeğer şövalye, şunu bilmenizi isterim ki, kaderim, daha doğrusu seçimim, beni eşsiz Casildea de Vandalia'ya âşık etti. Eşsiz diyorum, çünkü hem boy bos, hem mevki, hem de güzellikte bir eşi yoktur. İşte bu anlattığım Casildea, benim namuslu hislerime, temiz arzularıma karşılık olarak, tıpkı üvey annesinin Hercules'e yap-

tığı gibi, beni çok çeşitli, tehlikeli işlere koştu; her birini tamamladığımda, bir sonrakini bitirince umutlarımın gerçek olacağına söz verdi. Ama hepsi birbirine eklendikçe, hesabını şaşırdım; temiz arzularımın gerçekleşmesini başlatacak olanı, yani sonuncusu hangisi, ben de bilmiyorum. Bir keresinde, gidip Sevilla'nın ünlü devanası Giralda'yla[1] düello yapmamı emretti; kendisi tunçtan yapılmışçasına sarsılmaz ve kuvvetlidir; hiç yerinden kıpırdamadığı halde, dünyanın en hareketli, en dönek kadınıdır. Gittim, gördüm ve yendim; onu kıpırtısız hale getirdim; çünkü bir hafta boyunca rüzgâr sadece kuzeyden esti. Bir keresinde de, gidip yiğit Guisando Boğaları'nı, o eski taşları tartmamı emretti; bir şövalyeden çok bir hamala verilecek bir görev. Bir seferinde de, Cabra Mağarasına dalıp o dipsiz karanlıkta ne olduğu konusunda kendisine etraflı bilgi getirmemi emretti; hiç duyulmamış, korkunç bir tehlike. Giralda'yı durdurdum, Guisando Boğaları'nı tarttım, mağaraya daldım ve derinliklerinde gizlenenleri açığa çıkardım, ne oldu? Benim umutlarım ölü mü ölü, onun emirleri, aşağılamaları canlı mı canlı. Son olarak da, İspanya'nın bütün illerini dolaşıp buralarda dolaşan bütün gezgin şövalyelere, onun yaşayan kadınların en güzeli, benim de yeryüzündeki en yiğit, en âşık şövalye olduğumu itiraf ettirmemi emretti. Bu emri üzerine, ben İspanya'nın büyük bölümünü dolaştım ve bana karşı çıkma cüretini gösteren birçok şövalyeyi yendim. Ama benim en çok gururlandığım, övündüğüm, meşhur La Mancha'lı Don Quijote'yi benzersiz bir savaşta yenmiş ve benim Casildea'mın, onun Dulcinea'sından daha güzel olduğunu itiraf ettirmiş olmamdır. Sırf bu galibiyetle, kendimi dünyanın bütün şövalyelerini yenmiş sayıyorum; çünkü bu dediğim Don Quijote, onların hepsini yenmiştir. Ben de onu yenince, onun şanı, şöhreti ve şerefi benim şahsıma geçmiş, aktarılmış oldu.

Yenilen ne kadar ünlüyse
o kadar şeref kazanır onu yenen.

Bu yüzden de, adı geçen Don Quijote'nin sayısız kahramanlığı, artık benim oldu."

Don Quijote, Orman Şövalyesinin söylediklerine şaşırdı kaldı; yalanını bin kere yüzüne vuracak oldu, yalancı sözü dilinin ucuna geldi; ama yalanını kendi ağzıyla söyletmek, itiraf ettirmek niyetiyle, zar zor kendini tuttu ve sakin bir tavırla dedi ki:

1) Giralda: Sevilla Katedrali kulesinin en tepesindeki bronz heykel (rüzgârgülü).

"Saygıdeğer şövalye, zat-ı âlinizin İspanya'nın, hattâ bütün dünyanın çoğu gezgin şövalyesini yenmiş olmasına bir diyeceğim yok; ama La Mancha'lı Don Quijote'yi yenmiş olmanızı şüpheyle karşılarım. Belki ona benzeyen bir başkası olabilir; her ne kadar benzeri pek az olsa da."

"Hiç olur mu?" dedi Orman Şövalyesi. "Yukarıdaki Tanrı şahidimdir, Don Quijote'yle savaştım, yendim ve pes ettirdim; kendisi uzun boylu, zayıf yüzlü, kolu bacağı uzun ve kemikli, kır saçlı, burnu kemerli ve biraz eğri, siyah, aşağı sarkık, uzun bıyıklı bir adamdır. *Mahzun Yüzlü Şövalye* namıyla savaşır ve silâhtarı, Sancho Panza adında bir çiftçidir. Rocinante adlı meşhur bir atın sırtına binip gem vurur. Gönlünün hâkimi de, ismi bir zamanlar Aldonza Lorenzo olan Dulcinea del Toboso'dur; nasıl ki ben gönlümün hâkimine ismi Casilda ve Endülüs'lü olduğu için Casildea de Vandalia diyorsam. Bütün bunlar, sözlerimin doğruluğunu ispatlamaya yetmezse, şüphenin kendisini bile ikna edecek kılıcım işte burada."

"Saygıdeğer şövalye, sakin olun ve söyleyeceklerimi dinleyin," dedi Don Quijote. "Şunu bilmeniz gerekir ki, bu dediğiniz Don Quijote benim bu dünyadaki en yakın dostumdur; o kadar ki, onu kendimle bir sayarım. Saydığınız özellikler o kadar kesin ve doğru ki, sizin yendiğiniz kişinin o olduğundan şüphe duyamıyorum. Öte yandan, aynı kişi olamayacağını, gözle görülür, elle tutulur şekilde biliyorum. Bir tek şu olabilir: Kendisinin birçok büyücü düşmanı vardır; özellikle bir tanesi, peşini asla bırakmaz; belki onlardan biri Don Quijote'nin kılığına bürünüp, inanılmaz kahramanlıklarıyla kazandığı, bütün yeryüzüne yayılmış şöhretini karalamak amacıyla, mahsus yenilmiş olabilir. Bunu teyid etmek için şunu da belirtmek isterim ki, daha iki gün önce, düşmanı olan bu büyücüler, güzel Dulcinea del Toboso'nun şeklini ve kimliğini değiştirip, kaba saba, aşağılık bir köylü kızına dönüştürdüler. Aynı şekilde Don Quijote'yi de dönüştürmüş olmalılar. Eğer bütün bunlar, söylediklerimin doğru olduğuna sizi inandıramazsa, işte Don Quijote'nin kendisi karşınızda; ayakta, at üzerinde veya isteyeceğiniz şekilde silâhlarıyla gerçeği savunmaya hazır."

Bunları söyleyip ayağa kalktı ve kılıcını kavrayarak Orman Şövalyesinin vereceği kararı beklemeye başladı; Orman Şövalyesi de, aynı sakin sesle cevap verdi:

"Borcunu ödemeye niyetli adam, teminattan korkmaz; sizi dönüşmüş halinizle bir kez yenmiş olan, pekâlâ kendi halinizdeyken de yenmeyi umabilir. Ama şövalyelerin, yol kesenler, eşkıyalar gibi karanlıkta çarpışmaları doğru olmaz; sabahı bekleyelim, güneş de görsün çarpış-

mamızı. Çarpışmamızın bir şartı olmalı: Mağlûp olan, galip gelenin iradesine teslim olsun, emredilen şeyin, bir şövalyeye yakışmayacak bir şey olmaması koşuluyla, her emrini yerine getirsin."

"Şartı da, anlaşmayı da, memnuniyetle kabul ediyorum," diye cevap verdi Don Quijote.

Bu konuşmadan sonra, silâhtarlarının bulunduğu yere gittiler ve onları horlar halde, uyku bastırdığı anda oldukları konumda buldular. Silâhtarlarını uyandırıp atları hazırlamalarını emrettiler; çünkü şafakla birlikte, kanlı, görülmemiş, son derece tehlikeli bir çarpışmaya girişeceklerdi. Bu haber üzerine Sancho hayretten donakaldı; Orman Silâhtarı, efendisinin öyle kahramanlıklarını anlatmıştı ki, Sancho kendi efendisinin sağlığı için endişe duydu. Buna rağmen bir şey söylemedi; iki silâhtar, hayvanları aramaya gittiler; bu arada üç at ve boz eşek koklaşmışlar, bir araya gelmişlerdi."

Yolda giderlerken Orman Silâhtarı Sancho'ya dedi ki:

"Kardeşim, şunu bilmeniz gerekir ki, Endülüs'lü cengâverler, bir çarpışmada yardımcı şahit oldukları zaman, taraflar çarpışırken, kollarını kavuşturup boş oturmazlar. Efendilerimiz çarpışırken bizim de çarpışıp birbirimizi paralamamız gerektiğinden haberiniz olsun diye söylüyorum."

"Saygıdeğer silâhtar," dedi Sancho, "bu âdet, haydutlar, dediğiniz cengâverler arasında yaygın ve geçerli olabilir; ama gezgin şövalye silâhtarları için katiyen geçerli olamaz. En azından ben, böyle bir âdet olduğunu efendimden hiç duymadım; ki kendisi gezgin şövalyeliğin bütün kurallarını ezbere bilir. Ayrıca doğru olduğunu kabul etsem de, efendileri dövüşürken silâhtarlarının dövüşmesi kesin kural olsa da, ben yine bu kuralı uygulamam; barışçı silâhtarlara verilen ceza neyse, onu ödemeye razı olurum. Eminim iki libre mumu[2] geçmez. Ben onu ödemeye razıyım; kafamı sarmak için gerekecek sargı bezinin masrafından az olur, eminim; nasılsa kafamın iki parçaya ayrılacağı belli. Üstelik kılıcım da olmadığı için benim çarpışmaya girmem imkânsız; hayatımda kılıç kuşanmadım ben."

"Onun çaresi var," dedi Orman Silâhtarı. "Yanımda aynı boyda iki çuval var; birini siz alırsınız, ötekini de ben, çuvallarla, eşit silâhlarla çarpışırız."

"Öyle olursa, ne âlâ," dedi Sancho. "Böyle bir çarpışmada birbirimizi yaralamayız, toz almış oluruz."

2) Cemaat yasalarına uymayan kişilere verilen para cezası, mum satın almada kullanılırdı.

"Öyle olmaz," dedi öteki; "çünkü rüzgâr çuvalları uçurmasın diye içlerine beş altı tane eşit ağırlıkta, güzel, kaygan taş koyacağız; o zaman birbirimizi incitmeden, acıtmadan çuval dövüşü yapabiliriz."

"Aman Tanrım!" dedi Sancho. "Kafamız kırılmasın, kemiklerimiz unufak olmasın diye çuvallara böyle samur kürkleri, taraklanmış pamuk yumakları dolduracaksınız demek! Şunu bilin ki, canım efendim, ipek kozasıyla da doldursanız, ben dövüşmem. Efendilerimiz dövüşsün, bize ne? Biz içip yaşamamıza bakalım. Nasılsa zaman, canımızı alacak; bizim vakti, mevsimi gelmeden, kendiliğinden olgunlaşıp düşmeden, canımızı vermek için uğraşmamıza lüzum yok."

"Şunun şurasında yarım saat dövüşeceğiz," dedi Orman Silâhtarı.

"Ne olursa olsun," diye cevap verdi Sancho; "ben birlikte yiyip içtiğim birisiyle en ufak bir kavga çıkaracak kadar terbiyesiz ve nankör olamam. Üstelik de kızmadan, sinirlenmeden, kuru kuru nasıl kavga edeyim?"

"Ben onun bir çaresini bulurum," dedi Orman Silâhtarı. "Kavgaya başlamadan önce, ben usulca zat-ı âlinize yaklaşır, üç dört silleyle yere sererim. Böylelikle, şimdi kütük gibi uyuyan öfkenizi uyandırmış olurum."

"Bu çareye karşılık, ben bundan aşağı kalmayacak başka bir çare biliyorum," dedi Sancho. "Ben elime bir sopa alacağım; zat-ı âliniz benim öfkemi uyandıramadan ben o sopayla vura vura sizinkini öyle bir uyuturum ki, ancak öbür dünyada uyanır. Orada da herkes benim, kimseye kendimi ezdirecek adam olmadığımı bilir. Herkes kendi okuna mukayyet olsun, aslında herkes diğerlerinin uyuyan öfkesini bıraksa, uyandırmasa daha iyi olur. Kimse kimsenin gönlünde yatanı bilemez; kimi zaman da ava giden avlanır. Tanrı barışı kutsamış, kavgayı lânetlemiştir; kovalanan, bir yere kapatılıp sıkıştırılan kedi aslan kesilirse, kimbilir insan olan ben ne kesilirim. Kısacası, saygıdeğer silâhtar, şimdiden zat-ı âlinizi ikaz ediyorum, çarpışmamızın getireceği bütün zarar ziyandan siz sorumlusunuz."

"Tamam," dedi Orman Silâhtarı. "Sabah ola, hayrola."

Bu arada, ağaçların arasında bin çeşit, rengârenk kuş, cıvıldaşmaya başlamıştı; hepsi değişik, neşeli şarkılarıyla, âdeta Doğunun kapılarından, pencerelerinden güzel yüzünü göstermeye başlamış olan serin şafağı selâmlar gibiydiler; şafak saçlarını salladığında dökülen, sonsuz sayıdaki inci damlasının tatlı iksirine bulanan bitkiler de, sanki tomurcuklanıyor, beyaz, minik incilerle donanıyor gibiydi. Şafağın gelişiyle söğütler tatlı kudret helvalarını damıtıyor, pınarlar gülüşüyor,

dereler mırıldanıyor, ormanlar seviniyor, çayırlar bezeniyordu. Ama günışığı nesneleri görüp ayırt etmeye imkân verdiğinde, Sancho'nun gözüne ilk görünen, Orman Silâhtarının burnu oldu; o kadar büyüktü ki, gölgesi neredeyse bütün vücudunu kaplıyordu. Hikâyede anlatıldığına göre, aşırı büyük, ortası kemerli, her tarafı etbenleriyle kaplı, patlıcan rengindeydi; ağzından iki parmak aşağıda son buluyordu. Burnun büyüklüğü, rengi, benleri ve eğriliği adamın yüzünü o kadar çirkinleştiriyordu ki, Sancho görür görmez, eli ayağı, saralı çocuk gibi titremeye başladı; içinden, canavarla çarpışmak için öfkesini uyandıracağına, iki yüz tokat yemenin daha iyi olacağına karar verdi.

Don Quijote rakibine baktı ve miğferini takmış, siperliğini indirmiş olduğundan yüzünü göremedi. Ama adamın yapılı ve orta boylu olduğunu gördü. Zırhının üzerine giymiş olduğu üstlük, görünüşe bakılırsa, incecik altından yapılmıştı, her yanına serpiştirilmiş olan küçük parlak aynalar, kendisine son derece görkemli, gösterişli bir hava veriyordu. Miğferinin tepesinde, bol miktarda yeşil, sarı, beyaz tüy uçuşuyordu; bir ağaca dayamış olduğu mızrağı, upuzun ve kalın, ucu bir karış genişliğinde çeliktendi.

Don Quijote bunların hepsine baktı, inceledi ve gördüklerinden, sözkonusu şövalyenin çok güçlü olduğu kanaatine vardı; ama bu yüzden Sancho Panza gibi korkuya kapılmadı; aksine, sükûnet ve cesaretle, Aynalar Şövalyesine dedi ki:

"Saygıdeğer şövalye, çarpışmaya son derece istekli oluşunuz, eğer nezaketinizi alıp götürmediyse, rica ederim siperliğinizi biraz kaldırın, yüzünüzün ihtişamı, bedeninizinkine uygun mu, göreyim."

"Sayın şövalye, bu savaştan galip de çıksanız, mağlûp da çıksanız, beni görmeye, fazlasıyla zaman ve imkân bulacaksınız," diye cevap verdi Aynalar Şövalyesi. "Şu anda isteğinizi yerine getirmiyorsam, sebebi, size gayet iyi bildiğiniz şeyi itiraf ettirmeden siperliğimi kaldırmakla vakit geçirmenin, güzeller güzeli Casildea de Vandalia'ya büyük bir hakaret olacağını düşünmemdir."

"Öyleyse atlarımıza binerken, bana o yendiğinizi söylediğiniz Don Quijote'yle aynı olup olmadığımı söyleyebilirsiniz," dedi Don Quijote.

"Buna şöyle cevap verilebilir," dedi Aynalar Şövalyesi: "Benim yendiğim şövalyeye, bir yumurtanın diğerine benzediği kadar benziyorsunuz; ancak, siz, büyücülerin onun peşini bırakmadığını belirttiğinizden, adı geçen şövalye olup olmadığınızı kesin olarak söyleyemem."

"Aldatıldığınızı anlamam için bu kadarı yeterli," diye cevap verdi Don Quijote. "Bununla birlikte, yanılgıdan tamamen kurtulabilmeniz için, atlarımız gelsin; Tanrı, sevgilim ve bileğimin gücü beni terk etmezse, sizin siperliğinizi kaldırabileceğinizden daha kısa bir sürede, ben sizin yüzünüzü göreceğim; siz de benim, zannettiğiniz mağlûp Don Quijote olmadığımı göreceksiniz."

Bunun üzerine, konuşmayı kesip atlarına bindiler; Don Quijote, dönüp rakibiyle karşılaşmasına yetecek bir mesafeyi almak üzere Rocinante'nin dizginlerine asıldı; Aynalar Şövalyesi de aynı şeyi yaptı. Ama Don Quijote daha yirmi adım gitmemişti ki, Aynalar Şövalyesinin kendisine seslendiğini işitince, ikisi yarı yolda buluştular ve Aynalar Şövalyesi şöyle konuştu:

"Unutmayın ki, saygıdeğer şövalye, daha önce de söylediğim gibi, çarpışmamızın şartı gereği, mağlûp olan, galip gelenin insafına kalacak."

"Biliyorum," diye cevap verdi Don Quijote; "yalnız, yenilenin yerine getireceği emirlerin, şövalyeliğin sınırları dışına taşmaması koşuluyla."

"Pek tabii," dedi Aynalar Şövalyesi.

Bu arada Don Quijote'nin gözü, silâhtarın acayip burnuna ilişti ve o da en az Sancho kadar şaşırdı; hattâ onun bir canavar veya dünyada görülmemiş, yeni bir insan türünden olduğuna kanaat getirdi. Efendisinin hız almak üzere uzaklaştığını gören Sancho, büyük burunluyla başbaşa kalmak istemedi; o burnun bir hamlesiyle, çarpışmanın sona ereceğinden, kendisinin de o darbeyle veya korkudan, yere serileceğinden endişe ediyordu. Rocinante'nin üzengi kayışlarından birine tutunarak efendisinin peşinden gitti ve artık geri dönme zamanı geldiğine karar verince, dedi ki:

"Sevgili efendim, zat-ı âlinizden bir ricam var: Savaşmak üzere geriye dönmeden önce lütfen bana yardım edin de şu mantar meşesinin tepesine çıkayım; zat-ı âlinizin bu şövalyeyle korkusuzca çarpışmasını yerde göreceğimden daha iyi görürüm yukarıdan."

"Bana kalırsa Sancho," dedi Don Quijote, "sen daha ziyade, boğaları korkmadan seyredebilmek için tepeye tırmanmak istiyorsun."

"Doğrusunu isterseniz," diye cevap verdi Sancho, "o silâhtarın dev burnu dehşete düşürüyor, korkutuyor beni; yanında durmaya cesaret edemiyorum."

"Öyle bir burun ki," dedi Don Quijote, "ben ben olmasam, ben de korkardım; haydi gel, dediğin yere çıkmana yardım edeyim."

Don Quijote Sancho'nun mantar meşesine çıkmasına yardım ettiği süre içinde, Aynalar Şövalyesi, gerekli bulduğu mesafeyi aldı; Don Quijote'nin de aynı şeyi yapmış olacağını düşünerek, trompet sesi veya başka bir işaret beklemeden, Rocinante'den daha hızlı koşmayan, daha matah görünmeyen atının dizginlerine asılıp döndürdü ve düşmanıyla karşılaşmak üzere, var gücüyle koşturdu. Ama onun Sancho'nun tırmanmasına yardım etmekle meşgul olduğunu görünce, dizginleri çekip yarı yolda durdu; at, artık gidecek hali kalmadığından, buna çok memnun oldu. Düşmanın uçarcasına geldiğini zanneden Don Quijote, mahmuzlarıyla Rocinante'nin zayıf böğrünü deşti ve öyle bir hızla harekete geçirdi ki, hikâyede anlatıldığına göre Rocinante'nin ilk defa gerçekten koştuğu görüldü; çünkü diğerlerinin hepsi, lâfta koşuydu. Bu görülmemiş süratle, Aynalar Şövalyesinin olduğu yere geldi; rakibi ise, mahmuzlarını atına sapladığı halde, koşusuna son verdiği yerden bir parmak olsun oynatamıyordu.

Don Quijote rakibini işte bu elverişli konumda, atıyla uğraşır, desteğine takmayı ya beceremediği, ya da fırsat bulamadığı mızrağıyla bocalar halde buldu. Bu sorunlarla ilgilenmeyen Don Quijote, rahatlıkla, hiç tehlikesiz, Aynalar Şövalyesine hızla saldırdı. Çaresiz halde atın terkisinden aşağı devrilen rakibi, öyle kötü düştü ki, eli, ayağı kıpırdamıyordu; ölü gibiydi.

Sancho şövalyenin düştüğünü gördüğü anda mantar meşesinden aşağı kaydı ve aceleyle efendisinin yanına geldi. Don Quijote ise, Rocinante'nin sırtından inip Aynalar Şövalyesinin üzerine eğildi; öldü mü diye bakmak, yaşıyorsa hava almasını sağlamak için, miğferinin bağlarını çözünce, ne görse beğenirsiniz? Dinleyenleri hayrete ve dehşete düşürmeden, ne gördüğünü söylemek mümkün mü? Hikâyede yazdığına göre, gördüğü, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'nun yüzünün aynısı, aynı hatlar, aynı görüntü, âdeta bir suretiydi. Görür görmez de haykırdı:

"Koş Sancho! Gözlerine inanamayacaksın bunu görünce! Çabuk ol evlâdım; bak da büyünün, büyücülerin, sihirbazların neler becerdiğini gör!"

Sancho yaklaştı ve Carrasco'nun yüzünü görür görmez, arka arkaya haç çıkarmaya koyuldu. Bu arada yere yıkık şövalyede, yaşadığına dair hiçbir belirti yoktu; Sancho, Don Quijote'ye dedi ki:

"Efendim, bana kalırsa, zat-ı âliniz Sansón Carrasco'ya benzeyen bu adamın ağzına kılıcınızı sokun, ne olur ne olmaz; belki de büyücü düşmanlarınızdan birini öldürmüş olursunuz."

"Fena fikir değil," dedi Don Quijote; "düşman ne kadar az olursa o kadar iyi."

Tam kılıcını çekip Sancho'nun tavsiyesini, nasihatini yerine getirecekti ki, Aynalar Şövalyesinin silâhtarı, bu sefer o çirkin burundan kurtulmuş olarak yetişip bağırarak dedi ki:

"Señor Don Quijote, ne yapacağınızı iyi düşünün; bu ayağınızın dibindeki, arkadaşınız, bakalorya sahibi Sansón Carrasco, ben de onun silâhtarıyım."

Sancho adamın önceki çirkinliğinin olmadığını görünce, dedi ki:

"Burnunuz nerede?"

O da şöyle cevap verdi:

"Burada, cebimde."

Elini sağ tarafına atıp, tarif edilen şekilde yapılıp boyanmış, macundan bir takma burun çıkardı. Sancho adama dikkatle bakıp şaşkınlıkla haykırdı:

"Yüce Meryem, sen beni koru! Bu benim komşum, arkadaşım Tomé Cecial değil mi?"

"Ta kendisiyim!" dedi, burunsuz kalmış olan silâhtar. "Tomé Cecial'im, sevgili arkadaşım Sancho Panza; sonra size, buraya ne kurnazlıklarla, yalanlarla, dolanlarla geldiğimi anlatacağım. Siz bu arada saygıdeğer efendinize rica edin, yalvarın, ayağının dibinde yatan Aynalar Şövalyesini ellemesin, tartaklamasın, yaralamasın, öldürmesin; çünkü o da, yemin ederim ki, hemşerimiz, cüretkâr ve düşüncesiz bakalorya sahibi Sansón Carrasco'dur."

Bu arada Aynalar Şövalyesi kendine geldi; bunu gören Don Quijote, kılıcının çıplak ucunu yüzüne yaklaştırarak dedi ki:

"Eşsiz Dulcinea del Toboso'nun, sizin Casildea de Vandalia'nızdan daha güzel olduğunu itiraf etmezseniz, kendinizi ölmüş bilin, şövalye. Ayrıca, bu savaş ve düşüşten sağ çıktığınız takdirde, El Toboso kentine gidip tarafımdan huzuruna çıkacağınıza ve kaderinizi onun ellerine teslim edeceğinize söz vermeniz de gerekiyor. Sizi serbest bırakırsa eğer, derhal dönüp beni bulacak, onunla neler konuştuğunuzu aktaracaksınız; kahramanlıklarımın izini sürerek bulunduğum yeri bulmanız zor olmayacaktır. Bunlar, çarpışmadan önce üzerinde anlaştığımız şartlara uygun, gezgin şövalyelik sınırları dışına taşmayan koşullar."

"İtiraf ediyorum ki," dedi yere düşmüş şövalye, "Señora Dulcinea del Toboso'nun yırtık, pis pabucu, Casildea'nın dağınık olmakla birlikte temiz yelesinden daha değerlidir. Tarafınızdan huzura çıkıp dö-

neceğime ve istediğiniz etraflı malûmatı eksiksiz getireceğime de söz veriyorum."

"Ayrıca şunu da itiraf ve kabul etmeniz gerekiyor ki," diye ekledi Don Quijote, "o yenmiş olduğunuz şövalye, La Mancha'lı Don Quijote değildi ve olamazdı; ona benzeyen bir başkasıydı. Ben de itiraf ve kabul ediyorum ki, siz, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'ya benzediğiniz halde, o değil, ona benzeyen bir başkasısınız; düşmanlarım, öfkemin şiddetini hafifletmek, galibiyetimin zevkini gaddarca çıkarmamı önlemek için, sizi onun şekliyle getirmişler karşıma."

"Hepsini sizin düşündüğünüz, yorumladığınız ve kabul ettiğiniz şekilde itiraf ediyor, yorumluyor ve kabul ediyorum," diye cevap verdi, böbrek sancılarıyla kıvranan şövalye. "Yalvarırım, kalkmama izin verin; bu düşüşten kalkabilirsem tabii; epeyce kötü durumdayım çünkü."

Don Quijote'yle silâhtar Tomé Cecial onun kalkmasına yardım ederlerken, Sancho silâhtardan gözlerini ayırmıyor, çeşitli sorular soruyordu; aldığı cevaplar, adamın gerçekten, dediği gibi, Tomé Cecial olduğunu açıkça gösteriyordu. Ama büyücülerin, Aynalar Şövalyesinin şeklini değiştirip bakalorya sahibi Carrasco'nun şekline sokmuş olduğu konusunda, efendisinin söyledikleri Sancho'da öyle bir korku yaratmıştı ki, gözleriyle gördüğü gerçeğe inanmasını engelliyordu. Sonuç olarak, efendi de, hizmetkârı da bu yanılgı içinde kaldılar; Aynalar Şövalyesiyle silâhtarı da, asık suratlarla, perişan bir halde, Don Quijote'yle Sancho'nun yanından ayrıldılar; kaburgalarına yakı yakıp sarabilecekleri bir yer aramaya gittiler. Don Quijote'yle Sancho da, tekrar Zaragoza yolunu tuttular; hikâye onları yolda bırakıp, Aynalar Şövalyesiyle iri burunlu silâhtarının kim olduklarını anlatır.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Aynalar Şövalyesiyle silâhtarının kim oldukları hakkında bilgi verilir

Don Quijote, Aynalar Şövalyesi gibi, zannınca yiğitler yiğidi bir şövalyeye karşı zafer kazanmış olduğu için son derece memnun ve gururluydu. Verilen şövalye sözünden, sevgilisinin hâlâ büyü etkisi altında olup olmadığını öğreneceğini umuyordu; çünkü yenilen şövalyenin, dönüp

olanları kendisine anlatması şarttı; aksi takdirde, şövalye olmaktan çıkardı. Ama Don Quijote bir türlü düşünüyordu, Aynalar Şövalyesi başka bir türlü; daha önce de belirtildiği gibi, onun tek düşündüğü, yakı yakabileceği bir yer bulmaktı.

Hikâyede anlatıldığına göre, bakalorya sahibi Sansón Carrasco, Don Quijote'ye tekrar şövalyeliğe dönmesini öğütlediğinde, önceden rahip ve berberle müzakerede bulunmuştu; üçü, Don Quijote'yi lânet olası serüvenleriyle serseme dönmeden, evinde sessiz sakin oturmaya razı edebilmek için ne gibi bir çare bulunabileceğini konuşmuşlardı. Bu müzakereler sonucunda, Carrasco'nun ortaya attığı fikir, oybirliğiyle kabul edilmişti: Don Quijote'yi tutmak mümkün gibi görünmediğinden, sefere çıkmasına izin vereceklerdi; Sansón, gezgin şövalye kılığında yoluna çıkacak, kendisiyle çarpışmaya girecekti; nasılsa bir sebep bulunurdu. Mağlûp olanın, galip gelenin insafına kalması şartı koşularak yapılacak karşılaşmada Don Quijote'yi yenecekti; ki bunu da kolayca yapabileceği kanısındaydı. Don Quijote'yi bu şekilde mağlûp ettikten sonra, bakalorya sahibi şövalyeye, köyüne, evine dönmesini ve iki sene boyunca ya da kendisinden başka bir emir gelinceye kadar, dışarı adım atmamasını emredecekti. Don Quijote yenilince, şövalyelik kurallarını çiğnememek, karşı gelmemek için, bu emri mutlaka yerine getirecekti; evine kapanacağı süre içinde de, belki bu hayallerini unutur veya deliliğine bir çare arama fırsatı elde edilirdi.

Carrasco görevi kabul etti; Sancho Panza'nın arkadaşı ve komşusu, neşeli ve havaî bir adam olan Tomé Cecial de, silâhtarlığa gönüllü oldu. Sansón tarif edildiği şekilde zırhlandı; Tomé Cecial de, karşılaştıklarında arkadaşı kendisini tanımasın diye, kendi burnunun üstüne, anlatılan takma burnu geçirdi. Böylece yola çıkıp Don Quijote'nin tuttuğu yolu izlediler; Ölüm Arabası serüveninde onlara yetişmelerine ramak kaldı. Nihayet, ormanda yetiştiler kendilerine ve dikkatli okurların okumuş olduğu olaylar cereyan etti. Bakalorya sahibinin bakalorya sahibi olmadığına kanaat getiren Don Quijote'nin inanılmaz düşünceleri olmasa, sayın bakalorya sahibi, kuş bulmayı umduğu yerde yuva bulamadığından, asla lisans sahibi olamayacaktı.

Tasarılarının ne kadar büyük bir başarısızlıkla noktalandığını, yolculuklarının ne kötü bir sonuç verdiğini gören Tomé Cecial, bakalorya sahibine dedi ki:

"Señor Sansón Carrasco, kesinlikle hakettiğimizi bulduk; bir işi düşünmesi, başlaması kolay da, bitirmesi çoğunlukla zor oluyor. Don

Quijote deli, biz akıllıyız; o sağ salim, gülerek gidiyor, zat-ı âliniz perişan, kederli. Söyler misiniz, acaba kim daha delidir, elinden başka türlüsü gelmediği için deli olan mı, bile isteye deli olan mı?"

Sansón buna şöyle cevap verdi:

"Bu iki deli arasındaki fark şudur: Mecburen deli olan, temelli deli kalacaktır, kendi isteğiyle deli olan, canı istediği zaman vazgeçecektir."

"Madem öyle," dedi Tomé Cecial, "ben zat-ı âlinizin silâhtarı olduğumda, kendi isteğimle deli olmuştum; şimdi de kendi isteğimle vazgeçmek ve evime dönmek istiyorum."

"O sizin bileceğiniz iş," diye cevap verdi Sansón; "ama benim, Don Quijote'yi döve döve pestilini çıkarmadan evime döneceğimi düşünmek, çılgınlık olur. Beni şimdi yola düşüren, o şuuruna kavuşsun diye deliliğine bir çare bulma isteği değil, intikam alma isteği olacak; kaburgalarımdaki korkunç ağrı, daha merhametli düşünmemi engelliyor çünkü."

İkisi, bu şekilde konuşmaya devam ettiler ve talihleri varmış ki, çıkıkçısı olan bir köye geldiler; zavallı Sansón burada tedavi gördü. Tomé Cecial evine dönüp Sansón'u intikam hayalleriyle başbaşa bıraktı; hikâyede zamanı gelince tekrar kendisinden sözedilecek; biz şimdi Don Quijote'nin neşesine katılalım.

ON ALTINCI BÖLÜM

Don Quijote'yle La Mancha'lı, akıllı bir asilzade arasında geçenlere dair

Don Quijote, anlatılan neşe, memnuniyet ve gururla yoluna devam ediyor, kazandığı bu zaferden sonra, kendisini dünya yüzünde, o çağda yaşayan gezgin şövalyelerin en yiğidi sayıyordu. Bundan böyle başına gelebilecek bütün serüvenleri tamamlanmış, başarıyla sonuçlandırılmış kabul ediyordu. Büyüleri ve büyücüleri küçümsüyordu; şövalyelikleri sırasında yediği sayısız dayağı, dişlerinin yarısını döken taş yağmurunu, forsaların nankörlüğünü, Yanguas'lıların cüretkârlığını ve sopalarını hatırlamıyordu.

Kısacası, sevgili Dulcinea'sını büyü etkisinden kurtarmanın bir yolunu, yordamını bulduğu takdirde, kendisini, geçmiş çağlardaki gezgin

şövalyelerin en talihlisinden daha talihli sayacağını düşünüyordu. O bu düşüncelere dalıp gitmişken, Sancho dedi ki:

"Efendim, şu işe bakın; arkadaşım Tomé Cecial'in o koskocaman, acayip burnu hâlâ gözümün önünden gitmiyor."

"Sancho, yoksa sen Aynalar Şövalyesinin bakalorya sahibi Carrasco, silâhtarının da arkadaşın Tomé Cecial olduğunu mu sanıyorsun?"

"Buna ne cevap vereceğimi bilemiyorum," dedi Sancho; "tek bildiğim şu ki, bana evimle, karımla, çocuklarımla ilgili söylediği şeyleri, ondan başka kimse söyleyemezdi. Yüzü de, burnunu çıkardığında, köyümde, hattâ kendi evimin kapısında kaç kere gördüğüm Tomé Cecial'in yüzünün aynısıydı; sesi de, aynı onun sesiydi."

"Mantığımızı kullanalım, Sancho," dedi Don Quijote. "Söyler misin bana, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'nun, gezgin şövalye kılığında, zırhlanmış, saldırı ve savunma silâhlarıyla kuşanmış olarak benimle çarpışmaya gelmesi, hangi düşünceye sığar? Ben onun düşmanı mıyım? Bana husumet beslemesine meydan verecek herhangi bir şey yaptım mı? Ben onun rakibi miyim, o silâhşör mü ki, benim şövalyelikte kazandığım şöhreti kıskansın?"

"Peki efendim, o zaman," dedi Sancho, "her kimse, o şövalyenin bakalorya sahibi Carrasco'ya, silâhtarının da arkadaşım Tomé Cecial'e tıpatıp benzemesine ne demeli? Zat-ı âlinizin dediği gibi, büyüyse eğer, dünyada benzeyebilecekleri başka iki kişi yok muydu?"

"Bütün bunlar, peşimi bırakmayan kötü büyücülerin hileleri ve düzenleri," diye cevap verdi Don Quijote. "Benim çarpışmadan galip çıkacağımı önceden gördüler ve yenilen şövalyenin, arkadaşım Carrasco'nun yüzüyle görünmesini sağladılar; böylece, kendisiyle dostluğum, bileğimin gücüyle kılıcımı durdurdu, yüreğimdeki haklı gazabı yumuşattı ve bu şekilde, yalanlarla, dolanlarla benim hayatıma son vermeye çalışan sahtekâr, hayatta kaldı. Yanılmana, yalan söylemene izin vermeyecek olan kendi tecrübelerinden de zaten bildiğin gibi, ey Sancho, büyücüler için bir yüzü başka bir yüze dönüştürmek, güzeli çirkin, çirkini güzel yapmak gayet kolay bir iştir; daha iki gün bile olmadı, sen kendi gözlerinle, eşsiz Dulcinea'nın güzelliğini ve zarafetini bütün mükemmelliğiyle, tabii hatlarıyla gördün; bense onu kaba bir köylü kızının çirkinliği ve bayağılığı içinde, çapaklı gözlerle, ağzında kötü kokularla gördüm. Yani, bu kadar çirkin bir değişikliği yapmaya cüret etmiş olan sapık büyücünün, zaferin şanını elimden almak için Sansón Carrasco ve arkadaşınla ilgili değişimi yapmış olmasında, şaşılacak bir şey yok. Ama benim bütün bunlara rağmen bir

teselliim var; o da, sonunda, şekli ne olursa olsun, düşmanımı yenmiş olmamdır."

"Tanrı her şeyin doğrusunu biliyor," diye cevap verdi Sancho.

Sancho, Dulcinea'nın değişiminin kendi hilesi, yalanı olduğunu bildiği için, efendisinin kapıldığı hayaller onu tatmin etmiyordu; ama yalanını ortaya çıkaracak bir şey söylemekten korkarak, cevap vermedi.

Onlar böyle konuşurlarken, aynı yol üzerinde, arkalarından gelen bir adam, kendilerine yetişti; altında çok güzel, kır bir kısrak, üzerinde kırmızımsı mor kadife şeritlerle süslü, yeşil bir ceket, başında da aynı kadifeden bir şapka vardı; kısrağın koşumları yine aynı mor ve yeşil renklerde, kısa üzengiye ve kırda yol almaya uygundu. Göğsüne çapraz takılı, sırmalı yeşil, geniş kayışa bir Magripli palası asılıydı; çizmeleri de pala kayışıyla aynı şekilde işlenmişti. Mahmuzları altın rengi değil, yeşil cilâyla parlatılmıştı; o kadar parıl parıl ve bütün kıyafete o kadar uygundular ki, som altın olsalar, bu kadar güzel görünmezdi. Yolcu, yanlarına geldiğinde kendilerini kibarca selamladı; kısrağını mahmuzlayıp yoluna devam etmek üzereyken, Don Quijote kendisine dedi ki:

"Zarif beyefendi, zat-ı âlinizin yolu bizimle aynıysa, aceleniz de yoksa, birlikte seyahati lütuf kabul ederim."

"Aslında," dedi kısrağın üzerindeki adam, "atınızın kısrağım yüzünden huylanacağından korkmasam, böyle hemen yoluma devam etmezdim."

"Beyefendi," diye araya girdi Sancho, "kısrağınızın dizginlerini hiç korkmadan, rahatlıkla çekebilirsiniz; çünkü bizim atımız, dünyanın en namuslu, terbiyeli atıdır; böyle durumlarda asla bir bayağılık yapmamıştır; bir kere öyle bir münasebetsizlik yaptı, o zaman da bedelinin yedi katını efendimle ben ödedik. Zat-ı âliniz isterseniz, dediğim gibi rahatlıkla yavaşlayabilirsiniz; kısrağı tepsiyle getirseler, bizim atın umurunda olmaz katiyen."

Yolcu yavaşladı, Don Quijote'nin haline, yüzüne bakınca şaşırdı kaldı; Don Quijote'nin miğferi başında değildi; Sancho onu eşeğin semerinin ön kaşına, çanta gibi asmıştı. Yeşilli adam Don Quijote'ye gözlerini dikip baktıkça, Don Quijote de yeşilliye daha çok bakıyor, saygın bir kimse olduğunu düşünüyordu. Yaşı elli civarında görünüyordu; kırlaşmış saçları tek tük, yüzü ince, uzundu; görünüşü yarı neşeli, yarı ciddîydi; kısacası, kıyafeti ve tavırlarıyla, seçkin bir kimse olduğunu ortaya koyuyordu.

Yeşilli adamın La Mancha'lı Don Quijote hakkında düşündüğü ise, daha önce hiç buna benzer bir insan görmediğiydi; atının uzunlu-

ğuna, adamın boyunun uzunluğuna, yüzünün zayıflığına ve sarılığına, zırhlarına, tavır ve edasına hayret ediyordu; o memlekette uzun yıllardır görülmemiş bir görüntüydü bu. Don Quijote, yolcunun kendisine ne kadar dikkatle baktığını farketti; şaşkınlığından, merakını anladı. Son derece nazik ve başkalarını memnun etmeye hevesli olduğu için de, o bir şey sormadan hamle yapıp dedi ki:

"Zat-ı âlinizin, benim bu çok farklı ve hiç alışılmadık görünüşüme şaşırmış olmanız, beni şaşırtmaz; ancak, zat-ı âlinizi bu şaşkınlıktan kurtarmak için şunu belirtmek isterim ki, ben,

serüven peşinde
koştukları söylenen

şövalyelerdenim. Memleketimden ayrıldım, mülkümü bıraktım, rahatımdan vazgeçtim ve kaderin kollarına kendimi teslim ettim; beni istediği yere götürsün diye. Ölmüş olan gezgin şövalyelik geleneğini diriltmek istedim ve uzun zamandır, kâh tökezleyip kâh düşerek, kâh savrulup kâh doğrularak, amacımı büyük ölçüde gerçekleştirmekteyim; dullara yardım ederek, genç kızların imdadına koşarak, evlileri, öksüzleri ve yetimleri koruyarak, gezgin şövalyelere yakışır işler yapıyorum. Bu şekilde, çok sayıdaki korkusuzca ve Hıristiyanca kahramanlığım sayesinde, dünyanın hemen hemen bütün ülkelerinde kitap halinde basılmaya lâyık bulundum. Hikâyem otuz bin nüsha halinde basıldı; Tanrı engel olmazsa, otuz bin kere bin nüsha daha basılacak. Kısacası, özetle, hattâ tek kelimeyle söylemek gerekirse, ben La Mancha'lı Don Quijote, nam-ı diğer, Mahzun Yüzlü Şövalye'yim. Her ne kadar, kişinin kendini övmesi küçültücü ise de, ben bazen kendimi övmek zorunda kalıyorum; tabii ki benim yerime konuşacak bir başkası bulunmadığı zamanlar. İşte, saygıdeğer beyefendi, artık kim olduğumu ve icra ettiğim mesleği bildiğinize göre, bu at da, mızrak da, kalkan da, silâhtar da, bir araya gelmiş bu zırh parçaları da, yüzümün sarılığı da, zayıflığım ve süzgünlüğüm de bundan böyle sizi şaşırtmayacaktır."

Don Quijote bunları söyleyip sustu. Yeşilli adamsa, cevap vermekte o kadar gecikiyordu ki, verecek cevap bulamıyor gibiydi. Uzunca bir süre sonra dedi ki:

"Saygıdeğer şövalye, şaşkınlığımı farkedip merakımı doğru tahmin ettiniz; fakat, sizi görmenin bende yarattığı şaşkınlığı gideremediniz. Sizin de dediğiniz gibi, beyefendi, kim olduğunuzu öğrenmek bu şaş-

kınlığı giderebilirdi, ama öyle olmadı. Aksine, öğrendikten sonra daha da çok şaşırdım, afalladım. Günümüzde yeryüzünde gezgin şövalyeler olması, gerçek şövalyelik öykülerinin kitap halinde basılması mümkün mü? Bugün dünyada, dullara yardım eden, genç kızları koruyan, evlileri kollayan, öksüzleri kurtaran birisi olabileceğine inanamıyorum; zat-ı âlinizi gözlerimle görmesem, inanmazdım da. Yüce Tanrı'ya şükürler olsun! Zat-ı âlinizin basıldığını söylediği, soylu ve gerçek şövalyeliklerinizin öyküsü, bütün dünyaya yayılmış, ahlâka aykırı, gerçek öykülerin de zararına olan sayısız uydurma gezgin şövalye öyküsünü unutturmuş olmalı."

"Gezgin şövalye öykülerinin uydurma olup olmadıkları hakkında söylenecek çok şey var," diye cevap verdi Don Quijote.

"Peki ama," dedi yeşilli, "bu öykülerin yalan olduğundan şüphe eden kimse var mıdır?"

"Ben şüphe ediyorum," diye cevap verdi Don Quijote. "Şimdilik burada bırakalım; yolculuğumuz uzun sürerse, Tanrı'nın yardımıyla, zat-ı âlinizi ikna edeceğim; bu öykülerin doğru olmadığına kesinlikle inananlara kapılmış olmakla, hata ettiğinizi anlayacaksınız."

Don Quijote'nin bu son sözleri yolcuya, Don Quijote'nin sersemin teki olduğuna dair bir ipucu verdi; bunu doğrulayacak başka ipuçları bekliyordu. Ama başka konulara geçmeden öne, Don Quijote kim olduğunu söylemesini rica etti; kendisi, mevkii ve hayatı hakkında bilgi vermişti. Yeşil Ceketli, buna şöyle cevap verdi:

"Saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, ben, Tanrı'nın izniyle bugün öğle yemeğini yiyeceğimiz köyde doğmuş bir asilzadeyim. Oldukça varlıklıyım, adım da Don Diego de Miranda'dır. Hayatımı karım, çocuklarım ve dostlarım arasında geçiririm; uğraşlarım avlanmak ve balık tutmaktır; ama ne şahin beslerim, ne de tazı; olsa olsa evcil bir keklik veya korkusuz bir gelincik.[1] Altmış, yetmiş kitabım vardır; kimi İspanyolca, kimi Latince; bazıları tarih, bazıları din kitabı; şövalye kitapları ise evimin kapısından içeri girmemiştir. Namuslu bir eğlence arzettikleri sürece, dünyevî kitapları din kitaplarından daha çok karıştırırım; bunlardan İspanya'da çok az sayıda bulunmakla birlikte, ifadeleriyle bana zevk verir, icatlarıyla hayran bırakırlar. Arasıra komşularım ve dostlarımla yemek yer, onları sık sık evime dâvet ederim; ikramım daima temiz ve boldur. Dedikodu yapmaktan da, yanımda dedikodu yapılmasından da hoşlanmam; başkalarının hayatına karışmam, hareketlerini gözlemem. Her gün âyine giderim; malımı yoksullarla pay-

1) Keklik kuş avında, gelincik tavşan avında kullanılırdı.

laşırım; yaptığım hayır işleriyle böbürlenmekten kaçınır, en mütevazı kalbi bile usulca ele geçiren düşmanlar olan riyakârlık ve kibirin kalbime girmesini engellemeye çalışırım. Aralarında anlaşmazlık olan kişileri barıştırmaya gayret ederim; yüce Meryem'e tapar, yüce Tanrı'mızın sonsuz merhametine daima güvenirim."

Sancho, asilzadenin hayatı ve uğraşlarıyla ilgili anlattıklarını, büyük bir dikkatle dinledi. Bunun iyi ve kutsal bir hayat olduğunu, bu hayatı süren kişinin mucizeler yaratabileceğini düşünerek, eşeğinden atladı; aceleyle gidip adamın sağ üzengisine yapıştı ve yürekten bir bağlılıkla, neredeyse gözyaşları içinde, ayaklarını tekrar tekrar öptü. Bunu gören asilzade sordu:

"Ne yapıyorsunuz kardeşim? Niye ayaklarımı öpüyorsunuz?"

"Bırakın öpeyim," diye cevap verdi Sancho; "zat-ı âliniz hayatımda gördüğüm ilk kısa üzengili azizsiniz çünkü."

"Ben aziz değilim," dedi asilzade; "aksine, büyük bir günahkârım; oysa siz, saflığınızdan da anlaşıldığı gibi, çok iyi yürekli olmalısınız kardeşim."

Don Quijote'nin derin hüznünden bir kahkahanın kopmasına ve Don Diego'nun bir kez daha şaşırmasına yol açan Sancho, tekrar eşeğine bindi. Don Quijote, Don Diego'ya kaç çocuğu olduğunu sordu; gerçek Tanrı bilgisinden mahrum olan eski filozofların en çok değer verdikleri şeyin, tabiatın ve talihin bağışladığı servetlerle, çok sayıda arkadaş ve çok sayıda hayırlı evlât olduğunu da söyledi.

"Señor Don Quijote," dedi asilzade, "benim bir oğlum var ki, olmasa, belki de kendimi daha talihli sayardım; kötü bir evlât olduğundan değil, benim istediğim kadar iyi olmadığı için. On sekiz yaşını bitirmek üzere; altı yıl boyunca Salamanca'da Latin ve Yunan dillerini okudu. Başka bir bilim dalına devam etmesini istediğimde, kendisini (bilim denebilirse eğer) şiir bilimine o kadar dalmış buldum ki, benim tercihim olan hukuk veya bilimlerin bilimi olan dinbilimi tahsiline girişmesi mümkün değil. Ben onun, sülâlesi için bir gurur kaynağı olmasını istiyordum; kralların, faziletli ve iyi tahsili ödüllendirdiği bir çağda yaşıyoruz; faziletsiz tahsil ise, çöplükte inci gibidir. Bütün gününü, Homeros'un *İlyada*'da şu veya bu dizeyi iyi mi, kötü mü söylediğini, şu veya bu epigramda Martialis'in dürüst olup olmadığını, Vergilius'un şu veya bu dizelerinin öyle mi, böyle mi yorumlanması gerektiğini incelemekle geçiriyor. Kısacası, tek konusu, dediğim şairlerin ve Horatius, Persius, Iuvenalis ve Tibullus'un kitapları; çağdaş dillerde yazan şairleri pek beğenmiyor. Yaşayan dillerde yazılmış şiirleri hiç sevmediği halde,

bu aralar kafası sürekli, Salamanca'dan kendisine gönderdikleri dört dizeyi kullanarak bir *glosa*[2] yazmakla meşgul; sanıyorum bir edebiyat yarışması için."

Don Quijote bütün bunlara şöyle cevap verdi:

"Beyefendi, çocuklar, anne babalarının canının birer parçasıdırlar; bu yüzden de bizi yaşatan canımızı nasıl seviyorsak, çocuklarımızı da, iyi mi, kötü mü olduklarına bakmadan, aynı şekilde sevmemiz gerekir. Çocukları küçük yaşlarından itibaren, fazilet, terbiye, ahlâklı ve Hıristiyanca alışkanlıklar yoluna sevketmek, anne babaya düşer; böylece çocuk büyüyünce, yaşlılıklarında kendilerine destek, torunları için de şeref kaynağı olur. Ben çocukları şu veya bu bilim dalında tahsile zorlamayı doğru bulmuyorum; ama ikna etmenin bir zararı olmaz. Eğer Tanrı bir çocuğa, tahsiline imkân tanıyan bir anne baba bağışlamışsa, yani talebe, *pane lucrando*[3] için okumaya mecbur olmayacak kadar talihliyse, bence, en fazla temayül gösterdiği bilimin tahsiline devam etmesine izin verilmesi gerekir. Şiir bilimi, faydalı olmaktan çok zevkli olmakla birlikte, kendisini bu bilime adamış kişinin şerefini gölgelemez. Saygıdeğer asilzade, benim gözümde şiir, körpe, gencecik ve son derece güzel bir kız gibidir; çok sayıda başka genç kız, yani diğer bilimler, onu özenle süslerler, bezerler, parlatırlar; hepsi ona hizmet ederler, onu temel alırlar. Ancak bu genç kız, elden ele gezmeye, sokaklarda sürüklenmeye, meydanlarda, saray köşelerinde teşhir edilmeye gelmez. O kadar faziletli bir simyası vardır ki, ona nasıl muamele edileceğini bilenler, paha biçilmez, saf altına dönüştürebilirler. Sahibi onu sınırlamak, ahlâksız hicivlerde, vicdansız sonelerde dolaşmasını engellemek zorundadır. Kahramanlık şiirleri, acıklı trajediler veya neşeli, sanat değeri yüksek komediler haricinde hiçbir biçim altında satılmaması gerekir. İçerdiği hazineleri tanımaktan, takdir etmekten âciz serserilerin, cahil avam tabakanın eline düşmesine izin vermemelidir. Sanmayın ki beyefendi, burada avam derken sadece çalışan köylüleri, yoksulları kastediyorum; senyör de olsa, prens de, cahil olan herkese avam sıfatı verilebilir, verilmelidir. İşte şiire bu saydığım şartları yerine getirecek şekilde sahip olan ve muamele eden kişi, meşhur olur, ismi dünyanın bütün medenî ülkelerinde itibar kazanır. Oğlunuzun, konuşulan dillerde yazılan şiirlere pek değer vermediği meselesine gelince beyefendi, bu konuda pek haklı olmadığını düşünüyorum; büyük Homeros, Yunanlı olduğu için

2) *glosa*: önceden verilmiş dizeleri her kıtanın sonunda kullanarak yazılan şiir.
3) *pane lucrando*: ekmeğini kazanmak.

Latince yazmamıştır; Vergilius da Latin olduğu için Yunanca yazmamıştır. Yani, bütün eski şairler, emdikleri sütle edindikleri lisanda yazmışlar, fikirlerinin yüceliğini ifade etmek için, yabancı lisanların peşinde koşmamışlardır. Bu böyle olduğuna göre, bu geleneğin bütün milletlere yayılması, bir Alman'ın da, bir Kastilya'lının da, hattâ bir Vizcaya'lının da, kendi dilinde yazıyor diye küçümsenmemesi mantıklı olur. Ne var ki beyefendi, tahminime göre, sizin oğlunuzun beğenmediği, konuşulan dilde şiir değil, sadece konuşulan dilde yazan, başka dil bilmeyen, tabii istidatlarını tamamlayacak, geliştirecek ve destekleyecek başka bilimleri de bilmeyen şairlerdir; kaldı ki, bunda bile yanılıyor olabilir. Çünkü şairliğin doğuştan olduğu, bilinen bir gerçektir; yani doğuştan şair olan kişi, anasının karnından şair olarak doğar. Tanrı vergisi olan istidadıyla, tahsile, sanata gerek olmadan şiirler yazar ve *est deus in nobis*[4] deyişini haklı çıkarır. Ayrıca şunu da belirtmek isterim ki, sanatın yardımına başvuran doğuştan şair, kendini geliştirir ve sadece sanatı bilerek şair olmak isteyen kişiden üstün olur; çünkü sanat tabiattan üstün değildir, tabiatı tamamlar. Kısacası, tabiatla sanat, sanatla tabiat birleşince, ortaya mükemmel bir şair çıkar. Konuşmamı noktalayacak olursam, saygıdeğer asilzade, bırakınız oğlunuz yıldızı ne yöne çağırıyorsa o yöne gitsin; iyi bir talebe olduğuna göre, ki öyle olduğu anlaşılıyor, tahsilin ilk basamağını, yani lisan öğrenimini başarıyla tamamladığına göre, bu lisanlarla kendiliğinden edebiyat biliminin zirvesine tırmanacaktır; edebiyat ise, kiliseye bağlı olmayan bir soyluya yakışan bir bilimdir; tıpkı piskoposların başlığı, hukukçuların cüppesi gibi kişiye şeref, değer ve şöhret kazandırır. Oğlunuz eğer başkalarının şerefini lekeleyen hicivler yazarsa, onu azarlayın, cezalandırın, yazdıklarını yırtıp atın; ama Horatius tarzında yergiler yazacak, Horatius'un zarafetiyle, genel olarak ahlâksızlığı yerecek olursa, kendisini övün; çünkü şair, kıskançlığı yerebilir, dizelerinde kıskanç kişileri ve aynı şekilde başka kötü huyları, belirli bir kişiye yönelmeden kötüleyebilir. Ancak, öyle şairler vardır ki, bir kötü söz söyleme uğruna, Karadeniz adalarına sürgüne gönderilmeyi göze alırlar. Eğer şair iffetli alışkanlıklara sahipse, şiirleri de öyle olacaktır. Kalem ruhun dilidir; ruhunda yeşeren fikirler neyse, şiirlerindekiler de onlar olacaklardır. Kral ve prensler de, mucizevî şiir bilimini akıllı, faziletli ve ağırbaşlı kimselerin elinde görünce, o kimselere değer verir, şereflendirir, ödüllendirir, hattâ yıldırımın asla çarpmadığı ağacın yapraklarıyla taçlandırırlar; başları bu şekilde süslenmiş, şereflendiril-

4) *est deus in nobis*: içimizde bir tanrı vardır.

miş kişilere kimsenin el uzatmaması gerektiğini belirtmek ister gibi."

Yeşil Ceketli, Don Quijote'nin konuşmasına şaşırmıştı; o kadar ki, daha önce hakkında edindiği izlenimden vazgeçmekte, sersem olmadığını düşünmekteydi giderek. Bu konuşmadan pek hoşlanmayan Sancho ise, konuşmanın ortasında kendilerinden ayrılıp hemen yakında koyun sağmakta olan çobanlardan biraz süt istemeye gitmişti. Don Quijote'nin mantıklı, zekice konuşmalarından pek memnun kalan asilzade, sohbete devam etmek üzereydi ki, Don Quijote kafasını kaldırıp yolun karşısından, kraliyet sancaklarıyla donatılmış bir arabanın gelmekte olduğunu gördü. Bunun yeni bir serüven olduğuna kanaat getirdi ve gelip miğferini vermesi için haykırarak Sancho'ya seslendi. Sancho çağrıldığını duyunca çobanların yanından ayrılıp alelacele eşeğini dürttü ve korkunç, çılgınca bir serüvenle karşılaşacak olan efendisinin yanına gitti.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin duyulmadık cesaretinin ulaştığı, ulaşabildiği en son noktanın ve sınırın açıklanmasına ve başarıyla sonuçlanan aslanlar serüvenine dair

Hikâyede anlatıldığına göre, Don Quijote miğferi getirsin diye seslendiğinde, Sancho çobanlardan taze peynir satın almaktaydı; efendisinin acelesini görünce, peyniri ne yapacağını, nereye koyacağını bilemedi ve parasını da ödemiş olduğu için bırakmak istemediğinden, sonunda efendisinin miğferinin içine koymayı akıl etti. Bu işi böyle güzelce hallettikten sonra, efendisi ne istiyor diye bakmaya gitti; yanına vardığında, Don Quijote dedi ki:

"Şu miğferimi ver, arkadaşım; ben serüven denen şeyden biraz anlıyorsam eğer, şurada gördüğüm şey, beni silâhlanmaya zorlayacak, hattâ zorluyor."

Bunu duyan Yeşil Ceketli, her tarafa bakındı ve kendilerine doğru gelen bir arabadan başka şey göremedi; arabaya asılı iki üç küçük sancaktan, arabada Majesteleri'ne ait bir şeyin taşındığını anladı ve bunu Don Quijote'ye söyledi. Ama Don Quijote buna kulak asmadı; her olayın serüven, yine serüven olması gerektiğine inanmaya devam ederek, asilzadeye cevap verdi:

"Tedbirini alan, savaşı yarı kazanmış sayılır. Tedbir almakla bir

şey kaybetmem; tecrübeden biliyorum, benim görünür ve görünmez düşmanlarım var; bana ne zaman, nerede, hangi anda ve hangi kılıkta saldıracaklarını bilemem."

Sancho'ya dönüp miğferi istedi; o da, peyniri çıkarmaya fırsat bulamayıp olduğu gibi vermek zorunda kaldı. Don Quijote miğferi aldı; içinde ne olduğunu farkedemeden, alelacele kafasına geçiriverdi. Taze peynir de sıkışıp ezilince, suyu olduğu gibi Don Quijote'nin yüzünden, sakalından aşağı aktı. Don Quijote korku içinde Sancho'ya dedi ki:

"Bu ne böyle Sancho? Sanki kafam yumuşuyor, beynim sulanıyor, tepeden tırnağa tere batmış gibiyim. Eğer terliyorsam, inan korkudan değil; buna rağmen, başıma gelecek serüvenin korkunç olduğundan eminim. Temizlenebileceğim bir şey varsa, ver; bu bitmeyen terler gözümü kör ediyor."

Sancho sesini çıkarmayıp bir bez verdi ve efendisi meseleyi anlamadı diye Tanrı'ya şükretti. Don Quijote temizlendi; sonra ona kafasını donduruyormuş gibi gelen şeyin ne olduğunu görmek için miğferi çıkardı. Miğferin içindeki beyaz bulamacı görünce burnuna yaklaştırıp koklayarak, dedi ki:

"Sevgilim Dulcinea del Toboso'nun başı üstüne yemin ederim, taze peynir koymuşsun sen bunun içine, hain, düzenbaz, edepsiz silâhtar."

Sancho buna büyük bir sükûnet ve riyakârlıkla cevap verdi:

"Peynirse, bana verin, ben yerim... Aman, şeytan yesin, herhalde oraya koyan da o. Ben zat-ı âlinizin miğferini kirletmeye cüret eder miyim hiç? Buldunuz küstahlık edecek adamı! Yemin ederim efendim, Tanrı'nın bana verdiği akılla anladığım kadarıyla, zat-ı âlinizin bir parçası, bir organı olarak benim de peşimi bırakmayan büyücüler var; o pisliği oraya, sizin sabrınızı taşırıp öfkelendirmek için, âdetiniz olduğu üzre kaburgalarımı parçalayın diye koymuşlardır mutlaka. Ama bu sefer yan bastılar; ben efendimin sağduyusuna güveniyorum; herhalde bende ne taze peynir, ne süt, ne de ona benzer bir şey bulunmadığını, bulunsa, miğfere koyacağıma mideme indireceğimi düşünmüştür."

"Her şey olabilir," dedi Don Quijote.

Asilzade de her şeyi izliyor, her şeye şaşırıyordu; onu özellikle şaşırtan, Don Quijote'nin, başını, yüzünü, sakalını ve miğferi temizledikten sonra miğferi kafasına geçirip üzengilerine iyice yerleşerek, kılıcına davranması, mızrağını kavraması ve şu sözleri söylemesi oldu:

"Şimdi ne isterse çıksın karşıma; ben bizzat Şeytanla dövüşmeye hazırım."

Bu arada sancaklı araba yaklaştı; katır üzerindeki arabacıyla önde oturan bir adamdan başka kimse yoktu içinde. Don Quijote arabanın önüne çıkıp dedi ki:

"Nereye gidiyorsunuz kardeşim? Bu araba ne arabası, içinde ne var, bunlar ne sancağı?"

Arabacı şöyle cevap verdi:

"Araba benim arabam; içinde, kafeste iki vahşî aslan var; Oran komutanı, saraya, Majestelerine armağan olarak gönderiyor onları; sancaklar da sayın kralımıza ait; bu arabada ona ait bir şeyin taşındığını gösteriyor."

"Aslanlar büyük mü?" diye sordu Don Quijote.

"O kadar büyük ki," diye cevap verdi arabanın kapısındaki adam, "bu kadar büyüğü, irisi, daha önce Afrika'dan İspanya'ya gelmemiştir. Ben aslan bakıcısıyım; daha önce de aslan getirdiğim oldu; ama bu kadar irisi hiç olmamıştı. Biri dişi, biri erkek; erkek olanı bu öndeki kafeste, dişi de arkadakinde. Onun için yol verseniz iyi olur efendim; onlara yemek vereceğimiz yere bir an önce varmamız gerekiyor."

Don Quijote buna hafif bir gülümsemeyle karşılık verdi.

"Bana aslan yavrusu ha? Bana aslan yavrusu, hem de bu saatte? Tanrı hakkı için, bunları gönderenler görecekler, benim aslandan korkacak adam olup olmadığımı. Aşağı inin arkadaşım; madem aslan bakıcısı sizsiniz, şu kafesleri açıp o hayvanları dışarı salın. Onları bana gönderen büyücülere inat, bu kırın ortasında, La Mancha'lı Don Quijote'nin kim olduğunu göstereyim şunlara."

"Eyvah!" dedi bunun üzerine asilzade kendi kendine. "Sevgili şövalyemiz gerçek kimliğini göstermeye başladı; peynir kafasını yumuşatmış, beynini sulandırmış olmalı."

Bu arada Sancho yaklaşıp dedi ki:

"Beyefendi, Tanrı aşkına bir şey yapın, efendim Don Quijote bu aslanlarla dalaşmasın; dalaşırsa, hepimizi paramparça ederler buracıkta."

"Efendiniz o kadar deli mi ki, bu kadar yırtıcı hayvanlarla dalaşmasından korkuyorsunuz?" dedi asilzade.

"Deli değil, cüretkâr," dedi Sancho.

"Ben mani olurum," diye cevap verdi asilzade.

Kafesleri açması için aslan bakıcısını sıkıştıran Don Quijote'nin yanına gidip dedi ki:

"Saygıdeğer şövalye, gezgin şövalyeler, tamamen umutsuz serüvenlere değil, başarı umudu vaat eden serüvenlere girişmelidirler. Çünkü pervasızlığın sınırlarına giren cesaret, yiğitlikten çok deliliktir. Üstelik, bu aslanlar zat-ı âlinize saldırmaya gelmemişler; hatırlarından bile geçmiyor böyle bir şey. Majestelerine armağan olarak gidiyorlar; onları oyalamak, yola devam etmelerini engellemek doğru olmaz."

"Saygıdeğer asilzade," dedi Don Quijote, "siz gidin evcil kekliğinizle, korkusuz gelinciğinizle ilgilenin; bırakın herkes kendi işini yapsın. Benim işim bu; bu aslan hazretlerinin bana saldırmaya gelip gelmediklerini ben biliyorum."

Sonra da aslan bakıcısına dönüp dedi ki:

"Yemin ederim Haydut Efendi, derhal şu kafesleri açmazsanız, şu mızrakla sizi arabaya mıhlarım."

Karşısındaki zırhlı hayalin kararlılığını gören arabacı dedi ki:

"Beyefendi, zat-ı âliniz müsaade ederseniz aslanları çıkarmadan katırların koşumlarını çözüp kendimi ve onları emniyete alayım. Katırlarımı öldürürlerse, hayatım kayar; bu arabayla katırlardan başka hiçbir şeyim yok benim."

"Ey imansız!" diye cevap verdi Don Quijote. "İn aşağı, çöz katırlarını, ne yapacaksan yap; boş yere zahmet ettiğini birazdan göreceksin nasılsa."

Arabacı inip süratle hayvanları çözerken, aslan bakıcısı haykırarak dedi ki:

"Burada bulunan herkes şahidimdir; ben istemediğim halde, mecbur kaldığım için kafesleri açıp aslanları salıyorum; bu beyefendiyi ikaz ediyorum: Bu hayvanların yol açacağı bütün zarar ve hasar, benim ücretim ve alacaklarım da dahil olmak üzere, onun hesabına yazılır. Beyler, ben kafesleri açmadan kendinizi emniyete alın; bana bir zarar vermeyeceklerinden eminim."

Asilzade tekrar ısrar etti; böyle bir deliliğe girişmemesini, bunun Tanrı'ya meydan okumak olacağını söyledi. Don Quijote, buna cevap olarak, ne yaptığını bildiğini söyledi. Asilzade bir daha düşünmesini rica etti; yanıldığından emin olduğunu belirtti.

"Bakınız beyefendi," diye cevap verdi Don Quijote, "size kalırsa trajediye dönüşecek olan bu serüvene şahit olmak istemiyorsanız, kır kısrağınızı mahmuzlayıp kendinizi emniyete alın."

Sancho bunu duyunca, gözlerinde yaşlarla, bu işten vazgeçmesi için yalvardı; bununla karşılaştırıldığında, yeldeğirmenleri serüveni de,

korkunç tokaçlar serüveni de, hayatı boyunca gösterdiği bütün kahramanlıklar da, çocuk oyuncağı sayılırdı.

"Dikkat edin efendim," diyordu Sancho, "burada ne büyü var, ne de büyüye benzer bir şey. Ben kafesin parmaklıklarının arasından, gerçek bir aslan tırnağı gördüm; buradan da anlıyorum ki, öyle bir tırnağı olan aslan, bir dağdan daha büyük olmalı."

"Korku onu senin gözünde yarım dünya büyüklüğüne getirir zaten," dedi Don Quijote. "Çekil Sancho, beni bırak; eğer burada ölürsem, eski anlaşmamızı biliyorsun: Dulcinea'ya gideceksin ve.... daha fazlasını söylemeyeceğim."

Konuşmasına devam etti ve çılgınca niyetinden vazgeçmesi konusunda hiçbir umut olmadığını belirtir sözler söyledi. Yeşil Ceketli, karşı koymak istediği halde, silâh bakımından eşit olmadıklarını düşünerek, kendisine her bakımdan tam bir deli gibi görünen Don Quijote'yle dalaşmanın akıllılık olmayacağına karar verdi. Don Quijote tekrar aslan bakıcısını sıkıştırmaya, tehditler savurmaya koyuldu; bu arada asilzade kısrağını, Sancho eşeğini, arabacı da katırlarını dürttüler; hepsi, aslanlar serbest bırakılmadan önce, arabadan mümkün olduğunca uzaklaşmaya çalışıyorlardı.

Sancho efendisinin ölümüne ağlıyordu; ölümün bu sefer aslanların pençesinde geldiğinden hiç şüphesi yoktu. Kaderine ve efendisine tekrar hizmet etmeyi düşündüğü o meşum ana lânet ediyordu. Ama ağlayıp sızlaması, arabadan uzaklaşsın diye eşeğine boyuna vurmasını engellemiyordu. Aslan bakıcısı, kaçanların epeyce uzaklaştıklarını görünce, Don Quijote'ye daha önceki rica ve uyarılarını tekrarladı; Don Quijote de duyduğunu, daha fazla rica ve uyarıda bulunma zahmetine katlanmamasını, nafile olacağını ve acele etmesini söyledi.

Aslan bakıcısı, ilk kafesi açtığı süre içinde, Don Quijote acaba at üzerinde değil de ayakta savaşmak daha mı iyi olur diye düşündü ve sonunda, Rocinante aslanları görünce ürker korkusuyla, ayakta savaşmaya karar verdi. Bunun üzerine attan aşağı atladı; mızrağını attı ve kalkanını kavrayıp kılıcını kınından çıkararak, ağır ağır, inanılmaz bir cesaret ve korkusuz bir yürekle, arabanın önüne geldi; kendini bütün kalbiyle önce Tanrı'ya, sonra sevgilisi Dulcinea'ya emanet etti.

Şunu belirtmek gerekir ki, bu noktaya geldiğinde, hikâyenin yazarı haykırarak der ki: "Ey cesur, anlatılamayacak ölçüde gözüpek La Mancha'lı Don Quijote, dünyanın bütün yiğitlerinin bakabileceği ayna, İspanyol şövalyelerinin şeref ve gurur kaynağı Don Manuel de Leon'un vârisi! Bu korkunç serüveni hangi kelimelerle anlatacağım, hangi açık-

lamalarla gelecek çağlar için inanılır kılacağım? Ne kadar abartılı olursa olsun, sana uygun düşmeyecek, haketmediğin bir övgü var mıdır? Sen ayakta, sen tek başına, sen hiç korkmadan, sen yüreklilikle, bir tek kılıçla –üstelik keskin Toledo kılıçlarından da değil– pek parlak ve temiz çelikten olmayan bir kalkanla, Afrika ormanlarının bugüne dek yetiştirmiş olduğu en yırtıcı iki aslanı bekliyorsun. Ey yiğit La Mancha'lı, seni kendi işlerin methetsin; ben onları yüceltmek için kelime bulamayarak, oldukları şekilde bırakacağım."

Yazarın haykırışı burada sona erer ve hikâyeye kaldığı yerden devam ederek der ki: Aslan bakıcısı, Don Quijote'nin vaziyet almış olduğunu, erkek aslanı salmaktan başka çaresi olmadığını, aksi takdirde öfkeli ve gözüpek şövalyenin nefretini üzerine çekeceğini görerek, daha önce de belirtildiği gibi erkek aslanın bulunduğu ilk kafesin kapısını ardına kadar açtı ve olağanüstü irilikteki, korkunç ve çirkin görünüşlü aslan ortaya çıktı. Aslanın ilk yaptığı, kafeste, yattığı yerde dönüp pençelerini uzatarak, boylu boyunca gerinmek oldu. Sonra ağzını açıp uzun uzun esnedi ve neredeyse iki karış uzunluğundaki dilini çıkarıp gözlerini, yüzünü temizledi. Daha sonra, başını kafesten dışarı çıkarıp ateş saçan gözlerle her yana baktı; gözüpekliğin kendisine bile korku salacak bir görüntü ve edası vardı. Don Quijote, tek başına, dikkatle aslanı izliyor, arabadan atlamasını, yakınına gelmesini istiyordu; niyeti onu elleriyle paramparça etmekti.

Görülmedik deliliği bu noktaya ulaştı. Ama terbiyesi kibrine ağır basan yücegönüllü aslan, çocukluklara, kahramanlık gösterilerine aldırmayarak, belirtildiği gibi her yana baktıktan sonra, sırtını dönüp Don Quijote'ye gerisini gösterdi ve büyük bir tembellik ve sükûnetle tekrar kafese girip yattı. Bunu gören Don Quijote, aslan bakıcısına, sopayla vurup kızdırarak aslanı dışarı çıkarmasını emretti.

"Öyle bir şey yapmam," dedi aslan bakıcısı; "çünkü ben kızdırırsam, ilk parçalayacağı da ben olurum. Saygıdeğer şövalye, bu kadarıyla yetinin; bundan büyük cesaret olamaz; talihi ikinci defa kışkırtmayın. Aslanın kapısı açık; çıkıp çıkmamak onun elinde. Madem ki şu ana kadar çıkmadı, bütün gün çıkmaz. Zat-ı âliniz yürekliliğinizi açıkça ortaya koymuş oldunuz, benim bildiğim kadarıyla, hiçbir cesur savaşçı, düşmanına meydan okuyup açıkta beklemekten fazlasını yapmaya mecbur değildir; rakibi boy göstermezse, o rezil olur, meydan okuyan ise, galibiyeti kazanmış sayılır."

"Doğrudur," dedi Don Quijote; "kapıyı kapat arkadaşım; sonra da benim burada yaptığım şeye şahit olduğuna dair elinden geldiğince bir

ifade ver. Şöyle ki: Sen aslana kapıyı açtın; ben bekledim; o çıkmadı; beklemeye devam ettim; yine çıkmadı ve tekrar dönüp yattı. Daha fazlasını yapmam gerekmiyor. Defolun büyüler! Tanrı adalete, doğruya ve gerçek şövalyeliğe yardımcı olsun. Sen, dediğim gibi, kapıyı kapat; ben de kaçanlara işaret edeyim de, gelip bu kahramanlığımı senin ağzından dinlesinler."

Aslan bakıcısı denileni yaptı; Don Quijote de peynir yağmuruna bulanan yüzünü temizlediği bezi mızrağının ucuna geçirip diğerlerini çağırmaya koyuldu. Onlar hâlâ sürü halinde kaçmaya devam ediyor, her adımda da başlarını çevirip bakıyorlardı; sürünün en sonunda, asilzade vardı. Sancho, beyaz bezle verilen işareti gördü ve dedi ki:

"Yemin ederim, efendim vahşî hayvanları yenmiş; bizi çağırıyor."

Hepsi durdular ve işaret verenin Don Quijote olduğunu gördüler; korkularını bir miktar yenerek, yavaş yavaş yaklaştılar ve sonra, onlara seslenen Don Quijote'nin sesini açıkça işittiler. Sonunda, arabaya döndüler; geldiklerinde, Don Quijote arabacıya dedi ki:

"Haydi kardeşim, katırlarınızı arabaya koşup yolunuza devam edin. Sancho, sen de arabacıyla aslan bakıcısına, benim yüzümden oyalanmalarının karşılığı olarak iki altın ver."

"Memnuniyetle veririm," dedi Sancho; "ama aslanlar ne oldu? Ölü mü, diri mi?"

Bunun üzerine aslan bakıcısı karşılaşmanın nasıl sonuçlandığını ayrıntılarıyla, dura dura anlattı; Don Quijote'nin cesaretini becerebildiğince abarttı. Aslan Don Quijote'yi görünce korkmuş, kafesten çıkmamış, çıkmaya cesaret edememişti; üstelik de kendisi kafesin kapısını uzun bir süre açık tuttuğu halde. Sonra kendisi, aslanın kızdırılıp zorla çıkarılmasını isteyen şövalyeye, aslanı kızdırmanın Tanrı'ya meydan okumak olacağını söylemiş, o da, istemeye istemeye, kapının kapatılmasına izin vermişti.

"Ne diyorsun buna Sancho?" dedi Don Quijote. "Gerçek cesaretin karşısında durabilecek bir büyü var mıymış? Büyücüler talihimi elimden alabilir, ama gücümü ve cesaretimi, asla."

Sancho altınları verdi; arabacı katırları arabaya koştu; aslan bakıcısı lütfuna karşılık Don Quijote'nin ellerini öptü ve saraya varır varmaz, bu kahramanlığını bizzat krala anlatacağına söz verdi.

"Majesteleri bu kahramanlığı kimin gösterdiğini soracak olursa, *Aslanlar Şövalyesi* dersiniz; bundan böyle, şu ana kadar taşıdığım *Mahzun Yüzlü Şövalye* lâkabının bununla değiştirilmesini, ikame edilmesini, düzeltilmesini ve yenilenmesini istiyorum. Bunu yaparken, canları

istediğinde veya icap ettiğinde isimlerini değiştiren gezgin şövalyelerin köklü geleneğini izlemekteyim."

Araba yoluna devam etti; Don Quijote, Sancho ve Yeşil Ceketli de kendi yollarına devam ettiler.

Don Diego de Miranda, bütün bu süre boyunca tek kelime etmemiş, dikkatle Don Quijote'nin hareketlerini ve konuşmalarını izlemişti. Don Quijote ona delirmiş bir akıllı, akıllılığa yaklaşan bir deli gibi geliyordu. Hikâyesinin ilk bölümünden haberdar değildi; okumuş olsaydı, deliliğinin türünü bileceğinden, hareketleri ve sözleri onu şaşırtmazdı. Ama bilmediği için, onu kâh akıllı, kâh deli gibi görüyordu; çünkü sözleri tutarlı, seçkin ve iyi ifade edilmiş, yaptıklarıysa saçma, ihtiyatsız ve aptalcaydı. Kendi kendine diyordu ki:

"İçi peynir dolu bir miğferi kafasına geçirip büyücülerin beynini sulandırdığını düşünmekten daha büyük bir delilik olabilir mi? Zorla aslanlarla çarpışmayı istemekten daha büyük bir zırvalık olabilir mi?"

Don Quijote, Don Diego'yu bu düşüncelerden, kendi kendine yaptığı bu konuşmadan koparark dedi ki:

"Señor Don Diego de Miranda, zat-ı âliniz, muhakkak beni sersem ve deli bir adam olarak görüyorsunuzdur. Böyle düşünmenizde, şaşılacak bir şey olmaz; çünkü yaptıklarım bunu gösteriyor. Bütün bunlara rağmen, kuşkusuz göründüğüm kadar deli de, sersem de olmadığımı bilmenizi isterim. Cesur bir şövalyenin, kralının gözlerinin önünde, büyük bir meydanda, azgın bir boğaya isabetli bir mızrak saplaması, güzel bir görüntüdür. Bir şövalyenin, parıl parıl zırhlar içinde, soylu hanımların gözü önünde, neşeyle kutlanan müsabakalarda birinci gelmesi güzel bir görüntüdür. Sayısız şövalyenin, askerî talimlerde ve buna benzer olaylarda prenslerinin saraylarını renklendirmesi, neşelendirmesi ve hattâ şereflendirmesi, güzel bir görüntüdür. Ama bir gezgin şövalyenin, sırf kalıcı bir şöhret kazanmak uğruna, çöllerde, bozkırlarda, yol kavşaklarında, ormanlarda, dağlarda, tehlikeli serüvenler peşinde koşması, onları başarıyla sonuçlandırmaya çalışması, bütün bunlardan daha güzel bir görüntüdür. Bence bir gezgin şövalyenin, ıssız bir yerde bir dulun imdadına koşması, saraylı bir şövalyenin şehirde soylu bir genç kıza kur yapmasından daha güzel bir görüntüdür. Bütün şövalyelerin kendilerine has görevleri vardır: Saraylı şövalye, soylu hanımlara hizmet eder, kralının sarayına üniformalı hizmetkârlarla ihtişam katar, muhteşem sofrasıyla yoksul şövalyeleri doyurur, müsabakalarda, turnuvalarda birinci gelir, soylu, cömert, anlayışlı ve en önemlisi de, Hıristiyanca davranışlarda bulunursa, üzerine düşen görevleri yerine getirmiş

olur. Oysa gezgin şövalye, dünyayı köşe bucak dolaşır; en karışık dolambaçlara girer; adım başı imkânsız bir işe girişir; ıssız, çorak yerlerde, yaz ortasında güneşin azgın ışınlarına, kışın da rüzgârın, buzun sertliğine, acımasızlığına göğüs gerer; aslanlardan korkmaz, canavarlardan ürkmez, ejderhalardan çekinmez; çünkü onun başlıca ve asıl görevleri, bunları bulmak, karşı koymak ve hepsini yenmektir. İşte benim de bahtıma, bu gezgin şövalyelerden biri olmak düştüğü için, benim görevlerimin arasında yer aldığını düşündüğüm her işe atılmak zorundayım. Yani biraz önce saldırdığım aslanlara saldırmak, doğrudan üzerime düşen bir görevdi; her ne kadar aşırı bir pervasızlık olduğunu kabul etsem de. Çünkü cesaretin ne olduğunu gayet iyi biliyorum; cesaret, korkaklıkla pervasızlık gibi iki kötü uç arasında yer alan bir fazilettir. Ama cesur kimsenin, pervasızlık noktasına tırmanıp değmesi, alçalıp korkaklık noktasına değmesinden daha iyidir. Nasıl ki müsrif kişinin cömert olması, cimrinin cömert olmasından daha kolaysa, pervasız kişinin gerçek cesarete ulaşması da, korkağın ulaşmasından daha kolaydır. Serüvenlere atılma konusunda, inanın Señor Don Diego, oyunu eksik kâğıtla kaybetmektense fazla kâğıtla kaybetmek tercih edilir; çünkü bir şövalye hakkında 'falanca şövalye pervasız ve cüretkârdır' sözü, kulağa, 'falanca şövalye çekingen ve korkaktır' sözünden daha hoş gelir."

"Señor Don Quijote," dedi Don Diego, "zat-ı âlinizin söylediği ve yaptığı her şey, aklın ibresiyle ölçülmüş; benim anladığım şu ki, gezgin şövalyeliğin kuralları, yasaları kaybolacak olsa, eksiksiz ve kusursuz biçimde, zat-ı âlinizin yüreğinde bulunabilir. Şimdi acele edelim, daha fazla gecikmeden köyüme, evime varalım; zat-ı âliniz orada geçirmiş olduğunuz serüvenin yorgunluğunu atarsınız; vücut yorgunluğu olmadıysa da, ruh yorgunluğu oldu; bu da bazen vücudu yorar."

"Teklifinizi büyük bir lütuf kabul ediyorum, Señor Don Diego," diye cevap verdi Don Quijote.

Bunun üzerine, öncekine göre hayvanlarını daha fazla mahmuzlayarak, öğleden sonra iki sularında, Don Quijote'nin *Yeşil Ceketli Şövalye* adını verdiği Don Diego'nun köyüne ve evine vardılar.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Yeşil Ceketli Şövalyenin şatosunda veya evinde Don Quijote'nin başına gelenlere ve başka alelacayip olaylara dair

Don Quijote, Don Diego de Miranda'nın evini köy evi tarzında geniş ve ferah, zırh ve silâhları, kaba taştan olmakla birlikte, sokak kapısının üzerinde, mahzeni arka avluda, kileri ön avluda buldu; çepeçevre sıralanmış, çok sayıdaki çömlek, El Toboso yapımı olmaları sebebiyle, kafasında, büyüyle değişmiş Dulcinea'sının hâtıralarını canlandırdı ve içini çekerek, ne dediğini, kimin yanında olduğunu düşünmeden dedi ki:

"Ah, aşkın güzel yadigârları, kederle keşfettiğim,
Tanrı isterse zevkle, Tanrı isterse neşeyle sevebildiğim.

Ey El Toboso çömlekleri, en büyük acımın tatlı hazinesini getirdiniz hatırıma!"

Annesiyle birlikte gelenleri karşılamaya çıkmış olan Don Diego'nun şair talebe oğlu, Don Quijote'nin bu sözlerini duymuş, anne oğul, şövalyenin tuhaf görüntüsüne şaşırıp kalmışlardı. Don Quijote Rocinante'den inerek büyük bir nezaketle hanımefendinin ellerini öpmeye, yanlarına gitti; Don Diego dedi ki:

"Karıcığım, her zamanki konukseverliğinle, sayın La Mancha'lı Don Quijote'yi ağırla; karşında gördüğün, dünyanın en cesur, en akıllı gezgin şövalyesidir."

Karısı, yani Doña Cristina, kendisini büyük bir sevgi ve nezaket gösterisiyle karşıladı; Don Quijote de bol miktarda akıllıca, kibar sözlerle iltifat etti. Talebeye de aşağı yukarı aynı iltifat konuşmalarını yaptı; o da Don Quijote'nin sözlerinden, akıllı, zekî bir kimse olduğu izlenimini edindi.

Yazar burada Don Diego'nun evinin bütün ayrıntılarını anlatır, zengin ve soylu bir çiftçinin evini bize bütünüyle tasvir eder; ne var ki, bu öykünün tercümanı, bu ve buna benzer ayrıntıları, hikâyeyi asıl amacından saptırdıkları gerekçesiyle atlamayı uygun görmüş. Bu hikâyenin değeri de, sıkıcı sapmalarından çok, gerçekliğindedir.

Don Quijote'yi bir salona aldılar; Sancho zırhlarını çıkardı; Valon tarzı pantolonu ve güderi hırkasıyla kaldı; üstü başı zırhlardan kir pas içindeydi; yakası, geniş, kolasız, süssüz, omuzlara inen talebe yakala-

rındandı; tozlukları hurma renginde, ayakkabıları cilâlıydı. Emektar kılıcını astığı fok derisinden çapraz kayışı sıktı (yıllar boyu böbrek hastalığı çektiği söylenir)[1]; gri renkli, iyi bir kumaştan yapılmış bir harmaniye sarındı. Ama her şeyden önce, beş veya altı kazan suyla (kazan sayısı konusunda görüş ayrılıkları vardır), başını ve yüzünü yıkadı; Sancho'nun oburluğu ve efendisini dehşete düşüren lânet olası peyniri sayesinde, su hep süt renginde kaldı. Don Quijote, anlatılan kıyafetle, hoş ve zarif bir edayla, başka bir salona geçti; talebe, sofra kurulduğu sırada kendisini ağırlamak, eğlendirmek üzere onu bekliyordu. Señora Doña Cristina, böylesine soylu bir misafire, evine gelenleri ağırlamayı bildiğini göstermek istemişti.

Don Quijote zırhlarını çıkardığı sırada, Don Lorenzo, yani Don Diego'nun oğlu, babasına şöyle dedi:

"Zat-ı âlinizin eve getirdiği bu bey kim acaba? Adı, görünüşü ve gezgin şövalye olduğunu söylemesi, beni de, annemi de hayrete boğdu."

"Ne diyeceğimi bilemiyorum oğlum," diye cevap verdi Don Diego. "Bir tek şunu söyleyebilirim: Kendisini dünyanın en büyük delilikleri yaparken de gördüm, yaptıklarını silen, unutturan, akıllıca sözler söylediğini de. Sen konuş kendisiyle; bir nabız yokla bakalım; sen akıllısındır, akıllı mı, aptal mı olduğuna kendin karar ver. Ama doğruyu söylemek gerekirse, bana akıllıdan ziyade deli gibi geliyor."

Don Lorenzo bunun üzerine daha önce belirtildiği gibi Don Quijote'yi eğlendirmeye gitti; ikisi arasında geçen konuşmalardan biri de şuydu:

"Babanız Señor Don Diego de Miranda," dedi Don Quijote, "bana zat-ı âlinizin üstün kabiliyetinden ve keskin zekânızdan, özellikle de, büyük bir şair olduğunuzdan bahsetti."

"Şair olabilirim," diye cevap verdi Don Lorenzo; "ama katiyen büyük değil. Şiire, iyi şairlerin eserlerini okumaya epeyce düşkün olduğum doğrudur; ama babamın dediği gibi büyük sıfatını hakedecek kadar değil."

"Bu tevazu hoşuma gitti," dedi Don Quijote; "çünkü kibirli olmayan, dünyanın en büyük şairi olduğunu düşünmeyen şair yoktur."

"İstisnasız kaide yoktur," dedi Don Lorenzo. "Ayrıca öyle olup da, öyle düşünmeyenler de çıkabilir."

"Sayıları azdır," diye cevap verdi Don Quijote; "ben zat-ı âlinize şunu soracaktım: Şu anda elinizdeki şiir nedir? Babanız, zat-ı âlini-

1) Fok derisinden kayışların böbrek ağrısına iyi geldiği, yaygın bir inançtı.

zi kaygılandırdığını, zihninizi meşgul ettiğini söylemişti de. Bir *glosa* ise, ben bu konudan anlarım, okumak isterdim. Eğer bir edebî yarışma içinse, ikincilik ödülünü almaya çalışın; çünkü birincilik daima hatır için veya soyluluk sebebiyle verilir; ikincilik ödülü kesinlikle hakedene, üçüncülük de ikinciye verilir; bu hesaba göre, birinci aslında üçüncüdür; tıpkı üniversitede verilen dereceler gibi. Her şeye rağmen, birinci sıfatını kazanan, büyük bir şahsiyettir."

"Şimdilik," dedi içinden Don Lorenzo, "size deli hükmü giydirmem mümkün değil; devam edelim."

Don Quijote'ye dedi ki:

"Bana öyle geliyor ki, zat-ı âliniz mektep görmüşsünüz; hangi bilimleri tahsil ettiniz?"

"Gezgin şövalyelik bilimini," diye cevap verdi Don Quijote. "Şiir seviyesinde bir bilimdir; hattâ iki parmak fazlalığı vardır."

"Ben bu bilimi hiç bilmiyorum," dedi Don Lorenzo; "daha önce hiç duymadım."

"Dünyanın neredeyse bütün bilimlerini kendinde toplamış olan bir bilimdir," diye cevap verdi Don Quijote. "Bunu meslek edinen kişi, herkese payını, hakkını verebilmek için, hem kamu hukukunun, hem özel hukukun yasalarını bilmek, hukukçu olmak zorundadır. Nerede olursa olsun, istendiği anda, bağlı olduğu Hıristiyan dini hakkında açık seçik, doğru açıklamalarda bulunabilmek için, dinbilimci olmak zorundadır. Issız ve çorak yerlerde, yaraları iyileştirici özelliğe sahip otları tanıyabilmek için, hekim, özellikle de bitki bilimcisi olmak zorundadır; çünkü bir gezgin şövalye, adım başı kendisini tedavi edecek birini arayamaz. Yıldızlara bakıp gecenin saat kaçı olduğunu, dünyanın neresinde, hangi iklimde bulunduğunu anlayabilmek için, astrolog olmak zorundadır. Her an ihtiyaç duyacağı bir durum başgösterebileceği için de, matematik bilmek zorundadır. Bütün temel ve ilâhî faziletlere sahip olması gerektiği üzerinde durmayıp, daha küçük ayrıntılara gireceğim; efsanede balık Nicola ya da Nikolaos nasıl yüzüyorsa, öyle yüzmeyi bilmek zorundadır. Bir atı nallamayı, eyerlemeyi, gem vurmayı bilmek zorundadır. Daha önemli konulara dönecek olursak, Tanrı'ya ve sevgilisine bağlılığını muhafaza etmek zorundadır; düşünceleri iffetli, sözleri dürüst, davranışı cömert, yaptıkları kahramanca, zorluklara dirençli, yardıma muhtaç olanlara karşı merhametli olmak ve son olarak da, doğruyu, hayatı pahasına da olsa, savunmak zorundadır. İyi bir gezgin şövalye, bütün bu irili ufaklı özellikleri kendinde toplar. İşte, Señor Don Lorenzo, bir şövalye-

nin tahsil ve icra ettiği bilim, fasafiso bir bilim miymiş, mekteplerde, üniversitelerde okutulan en hatırı sayılır bilimlere ulaşabilir miymiş, zat-ı âliniz karar verin."

"Eğer öyleyse," dedi Don Lorenzo, "bence bu bilim diğer bütün bilimlerden üstün."

"Eğer öyleyse ne demek?" dedi Don Quijote.

"Demek istiyorum ki," dedi Don Lorenzo, "ben bütün bu faziletleri kendinde toplamış gezgin şövalyelerin geçmişte de, günümüzde de, olduğundan şüpheliyim."

"Şimdi söyleyeceklerimi, daha önce de çok kereler söyledim," diye cevap verdi Don Quijote. "Dünyadaki insanların çoğu, bu dünyada gezgin şövalyeler olmadığı görüşünü paylaşıyor. Ben, Tanrı mucizevî bir şekilde bu insanların kafasına, gezgin şövalyelerin geçmişte de, şimdi de var oldukları gerçeğini sokmadığı takdirde, tecrübenin de bana çok kereler göstermiş olduğu gibi, bunu anlatmaya çalışmanın nafile olacağını düşündüğümden, şimdi zat-ı âlinizi, birçok kişinin paylaştığı bu yanılgıdan kurtarmak için vakit kaybetmek istemiyorum. Onun yerine, sizi bu yanılgıdan kurtarsın, gezgin şövalyelerin geçmiş yüzyıllarda dünyaya ne kadar faydalı ve gerekli olduğunu, günümüz dünyasında da, olsalar, ne kadar yararlı olacaklarını size göstersin diye Tanrı'ya dua etmeyi düşünüyorum. Ne var ki, şu anda, insanların günahları yüzünden dünyada tembellik, aylâklık, oburluk ve zevk hâkim."

Bunun üzerine Don Lorenzo içinden şöyle düşündü:

"Konuğumuz aldı başını gidiyor; ne olursa olsun, yiğit bir deli; böyle düşünmemem için sersem olmam lâzım."

Bu noktada, yemeğe çağrıldıkları için, konuşmalarına son verdiler. Don Diego oğluna, misafirin zekâsı konusunda hangi sonuca vardığını sordu. O da şöyle cevap verdi:

"Onu delilikten, dünyanın en iyi hekimleri bile kurtaramaz; şuurlu aralıkları olan, kısmî bir deli o."

Yemeğe geçtiler; yemek, Don Diego'nun davetleri konusunda yolda gelirlerken anlattıklarına uygundu; temiz, bol ve lezzetliydi. Ama Don Quijote'yi en çok memnun eden, bütün evde hüküm süren, Chartreuse manastırlarını andıran harikulâde sessizlikti. Sofra kaldırıldıktan, Tanrı'ya şükredilip eller yıkandıktan sonra, Don Quijote, edebiyat yarışması şiirini okumasını, Don Lorenzo'dan ısrarla rica etti. Don Lorenzo da buna cevaben, şiirlerini okumaları istendiğinde reddeden,

istenmediğinde kusan şairlere benzememek için, şiirini okuyacağını söyledi.

"Bir ödül beklemiyorum; sadece zihnime temrin olsun diye yazdım," dedi.

"Benim bir dostum, üstelik de akıllı bir dostum," dedi Don Quijote, "insanın *glosa* yazmakla uğraşmaması gerektiği görüşünü savunurdu. Sebebi de, onun fikrince, bir *glosa*'nın hiçbir zaman asıl metne ulaşamaması, çoğu zaman da, amaçlanan, hedeflenen konunun tamamen dışına çıkması idi. Ayrıca, *glosa* kurallarının fazlasıyla katı olduğu, sorulara, *dedi*'lere, *diyebilirim ki*'lere, fiilleri isim yapmaya, anlamın değiştirilmesine izin vermedikleri görüşünü de savunurdu; *glosa* yazanları bağlayan daha birçok kısıtlama ve sınırlamayı zat-ı âliniz daha iyi bilirsiniz herhalde."

"Doğrusunu isterseniz, Señor Don Quijote," dedi Don Lorenzo, "sürekli sizin bir hatanızı yakalamayı arzu ediyorum, ama beceremiyorum; yılanbalığı gibi elimden kayıyorsunuz."

"Bu elden kaymayla zat-ı âlinizin ne demek istediğini anlamıyorum," diye cevap verdi Don Quijote.

"Açıklayacağım ne demek istediğimi," dedi Don Lorenzo; "zat-ı âliniz şimdilik asıl metni ve *glosa*'sını dikkatle dinleyin:

Şimdi'ye dönüşse Geçmiş,
Gelecek'i daha fazla beklemeden
ya da artık zamanı gelse,
Gelecek'te olacakların.

GLOSA

Kader'in bana yaptığı iyilik de bitti,
her şeyin bittiği gibi nihayet,
bir zamanlar böyle cimri değildi Kader,
ama sonra kesti iyilik yapmayı,
artık ne cömert eskisi gibi ne de ölçülü.
Kader, beni görüyorsun,
yüzyıllardır ayaklarının dibindeyim,
bana talihimi geri ver,
talihli biri olurdum tekrar,

Şimdi'ye dönüşse Geçmiş.

Ne şan, ne alkış ne de zafer,
ne başka bir başarı, ne de başka üstünlük,
başka bir zevk istemiyorum,
şimdi üzülerek hatırladığım
o mutlu zamana dönmekten başka.
Kader, beni başa geri döndür,
yatışır o zaman ateşimin bütün şiddeti,
hele bu iyiliği şimdi yapsan,
Gelecek'i daha fazla beklemeden.

İmkânsız şeyler istiyorum,
zamanın tekrar etmesi
bir kere geçtikten sonra,
başaracak bir güç var mı
bunu bu dünyada?
Zaman kaçar, uçar,
hızlıdır, geri dönmez,
hata eder bunu isteyen:
zaman geçse,
ya da artık zamanı gelse.

Karışık bir hayat bu yaşadığım,
kâh umut ederek, kâh korkarak,
tıpkı ölüm gibi bu,
ölürken çok daha kolaydır
acının bitmesini beklemek.
Benim için daha iyi olurdu bitirmek,
ama öyle değil,
çünkü hayat ikna ediyor,
korkusunu duyuyorum ben
Gelecek'te olacakların."

Don Lorenzo *glosa*'yı bitirdiğinde, Don Quijote ayağa kalktı ve yüksek sesle, âdeta haykırarak, eliyle Don Lorenzo'nun sağ elini sımsıkı kavrayarak, dedi ki:

"Yüce Tanrı'ya bin şükürler olsun, ey soylu delikanlı, siz dünyanın en iyi şairisiniz; Tanrı affetsin, bir şairin dediği gibi, siz Kypros

ve Gaeta değil, bugün ayakta olsa Atina akademileri, bugün var olan Paris, Bologna ve Salamanca akademileri tarafından ödüllendirilmeye lâyıksınız! Tanrı'ya yalvarıyorum, birincilik ödülünü size vermeyen jüriyi Phoibos ok yağmuruna tutsun, Musa'lar evlerinin eşiğinden içeri asla adım atmasın. Beyefendi, lütfedip başka şiirlerinizi de okuyun bize; olağanüstü dehanızı çeşitli yönleriyle tanımak isterim."

Don Lorenzo, deli olduğuna kanaat getirdiği halde, Don Quijote'nin övgülerine sevinmesin mi? Ey iltifatın kudreti, nelere kadirsin, hâkimiyet alanın ne kadar geniş! Don Lorenzo da bu gerçeği doğrulayarak Don Quijote'nin isteğini ve ricasını yerine getirdi; Pyramus ile Thisbe efsanesi ya da hikâyesiyle ilgili şu soneyi okudu:

SONE

Genç ve güzel kız yıkar,
deler Pyramus'u duymak için duvarı,
görmek için o dar, inanılmaz yarığı
ayrılır Kıbrıs'tan Aşk, yola çıkar.
Cesaret edemez ses, fısıldar,
geçemez böyle dar bir boğazı,
ama sevişir o delikte ruhları
çünkü kolayca buluşur bütün âşıklar.
Dayanılmaz oldu arzu,
çağırıyor kendi isteğiyle ölümü tedbirsiz bakire,
hele bakın şu hikâyeye:
Ah ne tuhaf şey bu!
Öldürüyor, gizliyor, canlandırıyor ikisini de
bir kılıç, bir mezar, bir hâtıra tek bir hamlede.

"Tanrı'ya şükürler olsun!" dedi, Don Lorenzo'nun sonesini dinleyen Don Quijote. "Sayısız cüce şairden sonra, nihayet zat-ı âliniz gibi yüce bir şair gördüm, beyefendi. Bu sonenin inceliği, bunu açıkça ortaya koyuyor!"

Don Quijote, dört gün boyunca Don Diego'nun evinde el üstünde ağırlandı; dört günün sonunda, gitmek için Don Diego'dan izin istedi. Evinde gördüğü izzet ü ikrama müteşekkir olduğunu, ancak, gezgin şövalyelere, uzun süre tembellik ve eğlenceyle vakit geçirmek yakışmadığından, o yörede çok sık rastlandığını bildiği serüvenler peşinde koşmak, görevini yerine getirmek üzere yola çıkmak istediğini söyledi.

Yoluna dümdüz devam ederek varacağı Zaragoza'daki mızrak dövüşlerinin başlangıç gününe kadar, vaktini bu şekilde değerlendirmeyi düşünüyordu. Daha önce, o civarda, hakkında çeşitli şaşırtıcı şeyler anlatılan Montesinos Mağarasına girmesi, aynı şekilde, genellikle Ruidera adıyla anılan yedi lagünün gerçek kaynağını keşfetmesi gerekiyordu.

Don Diego ve oğlu, bu şerefli kararı için kendisini tebrik ettiler; evlerinden, çiftliklerinden, canı ne isterse almasını, kendisine seve seve hizmet edeceklerini, yiğitliğinin ve şerefli mesleğinin, kendilerini buna mecbur ettiğini söylediler.

Nihayet, yola çıkacakları gün geldi; Don Quijote için ne kadar sevinçli bir günse, Sancho Panza için o kadar kasvetli ve uğursuz bir gün. Sancho, Don Diego'nun evindeki bolluktan pek memnundu; ormanların, ıssız kırların açlığına, yoksul heybelerinin kıtlığına dönmek istemiyordu; buna rağmen, heybelerini en gerekli gördüğü şeylerle tıkabasa doldurdu. Don Quijote, vedalaşırken Don Lorenzo'ya dedi ki:

"Zat-ı âlinize daha önce söylemiş miydim, bilmiyorum, söylediysem, tekrar etmiş olayım: Zat-ı âliniz, Şöhret tapınağının erişilmez doruğuna varmak için daha az zahmetli bir yol bulmak isterseniz eğer, yapacağınız tek şey, biraz dar olan şiir yolunu bir yana bırakıp, dapdaracık olan gezgin şövalyelik yolunu tutmaktır; bu yol sizi bir çırpıda imparatorluğa ulaştırabilir."

Don Quijote, bu sözleriyle, deliliği dâvasını sonuçlandırmış oldu; sözüne şöyle devam etti:

"Tanrı şahidimdir, Señor Don Lorenzo'yu yanımda götürüp ona alçakgönüllüleri bağışlamayı, kibirlilere tekme tokat boyun eğdirmeyi, yani icra ettiğim mesleğin gereği olan faziletleri öğretmeyi çok isterdim. Ama genç yaşı bunu gerektirmediği ve övgüye değer çalışmaları izin vermeyeceği için, sadece bir tavsiyeyle yetineceğim: Zat-ı âliniz, bir şair olarak, kendi fikirlerinizden ziyade, başkalarının fikirleriyle kendinizi yönlendirirseniz, meşhur olabilirsiniz; çünkü hiçbir evlât, annesine, babasına çirkin görünmez; bu yanılgı, zihnin hayat verdiği evlâtlar için daha da geçerlidir."

Baba oğul, bir kez daha Don Quijote'nin kâh akıllı, kâh saçma, karışık sözlerine ve arzularının tek amacı, tek hedefi olan bahtsız serüvenlerin peşinde koşmak konusundaki şaşmaz inadına şaşırıp kaldılar. Tekliflerini ve iyi dileklerini tekrarladılar; Don Quijote'yle Sancho, şatonun hanımından da izin istedikten sonra, Rocinante'yle boz eşeğin üzerinde yola düştüler.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Âşık çobanın serüvenine ve başka, gerçekten hoş olaylara dair

Don Quijote, Don Diego'nun köyünden pek fazla uzaklaşmamıştı ki, karşısına dört merkep üzerinde iki rahip veya talebeyle[1] iki köylü çıktı. Talebelerden birinin yanında, yeşil çadır bezinden, iple bağlanmış bir bohça vardı; içinde, göründüğü kadarıyla, beyaz, güzel bir kumaş ve iki çift kaba yün çorap vardı. Öteki talebenin yanında, sadece, iki tane yeni, uçları deri düğmeli demir eskrim kılıcı vardı. Köylülerin yanındaki eşyalar, bunları büyük bir kentten almış olduklarını ve köylerine dönmekte olduklarını gösteriyordu. Hem talebeler, hem de köylüler, Don Quijote'yi ilk kez gören herkesin düştüğü şaşkınlığa düştüler. Diğer insanlardan bu kadar farklı olan bu adamın kim olduğunu çok merak ettiler.

Don Quijote kendilerini selâmladı; ne tarafa gittiklerini sordu; yollarının aynı olduğunu öğrenince, birlikte gitmeyi önerdi ve biraz yavaşlamalarını rica etti; onların eşekleri kendi atından hızlı gidiyordu. Sonra hatırlarını kırmayıp kısaca kim olduğunu, görevini ve mesleğini, dünyanın dört bir yanında serüven peşinde dolaşan bir gezgin şövalye olduğunu anlattı. Asıl adının La Mancha'lı Don Quijote, lâkabının da, *Aslanlar Şövalyesi* olduğunu söyledi. Bütün bunlar, köylüler için Çince kadar anlaşılmaz olduğu halde, Don Quijote'nin şuur bozukluğunu derhal anlayan talebeler için, öyle değildi; yine de kendisini hayretle, saygıyla seyrediyorlardı; biri dedi ki:

"Saygıdeğer şövalye, serüven peşinde koşanların âdeti olduğu üzre, belirli bir rotanız yoksa, lütfedip bizimle birlikte gelin; bugüne kadar La Mancha'da, hattâ fersahlarca mesafede yapılmış düğünlerin en güzelini, en zenginini görmüş olursunuz."

Don Quijote, bu kadar methettiğine göre, bir prens düğünü mü olduğunu sordu.

"Hayır, değil," diye cevap verdi talebe; "bir çiftçiyle bir çiftçi kızının düğünü; oğlan bu yörenin en zengini, kız da insan gözünün görmüş olduğu en güzel kız. Düğün töreni çok değişik olacak; çünkü gelinin köyüne yakın bir çayırda kutlanacak. Gelinin adı Güzel Quiteria'dır, damadınki de Zengin Camacho; kız on sekiz yaşında, oğlan yirmi iki; tam birbirlerine göreler; gerçi herkesin sülâlesini ezbere bilen kimi meraklılar, Güzel Quiteria'nın sülâlesinin Camacho'nunkinden

1) Rahiplerle talebeler aynı kıyafeti giyerlerdi.

daha soylu olduğunu söylüyorlar, ama artık buna önem verilmiyor; zenginlik birçok kusuru kapatabiliyor. Her neyse, bu Camacho çok cömert olduğundan, bütün çayırı dallarla örtmeyi kafasına koydu; yani güneş, toprağı kaplayan yeşil çimenleri ziyaret etmek isterse, işi çok zor olacak. Ayrıca danslar da düzenledi; hem kılıç dansı, hem de çıngırak dansı; damadın köyünde çok güzel çıngırak çalanlar vardır. Topuk vuran dansçılardan hiç sözetmiyorum; onlardan kıyamet kadar çağrıldı. Ama bence bu düğünü asıl unutulmaz kılacak olan, söylediğim, daha söylemeden geçtiğim birçok şey değil, küskün Basilio'nun yaptıkları olacak. Bu Basilio, Quiteria'nın köyünden bir çobandır. Evi, Quiteria'ların evine bitişiktir; aşk da bunu fırsat bilip Pyramus'la Thisbe'nin unutulmuş sevdalarını tekrar canlandırdı. Basilio daha küçücük yaşında, Quiteria'ya âşık oldu; Quiteria da onun hislerine, binlerce masum lütufla karşılık verdi; o kadar ki, iki çocuğun, Basilio'yla Quiteria'nın aşkları, köyde eğlence konusu oldu. Çocuklar büyüdü; Quiteria'nın babası, Basilio'ya eskisi gibi eve girip çıkmayı yasaklamaya karar verdi. Sürekli korku ve şüphe içinde yaşamamak için de, kızını varlıklı Camacho'yla evlendirmeyi tasarladı; talihin, tabiat kadar cömert davranmamış olduğu Basilio'yu, iyi bir koca olarak görmüyordu. Eğer kıskançlığı bir yana bırakıp gerçekleri dile getirmek gerekirse, Basilio hayatımızda gördüğümüz en çevik delikanlıdır; müthiş cirit atar, çok iyi güreşçidir ve mükemmel top oynar; tazı gibi koşar, keçiden iyi atlar, gülleyle çomak devirirken mucizeler yaratır. Ayrıca bülbül gibi sesi vardır, gitarı konuştururcasına çalar ve her şeyden önemlisi, kılıç oyununda rakipsizdir."

Bunun üzerine Don Quijote, "Bu delikanlı," dedi, "sırf bu yeteneği sayesinde, değil Güzel Quiteria'yla, bugün sağ olsa, Lancelot'a ve engellemek isteyen herkese rağmen, Kraliçe Guinevere ile evlenmeye lâyık olurdu."

"Bunu gelin de karıma anlatın!" dedi, o ana kadar sessizce ilerlemiş olan Sancho Panza. "Karım, herkesin mutlaka kendi dengiyle evlenmesini istiyor; 'davul dengi dengine diye çalar,' diyor. Benim bu Basilio'ya kanım ısındı; bu Señora Quiteria'yla evlensin isterdim; birbirlerini sevenlerin evlenmesine mani olanları Tanrı bağışlasın, ruhları şad olsun – az kalsın tersini söyleyecektim."

"Bütün birbirlerini sevenler evlenecek olsalar," dedi Don Quijote, "anne babalar, evlâtlarını uygun kişilerle, zamanında evlendirme haklarını kaybetmiş olurlardı. Kocalarının seçimi kızlara bırakılsaydı, kimi babasının hizmetkârını, kimi sokaktan geçerken gördüğü, sefih

kabadayının teki olsa da, cesur, matah sandığı adamı seçerdi. Aşk ve tutku, bir eş seçmek için son derece gerekli olan sağduyuyu kolayca köreltir. Eş seçiminde yanılmak büyük bir tehlikedir ve doğru seçimi yapabilmek için, büyük bir bilgeliğe ve Tanrı'nın yardımına ihtiyaç vardır. İnsan uzun bir yolculuk yapmak istediğinde, eğer ihtiyatlıysa, yola çıkmadan önce, güvenilir, barışsever bir yol arkadaşı arar kendisine. Madem öyle, ömrü boyunca, son durak olan ölüme kadar sürecek yolculukta, niye aynı şeyi yapmasın? Hele yol arkadaşı, karı-kocaya yakışır şekilde, yatakta, sofrada ve diğer her yerde kendisine eşlik edecekken. İnsan seçtiği eşini, satın aldığı bir mal gibi geri veremez, değiştiremez, takas edemez; çünkü evlilik, hayat boyu süren bir durumdur; öyle bir boyunduruktur ki, boyna geçirildiğinde Gordion düğümüne dönüşür ve ancak ölümün tırpanı biçince çözülür. Bu konuda daha çok şey söyleyebilirdim; ancak Basilio'nun hikâyesine ilişkin, sayın lisans talebesinin anlatacak başka bir şeyi olup olmadığını merak ediyorum."

Bakalorya veya Don Quijote'nin dediği gibi lisans talebesi, buna şöyle cevap verdi:

"Anlatabileceğim bir tek şey var: Güzel Quiteria'nın Zengin Camacho'yla evleneceğini öğrendiği andan itibaren, Basilio'nun güldüğünü, mantıklı bir söz söylediğini gören olmadı. Hep kederli, dalgın geziyor; kendi kendine konuşuyor; aklını oynattığı açıkça belli oluyor. Az yiyip az uyuyor; meyveden başka şey yemiyor; uyursa da, vahşî hayvanlar gibi kırlarda, sert toprağın üzerinde uyuyor. Arasıra gökyüzüne bakıyor, bazen de gözlerini yere dikip kendinden öyle geçiyor ki, giysileri rüzgârla kıpırdayan, giydirilmiş bir heykele benziyor. Kısacası, kalbinin tutkuyla yandığına dair öyle işaretler veriyor ki, kendisini tanıyan herkes, yarın Güzel Quiteria'nın *evet*'inin, onun ölüm fermanı olacağından korkuyor."

"Tanrı bir çaresini bulur," dedi Sancho. "Çünkü derdi veren Tanrı, ilâcını da verir; gün doğmadan neler doğar, her gün bir olmaz; bir günde dağlar devrilir. Ben aynı anda hem yağmur yağıp hem güneş açtığını da gördüm, gece turp gibi yatan adamın sabah kalkamadığını da. Söyler misiniz, feleğin çarkına çomak soktum diye böbürlenebilecek bir tek kişi var mıdır? Kesinlikle yoktur. Ben bir kadının *evet*'iyle *hayır*'ı arasına bir iğne bile sokmaya kalkışmam, sığmaz çünkü. Quiteria'nın Basilio'yu bütün kalbiyle sevdiğine dair teminat verin bana, ben de ona bir çuval dolusu iyi talih vereyim. Aşkın öyle

bir gözlüğü vardır ki, bakırı altın, fakirliği zenginlik, gözdeki çapağı inci gibi gösterir, derler."

"Ne zaman susacaksın, Sancho, lânet olsun?" dedi Don Quijote. "Atasözlerini, meselleri böyle peşpeşe dizmeye başladın mı, Yahuda'dan başkası sabredemez, şeytan götürsün seni. Hayvan herif, sen çomaktan, çarktan ne anlarsın?"

"Ya! Dediklerimi anlamıyorsanız, söylediklerimi saçma bulmanızda şaşılacak bir şey yok," diye cevap verdi Sancho. "Ama önemli değil; ben anlıyorum ne dediğimi; fazla saçmalamadığımı da biliyorum. Zat-ı âliniz her zaman söylediklerimi, hattâ yaptıklarımı tekit edersiniz zaten."

"*Tekit* değil, *tenkit* diyeceksin," dedi Don Quijote. "Düzgün konuşma düşmanı, Tanrı seni kahretsin."

"Bana kızmayın lütfen efendim," diye cevap verdi Sancho; "biliyorsunuz ben sarayda yetişmedim; Salamanca'da tahsil de görmedim; harfleri eksik mi, fazla mı söylediğimi bilemem. Hey ulu Tanrım! Sayago'luyu zorla Toledo'lu gibi konuşturmanın âlemi yok ki[2]; üstelik Toledo'lular arasında da, bu fiyakalı konuşma işinde o kadar marifetli olmayanlar vardır."

"Doğrudur," dedi lisans talebesi; "çünkü Tabakhaneler mahallesinde, Zocodover'de yetişenler, bütün gün katedralin avlusunda gezinenler kadar güzel konuşamaz; oysa hepsi Toledo'ludur. Arı dil, doğru, kibar ve anlaşılır dil, natıkalı saraylıların konuştuğu dildir; isterlerse Majalahonda köyünde doğmuş olsunlar. Natıkalı dedim, çünkü öyle olmayan saraylılar çoktur; oysa natıka, güzel lisanın dilbilgisidir ve kullanıla kullanıla yerleşir. Ben, beyler, günahlarıma karşılık, Salamanca'da hukuk tahsili gördüm ve düşüncelerimi açık seçik, sade ve anlamlı kelimelerle ifade etmemle övünürüm."

"Şu yanınızdaki kılıçları oynatmadaki ustalığınızla daha çok övünmeseydiniz," dedi öteki talebe, "lisans imtihanında sonuncu değil, birinci olurdunuz."

"Dikkat edin Corchuelo," dedi lisans talebesi, "eskrim sanatını hafife almakla, dünyanın en büyük hatasına düşmektesiniz."

"Bence bu kesinlikle hata değil, ispatlanmış bir gerçektir," dedi Corchuelo. "Bunu size tecrübeyle göstermemi isterseniz, sizin yanınızda kılıç var; yer uygun; bende de bilek gücü var, cesaretim de eklenince az şey sayılmaz; benim yanılmadığımı itiraf etmek zorunda kalacaksı-

2) Sayago yöresinin kaba lisanı, İspanyol tiyatrosunda tipik köylü konuşması, Toledo lisanı da düzgün konuşma örneğiydi.

nız. İnin eşeğinizden, ölçülü adımlarınızı, dönüşlerinizi, kesmelerinizi, bütün sanatınızı kullanın; ben Tanrı'nın yardımıyla, kendi kaba, yontulmamış becerimle, size gün ortasında yıldızları saydıracağım. Beni sırtımı çevirmeye zorlayacak adam, anasının karnından doğmamıştır; yere seremeyeceğim hiç kimse yoktur."

"Sırtınızı dönüp dönmeyeceğinize ben karışmam," diye cevap verdi eskrimci; "ama ilk ayak bastığınız yerde mezarınız kazılabilir; yani küçümsediğiniz sanat, oracıkta sizi öldürebilir."

"Şimdi göreceğiz," dedi Corchuelo.

Hemen eşeğinden atlayıverdi ve lisans talebesinin eşeğine yüklenmiş kılıçlardan birini kaptı öfkeyle.

"Böyle olmaz," dedi bu sırada Don Quijote; "bu eskrim karşılaşmasının ve bir türlü çözümlenmeyen bu meselenin hakemi ben olmak istiyorum."

Rocinante'nin üstünden inip mızrağını kavradı ve yolun ortasına dikildi. Tam o sırada, lisans talebesi zarif beden hareketleriyle, ölçülü adımlarla Corchuelo'ya yaklaşıyordu; Corchuelo ise, deyim yerindeyse gözleri ateş saçarak ilerledi. Yanlarındaki iki köylü, eşeklerinden inmeyip bu ölümcül trajedide seyirci olarak yer aldılar. Corchuelo'nun yaptığı sayısız vuruş, dürtüş, kesme, çapraz ve çift el tuş, soluk aldırmadan, dolu gibi yağmaktaydı. Öfkeli bir aslan gibi saldırıyordu; ne var ki, lisans talebesinin kılıcının düğmesi, ağzının ortasına isabet eden bir darbeyle onu karşılıyor, öfkesinin ortasında onu durduruyor, kutsal emanetlere yakışan bağlılıkla olmasa bile, kutsal bir emanetmişçesine öptürüyordu kendini.

Sonunda, lisans talebesinin dürtüşleri, rakibinin kısa cüppesinin tek tek bütün düğmelerini sıradan geçirdi; eteklerini ahtapot kolları gibi şeritlere ayırdı; şapkasını iki kere yere düşürdü; sonuçta rakibini öyle yordu ki, Corchuelo çaresizlik, öfke ve hırs içinde kılıcını kabzasından tutup vargücüyle fırlattı. Hazır bulunan köylülerden biri, kâtip olanı, gidip kılıcı aldı; daha sonra da, kılıcın yaklaşık üç çeyrek fersah uzağa fırlatılmış olduğuna dair ifade verdi. Bu tanıklığı, sanatın kuvvetten üstün olduğunu bütün açıklığıyla, gerçekliğiyle göstermeye yaramıştır.

Corchuelo yorgun argın oturdu; Sancho kendisine yaklaşıp dedi ki:

"Tanrı hakkı için, saygıdeğer efendim, zat-ı âlinize bir tavsiyede bulunacağım: Bundan böyle kimseye kılıçla meydan okumayın; güreşe, cirit atmaya davet edin; hem yaşınız uygun, hem de kuvvetiniz. Benim

duyduğuma göre, bu *eskrimci* denen adamlar, kılıcın ucunu iğne deliğine bile geçiriyormuş."

"Ben hatamı anladığıma, tecrübeyle, çok uzağında olduğum gerçeği gördüğüme memnunum," dedi Corchuelo.

Ayağa kalkıp lisans talebesini kucakladı ve eskisinden de daha yakın dost oldular. Kılıcı almaya giden kâtibin dönmesi uzun sürer düşüncesiyle beklemek istemeyip, hepsinin yerlisi olduğu Quiteria'nın köyüne bir an önce varabilmek için, yola devam etmeye karar verdiler.

Yolun geri kalanında, lisans talebesi kendilerine kılıcın üstünlüklerini anlattı; öyle ikna edici sözler söyledi, hesaplar, matematiksel ispatlar ortaya koydu ki, hepsi bu sanatın üstünlüğünü kavradı; Corchuelo da inadından vazgeçti.

Hava kararmıştı; köye yaklaşırlarken, hepsine, köyün üzerinde sayısız parlak yıldızla kaplı bir gökyüzü uzanıyormuş gibi göründü. Aynı anda, flüt, davul, santur, alboka, tef, zil gibi çeşitli müzik âletlerinin karışık, tatlı seslerini duydular. Yakına geldiklerinde, ağaç dallarından köyün girişine bir kameriye kurulmuş ve küçük küçük ışıklarla donatılmış olduğunu gördüler; o sırada çok hafif esen rüzgâr ışıkları söndürmüyor, gücü ağaç yapraklarını kıpırdatmaya bile yetmiyordu. Çalgıcılar, düğünü neşelendiriyor, o güzel çayırda küçük topluluklar halinde geziyor, kimi dans ediyor, kimi şarkı söylüyor, kimi de sayılan çeşitli âletleri çalıyordu. Kısacası, her tarafta neşeyle mutluluk hoplayıp zıplıyor gibiydi.

Birçok kişi, ertesi gün Zengin Camacho'nun düğünüyle Basilio'nun cenaze töreninin yapılacağı o yerde, herkes temsilleri ve dansları rahatça izleyebilsin diye platformlar inşa etmekle meşguldü. Köylü de, bakalorya talebesi de rica ettikleri halde, Don Quijote köye girmek istemedi; kendisi için son derece geçerli olan bir mazeret gösterdi: Gezgin şövalyelerin âdeti, altın çatılar altında bile olsa, köylerde, kentlerde değil, kırlarda, ormanlarda uyumaktı. Ve böylece, Don Diego'nun şatosunda veya evinde gördüğü rahatı hatırlayan Sancho hiç istemediği halde, yoldan biraz uzaklaştılar.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Zengin Camacho'nun düğünüyle Yoksul Basilio serüvenine dair

Parlak güneş, sıcak ışınlarıyla beyaz şafağın altın saçlarındaki inci damlalarını kurutmaya ancak zaman bulmuştu ki, Don Quijote kollarını, bacaklarını sallayıp tembellikten kurtararak ayağa kalktı ve silâhtarı Sancho'ya seslendi; hâlâ horlamakta olduğunu görünce, uyandırmadan önce dedi ki:

"Ey sen, yeryüzünde yaşayan insanların en talihlisi, kıskanmadan, kıskanılmadan, huzur içinde uyuyorsun; peşinde büyücüler yok; büyüler korkutmuyor seni. Uyu diyorum tekrar, daha yüz kere de söylerim; sevgilini kıskanıp uykusuz kalmıyorsun; borçlarını nasıl ödeyeceğini, kendini ve küçük, dertli aileni ertesi gün nasıl doyuracağını düşünmekten uykuların kaçmıyor. Ne hırs huzursuz ediyor seni, ne dünyanın boş debdebesi; çünkü senin isteklerin, eşeğine yem vermekten ileri gitmiyor. Seni düşünmenin yükünü ise benim omuzlarıma yükledin; tabiatın ve geleneklerin, efendilere yüklediği bir karşı ağırlık. Hizmetkâr uyuyor, efendi uyanık; onu nasıl doyuracağını, yardım edip lütuflarda bulunacağını düşünüyor. Gökyüzünün toprağa gerekli çiyi yağdırmadan tunca dönüştüğünü görmek, hizmetkârı değil, efendiyi kahrediyor; çünkü o, berekette ve bollukta kendisine hizmet edeni, kıtlıkta ve açlıkta doyurmak zorunda."

Sancho bütün bunlara cevap vermedi; çünkü uyuyordu; Don Quijote mızrağın dibiyle dürtmese, uyanacağı da yoktu. Nihayet uyandı, uyuşuk ve mahmur bir halde etrafına bakıp dedi ki:

"Yanılmıyorsam şu kameriye tarafından, kekik ve sazdan çok ateşte kızaran domuz yağına benzer bir koku geliyor. Böyle kokularla başlayan düğünde ikram bol olmalı doğrusu."

"Yeter, obur herif," dedi Don Quijote. "Gel şu düğüne gidip reddedilen Basilio'nun ne yapacağını görelim."

"Ne yaparsa yapsın," dedi Sancho. "Yoksul olmasaydı da evlenseydi Quiteria'yla. Hem meteliği yok, hem de gözü bulutlarda! Doğrusunu isterseniz efendim, bence yoksul adam bulduğuyla yetinmeli; çoban kulübesinde padişah rüyası görmemeli. Tek kolum üzerine bahse girerim, Camacho isterse Basilio'yu baştan aşağı altınla donatabilir. Madem öyle, Quiteria, Camacho'nun kendisine hiç şüphesiz verdiği,

verebileceği mücevherleri, süsleri reddedip Basilio'nun cirit atmasını, kılıç oynatmasını seçseydi, büyük bir aptallık yapmış olurdu. İyi cirit attı, güzel kılıç oynattı diye adama meyhanede bir bardak şarap vermezler. Satılmayan beceriyle yetenek Kont Dirlos'un olsun; ama böyle yetenekler, bol parası olan birine nasip olmuşsa, o zaman diyeceğim yok işte. İyi bina iyi temelin üstüne kurulur; dünyada en iyi, en sağlam temel de paradır."

Bunun üzerine Don Quijote, "Tanrı aşkına Sancho," dedi, "kes artık şu nutku. Bana öyle geliyor ki, ikide birde başladığın bu nutuklara devam etmene izin verseler, yemeğe de, uykuya da vakit bulamazdın; bütün vaktini konuşarak harcardın."

"Zat-ı âlinizin hâfızası kuvvetli olsaydı," dedi Sancho, "bu son sefere çıkmadan önce yaptığımız anlaşmanın şartlarını hatırlardınız. Bu şartlardan biri, başkası aleyhinde veya zat-ı âlinizin yetkisine karşı olmadığı sürece, canım istediği kadar konuşmama izin vermenizdi. Şu ana kadar ben bu şartı çiğnediğimi sanmıyorum."

"Ben böyle bir şart hatırlamıyorum, Sancho," diye cevap verdi Don Quijote. "Öyle olsa bile, şimdi susup benimle gelmeni istiyorum; dün gece seslerini duyduğumuz çalgılar yine vâdileri şenlendirmeye başladı; evlilik töreni herhalde öğleden sonranın sıcağında değil, sabah serinliğinde yapılacak."

Sancho efendisinin emirlerini yerine getirdi; Rocinante'yi eyerledi, eşeğe semer vurdu ve ikisi hayvanlarına binip ağır ağır kameriyeye doğru ilerlediler.

Sancho'nun ilk gördüğü, koca bir karaağacın üzerinde şişe geçirilmiş bütün bir dana oldu; yanmakta olan bir odun tepeciğinin ateşinde pişecekti. Ateşin çevresindeki altı çömlek, diğer adî çömleklerle bir kalıpta değildi; bunlar altı tane orta boy şarap küpüydü; her birine bir mezbaha dolusu et sığardı. Kesilmemiş koyunlar, içlerinde güvercinler gibi kayboluyordu; çömleklere gömülmek üzere ağaçlara asılmış olan, derileri yüzülmüş tavşanları, tüyleri yolunmuş tavukları saymak mümkün değildi; serinde durmaları için dallara asılmış kuşlar ve çeşitli av hayvanları saymakla bitmezdi.

Sancho, her biri en az on şiniklik, altmıştan fazla tulum saydı; hepsi de, sonradan anlaşıldığına göre, iyi cins şarapla doluydu. Bembeyaz ekmek öbekleri, harman yerindeki buğday yığınları gibiydi. Tuğla gibi üstüste dizilmiş peynirlerle bir duvar örülmüştü. Boya kazanından büyük iki kazandaki yağda, hamur işleri kızartılıyor, iki iri kürekle kı-

zarmış olarak dışarı çıkarılıp, hemen yandaki sıcak bal kazanına daldırılıyordu.

Erkek ve kadın aşçıların sayısı elliyi geçiyordu; hepsi temiz, hepsi çalışkan, hepsi neşeliydi. Dananın yarılmış karnına, ete lezzet versin ve yumuşatsın diye, on iki tane sütten yeni kesilmiş domuz yavrusu doldurulmuştu. Çeşit çeşit baharatlar, libreyle değil, kileyle alınmış gibiydi; hepsi, büyük bir sandıkta sergilenmişti. Kısacası, düğündeki yemekler köy yemekleriydi; ama o kadar boldu ki, bir orduyu doyurabilirdi.

Sancho Panza her şeye bakıyor, hayranlıkla seyrediyor ve bayılıyordu. İlk önce çömleklere gönlünü kaptırdı, esir düştü; içinden orta boy bir tencere alıp yiyebilirdi seve seve. Sonra, şarap tulumları kalbini çeldi. Son olarak da, tavadan çıkan bala bandırılmış kızartmalarda gözü kaldı; o koca göbekli kazanlara tava denilebilirse tabii. Bu duruma daha fazla dayanamayarak, kendini tutamayıp işiyle meşgul aşçılardan birine yaklaştı ve kibar, aç sözlerle, çömleklerden birine bir parça ekmek bandırmasına izin vermesini rica etti. Aşçı buna şöyle cevap verdi:

"Kardeşim, bugün, Zengin Camacho sayesinde, açlığın hüküm süremeyeceği bir gün olacak. Eşekten inin de, şuradan bir kepçe bulun; bir iki tavuk alıverin üstünden, afiyet olsun."

"Kepçe göremiyorum ben," diye cevap verdi Sancho.

"Durun," dedi aşçı. "Yüce Tanrım! Siz de pek nazlı, pek sersemmişsiniz!"

Bunları söyleyip küçük bir kazan kaptı ve çömleklerden birine daldırıp üç tavukla iki kaz çıkartarak Sancho'ya dedi ki:

"Alın yiyin arkadaşım, bununla kahvaltı edin, yemek saatine kadar idare edersiniz."

"Koyacak yerim yok," diye cevap verdi Sancho.

"Öyleyse olduğu gibi, kaşığıyla birlikte götürün," dedi aşçı; "Camacho'nun serveti ve mutluluğu hepsine izin veriyor."

Sancho bu işlerle meşgulken, Don Quijote kameriyenin bir yanından içeri girmekte olan on, on iki çiftçiyi seyrediyordu; hepsi son derece alımlı kısraklara binmişlerdi; hayvanların kır koşumları gösterişli ve süslüydü, göğüs kayışlarına çıngıraklar asılıydı. Atlıların hepsi bayramlık kıyafetler giymişlerdi. Düzenli bir topluluk halinde çayırda bir aşağı bir yukarı koşarak neşeyle bağrışıp çağrışıyorlardı:

"Yaşasın Camacho'yla Quiteria! Kız ne kadar güzelse, oğlan o kadar zengin, kız dünyanın en güzeli!"

Don Quijote bunu duyunca kendi kendine dedi ki:

"Bunların benim Dulcinea del Toboso'mu hiç görmedikleri belli; görmüş olsalar, Quiteria'larını methederken biraz ölçülü davranırlardı."

Kısa bir süre sonra, kameriyenin çeşitli yönlerinden, çok sayıda değişik dansçı içeri girdi. İçlerinden bir grup, kılıç dansçısıydı; yakışıklı, alımlı yirmi dört delikanlının hepsi, ince, bembeyaz ketenlere bürünmüştü; başlarında rengârenk, ince ipek işli mendilleri vardı. Kısraklı adamlardan biri, dansçıların başındaki çevik delikanlıya, dansçılar arasında yaralanan olup olmadığını sordu.

"Şimdilik, Tanrı'ya şükür hiç kimse yaralanmadı; hepimiz sağlamız."

Sonra, diğer arkadaşlarının arasında dönerek ustalıkla dolanmaya başladı; Don Quijote buna benzer dansları görmeye alışık olduğu halde, bu kadar iyisini hiç görmemişti.

Beğendiği bir diğer dans grubu da, güzeller güzeli, gencecik kızlardan oluşuyordu; kızların hepsi, görünüşe bakılırsa, on dört yaşından büyük, on sekizinden küçüktü, yeşil Cuenca dokumaları giymişler, saçlarının bir kısmını örmüş, bir kısmını salmışlardı. Hepsinin saçları o kadar sarıydı ki, güneşle rekabet edebilirlerdi; saçlarını yasemin, gül, horozibiği ve hanımellerinden taçlarla süslemişlerdi. Başlarında, saygın bir ihtiyarla yaşlı bir hanım vardı; ikisi de yaşlarından beklenmeyecek kadar hafif ve çevikti. Müziği, bir çarklı müzik kutusu sağlıyor, kızlar ise iffetli bakışları ve çevik ayaklarıyla, dünyanın en iyi dansçıları olduklarını ortaya koyuyorlardı.

Bunun ardından, sözlü dedikleri türden bir danslı oyun geldi. İki sıra halindeki sekiz orman perisinden oluşuyordu; bir sıranın başında tanrı Cupido, ötekinin başında Çıkar vardı; biri kanatlı, yaylı, sadaklı ve okluydu; öteki simli, rengârenk ipeklere bürünmüştü. Aşk tanrısını izleyen perilerin sırtında, üzerlerinde iri harflerle adları yazılı beyaz parşömenler vardı. İlk perinin adı *Şiir*, ikincisinin *Akıl*, üçüncüsünün *Soy*, dördüncüsününki *Cesaret* idi. Çıkar'ı izleyen periler de aynı şekilde adlandırılmıştı; birincinin adı *Eli Açıklık*, ikincinin *Armağan*, üçüncünün *Servet*, dördüncünün de *Huzurlu Sahiplik* idi. Hepsinin önünde, ahşaptan yapılmış bir kale gidiyordu; kaleyi çeken dört vahşî, sarmaşıklardan, yeşile boyanmış kenevirlerden yapılmış kıyafetleriyle, o kadar tabii görünüyorlardı ki, az kalsın Sancho'yu korkutacaklardı. Kalenin önünde ve dört yüzünde, *İhtiyat Kalesi* yazılıydı. Müziği, dört usta davulcuyla flütçü sağlıyordu.

Dansı Cupido açtı; iki figür yapıp başını kaldırdı ve kalenin mazgalları arasına gizlenen bir genç kıza okuyla nişan alarak kendisine şunları söyledi:

"Ben tanrıyım, güçlüyüm,
havada, karada, her yerde,
geniş, dalgalı denizde,
hattâ derin uçurumun dibindeki
o korkunç cehennemde.
Korkuyu hiç tatmadım,
ne istersem yaparım,
hattâ imkânsızı bile,
emrederim, alırım, koyarım, yasaklarım
mümkün olan her şeyde."

Şiirini bitirdi, kalenin üstünden bir ok aşırdı ve yerine çekildi. Sonra Çıkar gelip iki figür yaptı; davullar sustu, Çıkar konuştu:

"Ben daha becerikliyim Aşk'tan,
Aşk bana yön gösterir,
en iyi soydan geliyorum ben,
en tanınmış, en büyük soydan,
tanrının yeryüzünde yetiştirdiği.
Ben Çıkar'ım,
benimle herkes geçinemez,
ama bensiz iş yapmak da mucizedir,
olduğum gibi adıyorum kendimi sana,
temelli, sonsuza dek, âmin."

Çıkar çekildi; Şiir öne çıktı ve diğerleri gibi figürlerini yaptıktan sonra kaledeki genç kıza gözlerini dikip dedi ki:

"Çok tatlıdır Şiir,
en tatlı, yüce, ciddî,
gönderir ruhunu akıllı kavramlarla,
bin sone kılığında.
Hanımefendi, eğer seni rahatsız etmiyorsa ısrarım,
çok kadınların kıskandığı talihini
yükseltirim ben ayın hâlesine."

Şiir kenara geçti ve Çıkar'ın sırasından Eli Açıklık çıkıp figürlerini tamamladıktan sonra dedi ki:

"Eli Açık derler verici olana,
iki aşırı uçtan kaçındığında,
biri israf bunların,
diğeri de tam tersi, yani cimrilik,
gevşek irade birinin bahanesi,
karşı koymak öbürünün bahanesi.
Ama ben yüceltmek için sevgilimi,
bugünkünden daha müsrif olmalıyım,
çünkü kötü bir alışkanlık da olsa vermek,
şereflidir, âşık gönlün alışkanlığıdır,
insan verdikçe farkedilir."

Bu şekilde, iki sıranın bütün dansçıları çıkıp figürlerini yaptılar, şiirlerini okudular. Şiirlerin kimi sevimli, kimi gülünçtü; Don Quijote engin hâfızasına sadece yukarıda aktarılanları kaydetti. Sonra dansçılar bir araya geldiler; zarif, neşeli hareketlerle döndüler, dans ettiler. Aşk, kalenin önünden geçerken oklarını havaya savuruyor, Çıkar ise, altın rengi çamur toplarını kaleye atıp kırıyordu.

Uzunca bir süre dans ettikten sonra, iri bir tekir kedinin postundan yapılmış, içi para dolu gibi görünen koca bir kese çıkardı; kaleye doğru fırlatınca, tahtalar yerinden oynayıp devrildi ve genç kız ortada, savunmasız, kalakaldı. Çıkar, ekibindeki dansçılarla birlikte geldi; kızın boynuna iri bir altın zincir geçirip zorla esir aldılar; bunu gören Aşk ve yandaşları, kızı ellerinden almaya çalıştılar. Bu hareketlerin hepsini davullar eşliğinde, uyumlu danslarla yapıyorlardı. Vahşiler, iki ekibi barıştırdılar; süratle kalenin tahtalarını birleştirip diktiler ve genç kız yeni baştan kaleye kapandı. Dans böylece sona erdi; seyredenler çok memnun kaldılar.

Don Quijote, perilerden birine bu danslı oyunu kimin yazıp düzenlediğini sordu. Kız da, o köyün, bu tür icatlara meyli olan bir kilise görevlisinin yazdığını söyledi.

"Bahse girerim," dedi Don Quijote, "bu bakalorya sahibi, veya kilise görevlisi, Camacho'dan çok Basilio'nun dostudur ve duadan çok yergilere düşkündür. Dansa Basilio'nun becerileriyle Camacho'nun servetini ne güzel sokmuş!"

Her şeyi dinlemekte olan Sancho Panza dedi ki:

"Ben kralın tarafını tutarım; Camacho'dan şaşmam."

"Demek ki Sancho," dedi Don Quijote, "sen 'Galip olan çok yaşasın!' diyen hödüklerdensin."

"Onlardan mıyım bilmem," diye cevap verdi Sancho; "ama gayet iyi biliyorum ki, Camacho'nun çömleklerinden sıyırıverdiğim şu lezzeti, Basilio'nun tenceresinde asla bulamam."

Don Quijote'ye kaz ve tavuklarla dolu küçük kazanı gösterip içlerinden birini alarak, iştahla, hevesle yemeye başladı; bir yandan da diyordu ki:

"Basilio'nun yeteneklerinin hesabına yazılsın! Herkesin hamuru, ekmeğine göredir. Benim ninem derdi ki, dünyada iki tane soy vardır: Var'lar ve Yok'lar; kendisi daima Var'ları tutardı. Sevgili efendim Don Quijote, bugünkü günde Bilen'in değil, Olan'ın nabzı yoklanır. Altınla kaplı eşek, semer vurulmuş attan gösterişlidir. Bu yüzden, tekrar söylüyorum, ben Camacho'yu tutarım. Onun çömleklerinin köpüğü, kaz, tavuk, tavşan; Basilio'nunki, elimize, daha doğrusu ayağımıza gelecek olsa, su katılmış şarap olurdu."

"Nutkun bitti mi Sancho?" dedi Don Quijote.

"Bitmiş olsun," diye cevap verdi Sancho; "çünkü zat-ı âlinizin sıkıldığını görüyorum; yoksa, üç gün sürecek malzemem vardı."

"Tanrı'ya dua ediyorum Sancho," dedi Don Quijote, "ölmeden önce seni dilsiz göreyim."

"Bu gidişle," dedi Sancho, "zat-ı âliniz ölmeden çok önce ben solucanlara yem olurum. İşte o zaman, sonsuza dek, en azından kıyamete dek tek kelime konuşmayacak kadar dilsiz olurum."

"Öyle olsa bile, ey Sancho," dedi Don Quijote, "sessizliğin asla geçmişteki, şimdiki ve gelecekteki konuşmalarına erişemez. Ayrıca, mantıken, benim ölümümün seninkinden önce olması büyük ihtimal; kısacası, içerken, uyurken bile seni dilsiz görme umudum yok; en azından bunu umabilirdim."

"Tanrı hakkı için efendim," diye cevap verdi Sancho, "o iskelete, yani ölüme güven olmaz; kuzuyu da yer, koyunu da. Bizim rahip söyler, ha yoksulun kulübesi, ha zenginin köşkü, ölüm için farketmez diye. Ölüm denen hanımefendi, nazlı değil, kuvvetlidir; hiçbir şeyden iğrenmez; her şeyi yer, her şeye razı olur; heybelerini her cinsten, her yaştan, her mevkiden insanla doldurur. Öğle uykusuna yatan orakçılardan değildir; her saatte orak sallar; kurusuyla birlikte yaş otları da biçer. Önüne koyulan her şeyi, sanki çiğnemeden yalayıp yutar; çünkü hiç doymayan bir köpek iştahı vardır onda. Karnı olmadığı halde, sanki su

toplamış gibi, bir sürahi soğuk su içercesine, yaşayan herkesin canlarını içmeye susamıştır."

"Yeter, Sancho," diye araya girdi Don Quijote. "Yavaş ol, tökezlemeyesin; doğrusunu istersen, köylü diliyle ölüm hakkında söylediklerin, iyi bir vâizin söyleyebileceği şeylerdi. Sana söylüyorum Sancho, doğuştan gelen sağduyunla, sen vâiz olup bu dünyayı dolaşabilir, çok güzel vaazlar verebilirdin."

"Doğru yaşayış vaaz yerine geçer," diye cevap verdi Sancho; "başka da ilâhiyat bilmem ben."

"İhtiyacın da yok zaten," dedi Don Quijote; "ama ben bir türlü anlayamıyorum, kavrayamıyorum, Tanrı korkusu bilginin başlangıcı olduğuna göre, nasıl olur da, O'ndan, bir çekirgeden korktuğun kadar korkmayan sen, bu kadar çok şey bilirsin?"

"Zat-ı âliniz şövalyeliklerinizi yargılayın efendim," diye cevap verdi Sancho; "başkalarının korkusunu, cesaretini yargılamaya kalkmayın; ben de her babayiğit kadar Tanrı'dan korkmayı bilirim. Şimdi izin verin de şu çömleğin köpüğünü göçürüvereyim; gerisi boş lâftır, her biri için hüküm gününde hesap verilecektir."

Bunu söyledikten sonra, kazanına tekrar, öyle bir iştahla saldırdı ki, Don Quijote'nin de iştahı kabardı; ileride anlatılması zorunlu olan hâdise engel olmasa, şüphesiz Sancho'ya yardım edecekti.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Camacho'nun düğününün devamına ve başka hoş olaylara dair

Don Quijote'yle Sancho, bir önceki bölümde aktarılan konuşmaları yaparlarken, haykırışlar, gürültüler işitildi; kısraklı adamlardan geliyordu sesler; dörtnala koşturarak, haykırarak, gelinle damadı karşılamaya gidiyorlardı. Evlenecek çift, bin türlü müzik âleti ve icadı eşliğinde, rahip, her ikisinin akrabaları ve hepsi bayramlık kıyafetler giymiş olan, civar köylerin bütün ileri gelenleriyle birlikte, yaklaşmaktaydılar. Sancho gelini görünce dedi ki:

"Tanrı hakkı için, çiftçi kızı gibi değil, saray zarafetiyle giyinmiş. Vay canına! Gördüğüm kadarıyla, boynuna çiftçi kızları gibi madalyon değil, değerli mercanlar takmış; elbisesi de yeşil Cuenca dokumasından değil, otuz iplikli ipekli kadifeden. Süslemeleri de beyaz keten

şeritten değil ha! İmanım olsun, satenden! Şu ellere bir bakın! Karakehribar yüzüklerle mi bezenmiş? Yok canım, yüzükler altın, hem de altının iyisi değilse ne olayım; üstelik de peynir gibi bembeyaz inciler oturtulmuş; her biri ateş pahasıdır onların. Vay orospu çocuğu, şu saçlara bakınız! Takma saç değilse, hayatımda gördüğüm en uzun, en sarı saç. Şu zarafete, boyuna bosuna bir kusur bulun kolaysa! Salkım salkım hurmalarla donanmış bir hurma ağacına benzemiyor mu, saçlarından, boynundan sarkan o mücevherlerle? Doğruya doğru, pek güzel kız; evlenmeye hazır."

Don Quijote, Sancho Panza'nın kaba övgülerine güldü; sevgilisi Dulcinea del Toboso haricinde hayatında bundan güzel bir kadın görmediğini düşündü. Güzel Quiteria'nın yüzü biraz solgundu; herhalde bütün gelinler gibi bir önceki geceyi, ertesi günkü düğün için hazırlanarak, uykusuz geçirmişti. Çayırın bir kenarındaki platforma doğru ilerlemekteydiler; nikâh, halılarla, dallarla süslenmiş bu platformun üzerinde kıyılacak, danslar, oyunlar oradan seyredilecekti. Tam vardıkları sırada, arkalarından haykırışlar geldi, birisi şöyle diyordu:

"Bekleyin biraz, düşüncesiz, aceleci insanlar."

Bu haykırışları, bu sözleri duyunca, herkes başını çevirdi ve konuşanın, göründüğü kadarıyla, üzeri alev biçiminde kırmızı ipek şeritlerle süslü siyah ceket giymiş bir adam olduğu anlaşıldı. Başında –sonradan görüldüğü gibi– servi dalından bir cenaze çelengi, elinde de, iri bir asâ vardı. Biraz yaklaşınca, herkes yakışıklı Basilio'yu tanıdı ve nefesini tutarak, sözlerinin, bağırmalarının nereye varacağını beklemeye başladı; böyle bir anda gelişinden, kötü bir olay çıkar diye korkuyorlardı.

Nihayet, yorgun argın, nefes nefese geldi; nişanlıların önünde durdu; çelik sapından tuttuğu asâsını yere sapladı; yüzünün rengi değişti; gözlerini Quiteria'ya dikip boğuk, titrek bir sesle, şu sözleri söyledi:

"Ey nankör Quiteria! Gayet iyi biliyorsun ki, bağlı olduğumuz kutsal dinimiz uyarınca, ben hayatta olduğum sürece, sen evlenemezsin. Ayrıca şunu da biliyorsun ki, ben zamanla ve çalışkanlığımla talihin bana verdiği servetleri artırmayı beklediğim için, senin namusuna yakışan saygıyı gösterdim. Ama sen, benim temiz aşkıma olan borcunu hiç umursamayarak, bana ait olan şeyi başkasına sunmaya kalkıyorsun; zenginliği sayesinde hem talihli, hem çok mutlu olan bir başkasına. Onun bu talihi doruğuna ulaşsın diye, hakettiğini düşündüğüm için değil de, tanrılar böyle istediği için, ben kendi ellerimle onu engelleye-

bilecek olan müşkülü, maniyi kaldıracağım; aradan çekileceğim. Zengin Camacho, nankör Quiteria'yla uzun yıllar, mutluluk içinde yaşasın; mutluluğunun kanatları yoksulluğu tarafından kesilip mezara konan yoksul Basilio ölsün!"

Bunları söyledikten sonra, yere batırmış olduğu asâsını kavradı ve yarısı toprakta kalınca, içinde gizlenen orta boy şişe, kın vazifesi gördüğü anlaşıldı. Kabza denebilecek kısmı yere sapladıktan sonra, korkusuzca, kararlılıkla üzerine atıldı ve aynı anda, ucu kanlı şiş, yarısına kadar sırtından dışarı çıktı; zavallı, kendi kanına bulanmış, kendi silâhıyla deşilmiş olarak yerde serili kaldı.

Bu sefaleti ve acıklı felâketi karşısında merhamet hisleriyle dolan arkadaşları, hemen yardımına koştular. Don Quijote de Rocinante'yi bırakıp yardıma koştu; onu kucakladı ve henüz son nefesini vermediğini gördü. Şişi çıkarmak istediler; ama hazır bulunan rahip, günah çıkarmadan çekmemelerini önerdi; çünkü çekmeleriyle son nefesini vermesi bir olacaktı. Bu arada Basilio biraz kendine gelir gibi oldu ve baygın, inleyen bir sesle dedi ki:

"Nankör Quiteria, bu son ve güçlü badirede bana karım olarak elini uzatsaydın, gözüpekliğimin, beni sana ait olma mutluluğuna kavuşturduğu için, bir mazereti olduğunu düşünürdüm."

Bunu duyan rahip, beden zevklerinden önce ruhunun selâmetiyle ilgilenmesini ve günahları için, bu çılgınca kararı için Tanrı'dan bütün içtenliğiyle af dilemesini söyledi. Basilio buna cevaben, Quiteria ona evlilik sözüyle elini uzatmadıkça, kesinlikle günah çıkarmayacağını, ancak o mutluluğun, iradesini güçlendirip günah çıkarması için gerekli soluğu vereceğini söyledi.

Don Quijote, yaralı gencin arzusunu duyunca, yüksek sesle, Basilio'nun son derece haklı ve mantıklı, üstelik de kolayca yerine getirilebilecek bir istekte bulunduğunu belirtti. Señor Camacho için, Señora Quiteria'yı, yiğit Basilio'nun dul karısı olarak kabul etmek, babasının ellerinden kabul etmek kadar şerefli bir davranış olacaktı.

"Burada bir evetten başka hiçbir şeye gerek yok; bunun da telâffuz edilmiş olmaktan başka sonucu olmayacak; çünkü bu evliliğin yatağı, mezar olmak zorunda."

Camacho bunların hepsini dinliyor, şaşkın, kararsız, ne yapacağını, ne diyeceğini bilemiyordu; ama Basilio'nun arkadaşları o kadar çok ısrar ettiler, Quiteria'nın evlilik sözüyle elini uzatmasına izin versin diye yalvardılar, yoksa Basilio'nun ruhunun, bu dünyadan umutsuzluk içinde ayrılıp kaybolacağını söylediler ki, Quiteria elini uzatmak isterse,

kendisinin izin verdiğini söylemeye ikna ettiler; hattâ zorladılar; zaten bütün bunların, arzularının gerçekleşmesini bir an için ertelemekten başka bir sonucu olmayacaktı.

Bunun üzerine herkes Quiteria'nın başına üşüştü; kimi yalvararak, kimi ağlayarak, kimi de etkileyici sözlerle, elini zavallı Basilio'ya uzatsın diye ikna etmeye çalışıyorlardı. Mermer gibi kaskatı, heykel gibi kıpırtısız duran Quiteria ise, tek kelime cevap veremiyor, vermek istemiyor gibiydi. Rahip ne yapacağına çabuk karar vermesini, Basilio'nun ruhunun, dişlerinin arasında olduğunu ve kararsızlığın sırası olmadığını söylemese, bir cevap vereceği de yoktu.

Bunun üzerine Güzel Quiteria, tek söz söylemeden, kederli, sıkıntılı bir telâşla Basilio'nun, gözleri devrilmiş, zorlukla, sık sık nefes alarak, Quiteria'nın ismini mırıldanarak yattığı yere geldi; Basilio bir Hıristiyan olarak değil, dinsiz olarak ölmekte olduğuna dair işaretler vermekteydi. Quiteria nihayet gelip yanına diz çöktü, elini uzatmasını istediğini, sözlerle değil, işaretlerle belirtti. Basilio gözlerini açtı, dikkatle kendisine bakarak dedi ki:

"Ah Quiteria, çok geç olmadan merhametini göstermeye geldin, ama bu merhametin, benim kanımın son damlasını akıtan bir bıçak vazifesi görecek; çünkü artık, kocan olarak beni seçmekle bana bahşettiğin şerefi taşımaya da, ölümün korkunç gölgesiyle gözlerimi hızla bulandıran ıstırabı hafifletmeye de gücüm kalmadı. Senden bir tek ricam var, ey benim ölümcül yıldızım! Bana elini, nezaketen ya da bir kez daha kandırmak için uzatma; kendi isteğinle, zorlanmadan, meşru kocan olarak uzattığını söyle, itiraf et. Böyle bir durumda beni kandırman, sana karşı hep dürüst davranmış birine riyakârca davranman doğru olmaz."

Bu sözleri söylerken, sık sık baygınlık geçiriyor, hazır bulunanların hepsi, her baygınlığın ruhunu da alıp götüreceğini sanıyordu. Quiteria içtenlikle, büyük bir utançla Basilio'nun elini sağ eliyle kavradı ve dedi ki:

"İrademe hükmetmeye hiçbir güç yetmez; sana serbest irademle, meşru karın olarak elimi uzatıyorum; sen de, eğer serbest iradenle, aceleci kararının sonucu olan bu felâketten ötürü zihnin bulanmadan elini uzatıyorsan, kabul ediyorum."

"Evet," dedi Basilio, "zihnim bulanmadan, karışmadan, Tanrı'nın bana verdiği berrak zihinle elimi uzatıyorum ve kocan olarak kendimi sana teslim ediyorum."

"Ben de karın olarak kendimi sana teslim ediyorum," diye cevap

verdi Quiteria, "ister uzun yıllar boyunca yaşa, ister seni kollarımdan mezara götürsünler."

Bu sırada Sancho Panza, "Bu delikanlı bu yaralı haline göre fazla konuşuyor," dedi. "Söyleseler de bu sevda lâflarını bırakıp ruhuyla ilgilense; bana kalırsa ruhu dişlerinin arasında değil, dilinde."

Bunun üzerine rahip, elleri kenetlenmiş olan Basilio'yla Quiteria'ya, aglamaklı, duygulu bir sesle hayır duasını verdi ve damadın ruhunu huzura kavuşturması için Tanrı'ya yakardı. Basilio, hayır duasını alır almaz müthiş bir çeviklikle ayağa kalktı ve görülmemiş bir ustalıkla, kınından çeker gibi şişi vücudundan çekti çıkardı.

Herkes şaşırıp kaldı; bazıları, uyanıktan ziyade saf olanlar, haykırmaya başladılar:

"Mucize, mucize!"

Ama Basilio şöyle cevap verdi:

"Mucize, mucize değil, kurnazlık, kurnazlık!"

Afallayan, donup kalan rahip, iki elini birden uzatıp yarayı yokladı ve şişin, Basilio'nun etiyle kaburgalarını değil, uygun bir yere yerleştirmiş olduğu, içi kan dolu demir bir boruyu delip geçtiğini gördü. Daha sonra anlaşıldığına göre, kan pıhtılaşmayacak şekilde işlemden geçirilmişti.

Sonuçta, rahip de, Camacho da, bütün hazır bulunanlar da, alaya alınmış, oyuna getirilmiş olduklarını düşündüler. Gelin, alaya alınmış olmaktan rahatsız görünmüyordu; aksine, hileli olduğu için evliliğin geçerli sayılamayacağı söylenince, tekrar onayladığını belirtti. Bunun üzerine herkes, bu işi ikisinin anlaşarak tasarladıklarını anladı. Camacho ve yandaşları buna o kadar öfkelendiler ki, intikam almaya kararlı bir şekilde kılıçlarını çıkarıp Basilio'ya saldırdılar; bir anda, bir o kadar kılıç da, Basilio'nun yardımına yetişti. En başta Don Quijote at üstünde, mızrağı kolunda, kalkanıyla korunarak herkesin arasında kendine yol açıyordu. Bu gibi hareketlerden hiçbir zaman hoşlanmayan, hazzetmeyen Sancho, o hoş köpüğü almış olduğu çömleklerin oraya sığındı; orası onun gözünde kutsaldı; saygıyla yaklaşılması gerekiyordu. Don Quijote bağıra çağıra diyordu ki:

"Durun, beyler, durun; aşkın yaptığı haksızlıkların intikamını almak doğru değildir; unutmayın ki, aşkla savaş, aynı şeydir. Nasıl ki savaşta düşmanı yenmek için hile ve oyunlara başvurmak meşru ve yaygın bir âdetse, aşk anlaşmazlıklarında ve rekabetlerinde, istenilen amaca ulaşmak için başvurulan yalan ve entrikalar da, sevilene zarar vermediği, şerefine gölge düşürmediği sürece, meşrudur. Tanrı'nın âdil ve

hoşgörülü hükmüyle, Quiteria Basilio'nundu, Basilio da Quiteria'nın. Camacho zengin; istediğini istediği zaman, istediği yerde, istediği şekilde satın alabilir. Basilio'nun bir tek bu kuzusu var; onu da, ne kadar güçlü olursa olsun, hiç kimsenin, elinden almaması gerekir. Tanrı'nın birleştirdiği iki kişiyi insan ayıramaz; ayırmaya kalkanın, önce bu mızrağın ucundan geçmesi gerekiyor."

Bu sözleri söyleyip mızrağını öyle bir güçle, ustalıkla havaya kaldırdı ki, kendisini tanımayan herkesin yüreğine korku saldı. Quiteria tarafından reddedilmek, Camacho'nun içine öylesine işlemişti ki, bir anda kafasından sildi attı onu. Akıllı ve iyi niyetli bir adam olan rahibin nasihatleri de etkili oldu ve böylece, Camacho'yla taraftarları yatıştılar, duruldular. Bunun işareti olarak da, kılıçlarını kınlarına soktular ve Basilio'nun kurnazlığından çok, Quiteria'nın hafifliğine kabahat buldular. Camacho, Quiteria Basilio'yu genç kızken seviyorsa, evliyken de seveceğini, Tanrı'ya, onu kendisine verdiği için değil, elinden aldığı için şükretmesi gerektiğini düşünüyordu.

Camacho ve taraftarları böylece teselli bulup yatıştıktan sonra, Basilio'nun taraftarları da sakinleştiler; Zengin Camacho, alaya alındığına aldırmadığını, hiç önem vermediğini göstermek için, sanki evleniyormuş gibi kutlamalara devam edilmesini istedi. Ancak, Basilio da, karısı da, çömezleri de kutlamalara katılmak istemeyip Basilio'nun köyüne gittiler. Erdemli ve akıllı yoksulların da, izleyenleri, saygı gösterenleri, yardım edenleri vardır; tıpkı zenginlerin iltifatçıları, refakatçileri olduğu gibi.

Gidenler, kıymetli ve cesur bir kimse olarak gördükleri Don Quijote'yi de yanlarında götürdüler. Ruhu kararan, bir tek Sancho'ydu; Camacho'nun akşama kadar sürecek mükellef ziyafet ve kutlamalarına katılması engellenmişti. Böylece, çökmüş ve kedere boğulmuş bir halde, Basilio'nun birliğiyle giden efendisini izledi ve Mısır diyarının kazanlarını geride bırakıp kalbine gömdü. O çömleklerin, yanına aldığı küçük kazanın içindeki, hemen hemen bitmiş olan köpüğü, kaybettiği şeylerin şanını ve bolluğunu temsil ediyordu onun gözünde. Ve böylece, aç olmasa da sıkıntı ve kederle, boz eşeğinden inmeden, Rocinante'nin izinden gitti.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

La Mancha'lı yiğit Don Quijote'nin başarıyla sonuçlandırdığı, La Mancha'nın ortasındaki büyük Montesinos Mağarası serüvenine dair

Yeni evliler, Don Quijote'ye, kendi dâvalarını hararetle savunduğu için müteşekkir kaldılar ve onu büyük bir hürmetle ağırladılar. Aklını cesaretiyle ölçtüler; onu şövalyelikte Cid'le, belâgatte Cicero'yla bir tuttular. Sevgili Sancho'muz, yeni evliler sayesinde üç gün keyif çattı; yaralanma numarasının aslını kendilerinden öğrendi; Basilio, Güzel Quiteria'yla önceden haberleşmemiş, kendi kurnazlığıyla tasarlamıştı bu oyunu; olayın bu şekilde sonuçlanacağını ummuştu; ama gerekli zamanda yardım etmeleri, bu aldatmacada kendisini desteklemeleri için düşüncesini kimi arkadaşlarına açtığını itiraf etti.

"Namuslu bir amacı hedef alan hareketlere aldatmaca denemez, denmemelidir," dedi Don Quijote.

Âşıkların evlenme arzusunun, en yüce amaç olduğunu söyledi; aşkın en büyük rakibinin, açlık ve sürekli yoksulluk olduğu konusunda kendilerini uyardı. Aşk, özellikle âşık sevdiğini elde etmişse, saadet, neşe ve memnuniyet demekti; yoksulluk ve mahrumiyet ise, bütün bunların can düşmanıydı. Bütün bunları da, Señor Basilio, sahip olduğu becerilerle uğraşmaktan vazgeçsin diye söylüyordu; çünkü bunlar kendisine şöhret kazandırmakla birlikte, para kazandırmıyordu. Bunun yerine, akıllı ve azimli insanların kolaylıkla bulabileceği meşru ve namuslu yollardan, gelirini artırmaya çalışmasını tavsiye etti.

"Şerefli ve yoksul adamın –eğer yoksullar şerefli olabilirse– güzel bir karısı varsa, bu öyle bir servettir ki, elinden alındığında, şerefi de elinden alınmış, çiğnenmiş olur. Kocası yoksul olan güzel ve namuslu kadın, galibiyet ve zafer çelenkleriyle taçlandırılmaya lâyıktır. Güzellik kendi başına, bakan, gören herkeste istek uyandırır; şah kartallar, yükseklerde uçan av kuşları, bu güzel tuzağa düşerler. Ancak, bu güzelliğe, mahrumiyet, kıtlık eklenirse, kargalar, çaylaklar ve diğer av kuşları da saldırırlar; bütün bunlara karşı direnen kadın, kocasının tacı sıfatına lâyıktır. Bakınız, akıllı Basilio," diye ekledi Don Quijote, "adını hatırlamadığım bir bilgeye göre, bütün dünyada bir tek faziletli kadın varmış ve bütün erkeklere, o tek faziletli kadının, kendi karıları olduğunu düşünmelerini, inanmalarını tavsiye eder, böylece mesut yaşayabilecek-

lerini söylermiş. Ben evli değilim; bügüne kadar evlenmeyi düşünmüş de değilim. Buna rağmen, fikrimi soracak olana, evleneceği kadını nasıl arayacağı konusunda nasihat vermeye cesaret ederim. Her şeyden önce, mülkünden çok, şöhretine dikkat etmesini öğütlerim; çünkü faziletli kadın, bu şöhretini yalnızca faziletli olarak değil, aynı zamanda öyle görünerek kazanır; ortalıkta yapılan hafiflik ve serbestlikler, kadının namusunu, gizli yapılan ahlâksızlıktan daha çok lekeler. Evine namuslu bir kadın aldığın takdirde, onu öylece korumak, hattâ daha da faziletli kılmak, kolay iştir. Halbuki ahlâksız bir kadın alırsan, düzeltmen çok zahmetli olur; çünkü bir uçtan diğerine geçmek, imkânsız olmasa bile, son derece zordur."

Bütün bunları dinlemekte olan Sancho, kendi kendine dedi ki:

"Benim bu efendim, ben aklı başında, adam gibi konuştuğum zaman, vâiz olup dünyayı dolaşarak pek güzel vaazlar verebileceğimi söyler. Ben de ona diyorum ki, cümleleri böyle peşpeşe sıralamaya, nasihat etmeye başladı mı, bir değil, on vâiza bedeldir; meydanlara bir çıksa, el üstünde tutulur. Gezgin şövalye değil, şeytan mübarek; o kadar çok şey biliyor! Ben aslında gizliden gizliye, sadece şövalyeliğe ilişkin şeyleri bildiğini düşünüyordum; ama bulaşmadığı, burnunu sokmadığı konu yok."

Sancho bunları yüksekçe bir tonda mırıldanıyordu; efendisi işitti ve sordu:

"Ne mırıldanıyorsun Sancho?"

"Bir şey dediğim, mırıldandığım yok," diye cevap verdi Sancho; "sadece kendi kendime, keşke zat-ı âlinizin şimdi söylediklerini evlenmeden önce duymuş olsaydım, diyordum; o zaman belki şimdi, 'Salınmış öküz, hakkıyla yalanır,' derdim."

"Senin Teresa'n o kadar kötü mü, Sancho?" dedi Don Quijote.

"Çok kötü değil," diye cevap verdi Sancho, "ama çok iyi de değildir; en azından benim istediğim kadar iyi değil."

"Karını, çocuklarının annesini kötülemen hiç doğru değil, Sancho," dedi Don Quijote.

"Biz ödeşmiş durumdayız," diye cevap verdi Sancho; "o da canı istedi mi beni kötüler; özellikle kıskandığı zamanlarda; işte o zaman, şeytan duramaz karşısında."

Yeni evlilerin yanında üç gün kaldılar ve krallara lâyık bir ikramla ağırlandılar. Don Quijote, eskrimci lisans talebesinden, kendisini Montesinos Mağarasına götürecek bir kılavuz bulmasını rica etti; çünkü mağaraya girip bütün o yörede anlatılan harikaların gerçek olup

olmadığını kendi gözleriyle görmek istiyordu. Lisans talebesi, kılavuz olarak yanına kendi kuzenini verebileceğini söyledi; kuzeni yüksek tahsil görmüş biriydi ve şövalye kitaplarına çok düşkündü; Don Quijote'yi seve seve mağaranın ağzına kadar götürür, bütün La Mancha'da, hattâ bütün İspanya'da meşhur olan Ruidera Lagünlerini de gösterirdi. Don Quijote onun arkadaşlığından hoşlanacak, zevk alacaktı; çünkü basılmak, prenslere ithaf edilmek üzere kitaplar yazmayı bilen bir delikanlıydı. Nihayet, kuzen, hamile bir eşekle geldi; eşeğin semerine, canlı renklerde bir halı ya da kilim örtülmüştü. Sancho Rocinante'yi eyerledi, karakaçana semer vurdu, heybelerini doldurdu ve bunlara kuzenin aynı şekilde doldurulmuş heybeleri eklendi. Sonra kendilerini Tanrı'ya emanet edip herkesle vedalaştılar ve meşhur Montesinos Mağarasının yolunu tuttular.

Don Quijote, yolda, kuzene, hangi dalda ve konuda tahsil gördüğünü, işini ve mesleğini sordu. Kuzen, mesleğinin hümanistlik, işinin ve tahsilinin, basılmak üzere kitaplar yazmak olduğunu söyledi; bu kitapların hepsi halk için çok faydalı, bir o kadar da eğlenceliydi. Bir tanesinin adı, *Üniformalar Kitabı*'ydı; bu kitapta, yedi yüz üç üniforma, renk, arma ve sembolleriyle tasvir edilmişti; saraylı şövalyeler, kutlama ve törenler için, bunlardan istediklerini beğenip alabilirler, kimseden dilenmelerine, arzu ve amaçlarına uygun bir şey icat etmek için kafa patlatmalarına gerek kalmazdı.

"Çünkü ben, kıskançlara, küçümsenenlere, unutulanlara ve mevcut olmayanlara, onlara uygun olan şeyi veriyorum; baştan aşağı yeniliyorum. Bir başka kitabım var ki, *Değişimler veya İspanyol Ovidius*'u adını vereceğim; çok değişik, yepyeni bir kitap. Bu kitapta, Ovidius'u gülünç biçimde taklit ederek, Sevilla'lı Giralda'yı, Magdalena Meleğini, Cordoba'nın Vecinguerra Lâğımını, Guisando Boğalarını, Morena Dağlarını, Madrid'deki Leganitos, Lavapiés, Piojo, Caño Dorado ve Priora çeşmelerini anlatıyorum. Bunu öyle istiareler, teşbihlerle yapıyorum ki, aynı anda hem neşelendiriyor, hem şaşırtıyor, hem de bilgi veriyorum. Adına *Polidoro Vergilio'ya Ek* dediğim, çeşitli icatları konu alan bir kitabım daha var; derin bilgi ve araştırmalar içeren bir kitaptır; Polidoro'nun atlamış olduğu bazı önemli konuları ben bu kitapta inceliyor, zarif bir üslûpla ortaya koyuyorum. Vergilio, dünyada ilk kimin nezle olduğunu, frengiyi tedavi etmek için ilk kimin yağ kullandığını belirtmeyi ihmal etmiştir. Ben bunları tek tek açıklıyor, yirmi beşten fazla uzmanın görüşüyle destekliyorum. Zat-ı âliniz bizzat karar verebilirsiniz; iyi çalışmış mıyım, böyle bir kitap herkese yararlı olur mu?"

Kuzenin konuşmalarını büyük bir dikkatle dinleyen Sancho, dedi ki:

"Saygıdeğer efendim, Tanrı kitaplarınızın basımında talihinizi açık etsin; biliyor musunuz acaba –her şeyi bildiğinize göre, bunu da biliyorsunuzdur– kafasını ilk kaşıyan kim olmuş? Ben şahsen, Âdem babamız olduğunu sanıyorum."

"Odur herhalde," diye cevap verdi kuzen; "çünkü Âdem'in bir kafası ve saçları olduğu muhakkak; böyle olduğuna göre de, dünyadaki ilk insan da o olduğundan, herhalde kaşındığı olmuştur."

"Ben de öyle düşünüyorum," diye cevap verdi Sancho; "peki, söyler misiniz, dünyanın ilk cambazı kimdir?"

"Doğrusunu isterseniz kardeşim," dedi kuzen, "incelemeden önce bunu bilemem. Kitaplarımın başına döndüğümde araştırırım; bir daha görüştüğümüzde cevap veririm size; bu son görüşmemiz olmayacak nasılsa."

"Bakın efendim," dedi Sancho, "hiç zahmet etmeyin; çünkü sorduğum sorunun cevabını şu anda buldum: Dünyanın ilk cambazı Lucifer'di; cennetten kovulduğunda, takla ata ata cehenemin dibini boyladı."

"Haklısın, arkadaşım," dedi kuzen.

Don Quijote dedi ki:

"Bu soru da, bu cevap da sana ait değil, Sancho; birinden duymuşsun."

"Susunuz efendim," dedi Sancho; "yemin ederim, şimdi soru sorup cevaplamaya koyulursam, sabaha kadar sürer. Saçma sapan sorular sorup abuk subuk cevaplar verme konusunda benim kimsenin yardımına ihtiyacım yoktur."

"Bildiğinden fazlasını söyledin Sancho," dedi Don Quijote. "Bazı kimseler, uğraşır, didinir, öyle şeyleri öğrenir ve ortaya çıkarırlar ki, öğrenilmesi, ortaya çıkması, zihin ve hâfıza için bir nebze önem taşımaz."

O günü bu ve bu gibi hoş sohbetlerle geçirdiler; gece de, küçük bir köyde konakladılar. Kuzen, Don Quijote'ye Montesinos Mağarasının oradan en fazla iki fersah ileride olduğunu ve içine girmeye kararlıysa, bağlanıp derinliklerine inebilmek için halat temin etmesi gerektiğini söyledi.

Don Quijote, mağaranın dibi, cehenneme bile açılıyor olsa, mutlaka göreceğini belirtti. Bunun üzerine, yaklaşık yüz kulaç halat alıp ertesi gün, öğleden sonra saat ikide mağaraya vardılar. Mağaranın ağzı

geniş ve yüksekti; fakat sık, girift yabaninciri, böğürtlen ve çalılarla dolu olduğundan, önü tamamen kaplanmış, kapanmıştı. Mağarayı görünce, kuzen, Sancho ve Don Quijote hayvanlarından indiler; diğer ikisi, Don Quijote'yi halatlarla sıkıca bağladılar; kendisini sarıp bağlarlarken, Sancho dedi ki:

"Sevgili efendim, ne yapacağınızı iyi düşünün; diri diri mezara girmeyin; soğusun diye kuyuya sarkıtılan şişeye benzemeyin. Zindandan beter görünen bu yeri keşfetmek zat-ı âlinize düşmez."

"Beni bağla ve sus," diye cevap verdi Don Quijote; "sevgili dostum Sancho, böyle bir serüven, mutlaka benim alnıma yazılmış olmalı."

Bunun üzerine kılavuz dedi ki:

"Señor Don Quijote, zat-ı âlinizden rica ediyorum, içeride ne olduğuna gözünüzü dört açıp bakın, inceleyin; benim *Değişimler* kitabıma koyabileceğim şeyler olabilir."

"Sizin kitap emin ellerde," diye cevap verdi Sancho Panza.

Ve sonra, Don Quijote'nin bağlanması tamamlanınca –zırhın üzerinden değil, hırkasının üstünden bağlanmıştı– Don Quijote dedi ki:

"İhtiyatsızlık ettik; bu halata bir de çıngırak taksaydık, onun sesinden hâlâ inmekte ve sağ olduğum anlaşılırdı; neyse, madem artık yapılacak bir şey yok, Tanrı bana yol göstersin."

Bunun üzerine diz çöküp alçak sesle Tanrı'ya dua etti; bu yeni ve görünüşe bakılırsa tehlikeli serüveni başarıyla sonuçlandırması için yakardı ve sonra, yüksek sesle, dedi ki:

"Ey her hareketimin, her attığım adımın efendisi, muhteşem, eşsiz Dulcinea del Toboso! Eğer ki bu talihli âşığının duaları, yakarıları, kulağına ulaşabiliyorsa, görülmedik güzelliğinin hatırına yalvarıyorum, dinle; çünkü tek duam, bu kadar ihtiyacım olduğu bir anda, benden yardımını, desteğini esirgememendir. Ben önümde açılan bu cehenneme atlamak, dalmak, gömülmek üzereyim; tek amacım, sen bana yardım ettiğin takdirde, altından kalkamayacağım bir zorluk olmadığını bütün dünyaya göstermektir."

Bunları söyledikten sonra, mağaraya yaklaştı; aşağıya doğru kaymak, içeri girmek için tek yolun, elleri veya kılıcıyla kendine bir yol açmak olduğunu gördü ve elini kılıcına atarak mağaranın ağzındaki çalıları kesip biçmeye koyuldu. Bu gürültü, patırtı sonucunda, çok sayıda dev karga ve dağkargası, koyu bir bulut halinde, büyük bir süratle mağaranın ağzından dışarı çıkarak Don Quijote'yi yere devirdi. Katolik bir Hıristiyan olduğu kadar kâhinliği de olsaydı, bunu uğursuz bir işaret kabul eder ve böyle bir yere dalmaktan kaçınırdı.

Sonunda ayağa kalktı; artık karga ya da kargalarla birlikte çıkmış olan yarasalar gibi gece kuşları çıkmadığını görünce, kuzenle Sancho halatı saldılar; Don Quijote de korkunç mağaranın içine daldı. Girerken, Sancho ona hayır duasını verdi ve binlerce kere haç çıkarıp dedi ki:

"Tanrı, Fransız Kayası ve Gaeta Teslisi sana yol göstersinler, gezgin şövalyelerin hası, şanı, şerefi! İşte gidiyorsun, dünyanın çelik yürekli, tunç kollu pehlivanı! Tanrı sana yol göstersin; peşine düştüğün bu karanlığa gömülmek uğruna geride bıraktığın bu hayatın ışığına, sağ salim geri döndürsün!"

Kuzen de aşağı yukarı aynı duaları, yakarıları dile getirdi.

Don Quijote sürekli halatı salmaları için sesleniyordu; onlar da azar azar salıyorlardı. Mağaranın içinden, bir borudan çıkar gibi gelen haykırışları artık duyulmaz olduğunda, onlar zaten yüz kulaç halatın tamamını salmışlardı. Daha fazla halat salamayacaklarına göre, Don Quijote'yi geri çekmenin iyi olacağını düşündüler. Buna rağmen, bir yarım saat kadar beklediler ve bu sürenin sonunda, halatı çekmeye başladılar; halat o kadar kolayca ve hafif geliyordu ki, Don Quijote'nin içeride kaldığını düşündüler. Sancho hüngür hüngür ağlıyor, gerçeği öğrenebilmek için hızlı hızlı çekiyordu. Ama tahminlerine göre seksen kulacı biraz geçtiklerinde, bir ağırlık hissettiler ve müthiş sevindiler. Nihayet, on kulaçta Don Quijote açık seçik göründü; Sancho kendisine seslenerek dedi ki:

"Hoşgeldiniz, safa getirdiniz efendim; orada kalıp yerleşmeye karar verdiniz sanıyorduk."

Ama Don Quijote tek kelime cevap vermiyordu; tamamen çektiklerinde, gözlerinin kapalı olduğunu gördüler; uykuda gibiydi. Yere yatırıp çözdüler; ama bir türlü uyanmıyordu. Kendisini o kadar çok evirip çevirdiler, dürtüp sarstılar ki, epeyce bir süre sonra kendine geldi; uzun ve derin bir uykudan uyanırmış gibi gerindi ve âdeta korkuyla etrafına bakınarak dedi ki:

"Tanrı sizi affetsin, arkadaşlar; bugüne kadar bir insanın görmüş, yaşamış olduğu en güzel, en zevkli manzara ve hayattan ayırdınız beni. Şimdi iyice anlıyorum ki, bu dünyanın bütün mutlulukları bir gölge, bir rüya kadar geçici, kır çiçekleri kadar kısa ömürlüymüş. Ah bahtsız Montesinos! Ah ağır yaralı Durandarte! Ah talihsiz Belerma! Ah gözü yaşlı Guadiana ve siz, güzel gözlerinizden dökülen yaşları sularınızla gösteren zavallı Ruidera kızları!"

Kuzen ve Sancho, Don Quijote'nin, bağırsaklarından tarifsiz bir

acıyla söker gibi söylediği sözleri dinlediler. Ne demek istediğini açıklasın, o cehennemde gördüklerini anlatsın diye yalvardılar.

"Cehennem mi dediniz?" dedi Don Quijote. "Öyle demeyin, çünkü bunu haketmiyor; şimdi göreceksiniz kendiniz de."

Çok aç olduğunu söyleyerek yiyecek bir şey vermelerini rica etti. Kuzenin kilimini yeşil çimenlerin üstüne serdiler; heybelerindeki azıkları çıkardılar ve üçü bir arada, dostça oturup akşamüstü kahvaltısı, akşam yemeği, hepsini birden yediler. Kilim kaldırıldığında La Mancha'lı Don Quijote dedi ki:

"Kimse kalkmasın, dikkatle beni dinleyin evlâtlarım."

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Müthiş Don Quijote, derin Montesinos Mağarasında gördüğü, imkânsızlığı ve boyutları, bu serüvenin uydurma kabul edilmesine yol açan, inanılmaz şeyleri anlatır

Saat herhalde öğleden sonra dört sularında olmalıydı ki, güneş, bulutların arkasına gizlenerek, zayıf, yumuşak ışınlarıyla, Don Quijote'nin iki değerli dinleyicisine, Montesinos Mağarasında gördüklerini sıcaktan rahatsız olmadan anlatmasına imkân tanıdı. Don Quijote söze şöyle başladı:

"Bu zindanın on iki, on dört adam boyu derinliğinde, sağ kolda, katırlarıyla birlikte iri bir arabanın içine sığabileceği büyüklükte bir girintisi var. Çok uzaktan, toprak sathında açılmış kimi delik veya yarıklardan, solgun bir ışık sızıyor bu girintiye. Ben halatın ucunda aşağı sarkmaktan yorulmuş, bunalmış halde, belirli bir yol, iz olmadan, o aşağıdaki karanlık bölgede ilerlediğim sırada, bu girintiyi gördüm ve içine girip biraz dinlenmeye karar verdim. Sizlere seslenip, ben haber verinceye kadar daha fazla ip salmamanızı söyledim, ama duymadınız herhalde. Saldığınız halatı toparlayıp bir kangal halinde yığdım; üzerine oturup kara kara düşünmeye koyuldum; tutacak biri olmadığına göre, dibe varabilmek için ne yapabileceğimi kestiremiyordum. Ben bu şaşkınlık ve düşünceler içine gömülmüşken, birdenbire, hiç istemediğim halde, üzerime derin bir uyku bastırdı. Hiç beklemediğim bir anda, nasıl olduğunu anlayamadan, uykumdan uyandım ve kendimi tabiatın yaratabileceği, en yaratıcı insan zihninin hayal edebileceği en güzel, en şirin, en hoş çayırın ortasında buldum.

Gözlerimi ovdum, açtım, uyumadığımı anladım; gerçekten uyanıktım. Buna rağmen, oradaki kişinin gerçekten ben mi, yoksa boş, sahte bir hayalet mi olduğunu anlamak için, başıma, göğsüme dokundum. Ama dokunma, his ve içimden yaptığım mantıklı akıl yürütmeler, şu anda buradaki ne kadar bensem, o anda oradakinin de o kadar ben olduğumu gösterdi. Sonra gözlerimin önünde, harikulâde, muhteşem bir saray veya şato belirdi; duvarları, surları, saydam, lekesiz kristalden yapılmış gibiydi; açılan iki büyük kapıdan, saygıdeğer bir ihtiyar çıktı ve bana doğru gelmeye başladı. Üzerinde, yerleri süpüren, mor çuhadan bir pelerin vardı; omuzlarını ve göğsünü, yeşil satenden bir üniversiteli kaşkolu örtüyordu; başında, siyah bir Milano kepi vardı. Bembeyaz sakalı, göbeğine kadar uzanıyordu. Yanında herhangi bir silâh yoktu; elinde sadece, boncukları cevizden büyük, onarlık ara boncukları da devekuşu yumurtası iriliğinde bir tespih vardı. İhtiyarın edası, yürüyüşü, ciddiyeti ve çok güçlü kişiliği, ayrı ayrı ve hepsi bir arada , beni hayrete, hayranlığa boğdu. Yanıma geldi ve önce beni sıkıca kucaklayıp, sonra da dedi ki: 'La Mancha'lı yiğit şövalye Don Quijote, bu ıssız yerde, büyü etkisinde olan bizler, çok uzun zamandır seni bekliyorduk; gel ve Montesinos Mağarası denen, bu içine girdiğin derin mağaranın gizlediklerini dünyaya anlat diye; çünkü bu serüven, yenilmez yüreğin ve sonsuz cesaretinle üstesinden gelmen için, özel olarak sana ayrılmış bir kahramanlık. Benimle gel, sevgili şövalye; bu saydam şatonun gizlediği harikaları göstermek istiyorum sana; ben bu şatonun valisi ve daimî bekçisiyim; çünkü ben, bu mağaraya adını veren Montesinos'un ta kendisiyim.' İhtiyar, Montesinos olduğunu söyler söylemez, yukarıdaki dünyada anlatılanların doğru olup olmadığını sordum kendisine. Gerçekten, can ciğer dostu Durandarte'nin kalbini, küçük bir hançerle göğsünün ortasından söküp çıkarmış, arkadaşının ölürken vasiyet ettiği şekilde, Señora Belerma'ya götürmüş müydü? Buna cevaben, hançer haricinde hepsinin doğru olduğunu söyledi; kullandığı şey hançer de değilmiş, küçük de; bir bizden daha sivri, incecik bir kama imiş."

Bunun üzerine Sancho, "Herhalde Sevilla'lı Ramón de Hoces'in meşhur kamalarındandı," dedi.

"Bilmiyorum," diye devam etti Don Quijote; "ama o kamacının işi olmasa gerek; çünkü Ramón de Hoces daha dün yaşıyordu; oysa bu facianın geçtiği Roncesvalles olayı, çok uzun yıllar önce olmuş. Zaten bunun cevabı büyük bir önem taşımıyor; olayın gerçekliğini ve akışını da bozmuyor, değiştirmiyor."

"Doğrudur," diye cevap verdi kuzen, "Devam edin lütfen, Señor Don Quijote; müthiş bir zevk alıyorum sizi dinlemekten."

"Ben de anlatmaktan en az o kadar zevk alıyorum," dedi Don Quijote. "Evet, devam edelim: Muhterem Montesinos beni kristal sarayın içine soktu; alt katta, inanılmaz derecede serin, baştan aşağı kaymaktaşından bir salona aldı. Salonda, büyük bir ustalıkla yapılmış, mermerden bir lâhit duruyordu; üzerine boylu boyunca uzanmış olan şövalye, diğer lâhitlerde olduğu gibi, tunçtan, mermerden, akikten değil, salt etten ve kemiktendi. Bence sahibinin çok kuvvetli olduğunu gösterecek şekilde biraz kıllı ve damarlı olan sağ eli, kalbinin üzerinde duruyordu. Ben daha bir şey sormadan, lâhitteki adama merakla baktığımı gören Montesinos, dedi ki: 'Bu, arkadaşım Durandarte'dir; zamanının âşık ve yiğit şövalyelerinin baş tacı, aynasıdır. Onu da, beni de, daha birçoklarını da, şeytanın oğlu olduğu söylenen Fransız büyücü Merlin, büyü etkisi altında burada tutuyor. Benim fikrimce, şeytanın oğlu değildi de, deyim yerindeyse, şeytandan bir gömlek ötedeydi. Bizi nasıl ve niçin büyülediğini kimse bilmiyor; bu, zamanla ortaya çıkacak; zannımca oldukça da yakın bir zamanda. Beni şaşırtan şu: Durandarte'nin benim kollarımda can verdiğini, öldükten sonra kalbini kendi ellerimle yerinden söktüğümü adım gibi biliyorum. Üstelik de kalbi gerçekten iki libre ağırlıkta vardı; çünkü doğa bilimcilerine göre, kalbi büyük olan kişi, kalbi küçük olandan daha cesurdur. Bu böyleyken, bu şövalye gerçekten ölmüşken, nasıl oluyor da, şimdi, âdeta canlıymış gibi arasıra inliyor, yakınıyor?' Bu sözlerin üzerine, biçare Durandarte haykırarak dedi ki:

'Ey kuzenim Montesinos!
Sizden son ricam,
canım çıktığında,
kalbimi götürün,
Belerma'nın olduğu yere,
göğsümden söküp,
bir hançer veya kılıçla.'

Bunu duyan muhterem Montesinos, elemli şövalyenin önünde diz çöktü ve gözlerinde yaşlarla, dedi ki: 'Señor Durandarte, benim sevgili kuzenim, mağlûp olduğumuz o meşum günde bana emrettiğiniz şeyi yaptım; kalbinizi elimden geldiğince, göğsünüzde en ufak bir parçasını dahi bırakmadan oydum; dantelli bir mendille temizledim.

Onu yanıma alıp Fransa yolunu tuttum; ama önce sizi toprağın sinesine gömdüm; akıttığım gözyaşları, göğsünüzün içine soktuğum ellerimdeki kanı yıkamaya, temizlemeye yetti. Daha fazla kanıt isterseniz, benim canım kuzenim, Roncesvalles'ten ayrıldıktan sonra rastladığım ilk köyde, kokmasın, Señora Belerma'nın huzuruna vardığında, taze olmasa da, hiç değilse kuru olsun diye, kalbinize biraz tuz ektim. Bilge Merlin, Señora Belerma'yı da, sizinle, benimle, silâhtarınız Guadiana'yla, nedime Ruidera, yedi kızı ve iki yeğeniyle, birçok ahbabınız ve dostunuzla birlikte, yıllar önce büyüleyip buraya kapattı. Aradan beş yüz yıldan fazla zaman geçtiği halde, aramızdan hiçbiri ölmedi. Yalnız Ruidera'yla kızları ve yeğenleri aramızda değiller; döktükleri gözyaşları Merlin'de merhamet uyandırmış olacak ki, onları birer lagüne dönüştürdü. Şu anda, yaşayanların dünyasında, La Mancha ilinde, Ruidera Lagünleri diye anılıyorlar. Yedi tanesi, İspanyol krallarına ait; iki yeğen de, St. Jean Şövalyeleri adı verilen çok kutsal bir tarikatın üyesi olan şövalyelere ait. Başınıza gelen faciaya aynı şekilde ağlayan silâhtarınız Guadiana, kendi adıyla anılan bir ırmağa dönüştü. Toprak sathına çıkıp da öteki göğün güneşini gördüğünde, sizden ayrılmanın ıstırabıyla, toprağın içlerine daldı. Ama tabii akışını engellemesi mümkün olmadığından, arasıra çıkıp kendini güneşe, insanlara gösteriyor. Bahsettiğim lagünler, sularıyla onu besliyorlar; böylece, daha çok miktarda su toplayarak, debdebe ve azametle Portekiz'e giriyor. Fakat bütün bunlara rağmen, nereye giderse gitsin, kederini, hüznünü belli ediyor; sularında değerli, makbul balıklar değil, sıradan, tatsız, altın Tajo'nunkilerden çok farklı balıklar yetiştirmekle övünüyor. Sevgili kuzenim, size şimdi anlattıklarımı daha önce çok anlattım; cevap vermediğiniz için, ya bana inanmadığınızı, ya da beni duymadığınızı düşünüyorum; bunun da beni nasıl kahrettiğini Tanrı biliyor. Şimdi size bir haber vermek istiyorum; kederinizi hafifletmese bile, hiç değilse artırmayacak bir haber: Gözlerinizi açtığınız takdirde, karşınızda, bilge Merlin'in, hakkında onca kehanette bulunduğu müthiş şövalyeyi göreceksiniz; yani, artık unutulmuş olan gezgin şövalyeliği, yeniden ve geçmiş çağlardakinden daha gelişmiş şekilde, bu çağda dirilten La Mancha'lı Don Quijote'yi. Onun aracılığı ve yardımıyla, üzerimizdeki büyünün kalkması mümkün olabilir; çünkü büyük kahramanlıklar, büyük insanlara ayrılmıştır.' 'Öyle olmasa bile,' diye cevap verdi kederli Durandarte, boğuk ve alçak bir sesle, 'öyle olmasa bile, sevgili kuzenim, sabredip kâğıtları tekrar karıştırmaktan başka yapılacak bir şey yok.' Sonra yan dönüp

her zamanki sessizliğine gömüldü ve tek kelime daha etmedi. Bu sırada çığlıklar, ağlamalar, derin inlemeler ve kederli hıçkırıklar işitildi; başımı çevirdim; billûr duvarın ardında, bir başka salondan, iki sıra, son derece güzel genç kızın geçtiğini gördüm; hepsi matem giysileri içindeydiler; başlarında Türk usulü bağlanmış beyaz türbanlar vardı. İki sıranın en sonunda, ağırbaşlılığıyla dikkati çeken bir hanımefendi vardı; o da siyahlar giymişti; beyaz başörtüsü, yerlere kadar uzanıyordu. Türbanı, diğerlerinin türbanlarının iki katı irilikteydi; kaşları bitişik, burnu biraz yassı, ağzı büyük, dudakları kırmızıydı. Arasıra görünen dişleri, soyulmuş badem kadar beyaz olmakla birlikte, aralıklıydı ve pek düzgün değildi. Elinde ince bir kumaş, üzerinde de, görüldüğü kadarıyla, kuruluğuna bakılırsa bir mumya kalbi vardı. Montesinos bana, o sıraya dizilmiş insanların hepsinin, Durandarte ve Belerma'nın, efendileriyle birlikte büyülenmiş olan hizmetkârları olduklarını söyledi. Elinde, kumaş üstünde kalbi taşıyan da, Señora Belerma'ydı; o ve nedimeleri, haftada dört gün bu âyini yapıp ilâhiler söylüyorlar, daha doğrusu, kuzeninin bedeni ve kederli yüreği üzerine ağlayarak ağıtlar yakıyorlardı. Montesinos, Señora Belerma bana biraz çirkin ya da methedildiği kadar güzel değil gibi geldiyse, büyü etkisi altında geçirdiği o kötü gecelerin ve daha da beter günlerin etkisiyle öyle olduğunu söyledi; gözlerinin altındaki iri mor halkalar ve soluk benzi de bunu açıkça gösteriyordu. 'Yüzünün sarılığı ve gözlerindeki halkalar, kadınlarda olağan olan aylık rahatsızlık yüzünden de değil; çünkü aylar, hattâ yıllar var ki, bu rahatsızlık kendisini göstermiyor, kapısını bile çalmıyor. Sebebi, sürekli ellerinde tuttuğu, genç yaşında ölen âşığının başına gelen faciayı sürekli yenileyen ve hatırına getiren kalbin, kendi kalbinde yarattığı ıstıraptır. Öyle olmasa, bu yörede, hattâ bütün dünyada o kadar övülen meşhur Dulcinea del Toboso bile, onun güzelliğine, zarafetine ve cazibesine zor ulaşırdı.' Ben bunun üzerine, 'Ağır olun, Señor Don Montesinos,' dedim. 'Hikâyenizi icap ettiği şekilde anlatın lütfen; siz de bilirsiniz ki, bütün karşılaştırmalar çirkindir; kimseyi kimseyle karşılaştırmanın gereği yok. Eşsiz Dulcinea del Toboso başka, Señora Doña Belerma başkadır; başkaydı; bu konuyu burada kapatalım.' Buna Montesinos şöyle cevap verdi: 'Señor Don Quijote, beni affediniz lütfen; hata ettim; Señora Dulcinea'nın Señora Belerma'ya zor ulaşabileceğini söylemekle iyi etmedim; birtakım ipuçlarından, zat-ı âlinizin onun şövalyesi olduğunuzu anlamış olsaydım, onu cennet dışında herhangi bir şeyle karşılaştıracağıma, dilimi ısırmayı tercih ederdim.'

Montesinos'un yaptığı bu açıklama, sevgilimin Belerma'yla kıyaslandığını duyduğum zaman hoplayan yüreğimi yatıştırdı."

"Ben yine de şaşırdım," dedi Sancho; "zat-ı âliniz nasıl oldu da moruğun üstüne atılıp tekme tokat bütün kemiklerini paramparça etmediniz, tek tek bütün sakallarını yolmadınız?"

"Hayır, dostum Sancho," diye cevap verdi Don Quijote; "öyle yapmam doğru olmazdı; çünkü hepimiz, şövalye olmasalar da, yaşlılara saygı göstermek zorundayız; özellikle de şövalye ve büyü etkisi altında olanlara. Şunu gayet iyi biliyorum ki, aramızda geçen çeşitli soru ve cevaplarda, ikimiz de birbirimizden aşağı kalmadık."

Bu sırada kuzen söze girdi:

"Señor Don Quijote, ben anlayamıyorum; zat-ı âliniz, aşağıda kaldığınız o kısacık süre içinde, nasıl o kadar çok şey gördünüz, konuştunuz, cevapladınız?"

"Ben aşağıya ineli ne kadar zaman geçti?" diye sordu Don Quijote.

"Bir saatten biraz fazla," diye cevap verdi Sancho.

"Olamaz," dedi Don Quijote; "çünkü ben oradayken akşam oldu, sabah oldu; tekrar üç kere akşam olup sabah oldu; yani, benim hesabıma göre, o ırak ve gizli diyarda üç gün kaldım."

"Efendim doğru söylüyor herhalde," dedi Sancho; "başına gelen her şey büyü yoluyla olduğuna göre, belki de bize bir saat gibi gelen süre, orada üç gün, üç gecedir."

"Öyle olsa gerek," diye cevap verdi Don Quijote.

"Peki, bütün bu süre boyunca, yemek yediniz mi efendim?" diye sordu kuzen.

"Ağzıma tek lokma koymadım," diye cevap verdi Don Quijote; "karnım da acıkmadı, kesinlikle."

"Peki, büyü etkisi altında olanlar, yemek yer mi?" dedi kuzen.

"Yemezler," dedi Don Quijote; "def'i hacet de etmezler; ancak, tırnaklarının, sakallarının ve saçlarının uzadığı sanılmaktadır."

"Peki efendim, büyü altındakiler uyur mu acaba?" diye sordu Sancho.

"Hayır, katiyen," diye cevap verdi Don Quijote; "en azından, ben kendileriyle bulunduğum süre boyunca hiçbiri gözünü kırpmadı; ben de öyle."

"Bu duruma tam oturan bir atasözü var," dedi Sancho. "Körle yatan şaşı kalkar. Zat-ı âliniz aç, uykusuz, büyülenmiş adamlarla gezin daha; onlarla gezdikçe yememenizde, uyumamanızda şaşılacak bir şey

yok ki. Sevgili efendim, zat-ı âlinizden af dileyerek söylüyorum; Tanrı yardımcım olsun; bu anlattıklarınızdan tek birisine inanıyorsam şeytan çarpsın."

"Nasıl olur?" dedi kuzen. "Señor Don Quijote yalan söyleyecek değil ya! Üstelik, yalan söylemek istese bile, bunca yalanı uydurmasına, hayal etmesine fırsat olmadı ki."

"Efendimin yalan söylediğini düşünmüyorum," diye cevap verdi Sancho.

"Öyleyse ne düşünüyorsun?" diye sordu Don Quijote.

"O Merlin'in veya zat-ı âlinizin aşağıda görüp konuştuğunuzu söylediğiniz bütün o güruha büyü yapan büyücülerin, bütün bu anlattığınız icatları ve daha anlatacağınız birçoklarını, zihninize ya da hâfızanıza yerleştirdiğini düşünüyorum," dedi Sancho.

"Bütün bunlar olabilirdi, Sancho," diye cevap verdi Don Quijote; "ama öyle değil; çünkü ben anlattıklarımı kendi gözlerimle gördüm, kendi elimle dokundum. Montesinos'un bana gösterdiği bitmez tükenmez harikalardan birini sana anlattığımda, ne diyeceksin bakalım. Diğerlerini, yolculuğumuz sırasında, yavaş yavaş, zamanı geldikçe anlatacağım; şimdi hepsini anlatmanın sırası değil. Anlatacağım şu: Montesinos bana, o hoş kırlarda keçiler gibi zıplayarak, sekerek giden üç köylü kızı gösterdi; onları görür görmez, birinin, eşsiz Dulcinea del Toboso, ötekilerin de, El Toboso çıkışında onun yanında görüp konuştuğumuz iki köylü kızı olduğunu anladım. Montesinos'a, kendilerini tanıyıp tanımadığını sordum; tanımadığını söyledi; ama büyü yapılmış soylu hanımlar olduklarını tahmin ediyordu; o kırlarda ilk kez birkaç gün önce görüldüklerini belirtti. Buna da şaşırmamam gerektiğini söyledi; çünkü geçmiş ve şimdiki çağlardan daha birçok hanımefendi, büyüyle çeşitli garip şekillere sokulmuş halde, orada bulunmaktaymış; aralarında Kraliçe Guinevere ve

Britanya'dan döndüğünde

Lancelot'a şarap döken, kraliçenin nedimesi Quintañona da varmış."

Sancho Panza, efendisinin bu sözlerini duyunca ya aklını kaçıracağını ya da gülmekten patlayacağını sandı. Dulcinea'ya sözümona yapılan büyünün aslını bildiği, büyücü de, hikâyeyi uyduran da kendisi olduğu için, efendisinin şuurunu tamamen kaybettiğini ve delirdiğini, şüpheye yer bırakmayacak şekilde kavradı ve dedi ki:

"Sevgili efendim, öteki dünyaya indiğiniz saat ne lânetli bir saat,

o gün ne uğursuz bir günmüş; Señor Montesinos'la karşılaştığınız an, ne kötü bir anmış; zat-ı âlinizi bize ne halde geri gönderdi! Zat-ı âliniz burada, yukarıda, şuurunuz Tanrı'nın verdiği haliyle, tamamen yerinde, ne kadar iyiydiniz; sürekli dersler, nasihatler veriyordunuz; şimdiki gibi akla gelebilecek en büyük zırvalıkları anlatmıyordunuz."

"Seni tanıdığım için, sözlerine aldırmıyorum Sancho," diye cevap verdi Don Quijote.

"Ben de zat-ı âlinizin sözlerine," dedi Sancho. "Söylediklerim yüzünden ister vurun, ister öldürün beni; siz kendi sözlerinizi düzeltmez, tamir etmezseniz, daha da çok söylemeyi düşünüyorum. Hazır küs değilken, zat-ı âlinize bir şey sormak istiyorum: Saygıdeğer hanımefendimizi nasıl, nesinden tanıdınız? Konuştunuz mu kendisiyle; konuştuysanız, ne dediniz, o ne dedi?"

"Sen bana gösterdiğinde üzerinde olan kıyafetin aynısını giymişti; oradan tanıdım," diye cevap verdi Don Quijote. "Ben konuştum; ama o tek kelime cevap vermedi; sırtını dönüp öyle bir hızla koşarak kaçtı ki, hızına bir ok bile yetişemezdi. Onu takip etmek istedim; edecektim de; ancak Montesinos boşuna zahmet etmememi öğütledi; ayrıca mağaradan çıkmam gereken saat de yaklaşıyordu. Montesinos zamanı gelince, kendisinin, Belerma'nın, Durandarte'nin ve oradaki herkesin üzerindeki büyünün nasıl kaldırılacağından haberdar edileceğimi de söyledi. Orada gördüğüm şeyler arasında beni en çok üzen, şu oldu: Montesinos bana bunları söylerken, bahtsız Dulcinea'nın iki arkadaşından biri, ben geldiğini görmeden, yanımda bitiverdi ve gözlerinde yaşlarla, alçak ve telâşlı bir sesle, dedi ki: 'Hanımım Dulcinea del Toboso, zat-ı âlinizin ellerinden öpüyor; nasıl olduğunuzdan kendisini haberdar etmenizi rica ediyor. Çok büyük bir yoksulluk içinde olduğundan, zat-ı âlinize içtenlikle yalvarıyor; lütfedip bu yeni, pamuklu eteğin üzerine[1] altı riyal, ya da zat-ı âlinizin yanında ne kadar varsa, borç vermenizi rica ediyor; kısa zamanda ödeyeceğine de söz veriyor.' Gönderilen bu haber beni çok şaşırttı; afallattı; Señor Montesinos'a dönüp sordum: 'Señor Montesinos, büyü etkisindeki soyluların yoksulluk çekmesi mümkün müdür?' Buna şöyle cevap verdi: 'İnanın La Mancha'lı Señor Don Quijote, yoksulluk denen şey her yerde vardır; her yere uzanır; herkese ulaşır, büyü etkisindekileri bile affetmez. Madem Señora Dulcinea del Toboso bu altı riyal borcu istiyor, teminat da sağlam gibi görünüyor, vermekten başka yapılacak şey yok; hiç şüphe

1) Bir arkadaş veya ahbaptan, mücevher ya da giyim eşyası üzerine borç istemek, çok yaygın bir âdetti.

yok, büyük bir sıkıntıda olmalı.' 'Ben teminat almayacağım,' diye cevap verdim, 'istediğini de veremeyeceğim, çünkü sadece dört riyalim var.' Onları kendisine verdim (geçen gün, yolda gördüğümüz yoksullara sadaka olarak vermem için senin bana vermiş olduğun dört riyal, Sancho) ve dedim ki: 'Arkadaşım, hanımınıza söyleyin, çektiği sıkıntılar kalbimi parçalıyor; onu bu dertlerden kurtarmak için Fugger'lerden biri olmayı isterdim. Şunu da söyleyin: Ben onun güzel görüntüsünden, akıllı sohbetinden mahrum oldukça sıhhatte olamam, olmamalıyım da; ona bütün kalbimle yalvarıyorum, lütfedip kendini bana göstersin, bu zavallı hizmetkârının, bitkin şövalyesinin kendisiyle konuşmasına izin versin. Ayrıca söyleyin kendisine, hiç beklemediği bir anda, benim bir ant içtiğimi, bir yemin ettiğimi duyacak; tıpkı Mantova Markisi'nin, yeğeni Baudouin'i dağın ortasında, son nefesini vermek üzereyken bulduğu zaman ettiği yemin gibi; yeğeninin intikamını almaya, intikamını alıncaya kadar da sofrada ekmek yememeye ve saydığı diğer kıvır zıvırı yerine getirmeye ant içmişti. İşte ben de tıpkı onun gibi, bu büyüyü bozana kadar durup dinlenmeyeceğim; dünyanın yedi iklimini, Prens Don Pedro de Portugal'den daha büyük titizlikle dolaşacağım.' 'Hanımıma bütün bunları, hattâ daha fazlasını borçlusunuz,' diye cevap verdi genç kız. Sonra dört riyali alıp eğilerek selâm vereceğine bir takla attı ve sekiz karış havaya sıçradı."

Sancho bunun üzerine, "Hey ulu Tanrım!" diye haykırdı. "Böyle bir şey olabilir mi bu dünyada; büyüler ve büyücüler, efendimin sağlam aklını böyle bir çılgınlığa çevirecek kadar güçlü olabilir mi? Ah efendim, canım efendim, Tanrı aşkına kendinize dikkat edin; şerefinizi koruyun; aklınızı tüketen, çarpıtan bu saçmalıklara inanmayın!"

"Beni sevdiğin için böyle konuşuyorsun, Sancho," dedi Don Quijote; "dünya işlerinde tecrübesiz olduğun için, biraz zor olan her şey, sana imkânsız gibi görünüyor. Ama zaman içinde, daha önce de söylediğim gibi, aşağıda gördüklerimden bazılarını sana anlatacağım; o zaman, şimdi anlattıklarıma inanacaksın; gördüklerimin gerçekliği ne itiraz, ne de tartışma götürür."

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Münasebetsiz oldukları kadar bu büyük öykünün gerçekten anlaşılması için gerekli de olan binlerce kıvır zıvıra dair

Bu büyük öyküyü aslından, ilk yazarı Seyyid Hâmid Badincani'nin yazdığı şeklinden çeviren tercüman, Montesinos Mağarası serüvenine gelindiğinde, sayfa kenarına, Hâmid'in kendi elyazısıyla şu sözlerin yazılmış olduğunu söyler:

"Bir önceki bölümde anlatılmış olanları, yiğit Don Quijote'nin gerçekten yaşadığına bir türlü inanamıyorum. Sebebi de şu: Şu ana kadar başından geçen serüvenlerin hepsi, gerçekleşmesi mümkün olan, gerçeğe uygun olaylar iken, bu mağara serüvenini gerçek olarak kabul edebilmek için, neresinden tutacağımı bilemiyorum; çünkü mantık sınırlarının çok uzağında. Öte yandan, çağının en dürüst asilzadesi, en soylu şövalyesi olan Don Quijote'nin yalan söyleyebileceğini düşünmek, aklımdan bile geçmez; kendisi ok yağmuruna tutulsa da, bir tek yalan bile söylemezdi. Ayrıca, serüveni, aktarılan bütün ayrıntılarıyla anlattığını da düşününce, bu kadar kısa zamanda böylesine katmerli bir yalanlar dizisi uydurmaya vakti olmadığını görüyorum. Bu serüven uydurma hissi veriyorsa, kabahat bende değil; ben böylece, sahte mi, gerçek mi diye yorum yapmadan yazıyorum. Sen, akıllı okur, kendin nasıl istiyorsan öyle yorumla; ben daha fazlasını yapamam, yapmamalıyım da. Yalnız kesin gözüyle bakılan bir şey var; o da şu: Rivayete göre, Don Quijote ölüm döşeğinde bu konuda söylediklerini geri almış, bu serüveni, kitaplarında okuduğu serüvenlere çok uygun gibi göründüğü için, kendisinin uydurduğunu söylemiş."

Daha sonra, hikâyeye şöyle devam eder:

Kuzen, Sancho Panza'nın cüretine de, efendisinin sabrına da aynı derecede şaşırdı; Don Quijote'nin, sevgilisi Dulcinea del Toboso'yu, büyü etkisi altında da olsa, görmüş olmanın verdiği mutlulukla, o sırada böylesine yumuşak davrandığına kanaat getirdi. Aksi takdirde, Sancho öyle şeyler söyledi, öyle sözler sarfetti ki, evire çevire dövülse yeriydi; kuzen gerçekten efendisine karşı epeyce küstahlık ettiğini düşünüyordu; Don Quijote'ye dedi ki:

"La Mancha'lı Señor Don Quijote, ben zat-ı âlinizle bu yolculuğa çıktığım için kendimi talihli sayıyorum; çünkü bu yolculuk sırasında

dört şey kazandım. Birincisi, zat-ı âlinizi tanımış olmak; bunu büyük bir mutluluk sayıyorum. İkincisi, bu Montesinos Mağarasında gizlenen şeyleri, Guadiana ve Ruidera Lagünlerinin değişimlerini öğrenmiş olmak, bu da elimdeki *İspanyol Ovidius*'u için çok faydalı olacak. Üçüncüsü, iskambil oyununun ne kadar eski olduğunu anlamış olmak; en azından İmparator Charlemagne zamanında iskambil oynandığını öğrenmiş olduk; zat-ı âlinizin anlattığına göre, Durandarte'nin, Montesinos'un uzun konuşmasından sonra, uyandığında söylediği sözlerden, bu anlaşılıyor. 'Sabredip kâğıtları karıştırmaktan başka çare yok.' Bu sözleri ve ifade şeklini, büyü etkisi altında öğrenmiş olamaz; demek ki büyü yapılmadan önce, Fransa'da, dediğim gibi İmparator Charlemagne zamanında öğrenmiş olmalı. Bu gerçeğin ortaya çıkması, yazmakta olduğum diğer kitapta, *Polidoro Vergilio'ya Ek: İcatlar Üzerine* adlı kitabımda da tam yerine oturacak. Zannediyorum Polidoro kendi kitabına iskambil oyunlarını almamış; ben kitabıma alacağım; çok önemli bir ek olacak; üstelik de Señor Durandarte gibi ciddî ve dürüst bir tanık göstereceğim. Dördüncü kazancım ise, Guadiana Irmağının, insanlar tarafından bugüne dek bilinmeyen kaynağını kesin olarak öğrenmiş olmak."

"Çok haklısınız efendim," dedi Don Quijote; "yalnız benim merak ettiğim bir şey var: Tanrı lütfeder de bu kitaplarınızı yayınlamanıza izin verilirse, ki pek sanmıyorum, kime ithaf etmeyi düşünüyorsunuz?"

"İspanya'da kitaplarımı ithaf edebileceğim senyörler, büyük soylular var," dedi kuzen.

"Pek fazla yok," diye cevap verdi Don Quijote; "hakedenler yok demiyorum; ama kabul etmek istemiyorlar; yazarlarının zahmetine ve nezaketine borçlu oldukları karşılığın mecburiyeti altına girmemek için sanırım. Ben öyle bir prens tanıyorum ki, diğer hepsinin eksikliğini kapatabilir; öyle üstünlükleri var ki, saymaya cesaretim olsa, bazı cömert gönüllerde kıskançlık uyandırabilirim. Şimdilik bu konuyu daha rahat bir zamana bırakalım da, bu gece nerede konaklayacağımıza bakalım."

"Buraya pek uzak sayılmayacak mesafede bir keşiş kulübesi var," diye cevap verdi kuzen. "Orada yaşayan keşişin bir zamanlar asker olduğu söylenir; iyi bir Hıristiyan, çok akıllı, üstelik merhametli bir adam olarak tanınır. Keşiş kulübesine bitişik, kendi cebinden yaptığı küçük bir evi var; ama küçük olmakla birlikte, misafir ağırlayabiliyor."

"Acaba bu keşişin tavukları var mı?" diye sordu Sancho.

"Tavuğu olmayan pek az keşiş vardır," diye cevap verdi Don Quijote; "çünkü şimdiki keşişler, Mısır çöllerinin keşişleri gibi değiller; onlar gibi hurma yapraklarıyla örtünüp toprakta yetişen köklerle beslenmiyorlar. Yanlış anlaşılmasın; eskileri methediyorum diye şimdikileri kötülüyor değilim; demek istediğim, şimdikilerin çilelerinin eskilerin çileleri kadar katı ve sert olmadığı. Ancak bu, hepsinin şerefli olmadığı anlamına gelmiyor; en azından ben, şerefli kabul ediyorum onları; en kötü durumda da, şerefli gibi görünen riyakâr, açıkça günah işleyenden daha az zarar vermiş olur."

Böyle konuşurlarken, bir adamın kendilerine doğru hızlı hızlı yürüyerek yaklaştığını gördüler; bir yandan da, mızraklar ve baltalı mızraklar yüklü bir katıra sopayla vurup duruyordu. Yanlarına geldiğinde, selâm verip geçti. Don Quijote dedi ki:

"Durun, arkadaşım; katıra göre biraz fazla hızlı gidiyorsunuz galiba."

"Duramam efendim," diye cevap verdi adam; "çünkü şu gördüğünüz silâhlar yarın kullanılacak; onun için oyalanamam; Tanrı'ya emanet olun. Ama bu silâhları niçin taşıdığımı merak ediyorsanız, bu gece keşiş kulübesinin ilerisindeki handa konaklamayı düşünüyorum; sizin de yolunuz o tarafaysa, beni orada bulabilirsiniz, size inanılmaz şeyler anlatırım. Tekrar Tanrı'ya emanet olun."

Sonra da katırı öyle bir dürttü ki, Don Quijote anlatacağı inanılmaz şeylerin neler olduğunu sormaya fırsat bulamadı. Biraz meraklı ve daima yeni şeyler öğrenmeye hevesli olduğu için de, derhal yola koyulmaya ve kuzenin kalmak istediği keşiş kulübesine uğramayıp geceyi handa geçirmeye karar verdi.

Öyle yapıldı; hayvanlarına bindiler ve üçü birlikte, doğru hanın yolunu tuttular (hava kararmadan az önce de vardılar). Yolda kuzen, Don Quijote'ye, bir yudum bir şey içmek için keşiş kulübesine uğramayı teklif etti. Sancho Panza bunu duyar duymaz, eşeği keşiş kulübesine doğru sürmeye başladı; Don Quijote'yle kuzen de aynı şeyi yaptılar. Ama Sancho'nun kara bahtı öyle emretmiş olacak ki, keşiş evde yoktu; keşiş kulübesinde buldukları hizmetkâr kadın öyle söyledi. Kendilerine en pahalı şaraptan vermesini söylediler; kadın efendisinin şarap bulundurmadığını, ama ucuz su isterlerse, memnuniyetle verebileceğini söyledi.

"Canım su isteseydi," diye cevap verdi Sancho, "yolda kuyular var, içerdim. Ah, Camacho'nun düğünü, Don Diego'nun evindeki bolluk, sizleri ne kadar özlüyorum!"

Bunun üzerine keşiş kulübesinden ayrılıp hana doğru hayvanları mahmuzladılar; kısa bir süre sonra, önlerinde, fazla hızlı gitmeyen yaya bir delikanlı gördüler; birazdan yetiştiler. Omzunda taşıdığı kılıcına asılı çıkın ya da bohçada, giysileri vardı; anlaşılan bir pantolon ya da şalvar, kısa bir pelerin ve gömlek. Üstünde, aşınmaktan yer yer saten gibi parlayan kadife bir ceket ve dışına sarkan bir gömlek vardı; çorapları ipekli, ayakkabıları, saraylılarınki gibi işlemeliydi. Yaşı on sekiz, on dokuz civarındaydı; neşeli bir yüzü, çevik görünen bir bedeni vardı. Yolun sıkıntısını hafifletmek için halk şarkıları söyleyerek yürüyordu. Yanına geldiklerinde bitirmek üzere olduğu şarkıyı kuzen ezberledi; sözleri şöyleydi:

Savaşa gidiyorsam,
bakmayın, parasızlık yüzünden,
param olsaydı eğer,
gitmezdim gerçekten.

Onunla ilk konuşan, Don Quijote oldu ve dedi ki:

"Zarif delikanlı, pek hafif yolculuk ediyorsunuz. Nereye böyle? Bir mahzuru yoksa söyler misiniz?"

Delikanlı buna şöyle cevap verdi:

"Bu kadar hafif yolculuk yapmamın sebebi, sıcak ve yoksulluk; gittiğim yer ise savaş."

"Nasıl yoksulluk?" dedi Don Quijote. "Sıcak geçerli bir sebep tabii."

"Beyefendi," dedi delikanlı, "şu bohçada, bu ceketin takımı olan kadife bir şalvarım var; yolda eskitirsem, şehirde onunla çalım satamam; başkasını alacak param da yok. İşte, hem bu yüzden, hem de serinlemek için böyle yürüyorum. Buradan on iki fersah uzakta piyade birlikleri var; onlara katılacağım. Ondan sonra da, gemiye bineceğimiz yere kadar (Cartagena diyorlar) nasıl olsa hayvanların çektiği arabalara binerim. Ben efendim ve senyörüm olarak, sarayda bir zavallı adama hizmet edeceğime, savaşta krala hizmet etmeyi tercih ederim."

"Peki, asker harçlığı aldınız mı acaba?" diye sordu kuzen.

"Bir büyük soyluya hizmet etseydim, harçlığım olurdu mutlaka," diye cevap verdi delikanlı. "İyi bir efendiye hizmet etmenin bu faydası vardır; insan mutfaktan çıkar, teğmen veya yüzbaşı olur ya da iyi bir maaşı olur. Ama ben bahtsız olduğumdan, hep işsizlere, sonradan görmelere hizmet ettim; ücretim o kadar azdı ki, yarısı bir yakayı kolalat-

maya giderdi. Eh, bir maceracının pajının da, az da olsa bir refah yüzü görmesi, mucize olurdu."

"Arkadaşım, Tanrı aşkı için, söyler misiniz," dedi Don Quijote, "hizmet ettiğiniz yıllar boyunca, bir üniforma bile edinemediniz mi?"

"İki üniforma verdiler bana," diye cevap verdi paj; "ama nasıl yeminini etmeden manastırdan ayrılanın, cüppesini alıp kendi giysilerini geri verirlerse, efendilerim de, benim kendi giysilerimi geri verdiler. Saraya ne iş için gelmişlerse, işleri bittiğinde, evlerine dönerler ve sırf gösteriş olsun diye verdikleri üniformaları toplarlardı."

"Müthiş bir pintilik," dedi Don Quijote. "Siz yine de, saraydan böyle güzel bir amaçla ayrılmış olmayı talih kabul edin; çünkü bu dünyada, önce Tanrı'ya, sonra da, kralına ve senyörüne hizmet etmekten daha şerefli, daha faydalı bir iş olamaz; özellikle de savaşçılık mesleğinde; bu meslek, daha önce de birçok kez ifade ettiğim gibi, edebiyat mesleğine kıyasla, daha fazla servet olmasa da daha fazla şeref kazandırır kişiye. Edebiyat, savaşçılıktan daha fazla aile mülkünün temelini atmış olmakla birlikte, silâhın kaleme, tanımlanamayan bir üstünlüğü vardır ve silâhın tanımlanabilen ihtişamı her şeyden üstündür. Size şimdi söyleyeceklerimi hiç unutmayın; çünkü önünüze çıkan zorluklarda size çok faydalı olacak, teselli verecektir: Başınıza gelebilecek aksiliklerin düşüncesini kafanızdan uzaklaştırın; en büyük aksilik ölümdür; ölüm de, şerefli olduğu takdirde, en güzel talihtir. Yiğit Romalı komutan Julius Caesar'a, en iyi ölüm hangisidir diye sormuşlar; düşünülmeyen, anî ve beklenmeyen ölüm demiş. Her ne kadar bir kâfir, gerçek Tanrı bilincinden mahrum biri olarak cevap vermişse de, güzel cevap vermiş; insana mahsus korkulardan sıyrılabilmiş. İnsan ilk komploda, ilk çarpışmada, bir top atışı ya da patlamayla ölse bile, ne önemi var? Ölüm ölümdür; işte o kadar. Terentius'a göre, savaşta ölen askerin görüntüsü, kaçıp kurtulan sağ askerin görüntüsünden iyidir. İyi bir asker, komutanlarına, âmirlerine karşı ne kadar itaatkârsa, o kadar şöhret kazanır. Şunu da unutmayın ki, evlâdım, barut kokusu, askere misk kokusundan daha fazla yakışır; eğer yaşlılık sizi bu meslekte yakalarsa, her yeriniz yaralı, sakat, topal bile olsanız, şerefsiz yakalayamayacaktır; üstelik de şerefiniz, yoksulluğun gölgeleyemeyeceği türden olacaktır. Ayrıca, artık yaşlı ve sakat askerleri geçindirmek, durumlarını düzeltmek için çareler aranmakta; çünkü askerlerin, artık işe yaramayacak kadar yaşlanmış zencilerle aynı muameleyi görmemeleri gerekir; bu zencilere hürriyetleri bağışlanır ve hizmet ettikleri evlerden hür insan sıfatıyla kovularak açlığın kölesi olurlar; bu esaretten ise, kendilerini ancak

ölüm kurtarabilir. Şimdilik size söyleyeceklerim bu kadar; haydi hana kadar atımın terkisine binin; orada benimle birlikte yemek yer, sabah da yolunuza devam edersiniz; Tanrı, şerefli amacınızın lâyık olduğu şekilde, yolunuzu açık edecektir."

Paj, handa birlikte yemek yeme teklifini kabul etmekle birlikte, terkisine binme teklifini kabul etmedi; bu sırada, Sancho'nun kendi kendine şöyle mırıldandığı söylenir:

"Hey yüce Tanrım, şu efendime bakın! Bu kadar güzel sözler söyleyen birisinin, Montesinos Mağarasıyla ilgili anlattığı imkânsız zırvalıkları gördüğünü söylemesi, mümkün mü? Neyse, göreceğiz bakalım."

Akşam olurken hana vardılar; Sancho, efendisinin hanı her zamanki gibi şato olarak değil, gerçek bir han olarak görmesine sevindi. İçeri girer girmez Don Quijote hancıya mızrak taşıyan adamı sordu. Hancı da adamın ahırda katırıyla ilgilendiğini söyledi. Kuzen ve Sancho da aynı şekilde eşekleriyle ilgilendiler; Rocinante'ye en iyi yemlik ve ahırın en iyi yeri verildi.

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Anırtı serüvenine, sevimli kuklacı serüvenine ve falcı maymunun unutulmaz kehanetlerine dair

Don Quijote, silâh taşıyan adamın, anlatacağına söz verdiği inanılmaz şeyleri dinleyip öğrenmek için sabırsızlanıyor, yerinde duramıyordu. Adamı aramaya, hancının söylediği yere gitti; buldu ve yolda sorduğu soruyla ilgili daha sonra söyleyeceklerini, derhal anlatmasını istedi. Adam şöyle cevap verdi:

"Anlatacağım inanılmaz şeyleri ayakta değil, rahat rahat, ağır ağır anlatabilirim. Beyefendi, izin verirseniz şu hayvanı besleyeyim; sonra size çok şaşırtıcı şeyler anlatacağım."

"Madem öyle, çabuk olsun diye ben de size yardım edeyim," diye cevap verdi Don Quijote.

Öyle de yaptı; arpayı kalburdan geçirdi; yemliği temizledi. Adam, Don Quijote'nin bu mütevazı davranışı karşısında hevesle istediği şeyi anlatmaya başladı. Taş bir sekinin üzerine Don Quijote'yle yanyana oturdu; kuzen, paj, Sancho Panza ve hancı da dinleyiciler meclisi olarak yerlerini aldıktan sonra, adam söze şöyle başladı:

"Saygıdeğer beyler, bu handan dört buçuk fersah ötedeki bir köyün ihtiyar meclisi üyelerinden birinin, genç bir hizmetçisinin çevirdiği bir dolap yüzünden, eşeği kayboldu; hikâyeyi anlatması şimdi uzun sürer. İhtiyar meclisi üyesi, eşeği bulmak için yapmadığını bırakmadı; ama eşek bulunamadı. Dediklerine göre, eşeğin kaybolu-şundan aşağı yukarı on beş gün sonra, kayba uğrayan ihtiyar meclisi üyesi köyün meydanındayken, aynı köyün ihtiyar meclisinden başka bir üye kendisine demiş ki: 'Müjdemi isterim, arkadaşım, eşeğiniz bulundu.' 'Müjdeniz hazır elbette, arkadaşım,' diye cevap vermiş öteki; 'ama nerede bulundu, söyleyin.' 'Dağda,' demiş bulan; 'bu sabah gördüm onu; semeri, koşumları, hiçbir şeyi yoktu; o kadar zayıftı ki, görünce acıdım. Onu da önüme katıp size getirmek istedim; ama öyle vahşîleşmiş, aksileşmiş ki, yaklaştığımda koşarak kaçtı, dağın en sarp yerine saklandı. Birlikte gidip aramak isterseniz, şu eşeğimi eve bırakayım; hemen dönerim.' 'Çok memnun olurum,' demiş eşeği kaybolan; 'size bunun karşılığını mutlaka ödeyeceğim.' Bu olayın aslını bilen herkes, aynı benim anlattığım şekilde, bu ayrıntılarla anlatır. Sonuçta iki ihtiyar meclisi üyesi elele verip yürüyerek dağa gitmişler; eşeği bulacaklarını sandıkları yere gitmişler, bulamamışlar; bütün o civarda arayıp taramışlar, yine bulamamışlar. Eşek ortaya çıkmayınca, eşeği görmüş olan ihtiyar meclisi üyesi, ötekine demiş ki: 'Bakın arkadaşım, aklıma bir fikir geldi; o hayvanı, değil dağda, yerin dibine girmiş olsa, mutlaka bulacağız. Ben harikulâde anırma taklidi yaparım; siz de yapabilirseniz, bu iş halloldu demektir.' 'Yapabilir miyim de ne demek!' demiş öteki. 'Tanrı hakkı için, kimse benim kadar güzel anıramaz; eşekler bile.' 'Birazdan göreceğiz,' demiş ikinci ihtiyar meclisi üyesi; 'düşündüğüm şu: Siz dağın bir yanına, ben öteki yanına doğru yürüyüp bütün dağın etrafını dolaşacağız; arasıra, ikimiz de anıracağız; eğer eşek bu dağdaysa, mutlaka bizi işitip cevap verecektir.' Eşeğin sahibi buna şöyle cevap vermiş: 'Doğrusunu isterseniz arkadaşım, mükemmel, tam sizin dehanıza yaraşır bir fikir.' İkisi kararlaştırılan şekilde, ters yönlere doğru yola koyulmuşlar ve tesadüfen, aşağı yukarı aynı anda anırmışlar; birbirlerinin anırmasına aldanıp, eşeğin ortaya çıktığını zannederek aramaya başlamışlar. İkisi karşılaştıklarında, eşeği kaybolan, demiş ki: 'Anıranın benim eşeğim olmaması mümkün mü, arkadaşım?' 'Bendim anıran,' diye cevap vermiş öteki. 'O zaman,' demiş eşeğin sahibi, 'sizle eşek arasında, anırma bakımından hiçbir fark yok arkadaşım; hayatımda bu kadar tabii bir anırma duymadım.' 'Bu övgü ve iltifatlar,' demiş fikrin

sahibi, 'benden çok size lâyık, arkadaşım. Beni yaratan Tanrı adına yemin ederim, siz dünyanın en başarılı, en yetenekli anırma ustasına taş çıkartırsınız; çünkü tınınız tiz, zamanlamanız yerinde ve tempolu, nefes alıp bırakışlarınız sık ve kuvvetli; sonuç olarak, mağlûbiyeti kabul ediyor, bu üstün başarınızı alkışlayıp zafer sancağını size teslim ediyorum.' 'Bundan böyle,' demiş eşeğin sahibi, 'kendime daha çok değer vereceğim; bir yeteneğim olduğunu, bir şeyler bildiğimi düşüneceğim. Daha önce de iyi anırdığım kanısındaydım, ama asla kendimi bu dediğiniz kadar başarılı görmemiştim.' 'Bana sorarsanız,' demiş ikinci üye, 'bu dünyada harcanan nice üstün yetenek var; yeteneklerinden yararlanmayı bilmeyen kişiler tarafından boşa harcanıyorlar.' 'Bizim yeteneğimiz,' demiş eşek sahibi, 'buna benzer bir vaka olmadıkça işimize yaramaz; Tanrı yardım etse de bu olayda yarasa bari.' Bunun üzerine tekrar dönüp aksi yönlere doğru yürümeye ve anırmaya koyulmuşlar; adım başı aldanıp tekrar buluşuyorlarmış; sonunda aralarında anlaşmışlar, eşeğin değil, birbirlerinin anırdığını anlayabilmek için üstüste iki kere anırmayı kararlaştırmışlar. Böylece, adım başı ikişer kere anırarak bütün dağı çepeçevre dolaşmışlar; kayıp eşek ne cevap vermiş, ne de bir işaret. Nasıl cevap verseymiş ki zavallıcık? Bahtsız eşeği ormanın en sık yerinde, kurtlara yem olmuş halde bulmuşlar. Sahibi onu görünce demiş ki: 'Ben de niye cevap vermiyor diye şaşırıyordum; ölmüş olmasa, duysa mutlaka karşılık verirdi, yoksa zaten eşek olmazdı. Yine de, onu aramak için bu kadar uğraşıp ölü bulduğum halde, sizin bu harikulâde anırışınızı duymaya değerdi bence, arkadaşım.' 'Bilmukabele dostum,' demiş öteki; 'siz de benden aşağı kalmıyorsunuz.' Böylece, mahzun ve sesleri kısılmış bir halde köye döndüler; dostlarına, komşularına ve ahbaplarına, eşeği ararken başlarına gelenleri anlattılar; birbirlerinin anırma konusundaki yeteneğini methettiler. Bütün bunlar, komşu köylerde duyuldu, yayıldı. Hiç uyumayan şeytan da, her yere kavga ve nifak tohumları ekmeyi sevdiğinden, yalanlar uydurup yayarak, pireyi deve yaparak, öyle bir oyun oynadı ki, diğer köylerde yaşayanlar, bizim köyden birini gördüler mi anırmaya, ihtiyar meclisi üyelerimizin anırmalarını suratımıza çarpmaya başladılar. Delikanlılar bu işi ele alınca, cehennemin bütün zebanileri işe el koymuş gibi oldu; anırtı köyden köye öyle yayıldı ki, artık anırtı köyünün sakinleri, zenciler beyazlardan nasıl ayırt edilirse, öyle tanınıyorlar. Bu rezalet öyle bir noktaya geldi ki, alay edilenler, alay edenlere karşı silâhlanıp, müfreze kurup savaşmaya gittiler; ne kral, ne kul, ne korku, ne de utanç bu duruma bir

çare bulamadı. Zannederim yarın veya yarından sonra, bizim köylüler, yani anırtı köyünden olanlar, bizim köyden iki fersah uzaktaki, bize en çok eziyet eden köye karşı çarpışmaya çıkacaklar. Hazırlıklı olalım diye de, ben bu gördüğünüz mızrakları, baltalı mızrakları satın aldım. İşte size anlatacağımı söylediğim inanılmaz şeyler bunlar; size öyle gelmediyse, benim bildiğim bu kadar."

Adamcağız konuşmasına burada son verdi; bu sırada, hanın kapısından içeri, baştan aşağı güderiler[1] giymiş, tozluklu, şalvarlı, hırkalı bir adam girdi ve yüksek sesle konuştu:

"Sayın hancı, yeriniz var mı? Falcı maymunla Melisendra'nın Kurtuluşu tiyatrosu geldi."

"Vay canına!" dedi hancı. "Saygıdeğer Pedro Usta gelmiş! Bu akşam güzel geçeceğe benzer."

Az kalsın söylemeyi unutuyordum, bu Pedro Usta'nın sol gözü ve yanağının neredeyse yarısı, yeşil taftadan bir yakıyla kapatılmıştı; bu da, yüzünün o tarafında bir hastalık olduğunu gösteriyordu. Hancı sözlerine şöyle devam etti:

"Hoşgeldiniz, Pedro Usta. Maymunla tiyatro nerede, göremiyorum?"

"Geliyorlar," diye cevap verdi, baştan aşağı güderiler giymiş adam; "ben önden geldim; yer var mı diye bakmaya."

"Olmasa bile, Alba Dükü'nü kovar, yerini Sayın Pedro Usta'ya verirdim," dedi hancı. "Maymunla tiyatro da gelsinler; bu gece handa tiyatroyu, maymunun marifetlerini görmek için para verecek insanlar var."

"Pekâlâ," dedi, gözü yakılı adam; "fiyatı da düşük tutarım; masrafı karşılasın yeter. Ben gidip maymunla tiyatronun olduğu arabayı getireyim."

Sonra dönüp handan dışarı çıktı.

Don Quijote hemen hancıya bu Pedro Usta'nın kim olduğunu, maymunuyla tiyatrosunu sordu. Hancı şöyle cevap verdi:

"Meşhur bir kuklacıdır bu; bir zamandır La Mancha'nın bu Aragon Tepesi civarında dolaşıp, Melisendra'nın meşhur Don Gaiferos tarafından kurtarılışını anlatan bir kukla oyunu oynatıyor. Bu memlekette uzun yıllardır temsil edilmiş en güzel hikâyelerden biri. Yanında bir de, maymunlar arasında görülmüş, insanlar tarafından hayal edilmiş en garip yeteneğe sahip bir maymun gezdiriyor. Maymuna bir şey sorulduğunda, soruyu dikkatle dinliyor, sonra sahibinin omzuna atlı-

1) Aşağı tabakadan insanlar, güderi giyerlerdi.

yor ve kulağına eğilip sorulan sorunun cevabını veriyor; Pedro Usta da anında yüksek sesle tekrarlıyor. Geçmiş olaylar hakkında, gelecekteki olaylardan çok daha fazla şey söylüyor; her zaman hepsini doğru bilemese de, çoğunlukla yanılmıyor; hepimiz vücuduna şeytan girdiğini düşünüyoruz. Maymun cevap verirse, yani kulağına söyledikten sonra maymunun adına sahibi cevap verirse, soru başına iki riyal alıyor; bu sayede Pedro Usta'nın müthiş zengin olduğu sanılıyor. Tatlı dilli bir adamdır, hoş sohbettir, iyi yaşamayı sever. Altı kişiden fazla konuşur, on iki kişiden fazla yer; hepsinin masrafını da dili, maymunu ve tiyatrosuyla çıkarır."

Bu arada Pedro Usta döndü; bir arabada da, tiyatro ve iri, kuyruksuz, keçe kıçlı maymun geliyordu; ama maymunun yüzü sevimsiz değildi. Don Quijote maymunu görür görmez sordu:

"Söyler misiniz, saygıdeğer falcı, neler olacak, başımıza neler gelecek? İşte iki riyalim burada."

Sancho'ya, Pedro Usta'ya iki riyal vermesini söyledi. Pedro Usta da maymunun adına konuşarak, dedi ki:

"Beyefendi, bu hayvan gelecek olaylarla ilgili cevap veya malûmat vermez; geçmiş olayların bazılarını, şimdiki olayların da kimini bilir."

"Benim başımdan geçenleri bana söylesinler diye zırnık verirsem, ne olayım!" dedi Sancho. "Onu benden daha iyi kim bilebilir? Bildiğim şeyi bana söylesinler diye para vermek de, aptallığın daniskası olur. Ama madem şimdiki olayları biliyor, işte iki riyalim, maymun bey söylesin bakalım, şu anda karım Teresa Panza ne yapıyor, ne işle meşgul?"

Pedro Usta parayı almak istemedi ve dedi ki:

"Hizmet verilmeden önce karşılığını peşinen almak istemiyorum."

Sağ eliyle sol omzuna iki kere vurunca, maymun hemen omzuna atladı; ağzını kulağına yaklaştırdı ve hızlı hızlı dişlerini takırdatmaya başladı. Bunu bir âmentü duası süresince yaptıktan sonra, yine hoplayarak yere indi ve aynı anda, Pedro Usta müthiş bir hızla Don Quijote'nin önüne gidip diz çöktü ve bacaklarına sarılarak dedi ki:

"Ey, unutulmuş gezgin şövalyeliğin inanılmaz canlandırıcısı! Bu bacaklara, tıpkı Hercules'in iki sütununa sarılır gibi sarılıyorum. Ey, övülmekle bitmez La Mancha'lı şövalye Don Quijote; zayıfların kuvveti, düşecek olanların dayanağı, düşmüşlerin bileği, bütün bahtsızların desteği ve tesellisi!"

Don Quijote afalladı, Sancho dehşete düştü, kuzen şaşırdı, paj donup kaldı, anırtı köyünden olan adam serseme döndü, hancının kafası karıştı; kısacası, kuklacının sözlerini duyan herkes hayret etti. Kuklacı, sözlerine şöyle devam etti:

"Ey sen, sevgili Sancho Panza! Dünyanın en büyük şövalyesinin en iyi silâhtarı, sevin; çünkü sevgili karın Teresa iyidir; şu anda bir libre keteni taraklamakta. Daha fazla malûmat istersen, sol yanında epeyce şarap alan, ağzı kırık bir testi var, çalışırken onunla oyalanıyor."

"Buna inanmak zor değil," dedi Sancho; "çünkü kendisi pek talihlidir; kıskanç da olmasa, devanası Andandona'ya değişmezdim onu. Efendimin söylediğine göre, bu Andandona çok mükemmel, çok değerli bir kadınmış. Benim Teresa'm, vârislerinin sırtından bile olsa, hiçbir şeyden geri kalmaz."

Bu sırada Don Quijote söze girdi:

"Ben diyorum ki, çok okuyup çok gezen, çok görür, çok bilir. Bunu söylememin sebebi şu: Bu dünyada, şimdi burada kendi gözlerimle gördüğüm gibi, falcı maymunların olduğuna beni kim inandırabilirdi? Gerçekten de, ben bu hayvancağızın dediği gibi, La Mancha'lı Don Quijote'nin ta kendisiyim. Gerçi hakkımdaki övgüleri biraz abartılıydı, ama nasıl olursam olayım, bana yumuşak ve merhametli, daima herkese iyilik etmeye, kimseye kötülük etmemeye yatkın bir ruh bağışladığı için, Tanrı'ya şükrediyorum."

"Benim param olsaydı," dedi paj, "sayın maymuna, bu yolculukta başıma neler geleceğini sorardım."

Don Quijote'nin ayaklarının dibinden kalkmış olan Pedro Usta buna şöyle cevap verdi:

"Dedim ya, bu hayvan gelecek olaylara ilişkin cevap vermez. Verseydi, paranızın olmaması önemli olmazdı; ben, burada hazır bulunan Señor Don Quijote'ye hizmet edebilmek için, dünyanın bütün kazancından vazgeçerdim. Şimdi de, kendisine bunu borçlu olduğum ve eğlendirmek istediğim için, tiyatromu kurup hiçbir ücret almadan, handaki herkesi sevindireceğim."

Bunu duyan hancı, tarifsiz bir sevinçle tiyatronun kurulabileceği bir yer gösterdi; bu iş de bir çırpıda tamamlandı.

Don Quijote, maymunun kehanetlerinden pek memnun kalmamıştı; çünkü bir maymunun gelecek olayları da, geçmiş olayları da bilmesini yerinde bulmuyordu. Pedro Usta tiyatroyu kurarken, Don Quijote, Sancho'yla birlikte ahırın bir köşesine çekildi ve kimseye duyurmadan, dedi ki:

"Bak Sancho, ben bu maymunun tuhaf becerisini iyice düşündüm ve kendi adıma, maymunun sahibi olan bu Pedro Usta'nın şeytanla zımnî veya açık bir pakt yaptığına kanaat getirdim."

"Park zebanilerle şeytanınsa, pek beter bir park olmalı," dedi Sancho. "Böyle parkların bu Pedro Usta'ya ne faydası olabilir ki?"

"Dediğimi anlamadın Sancho. Demek istediğim, bu adam herhalde şeytanla bir anlaşma yapmış; şeytan maymuna bu yeteneği vermiş, Pedro Usta geçimini kazansın diye; zengin olduktan sonra da, adam ruhunu ona verecek; bütün dünyanın düşmanı olan şeytan, bunun peşinde. Böyle düşünmemin sebebi, maymunun sadece geçmiş veya şimdiki olayları söylemesi; şeytanın bilgisi bundan öteye uzanamaz çünkü. Gelecekteki olayları ancak tahmin yürüterek bilebilir; o da bazen. Tanrı'nın hâkimiyeti altındaki zamanları ve anları bilmek, sadece O'na aittir; O'nun için ne geçmiş vardır, ne gelecek; her şey şimdidir. Bu böyle olduğuna göre, ki böyledir, bu maymunun, şeytanın üslûbuyla konuştuğu çok aşikâr. Nasıl olup da Enkizisyon'a ihbar edilmediğine, sorguya çekip kimin marifetiyle kehanette bulunduğunu bülbül gibi söyletmediklerine şaşıyorum; çünkü bu maymunun astrolog olmadığı, kendisinin de, sahibinin de yıldız falı haritası çizmediği, çizmeyi bilmediği kesin. Şimdi bunlar İspanya'da o kadar yaygın ki, yerden bir iskambil kâğıdı alırmış gibi, bir harita çiziktirmeyen hizmetçi, paj veya ayakkabı tamircisi yok; bunlar, bu ilmin şaşırtıcı doğruluğunu yalanlarıyla, cehaletleriyle karalıyorlar. Ben bir hanım biliyorum, bu haritacılardan birine, küçük süs köpeği hamile kalıp doğuracak mı, doğuracağı köpekler kaç tane ve ne renk olacak diye sordu. Sayın yıldız falcısı, haritayı çizdikten sonra, köpeğin hamile kalacağını ve üç yavru doğuracağını söyledi; biri yeşil, biri kırmızı, öteki de alacalı. Yalnız bunun olması için, köpeğin pazartesi veya cumartesi, gündüz veya gece, saat on birle on iki arasında çiftleşmesi şarttı. Bu olaydan iki gün sonra, köpek fazla yemekten öldü; sayın haritacı da, köyde çok bilgili bir falcı olarak şöhret kazandı; zaten yıldız falcılarının hepsi, ya da çoğu aynı şöhrete sahip."

"Yine de, Pedro Usta'dan rica etseniz de, Montesinos Mağarasında zat-ı âlinizin başından geçenler gerçek mi diye maymununa sorsa çok memnun olurdum," dedi Sancho. "Çünkü, affınıza sığınarak söylüyorum efenim, bana kalırsa hepsi uydurma, yalan, en azından rüyaydı."

"Her şey olabilir," diye cevap verdi Don Quijote. "Belli belirsiz bir vicdan azabı duyacağım halde, isteğini yerine getireceğim."

Bu sırada Pedro Usta Don Quijote'yi almaya, tiyatronun hazır olduğunu haber vermeye geldi; sayın şövalyenin gelip seyretmesini istiyordu; buna lâyık bir oyundu. Don Quijote ona düşündüklerini söyledi; her şeyden önce maymununa, Montesinos Mağarasında başından geçenlerin rüya mı, gerçek mi olduğunu sormasını rica etti; çünkü kendisine rüyayla gerçek içiçe girmiş gibi geliyordu. Bunun üzerine Pedro Usta tek kelime söylemeden gidip maymunu aldı, getirdi ve Don Quijote'yle Sancho'nun karşısına geçerek dedi ki:

"Sayın maymun, bu şövalye, Montesinos adlı mağarada başına gelen şeylerin yalan mı, gerçek mi olduğunu öğrenmek istiyor."

İşareti verince maymun sol omzuna atladı ve kulağına konuşur gibi yaptı. Sonra Pedro Usta dedi ki:

"Maymun diyor ki, o mağarada zat-ı âlinizin gördüğü, geçirdiği şeylerin kimi yalanmış, kimi gerçek. Bütün bildiği bu, bu soruyla ilgili başka bir şey bilmiyor. Zat-ı âliniz daha fazla bilgi istiyorsanız, gelecek cuma günü bütün sorulanlara cevap verecekmiş. Şimdilik marifeti tükenmiş, dediği gibi ancak cuma günü geri gelecekmiş."

"Ben demedim miydim?" dedi Sancho. "Zat-ı âlinizin mağara hakkında anlattıklarının hepsinin, hattâ yarısının gerçek olduğuna beni kimse inandıramaz."

"Olaylar bunu gösterecek, Sancho," diye cevap verdi Don Quijote. "Her şeyi açığa çıkaran zaman, toprağın bağrına gömülü bile olsa, günışığına çıkarılmadık şey bırakmaz. Şimdilik bu kadarı yeter; gidip sevgili Pedro Usta'nın oyununu seyredelim; bana kalırsa bir iki ilginç şey göreceğiz."

"Bir iki olur mu?" dedi Pedro Usta. "Benim bu oyunumda ilginç altmış bin şey var. Señor Don Quijote, zat-ı âlinize şunu söyleyebilirim: Bugün dünyada en görülmeye değer şeylerden biri bu oyun. *Operibus credite, et non verbis*[2], haydi iş başına; geç oluyor; yapılacak, söylenecek, gösterecek çok şeyimiz var."

Don Quijote'yle Sancho dediğini yaptılar ve tiyatronun kurulduğu yere gittiler. Sahne açıktaydı, her tarafta yanmakta olan küçük mumlarla, ışıl ışıl, göz alıcıydı. Geldiklerinde, Pedro Usta tiyatronun içine girdi; kuklaları oynatacak olan oydu. Pedro Usta'nın hizmetkârı olan bir delikanlı da, sahnenin dışında yerini aldı; görevi tercümanlık yapmak, oyundaki mucizeleri tanıtmaktı; elinde, çıkan kuklaları işaret etmek için ince bir değnek vardı.

Handa bulunan herkes, kimi ayakta olmak üzere, sahnenin karşı-

2) *Operibus credite, et non verbis*: Söze değil, işe inanın.

sına geçti; Don Quijote, Sancho, paj ve kuzene en iyi yerler verildi ve böylece tercüman, bir sonraki bölümü dinleyenlerin veya okuyanların duyacağı ve göreceği şeyleri söylemeye koyuldu.

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Kuklacı serüveninin devamına ve başka, epeyce hoş olaylara dair

Tyros'lular, Truva'lılar, hepsi sustular[1]; demek istiyorum ki, oyunu seyretmek üzere toplanmış olan herkes, oyundaki harikaları yorumlayacak olan tercümanın ağzının içine bakıyordu. O sırada, sahneden gürültülü davul, trompet sesleri geldi; top atışları duyuldu. Sesler kısa bir süre sonra kesildi ve delikanlı, yüksek sesle konuştu.

"Siz saygıdeğer beyefendilere burada temsil edeceğimiz gerçek hikâye, kelimesi kelimesine Fransız tarihlerinden ve sokaklarda insanların, delikanlıların dilinde dolaşan İspanyol romanslarından alınmıştır. Señor Don Gaiferos'un, İspanya'nın Sansueña, yani bugünkü Zaragoza şehrinde, Magripliler'in elinde esir bulunan karısı Melisendra'yı kurtarışını anlatır; işte bakınız, Don Gaiferos tavla oynamakta, şarkıda anlatıldığı gibi:

> Oturmuş Don Gaiferos, tavla oynuyor,
> Melisendra'yı unutmuş bile.

Şurada görünen, başında taç, elinde asâ olan kişi, Melisendra'nın babası zannedilen İmparator Charlemagne; damadının tembelliğini ve ihmalkârlığını görüp sinirleniyor ve azarlamak üzere dışarı çıkıyor. Bakınız nasıl hararetle, hiddetle azarlıyor; âdeta asâsıyla kafasına beş altı kere vuracak gibi. Hattâ bazı yazarlara göre vurmuştur da, hem ne vurmak! Damadına, karısını kurtarmaya çalışmadığı için şerefinin tehlike altında olduğu konusunda birçok şey söyledikten sonra, şöyle dediği rivayet edilir:

> 'Yeterince konuştum; icabına bakın.'

Bakınız lütfen, imparator nasıl sırtını dönüyor; Don Gaiferos'u öfke

1) Vergilius'un *Aeneis* destanından.

içinde bırakıp gidiyor. Don Gaiferos ise, kızgınlığın verdiği tahammülsüzlükle tavlayı da, pulları da fırlatıp derhal zırhlarını istiyor; kuzeni Don Roland'dan da, kılıcı Durindana'yı ödünç vermesini rica ediyor. Don Roland kılıcını vermek istemeyip, bu giriştiği işte ona eşlik etmeyi öneriyor. Ne var ki, öfkeli yiğit, bu teklifi kabul etmiyor; karısı arzın merkezine bile kapatılmış olsa, onu tek başına kurtarabileceğini söylüyor ve sonra, derhal yola çıkmak üzere, zırhlarını kuşanmak için içeri gidiyor. Saygıdeğer beyler, şimdi gözlerinizi şurada görünen kuleye çeviriniz; bu, Zaragoza'nın şimdi Caferiye adıyla bilinen sarayının kulelerinden biri. Şu balkonda görünen, Magripli kıyafeti içindeki hanım ise, eşsiz Melisendra ; sık sık bu balkona çıkıp Fransa yoluna bakar, Paris'i ve kocasını düşünüp, bu esarette bir teselli bulurdu. Bakınız, şu anda, daha önce belki de hiç görülmemiş bir olay cereyan etmekte. Gizlice, parmak ucunda, parmağı dudaklarında, Melisendra'ya arkadan yaklaşan şu Magripli'yi görüyor musunuz? Bakın nasıl dudaklarının ortasına bir öpücük konduruyor; Melisendra ise aceleyle tükürüp gömleğinin beyaz koluyla dudaklarını siliyor; ağlıyor, kederinden, sanki suç onlardaymış gibi güzel saçlarını yoluyor. Bakınız, şu koridorda görünen ağırbaşlı Magripli, Sansueña kralı Mansur'dur; Magripli'nin yaptığı terbiyesizliği görünce, akrabası ve gözdesi olduğu halde, derhal yakalanmasını ve iki yüz kırbaç vurulmasını emretti; Magripli, ibret olsun diye şehrin belli başlı sokaklarında dolaştırıldı.

Öndekiler çığırtkanlar,
arkadan kolluklar geliyor.

İşte görüyorsunuz ceza verilmek üzere, daha suç yeni işlenmiş olduğu halde; çünkü Magripliler'de, bizdeki gibi 'iddianame', 'gözaltında sınama' yoktur."

Don Quijote bunun üzerine, yüksek sesle, "Evlâdım, evlâdım," dedi, "hikâyenize dümdüz devam edin, sağa sola sapmayın; bir gerçeği açığa çıkarmak için çok fazla delile ihtiyaç vardır."

Pedro Usta da içeriden seslendi:

"Oğlum, yerli yersiz konuşma, beyefendinin dediğini yap; daha iyi olur; şarkına dümdüz devam et, başka ezgi karıştırmaya kalkma, telleri koparırsın sonra."

"Peki, öyle olsun," diye cevap verdi delikanlı ve devam etti: "Şu görünen, kukuletalı pelerine sarınmış atlı, Don Gaiferos'un ta kendisi. Karısıysa, âşık Magripli'nin küstahlığının intikamı alındıktan sonra,

daha sakin bir halde, kulenin balkonundan, herhangi bir yolcu sandığı kocasıyla konuşmakta. Aralarında,

Şövalye, Fransa'ya gidiyorsanız eğer,
sorun bakalım Gaiferos'u,

diye başlayan romanstaki bütün konuşmalar geçti; ben şimdi burada sözlerini tekrarlamayacağım; çünkü sözü uzatmak sıkıntı verir. Don Gaiferos'un yüzünü açtığını, Melisendra'nın neşesini görmek yeterli; kocasını tanıdığı belli; şimdi de bakın, balkondan aşağı sarkıyor, sevgili kocasının atının terkisine binecek. Ama ah, zavallı! Eteğinin ucu, balkon demirlerinden birine takıldı; havada asılı kaldı, yere inemiyor. Ama gördüğünüz gibi, Tanrı'nın sonsuz merhameti, en büyük zorluklarda yardıma koşuyor; Don Gaiferos yetişiyor, güzel etek yırtılır mı, yırtılmaz mı diye düşünmeden, karısını tutup zorla yere indiriyor. Sonra çabucak atın terkisine erkekler gibi oturtuyor; sıkı tutunmasını tembihleyip düşmesin diye kollarını kendi omuzlarına sarıp göğsünde kavuşturtuyor; çünkü Señora Melisendra bu tür şövalyeliklere alışkın değil. Bakın, gördüğünüz gibi atın kişnemeleri de, efendisiyle hanımı gibi yiğit ve güzel bir yük taşıdığı için ne kadar memnun olduğunu gösteriyor. Görüyorsunuz, sırtlarını dönüp şehirden ayrılıyorlar ve neşeyle, sevinç içinde Paris yolunu tutuyorlar. Yolunuz açık olsun, ey eşi bulunmaz, gerçek âşıklar! Bu mutlu yolculuğunuza kader engeller çıkarmadan, sevgili vatanınıza sığının! Dostlarınız, akrabalarınız, ömrünüzün geri kalan günlerini huzur içinde geçirdiğinizi görsünler, ömrünüz Nestor kadar uzun olsun!"

Bu noktada Pedro Usta tekrar içeriden seslendi:

"Uzatma delikanlı; yüksekten atma; gösterişin her türlüsü kötüdür."

Tercüman buna bir cevap vermedi; hikâyesine devam etti:

"Her şeyi gören aylâk gözler eksik olmadı; Melisendra'nın inişini, binişini gördüler ve Kral Mansur'a haber verdiler; o da silâh başına emri verdi. Bakın, şehir nasıl hemen çan seslerine boğuldu; bütün camilerin kulelerinde çanlar çalınıyor."

"Yo, olmaz!" dedi bunun üzerine Don Quijote. "Pedro Usta bu çan meselesinde çok büyük hataya düşmüş; çünkü Magripliler çan kullanmaz, davul ve bizim kavalımıza benzer bir çalgı kullanırlar. Sansueña'da çanlar çalınması son derece abes."

Pedro Usta bunu duyunca çan sesini kesip dedi ki:

"Señor Don Quijote, teferruat üzerinde durmayınız; her şeyin mükemmelini de aramayınız; bulunması mümkün değildir. Binlerce uygunsuz, saçma sapan şeyle dolu binlerce oyun, sürekli oynanmıyor mu? Buna rağmen başarıyla sürdürülüp alkışlarla, hayranlıkla karşılanmıyorlar mı? Devam et delikanlı, bırak konuşsunlar; ben kesemi doldurayım da, isterse güneşin zerreciklerinden daha fazla hata olsun temsillerde."

"Doğrusu bu," dedi Don Quijote.

Delikanlı devam etti:

"Bakınız, iki Katolik âşığın peşinden, şehirden ne çok, ne ihtişamlı atlılar çıkıyor; ne çok trompet, ne çok kaval, ne çok davul, ne çok trampet çalınıyor. Korkarım onlara yetişecekler; kendi atlarının kuyruğuna bağlayıp geri götürecekler; ne korkunç bir görüntü!"

Don Quijote bütün bu Magripliler'i görüp bu patırtıyı duyunca, kaçanlara yardım etmenin yerinde olacağını düşündü ve ayağa kalkıp yüksek sesle dedi ki:

"Ben, hayatta oldukça, gözlerimin önünde, Don Gaiferos gibi ünlü bir şövalyeye, cesur bir âşığa, böyle bir tecavüzde bulunulmasına izin veremem. Durun, soysuz köpekler! Onun peşine düşmeyin, rahatsız etmeyin, yoksa benimle savaşmak zorunda kalırsınız!"

Bunları söyleyip harekete geçti ve kılıcını kınından çıkarıp bir çırpıda sahnenin yanına gelerek süratle, görülmedik bir hiddetle Magripli kuklalara kılıç sallamaya koyuldu. Kuklaları yere yıkıyor, kafalarını kesiyor, ortadan ikiye biçiyor, mahvediyordu. Bir ara kılıcını yukarıdan aşağıya öyle bir salladı ki, Pedro Usta eğilip büzülerek saklanmasa, âdeta badem ezmesinden yapılmışçasına kafasını uçuruverecekti. Pedro Usta haykırıyordu:

"Señor Don Quijote, durun lütfen. Bu kesip biçip öldürdükleriniz, gerçek Magripliler değil, macundan yapılmış kuklalar. Bu zavallı günahkârın bütün geçim kaynağını yıkıyor, mahvediyorsunuz."

Ama Don Quijote aldırmıyor, kılıcıyla düz, ters, yan vuruşlar yağdırmaya devam ediyordu. Sonuçta, iki âmentü duası süresinde bütün tiyatroyu yerle bir etti; bütün takım taklavat, kuklalar, hepsi paramparça olmuştu. Kral Mansur fena halde yaralıydı; İmparator Charlemagne'ın tacı ve kafası iki parçaya ayrılmıştı. Seyirci topluluğu darmadağın oldu; maymun kaçıp hanın damına çıktı; kuzen dehşete kapıldı; paj ürktü; Sancho Panza bile büyük korku geçirdi; çünkü, fırtına dindikten sonra, yemin ederek söylediği gibi, efendisini hiç böyle sınırsız bir öfke içinde görmemişti. Sahne baştan aşağı yıkıldıktan sonra, Don Quijote biraz yatıştı ve dedi ki:

"Gezgin şövalyelerin bu dünyada ne kadar faydalı olduğuna inanmayan, inanmak istemeyen herkes, şu anda burada olsun isterdim. Eğer ben burada olmasaydım, yiğit Don Gaiferos'la güzel Melisendra'nın hali ne olurdu kimbilir? Bu köpekler şimdiye kadar muhakkak onları yakalayıp saldırmış olurlardı. Kısacası, bugün dünyada var olan her şeyden önce, gezgin şövalyelik yaşasın!"

"Yaşasın tabii," dedi cılız bir sesle Pedro Usta; "ben de öleyim; çünkü ben o kadar bahtsızım ki, Kral Don Rodrigo'yla birlikte diyebilirim ki:

Dün koca İspanya'nın hükümdarıydım,
bugünse bir mazgalım bile yok,
rahat rahat işte bu benimdir diyebileceğim.

Daha yarım saat önce, hattâ yarım dakika önce, krallar, imparatorlar benim emrimdeydi; ahırlarım, sandıklarım, çuvallarım atlarla, sayısız üniformayla doluydu. Oysa şimdi kederli ve umutsuzum, yoksul bir dilenciyim; her şeyden önemlisi, maymunumdan oldum. Onu tekrar ele geçirmek için ne biçim ter dökmem gerekeceğini biliyorum. Hepsi de bu sayın şövalyenin düşüncesiz öfkesi yüzünden; kendisinin öksüzlere yardım ettiği, haksızlıklara karşı koyduğu, daha birçok hayırseverlik yaptığı söyleniyor; bir tek bana gelince, cömertliği ve iyi niyeti ortadan kayboluverdi, yüce Tanrım! Demek benim hayatımı mahzun kılacak olan, Mahzun Yüzlü Şövalye'ymiş."

Pedro Usta'nın sözleri Sancho Panza'nın yüreğine dokundu; dedi ki:

"Ağlama, Pedro Usta, yakınma; kalbim parçalanıyor. Efendim Don Quijote aslında o kadar Katolik, o kadar iyi bir Hıristiyan'dır ki, sana zarar verdiğini anlarsa, karşılığını bol bol, seve seve öder."

"Señor Don Quijote parçaladığı kuklaların bir kısmını ödesin, yeter; böylece kendi vicdanı da rahat eder; çünkü başkasının malını zorla elinde tutup geri vermeyen kişi, selâmete kavuşamaz."

"Doğrudur," dedi Don Quijote; "ama bildiğim kadarıyla bende sizin herhangi bir malınız yok, Pedro Usta."

"Hiç olmaz mı?" dedi Pedro Usta. "Ya bu sert ve kısır zeminde yatan artıkları, kim dağıttı, kim parçaladı, bu güçlü bileğin yenilmez kuvvetinden başka? Onlar bana değilse, kime aitti? Ben geçimimi onlarla değilse, neyle sağlıyordum?"

"Daha önce de düşündüğüm şeyden şimdi iyice emin oldum," dedi bunun üzerine Don Quijote. "Peşimi bırakmayan bu büyücüler, her şeyi karşıma olduğu gibi çıkarıp sonra istedikleri gibi değiştiriyorlar. Size gerçekten doğruyu söylüyorum beyler; burada olup biten her şey, bana hakikatin ta kendisi gibi geldi. Melisendra Melisendra'ydı; Don Gaiferos Don Gaiferos'tu; Mansur Mansur'du; Charlemagne da Charlemagne'dı. Öfkem bu yüzden kabardı; gezgin şövalyelik mesleğinin icaplarını yerine getirmek için de, kaçanlara yardım etmek istedim ve bu iyi niyetle, gördüğünüz şeyi yaptım. Olaylar tersine döndüyse, suç bende değil, peşimi bırakmayan alçaklarda. Her şeye rağmen, kötülükten kaynaklanmadığı halde, bu hatanın bedelini ben ödemek istiyorum. Pedro Usta kırılan kuklalar için ne istediğini söylesin, ben derhal, geçerli Kastilya parasıyla ödemeye hazırım."

Pedro Usta önünde eğilerek dedi ki:

"Ben de, bütün yardıma muhtaç aylâkların gerçek koruyucusu ve kurtarıcısı olan La Mancha'lı yiğit Don Quijote'nin duyulmadık Hıristiyan'lığından bunu beklerdim. Sayın hancıyla yüce Sancho da, zat-ı âlinizle bana, kırılan kuklaların değeri konusunda hakemlik ve aracılık etsinler."

Hancıyla Sancho bu görevi kabul ettiler; Pedro Usta yerden kafası kopmuş Zaragoza kralı Mansur'u aldı ve dedi ki:

"Bu kralı eski haline döndürmenin imkânsız olduğu belli; bana öyle geliyor ki, itiraz eden olmazsa, ölüsü için şahsıma dört buçuk riyal verilmeli."

"Devam edin!" dedi Don Quijote.

Pedro Usta ortadan biçilmiş İmparator Charlemagne'ı eline alarak, "Bu baştan aşağı doğrama karşılığı olarak da, beş riyal bir çeyrek istesem fazla olmaz, " diye devam etti.

"Az da değil ama," dedi Sancho.

"Fazla da değil," dedi hancı; "ortada anlaşsınlar, beş riyalde karar kılınsın."

"Beş riyal bir çeyreğin tamamı verilsin," dedi Don Quijote; "bu müthiş facianın hesabında, bir çeyrek az, bir çeyrek fazla farketmez. Acele edin Pedro Usta; yemek saati yaklaştı; açlık belirtileri başladı bende."

"Burnu ve bir gözü eksik olan güzel Melisendra için, haklı olarak, iki riyal, on iki *maravedi* istiyorum," dedi Pedro Usta.

"Melisendra kocasıyla birlikte şimdi en azından Fransa sınırına varmış olmasa, böyle bir felâket olabilirdi," dedi Don Quijote; "çünkü

bindikleri at bana koşmuyor, uçuyor gibi geldi. Kısacası, kediyi bana tavşan diye yutturmanın, kendisi şimdi bir terslik olmadıysa, Fransa'da ayaklarını uzatmış keyif çatarken, Melisendra'yı benim karşıma burunsuz çıkarmanın âlemi yok. Tanrı herkesin yardımcısı olsun, sayın Pedro Usta; hepimiz eğri oturalım, doğru konuşalım. Devam ediniz."

Don Quijote'nin sapıtmaya başladığını, eski konusuna döndüğünü gören Pedro Usta, elinden tamamen kaçırmak istemedi ve dedi ki:

"Bu herhalde Melisendra değil, ona hizmet eden nedimelerden biri; bu durumda, kendisi için altmış *maravedi* verirseniz, yeter."

Bu şekilde daha birçok parçalanmış kuklaya fiyat biçti; hakemler, tarafların her ikisini de memnun edecek bir fiyat üzerinde anlaştılar ve böylece kırk riyal üç çeyreklik bir yekûn elde edildi. Sancho'nun derhal ödediği bu paranın haricinde, Pedro Usta maymunu yakalamanın zahmetine karşılık iki riyal daha istedi.

"Ver Sancho," dedi Don Quijote; "maymunu değil, şarap tulumunu ele geçirmesi için. Bana şimdi Señora Doña Melisendra'yla Señor Don Gaiferos'un Fransa'da, sevdikleriyle bir arada olduklarını kesin olarak haber verene, iki yüz riyal mükâfat verirdim."

"Bu haberi olsa olsa benim maymun verebilir," dedi Pedro Usta; "ama şimdi onu şeytan gelse, yakalayamaz. Yine de, hem özlemin, hem de açlığın, onu bu gece beni aramaya mecbur edeceğini zannediyorum; sabah ola hayrola."

Sonuçta tiyatro fırtınası dindi; hep birlikte, barış ve dostluk içinde yemek yediler; son derece cömert olan Don Quijote yemeği ısmarladı.

Mızrak taşıyan adam, sabah olmadan handan ayrıldı; sabah olunca da, kuzen ve paj, Don Quijote'yle vedalaşmaya geldiler; biri memleketine dönmek, öteki yoluna devam etmek üzere. Don Quijote paja, yolda ihtiyacı olur diye on iki riyal verdi. Pedro Usta, gayet iyi tanıdığı Don Quijote'yle daha fazla tartışmaya girmek istemediğinden, güneş doğmadan önce uyandı ve tiyatrosunun artıklarıyla maymununu toparlayıp kendi serüvenlerinin peşine düştü. Don Quijote'yi tanımayan hancı, hem cömertliğine, hem de çılgınlığına şaşırıp kalmıştı. Sonuçta, Sancho, efendisinin emriyle kendisine gayet yüklü bir ödeme yaptı ve hancıyla vedalaştılar. Sabah sekiz sularında handan ayrılıp yola koyuldular; bırakalım gitsinler; çünkü bu müthiş hikâyeye ilişkin başka şeylerin anlatılabilmesi için, öyle gerekiyor.

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

Pedro Usta'yla maymununun kim olduklarına ve Don Quijote'nin istediği, düşündüğü gibi sonuçlanmayan anırtı serüveninin başarısızlığına dair

Bu büyük öykünün tarihçisi Seyyid Hâmid, bu bölüme şu sözlerle başlıyor: "Katolik bir Hıristiyan olarak yemin ederim ki..."; hikâyenin tercümanı ise, Seyyid Hâmid'in, kesinlikle Magripli olmasına rağmen Katolik Hıristiyan olarak yemin etmesini şöyle açıklıyor: Nasıl ki, Katolik bir Hıristiyan yemin ettiğinde, yemini ve söyleyecekleri doğruysa, doğru olması gerekirse, yazar da Katolik bir Hıristiyan gibi yemin etmektedir; Don Quijote hakkında, Pedro Usta'nın ve kehanetleriyle bütün o köylerde hayranlık uyandıran falcı maymunun kim oldukları konusunda doğruyu söylemektedir.

Sonra da, bu hikâyenin birinci kısmını okuyanların, Don Quijote'nin Morena Dağlarında hürriyetlerine kavuşturduğu forsalardan biri olan Ginés de Pasamonte'yi, o fesat ve nankör insanların, bu iyiliğine nasıl rezil bir karşılık verdiklerini hatırlayacağını söyler. Don Quijote'nin Ginesillo de Parapilla dediği bu Ginés de Pasamonte, Sancho Panza'nın boz eşeğini çalmıştı. Basımcıların hatası yüzünden, birinci kısımda bu hırsızlığın nasıl, ne zaman olduğu yer almamış, birçok kişi bunu dert edinip basımcının suçunu yazarın zayıf hâfızasına yüklemişti. Her neyse, Ginés, eşeği, Sancho Panza üstünde uyurken çalmıştı; bunun için de, Sacripante Albraca kuşatmasındayken, Brunelo'nun, atını bacaklarının arasından çalmak için kullandığı yönteme başvurmuştu. Sancho eşeği daha sonra, anlatıldığı şekilde geri aldı. Bu Ginés, öyle çok düzenbazlık yapmış, öyle suçlar işlemişti ki, kendisi koca bir kitap yazıp hepsini anlatmıştı; bu suçları yüzünden kendisini cezalandırmak üzere arayan adaletin pençesine düşmekten korktuğu için, Aragon Krallığına geçip sol gözünü kapatarak, kuklacılık mesleğine başlamaya karar vermişti; hem bu işte, hem de elçabukluğunda ustaydı.

Daha sonra, Berberistan'dan gelen, hürriyetlerine kavuşmuş birtakım Hıristiyan'lardan o maymunu satın aldı; maymuna, belli bir işaret verildiğinde, omzuna atlayıp kulağına bir şeyler söylermiş gibi yapmayı öğretti. Bu hazırlıklar tamamlandıktan sonra, tiyatrosu ve maymunuyla bir köye girmeden önce, en yakın köyde veya uygun birisinden, gidece-

ği köyde kimlerin başına neler geldiğini öğreniyordu. Bunları hâfızasına iyice yerleştiriyor, önce kuklalarını oynatıyordu; temsil ettiği hikâye değişiyordu; ama bütün oyunlar neşeli, eğlenceli ve bilinen öykülere dayanıyordu. Gösteri bittikten sonra, köylülere maymununun becerilerini anlatıyor, geçmişte ve şimdiki zamanda olup biten her şeyi bildiğini, ama geleceği bilmediğini söylüyordu. Her sorunun cevabı için iki riyal istiyor, ama bazen soru soranların nabzını yoklayıp biraz indirim yapıyordu. Bazen, gittiği bir evde yaşayanların başına gelenleri bildiği halde, para ödememek için soru sorulmazsa, maymuna işareti veriyor, sonra da, maymunun söylediklerini, yani yaşanmış olayların tıpatıp aynısını aktarıyordu. Böylece inanılmaz bir şöhret kazanıyor, herkesi peşinden sürüklüyordu. Bazen de, çok akıllı olduğu için, cevapları sorulara göre uyduruyor, kimse maymunun nasıl kehanette bulunduğu konusunda kendisini sıkıştırmadığı için de, herkesi uyutuyor, ceplerini dolduruyordu.

Hana girer girmez Don Quijote'yle Sancho'yu tanımış, bu sayede, Don Quijote'yi de, Sancho Panza'yı da, handaki herkesi de kolaylıkla şaşırtabilmişti. Ama Don Quijote, bir önceki bölümde anlatıldığı gibi Kral Mansur'un kafasını kesip bütün atlarını mahvettiğinde elini biraz daha aşağı indirmiş olsa, Ginés'e çok pahalıya patlayacaktı.

İşte, Pedro Usta'yla maymunu hakkında anlatılacaklar bu kadar.

Tekrar La Mancha'lı Don Quijote'ye dönelim; Don Quijote handan ayrıldıktan sonra, Zaragoza şehrine girmeden önce, Ebro Irmağının kıyılarını ve bütün o bölgeyi görmeye karar verdi; nasılsa mızrak dövüşlerinin başlamasına daha çok zaman vardı; bunları yapmaya yeterdi. Bu niyetle yoluna devam etti ve iki gün boyunca, yazmaya değecek bir şey geçmedi başından. Üçüncü gün, bir tepeyi tırmanırken, davul, trompet ve arkebüzlerin çıkardığı müthiş bir gürültü duydu. Önce, oradan bir askerî birliğin geçmekte olduğunu düşünerek Rocinante'yi mahmuzladı ve tepeyi tırmandı. Zirveye vardığında, tepenin yamacında, kendi tahminince, iki yüzden fazla silâhlı adam gördü; silâhlar çok çeşitliydi: kargılar, kundaklı yaylar, teberler, baltalı mızraklar, süvari mızrakları, birkaç arkebüz ve çok sayıda kalkan. Don Quijote tepeden aşağı inip birliğe yaklaştı; o kadar yakına gitti ki, sancakları açık seçik gördü; renklerini, armalarını seçebildi; özellikle biri dikkatini çekti: beyaz saten bir sancağın, veya flamanın üzerinde, çok canlı bir eşek resmi çiziliydi; küçük Sicilya eşeği, başı havada, ağzı açık, dili dışarıda, âdeta anırır gibi duruyordu. Eşeğin çevresinde, iri harflerle, şu iki mısra yazılıydı:

Boşuna anırıp durmadılar,
belediye başkanlarımızın her ikisi de.

Don Quijote, bu armadan, bu insanların anırtı köyünden oldukları sonucunu çıkardı ve Sancho'ya bunu söyleyip sancaktaki yazıyı okudu. Ayrıca, bu olayı kendilerine anlatan kişinin, anıranların, ihtiyar meclisi üyesi olduklarını söylemekle hata ettiğini de belirtti; çünkü sancakta yazılı mısralara bakılırsa, anıranlar belediye başkanıydı. Sancho Panza buna şöyle cevap verdi:

"Efendim, siz ona bakmayın; o sırada ihtiyar meclisi üyesi olan adamların zamanla belediye başkanlığına gelmiş olması çok mümkün; öyle olunca da, her iki sıfatla da anılabilirler. Ayrıca, anıranların, gerçekten anırmışlarsa, belediye başkanı mı, ihtiyar meclisi üyesi mi oldukları, olayın gerçekliği açısından önemli değil; çünkü bir belediye başkanı da, ihtiyar meclisi üyesi kadar anırabilir."

Kısacası, alaya uğrayan köyün, kendileriyle komşuluğa yakışmayacak, abartılı bir şekilde alay etmiş olan köyle savaşmak üzere hazırlandığını anladılar.

Don Quijote onlara yaklaşmaya devam etti; Sancho ise, bu tür durumlarda yer almaktan hiçbir zaman hoşlanmadığından, epeyce sıkıntılıydı. Adamlar, Don Quijote'yi kendi saflarında zannederek aralarına aldılar. Don Quijote miğferinin siperliğini kaldırıp zarif bir edayla eşekli sancağa doğru ilerledi; ordunun ileri gelenleri, kendisini daha iyi görebilmek için çevresine toplandılar. Don Quijote'yi ilk kez gören herkesin düştüğü şaşkınlığa düşmüşlerdi. Hepsinin, tek kelime etmeden, hiç soru sormadan, dikkatle kendisine baktığını gören Don Quijote, bu sessizlikten yararlanmak istedi ve sessizliği bozarak yüksek sesle konuştu:

"Saygıdeğer beyler, sizden bütün samimiyetimle rica ediyorum, söyleyeceklerimi, can sıkıcı veya tatsız bulmadığınız sürece, bölmeden dinleyiniz; eğer sıkılırsanız, vereceğiniz en ufak bir işaretle ağzıma öyle bir mühür vuracağım ki, çeneme bıçak açmayacak."

Adamların hepsi, istediği gibi konuşmasını, seve seve dinleyeceklerini söylediler. Don Quijote bu izni aldıktan sonra, sözlerine devam etti:

"Saygıdeğer beyler, ben gezgin şövalyeyim; mesleğim silâhşörlük, görevim yardıma muhtaç olanları korumak, destek olmaktır. Birkaç gün önce, derdinizi ve düşmanlarınızdan intikam almak için sık sık silâha sarılmanızın sebebini öğrendim. Meselenizi bir değil,

birçok kere enine boyuna düşündüm ve şu sonuca vardım: Düello yasalarına göre, hakarete uğradığınızı düşünmekle hata ediyorsunuz; çünkü hiçbir şahıs, bütün bir köye meydan okuyamaz; meğer ki kimin işlediği belli olmayan bir ihanet suçu yüzünden, toplu olarak köyü hainlikle suçluyor olmasın. Bunun bir örneği, Don Diego Ordóñez de Lara'dır; kendisi, Vellido Dolfos'un kralı tek başına öldürdüğünü bilmediği için, Zamora kentini topluca suçlamıştı; bu sebeple, intikamı almak, karşılığını vermek, bütün kent ahalisine düşüyordu. Öte yandan, Señor Don Diego'nun biraz ileri gittiği, hattâ meydan okumanın sınırlarını aştığı da bir gerçektir; çünkü ölüleri, suları, buğdayları, doğacak olanları ve sayılan diğer teferruatı suçlamasına gerek yoktu. Her neyse, bu da anlaşılır; çünkü öfke çığırından çıktı mı, dile ne baba gem vurabilir, ne öğretmen. Böyle olduğuna göre, yani, bir kişi tek başına bir krallığa, ile, şehre, devlete veya köye toplu halde meydan okuyamayacağına göre, böyle bir hakaretin intikamını almaya gerek olmadığı da aşikârdır; çünkü ortada hakaret yoktur. Saat köyünün[1] ahalisi, kendilerine bu lâkapla hitap etti diye ikide birde birini öldürseler, yahniciler, patlıcancılar, balinacılar, sabuncular[2], çocukların, şunun bunun ağzında gezen isimlerle, lâkaplarla anılan diğerleri, aynı şeyi yapsalar, hoş mu olurdu? Bütün bu meşhur kentlerin, en ufak bir olayda sinirlenip intikam aldıklarını, kılıçlarını sürgülü trombon misali gezdirdiklerini düşünün! Yo, hayır, Tanrı buna izin vermez, tasvip etmez. Akıllı kimseler, düzenli devletler, dört şey için silâhlanıp kılıç çeker, kendilerini, canlarını ve mallarını tehlikeye atarlar: Birincisi, Katolik dinini savunmak için; ikincisi, canını korumak için, ki bu tabii ve ilâhi bir kanundur; üçüncüsü, şerefini, ailesini ve mülkünü korumak için; dördüncüsü de, kralının hizmetinde, haklı savaşlarda; beşinci bir madde eklemek istersek, ki ikincisiyle birlikte sayılabilir, vatanını savunmak için. Bu belli başlı beş sebebe, haklı ve makul, silâha sarılmayı zorunlu kılan başka bazı sebepler eklenebilir; ama çocukça sebeplerle, hakaretten çok gülüp eğlenmek için yapılan şeyler karşısında silâha sarılan kişi, bence sağduyudan tamamen yoksundur. Üstelik de haksız intikam –haklı intikam yoktur zaten– bağlı olduğumuz kutsal dinimize tamamen aykırıdır; çünkü dinimiz bize, düşmanlarımıza iyilik etmemizi, bizden nefret edenleri sevmemizi emreder. Bu emri yerine getirmek biraz zor gibi görünse de, içinde Tanrı'dan çok Dünya'yı barındıranlar, ruhtan çok tene sahip olanlar

1) Endülüs'teki Espartinas köyünün lâkabı.
2) Sırasıyla Valladolid, Toledo, Madrid ve Sevilla halklarına takılan adlar.

için zordur sadece; çünkü Tanrı ve gerçek insan olan, asla yalan söylemeyen, söylemesi mümkün olmayan İsa, bizim kanun koyucumuz olarak, boyunduruğunun yumuşak, yükünün hafif olduğunu söylemiştir; yani, bize yerine getirilmesi imkânsız olan bir şeyi emretmiş olamaz. Gördüğünüz gibi saygıdeğer beyler, hem ilâhi yasalar, hem de insanların yasaları, sizi barışa zorlamakta."

Bunun üzerine Sancho kendi kendine, "Benim bu efendim din âlimi değilse, beni de şeytan götürsün," dedi. "Değilse de, hık demiş burnundan düşmüş."

Don Quijote durup soluklandı; hâlâ sessizce kendisini dinlediklerini görünce, konuşmasına devam etmek istedi; tam edecekti ki, Sancho keskin zekâsıyla araya girdi ve efendisinin durakladığını görerek onun adına konuştu:

"Bir zamanlar Mahzun Yüzlü Şövalye, şimdi de Aslanlar Şövalyesi adıyla anılan efendim La Mancha'lı Don Quijote, çok ihtiyatlı bir asilzadedir; bir bilgin kadar iyi Latince ve İspanyolca bilir; daima iyi bir asker olarak konuşur, nasihat verir ve düello denen şeyin bütün kanunlarını, kurallarını ezbere bilir. Yani tek yapacağınız şey, onun dediğini aynen yerine getirmek; günahı benim üzerime olsun. Ayrıca, eşekle eşek olunmaz derler. Ben hatırlıyorum, çocukken canım istediği zaman anırırdım, kimse de karışmazdı; hem o kadar güzel, o kadar tabii anırırdım ki, ben anırdım mı köyün bütün eşekleri de anırmaya başlardı; yine de, gayet şerefli insanlar olan annemle babamın evlâdıydım. Bu kabiliyetim yüzünden köyün birkaç ukalâsı beni kıskanırdı, ama ben hiç aldırmazdım. Doğru söylediğimi ispat etmemi isterseniz, durup dinleyin; bu iş tıpkı yüzmek gibidir; insan bir kere öğrendi mi, hayat boyu unutmaz."

Sonra eliyle burnunu tutup öyle bir şiddetle anırmaya başladı ki, yakındaki bütün vâdilerde anırtısı yankılandı. Ne var ki, yanında duran adamlardan biri, kendileriyle alay ettiğini sanıp elindeki sopayı kaldırdı ve öyle bir vurdu ki, Sancho Panza ister istemez yere devrildi. Sancho'ya yapılan kötü muameleyi görünce, Don Quijote elinde mızrak, vuran adama saldırdı; ama araya girenler o kadar kalabalıktı ki, intikamını alamadı. Üzerine dolu gibi taşlar yağdığını, kendisine doğrultulmuş bin tane kundaklı yay, bir o kadar da arkebüzle tehdit edildiğini görünce, Rocinante'nin dizginlerine asılıp koşabildiği kadar hızla, aralarından ayrıldı; bir yandan da, bütün kalbiyle Tanrı'ya dua ediyor, bu tehlikeden kendisini kurtarsın diye yakarıyordu; her an, bir merminin sırtından girip göğsünden çıkmasından korkuyor, ikide bir nefes alıp, hâlâ nefes alıp alamadığını kontrol ediyordu.

Ama adamlar onun kaçtığını görmekle yetinip ateş etmediler. Sancho'yu da kendine gelir gelmez eşeğine bindirip, efendisinin peşinden gitmesine izin verdiler; gerçi Sancho'da eşeğini sürecek hal yoktu, ama eşek, bir an bile ayrılamadığı Rocinante'nin izini takip etti. Don Quijote epeyce uzaklaştıktan sonra başını çevirip Sancho'nun geldiğini gördü ve takip eden olmadığından, bekledi.

Adamlar akşama kadar orada beklediler; düşmanları savaş meydanında boy göstermeyince, sevinç içinde köylerine döndüler. Yunanlılar'ın eski geleneğini bilseler, oraya bir zafer abidesi dikerlerdi.

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Badincani'nin, dikkatle okuyanların öğreneceklerini söylediği şeylere dair

Cesur adam kaçıyorsa, ortada bir düzenbazlık var demektir; ihtiyatlı kişiler, daha uygun fırsatları beklerler. Bu gerçek, Don Quijote tarafından da kanıtlandı; Don Quijote, köyün öfkesi ve kızgın ordunun kötü niyetleri karşısında, tabanları yağladı. Ne Sancho'yu, ne de içinde bulunduğu tehlikeyi hatırladı ve emniyette olduğuna kanaat getirinceye kadar uzaklaştı oradan. Sancho, daha önce de belirtildiği gibi, eşeğinin üzerine yığılmış halde onu izliyordu. Sonunda efendisine yetişti; bu arada kendine de gelmişti; yetiştiği anda da, kendini eşeğin üstünden Rocinante'nin ayaklarının dibine attı; perperişan, pestili çıkmış, kıpırdayamaz haldeydi. Don Quijote, yaralarına bakmak için atından indi; ama tepeden tırnağa sağlam olduğunu görünce, epeyce sinirlenerek dedi ki:

"Tam anıracak zamanı buldunuz Sancho! Kel yanında kabak anıldığını siz nerede duydunuz? Ezgi anırtı olunca, sopadan başka âlet eşlik edebilir miydi size? Tanrı'ya şükredin Sancho, üzerinizde sopayla haç çıkaracaklarına, yüzünüze palayla haç çizebilirlerdi."

"Cevap verecek halim yok," dedi Sancho; "sanki ben değil, sırtım konuşuyormuş gibi geliyor bana. Hayvanlara binelim de uzaklaşalım buradan; anırmayı keseceğim; ama gezgin şövalyelerin kaçtığını ve sadık silâhtarlarını düşmanın elinde unufak edilmiş halde bıraktıklarını söylemeden edemeyeceğim."

"Çekilmek kaçmak değildir," diye cevap verdi Don Quijote. "Şunu bil ki Sancho, ihtiyat temeli üzerine kurulmayan cesarete pervasızlık denir ve pervasız kişi kahramanlıklarını, cesaretinden çok, iyi talihine borçludur. Evet, itiraf ediyorum, çekildim; ama kaçmadım. Bunu yaparken de birçok cesur kişiyi örnek alarak, daha uygun bir fırsat beklemek üzere çekildim; tarihler, bunun örnekleriyle doludur. Sana bir yararı olmayacağı, benim için de sıkıcı olacağı için, şu anda bu örnekleri saymıyorum."

Bu arada Sancho, efendisinin yardımıyla eşeğine binmişti; Don Quijote de Rocinante'nin üzerine bindi ve yavaş yavaş, çeyrek fersah kadar ileride görünen bir kavaklığa doğru gittiler. Sancho arasıra derinden ahlar çekiyor, acıyla inliyordu; Don Quijote bu kederinin sebebini sorunca, kuyruksokumundan ense köküne kadar uzanan müthiş ağrının nefesini kestiğini söyledi.

"Ağrının sebebi, hiç şüphesiz, sana uzun bir sopayla vurmuş olmaları," dedi Don Quijote. "Uzun olduğu için, bu ağrıyan yerlerin hepsini içine alan sırtının tamamına isabet etti; daha fazla yerine isabet etseydi, ağrıların daha fazla olurdu."

"Tanrı hakkı için," dedi Sancho, "zat-ı âliniz beni müthiş bir şüpheden kurtardınız; çok da güzel kelimelerle ifade ettiniz! Yüce Tanrım! Ağrılarımın sebebi o kadar gizli miydi ki, sopanın isabet ettiği yerlerin ağrıdığını söylemek gereksin? Ayak bileklerim ağrısaydı, niye ağrıyor diye tahmin yürütmenin bir anlamı olabilirdi; ama sopa vurulan yerim ağrıdığına göre, tahmin yürütülecek bir şey yok. Doğrusunu isterseniz, sevgili efendim, eldeki yara, yarasıza duvar deliği gibidir; ayrıca, gün geçtikçe, zat-ı âlinizin yoldaşlığından ne kadar az şey bekleyebileceğimi keşfediyorum. Bu sefer sopa yememe izin verdiyseniz, o eski altı okkalara, başka zıpırlıklara daha yüz kere döneriz; bu sefer sırtıma denk geldiyse, başka sefere de gözlerime denk gelir. Ben aptalım, hayatım boyunca da doğru bir iş yapmayacağım; aslında evime, karıma, çocuklarıma dönsem, çok daha iyi ederdim; Tanrı ne verdiyse onunla ailemi geçindirir, çocuklarımı yetiştirir, zat-ı âlinizin peşinde, yol denmeyecek yollarda, patikalarda, az içip daha da az yiyerek dolaşmazdım. Ya uykuya ne demeli? Silâhtar kardeşim, toprağın üstünde yedi ayak ölçüverin, daha fazlasını isterseniz, bir o kadarını daha alın, keyfinize kalmış; canınızın istediği gibi yayılın. Gezgin şövalyeliği ilk başlatan, en azından geçmişteki bütün o aptal gezgin şövalyelerin silâhtarı olmaya kalkan ilk adam her kimse, cayır cayır yansın, kül olsun. Şimdiki gezgin şövalyeler hakkında bir şey demi-

yorum; zat-ı âliniz de onlardan biri olduğu için, saygı duyuyorum; ayrıca, zat-ı âliniz konuştuğunuzda, düşündüğünüzde, şeytandan geri kalmadığınızı da biliyorum."

"Bahse girerim Sancho," dedi Don Quijote, "şimdi böyle kimse karışmadan konuşurken, vücudunuzda ağrıyan tek yer yoktur. Aklınıza, ağzınıza gelen her şeyi söyleyin evlâdım; sizin bir tarafınız ağrımasın diye, ben münasebetsizliklerinize zevkle katlanmaya razıyım. Evinize, karınızın, çocuklarınızın yanına dönmeyi bu kadar istiyorsanız, benim engel olmama Tanrı izin vermesin. Param sizde; köyümüzden bu üçüncü ayrılışımızdan bu yana ne kadar zaman geçti, hesaplayın, her ay ne kadar kazanabileceğinizi, kazanmanız gerektiğini de düşünün ve kendiniz yapın ödemeyi."

"Ben, zat-ı âlinizin gayet iyi tanıdığı, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'nun babası Tomé Carrasco'nun hizmetindeyken, yemek haricinde ayda iki duka altını kazanırdım. Zat-ı âlinizin hizmetinde ne kazanabileceğimi bilmiyorum, ama gezgin şövalye silâhtarlığının, bir çiftçiye hizmet etmekten daha zahmetli olduğunu biliyorum; çünkü eninde sonunda, çiftçiye hizmet ederken, gündüz ne kadar çalışsak da, ne aksilik olsa da, akşam yahnimizi yer, yatağımızda yatarız. Zat-ı âlinizin hizmetine girdiğimden beri, bir yatakta yatmadım. Don Diego de Miranda'nın evinde kaldığımız kısa süreyle Camacho'nun çömleklerinin köpüğüyle çektiğim ziyafet, bir de Basilio'nun evinde yiyip içtiklerim, uyuduğum hariç; geri kalan bütün zamanda sert toprakta, yıldızların altında, tabiatın bütün şiddetine maruz kalarak uyudum; peynir dilimleriyle, kuru ekmekle beslendim; dolaştığımız bu sapa yerlerde önümüze çıkan derelerin, pınarların suyunu içtim."

"İtiraf ederim ki, bütün söylediklerin doğru Sancho," dedi Don Quijote. "Sizce Tomé Carrasco'nun verdiğinden ne kadar fazla vermeliyim?"

"Bence," dedi Sancho, "aylık, iki riyal eklerseniz, yerinde olur. Bu, çalışmamın karşılığı olan ücretim; zat-ı âlinizin bana vermeyi vaat ettiği cezire valiliği konusuna gelince, altı riyal daha eklemeniz yerinde olur; yani toplam otuz riyal ediyor."

"Pekâlâ," diye cevap verdi Don Quijote; "tesbit ettiğiniz ücrete uygun olarak, köyümüzden ayrılalı yirmi beş gün oldu; buna göre hesaplayın Sancho; borcumu çıkarın ve dediğim gibi kendiniz ödeyin."

"Hey ulu Tanrım!" dedi Sancho. "Zat-ı âliniz bu hesapta çok yanılıyorsunuz; çünkü cezire meselesinde, zat-ı âlinizin bana söz verdiği günden, şu ana kadar olan süreyi hesaplamak gerekiyor."

"Peki ne kadar oldu söz vereli, Sancho?" dedi Don Quijote.

"Yanlış hatırlamıyorsam," diye cevap verdi Sancho, "yirmi yılı geçmiş olmalı; üç gün eksik veya fazla olabilir."

Don Quijote alnına bir şaplak indirerek kahkahalarla gülmeye başladı ve dedi ki:

"Ben Morena Dağlarında, hattâ seferlerimizin toplam süresi boyunca, olsa olsa iki ay dolaştım; sen ise cezireyi vaat edeli yirmi yıl olduğunu söylüyorsun, öyle mi Sancho? Bence sen, sendeki paramın, olduğu gibi senin ücretine sayılmasını istiyorsun; eğer öyleyse, istediğin buysa, veriyorum, al, güle güle harca. Böyle kötü bir silâhtarım olacağına, yoksul, meteliksiz kalayım, daha iyi. Söyler misin, ey gezgin şövalyeliğin silâhtarlık yasalarının saptırıcısı, sen herhangi bir gezgin şövalye silâhtarının, efendisiyle, ayda şu kadar para verirseniz hizmet ederim pazarlığına giriştiğini gördün mü, okudun mu? Serseri, sefil herif, canavar –sen bunların hepsisin çünkü– gezgin şövalye tarihlerinin engin denizine bir dal bakalım; eğer senin bu söylediklerini söylemiş veya düşünmüş olan bir tek silâhtar bulursan, gel suratıma çarp, üstüne dört kere de nanik yap. Boz eşeğinin dizginine, veya yularına asıl ve evine dön; çünkü benimle birlikte bir tek adım daha atmayacaksın bundan böyle. Ey, tuz ekmek haini! Ah, yersiz vaatler! Ey, insandan çok hayvan adam! Tam ben seni mevki sahibi yapacakken, karına rağmen senyörlüğe getirecekken, gidiyorsun, öyle mi? Tam ben seni dünyanın en güzel ceziresinin başına getirmeye kesin karar vermişken gidiyorsun, öyle mi? Kısacası, senin de daha önce söylediğin gibi, eşek hoşaftan ne anlar? Eşeksin, eşek kalacaksın ve eşek olarak ömrünü tamamlayacaksın; çünkü bana kalırsa hayvan olduğun senin kafana dank etmeden, ömrün sona erecek."

Don Quijote bu sitemleri peşpeşe dizerken, Sancho gözlerini ayırmadan ona bakıyordu; o kadar üzüldü ki, gözleri yaşlarla doldu; acıklı, titrek bir sesle dedi ki:

"Sevgili efendim, itiraf ederim ki, tam eşek olmak için bir tek kuyruğum eksik. Zat-ı âliniz bana bir kuyruk takmak isterseniz, ben hakettiğimi kabul ederim; ömrümün geri kalan günlerinde de size eşek olarak hizmet ederim. Affedin beni efendim, acemiliğime, cahilliğime verin; çok konuşuyorsam, kötülüğümden değil, zaafımdandır; insan beşer, kuldur şaşar."

"Konuşmana bir atasözü sıkıştırıvermesen, şaşardım Sancho. Pekala, hatanı düzeltmen ve bundan böyle bu kadar çıkar peşinde koşma-

man şartıyla seni affediyorum; gönlünü ferah tutmaya çalış; umudunu yitirme, cesur ol ve gecikmiş olsa da imkânsız olmayan vaatlerimin gerçekleşmesini bekle."

Sancho, imkânsız gibi görünen şeyi başarmak için olağanüstü bir çaba göstermesi gerekse de, öyle yapacağını söyledi.

Bunun üzerine kavaklığa girdiler; Don Quijote bir karaağacın, Sancho da bir gürgenin altına yerleştiler; zaten bu ve benzeri ağaçların daima altına yerleşilir. Sancho geceyi sancılı geçirdi; çünkü gecenin serinliğinde, yediği sopalar daha çok hissediliyordu. Don Quijote ise her zamanki düşüncelerine daldı; ama her şeye rağmen, uykuya teslim oldular. Şafak sökerken, yola düşüp meşhur Ebro kıyılarını aramaya koyuldular ve başlarından, bir sonraki bölümde anlatılacak olanlar geçti.

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Müthiş büyülü kayık serüveni

Don Quijote'yle Sancho, kavaklıktan çıktıktan iki gün sonra, olaysız bir yolculuğun sonunda, Ebro Irmağına vardılar. Nehri görmek Don Quijote'ye büyük bir zevk verdi; kıyılarının güzelliğini, suyunun berraklığını, sakin akışını, sıvı billûrlarının bolluğunu seyretti ve bu güzel görüntü, zihninde türlü sevdalı hülyalar canlandırdı. Özellikle de Montesinos Mağarasında gördüklerini evirip çevirdi kafasında. Pedro Usta'nın maymunu, o gördüklerinin bir kısmının gerçek, bir kısmının yalan olduğunu söylemişti; ama o, yalan olanlardan çok, gerçek olanların üzerinde duruyor, Sancho ise aksine, hepsine koca bir yalan gözüyle bakıyordu.

Bu şekilde ilerlerken, kıyıdaki bir ağacın gövdesine bağlanmış, küreksiz, başka bir donanımı da olmayan küçük bir kayık gözüne ilişti. Don Quijote dört bir yana baktı; kimseyi göremedi ve derhal, hiç tereddütsüz, Rocinante'nin üstünden yere atladı. Sancho'ya da eşeğinden inmesini, hayvanların ikisini birden oradaki kavaklardan veya söğütlerden birine, güzelce bağlamasını söyledi. Sancho böyle birdenbire yere inip hayvanların bağlanmasının sebebini sordu. Don Quijote cevap verdi:

"Şunu bilmen gerekir ki Sancho, bu gördüğün kayık, doğrudan,

başka bir ihtimale yer vermeden, beni içine girmeye davet etmektedir; bu kayıkla, şüphesiz büyük bir belâyla karşı karşıya olan bir şövalyenin ya da yardıma muhtaç başka bir soylu kişinin imdadına yetişmem gerekiyor. Çünkü şövalye kitaplarının ve bu hikâyelerde sözleriyle işleri anlatılan büyücülerin âdeti böyledir. Bir şövalye, ancak başka bir şövalyenin yardımıyla kurtulabileceği bir derde düştüğünde, iki şövalye birbirlerinden iki, üç bin fersah, hattâ daha uzakta bile olsalar, yardıma yetişecek olan şövalyeyi ya bir buluta bindirirler, ya da binebileceği bir kayık çıkarırlar önüne ve göz açıp kapayıncaya kadar, havadan veya denizden, istedikleri yere götürüverirler. İşte Sancho, bu kayık da bu sebeple konmuş buraya; gün gibi aşikâr bu; sen daha fazla oyalanmadan eşekle Rocinante'yi birlikte bağla, Tanrı yolumuzu açık etsin; çünkü ben dünya yıkılsa yine de bineceğim bu kayığa."

"Madem öyle," dedi Sancho, "zat-ı âliniz ikide birde bu (bilmem saçma sapan mı desem) durumlara dalmaya kararlı olduğunuza göre, itaat edip boynumu bükmekten başka çarem yok. Ne demişler: 'Sen bilirsin deyince değirmende kavga olmaz.' Ama her şeye rağmen, ben vicdanımı rahatlatmak için zat-ı âlinize şunu söylemek istiyorum: Bana öyle geliyor ki, bu kayık büyücülere değil, bu nehrin balıkçılarından birine ait; çünkü bu nehirde dünyanın en güzel tirsi balıkları avlanır."

Sancho bir yandan bunları söylüyor, bir yandan da hayvanları bağlıyor, onları büyücülere emanet ediyordu; içi epeyce sıkıntılıydı. Don Quijote ona hayvanları ihmal ettikleri için üzülmemesini söyledi; kendilerini o ırak iklimlere iblâğ edecek olan, hayvanları beslemekten de geri kalmazdı.

"Ben bu *iplâ* etmeyi anlamadım," dedi Sancho, "hayatımda duymadım böyle bir lâfı."

"*İblâğ etmek, ulaştırmak* demektir," diye cevap verdi Don Quijote. "Anlamamanda şaşılacak bir şey yok; çünkü sen tahsil görmemişsin, kendini çok bilgili zannedip de bir şey bilmeyen kimi insanlar gibi, bunları bilmen gerekmiyor zaten."

"Hayvanları bağladım," dedi Sancho; "şimdi ne yapacağız?"

"Ne mi yapacağız?" dedi Don Quijote. "Haç çıkarıp demir alacağız; yani kayığa binip bağlandığı halatı keseceğiz."

Sonra kayığa atladı, Sancho da onu izledi; halatı kesti ve kayık ağır ağır kıyıdan uzaklaşmaya başladı. Kıyıdan sekiz karış kadar uzaklaşmışlardı ki, Sancho, mahvolacağı korkusuyla tir tir titremeye başladı. Yine de onu en çok üzen, eşeğin anırması, Rocinante'nin de bağlarından kurtulmak için debelenmesi oldu; efendisine dedi ki:

"Karakaçan bizim yokluğumuza üzülüp anırıyor; Rocinante de peşimizden gelebilmek için iplerden kurtulmaya çalışıyor. Ah sevgili dostlarım, Tanrı sizi korusun, bizi sizden ayıran bu çılgınlığa son verip bu yanılgıdan kurtarsın ve size kavuştursun!"

Bunları söylerken öyle acıklı bir ağlama tutturdu ki, Don Quijote esef ve öfkeyle dedi ki:

"Neden korkuyorsun, korkak yaratık? Neden ağlıyorsun, sulugöz? Peşine düşen mi var, seni taciz eden mi var, tavşan yürekli? Neyin eksik ki, bolluk ortasında yokluktan yakınıyorsun? Karlı Rhiphaei Dağlarında yalınayak mı yürüyorsun? Yo, hayır, bir arşidük gibi kayıkta oturmuş, bu güzel ırmağın sakin sularında ilerliyorsun; yakında engin denize ulaşacağız. Bu arada en aşağı yedi yüz, sekiz yüz fersah yol almış olmalıyız; kutup yüksekliğini ölçebileceğim bir usturlabım olsaydı yanımda, ne kadar yol aldığımızı söyleyebilirdim sana. Yine de ben bu işten biraz anlıyorsam, iki zıt kutbu eşit mesafede birbirinden ayıran ekvator hattını ya geçtik, ya da yakında geçeceğiz."

"Bu zat-ı âlinizin dediği ata geldiğimizde ne kadar yol almış olacağız?" diye sordu Sancho.

"Çok fazla," dedi Don Quijote; "çünkü söylediğim hattı geçtiğimizde, bilinen riyaziye ve kozmografya âlimlerinin en büyüğü olan Ptolemaios'un hesabına göre, yerkürenin üç yüz altmış derecelik denizleriyle karalarının yarısını katetmiş olacağız."

"Yüce Tanrım," dedi Sancho, "zat-ı âliniz, söylediklerinizi ispat etmek için, tutmuş kâfirin tekini, riyakâr bir afyon müptelâsını şahit gösteriyorsunuz!"

Don Quijote, Sancho'nun riyaziye ve kozmografya âlimi Ptolemaios'la ilgili yorumuna güldü ve dedi ki:

"Şunu bil ki Sancho, İspanyollar ve Cadiz'den gemiye binip Doğu Hint Adaları'na gidenler için, söylediğim ekvator hattını geçtiklerinin bir işareti de, gemideki herkesin bitlerinin ölmesidir. Ağırlığınca altın verseler, koca gemide bir tek bit bulunamaz. Kısacası, Sancho, elinle bacağını bir yokla bakalım, canlı bir yaratık bulursan, bu şüpheden kurtuluruz; bulamazsan, hattı geçtik demektir."

"Ben bunların hiçbirine inanmıyorum," diye cevap verdi Sancho; "yine de, zat-ı âlinizin emrini yerine getireceğim. Aslında bu tecrübeleri yapmaya ne lüzum var, anlamıyorum; çünkü kendi gözümle görüyorum ki, kıyıdan yirmi karış bile açılmadık; hayvanların olduğu yerden de sekiz karış uzaklaşmadık; Rocinante'yle karakaçan aynı bıraktığımız

yerdeler. Onları kerteriz alınca anlıyorum ki, karınca hızında bile ilerlediğimiz yok bizim, yemin ederim."

"Sen benim dediğimi yap Sancho, başka şeyle ilgilenme; sen enlem nedir, boylam nedir, zodyak nedir, tutulum nedir, kutup nedir, gündönümü nedir, ılım nedir, gezegen nedir, burç nedir, ölçüm nedir, gökküre, yerküre nedir, bilmezsin. Bütün bunları veya bir kısmını bilseydin, hangi paralelleri kestiğimizi, hangi burçları görüp hangilerini arkamızda bıraktığımızı, bırakmakta olduğumuzu açıkça görürdün. Tekrar söylüyorum, sen üstünü başını yokla; bana kalırsa bembeyaz, dümdüz bir kâğıt kadar tertemizsin."

Sancho elini yavaşça gezdirerek üstünü yoklamaya başladı; sol dizinin arkasına geldiğinde başını kaldırıp efendisine baktı ve dedi ki:

"Ya bu tecrübe yalan, ya da zat-ı âlinizin dediği yere henüz gelmemişiz, hem de daha fersahlarca uzaktayız."

"Ne o?" dedi Don Quijote. "Bir şey mi buldun?"

"Birden fazla!" dedi Sancho.

Sonra parmaklarını sallayıp elini ırmağa sokarak yıkadı. Bu arada kayık, akıntının ortasında süzülerek kayıyor, onu gizli bir zihin veya saklı bir büyücü değil, suyun o sırada yumuşak ve sakin olan akıntısı hareket ettiriyordu.

Bu sırada, nehrin ortasında iri su değirmenleri gördüler; Don Quijote onları görür görmez, yüksek sesle Sancho'ya dedi ki:

"Gördün mü? İşte arkadaşım, yardım etmek üzere getirildiğim mazlum şövalye, kraliçe veya prensesin bulunduğu şehir, şato veya kale göründü."

"Ne şehri, ne şatosu, ne kalesi efendim?" dedi Sancho. "Görmüyor musunuz? Onlar nehrin ortasında buğday öğütülen su değirmenleri."

"Sus, Sancho," dedi Don Quijote; "onlar su değirmeni gibi görünseler de, değiller; sana söyledim ya, büyü her şeyi değiştirir, tabii halinden çıkarır. Gerçekten bir varlıktan başka bir varlığa dönüştürdüğünü söylemiyorum, ama öyle görünür; umutlarımın tek sığınağı Dulcinea'nın değişimiyle, tecrübe de bunu göstermişti bize."

Bu arada nehir akıntısının tam ortasına girmiş olan kayık, o ana kadarki yavaşlığıyla ilerlemiyordu. Nehirde yüzmekte olan kayığı gören değirmenciler, çarklar tarafından yutulacağını anlayarak, alelacele uzun sopalarla kayığı tutmaya çıktılar. Bütün yüzleri, üstleri başları una bulanmış olduğundan, garip bir görüntü arzediyorlardı. Bağıra çağıra konuşuyorlardı:

"Kör şeytanlar! Nereye gidiyorsunuz? Aklınızı mı kaçırdınız? Niyetiniz ne? Boğulup bu çarklarda paramparça olmak mı istiyorsunuz?"

"Ben sana söylememiş miydim Sancho?" dedi Don Quijote. "Bileğimin gücünü ispat edeceğim yere geldik işte. Bak, karşıma çıkan serserilere, alçaklara; bak bana meydan okuyan canavarlara; bak bizi korkutmaya çalışan şu çirkin yaratıklara... Şimdi görürsünüz siz, haydutlar!"

Ve kayığın içinde ayağa kalkıp haykırarak değirmencileri tehdit etmeye başladı:

"Ey fesat, aklı çelinmiş serseriler! Bu kale veya zindanda hapis tuttuğunuz kişi, alçak veya yüksek, hangi tabakadan, hangi mevkiden olursa olsun, kendisini derhal serbest bırakın. Ben La Mancha'lı Don Quijote, nam-ı diğer Aslanlar Şövalyesi'yim; bu serüveni başarıyla sonuçlandırma görevi, yüce tanrılar tarafından bana verildi."

Bunları söyledikten sonra elini kılıcına attı ve değirmencilere karşı havada savurmaya başladı. Söylediği saçmalıkları duyan ve anlamayan değirmenciler, çarkların su yoluna, akıntısına kapılmış olan kayığı sopalarıyla itmeye koyuldular.

Sancho dizüstü çöküp Tanrı'ya bu korkunç tehlikeden kendisini kurtarması için yakarmaya koyuldu; Tanrı dualarını kabul etti ve değirmencilerin gayreti ve sürati sayesinde, kayık sopalarla itilerek kurtarıldı; ama kayığı devrilmekten alıkoyamadılar. Don Quijote'yle Sancho da balıklama suya daldılar. Don Quijote talihliydi, çünkü ördek gibi yüzüyordu; yine de zırhlarının ağırlığıyla iki kere dibe çöktü. Değirmenciler suya atlayıp ikisini de kucaklayarak çıkarmasalar, o nehir ikisine de mezar olacaktı.

Karaya çıktıklarında, susuzluktan ölmek üzere değil, sırılsıklamdılar; Sancho diz çöküp ellerini birleştirdi; gözlerini gökyüzüne dikti ve uzun, inançlı bir duayla, Tanrı'ya artık kendisini efendisinin cüretkâr arzularından ve girişimlerinden kurtarsın diye yakardı.

Bu arada, çarkların parçaladığı kayığın sahibi olan balıkçılar geldiler. Kayığın paramparça olduğunu görünce, Sancho'yu soymaya ve Don Quijote'den parasını istemeye koyuldular. Don Quijote hiç istifini bozmadan, hiçbir şey olmamış gibi, değirmencilere ve kayıkçılara, kayığın parasını seve seve ödeyeceğini söyledi. Yalnız tek şartı vardı; o şatoda hapis tuttukları kişi veya kişileri serbest bırakacaklar, kayıtsız şartsız kendisine teslim edeceklerdi.

"Ne hapsi, ne şatosu, şuursuz adam?" dedi değirmencilerden biri.

"Yoksa değirmene buğday öğütmeye gelenleri mi götürmek istiyorsun?"

Don Quijote içinden, "Yeter!" dedi. "Bu aşağılık herifleri ricayla iyilik yapmaya ikna etmek için uğraşmak, çölde vaaz vermeye benzer. Bu serüvende iki cesur büyücü karşılaşmış olmalı; birinin niyetini öbürü bozuyor; biri bana kayığı temin etti, öteki kayığı başaşağı çevirdi. Mazlumu Tanrı kurtarsın; bu dünya birbirine zıt düzenlerle, dolaplarla dolu. Benden bu kadar."

Sonra yüksek sesle, değirmenlere bakarak konuştu:

"Bu zindanda hapis tutulan dostlarım, her kimseniz, beni affedin; maalesef sizi bu belâdan kurtaramıyorum. Bu serüven bir başka şövalyenin alınyazısı olmalı."

Bu sözleri söyledikten sonra balıkçılarla anlaştı ve kayık için elli riyal ödedi. Sancho parayı istemeye istemeye verdi ve dedi ki:

"Böyle iki kayık gezintisi daha yaparsak, bütün para suyunu çeker."

Balıkçılarla değirmenciler, bu iki adamın diğer insanlardan böylesine farklı olan görüntüleri karşısında hayrete düşmüşlerdi; Don Quijote'nin sözlerini, sorularını anlamıyorlardı. Deli olduklarına kanaat getirip değirmenciler değirmenlerine, balıkçılar da kulübelerine çekildiler. Don Quijote ve Sancho da hayvanlarına ve hayvanlıklarına döndüler; büyülü kayık serüveni de böylece sona erdi.

OTUZUNCU BÖLÜM

Don Quijote'nin güzel bir avcı kadınla karşılaşmasına dair

Şövalye ve silâhtarı, hayvanlarının yanına vardıklarında epeyce hüzünlü ve keyifsizdiler; özellikle Sancho'nun, para kesesine dokunuldu mu ruhu parçalanıyor, oradan alınan her metelik, kendi etinden koparılıyormuş gibi geliyordu ona. Sonuçta, birbirlerine tek söz söylemeden hayvanlarına bindiler ve meşhur ırmaktan uzaklaştılar. Don Quijote sevdalı hülyalara gömüldü; Sancho da yükselme hayallerine daldı; ama bunun gerçekleşmesi çok uzak görünüyordu kendisine. Sancho aptaldı ama, efendisinin hareketlerinin hepsinin ya da çoğunun saçma olduğunun farkındaydı. Efendisiyle hesaplaşmadan, vedalaşmadan ayrılıp evine dönmek için fırsat kolluyordu; ama kader olayları korktuğundan çok farklı bir şekilde geliştirdi.

Ertesi gün, güneş batarken, bir ormandan çıkıyorlardı ki, Don Quijote önlerinde uzanan yeşil çayıra baktı ve ileride birtakım insanlar olduğunu gördü. Yaklaştığında, kuş avcıları olduğunu anladı. Biraz daha yaklaştı ve aralarında, yeşil koşumlu, bembeyaz bir küheylânın üzerinde, gümüşten bir tahtırevana oturmuş olan, alımlı bir hanım ilişti gözüne. Hanım da yeşiller giymişti; kıyafeti öyle muhteşem, öyle gözalıcıydı ki, ihtişamın canlı örneği gibiydi. Sol elinde bir çakır vardı; Don Quijote bundan, hanımın soylu bir kişi ve diğer bütün avcıların efendisi olduğu sonucunu çıkardı; öyleydi de. Sancho'ya dedi ki:

"Sancho, evlâdım, koş şu küheylânın üzerindeki çakırlı hanıma söyle, ben Aslanlar Şövalyesi, soylu güzelliğini selâmlıyorum; eğer izin verme lütfunda bulunursa, ellerini öpmek, gücümün yettiğince, emirlerini yerine getirip kendisine hizmet etmek istiyorum. Aman dikkatli konuş Sancho; senin o atasözlerinden birini sokuşturma sözlerinin arasına."

"Tam buldunuz sokuşturacak adamı!" diye cevap verdi Sancho. "Ben ha! Herhalde soylu ve önemli bir hanımefendiye ilk kez haber götürmüyorum!"

"Señora Dulcinea'ya götürdüğün haber dışında, en azından benim hizmetimde, başkasına haber götürdüğünü ben bilmiyorum," dedi Don Quijote.

"Doğru," dedi Sancho, "ama borcunu ödemeye niyetli adam teminattan korkmaz; ayrıca, altın eli bıçak kesmez. Yani demek istiyorum ki, bana bir şey söylemeye, tembihlemeye gerek yok; ben her işi hallederim, her işten biraz anlarım."

"Sana inanıyorum, Sancho," dedi Don Quijote. "Yolun açık olsun, Tanrı yardımcın olsun."

Sancho eşeğini her zamanki uyuşukluğundan uyandırıp süratle uzaklaştı ve güzel avcı hanımın olduğu yere gitti; eşeğinden inip hanımın önünde diz çökerek, dedi ki:

"Güzel hanımefendi, şu ileride gördüğünüz şövalye, efendim Aslanlar Şövalyesi'dir; ben de onun silâhtarıyım; bana da evimde Sancho Panza derler. Kısa bir süre öncesine kadar Mahzun Yüzlü Şövalye lâkabıyla anılan bu Aslanlar Şövalyesi, beni şu haberi zat-ı âlinize iletmem için gönderdi: Dileğini gerçekleştirmek, yani kendi dediğine ve benim de düşündüğüme göre, eşi bulunmaz güzellikteki bu yüceler yücesi hanımefendiye hizmet etmek için kendisine yüksek müsaadenizi bağışlamanızı, lütfedip şeref vermenizi istirham ediyor. Bu müsaadeyi

verirseniz sizin şöhretinize şöhret katılacak, onun da mutluluğu sonsuz olacak."

"Doğrusunu isterseniz, iyi yürekli silâhtar," diye cevap verdi hanım, "böyle bir haberin gerektirdiği merasimi yerine getirdiniz. Ayağa kalkın; Mahzun Yüzlü Şövalye gibi meşhur bir şövalyenin silâhtarının diz çökmesi doğru değil; kendisine ilişkin çok şey duyduk. Kalkın arkadaşım; efendinize söyleyin, buyursun gelsin, dük olan eşim ve ben, kendisini bu yakındaki kır evimizde ağırlamaktan zevk duyacağız."

Sancho ayağa kalktı; iyi yürekli hanımefendinin güzelliği kadar nezaketine, kibarlığına da hayran olmuştu. Efendisi Mahzun Yüzlü Şövalye'den haberi olması da Sancho'yu çok şaşırtmıştı; Aslanlar Şövalyesi olarak anmamasının sebebi, bu ismin henüz çok yeni olmasındandı kuşkusuz. Adı henüz bilinmeyen düşes sordu:

"Söyler misiniz, silâhtar kardeş, efendiniz, hakkında *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote'nin Hikâyesi* diye bir kitap basılan, Dulcinea del Toboso diye bir hanıma âşık olan şövalye değil mi?"

"Ta kendisi, hanımefendi," diye cevap verdi Sancho. "Hikâyede anlatılan, anlatılması gereken, Sancho Panza dedikleri silâhtarı da benim; eğer beşikte, pardon, yani basımda beni başkasıyla değiştirmedilerse tabii."

"Bütün bunlara çok sevindim," dedi düşes. "Kardeşim Panza, gidin efendinize söyleyin, hoşgeldi, safa getirdi; başka hiçbir şey beni bu ziyaret kadar memnun edemezdi."

Sancho bu son derece güzel cevabı alınca büyük bir memnuniyet içinde efendisinin yanına döndü ve ona soylu hanımefendinin bütün söylediklerini anlattı; köylü lisanıyla hanımın inanılmaz güzelliğini, müthiş zarafetini ve kibarlığını göklere çıkardı. Don Quijote eyerin üzerinde doğruldu; üzengilere iyice yerleşti; siperliğini ayarladı; Rocinante'yi dürttü ve zarif bir edayla, düşesin elini öpmeye gitti. Don Quijote gelirken, düşes de dükü, kocasını çağırtıp olayı anlattı. İkisi de bu hikâyenin ilk bölümünü okuyup Don Quijote'nin çılgınlığını öğrendiklerinden, onunla tanışmayı çok istiyorlar, büyük bir zevkle bekliyorlardı. Niyetleri onun suyuna gitmek, ne derse onaylamak, yanlarında kalacağı günler boyunca ona gezgin şövalye muamelesi yapıp şövalye kitaplarında alışılagelmiş bütün merasimleri yerine getirmekti; ikisi de bu kitapları okur, hattâ çok severlerdi.

Bu arada Don Quijote siperliği havaya kalkmış olarak geldi; atından inmek üzere hamle yapınca Sancho üzengisini tutmak için atıldı.

Ama aksilik bu ya, eşeğinden inerken ayağı semerin iplerinden birine takıldı; Sancho ayağını bir türlü kurtaramadı; ağzı ve göğsü yere yapışık, öylece asılı kaldı. Üzengisi tutulmadan attan inmeye alışık olmayan Don Quijote, Sancho'nun tutmak üzere gelmiş olduğunu zannederek kendini aşağı attı; bu arada Rocinante'nin herhalde kolanları iyi sıkılmamış olan eyerini de peşinden sürükledi. Böylece, eyerle birlikte yere kapaklandı; hem utanıyor, hem de hâlâ bukağısına asılı duran zavallı Sancho'ya dişlerinin arasından lânetler yağdırıyordu.

Dük, avcılarına, şövalyeyle silâhtarına yardım etmelerini buyurdu; avcıların yardımıyla ayağa kalkan Don Quijote, her tarafı sızlayarak, iki yana yalpa vura vura senyörlerin önünde diz çökmeye gitti. Ama dük buna kesinlikle izin vermediği gibi, atından inip Don Quijote'yi kucakladı ve dedi ki:

"Saygıdeğer Mahzun Yüzlü Şövalye, zat-ı âlinizin topraklarındaki ilk adımının böyle hazin atılması beni çok üzdü; lâkin silâhtarların ihmalkârlığı çok daha büyük talihsizliklere de yol açabiliyor."

"Yiğit prens, sizi görmek benim için öyle büyük bir talih ki, cehennemin derinliklerine kadar düşmüş olsam da, sizi görmüş olmanın şerefi beni oradan kurtarırdı. Lânet olası silâhtarım, eyerin kolanlarını sıkıp bağlamayı değil, bin kötülük söylemek için dilini çözmeyi bilir. Ancak ben ne durumda olursam olayım, düşmüş de olsam, ayakta da, at üzerinde de olsam, yaya da, daima sizin ve zat-ı âlinize lâyık bir eş, güzelliğin, nezaketin zirvesi olan saygıdeğer düşesin hizmetinde olacağım."

"Bir dakika, sevgili La Mancha'lı Don Quijote," dedi dük; "Señora Doña Dulcinea del Toboso'nun yanında, başkasının güzelliği methedilmeye lâyık olamaz."

Bu arada Sancho Panza ipten kurtulmuştu; yakında olduğundan, efendisi cevap vermeden o atıldı ve dedi ki:

"Señora Dulcinea del Toboso'nun çok güzel olduğu inkâr edilemez doğrusu; ama el elden üstündür; tabiat, topraktan çömlekler yapan çömlekçi gibidir derler; bir tane güzel çömlek yapan, iki tane, üç tane, yüz tane güzel çömlek yapabilir. Saygıdeğer düşes, doğrusu efendim Señora Dulcinea del Toboso'dan geri kalmıyor da, onun için söylüyorum."

Don Quijote düşese döndü ve dedi ki:

"Tahmin edebileceğiniz gibi yüce hanımefendi, dünyada hiçbir gezgin şövalyenin, benimki kadar geveze ve komik bir silâhtarı olmamıştır. Bendenize birkaç gün zat-ı âlinize hizmet etme lütfunu bahşederseniz, kendisi de bu sözlerimi doğrulayacaktır."

Düşes buna şöyle cevap verdi:

"Sevgili Sancho'nun komik olmasını ben çok takdir ediyorum; çünkü bu onun akıllı olduğunu gösterir. Zat-ı âlinizin de gayet iyi bildiği gibi, Señor Don Quijote, hoşluk ve espri, aptal kafada bulunmaz. Sevgili Sancho komik ve esprili olduğuna göre, ben akıllı olduğunu iddia ediyorum."

"Ve geveze," diye ekledi Don Quijote.

"Daha iyi ya," dedi dük; "az sözle çok espri yapılamaz. Ama, bütün vaktimizi konuşarak geçirmeyelim, buyrun sayın Mahzun Yüzlü Şövalye..."

"Aslanlar Şövalyesi demeniz gerekiyor, altes," dedi Sancho; "çünkü Mahzun Yüzlü yok artık."

"Aslanlar Şövalyesi olsun," dedi dük. "Buyrun, sayın Aslanlar Şövalyesi, yakındaki şatoma gidelim; orada, böyle soylu bir kişiye yakışır şekilde, düşesle benim, gelen bütün gezgin şövalyeleri ağırladığımız şekilde zat-ı âlinizi ağırlamak isterim."

Bu arada Sancho Rocinante'yi eyerlemiş, kolanını sıkıca bağlamıştı; Don Quijote Rocinante'ye, dük de güzel bir ata bindikten sonra düşesi aralarına alıp şatonun yolunu tuttular. Düşes Sancho'ya yanına gelmesini buyurdu; çünkü Sancho'nun konuşmalarına bayılıyordu. Sancho hiç yalvartmadan üçünün arasına girdi ve sohbette dördüncü oldu; dük ve düşes son derece memnun oldular; böyle bir gezgin şövalyeyle böyle bir girgin silâhtarı şatolarında ağırlamayı büyük talih sayıyorlardı.

OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

Birçok önemli konuya dair

Sancho kendisini düşesin gözdesi olarak görüyor ve müthiş seviniyordu; çünkü şatoda, Don Diego'nun ve Basilio'nun evinde bulduğu her şeyi bulmayı umuyordu. Daima iyi yaşamaya meraklı olduğundan, ne zaman önüne bir fırsat çıksa, üzerine atlardı.

Hikâyede anlatıldığına göre, kır evine, veya şatoya henüz varmadan, dük önden gitti ve bütün hizmetkârlarına, Don Quijote'ye nasıl muamele edileceği konusunda emirler verdi. Don Quijote düşesle birlikte şatonun kapısına geldiği anda, koyu kırmızı satenden uzun el-

biseler giymiş iki uşak ya da seyis, koşup Don Quijote'yi, neredeyse kendilerini görüp duymadan kucakladılar ve dediler ki:

"Buyrunuz, saygıdeğer düşesin attan inmesine yardım ediniz."

Don Quijote öyle yaptı; düşesle uzun uzun nezaket yarıştırdılar; fakat sonunda düşesin ısrarı galip geldi ve küheylândan ancak dükün kollarında inebileceğini, böyle büyük bir şövalyeye böylesine lüzumsuz bir iş vermeye kendini lâyık görmediğini söyledi. Sonuçta, dük gelip kendisini attan indirdi. Geniş bir avluya girdiler ve o anda iki güzel genç kız gelip Don Quijote'nin omuzlarına lâl rengi nâdide bir kumaştan iri bir pelerin attılar. Avlunun bütün geçitleri bir anda dükle düşesin erkek ve kadın hizmetkârlarıyla doldu; hepsi birden haykırıyorlardı:

"Gezgin şövalyelerin şahı, hoşgeldiniz!"

Hepsi olmasa da çoğu, Don Quijote'nin ve dükle düşesin üzerine, minik şişelerden kokulu sular serpiyorlardı; Don Quijote bütün bunlara şaşırıp kalmıştı. O gün ilk defa, tam anlamıyla gerçek bir gezgin şövalye olduğuna, hayalî olmadığına kesinlikle inandı; çünkü geçmiş yüzyıllarda gezgin şövalyelere nasıl davranıldığı konusunda okuduklarına tıpatıp uyan bir muamele görmekteydi.

Sancho karakaçanı bırakıp düşese yapıştı ve şatoya girdi; eşeği tek başına bırakmış olmak, vicdanını kemirdiğinden, düşesi karşılamaya çıkmış olan hanımlardan muhterem bir yaşlı nedimeye yaklaşarak alçak sesle dedi ki:

"Señora González, ya da zat-ı âlinizin ismi neyse.."

"Adım Doña Rodríguez de Grijalba," diye cevap verdi yaşlı nedime. "Emriniz nedir, kardeşim?"

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Zat-ı âlinizden bir lütuf rica edecektim: Şatonun kapısına çıkarsanız, orada bana ait bir boz eşek göreceksiniz; zat-ı âlinizden rica etsem de ahıra koydursanız ya da koysanız; biraz korkaktır zavallıcık; yalnız kalmaya hiç dayanamaz."

"Efendi de hizmetkârı kadar natıkalıysa yaşadık!" dedi yaşlı nedime. "Hadi kardeşim, sizin de, sizi buraya getirenin de yüzünü şeytan görsün; kendi eşeğinizle kendiniz ilgilenin; biz, bu evin nedimeleri olarak böyle işlere alışık değilizdir."

"Ama yemin ederim ki efendimden duydum," dedi Sancho, "kendisi bütün hikâyeleri ezbere bilir, Lancelot'un hikâyesini anlatırken demişti ki:

Britanya'dan geldiğinde çevirdiler
hanımlar etrafını,
nedimeler beygirini;

bense eşeğimi Señor Lancelot'un beygirine değişmem."

"Kardeşim, siz soytarıysanız," dedi yaşlı nedime, "esprilerinizi, beğenenlere, para ödeyecek olanlara saklayın; benim vereceğim, olsa olsa tek bir incir olur."

"Herhalde epeyce olgun bir incir olur," diye cevap verdi Sancho, "size öylesi yakışır, ama yine de sizle yarışamaz tabii!"

"Orospu çocuğu," dedi nedime köpürerek, "ben yaşımın hesabını Tanrı'ya veririm; size değil, hödük herif."

Bunu yüksek sesle söylediğinden, düşes de duydu; dönüp yaşlı nedimeyi öyle sinirli, gözlerinden ateş fışkırır halde görünce, kiminle kavga ettiğini sordu.

"Bu adamcağızla kavga ediyorum," diye cevap verdi nedime. "Benden ısrarla şatonun kapısındaki eşeğini ahıra götürüp koymamı istedi; örnek diye de, bilmem nerede öyle yaptıklarını söyledi; hanımlar Lancelot diye birinin etrafını çevirmiş, nedimeler de beygirini. Bir de üstüne üstlük ihtiyar dedi bana."

"İşte bunu hakaret sayarım ben," dedi düşes, "hem de hakaretlerin en büyüğü."

Sonra Sancho'ya dönüp dedi ki:

"Bakınız, arkadaşım Sancho, Doña Rodríguez çok gençtir; saç biçimi ve başörtüsüne bakıp yanılmayın; onlar yaşının değil, mevkiinin ve âdetlerin gereği."

"Ben o anlamda söylediysem, ömrümün geri kalan günleri zehir olsun," diye cevap verdi Sancho. "Eşeğimi pek çok sevdiğim için, Señora Doña Rodríguez kadar şefkatli bir kimseye teslim etmek istedim, onun için söyledim."

Her şeyi duyan Don Quijote dedi ki:

"Bunlar burada edilecek lâflar mı Sancho?"

"Efendim," dedi Sancho, "herkes nerede olursa olsun, ihtiyacını söylemek zorundadır; ben karakaçanı burada hatırladım, burada ettim onun lâfını; ahırda hatırlasam, orada ederdim."

Bunun üzerine dük dedi ki:

"Sancho çok haklı; onu kesinlikle suçlamamak gerek; eşeğe istediği kadar yem verilecek; merak etmeyin Sancho, sizin kadar iyi bakılacak eşeğinize."

Don Quijote haricinde herkesin hoşuna giden bu konuşmalardan sonra üst kata çıktılar ve Don Quijote'yi sırma işlemeli kumaşlarla, brokarlarla döşeli bir salona aldılar. Altı genç kız zırhlarını çıkarıp kendisine hizmet etti; dükle düşes neler yapacaklarını, Don Quijote'ye nasıl muamele edeceklerini iyice tembihlemişlerdi; çünkü tam bir gezgin şövalye gibi ağırlanmasını istiyorlardı. Don Quijote, zırhları çıktıktan sonra dar pantolonu ve güderi hırkasıyla kupkuru, upuzun, ipince kaldı; yanakları ağzının içinde birbirine değiyordu. Hizmet eden genç kızlar, gülmelerini tutmak için büyük gayret göstermeseler –ki efendilerinin özellikle emrettiği bir şeydi– bu görüntü karşısında gülmekten patlarlardı.

Kendisine bir gömlek giydirebilmek için soymalarına izin vermesini rica ettiler; fakat Don Quijote katiyen izin vermedi; gezgin şövalyelere cesaret kadar namusun da yakıştığını söyledi. Sonunda, gömleği Sancho'ya vermelerini rica etti ve onunla birlikte salona açılan, güzel yataklı bir odaya kapandı; soyunup gömleği giydi ve Sancho'yla yalnız olduğunu görünce, dedi ki:

"Söyle bakalım, dünkü şaşkın, bugünkü soytarı; öyle muhterem, ağırbaşlı bir nedimeyi aşağıladığına, hakaret ettiğine çok mu memnunsun? Eşeğini hatırlamanın zamanı mıydı? Bu soylu insanlar, sahiplerine böyle kibar davranıp hayvanlarını ihmal edecek insanlar mı? Tanrı aşkına Sancho, kendini toparla; ne kaba bir köylü kumaşından dokunduğunu açık etme. Beni dinle, günahkâr, bir efendinin hizmetkârları ne kadar şerefli ve terbiyeliyse, kendisi de o kadar saygı görür; prenslerin diğer insanlara göre üstünlüklerinden biri de, kendileri kadar soylu hizmetkârları olmasıdır. Anlamıyor musun, sefil herif, senin kaba bir köylü veya gülünç bir sersem olduğunu görürlerse, zavallı beni de bir şarlatan, sahte bir şövalye olarak görecekler. Yapma Sancho, bu tuzaklara düşme; insan gevezeliğe ve soytarılığa başladı mı, ilk engelde tökezleyip düşer ve şerefsiz bir maskara olur. Dilini tut; kelimeler ağzından çıkmadan önce iyice düşün, tart; unutma ki, şu anda bulunduğumuz yerden, Tanrı'nın yardımı ve benim bileğimin gücüyle, hem şöhretimiz, hem de servetimiz kat kat artmış şekilde çıkabiliriz."

Sancho büyük bir içtenlikle, emirlerini yerine getireceğine, gayet yerinde ve düşünülmüş bir söz olmadıkça tek kelime konuşmayacağına, ağzına mühür vurup dilini kopartacağına söz verdi; hiç merak etmemesini, kim olduklarını asla ele vermeyeceğini söyledi.

Don Quijote giyindi; kılıcını göğsüne çapraz takılı kayışa astı; lâl

rengi pelerini omuzlarına aldı ve genç kızların verdiği yeşil satenden şapkayı taktı. Böylece süslendikten sonra, büyük salona çıktı; salonda kızlar karşılıklı iki sıra halinde, ellerini yıkaması için sular hazırlamış bekliyorlardı; bu işi büyük saygı ve merasimle tamamladılar.

Sonra on iki pajla birlikte sofracıbaşı, Don Quijote'yi yemeğe götürmek üzere geldiler; senyörler onu beklemekteydiler. Onu aralarına aldılar ve merasimle, ihtişamla başka bir salona götürdüler; burada dört kişilik, mükellef bir sofra kurulmuştu. Dükle düşes, kendisini karşılamak üzere salonun kapısına kadar geldiler; yanlarında bir de, prenslerin evlerini yöneten ciddî dinadamlarından biri vardı; kendileri prens olarak doğmadıkları için prens doğanların nasıl olması gerektiğine örnek teşkil edemeyenlerden; soyluların soyluluğunun, kendi ruhlarının soysuzluğuyla ölçülmesini isteyenlerden; yönettikleri kişilere kendilerini sınırlamayı öğretmek isterken, sefil olmalarına sebep olanlardan; işte dük ve düşesle birlikte Don Quijote'yi karşılamaya çıkan dinadamı, bunlardan biri olmalıydı. Karşılıklı çeşitli nezaket sözleri ve iltifatlar edildikten sonra, en sonunda Don Quijote'yi ortalarına alıp sofraya geçtiler.

Dük, Don Quijote'ye sofrada baş köşeyi sundu; Don Quijote kabul etmek istemediği halde, dük o kadar ısrar etti ki, oturmak zorunda kaldı. Dinadamı onun karşısına, dük ve düşes de iki yanına oturdular.

Sancho bütün bunlara şahit olmaktaydı; dükle düşesin efendisine gösterdikleri hürmet karşısında ağzı açık kalmıştı; Don Quijote'yi sofrada baş köşeye oturtabilmek için dükün sarfettiği sözleri, karşılıklı merasim ve ricaları duyup görünce dedi ki:

"Eğer zat-ı âlileriniz izin verirlerse, bu oturma meselesiyle ilgili, köyümde geçen bir olayı anlatmak istiyorum."

Sancho bunu söyler söylemez, saçma sapan bir lâf edecek korkusuyla Don Quijote'nin içi titredi. Sancho kendisine bakıp bunu anladı ve dedi ki:

"Saygısızlık ederim, yersiz bir lâf söylerim diye korkmayın efendim; zat-ı âlinizin az önce bana az ve çok, iyi ve kötü konuşmakla ilgili verdiğiniz nasihatleri unutmadım."

"Ben hiçbir şey hatırlamıyorum Sancho," diye cevap verdi Don Quijote; "ne istersen söyle; yeter ki çabuk olsun."

"Söylemek istediğim şey o kadar doğru ki," dedi Sancho, "zaten aramızda olan efendim Don Quijote de bana şahitlik edecektir."

"Sen bana bakma," dedi Don Quijote, "istediğin kadar yalan söyle

Sancho; ben sana engel olmayacağım; yalnız ne söyleyeceksen iyi düşün de söyle."

"O kadar iyi düşündüm taşındım ki, hikâyemden de anlayacağınız gibi, kulede tehlike çanını çalan adam kadar emniyetteyim."

"Zat-ı âlileriniz bu salağı buradan kovdursanız iyi olur," dedi Don Quijote; "yine saçmalayacak."

"Dükün başı için," dedi düşes, "Sancho bir dakika bile yanımdan ayrılmasın; ben onu çok seviyorum; çünkü çok akıllı olduğunu biliyorum."

"Majesteleri çok yaşasın!" dedi Sancho. "Bana lâyık olmadığım halde değer veriyorsunuz. Anlatmak istediğim hikâye şu: Bizim köyden bir asilzade, evine birini davet etmiş; kendisi çok zengin, çok önemli bir kişiydi; çünkü Medina del Campo'nun Álamo'larındandı; Doña Mencía de Quiñones'le evlendi; o da Santiago Tarikatı Şövalyesi Don Alonso de Marañon'un kızıydı; babası Herradura'da boğulanlar arasındaydı; yıllar önce köydeki kavga da onun yüzünden çıkmıştı; bildiğim kadarıyla efendim Don Quijote de vardı aralarında; demirci Balbastro'nun oğlu Bıçkın Tomasillo'nun yaralandığı kavga... Bütün bunlar doğru değil mi, sevgili efendim? Tanrı aşkına söyleyin de bu saygıdeğer soylular beni yalancı bir lâfebesi olarak görmesinler."

"Şimdilik ben, yalancıdan çok lâf ebesi olarak görüyorum," dedi dinadamı; "ama bundan böyle ne olarak göreceğimi bilemiyorum."

"O kadar çok tanık ve kanıt gösteriyorsun ki Sancho, herhalde doğru söylediğini ifade etmek mecburiyetindeyim. Devam et ve hikâyeni kısa kes, bu gidişle iki günde bitiremeyeceksin."

"Benim hatırım için kısa kesmesin," dedi düşes. "Aksine, altı gün bile sürecek olsa, bildiği gibi anlatsın; çünkü böyle bir altı gün, benim için hayatımın en güzel altı günü olur."

"Dediğim gibi, saygıdeğer efendilerim," diye devam etti Sancho, "bu dediğim asilzade, yoksul fakat şerefli bir çiftçiyi evine davet etmiş; ben bu asilzadeyi avucumun içi gibi bilirim; çünkü evlerimizin arası bir ok atımı var, yoktur."

"Devam edin kardeşim," diye söze girdi dinadamı; "bu gidişle öbür dünyada ancak biter bu hikâye."

"Yarıyola gelmeden, Tanrı'nın izniyle biter," diye cevap verdi Sancho. "Evet, ne diyordum; işte bu çiftçi, söylediğim asilzadenin daveti üzerine, evine gitmiş; huzur içinde yatsın; öldü çünkü kendisi; hattâ melek gibi öldüğünü söylerler; ben göremedim; hasat zamanıydı, Tembleque'ye gitmiştim..."

"Tanrı aşkına, evlâdım, Tembleque'den çabuk dönün ve asilzadeyi gömmeden, daha fazla cenazeye sebebiyet vermeden, şu hikâyeyi bitirin."

"İkisi sofraya oturmak üzerelerken," dedi Sancho, "ikisi de şimdi gözümün önüne geliyor..."

Sancho hikâyesini anlatırken lâfı uzattıkça zavallı dinadamının isyan etmesi, dükle düşesin müthiş hoşuna gidiyordu; Don Quijote ise küplere biniyor, kendi kendini yiyordu.

"Neyse," dedi Sancho, "dediğim gibi, sofraya oturmak üzerelerken, çiftçi asilzadeye baş köşeye otursun diye ısrar ediyor, asilzade de çiftçi otursun diye ısrar ediyor, evinde kendi sözünün geçtiğini söylüyormuş; ama kibar ve terbiyeli olmakla övünen çiftçi, katiyen kabul etmiyormuş; sonunda asilzade sinirlenmiş ve iki elini çiftçinin omzuna bastırıp zorla oturtarak demiş ki: 'Oturun, sersem; ben nereye otururbut oturayım, sizin için baş köşe olacak.' İşte hikâyem bu; burada yersiz kaçtığını da hiç sanmıyorum doğrusu."

Don Quijote renkten renge girdi; esmer yüzünde damarları kıpkırmızı ortaya çıkmıştı; dükle düşes, Don Quijote daha da fazla mahçup olmasın diye gülmelerini tuttular; Sancho'nun fesatlığını anladıklarından, konuyu değiştirmek ve Sancho'nun daha fazla saçmalamasına engel olmak için, düşes Don Quijote'ye Señora Dulcinea'dan haber sordu; yakınlarda kendisine armağan olarak devler, haydutlar gönderip göndermediğini öğrenmek istedi; şüphesiz çok sayıda dev ve haydutu dize getirmiş olmalıydı. Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Sevgili hanımefendi; benim dertlerimin bir başı vardı, fakat sonu asla gelmeyecek. Devleri dize getirdim; kendisine armağan olarak hırsızlar, haydutlar gönderdim; ama onu bulmaları mümkün değildi. Kendisine büyü yapıldı ve akla hayale sığmaz çirkinlikte bir köylü kızına dönüştü."

"Bilemiyorum," dedi Sancho Panza; "bana dünyanın en güzel yaratığı gibi görünüyor; en azından çevikliğine ve sıçramalarına hiçbir cambazın yetişemeyeceğini gayet iyi biliyorum. Yemin ederim sayın düşes, yerden eşeğin üzerine bir sıçrayışı var, kedi zannedersiniz."

"Siz onu büyü yapıldıktan sonra gördünüz mü, Sancho?" diye sordu dük.

"Hiç görmez olur muyum!" diye cevap verdi Sancho. "Büyülenme olayına ilk kim uyandı sanıyorsunuz? Babama ne kadar büyü yapıldıysa, ona da o kadar yapıldı!"

Dev, haydut, büyü lâflarını duyan dinadamı, bunun, dükün sürekli

kitabını okuduğu La Mancha'lı Don Quijote olduğunu anladı; kendisi bu yüzden dükü birçok kez kınamış, böyle saçmalıkları okumanın çok saçma olduğunu söylemişti. Şüpheleri doğru çıkınca, büyük bir öfkeyle düke döndü ve dedi ki:

"Sevgili efendim, zat-ı âliniz bu zavallı adamın yaptıklarının hesabını Tanrı'ya vermek zorundasınız. Bu Don Quijote ya da Don Sersem, ya da ismi her neyse, bence zat-ı âlinizin zannettiği kadar şuursuz değil; saçmalıklarını, zırvalıklarını devam ettirmesi için öyle fırsatlar veriyorsunuz ki kendisine..."

Sonra Don Quijote'ye dönüp konuşmaya devam etti:

"Ya siz, saf yürekli beyefendi, gezgin şövalye olduğunuzu, devleri dize getirip haydutları yakaladığınızı kafanıza kim soktu? Haydi yolunuza gidin, size tavsiyem şudur: Evinize dönün; varsa çocuklarınızı yetiştirmekle, mülkünüzle ilgilenin; aylâk aylâk dünyayı dolaşıp vakit kaybetmekten, sizi tanıyan, tanımayan herkesin alay mevzuu olmaktan vazgeçin. Gezgin şövalyelerin yaşamış olduğunu, bugün yaşamakta olduğunu hangi cehennemden çıkardınız siz? İspanya'da dev mi var, La Mancha'da haydut mu var, büyülü Dulcinea, hakkınızda anlatılan bütün o saçmalıklar mı var?"

Don Quijote bu muhterem zatın sözlerini dikkatle dinledi ve sustuğunu görünce, dükle düşese saygıyı bir yana bıraktı; öfkeyle, yüzü karmakarışık olmuş bir halde ayağa kalkıp dedi ki...

Ama bu cevap, kendi başına bir bölüm olmayı hakediyor.

OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin akıl hocasına verdiği cevaba ve başka ciddî ve eğlenceli konulara dair

Don Quijote ayağa kalktı ve cıva doldurulmuş gibi tepeden tırnağa zangır zangır titreyerek, hızlı hızlı, kekeleyerek konuştu:

"Bulunduğum yer, huzurunda bulunduğum kimseler ve zat-ı âlinizin icra ettiği mesleğe daima duyduğum, duyacağım saygı, haklı öfkemin elini kolunu bağlıyor. Hem bu söylediklerim yüzünden, hem de herkes gibi ben de, kalem erbabının silâhının, kadınların silâhıyla aynı, yani dil olduğunu bildiğimden, ben de eşit silâhlarla, dilimle

çarpışacağım zat-ı âlinizle; oysa zat-ı âlinizden alçakça iftiralar değil, yararlı öğütler beklenirdi. Yararlı ve iyi niyetli eleştiri, başka koşullar, başka yöntemler gerektirir. Beni bu şekilde, alenen ve şiddetle kınamakla, olumlu eleştirinin bütün sınırlarını aşmış oldunuz; zira olumlu eleştirinin temeli şiddet değil, ılımdır. Ayrıca, kınanan günahı iyice bilmeden, günahkâra sersem ve şuursuz sıfatlarını yapıştırmak doğru değildir. Zat-ı âlinize sormak isterim: Bende hangi sersemlikleri gördünüz de, bana hüküm giydiriyor, kınıyorsunuz, karım, çocuğum olup olmadığını bilmeden, evime dönüp mülkümü yönetmemi, karım ve çocuklarımla ilgilenmemi emrediyorsunuz? Çoğu bir üniversite yurdunun sınırlı koşullarında yetişmiş, yirmi otuz fersahlık bir çevreye sığabilecek dünyadan başkasını görmemiş, şu veya bu şekilde yabancı evlere girip sahiplerini yöneten kişilerin, birdenbire şövalyeliğe kurallar koyması, gezgin şövalyeleri yargılaması, bu kadar kolay mı? Dünyayı dolaşarak, dünya nimetlerinin değil, iyileri ölümsüzlük katına ulaştıran dünya mihnetlerinin peşinde koşmak, boş bir amaç mıdır, boşa harcanmış vakit midir, sorarım size? Şövalyeler, asilzadeler, cömert soylular bana sersem gözüyle baksalar, bunu dayanılmaz bir hakaret sayardım; ama şövalyeliğin sarp yollarına hiç girmemiş, ayak basmamış kalem erbabının bana ahmak gözüyle bakması, hiç mi hiç umurumda değil; ben Tanrı'nın izniyle, şövalyeyim, şövalye olarak da öleceğim. Bazıları kibirli hırsın, kimileri kölece, aşağılık dalkavukluğun, kimileri, aldatıcı riyakârlığın, bazıları da gerçek dinin geniş çayırlarında yol alırlar; fakat ben yıldızımın gösterdiği yolda, gezgin şövalyeliğin daracık patikasında ilerlemekteyim; mesleğimi icra etmek uğruna mülkümü yabana atsam da şerefimi yabana atmış değilim. Ben kötülükle mücadele ettim; haksızlıklara karşı koydum; terbiyesizlikleri cezalandırdım; devleri dize getirdim; canavarların yolunu kestim; sırf gezgin şövalyelerin âşık olması zorunlu olduğu için âşığım; âşıksam, ahlâksız âşıklardan değil, nefsine hâkim, platonik âşıklardanım. Amaçlarımı daima faziletli hedeflere yöneltirim; ki bu da, herkese iyilik etmek, kimseye kötülük etmemektir. Böyle düşünen, böyle hareket eden, böyle konuşan kişiye aptal denip denmeyeceğine sizler karar veriniz, saygıdeğer dük ve düşes hazretleri."

"Bravo doğrusu!" dedi Sancho. "Sevgili efendim, kendinizi daha fazla savunmanıza gerek yok; çünkü söylenecek, düşünülecek, yapılacak daha fazla bir şey yok dünyada. Ayrıca bu beyefendi, dünyada gezgin şövalyelerin yaşamış ve yaşamakta olduğunu inkâr ettiğine göre, ne dediğini bilmemesinde şaşılacak bir şey var mı?"

"Kardeşim, yoksa siz, şu efendisinin cezire vaat ettiği söylenen Sancho Panza mısınız?" dedi dinadamı.

"Evet, oyum," diye cevap verdi Sancho; "üstelik, herkes kadar ben de hakediyorum o cezireyi. Ben 'bey yanında dur, bey olursun,' diyenlerdenim; 'insan doğduğu yerde değil, doyduğu yerde,' diyenlerdenim; 'ağacın iyisine yaslanırsan, gölgenin iyisine sığınırsın,' diyenlerdenim. Ben efendinin iyisine yaslandım, aylardır ona hizmet ediyorum; Tanrı'nın izniyle ben de onun gibi olacağım. O da ben de hayatta olduktan sonra, ne onun hükmedecek imparatorluğu, ne de benim yönetecek cezirem eksik olur."

"Kesinlikle öyle, Sancho kardeşim," dedi dük bunun üzerine. "Ben Señor Don Quijote adına, hiç de fena sayılmayacak, fazlalık bir ceziremin valiliğini teklif ediyorum size."

"Sancho," dedi Don Quijote, "diz çök ve sana bağışladığı lütuf için ekselânslarının ayaklarını öp."

Sancho denileni yaptı; bunu gören dinadamı, sofradan kalktı ve müthiş bir öfkeyle dedi ki:

"Üzerimde taşıdığım bu cüppe üzerine yemin edebilirim ki, zat-ı âliniz de bu günahkârlar kadar budalalık ediyorsunuz. Aklı başında olanlar, deliliklerini onayladıktan sonra, adamlar nasıl deli olmasın? Zat-ı âliniz onların yanında kalın; onlar bu evde olduğu sürece ben kendi evimde olacağım; çare bulamayacağım şeyi eleştirmekten de kaçınacağım."

Tek kelime daha etmeyip, tek lokma daha yemeyip gitti; dükle düşesin ricaları onu durduramadı; zaten dük de, yersiz öfkesine gülmekten, fazla bir şey söyleyemedi. Gülmesi bittikten sonra Don Quijote'ye dedi ki:

"Saygıdeğer Aslanlar Şövalyesi, kendinizi öyle mükemmel biçimde savundunuz ki, aşağılama gibi görünen, ancak katiyen aşağılama olmayan bu harekete daha fazla bir karşılıkta bulunmanıza gerek kalmadı; çünkü zat-ı âlinizin de zaten bildiği gibi, kadınların aşağılaması nasıl mümkün değilse, dinadamlarının da aşağılaması mümkün değildir."

"Doğrudur," dedi Don Quijote; "sebebi de, aşağılanamayacak kişilerin, kimseyi aşağılayamamasıdır. Kadınlar, çocuklar ve dinadamları, hakarete uğrasalar bile kendilerini savunamayacaklarından, aşağılanmış sayılmazlar. Zat-ı âlinizin de gayet iyi bildiği gibi, hakaretle aşağılama arasında bir fark vardır: Aşağılama, bunu yapabilecek olan, yapan ve sonuna kadar götüren kişinin harcıdır; oysa hakareti, aşa-

ğılamadan, herhangi bir kimse yapabilir. Bir misal verecek olursak: Adamın biri sokakta dalgın durmaktadır; silâhlı on kişi gelir, adama sopalarla vururlar; o da elini kılıcına atıp yapması gerekeni yapar; fakat rakiplerinin sayı fazlalığı yüzünden amacına ulaşamaz, yani intikam alamaz; işte bu adam, hakarete uğramış, ancak aşağılanmamıştır. Bir başka misal verelim: Adamın biri, sırtı dönük durmaktadır; bir başkası gelir, vurur ve vurduğu gibi beklemeden kaçar; birinci adam takip eder, fakat yetişemez; bu durumda sopayı yiyen adam hakarete uğramış, ancak aşağılanmamıştır; çünkü aşağılamanın, sonuna kadar götürülmesi gerekir. Vuran adam, arkadan habersiz vurduğu halde, elini kılıcına atıp kaçmasa, düşmanıyla yüzleşseydi, sopayı yiyen, hem hakarete uğramış, hem aşağılanmış olurdu; sırttan vurulduğu için hakarete uğramış, vuran, sonuna kadar götürdüğü, kaçmayıp yüzleştiği için de aşağılanmış olurdu. İşte ben bu lânet olası düello yasaları yüzünden, hakarete uğramış ve aşağılanmamış sayılırım; çünkü çocuklar da, kadınlar da, karşı koyamazlar, kaçamazlar, yapabilecekleri bir şey yoktur; kutsal dine kendini adamış kimselerin de durumu aynıdır; çünkü bu üç cins insan, saldırı ve savunma silâhlarından mahrumdurlar; bu sebeple, tabiatıyla kendilerini savunmak mecburiyetinde oldukları halde, kimseye saldırmak mecburiyetinde değildirler. Her ne kadar biraz önce kendimi hakarete uğramış saydığımı söylediysem de, şimdi diyorum ki, hayır, kesinlikle hakarete uğramış değilim; çünkü aşağılanamayacak kişi aşağılayamaz da. İşte bu sebeplerden ötürü, ben o zavallı adamın sözlerine kızmamalıyım, kızmıyorum da; mamafih biraz beklemesini isterdim; dünyada gezgin şövalyelerin yaşamamış olduğunu, yaşamadığını düşünmek ve söylemekle ne büyük bir hataya düştüğünü kendisine anlatabilmeyi isterdim; Amadis veya onun soyundan gelen sayısız şövalyeden biri bunu duymuş olsa, beyefendinin durumu hiç de iyi olmazdı."

"Yemin ederim olmazdı," dedi Sancho, "kılıcı öyle bir indirirlerdi ki tepesine, nar gibi, iyice olmuş kavun gibi ortadan ikiye bölüverirlerdi. Onlar böyle tahriklere katlanacak adam mıydılar! Yemin ederim Renaud de Montauban adamcağızın bu lâflarını duysaydı, eminim ağzına öyle bir kılıç indirirdi ki, üç sene konuşamazdı. Onlara bulaşsaydı da, ellerinden kurtulmaya çalışsaydı bakalım!"

Düşes Sancho'nun konuşmalarını dinledikçe gülmekten katılıyordu; onun gözünde Sancho efendisinden daha komik, daha deliydi; o sıralarda birçok kişi bu kanıyı paylaştı. Sonunda Don Quijote sakinleşti; yemek bitti; sofra kaldırılırken, dört genç kız geldi. Birinin

elinde gümüşten bir leğen, birinin elinde, yine gümüşten bir ibrik, birinin omzunda da iki tane bembeyaz, yumuşacık havlu vardı; kolları yarısına kadar sıvanmış dördüncü genç kızın beyaz ellerinde de beyazlıkları şüphe götürmezdi– yuvarlak bir kalıp Napoli sabunu vardı. Leğeni taşıyan genç kız geldi ve zarif, becerikli bir hareketle, Don Quijote'nin çenesinin altına yerleştirdi. Don Quijote tek lâf etmeden, bu merasime şaşırarak, o yörede el yerine sakal yıkamanın âdet olduğunu düşünerek, sakalını iyice öne uzattı; aynı anda ibrikten su yağmaya başladı; sabunlu genç kız sakalını süratle sabunladı; kar kadar beyaz sabun köpükleriyle itaatkâr şövalyenin yalnız sakalını değil, yüzünü ve gözlerini de temizledi; öyle ki, Don Quijote mecburen gözlerini kapadı.

Bütün bunlardan haberi olmayan dük ve düşes, bu olağanüstü yıkama töreninin nereye varacağını merak ediyorlardı. Berber genç kız, her tarafı bir avuç köpükle kapladıktan sonra, su bitmiş gibi yaptı ve ibrikli kıza gidip su getirmesini, Señor Don Quijote'nin bekleyeceğini söyledi. İbrikli kız gitti; Don Quijote de, akla hayale gelebilecek en tuhaf, en gülünç halde kalakaldı.

Hazır bulunanların hepsi –ki epeyce çoktular– Don Quijote'ye bakıyordu; iki karış uzunluğundaki, oldukça esmer boynunu, kapalı gözlerini ve sabun köpüğü içindeki sakalını görüp akıllılık ederek gülmelerini tutabilmeleri, âdeta bir mucizeydi. Oyuncu genç kızlar gözlerini yere dikmiş, efendilerine bakmaya cesaret edemiyorlardı; dükle düşes, hem öfkelerini, hem kahkahalarını bastırmaya çalışıyorlar, ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Kızların cüretini cezalandırsa mıydılar, yoksa Don Quijote'yi o halde görmenin eğlencesine karşılık, ödüllendirse miydiler?

Sonunda ibrikli genç kız geldi, Don Quijote'nin yıkanma işlemi tamamlandı ve sonra, havluları getiren kız, yavaş yavaş kuruladı. Ardından, kızların dördü de önünde yerlere kadar eğilip selâm vererek gitmeye hazırlandıklarında, dük, Don Quijote oyunu anlamasın diye leğenli kızı çağırdı ve dedi ki:

"Gelin beni de yıkayın; ama dikkat edin su bitmesin."

Zekî ve becerikli genç kız hemen gelip Don Quijote'ye yaptığı gibi dükün çenesinin altına leğeni tuttu; süratle, güzelce yıkayıp sabunladılar; iyice kurulayıp temizledikten sonra selâm verip gittiler. Sonradan öğrenildiğine göre, dük, kızlar kendisini de Don Quijote'yi yıkadıkları gibi yıkamazlarsa, bu cüretlerini cezalandırmaya yemin et-

mişti içinden; lâkin kızlar, onu da sabunlayarak, akıllıca kendilerini kurtarmışlardı.

Sancho, bu yıkama merasimini dikkatle izlemişti; kendi kendine dedi ki:

"Vay canına! Acaba bu yörede şövalyeler gibi silâhtarların da sakalını yıkama âdeti var mı? Tanrı biliyor ya, çok ihtiyacım var; hattâ usturayla tıraş etseler daha da memnun olurdum."

"Kendi kendinize ne konuşuyorsunuz, Sancho?" diye sordu düşes.

"Diyorum ki," dedi Sancho, "duyduğuma göre, diğer prenslerin saraylarında, sofra kaldırılırken eller yıkanırmış; ama sakal yıkandığını hiç bilmiyordum. Çok yaşamak bu yüzden iyi işte; çok görmek için. Gerçi çok yaşayan çok çeker de derler; yine de böyle bir yıkama töreni, dert değil, zevk."

"Hiç merak etmeyin, dostum Sancho," dedi düşes; "ben kızlara söylerim, sizi de yıkarlar; hattâ gerekirse köpeklere ziyafet çekerler."

"Sakalımı yıkasınlar yeter," diye cevap verdi Sancho, "en azından şimdilik. Sonra ne olacağını Tanrı bilir."

"Sofracıbaşı," dedi düşes, "sevgili Sancho'nun arzusuyla ilgilenin, harfiyen yerine getirin."

Sofracıbaşı, Señor Sancho'nun her istediğinin yapılacağını söyleyip yemeğe gitti; Sancho'yu da yanında götürdü. Dükle düşes ve Don Quijote masada kaldılar; çok çeşitli şeyler hakkında konuştular; ama hepsi silâhşörlük ve gezgin şövalyelik mesleğiyle ilgili şeylerdi.

Düşes Don Quijote'ye kuvvetli bir hâfızası olduğunu belli ettiğini söyledi; kendisinden, Señora Dulcinea del Toboso'nun güzelliğini ve yüz hatlarını etraflıca tasvir etmesini rica etti; güzelliğinin öyle bir şöhreti vardı ki, övgülerden anlaşıldığı kadarıyla, yeryüzünün, hattâ La Mancha'nın en güzel yaratığı olmalıydı. Don Quijote düşesin ricasını duyunca iç geçirdi ve sonra dedi ki:

"Kalbimi yerinden çıkartıp zat-ı âlinizin gözlerinin önüne, bir tepsi içinde şu masanın üzerine koyabilseydim, hayali mümkün olmayan şeyi söyleme zahmetinden dilimi kurtarırdım; çünkü o zaman zat-ı âliniz onun resmini kalbimde görebilirdiniz. Ben şimdi niçin eşsiz Dulcinea'nın güzelliklerini tek tek, ayrı ayrı tasvir etmeye koyulayım? Bu görev, benim değil, başkalarının omuzlarına yüklenmeye lâyıktır; bu görev, Parrasios'un, Timanthes'in, Apelles'in fırçalarına, Lysippos'un kalemine düşerdi; tablolara resmedilip mermerlere,

tunçlara kazılması, Ciceronyen ve Demosthenyen belâgatle övülmesi gerekirdi."

"Señor Don Quijote, *Demosthenyen* ne demek?" diye sordu düşes. "Hayatımda duymadığım bir kelime."

"*Demosthenyen belâgat* demek," dedi Don Quijote, "*Demosthenes'in belâgati* demektir; tıpkı *Ciceronyen* belâgatin, Cicero'nun belâgati olduğu gibi; bu ikisi dünyanın en büyük hatipleridir."

"Doğru," dedi dük; "cahilce bir soruydu bu. Her şeye rağmen, Señor Don Quijote, bize kendisini tasvir etseniz, çok memnun olurduk; çünkü eminim portresi taslak halinde bile çizilse, dünyanın en güzel kadınlarını kıskandıracak güzellikte olur."

"Tabii ki tasvir etmeyi isterdim," dedi Don Quijote; "ancak, kısa bir süre önce başına gelen felâket, resmini hâfızamdan sildi; öyle bir felâket ki bu, onu tasvir etmeyip ağlasam yeridir. Geçtiğimiz günlerde, üçüncü seferime çıkarken onun ellerini öpmek, hayır duasını, onayını ve iznini almak üzere huzuruna çıkmaya gittiğimde, beklediğim kişinin yerinde bir başkasını buldum; kendisine büyü yapılmış ve prensesken köylü kızına dönüşmüştü; güzelken çirkin, melekken şeytan, mis kokuluyken pis kokulu, kibarken kaba, zarifken cambaz, ışıkken karanlık olmuş, kısacası, Dulcinea del Toboso'yken, Sayago'lu bir köylü olmuştu."

"Aman Tanrım!" diye haykırdı bunun üzerine dük. "Dünyaya bu kötülüğü kim yaptı? Dünyayı sevindiren güzelliği, eğlendiren zarafeti, güven veren dürüstlüğü kim yok etti?"

"Kim mi?" dedi Don Quijote. "Peşimi bırakmayan çok sayıdaki kıskanç, kötü büyücülerin birinden başka kim olabilir? Bu lânet olası soy, yeryüzüne, iyilerin kahramanlıklarını gölgelemek, yok etmek için, kötülerin işlerini aydınlatıp yüceltmek için gelmiştir. Büyücüler peşime düştüler, peşimdeler ve peşimden ayrılmayacaklar; ta ki beni ve soylu kahramanlıklarımı nisyanın dipsiz çukuruna gömünceye kadar. Bunun için de, beni en zayıf noktamdan vurup yaralamaktalar; çünkü bir gezgin şövalyenin elinden sevgilisini almak, gözlerini, güneşini, besinini elinden almak gibidir. Daha önce de çok söyledim, tekrar ediyorum: Sevgilisiz gezgin şövalye, yapraksız ağaca, temelsiz yapıya, bedensiz gölgeye benzer."

"Söylenecek bir şey kalmadı," dedi düşes; "mamafih, Señor Don Quijote'nin kısa bir süre önce yayınlanan ve herkesin övgüyle karşıladığı hikâyesine inanacak olursak, bu hikâyeden öyle anlaşılıyor ki, yanlış hatırlamıyorsam, zat-ı âliniz, Señora Dulcinea'yı hiç görmemişsiniz;

bu hanım yaşamıyor, hayalî bir sevgili; zat-ı âliniz onu hayalinizde canlandırmış ve istediğiniz zarafet ve mükemmeliyette çizmişsiniz."

"Bu konuda söylenecek çok şey var," dedi Don Quijote. "Dulcinea'nın yaşayıp yaşamadığını, hayalî olup olmadığını Tanrı bilir; bunlar sonuna kadar incelenecek şeyler değiller. Ayrıca, sevgilimi ben canlandırmadım; yine de, onu, kendisine dünya çapında bir şöhret kazandıracak özelliklere sahip bir hanımefendi olarak düşünüyorum; yani: kusursuz güzellikte, kibirli olmadan ağırbaşlı, namusluca âşık, kibar olduğu için minnettar, iyi yetişmiş olduğu için kibar ve son olarak da soylu; çünkü soylu kanda güzellik, mütevazı bir güzelin erişemeyeceği mükemmeliyetle parlar ve ışıldar."

"Doğrudur," dedi dük; "ancak, Señor Don Quijote'nin izniyle, bir şey söylemek istiyorum; kahramanlıklarını okumuş olduğum için, bunu söylemekten kendimi alamıyorum. Bu kitaptan anlaşıldığına göre, Dulcinea'nın El Toboso'da veya başka bir yerde yaşadığını ve zat-ı âlinizin tasvir ettiği gibi güzelliğin doruğunda olduğunu kabul etsek bile, soyluluk bakımından, Oriana'larla, Alastrajarea'larla, Madásima'larla ve zat-ı âlinizin de bildiği, kitapları dolduran diğer hanımlarla atbaşı gidemez."

"Buna karşılık şöyle söyleyebilirim," dedi Don Quijote: "Dulcinea, yaptıklarıyla ölçülür; fazilet kanı yüceltir; iffetli ve mütevazı kişi, ahlâksız bir soyludan daha çok takdire şayandır. Üstelik, Dulcinea, tacı, asâsı yerinde bir kraliçe olabilecek tıynettedir; çünkü güzel ve faziletli bir kadın, daha büyük mucizeler yaratmaya kadirdir; madden olmasa da, manen, daha büyük servetler saklıdır içinde."

"Bana kalırsa, Señor Don Quijote," dedi düşes, "zat-ı âliniz her söylediğinizi ince eleyip sık dokuyarak söylüyorsunuz. Ben bundan böyle El Toboso'da, bugün, Dulcinea diye birinin yaşadığına, güzel ve soylu olduğuna, Señor Don Quijote gibi bir şövalyenin hizmetine lâyık olduğuna inanacağım, evimdeki herkesi de, hattâ gerekirse efendim dükü de inandıracağım; kendisini bundan fazla övmek de mümkün olamaz zaten. Ne var ki, içimde küçük bir şüphenin, Sancho Panza'ya karşı belli belirsiz bir hırsın doğmasına da engel olamıyorum. O da şu: Kitapta yazdığına göre, Sancho Panza, Señora Dulcinea'ya zat-ı âlinizin mektubunu götürdüğünde, kendisi bir çuval buğdayı kalburdan geçirmektedir; hattâ Sancho, buğdayın esmer buğday olduğunu söyler; bu da, soyluluğu konusunda beni şüpheye düşürüyor."

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Sevgili hanımefendi, şunu bilmeniz gerekir ki, benim başıma gelen olayların hepsi değilse bile çoğu, diğer gezgin şövalyelerin başlarına gelen olayların olağan sınırlarının dışına taşar; ister kaderin bilinmez arzusu tarafından yönlendirilmiş olsunlar, ister kıskanç ve kötü bir büyücünün fesatlığı tarafından. Meşhur gezgin şövalyelerin hepsinin ya da çoğunun, bazı hususiyetleri olduğu, ispat edilmiş bir gerçektir. Meselâ birinin hususiyeti, kendisine hiçbir büyünün işlememesidir; bir diğerininki, meşhur Roland'ınki ise, etine hiçbir şeyin işlememesi, yani yaralanmamasıdır; On İki Asilzade'den biri olan Roland'ın, ancak sol ayağının tabanından yaralanabileceği, üstelik de herhangi bir silâhla değil, sadece ve sadece kalın bir iğnenin ucuyla yaralanabileceği söylenirdi. İşte bu yüzden, Bernardo del Carpio onu Roncesvalles'te öldürdüğünde, kılıcıyla yaralayamayacağını anlayıp, kucaklayarak havaya kaldırmış, kollarının arasında sıkarak boğmuştu; o sırada Hercules'in Antaios'u, Toprak'ın oğlu olduğu söylenen o korkunç devi öldürüşünü hatırlamıştı. Bu söylediklerimden şuraya gelmek istiyorum: Bende de böyle bir hususiyet pekâlâ olabilir. Yaralanmamak olamaz; çünkü tecrübe bana yumuşak etli olduğumu ve her şeyin tenime işleyebildiğini birçok kez gösterdi. Büyü işlememesi de olamaz; çünkü öyle bir kafese kapatıldım ki, büyü marifetiyle olmasa, dünyada hiçbir kuvvet beni oraya tıkamazdı. Ne var ki, o büyüden kurtulduğuma göre, bana zarar verebilecek bir büyü olmadığını düşünme eğilimindeyim. Bu yüzden, bu büyücüler, zararlı becerilerini şahsıma yöneltemeyeceklerini görüp, en çok sevdiğim şeylerden alıyorlar bunun intikamını; benim yaşamamın sebebi olan Dulcinea'ya zarar vererek beni öldürmek istiyorlar. İşte bu yüzden, öyle sanıyorum ki, silâhtarım kendisine benden haber götürdüğünde, onu buğday elemek gibi aşağılık bir işle uğraşan bir köylüye dönüştürdüler. Ama daha önce de söylemiştim; o ne esmer buğdaydı, ne de buğdaydı; onlar inci taneleriydi, hem de doğu incileri. Bu gerçeği kanıtlamak için zat-ı âlilerinize şunu da anlatmak isterim: Kısa bir süre önce, El Toboso'ya gittiğimde, Dulcinea'nın sarayını bir türlü bulamadım; ertesi gün ise, silâhtarım Sancho onu kendi şekliyle, yani dünyanın en güzel yüzüyle gördüğü halde, bana kaba, çirkin bir köylü kızı gibi göründü. Üstelik aslında dünyanın en akıllı kadını olduğu halde, hiç de düzgün konuşmuyordu. Ben büyü etkisi altında olmadığıma, olamayacağıma göre, mantıken, demek ki büyü etkisi altında olan o; saldırıya uğrayıp dönüşüme uğrayan, kılıktan kılığa sokulan o; düşmanlarım benim intikamımı ondan alıyorlar; onu asıl haliyle görene kadar ben, sürekli gözlerimde yaşlarla yaşayacağım.

Bütün bunları, kimse Sancho'nun elekle, kalburla ilgili söylediklerine inanmasın diye anlattım; Dulcinea'yı benim gözümde değiştirdiklerine göre, onun gözünde de değiştirmiş olmalarında şaşılacak bir şey yok. Dulcinea soyludur; soyu El Toboso'nun çok sayıdaki, köklü ve iyi asilzadelerine dayanır; bunda eşsiz Dulcinea'nın payı da az değildir; köyü onun sayesinde meşhur olup gelecek yüzyıllarda anılacaktır; tıpkı Truva'nın Helena'yla, İspanya'nın La Cava'yla anıldığı gibi, ama daha iyi bir şöhretle. Öte yandan, şunu da bilmenizi isterim ki, Sancho Panza bugüne kadar gezgin şövalyelere hizmet etmiş en komik silâhtarlardan biridir; bazen öyle zekîce saflıkları vardır ki, saf mı, zekî mi diye düşünmek bile büyük zevk verir insana. Ona aşağılık sıfatını kazandıran kötülükleri, ahmak olduğunu kanıtlayan dikkatsizlikleri vardır. Her şeyden şüphelenir; her şeye inanır; tam aptallığın çukuruna düşeceğini sandığım anda, öyle akıllıca bir şey söyler ki, gökyüzüne yükseliverir. Kısacası, ben, üstüne bir şehir de verseler, onu başka hiçbir silâhtara değişmem; bu sebeple de, zat-ı âlinizin ona lütuf olarak bağışladığı valiliğe kendisini göndermek konusunda şüphelerim var. Öte yandan, Sancho'da bir yönetim kabiliyeti de görmüyor değilim; zihni birazcık yontulsa, inat eder, her valiliğin üstesinden gelir. Ayrıca, birçok tecrübeden de bildiğimiz gibi, vali olmak için fazla yeteneğe de, fazla tahsile de gerek yoktur; neredeyse okumayı bilmeyip de valiliklerini atmaca gibi yöneten yüzlerce kişi vardır; önemli olan, iyi niyetli ve her şeyi başarmaya istekli olmaktır. O zaman, etrafında nasihat verenler, yapacağı işlerde yol gösterenler eksik olmaz; şövalyelikten gelme, tahsili olmayan, yardımcılarıyla hüküm veren valiler gibi. Ben kendisine, rüşvet kabul etmemesini, doğru yoldan ayrılmamasını tavsiye ederdim; kendisine söylemek istediğim başka bazı ufak tefek şeyler vardır ki, zamanı gelince ortaya çıkacak, Sancho için de, yöneteceği cezire için de faydalı olacaktır."

Dük, düşes ve Don Quijote sohbetlerinin bu noktasına geldiklerinde, sarayda kalabalık insan sesleri duyuldu. Sancho aniden, telâş içinde salona girdi; boynuna peçete niyetine bir çaput bağlanmıştı. Arkasından da çok sayıda delikanlı, daha doğrusu aşçı yamağı ve avam tabakadan kimseler gelmekteydi. Birinin elinde su dolu bir tekne vardı; rengine ve pisliğine bakılırsa, bulaşık suyu olmalıydı. Tekneyi taşıyan oğlan, Sancho'nun peşini bırakmıyor, ısrarla sakalının altına itmeye çalışıyordu; bir başka yamak da, yıkamak için gayret gösteriyordu.

"Ne oluyor çocuklar?" diye sordu düşes. "Nedir bu? Ne istiyor-

sunuz bu adamcağızdan? Valiliğe getirildiğinin farkında değil misiniz kendisinin?"

Bunun üzerine berber oğlan dedi ki:

"Bu beyefendi âdet olduğu, saygıdeğer efendim dükün ve kendi efendisi olan beyefendinin yıkandığı gibi sakalını yıkamamızı istemiyor."

"İstiyorum," diye cevap verdi Sancho öfkeyle; "ama havlular daha temiz, su daha berrak olsun, eller de bu kadar pis olmasın isterdim. Efendimle benim aramda o kadar büyük fark mı var ki, o mis kokulu sularla, ben iğrenç bulaşık suyuyla yıkanıyorum? Her yörenin, prenslerin saraylarının âdetleri, rahatsızlık vermedikleri sürece iyidirler; buradaki yıkanma âdeti, kefaretten beter. Benim sakalım temiz; böyle ikramlara ihtiyacım yok. Beni yıkamaya veya saçımın, yani sakalımın bir tek teline dokunmaya kalkan olursa, afedersiniz öyle bir yumruk geçiririm ki, yumruğum kafatasına çakılır kalır. Bu melâsimler, sabunlamalar, misafir ikramından çok, maskaralık gibi geliyor bana."

Düşes Sancho'nun öfkesini gördükçe, sözlerini duydukça, gülmekten katılıyordu; ama Don Quijote kendisini bu halde, pis bir çaputla, etrafında o kadar aşçı yamağıyla görmekten pek hoşlanmamıştı; dük ve düşesin önünde yere kadar eğilmek suretiyle konuşma izni istediğini belirterek, sakin bir sesle, ayaktakımına dedi ki:

"Efendiler! O delikanlıyı bırakın ve geldiğiniz yere, ya da canınız nereye istiyorsa oraya dönün. Benim silâhtarım temizlikte diğer silâhtarlardan aşağı kalmaz; o tekneler de kendisine dar gelir. Dediğimi yapın ve rahat bırakın kendisini; çünkü o da, ben de şakaya hiç gelemeyiz."

Sancho lâfı efendisinin ağzından kaparak şöyle devam etti:

"Yo, hayır, gelsinler de hödükle alay etsinler bakalım; gösteririm günlerini. Buraya bir tarak veya başka bir şey getirsinler de sakalımı tımar etsinler; içinden temizliğe aykırı bir şey çıkarsa, kafamı kazısınlar."

Bunun üzerine düşes gülmeye devam ederek dedi ki:

"Sancho Panza'nın bütün söyledikleri doğru; söyleyecekleri de öyle. Kendisi temiz ve dediği gibi yıkanmaya da ihtiyacı yok. Âdetimiz hoşuna gitmiyorsa, kendi bileceği iş. Üstelik de siz temizlik temsilcileri fazlasıyla ihmalkâr ve dikkatsiz davrandınız; hattâ belki küstahça demek gerekir. Böyle bir şahsa ve böyle bir sakala, som altından leğen ibrikler ve yumuşak havlular getireceğinize, ahşap tekneler ve bulaşık

bezleri getirdiniz. Kısacası, aşağılık ve soysuzsunuz; serseri olduğunuz için de gezgin şövalye silâhtarlarına beslediğiniz husumeti göstermeden edemiyorsunuz."

Haydutlaşan hizmetkârlar, hattâ onlarla birlikte gelmiş olan sofracıbaşı da, düşesin sözlerini ciddiye aldılar ve çaputu Sancho'nun boynundan çözerek telâş ve utanç içinde gidip Sancho'yu bıraktılar. Sancho tehlikelerin en büyüğü gibi gördüğü durumdan kurtulunca, düşesin önünde diz çöktü ve dedi ki:

"Büyük hanımefendilerden büyük lütuflar beklenir; zat-ı âlinizin bugün bana bağışladığı lütfa karşılık verebilmek için, gezgin şövalye unvanı alıp ömrümün tamamını böyle yüce bir hanımefendinin hizmetine adamak istiyorum. Çiftçiyim; adım Sancho Panza'dır; evliyim, çocuklarım var ve silâhtarlık hizmeti görüyorum; bunlardan herhangi birini zat-ı âlinizin hizmetine sunabilirsem, emrinize derhal itaat etmeye hazırım."

"Bana öyle geliyor ki Sancho," dedi düşes, "siz nezaketi, bizzat nezaketin okulunda öğrenmişsiniz. Demek istiyorum ki, kibarlığın zirvesi ve merasimin ya da sizin deyişinizle *melâsimin* şahikası olan Señor Don Quijote'nin yanında yetiştiğiniz belli. Böyle efendi, böyle hizmetkâr çok yaşasın; biri gezgin şövalyeliğin pusulası, öteki silâhtarca sadakatin yıldızı olarak. Kalkınız dostum Sancho; kibarlığınıza karşılık olarak, efendim dükün valilik vaadini en kısa zamanda gerçekleştirmesini sağlayacağım."

Sohbet böylece sona erdi; Don Quijote öğle uykusuna çekildi; düşes Sancho'dan, eğer çok uykusu yoksa, öğleden sonrayı kendisi ve nedimeleriyle birlikte çok serin bir salonda geçirmesini rica etti. Sancho cevaben, yazın öğleden sonraları dört beş saat uyuma alışkanlığı olduğu halde, ekselânslarına hizmet etmek istediğinden, o gün hiç uyumamak için bütün gücünü sarfedeceğini ve emrine itaat edeceğini söyleyip gitti. Dük, Don Quijote'ye tam bir gezgin şövalye gibi, kayıtlara göre eski şövalyelere yapılan muameleden bir nebze olsun ayrılmadan, nasıl davranılacağı konusunda hizmetkârlarına yeni talimatlar verdi.

OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Düşesle nedimelerin Sancho Panza'yla yaptıkları, tadına doyulmayacak, okunmaya ve dikkate değer sohbete dair

Hikâyede anlatıldığına göre, Sancho, o gün öğleden sonra uyumadı; sözünü tutup yemekten sonra düşesin ziyaretine gitti. Düşes kendisini dinlemekten o kadar zevk alıyordu ki, onu alçak bir iskemleye, yanıbaşına oturttu. Gerçi Sancho çok terbiyeli olduğundan oturmak istemedi, ama düşes vali sıfatıyla oturup silâhtar sıfatıyla konuşmasını söyledi; Sancho her iki sıfatla da, şampiyon Cid Ruy Diaz'ın tahtına lâyıktı düşesin gözünde.

Sancho omuzlarını büzdü; emre itaat edip oturdu; düşesin bütün genç ve yaşlı nedimeleri çevresine toplanıp dikkatle, büyük bir sessizlik içinde, söyleyeceklerini dinlemek üzere hazırlandılar. Fakat ilk konuşan düşes oldu ve dedi ki:

"Hazır burada yalnız kalmışken, kimsenin bizi duymasına imkân yokken, saygıdeğer valinin, büyük Don Quijote'nin basılmış olan hikâyesiyle ilgili şüphelerimi ortadan kaldırmasını isterdim. Şüphelerimden biri şu: Sevgili Sancho, Dulcinea'yı, yani Señora Dulcinea del Toboso'yu hiç görmediği, Señor Don Quijote'nin mektubunu da, Morena Dağlarında, not defterinde kaldığı için götürmediği halde, onun verdiği cevabı uydurmaya nasıl cüret etti? Üstelik de kendisini buğday elerken bulduğunu söyledi; halbuki hepsi yalandı; eşsiz Dulcinea'nın şöhretini lekelediği gibi, iyi bir silâhtarın soyluluğuna, sadakatine yakışmayan bir davranış."

Sancho bu sözlere hiçbir karşılık vermeyip iskemleden kalktı; ağır adımlarla, kamburu çıkmış, parmağı dudaklarında, perdeleri kaldırarak bütün salonu dolaştı; daha sonra dönüp yerine oturdu ve dedi ki:

"Sevgili hanımefendi, hazır bulunan hanımlar dışında bizi gizlice dinleyen kimse olmadığını gördüğüm için, bana sorulan ve sorulacak olan her şeye korkmadan, çekinmeden cevap verebilirim. İlk söyleyeceğim şu: Ben efendim Don Quijote'yi zırdeli olarak görüyorum; gerçi bazen öyle akıllıca ve doğru şeyler söyler ki, bence ve hattâ kendisini dinleyen herkesin fikrince, Şeytan'ın kendisi gelse, o kadar güzel konuşamaz; ama bütün bunlara rağmen, ben onun şuursuz olduğundan gerçekten, kesinlikle eminim. Bunu bildiğim için de, abuk subuk şeyle-

re inandırabiliyorum onu; meselâ gönderdiği mektubun cevabı, meselâ yedi, sekiz gün önceki, kitapta henüz olmadığı halde anlatmak istediğim bir olay: Señora Doña Dulcinea'ya yapılan büyü meselesi. Ben inandırdım kendisini büyü yapıldığına; halbuki kuyruklu yalan."

Düşes bu uydurma büyü meselesini anlatmasını rica etti; Sancho da her şeyi olduğu gibi anlattı; anlattıkları, dinleyenlerin çok hoşuna gitti. Düşes sohbete şöyle devam etti:

"Sevgili Sancho'nun anlattıkları içimde bir kuşku uyandırdı; içimden bir ses şöyle fısıldıyor: La Mancha'lı Don Quijote deli, sersem ve şuursuz olduğuna göre, silâhtarı Sancho Panza da onu tanıdığı halde ona hizmet ettiğine, izlediğine, boş vaatlerine bağlandığına göre, hiç şüphesiz onun, efendisinden daha deli ve aptal olması gerekir. Bu böyle olduğuna göre de, bu Sancho Panza'ya yönetsin diye bir cezire vermen, senin hakkında hiç hayırlı olmayacak sayın düşes; çünkü kendini yönetemeyen kişi, başkalarını nasıl yönetecek?"

"Tanrı hakkı için hanımefendi," dedi Sancho, "bu kuşku çok haklıymış. Zat-ı âliniz kendisine söyleyin, açık konuşsun, ne istiyorsa söylesin. Ben biliyorum doğru söylediğini; benim birazcık aklım olsa, efendimi çoktan terk ederdim. Benim de kaderim bu işte; bahtsızım ben; mecburum onu izlemeye. Biz aynı köydeniz; onun ekmeğini yedim; severim kendisini; kadir bilir bir insandır; bana sıpalarını verdi; her şeyden önemlisi de, ben vefalıyımdır. Yani bizi kazmalı, kürekli adamdan başka şeyin ayırması mümkün değil. Zat-ı âliniz, vaat edilen valiliğin bana verilmesini istemiyorsanız, Tanrı beni vali yaratmadı zaten; hem belki vermezseniz vicdanım da daha rahat olur; çünkü aptal olmakla birlikte, 'Dağ başından duman eksik olmaz,' ne demektir, anlıyorum; belki de Sancho'nun cennete silâhtar olarak gitmesi, vali olarak gitmesinden kolaydır. Cambaz ipte, balık dipte gerek; kurt dumanlı havayı sever; acıyan uyumuş, acıkan uyumamış; açlıkla tokluğun arası bir lokma ekmek; mide dolsun da, neyle dolarsa dolsun; kırlardaki küçük kuşları Tanrı besler, doyurur; beş arşın aba, beş arşın tülden daha çok ısıtır. Bu dünyadan ayrılıp toprağa girildiğinde, prens de, ırgat da aynı dar yoldan geçer; Papa zangoçtan daha uludur ama bedeni toprakta daha fazla yer kaplamaz; çünkü çukura girdiğimizde hepimiz sıkışıp sığışacağız, yoksa zorla, kör karanlıkta sıkıştırıp sığıştırırlar. Tekrar söylüyorum, eğer zat-ı âliniz aptal olduğum için bana cezireyi vermek istemezseniz, ben akıllılık edip aldırmayacağım. Derler ki, haçın arkasında şeytan gizlidir; her parlayan altın değildir. Eğer eski baladların sözleri yalan değilse, çiftçi

Wamba'yı öküzlerin, sabanların, kolanların arasından çıkarıp İspanya kralı yapmışlar; Rodrigo'yu da brokarların, eğlencelerin, hazinelerin arasından çıkarıp yılanlara yem etmişler."

Bunun üzerine, dinleyiciler arasında bulunan yaşlı nedime Doña Rodríguez, "Tabii yalan değil!" dedi. "Bir baladda, Kral Rodrigo'nun kurbağalar, yılanlar ve kertenkelelerle dolu bir mezara diri diri gömüldüğü anlatılır; iki gün sonra, kral mezarın içinden, boğuk, kısık bir sesle demiş ki:

Yiyorlar, her tarafımı yiyorlar,
en çok günah işlediğim yerden bilhassa.

Bu yüzden, beyefendi kral yerine çiftçi olmak istemekte çok haklı; madem sonunda hayvanlara yem olacak."

Düşes, yaşlı nedimesinin safça sözlerini duyunca gülmekten kendini alamadı; Sancho'nun konuşmaları, atasözleri de şaşırtmıştı düşesi, dedi ki:

"Sevgili Sancho, bir şövalyenin, bir söz verdiği zaman, hayatına mal olsa dahi sözünü yerine getireceğini bilir. Dük, yani efendim ve kocam, gezgin şövalye olmamakla birlikte, yine de şövalyedir. Bu yüzden de, bütün dünyanın kıskançlığına, fesatlığına rağmen, cezire vaadini yerine getirecektir. Sancho gönlünü ferah tutsun; çünkü hiç beklemediği bir anda kendisini ceziresinin, mülkünün başında bulacak, yönetimi ele alacak; sonra da daha iyi mevkiler kısmet olur. Benim ondan özellikle istediğim, vasallarını dikkatle yönetmesi, hepsinin sadık ve temiz soylu kimseler olduğunu hatırlaması."

"Onları iyi yönetmemi ayrıca söylemenize gerek yok," dedi Sancho; "ben zaten kendiliğimden merhametliyimdir; yoksullara acırım. Ayrıca, hamuru açıp fırına verenden ekmek çalınmaz. Tanrı hakkı için, bana kimse numara yapamaz; yaşlı köpeğim ben, bana kuçu kuçu sökmez; her şeyin kokusunu zamanında alırım, gözüme perde çektirmem; çünkü ben işime geleni bilirim. Bunu söylememin sebebi de şu: İyilerin başımın üstünde yeri olur; kötüler yanıma yanaşamaz. Bana öyle geliyor ki, bu yönetim işinde, esas mesele başlamak; bir de bakarsınız, on beş gün sonra valiliğin tadına doyamam, doğduğumdan beri yaptığım tarla işinden daha iyi beceririm."

"Haklısınız Sancho," dedi düşes, "kimse anasının karnından tahsilli doğmaz; ayrıca piskoposlar da insandan olur, taştan olmaz. Her neyse, biraz önce konuştuğumuz konuya, Señora Dulcinea'ya yapılan

büyü meselesine dönelim: Ben kesinlikle eminim ki, Sancho'nun efendisine oyun oynaması, köylü kızının Dulcinea olduğunu, efendisinin, büyü yapıldığı için onu tanıyamadığını söylemesi, hep Señor Don Quijote'nin peşindeki büyücülerden birinin işi. Çünkü ben kesinlikle biliyorum ki, eşeğe zıplayıp binen köylü kızı, Dulcinea del Toboso'ydu, hâlâ da öyle; aslında sevgili Sancho efendisini yanılttığını sanıyorsa da, kendisi yanılıyor. Bundan, hiç görmediğimiz bir şeyden ne kadar şüphe edebilirsek, o kadar şüphe edilebilir. Señor Sancho Panza'ya şunu söylemek isterim ki, bizim burada, bizi seven, dünyada neler olduğunu, dümdüz, dosdoğru, dolambaçsız, hilesiz söyleyen büyücülerimiz de var. İnanın bana Sancho; o zıplayan köylü kızı Dulcinea del Toboso'dur ve anasından doğduğu gibi büyü altındadır. Kendisini hiç beklemediğimiz bir anda asıl şekliyle göreceğiz ve o zaman, sevgili Sancho, içine düştüğü bu yanılgıdan kurtulacak."

"Bütün bunlar doğru olabilir," dedi Sancho Panza. "Şimdi efendimin, Montesinos Mağarasında gördüğü şeylere dair anlattıklarına da inanasım geliyor; ben Señora Dulcinea del Toboso'yu, sırf zevkim için büyü etkisine soktuğumda, üzerinde gördüm diye tarif ettiğim kıyafetin aynısıyla, efendim onu Montesinos Mağarasında gördüğünü söyledi. Aslında her şey, zat-ı âlinizin de dediği gibi, sevgili hanımefendi, tam tersine oldu herhalde; çünkü benim kıt aklımdan bir anda böyle zekîce bir yalan çıkması beklenemez, beklenmemeli. Üstelik efendimin, benimki gibi dayanaksız ve zayıf bir iddia üzerine, böylesine mantığa sığmaz bir şeye inanacak kadar deli olduğunu da sanmıyorum. Ama hanımefendi, beni bu yüzden kötü niyetlilikle suçlamayın; benim gibi bir ahmak, fesat büyücülerin düşüncelerini, kötülüklerini kavrayamaz. Ben o yalanı, efendim Don Quijote'den azar işitmemek için uydurdum; ona hakaret olsun diye değil. Sonuçta tersi olduysa, yukarıda Tanrı var; herkesin yüreğini bilir."

"Doğru söylüyorsunuz," dedi düşes. "Şimdi şu Montesinos Mağarası meselesini anlatın, merak ettim."

Bunun üzerine Sancho Panza, o serüvenle ilgili her şeyi tek tek anlattı. Düşes anlattıklarını dinledi ve dedi ki:

"Bu olaydan şöyle bir sonuç çıkıyor: Yüce Don Quijote, o mağarada, Sancho'nun El Toboso çıkışında gördüğü köylü kızının aynısını gördüğünü söylüyorsa, demek ki o hiç şüphesiz Dulcinea ve etrafta çok kurnaz, fazlasıyla meraklı büyücüler dolaşıyor."

"Ben diyorum ki," dedi Sancho Panza, "Señora Dulcinea del Toboso'ya büyü yapıldıysa bana ne? Ben efendimin düşmanlarıyla ka-

pışmak zorunda değilim; belli ki hem sayıları fazla, hem de kötüler. Belki benim gördüğüm bir köylü kızıydı; ben öyle gördüm, öyle sandım; eğer Dulcinea'ysa, benim kabahatim değil ya, ben ne yapayım? O zaman ikide birde bana gelsinler, çatsınlar, 'Sancho söyledi, Sancho yaptı, Sancho gitti, Sancho geldi.' Sanki Sancho herhangi biri de, adı kitaplarda dünyayı dolaşan Sancho Panza'nın ta kendisi değil. Bunu bana Sansón Carrasco söyledi; hiç değilse Salamanca'dan bakalorya almış bir kimse; böyleleri de, canları istemedikçe, çok işlerine gelmedikçe yalan söylemezler. Kısacası, kimse bana bir kabahat bulamaz; benim iyi bir şöhretim var; efendimin söylediğine göre de, iyi insan servetten daha değerliymiş; öyleyse veriverin şu valiliği bana, bakın ne mucizeler göreceksiniz; iyi silâhtar olan, iyi vali de olur."

"Sevgili Sancho'nun bütün söyledikleri," dedi düşes, "âdeta Cato'nun sözleri; en azından *florentibus occidit annuis*[1] Michele Verino'nun ağzından çıkmış gibi. Eninde sonunda, onun tarzında ifade etmek gerekirse, adamın çuluna bakılmaz, ne kadar içtiğine bakılır."

"Gerçekten de hanımefendi," diye cevap verdi Sancho, "kötü bir alışkanlık olarak hiç içki içmedim hayatta. Susamış da içmiş olabilirim tabii, çünkü bende riyakârlık hiç yoktur. Canım isteyince içerim, istemeyince de, verirlerse, nazlanmak gibi, terbiyesizlik gibi olmasın diye içerim; bir dost kadeh kaldırdığında, karşılık vermeyecek kadar mermerden bir kalp olabilir mi? Ama vur dediysem, öldür demiyorum; üstelik, gezgin şövalye silâhtarları zaten genellikle su içerler; çünkü daima kırlarda, ormanlarda, çayırlarda, dağlarda, bayırlarda gezerler; karşılığında bir gözlerini verecek olsalar, Tanrı rızası için bir damla şarap bulamazlar."

"İnanırım doğrusu," diye cevap verdi düşes. "Şimdilik Sancho gitsin dinlensin; daha sonra uzun uzun konuşur, şu valilik işini bir an önce nasıl ele alacağını kararlaştırırız."

Sancho tekrar düşesin ellerini öptü; gözünün bebeği olan karakaçanına iyi bakılmasını rica etti.

"Kim bu karakaçan?" diye sordu düşes.

"Eşeğim," diye cevap verdi Sancho; "eşek dememek için karakaçan derim kendisine. Bu şatoya geldiğimizde, kendisiyle ilgilenmesini şu sayın nedimeden rica ettim; sanki çirkin veya yaşlı olduğunu söylemişim gibi kızdı. Halbuki nedimelerin salonlarda boy göstereceklerine, eşekleri tımar etmeleri, daha uygun düşerdi. Hey yüce Tanrım, bizim köyden bir asilzade, bu hanımlara öyle kızardı ki!"

1) ömrünün baharında ölen

"Herhalde hödüğün tekiydi," dedi Doña Rodríguez; "asilzade olsaydı, soyu temiz olsaydı, onları yere göğe koyamazdı."

"Tamam, bu kadarı yeter," dedi düşes. "Doña Rodríguez sussun, Señor Panza da sakin olsun, karakaçanın bakımını ben üstlenirim; madem Sancho'nun gözbebeğiymiş, ben de onu gözbebeğim yerine koyacağım."

"Ahırda olsun, yeter," diye cevap verdi Sancho; "zat-ı âlinizin gözbebeği yerine bir an bile olsun konmayı, ne o, ne de ben, haketmiyoruz. Böyle bir şeye izin vereceğime, her yanımı hançerle deşerim, daha iyi. Gerçi efendim, insan kibarlıkta yenilecekse az kâğıdı olduğundan değil, fazla kâğıdı olduğundan yenilmeli der, ama merkebî meselelerde ölçüyü şaşırmayıp tedbiri elden bırakmamak lâzımdır."

"Vali olunca onu da yanınızda götürün Sancho," dedi düşes; "orada istediğiniz gibi bakar, hattâ emekliye ayırırsınız."

"Söylediğiniz şeyi sakın aşırı sanmayın saygıdeğer düşes," dedi Sancho; "ben valinin yanında giden bir değil, birkaç eşek gördüm bugüne kadar; benim de yanımda eşeğimi götürmem değişik bir şey olmaz."

Sancho'nun sözleri düşesi yine güldürdü, hoşuna gitti. Onu dinlensin diye gönderdikten sonra, konuştuklarını düke anlatmaya gitti. İkisi, Don Quijote'ye hem gülünç, hem de şövalye üslûbuna uygun bir oyun oynamaya karar verdiler ve öyle mükemmel, zekîce oyunlar oynadılar ki, bu müthiş hikâyedeki en güzel serüvenler, bunlardır.

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bu kitaptaki en güzel serüvenlerden birine, eşsiz Dulcinea del Toboso'nun büyüsünün çözülmesi konusunda verilen talimata dair

Dük ve düşes, Don Quijote'yle Sancho Panza'nın konuşmalarına bayılıyorlardı; onlara serüven tadı ve kokusu olan birkaç oyun oynama kararlarından vazgeçmediler ve Montesinos Mağarası serüveniyle ilgili, Don Quijote'nin anlattıklarından yola çıkarak, güzel bir oyun tasarladılar. Düşesin en çok şaşırdığı şey, Sancho'nun saflığının varabildiği noktaydı: Dulcinea del Toboso'nun büyülenmesi olayında, büyücü de, yalancı da kendisi olduğu halde, Dulcinea'ya gerçekten büyü yapıldı-

ğına kesinlikle inanmıştı. Dükle düşes, hizmetkârlarına neler yapmaları gerektiğini tek tek tembihlediler ve altı gün sonra, krallara yakışır, büyük, kalabalık bir av partisi düzenlediler. Don Quijote'ye bir avcı kıyafeti, Sancho'ya da, çok güzel yeşil kumaştan giysiler verdiler; ama Don Quijote bu kıyafeti giymek istemedi; ertesi gün katı silâhşörlük mesleğine döneceğini ve beraberinde gardroplar, sandıklar götüremeyeceğini söyledi. Sancho ise verilen kıyafeti, önüne çıkan ilk fırsatta satmak niyetiyle aldı.

Beklenen gün geldiğinde, Don Quijote zırhını kuşandı; Sancho da giyindi ve kendisine bir at verildiği halde eşeğini bırakmak istemediği için karakaçanının üstüne binip avcıların arasına katıldı. Düşes harikulâde giysiler içinde göründü; Don Quijote müthiş nezaketi ve terbiyesiyle koşup dükün bütün itirazlarına rağmen düşesin küheylânının dizginlerini tuttu. Bir süre sonra, iki yüksek dağın ortasındaki bir ormana geldiler; burada tuzaklar kuruldu, pusuya yatıldı, avcılar çeşitli yönlere dağıldılar ve av büyük bir gürültüyle, bağrış çağrış başladı; köpeklerin havlamalarından, öttürülen boynuzların sesinden, avcılar birbirlerine seslerini duyuramıyorlardı.

Düşes atından indi ve elinde sivri bir mızrakla, yaban domuzlarının sık geçtiğini bildiği bir yerde pusuya yattı. Dük ve Don Quijote de atlarından inip düşesin iki yanında yerlerini aldılar. Sancho, başına bir iş gelir korkusuyla başıboş bırakmaya cesaret edemediği eşeğinden inmeden, hepsinin arkasında yerini aldı. Çok sayıdaki hizmetkârlarıyla birlikte daha yeni yerleşmişler, sıraya dizilmişlerdi ki, köpekler tarafından sıkıştırılıp avcılar tarafından kovalanan devâsâ bir yaban domuzunun, dişlerini gıcırdatarak, ağzından köpükler saçarak kendilerine doğru geldiğini gördüler. Don Quijote yaban domuzunu görür görmez kalkanını kavrayıp elini kılıcına atarak onu karşılamaya çıktı. Dük de mızrağıyla öne atılıp hazırlandı; dük engellemese, düşes hepsinin önünde yer alacaktı. Bir tek Sancho, gözüpek hayvanı görünce eşeğini bırakıp vargücüyle koşmaya başladı; yüksek bir meşe ağacına tırmanmaya çalıştı ama beceremedi; çünkü ağacın ortasına vardığında, tepeye tırmanmaya çabalayarak asıldığı dal, maalesef koptu ve Sancho aşağıya düştü; düşerken meşenin bir çatalına takılıp havada asılı kaldı; yere yetişemiyordu. Kendisini bu halde görüp yeşil ceketinin de yırtılmakta olduğunu farkedince, o vahşî hayvanın, oraya gelirse kendisine yetişebileceğini düşünerek öyle çığlıklar atmaya, öyle bir telâşla imdat istemeye koyuldu ki, kendisini duyup da göremeyen herkes, yırtıcı bir hayvanın dişlerinin arasında olduğunu sandı.

Sonunda iri, keskin dişli yaban domuzu, önüne çıkan çok sayıda mızrakla delik deşik edildi. Don Quijote, Sancho'yu çığlıklarından tanıyıp başını çevirdi ve silâhtarını başaşağı meşe ağacından sarkar halde, bu badirede efendisini yalnız bırakmayan karakaçanı da yanıbaşında gördü. Seyyid Hâmid, Sancho Panza'yı yanında karakaçanı olmadan, karakaçanı da yanında Sancho olmadan pek nâdiren gördüğünü belirtir; ikisi birbirine o kadar sıkı bir dostluk ve sadakatle bağlıymışlar.

Don Quijote gidip Sancho'yu ağaçtan indirdi. Sancho kurtulup ayaklarını yere basınca, av ceketindeki yırtığa baktı ve yüreği sızladı; o kıyafeti evlâdiyelik diye düşünmüştü. Bu sırada, heybetli yaban domuzunu bir katıra yüklediler; üzerini biberiye ve mersin dallarıyla örtüp zaferde kazanılan ganimet gibi, ormanın ortasına kurulmuş olan büyük çadırlara götürdüler. Çadırlarda öyle mükellef sofralar kurulmuş, yemekler hazırlanmıştı ki, ziyafeti verenin asaleti ve ihtişamı açıkça görülüyordu. Sancho, parçalanan ceketinin yırtıklarını düşese gösterip dedi ki:

"Bu, tavşan veya küçük kuş avı olsaydı, benim ceketin başına bu hal gelmezdi. Ben anlamıyorum; tek dişiyle insanı öldürebilecek bir hayvanı beklemekten nasıl bir zevk alınır? Duyduğum eski bir baladı hatırlıyorum, şöyle diyordu:

Ayılar yesin seni,
meşhur Favila'yı yedikleri gibi.

"O bir Got kralıydı," dedi Don Quijote; "avlanırken bir ayıya yem oldu."

"Ben de şunu söylemek istiyorum," dedi Sancho: "Ben prenslerin, kralların, böyle bir zevk uğruna bu tür tehlikelere atılmasını istemezdim; bunun zevk de olmaması gerekirdi; çünkü hiçbir suç işlememiş olan bir hayvanı öldürmekten başka bir şey değil bu."

"Yanılıyorsunuz Sancho," diye cevap verdi dük; "vahşî hayvan avı, krallara ve prenslere en uygun ve gerekli olan uğraştır. Vahşî hayvan avı, savaşın bir tasviri gibidir; avda, kendine zarar gelmeden düşmanı yenebilmek için stratejiler, kurnazlıklar, tuzaklar düşünülür; müthiş soğuklara ve dayanılmaz sıcaklara maruz kalınır; tembellikle uykuya bir son verilir; güç toparlanır; bedenin bütün uzuvları çeviklik kazanır ve son olarak da, kimseye zarar vermeden, çok kişiye zevk vererek yapılabilecek bir uğraştır. En iyi tarafı da, diğer av türleri gibi, herkese açık

olmamasıdır; yırtıcı kuş avı hariç; o da sadece krallara ve büyük senyörlere ayrılmıştır. Kısacası sevgili Sancho, fikrinizi değiştirin ve vali olunca, avla uğraşın; ne kadar kârlı çıkacağınızı göreceksiniz."

"İşte bu olmaz," diye cevap verdi Sancho. "İyi vali bacağını kırar, evinde oturur. İş için birileri telâş içinde kalkıp gelseler, o av peşinde eğleniyor olsa, iyi mi! Öyle valilik olmaz olsun! Doğrusunu isterseniz efendim, av ve eğlence, valilere değil tembellere uygun şeyler. Benim eğlence olarak yapmayı düşündüğüm, paskalyada iskambil, pazar ve bayram günlerinde de çomak devirmece oynamak. Bu avlar filan benim ne tabiatıma uyuyor, ne vicdanıma sığıyor."

"Tanrı'ya dua edin de öyle olsun, Sancho; çünkü söylemek başka, yapmak başkadır."

"Başka olabilir," diye yapıştırdı Sancho; "borcunu ödemeye niyetli adam, teminattan korkmaz; Tanrı doğrunun yardımcısıdır; niyet hayır, akibet selâmet; demek istiyorum ki, Tanrı yardım ederse, ben de görevimi iyi niyetle yaparsam, hiç şüphesiz, atmaca gibi vali olurum. İsterseniz ağzıma bir parmak sokun, ısırıyor muyum, görün!"

"Tanrı'nın da, bütün azizlerin de lâneti üzerine olsun, lânet olası Sancho!" dedi Don Quijote. "Daha önce de çok sordum ya, senin bir atasözü sokuşturmadan bir cümleyi baştan sona, düzgün bir şekilde söylediğini duymayacak mıyım? Saygıdeğer efendilerim, şu aptalı bırakın; yoksa ruhunuzu iki değil, iki bin atasözünün arasında ezer; hepsi de tam zamanına, yerine oturan atasözleridir; Tanrı ona veya dinleyebilecek olsam, bana da sıhhat verdikçe, bunlar bitmez."

"Sancho Panza'nın atasözleri," dedi düşes, "Núñez de Guzmán'ınkilerden daha fazla sayıda olmakla birlikte, onlar kadar değerli ve özlü sözler. Kendi adıma, diyebilirim ki, daha yerinde, daha uygun şekilde sunulsa bile, başka atasözleri Sancho'nunkiler kadar hoşuma gitmiyor."

Bu ve buna benzer gülünç konuşmalarla çadırdan tekrar ormana çıktılar; avcıların tuzaklarına, pusularına bakarken gün çabucak geçiverdi; akşam oldu. Üstelik de, mevsimden, yaz ortasından beklenebilecek aydınlıkta ve sükûnette bir akşam da değildi; ama akşamın alacakaranlığı dükle düşesin işine çok yaradı. Hava kararmaktayken, güneş batışından bir süre sonra, ansızın, bütün orman dört bir yanından alev almış gibi göründü; sonra da her taraftan sayısız borazan ve başka askerî çalgıların sesleri duyulmaya başlandı; ormandan, çok sayıda atlı birlik geçiyormuş gibiydi. Alevlerin ışığı, savaş çalgılarının sesleri, hazır

bulunanların, hattâ ormandaki herkesin neredeyse gözünü kör, kulağını sağır ediyordu.

Ardından, savaşa giren Magripliler'in *Allah Allah* seslerine benzer haykırışlar işitildi; trompetler, borazanlar ötüyor, trampetler, fifreler çalınıyordu; bunların neredeyse hepsi bir arada, kesintisiz ve telâşla çalınıyordu; öyle ki, başında birazcık aklı olan herkesin, bunca çalgının karmakarışık seslerini duyunca, aklı başından giderdi. Dük afallamış, düşes şaşırmış, Don Quijote hayretlere düşmüştü; Sancho Panza titremekteydi; hattâ, seslerin kaynağını bilenler bile korkmuştu. Korkuyla birlikte üzerlerine bir sessizlik çöktü; önlerinden, şeytan kıyafeti giymiş bir haberci, borazan yerine içi boş, devâsâ bir boynuz öttürerek geçti; boynuzun sesi boğuk ve korkunçtu.

"Hey, haberci kardeş!" dedi dük. "Kimsiniz, nereye gidiyorsunuz, bu ormandan geçen savaşçılar kim?"

Haberci buna küstah ve ürkütücü bir sesle cevap verdi:

"Ben Şeytanım; La Mancha'lı Don Quijote'yi arıyorum; bu gelenler, büyücülerden oluşmuş altı bölük, bir zafer arabasının üstünde eşsiz Dulcinea del Toboso'yu taşıyorlar. Kendisi büyü etkisi altında, yiğit Fransız Montesinos'la birlikte, Don Quijote'ye hanımefendinin büyüsünün nasıl çözüleceği konusunda talimat vermeye gidiyor."

"Siz dediğiniz ve kıyafetinizin de işaret ettiği gibi şeytan olsaydınız, La Mancha'lı Don Quijote denen şövalyeyi tanırdınız; çünkü kendisi karşınızda durmakta."

"Yüce Tanrı adına yemin ederim, farketmedim," diye cevap verdi Şeytan. "Aklımda o kadar çok şey var ki, asıl geliş sebebimi unutuyordum neredeyse."

"Bu şeytan iyi ve Hıristiyan bir kimse olmalı," dedi Sancho; "yoksa *yüce Tanrı adına yemin ederim* demezdi. Şimdi anlıyorum, demek ki cehennemde bile iyi insanlar varmış."

Sonra Şeytan, atından inmeden Don Quijote'ye dönerek, dedi ki:

"Ey Aslanlar Şövalyesi (Tanrı seni onların pençelerine düşürsün), beni, talihsiz fakat yiğit şövalye Montesinos gönderdi sana; seni bulduğum yerde kendisini beklemeni istiyor; çünkü yanında Dulcinea del Toboso'yu getiriyor; büyüsünün nasıl bozulacağı konusunda sana talimat verecek. Benim görevim bu kadar, daha fazla oyalanmama gerek yok; sen benim gibi şeytanlara emanet ol; bu beyefendiler de iyi meleklere emanet olsun."

Bunları söyledikten sonra, dev boynuzunu öttürüp kimseden cevap beklemeden sırtını döndü, gitti.

Dinleyenlerin hepsi, özellikle de Sancho'yla Don Quijote, yine şaşırıp kalmışlardı. Sancho, gerçeklere rağmen, Dulcinea'ya büyü yapıldığında ısrar edilmesine şaşırıyordu; Don Quijote ise, Montesinos Mağarasında olanların gerçek mi, yalan mı olduğundan şüpheye düşüyordu. O kara kara bunu düşünürken, dük dedi ki:

"Beklemeyi düşünüyor musunuz, Señor Don Quijote?"

"Niye beklemeyeyim?" dedi Don Quijote. "Cehennemin tamamı üzerime gelse, yine korkusuzca, sebatla beklerim."

"Ben bir şeytan daha görür, deminki gibi bir boynuz sesi daha duyarsam, biraz zor beklerim," dedi Sancho.

Bu arada hava iyice kararmıştı; yeryüzünün yayıntıları nasıl gökyüzünde bizim gözümüze kayan yıldızlar gibi görünürse, ormanda öyle sayısız ışık kayıyordu. O sırada, öküz arabalarının ağır tekerleklerinin çıkardığı ve geçilen yerlerdeki ayılarla kurtları kaçırdığı söylenen, kulak tırmalayıcı, kesintisiz gıcırtıya benzer, korkunç bir ses duyuldu. Ardından, bütün bu patırtıya öyle bir yenisi eklendi ki, gürültü iyice arttı; gerçekten de ormanın dört bir yanında, aynı anda dört ayrı savaş yapılıyormuş gibiydi. Bir yerden topların korkunç, acımasız gürleyişleri geliyor, öteki tarafta sayısız tüfek ateşleniyor, hemen yakından savaşçıların naraları işitiliyor, uzaktan Müslümanlar'ın savaş haykırışları seçiliyordu.

Kısacası, borazanlar, boynuzlar, trompetler, trampetler, toplar, arkebüzler ve hepsinden çok da arabaların ürkütücü sesi, hep bir arada öyle karışık ve korkunç bir gürültü oluşturuyordu ki, Don Quijote'nin bütün cesaretini toplaması gerekti. Ne var ki Sancho'nun cesareti kırıldı ve baygın halde düşesin kucağına yığıldı. Düşes Sancho'yu tuttu ve derhal yüzüne su serpilmesini emretti. Dediği yapıldı; Sancho kendine geldi. Tam o sırada, tekerlekleri gıcırdayan arabalardan biri de onlara doğru ilerlemekteydi.

Arabayı, üzerlerine siyah örtüler örtülmüş dört uyuşuk öküz çekmekteydi. Öküzlerin her bir boynuzuna, balmumundan iri birer meşale bağlanıp yakılmıştı. Arabanın tepesindeki yüksek koltukta, kar beyazı sakalı beline inen muhterem bir ihtiyar oturmaktaydı; siyah abadan uzun bir giysisi vardı; araba sayısız ışıkla donatılmış olduğundan, içindeki her şey rahatlıkla görülüp seçilebiliyordu. Arabayı süren, aynı abadan giysilere bürünmüş iki çirkin şeytanın suratları o kadar meymenetsizdi ki, Sancho bir kez gördükten sonra, bir daha görmemek için gözlerini kapadı. Araba oldukları yere geldiğinde muhterem ihtiyar yüksek koltuğundan kalktı ve ayakta durup haykırdı:

"Ben, Bilge Lirgandeo'yum."

Başka tek kelime etmeden, araba yoluna devam etti. Bunun arkasından, aynı şekilde bir araba daha geldi; onun da içinde bir başka ihtiyar vardı; arabayı durdurmaları için işaret edip, bir önceki kadar ciddî bir sesle, dedi ki:

"Ben Bilge Alquife'yim, Binbir Surat Urganda'nın yakın arkadaşı."

Sonra o da ilerledi.

Daha sonra, yine aynı şekilde, bir başka araba geldi; ancak bu arabadaki tahtta oturan kişi, ötekiler gibi yaşlı değil, güçlü kuvvetli, fesat görünümlü, iriyarı bir adamdı. Önlerine geldiğinde, o da ötekiler gibi ayağa kalktı ve daha boğuk, daha şeytanî bir sesle, dedi ki:

"Ben büyücü Arcalaus'um; Galya'lı Amadis'in ve bütün sülâlesinin can düşmanıyım."

Sonra o da yoluna devam etti. Biraz ileride bu üç araba durdular; tekerleklerinin tatsız gürültüsü kesildi ve ardından, bu kez bir gürültü değil, yumuşak, âhenkli bir müzik sesi duyuldu. Sancho bunu hayra yorarak çok sevindi ve bir an bile yanından bir nebze olsun ayrılmadığı düşese dedi ki:

"Hanımefendi, müzik olan yerde kötü bir şey olamaz."

"Işık ve aydınlık olan yerde de," dedi düşes.

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Alevler ışık saçabilir, ateşler aydınlık verebilir, tıpkı şu yaklaşanlar gibi; ama bizi yakabilir de. Halbuki müzik daima kutlama ve bayramın işaretidir."

"Göreceğiz bakalım," dedi, hepsini duyan Don Quijote.

Bir sonraki bölümde görüleceği gibi, çok da güzel söyledi.

OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

Dulcinea'nın büyüsünün çözülmesi konusunda Don Quijote'ye verilen talimatın anlatılmasına devam edilir ve başka ilginç olaylar aktarılır

Güzel müziğin eşliğinde, kendilerine doğru zafer arabası denilen türden bir arabanın gelmekte olduğunu gördüler. Arabayı çeken altı boz katır, beyaz ketenlerle örtülmüşlerdi; her katırın üzerinde de, yine beyazlar giyinmiş, ellerinde iri balmumu meşaleler taşıyan ışıkçı tövbe-

kârlar vardı. Araba, daha önce geçen arabaların iki, hattâ üç katı büyüklüğündeydi; arabanın yanlarında ve üzerinde de, kar gibi bembeyaz giyimli, ellerinde yanan meşaleleriyle on iki tövbekâr daha vardı. Aynı anda hem hayranlık, hem de korku uyandıran bir görüntüydü. Yüksek bir tahtın üzerinde de, bir orman perisi oturmaktaydı; binlerce simli tülden oluşan, pullarla parıl parıl parlayan kıyafeti, zengin olmasa da, hiç değilse göz alıcı bir görünüm veriyordu kendisine. Yüzünü örten şeffaf, incecik tül, altındaki güzeller güzeli genç kızın hatlarını gizleyemiyordu; ışıklar çok olduğu için, güzelliği ve yaşının yirmiyi aşmadığı, on yediden az olmadığı da seçilebiliyordu.

Yanında, ayaklarına kadar, yerleri süpüren bir kıyafet giymiş, yüzü siyah bir peçeyle örtülü bir kişi vardı. Araba tam dükle düşesin ve Don Quijote'nin karşısına geldiği anda, içinde çalınan flütler, sonra harplar ve lavtalar sustu; uzun elbiseli kişi ayağa kalkıp giysisini iki yana doğru açtı, yüzündeki peçeyi kaldırdı ve ortaya, ölümün çirkin iskeleti çıktı. Bunu gören Don Quijote irkildi; Sancho dehşete kapıldı, dükle düşes de bazı korku belirtileri gösterdiler. Bu canlı ölüm, ayakta durarak, biraz uykulu ve pek canlı olmayan bir sesle, konuşmaya başladı:

"Adım Merlin, tarihte öyle geçiyorum,
babamın şeytan olduğu söyleniyor,
ama inanmayın buna,
bu zamanın meşrulaştırdığı bir yalan,
ben büyünün prensi, kralı,
Zerdüşt ilminin uzmanı,
çağlarla, yüzyıllarla savaşan,
onlar gizlemeye çalışıyor çünkü
gezgin şövalyelerin kahramanlıklarını,
bense çok sevdim bu şövalyeleri,
hâlâ da çok severim.
Gerçi serttir, çetindir, şiddetlidir,
benim gibi sihirbazlar, büyücüler, efsuncular,
bakmayın, ben herkese iyilik etmekten yanayım.
Ruhumu oyalıyordum
Dis'in kasvetli mağaralarında,
tam o sırada acıklı sesi geldi kulağıma
sihirli baklavalar, şekiller çizerek havada,
güzel, rakipsiz Dulcinea del Toboso'nun.

Yapılan büyüyü, başındaki felâketi öğrendim,
soylu bir hanımmış,
döndürmüşler kaba bir köylüye, acıdım,
ruhumu kapattım boşluğuna
bu korkunç, vahşî iskeletin,
yüz bin kitap karıştırdıktan sonra
benim şu lânetli, namussuz ilme dair,
böyle büyük bir acının, böyle büyük bir derdin
ilâcını vermeye geldim.
Ey sen,
bütün çelik, elmas zırhlıların şanı, şerefi,
ışığı, feneri, patikası, pusulası, rehberi
ağır uykuyu terkedip bırakanların,
tembel yataklarından kalkıp
kanlı, ağır silâhların dayanılmaz mesleğine
kendini adayanların!
Sana söylüyorum,
ey gerektiği gibi övülememiş erkek, sana!
Ey yiğit, aynı zamanda akıllı Don Quijote,
La Mancha'nın şanı, yıldızı İspanya'nın,
eski haline dönebilmesi için
eşsiz Dulcinea del Toboso'nun,
üç bin üç yüz kırbaç vurması gerekiyor
senin şu silâhtarın olacak Sancho'nun
kendi koca poposunun her iki yanağına,
vurdukça poposuna,
vurduğu yer yansın, acısın, kızarsın istiyorum.
Buna karar vermişler
Dulcinea'nın felâketine sebep olanların hepsi,
ben de işte bunun için buradayım beyler."

"Yüce Tanrım!" dedi bunun üzerine Sancho. "Üç bin kırbaç demiyorum, üç kırbaç yerine üç hançer yerim daha iyi! Şeytan alsın böyle büyü çözmeyi! Benim kabaetlerimin büyüyle ne âlâkası var, anlamıyorum! Bana ne, Señor Merlin, Señora Dulcinea del Toboso'nun büyüsünü başka türlü çözemiyorsa, mezara büyülü girsin!"

"Ey Don Hödük," dedi Don Quijote, "ben sizi alıp bir ağaca anadan doğma bağlayacağım; üç bin üç yüz değil, altı bin altı yüz kırbaç vuracağım. Hem de öyle yapıştıracağım ki, etinizden ayırmak için üç

bin üç yüz kere çekmek gerekecek. Sakın bana tek kelime karşılık vermeye kalkmayın, ciğerinizi sökerim."

Merlin bunu duyunca dedi ki:

"Öyle olmaz; çünkü sevgili Sancho'nun, kırbaçları zorla değil, kendi isteğiyle ve kendi istediği zaman yemesi gerekiyor; belli bir mühlet yok; ancak, eğer kırbaçları yarıya indirmek isterse, fazla hafif olmamak şartıyla bir başkasının elinden kırbaçları yemesine de izin verilebilir."

"Ne başkasının elinden, ne kendi elimden, ne ağırından, ne de hafifinden!" dedi Sancho. "Hiçbir el dokunamaz bana. Señora Dulcinea del Toboso'yu ben mi doğurdum ki, onun gözlerinin günahını benim kabaetlerim ödesin? Saygıdeğer efendim onun bir parçası ama; ikide birde *canım, ruhum* dediğine, hayattaki dayanağı, desteği olduğunu söylediğine göre, onun uğruna kırbaç yiyebilir, büyünün çözülmesi için gereken her şeyi yapabilir, yapmalıdır. Ama benim kendimi kırbaçlamam mevzunbahis olamaz."

Sancho sözlerini daha yeni bitirmişti ki, Merlin'in ruhuyla yanyana olan, gümüşler içindeki orman perisi ayağa kalktı; yüzündeki incecik tülü kaldırdı ve herkese fazlasıyla güzel gelen yüzü ortaya çıktı. Sonra, erkeksi bir rahatlıkla, fazla da kadınsı olmayan bir sesle, doğrudan Sancho Panza'ya hitap ederek dedi ki:

"Ey sefil, tavşan gönüllü, mantar kalpli, taş yürekli silâhtar! Ey yüzsüz serseri, sana yüksek bir kuleden aşağı atlaman emredilseydi, ey insan soyunun düşmanı, senden on tane kurbağa, yirmi tane kertenkele, otuz tane yılan yemen istenseydi, keskin, korkunç bir palayla karını, çocuklarını öldürmen söylenseydi, ürkek ve çekingen davranmanda şaşılacak bir şey olmazdı. Ama ne kadar sefil olursa olsun, her öksüz çocuğun her ay yediği üç bin üç yüz kırbacı mesele yapmak, seni dinleyen, hattâ zamanla öğrenecek olan herkesin dindar yüreklerini hayrete ve dehşete düşürür. Ey rezil, vicdansız hayvan! O ödlek baykuş gözlerini benim pırıl pırıl yıldızlara benzeyen gözbebeklerime dik; onların iplik iplik, çile çile gözyaşı akıttığını, yanaklarımın güzel çayırlarında izler, yollar açtığını göreceksin. Ey sinsi, fesat yaratık, bu gencecik yaşımın - henüz on dokuzumdayım - ömrümün baharının, kaba bir köylü kızı görünümünde harcanıp solduğunu düşün ve acı. Şimdi öyle görünmüyorsam, bunun tek sebebi, Señor Merlin'in, sırf güzelliğim senin yüreğini yumuşatsın diye, bana özel bir lütufta bulunmuş olmasıdır; çünkü kederli bir güzelliğin gözyaşları, kayaları pamuğa, kaplanları koyuna dönüştürür. Ey terbiye edilmemiş hayvan, o etlerini kırbaçla ki, seni

sırf yemeğe, daha fazla yemeğe iten o ruhun tembellikten kurtulsun; benim pürüzsüz tenim, yumuşak mizacım ve güzel endamım kurtulsun. Benim hatırım için yumuşamaz, makul bir anlaşmaya varmak istemezsen de, yanındaki bu zavallı şövalyenin hatırı için yap. Efendinden sözediyorum; onun ruhunu görmekteyim şu anda; boğazına tıkanmış, dudaklarından on parmak ötede; senin cevabının sertliğine veya yumuşaklığına göre ya ağzından dışarı fırlayacak, ya midesine geri dönecek."

Bunu duyan Don Quijote boğazına dokundu ve düke dönüp dedi ki:

"Tanrı hakkı için efendim, Dulcinea doğru söylüyor; ruhum boğazıma sıkıştı kaldı; yay kundağı gibi."

"Buna ne diyorsunuz Sancho?" diye sordu düşes.

"Hanımefendi," dedi Sancho, "daha önce söylediğimi söylüyorum: Benim kendimi kırbaçlamam mevzunbahis olamaz."

"*Mevzubahis* denir Sancho, sizin söylediğiniz gibi değil," dedi dük.

"Bırakın beni efendim," dedi Sancho; "şimdi bir iki harf eksiğine, fazlasına bakacak halde değilim. Bana vurulacak olan veya kendi kendime vuracağım kırbaçlar beni öyle altüst etti ki, ne dediğimi, ne yaptığımı bilmiyorum. Ama ben saygıdeğer hanımefendi Dulcinea del Toboso'ya, böyle rica etmeyi nereden öğrendiğini sormak istiyorum. Benden etlerimi kırbaçla parçalamamı istiyor, bu arada bana tavşan gönüllü, terbiye edilmemiş hayvan diyor; daha bir alay, şeytana söylenmeyecek kötü lâf söylüyor. Benim etlerim tunçtan mı, büyünün çözülmesinin bana herhangi bir faydası var mı? Gerçi giymem ama, beni yumuşatmak için bana beyaz ketenler, gömlekler, mendiller, çoraplar mı getirmiş? Yo, hakaret üstüne hakaret getirmiş bir tek. Halbuki atasözleri ne der: Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır; altın anahtar her kapıyı açar; arpa verilmeyen at, kamçı zoruyla yürümez; adamakla mal tükenmez. Sevgili efendim ise, ben taraklanmış yünle pamuk gibi olayım diye boynumu okşayıp seveceğine, beni ele geçirirse çırılçıplak ağaca bağlayıp kırbaçları çiftleyeceğini söylüyor. Bu merhametli beyefendiler, sadece bir silâhtardan değil, koskoca bir validen, kendisini kırbaçlamasını istediklerini düşünsünler. Rica etmeyi, istemeyi, terbiyeli olmayı öğrensinler, lânet olasıcalar; insanın her günü bir olmaz; insan her gün neşeli olmaz. Ben burada yeşil ceketim yırtıldı diye kederimden ölüyorum; gelip benden kendi kendimi kırbaçlamamı istiyorlar; onu yapacağıma Kızılderili olurum daha iyi."

"İşin gerçeği şu ki, dostum Sancho," dedi dük, "siz yelkenleri suya

indirmezseniz, valiliği de göremezsiniz. Ben cezire halkının başına zalim, yüreği taştan oyulmuş, kederli genç kızların gözyaşları, akıllı, muhteşem ve yaşlı büyücülerle bilgelerin yakarıları karşısında eğilmeyen bir vali gönderecek değilim! Kısacası Sancho, ya kendi kendinizi kırbaçlarsınız, ya da başkasına kırbaçlatırsınız, yoksa vali olamazsınız."

"Efendim," dedi Sancho, "benim hakkımda neyin en iyisi olacağını düşünmem için iki gün mühlet verilemez mi?"

"Hayır, katiyen," dedi Merlin. "Bu mesele şu anda, burada halledilmek zorunda. Dulcinea ya Montesinos Mağarasına ve önceki köylü kızı kılığına dönecek, ya da bu haliyle cennet bahçelerine götürülüp orada kırbaç sayısının tamamlanmasını bekleyecek."

"Haydi sevgili Sancho," dedi düşes; "cesaretinizi toplayın, hepimizin, iyiliği ve soylu kahramanlıkları karşılığında hizmet ve minnet borçlu olduğumuz Señor Don Quijote'nin ekmeğini yediğinizi unutmayın. Haydi şu kırbaçlara evet deyin, şeytanlık şeytanda, korkaklık korkakta kalsın; sizin de gayet iyi bildiğiniz gibi, iyi yürek, kara bahtın üstesinden gelir."

Sancho bu sözlere, Merlin'e sorduğu şu saçma sapan soruyla karşılık verdi:

"Zat-ı âlinize bir şey soracağım Señor Merlin: Haberci şeytan buraya gelip efendime Señor Montesinos'tan bir haber getirdi, kendisini burada beklemesini söylemiş, çünkü Señora Doña Dulcinea del Toboso'ya yapılan büyünün bozulması için gerekli talimatı verecekmiş; halbuki şu ana kadar ne Montesinos'u görebildik, ne de ona benzer birini."

Merlin buna şöyle cevap verdi:

"Dostum Sancho, Şeytan, cahilin, aşağılık herifin tekidir; onu efendinize haberci olarak ben gönderdim, ama Montesinos'tan değil, benden haber götürmesi için yolladım. Montesinos ise mağarasında büyüsünün bozulmasını bekliyor, daha doğrusu umuyor; çünkü daha işin başında. Size bir borcu varsa, onunla halledilecek bir işiniz varsa, istediğiniz yere getirir koyarım kendisini. Şimdilik, şu kırbaçlara evet deyin ve inanın ki, hem bedeninize, hem de ruhunuza büyük faydası dokunacak; göstereceğiniz merhamet ruhunuza iyi gelecek; kanlı canlı bir bedeniniz olduğu için de, biraz kan kaybetmeniz, zararlı olmayacak."

"Bu dünyada ne çok hekim var," dedi Sancho; "büyücüler bile hekim. Madem herkes aynı şeyi söylüyor, ben öyle düşünmüyorum ama, kendime üç bin üç yüz kırbaç vurmayı kabul ediyorum; yalnız

bir şartım var: Belirli bir gün veya tarih verilmeyecek, ben canım ne zaman isterse o zaman vuracağım kırbaçları. Borcumu bir an önce tamamlamaya çalışacağım; bütün dünya, benim sandığımın tersine, gerçekten de güzel olan Señora Doña Dulcinea del Toboso'nun güzelliğinden istifade etsin. Ayrıca bir şartım daha var: Kırbaçlarken kanatmam zorunlu olmayacak; kırbaçlardan bazıları sıyırıp geçerse onlar da sayılacak. Ayrıca, sayısında yanılırsam, her şeyi bilen Señor Merlin, kırbaçların kesin hesabını tutacak ve eksiğini, fazlasını bana bildirecek."

"Fazlasını bildirmeye gerek olmaz," diye cevap verdi Merlin; "çünkü son sayıya gelindiği anda Señora Dulcinea'nın büyüsü birdenbire bozulacak ve sevgili Sancho'ya teşekkür etmeye, hattâ iyiliğine karşılık mükâfatlar vermeye gelecektir. Kısacası, fazlasını, eksiğini düşünmeye gerek yok; herhangi bir kimseyi bir nebzecik aldatmaktan Tanrı beni esirgesin!"

"Haydi öyleyse, Tanrı yardımcı olsun!" dedi Sancho. "Ben kara bahtıma boyun eğiyorum; yani belirtilen şartlarla kefareti ödemeyi kabul ediyorum."

Sancho sözlerini daha yeni bitirmişti ki, flütlerin ezgisi tekrar duyuldu; ardarda arkebüzler ateşlendi; Don Quijote de Sancho'nun boynuna sarılıp alnına, yanaklarına binlerce öpücük kondurdu. Düşesin, dükün ve bütün hazır bulunanların çok memnun oldukları, hareketlerinden belliydi. Araba hareket etti; önlerinden geçerken, güzel Dulcinea, dükle düşesi başını eğerek, Sancho'yu da iki büklüm eğilerek selâmladı.

Bu arada neşeli, güleryüzlü şafak, hızla yaklaşmaktaydı; küçük kır çiçekleri doğrulup başlarını kaldırıyorlar, dereciklerin sıvı billûrları, beyaz, gri çakılların arasından, mırıldanarak onları bekleyen nehirlere katılmaya gidiyorlardı. Sevinçli toprak, duru gökyüzü, temiz hava ve dingin ışık, ayrı ayrı ve hepsi bir arada, şafağın eteklerini çiğneyerek gelen günün, sakin ve açık geçeceğini açıkça işaret ediyorlardı. Dükle düşes, hem avdan hem de amaçlarına böyle zekîce, başarıyla ulaşmış olmaktan çok memnun kalarak, oyunu sürdürmeye kararlı bir şekilde şatoya döndüler; hiçbir gerçek olay onlara bu kadar zevk veremezdi.

OTUZ ALTINCI BÖLÜM

Elemli Nedime'nin, nam-i diğer Kontes Trifaldi'nin garip, hayale sığmaz serüvenine ve Sancho Panza'nın, karısı Teresa Panza'ya yazdığı mektuba dair

Dükün çok muzip, eğlence seven bir kâhyası vardı; Merlin rolünü oynayan, anlatılan serüveni baştan sona düzenleyen, şiiri yazan ve bir paja Dulcinea rolünü oynatan, işte bu kâhyaydı. Ardından, efendilerinin de katkılarıyla, akla hayale gelebilecek en hoş, en tuhaf oyunu tasarladı.

Ertesi gün, düşes Sancho'ya, Dulcinea'nın büyüsü bozulsun diye doldurması gereken çileye başlayıp başlamadığını sordu. Sancho başladığını, o gece kendine beş kere vurduğunu söyledi. Düşes neyle vurduğunu sordu. Sancho da eliyle vurduğunu söyledi.

"Bu," dedi düşes, "kırbaç değil, tokat vurmak sayılır. Bana kalırsa Bilge Merlin bunu fazlasıyla yumuşak bulup kabul etmeyecek; sevgili Sancho'nun, acısı hissedilen yıldızlı kamçılardan ya da kalın burgulu kamçılardan bir tane edinmesi gerekecek; çünkü dayaksız eğitim olmaz; Dulcinea gibi soylu bir hanımın hürriyeti, bu kadar düşük bir bedel karşılığında, bu kadar ucuza verilemez. Unutmayın ki Sancho, kaytararak, gönülsüzce yapılan hayır işlerinin değeri yoktur."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Zat-ı âliniz bana uygun bir kırbaç veya kamçı verin; fazla acıtmazsa onunla vururum. Zat-ı âlinize şunu söyleyeyim: Ben köylüyüm ama, tenim hasıra değil, pamuğa benzer; başkasının uğruna benim harap olmam doğru olmaz."

"Pekâlâ," dedi düşes. "Ben yarın size tam istediğiniz gibi, yumuşak teninize kardeş gibi tıpatıp uyan bir kamçı vereceğim."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Benim sevgili, muhterem hanımefendiciğim, ben karım Teresa Panza'ya bir mektup yazdım; kendisinden ayrıldığımdan beri başıma gelen her şeyi anlattım. İşte burada, koynumda duruyor, bir tek imzası eksik. Zat-ı âlinizden okumanızı rica edecektim; bence bir valiye, yani valinin yazması gereken tarza uygun."

"Kim yazdırdı?" diye sordu düşes.

"Kim yazdıracak, ben günahkârdan başka?" diye cevap verdi Sancho.

"Peki siz mi yazdınız?"

"Daha neler!" dedi Sancho. "Ben ne okumayı bilirim, ne de yazmayı; ama imza atmayı bilirim."

"Bakalım," dedi düşes. "Şüphesiz zekânızın keskinliğini, parlaklığını ortaya koyacaktır."

Sancho koynundan açık bir mektup çıkardı; düşes de alıp okudu:

SANCHO PANZA'DAN KARISI TERESA PANZA'YA MEKTUP

Eşeğimin üstünde giderken iyi kırbaç yedim; iyi bir valilik bulduysam, yediğim iyi kırbaçlar sayesinde buldum. Şu anda ne demek istediğimi anlamayacaksın sevgili Teresa'cığım, daha sonra öğreneceksin. Şunu bil ki Teresa, ben seni kupa arabaya bindirmeye karar verdim; öyle gerekiyor, çünkü başka türlüsü emeklemek sayılır. Sen vali karısısın; arkandan dedikodu yaptıracak değilim! Sana, saygıdeğer düşes hanımefendinin bana verdiği yeşil bir av kıyafeti gönderiyorum; düzeltip bizim kıza ceketle etek yaparsın. Bu memlekette duyduğuma göre, efendim Don Quijote akıllı bir deli, gülünç bir sersemmiş; ben de ondan aşağı kalmıyormuşum. Montesinos Mağarasını ziyaret ettik; Bilge Merlin, bizim orada Aldonza Lorenzo diye bildiğimiz Dulcinea del Toboso'nun büyüsünü çözmek için, bana başvurdu. Ben kendime üç bin üç yüz eksi beş kırbaç vurunca, büyü müyü kalmayacak, tıpkı anasından doğduğu zamanki haline dönecek. Bundan hiç kimseye sözetme. Ne demişler: Eşeğin kuyruğunu kalabalıkta kesme, kimi uzun der, kimi kısa. Yakında vali olarak işe başlayacağım; para kazanacağım için çok heyecanlıyım; yeni valilerin hepsinde aynı heyecan olurmuş. Duruma bir baktıktan sonra, senin de gelip gelmeyeceğini haber veririm. Karakaçan iyi, sana selâmı var; onu mutlaka yanıma alacağım, isterlerse beni Osmanlı padişahı olmaya göndersinler. Efendim düşes, ellerinden bin kere öpüyor; sen de iki bin kere öperek karşılık ver; efendimin de dediği gibi, iltifattan daha masrafsız, daha ucuz şey yoktur. Tanrı bana geçen seferki gibi yüz altın dolu bir çanta buldurmadı; ama sen sakın üzülme sevgili Teresa'cığım; kulede tehlike çanını çalan adam, emniyettedir; valilikte her şey hallolacak. Beni üzen bir tek şey var; bir defa tadını aldım mı, parmaklarımı da yiyeceğimi söylüyorlar. Öyle olursa, bana biraz pahalıya patlamış olur; ama yine de, sakatlarla çolakların sadakası servet yerine geçer. Kısacası, sen şu veya bu şekilde zengin olacak, refaha ereceksin. Tanrı talihini açık etsin, beni de korusun ki sana hizmet edeyim. Yirmi Temmuz 1614, şatodan.

Vali kocan,
SANCHO PANZA

Düşes mektubu okumayı bitirince Sancho'ya dedi ki:

"Sevgili vali, iki konuda biraz hatalı davranıyor. Birincisi: Bu valiliğin kendisine, yiyeceği kırbaçların karşılığında verildiğini söylemesi veya ima etmesi. Oysa gayet iyi biliyor ki, efendim dük ona bu valiliği vaat ettiğinde, kırbaç vurulacağı dünyada kimsenin hayalinden geçmiyordu; bunu inkâr edemez. İkinci hatası da, fazla hırslı gibi görünmesi. Umarım öyle olmaz, çünkü az tamalı çok ziyan getirir; haris valinin adaleti bozuk olur."

"Ben onu demek istemedim hanımefendi," dedi Sancho. "Zat-ı âliniz bu mektubun böyle olmaması gerektiğini düşünüyorsanız, yırtıp yenisini yazarım, olur biter; ama benim kıt aklıma kalırsa, daha da kötü olabilir."

"Hayır, hayır," dedi düşes; "bu iyi; dük bunu görsün istiyorum."

Daha sonra, o gün öğle yemeğinin yenileceği bahçeye gittiler. Düşes Sancho'nun mektubunu düke gösterdi; dük mektubu çok beğendi. Yemek yediler; sofra kaldırıldıktan sonra, uzun bir müddet Sancho'nun hoş konuşmalarıyla eğlendiler; ansızın müthiş hüzünlü bir fifre sesiyle, boğuk, uyumsuz bir davul duyuldu. Bu karışık, askerî ve hüzünlü ezgi, herkesi, özellikle Don Quijote'yi telaşa düşürdü; telâştan yerinde oturamıyordu. Sancho, söylemeye bile gerek yok, korkudan her zamanki sığınağına , yani düşesin yanına , eteğine yapıştı; duyulan ses gerçekten elemli, kasvetliydi.

Hepsi böyle heyecan içinde beklerken, bahçeye upuzun, yerleri süpüren matem kıyafetleri giymiş iki adam girdi. Adamlar, kendileri gibi siyah örtülere bürünmüş iri birer davul çalmaktaydılar. Yanlarında da, diğerleri gibi zifiri karalar giyinmiş fifreci vardı. Bu üçünün ardından, dev cüsseli, eteği aşırı uzun, simsiyah iri bir cüppeyi, giyinmekten çok örtünmüş birisi geliyordu. Cüppenin üzerinden geçen, göğsüne çapraz takılı siyah kayışa, süslemeleri ve kını yine siyah, devâsâ bir pala asılıydı. Yüzünü örten şeffaf siyah tülün ardında, uzun, kar gibi beyaz bir sakal görünmekteydi. Davul seslerine büyük bir ağırbaşlılık ve sükûnetle adım uydurmaktaydı. Kısacası, heybeti, ağır yürüyüşü, simsiyah kıyafeti ve ve maiyetiyle, kim olduğunu bilmeden kendisini seyreden herkesi, haklı olarak afallatmıştı.

Anlatılan ağır edayla gelip, diğerleriyle birlikte, ayakta kendisini bekleyen dükün önünde diz çöktü. Ama dük, ayağa kalkmadan konuşmasına katiyen izin vermedi. Müthiş korkuluk bunun üzerine ayağa kalktı ve peçesini kaldırınca, yeryüzünde görülmüş en korkunç, en uzun, en beyaz ve en gür sakal ortaya çıktı. Sonra, geniş, kabarık göğ-

sünden ciddî ve yankılanan bir ses çıkararak, gözlerini düke dikip dedi ki:

"Saygıdeğer efendim, benim adım Ak Sakallı Trifaldín. Kontes Trifaldi'nin, nam-ı diğer Elemli Nedime'nin silâhtarıyım. Zat-ı âlinize kendisinden bir haber getirdim. O da şu: Huzurunuza çıkıp, yeryüzünün en dertli hayalini bile şaşırtacak, olağanüstü derdini zat-ı âlinize anlatmak için yüksek müsaadelerinizi rica ediyor. Her şeyden önce, yiğit, yenilmek nedir bilmeyen şövalye La Mancha'lı Don Quijote'nin, şatonuzda olup olmadığını öğrenmek istiyor. Kendisi, onu bulabilmek için Candaya Krallığı'ndan buraya yaya ve aç olarak geldi; ancak mucize ya da büyü yoluyla olabilecek bir şey. Kendisi bu şatonun ya da malikânenin kapısında, sizin izninizi bekliyor içeri girmek için. Söyleyeceklerim bu kadar."

Sonra öksürdü; sakalını yukarıdan aşağıya iki eliyle sıvazladı ve büyük bir sükûnetle dükün cevabını beklemeye koyuldu. Dük şöyle cevap verdi:

"Saygıdeğer silâhtar Ak Sakallı Trifaldín, büyücüler yüzünden Elemli Nedime olarak anılan saygıdeğer Kontes Trifaldi'nin başına gelen felâketi uzun süre önce haber aldık. Kendisine söyleyiniz, muhterem silâhtar, buyursun gelsin. Yiğit şövalye La Mancha'lı Don Quijote burada; onun cömert mizacı sayesinde, her türlü yardım ve desteği bulacağına güvenebilir. Ayrıca kendisine söyleyiniz, benim yardımıma ihtiyacı olursa, emrindeyim; çünkü bir şövalye olarak, bütün kadınlara, özellikle efendiniz gibi dul, hakarete uğramış, elemli nedimelere yardım etmeye mecburum."

Trifaldín bu sözler üzerine dizini yere değdirerek selâm verdi; fifre ve davullara çalmaları için işaret etti; sonra girdiğindeki ezgi ve ağır yürüyüşle bahçeden çıktı; herkesi kendisine, edasına hayran bıraktı. Dük Don Quijote'ye dönüp dedi ki:

"Ey müthiş şövalye, kötülüğün ve cehaletin karanlığı, yiğitliğin ve faziletin ışığını solduramaz, karartamaz. Şunun için söylüyorum: Zat-ı âliniz bu şatoya geleli daha altı gün olduğu halde, kederli, dertli insanlar, ırak diyarlardan sizi bulmaya geliyor; üstelik de arabalarla, develerle değil, yaya ve aç olarak. Yeryüzünün dört bir yanına yayılan yüce kahramanlıklarınız sayesinde, bu bükülmez bileğin, dertlerine, sıkıntılarına çare bulacağına güveniyorlar."

"Saygıdeğer dük," diye cevap verdi Don Quijote, "geçen gün sofrada, bütün gezgin şövalyelere karşı husumet ve nefret besleyen o saygıdeğer dinadamı da keşke burada olsaydı; gezgin şövalyelerin bu

dünyada gerekli olup olmadıklarını kendi gözleriyle görürdü. En azından şu gerçeğe şahit olurdu: Olağanüstü bir derde, bir kedere düşmüş olan kimseler, büyük olaylar ve korkunç facialarla karşılaştıklarında, dertlerine çare aramak için âlimlerin evlerine, köy rahiplerine, köyünün sınırları dışına çıkamamış şövalyelere veya başkalarının anlatıp yazacağı işlerin, kahramanlıkların değil, kendilerinin aktaracağı, anlatacağı havadislerin peşinde koşan tembel saraylı şövalyelere gitmezler. Dertlerin çaresi, ihtiyaçların karşılığı, genç kızların korunması ve dulların kollanması, herkesten çok gezgin şövalyelerin harcıdır. Ben gezgin şövalye olduğum için durmadan Tanrı'ya şükrediyor, bu şerefli meslekte başıma gelebilecek her türlü felâket ve güçlüğe razı oluyorum. Saygıdeğer nedime gelsin ve ne isterse rica etsin; ben derdine bileğimin gücü, korkusuz yüreğimin sarsılmaz kararlılığıyla çare bulurum."

OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM

Elemli Nedimenin müthiş serüveni devam eder

Dük ve düşes, Don Quijote'nin tasarılarına ne kadar uygun tepki gösterdiğini görünce müthiş sevindiler; bu sırada Sancho dedi ki:

"Umarım bu saygıdeğer nedime benim vaat edilen valiliğimi kösteklemez; saka gibi tatlı dilli, Toledo'lu bir eczacıdan duymuştum: Nedimelerin karıştığı işten hayır gelmezmiş. Yüce Tanrım, o eczacı nasıl kızardı onlara! Ben de bundan yola çıkarak diyorum ki, hangi mevki ve durumda olursa olsun, bütün nedimeler cansıkıcı ve münasebetsiz olduklarına göre, bu kontes Üç Etek mi, Üç Kuyruk mu[1] neyse (bizim memlekette etek, kuyruk, hepsi birdir), onun gibi elemli olanlar nasıldır, kimbilir!"

"Susunuz, dostum Sancho," dedi Don Quijote. "Bu saygıdeğer nedime beni aramaya, uzak diyarlardan geldiğine göre, o eczacının bildiği nedimelerden değil; üstelik de kendisi kontes. Kontesler nedime olarak hizmet ettikleri zaman, kraliçelere, imparatoriçelere hizmet ederler; kendi evlerinde hanımefendidirler, başka nedimeler onlara hizmet eder."

Bunun üzerine, orada olan Doña Rodríguez şöyle cevap verdi:

"Efendim düşesin hizmetinde öyle nedimeler vardır ki, talih yardım etse, kontes olabilirlerdi; ama kral ne derse kanun odur. Kimse

1) *trifaldi*: üç etek

nedimelere kötü söz söylemesin; hele hele yaşlı ve bakire olanlara. Şahsen öyle olmasam da, bakire bir nedimenin dul bir nedimeden üstün olduğunu gayet iyi biliyorum. Bizi kırpıp biçen makas, başkalarına da uzanır."

"Her şeye rağmen," dedi Sancho, "benim berberin dediğine göre, nedimelerde kırpılacak o kadar çok şey varmış ki, dibi tutsa da pilâvı karıştırmamak daha iyi olacak."

"Silâhtarlar bizim daimî düşmanımızdır," diye cevap verdi Doña Rodríguez. "Kendileri koridor cini olduklarından ve her adımımızı izlediklerinden, dua etmedikleri zamanları, ki epeyce boldur, bizim dedikodumuzu yapmakla geçirirler; kemiklerimizi sızlatırlar, şöhretimizi yerin dibine geçirirler. Silâhtarların küreğe kadar yolu var; ben şunu söyleyeyim: Onlar istese de, istemese de biz bu dünyada, hem de soyluların evlerinde yaşayacağız; açlıktan ölsek, nazik veya nazik olmayan tenimizi, tıpkı âyin günlerinde çöplüklerin bir kilimle örtüldüğü gibi, siyah matem cüppeleriyle örtsek bile. Doğrusu, izin verilse, zaman da müsait olsa, yalnız burada hazır bulunanlara değil, bütün dünyaya, bir nedimenin sahip olmadığı meziyet bulunmadığını anlatırdım."

"Bence," dedi düşes, "sevgili Doña Rodríguez haklı, hem de çok haklı. Ancak, kendini ve diğer nedimeleri korumak, o fesat eczacının çirkin fikirlerini çürütmek ve değerli Sancho Panza'nın yüreğindeki hissi sökmek için, bir süre beklemesi daha uygun olacak."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Valiliğin kokusunu aldığımdan beri silâhtarlık duyularımı kaybettim; dünyanın bütün nedimeleri bana vız gelir."

Fifre ve davulların tekrar çalındığını duyup Elemli Nedime'nin geldiğini anlamasalar, nedimelerle ilgili konuşmaya devam edeceklerdi. Düşes, düke, acaba gidip karşılamak doğru olur mu diye sordu; çünkü nedime kontesti, soylu bir kişiydi.

Dük cevap veremeden Sancho atıldı:

"Kontes olarak gidip karşılamanıza bir diyeceğim yok; ama nedime olarak, bence bir adım bile atmayın."

"Sana bu işe karış diyen mi oldu, Sancho?" dedi Don Quijote.

"Ama efendim," dedi Sancho, "benim karışmaya hakkım var; çünkü silâhtarınız olarak, nezaket kurallarını zat-ı âlinizin okulunda, yani dünyanın en nazik, en terbiyeli şövalyesinin okulunda öğrendim. Bu meselelerde, zat-ı âlinizin de dediği gibi, fazla kâğıt yüzünden de kaybedilir, az kâğıt yüzünden de; arif olan anlar."

"Sancho doğru söylüyor," dedi dük; "kontesi önce bir görelim, sonra ne kadar nezaket borçlu olduğumuzu anlarız."

Bu arada, davullar ve fifre, önceki şekilde geldiler.

Yazar bu kısa bölüme burada son verip, bu öykünün en dikkate değer serüvenlerinden birinin devamını anlatmak üzere yeni bir bölüme geçer.

OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Elemli Nedime, derdini anlatır

Hüzünlü müzisyenlerin ardından, bahçeye on iki nedime, iki sıra halinde girdiler; hepsi, görünüşe bakılırsa, tokaçlanmış ince yünlü kumaşlardan, geniş rahibe giysileri içindeydiler; başlarında, ince Hint pamuklusundan beyaz[1], cüppelerinin eteğine kadar uzanan başörtüleri vardı. Onların arkasından, silâhtar Ak Sakallı Trifaldín'in elinden tuttuğu Kontes Trifaldi gelmekteydi; üzerinde, pek nâdide, siyah, havları bükülmemiş şayaktan bir giysi vardı; bükülmüş olsa, her biri koca birer Martos nohutu iriliğinde pütürler çkardı ortaya. Elbisesinin eteği, kuyruğu veya ismi her neyse, üç parçalıydı; her birinin ucunu birer paj tutuyordu; pajlar da matem kıyafetleri giymişlerdi; üç parçanın oluşturduğu üç dar açı, görkemli ve matematiksel bir manzara arzetmekteydi. Parçalı eteği gören herkes, nedimeye bu yüzden *Kontes Trifaldi*, yani *Üç Etekli Kontes* dendiğine kanaat getirdi. Badincani, gerçekten de öyle olduğunu belirtir; topraklarında çok sayıda kurt olduğu için, asıl adı *Kontes Lobuna*'ymış[2]; o yörede senyörlerin, topraklarında en bol olan şeylerle anılması âdet olduğundan, topraklarında kurt yerine meselâ tilki bol olsa, *Kontes Zorruna*[3] olacakmış adı. Ne var ki bu kontes, değişik eteğinin hatırına, *Lobuna* adını bırakıp *Trifaldi* adını almış.

On iki nedimeyle kontes, tören adımlarıyla ilerlemekteydiler; yüzleri, siyah, ancak Trifaldín'inki gibi şeffaf değil, hiçbir şey göstermeyen kalın peçelerle örtülüydü.

Nedimeler alayı göründüğünde, dük, düşes, Don Quijote ve ağır geçit törenini izleyen diğer herkes, ayağa kalktı. On iki nedime iki sıra halinde durdular; Elemli Nedime, iki sıranın ortasından, hâlâ

1) Evli kadınlar için matem rengi siyah, dul kadınlar içinse, beyazdı.
2) *Lobo*: kurt
3) *Zorra*: tilki

Trifaldín'le elele, ilerledi. Bunun üzerine, dük, düşes ve Don Quijote, kendisini karşılamak üzere, on, on iki adım öne çıktılar. Kontes, diz çöktükten sonra yumuşak ve kibar olmaktan ziyade, boğuk, kaba bir sesle konuştu:

"Zat-ı âlilerinize yalvarırım, bu hizmetkârınıza, yani bu nedimenize bunca nezaket göstermeyin; zira kederim, icap eden karşılığı vermeme mani olacaktır. Tuhaf, bugüne kadar görülmemiş derdim, aklımı başımdan aldı, bilmediğim yerlere götürdü; çok uzak yerlere götürmüş olsa gerek, çünkü ne kadar ararsam arayayım, bulamıyorum aklımı."

"Saygıdeğer kontes," diye cevap verdi dük, "birazcık aklı olan herkes, görünüşünüzden değerinizi anlar; sadece görüntünüz, nezaketin en büyüğüne, kibarlığın gerektirdiği merasimlerin hepsine lâyık, hanımefendi."

Dük bu sözleri söyledikten sonra, kontesi elinden tutup ayağa kaldırdı ve götürüp düşesin yanıbaşına oturttu. Düşes de kendisini aynı nezaketle karşıladı.

Don Quijote susuyordu; Sancho, Kontes Tarifaldi'nin ve çok sayıdaki nedimelerin bazılarının yüzlerini çok merak ediyordu; ancak bu, kendi istekleriyle yüzlerini açmadan önce, mümkün olmadı.

Herkes kıpırtısız, sessiz bir bekleyiş içinde, sessizliği kimin bozacağını merak etmekteydi; ilk konuşan, Elemli Nedime oldu ve şu sözleri söyledi:

"Yüceler yücesi dük, güzeller güzeli düşes ve hazır bulunan son derece akıllı dinleyiciler, yiğitler yiğidi gönüllerinizin, olağanüstü derdimi, merhamet, cömertlik ve yakınlıkla karşılayacağından eminim. Çünkü derdim öyle bir dert ki, dünyanın en sertleşmiş yüreklerinin mermerini, elmasını, çeliğini yumuşatmaya kadirdir. Lâkin, derdimi size anlatmadan önce, öğrenmek istediğim bir malûmat var: Acaba şövalyeler şövalyesi, son derece La Mancha'lı Don Quijote ve silâhtarlar silâhtarı Panza, bu cemaat, bu meclis, bu topluluk içinde bulunuyorlar mı?"

Sancho herkesten önce davranıp, "Panza burada," dedi; "son derece Don Quijote de burada; yani bize her istediğinizi, son derece söyleyebilirsiniz, son derece elemli nedimeler nedimesi. Hepimiz size son derece hizmet etmeye hazır ve nâzırlar nâzırıyız."

Bu arada Don Quijote kalktı ve Elemli Nedime'ye hitaben, dedi ki:

"Kederli hanımefendi, eğer dertlerinize bir gezgin şövalyenin ce-

saretinin veya kuvvetinin çare bulması umut edilebilirse, bendenizin naçizane cesaret ve kuvveti, bütünüyle emrinize âmadedir. Ben La Mancha'lı Don Quijote'yim; işim, her türlü yardıma muhtaç olan herkese yardım etmektir. Bu sebeple de, hanımefendi, kimsenin teveccühünü kazanmanıza, mukaddemelere gerek yok; dertlerinizi doğrudan, dolaysız bir şekilde anlatabilirsiniz; sizi dinleyen kulaklar, bu dertlere çare bulamasalar da, acınızı paylaşacaklardır."

Bu sözleri duyan Elemli Nedime, Don Quijote'nin ayaklarına kapanmaya yeltendi, hattâ kapandı da; bir yandan hararetle ayaklarına sarılıyor, bir yandan da diyordu ki:

"Ey yenilmez şövalye! Gezgin şövalyeliğin temeli ve direği olan bu ayaklarla bu bacakların önünde yere kapanıyorum. Derdimin dermanını attığı adımlarda taşıyan bu ayakları öpmek istiyorum, ey büyük kahramanlıkları efsanevî Amadis'leri, Esplandian'ları ve Belianis'leri gölgede bırakan, karartan yiğit gezgin!"

Sonra Don Quijote'yi bırakıp Sancho Panza'ya döndü ve ellerini tutarak dedi ki:

"Ey sen, gelmiş geçmiş bütün çağların gezgin şövalye silâhtarlarının en vefalısı; iyiliği, hazır bulunan refakatçim Trifaldín'in sakalını geçen Panza! Yüce Don Quijote'ye hizmet etmekle, bu dünyada silâh kuşanmış bütün şövalyeler güruhuna hizmet etmiş sayılırsın, bununla iftihar edebilirsin. Sana yalvarırım, son derece vefalı iyiliğin adına, efendinle benim aramda aracılık yap; bu son derece alçakgönüllü, bahtsızlar bahtsızı kontesten lütfunu esirgemesin."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Sevgili hanımefendi, iyiliğimin, silâhtarınızın sakalı kadar çok olması, benim için pek önemli değil; önemli olan, bu dünyadan ayrılırken, ruhumun sakallı, bıyıklı olması.[4] Bu taraftaki sakallar benim hiç umurumda değil; ben bu numaralar, yalvarmalar olmadan da, zat-ı âlinize elinden gelen yardımı yapmasını rica ederim efendimden; bilirim beni sever, hele özel bir işi için bana ihtiyacı olduğu şu günlerde. Siz derdinizi anlatın, gerisini düşünmeyin; biz hallederiz."

Dükle düşes ve bu serüvenin kokusunu almış olanlar, bütün bunlara gülmekten katılıyor, Kontes Trifaldi'nin zekâsına ve rol kabiliyetine hayran oluyorlardı. Kontes tekrar yerine oturduktan sonra, dedi ki:

"Büyük Serendib'le Güney Denizi arasına düşen, Komorin Burnu'nun iki fersah ötesindeki meşhur Candaya Krallığı'nın kraliçe-

4) Halk arasında yaygın bir fıkrada, köse bir adamın, kendisiyle alay edenlere verdiği cevap.

si Doña Maguncia, efendisi ve senyörü Kral Archipiela ölünce dul kalmış, kızları Prenses Antonomasia, tahtın vârisi olmuştu. Prenses Antonomasia, benim himayem ve eğitimim altında büyüdü ve yetişti; ben annesinin en kıdemli ve en soylu nedimesiydim. Günler birbirini takip etti ve Prenses Antonomasia on dört yaşına geldi; o kadar mükemmel bir güzelliğe sahipti ki, tabiatın bu güzelliği artırması mümkün değildi. Zekâsı da yabana atılır cinsten değildi doğrusu! Güzel olduğu kadar akıllıydı da; güzelliği ise, dünyada birinciydi; kıskanç Fata ve zalim Parca'lar canını almadılarsa, hâlâ da öyle. Ama böyle bir şey olmuş olamaz; çünkü Tanrı, yeryüzünde böyle bir kötülüğe, dünyanın en güzel asmasının, korukken koparılmasına izin veremez. Benim kaba dilimde ifadesini bulamayan bu güzelliğe, hem yerli, hem yabancı, sayısız prens âşık oldu. Bunlardan biri, sarayda bulunan ve mevki sahibi olmayan bir şövalyeydi; gençliğine, cazibesine, çok sayıdaki beceri ve yeteneğine, zekâsının keskinliğine ve parlaklığına güvenerek, hayallerini bu güzellik doruğuna yöneltmeye cesaret etmişti. Zat-ı âlilerinize, izin verirseniz, şunu söylemek isterim ki, konuşturur gibi gitar çalardı, ayrıca şair ve müthiş bir dansçıydı ve öyle bir kuş kafesleri yapardı ki, sırf kafes yaparak, icap ederse hayatını kazanabilirdi. Bütün bu meziyet ve yetenekler, değil kırılgan bir genç kızı, bir dağı devirmeye yeter. Ne var ki, onun bütün cazibesi, kibarlığı, beceri ve yetenekleri, arsız haydut önce beni fethetme kurnazlığını göstermese, benim yavrumun sağlam kalesini ele geçirmeye yetmezdi. Fesat, kalpsiz serseri, önce benim gönlümü kazanıp rüşvetle irademi satın alarak, koruduğum kalenin anahtarlarını, kötü bir muhafız gibi kendisine teslim etmem için uğraştı. Sonuçta, bana verdiği çeşitli küçük mücevherler, takılarla pohpohlayarak irademe hâkim oldu; beni en çok etkileyen, dize getiren, bir gece, onun bulunduğu ara sokağa bakan bir kafesli pencerenin ardından dinlediğim şarkısı oldu. Yanlış hatırlamıyorsam, sözleri şöyleydi:

Tatlı bir düşmanım var benim,
yaralayan bir dert verdi ruhuma,
ne kadar çok acı çeksem de,
susarım, belli edemem ben ona.

Mısralar bana birer inci, sesi ise şurup gibi gelmişti. O günden beri de, bu ve buna benzer mısralar yüzünden başıma gelen felâketi gördükçe, şairlerin, dirlik düzenlik olan devletlerden, Platon'un nasihat ettiği

gibi, sürülmesi gerektiğini düşünüyorum; en azından kösnül olanların; çünkü onlar, Mantova Markisi gibi çocukları, kadınları eğlendirip ağlatan mısralar değil, insanın ruhunu yumuşak dikenler gibi delip geçen, yıldırım gibi giysisini yırtmadan ruhunu yaralayan, zekîce mısralar yazıyorlar. Bir başka seferinde de, şu şarkıyı söylemişti:

Gel ölüm, ama gizlice gel yanıma,
o kadar çok istiyorum ki ölmeyi,
sevinip dönmeyeyim hayata.

Ve buna benzer, şarkı olarak dinleyince insanı büyüleyen, yazılı olarak da hayran bırakan daha birçok küçük aşk şiiri. Peki, ya o zamanlar Candaya'da revaçta olan halk şarkılarını yazacak kadar alçalanlara ne demeli? O şarkılar ruhları yerinden hoplatır, kahkahalar kopartır, bedenleri huzursuz eder, kısacası, bütün duyuları cıva gibi harekete geçirirdi. İşte bu yüzden diyorum ki, saygıdeğer efendilerim, bu tür şairlerin, haklı olarak Kertenkele Adalarına[5] sürülmesi gerekirdi. Ama suç onlarda değil, onları öven sersemlerle, onlara inanan ahmaklarda; ben gerektiği gibi iyi bir nedime olsaydım, onun bayat ifadelerinden etkilenmez, 'Ölerek yaşıyorum, buzda yanıyorum, ateşte titriyorum, umutsuz bekliyorum, gidiyor, kalıyorum,' dediğinde ve buna benzer birçok imkânsız şeye inanmazdım. Ya bu şairlerin Arabistan'ın Anka Kuşunu, Ariadne'nin tacını, Güneş'in atlarını, Güney Denizi'nin incilerini, Etar'ın altınını, Pancaya'nın balsamını vaat etmelerine ne demeli? İşte kalemlerini en rahat oynattıkları konu budur; çünkü asla yerine getirmeyi düşünmedikleri, getiremeyecekleri bir vaatte bulunmaları kolaydır. Fakat ben konuyu nereye saptırıyorum? Vah benim kara bahtıma! Benimki nasıl bir delilik, nasıl bir şuursuzluk ki, benim kusurlarım hakkında söylenecek onca şey varken, başkalarının kusurlarını anlatıyorum? Tekrar vah diyorum, kötü talihime! Beni şiirler değil, kendi saflığım dize getirdi; müzik değil, kendi hafifliğim yumuşattı; Don Clavijo'nun, yani anlattığım şövalyenin yolunu açan, önündeki engelleri kaldıran, benim cehaletim, benim basiretsizliğimdi. Ve böylece, benim aracılığımla, Don Clavijo bir değil, birçok kez, gerçek kocası sıfatıyla, kendisi değil, benim tarafımdan aldatılan Antonomasia'nın odasına girebildi; çünkü her ne kadar günahkâr olsam da, kocası olmadan, kızın pabucunun tabanına dokunmasına izin vermezdim. Yo, hayır, katiyen olmaz! Benim aracılık ettiğim bu tür her olayda, önce evlilik

5) Kertenkele Adaları: Issız, hayalî adalar

olması şarttır. Bu olayda bir tek sorun vardı; o da, mevki sahibi olmayan Don Clavijo'yla dediğim gibi tahtın vârisi olan Prenses Antonomasia arasındaki eşitsizlikti. Bu karışık hâdise bir süre boyunca, benim akıllıca önlemlerim sayesinde gizli tutuldu; fakat sonra, Antonomasia'nın karnındaki şişkinliğin, bu sırrı hızla ortaya çıkarmakta olduğunu farkettim. Bu korkuyla, üçümüz kafa kafaya verdik ve kötü haber ortaya çıkmadan önce, Don Clavijo'nun, naibin huzurunda Antonomasia'yı istemesini kararlaştırdık; bu isteğine dayanak olarak, prensesin kendisiyle evlenmeye söz verdiğini belirttiği, benim dehamla kaleme alınmış öyle sağlam bir belge hazırladık ki, yerinden sarsmaya Samson'un bile gücü yetmezdi. Tasarıyı uygulamaya koyduk; naip belgeyi gördü; hanımefendinin ifadesini aldı; prenses her şeyi açık seçik anlattı ve bunun üzerine naip, prensesin gayet şerefli bir mahkeme görevlisinin evine yerleştirilmesini emretti..."

Sancho söze girip dedi ki:

"Candaya'da da mahkeme görevlileri, şairler ve halk şarkıları varmış madem, demek ki bütün dünya aynı. Yalnız lütfen biraz acele ediniz Señora Trifaldi; geç oldu; bu uzun hikâyenin sonunu öğrenmek için sabırsızlanıyorum."

"Pekâlâ," dedi Kontes.

OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM

Kontes Trifaldi, harikulâde, unutulmaz hikâyesine devam eder

Sancho'nun her sözü, düşesin ne kadar hoşuna gidiyorsa, Don Quijote'yi de o kadar çileden çıkarıyordu. Don Quijote Sancho'ya susmasını emretti; Elemli Nedime de hikâyesine devam etti:

"Nihayet, birçok soru ve cevaptan sonra, prenses ilk ifadesini hiç değiştirmeden, ısrarla diretince, naip Don Clavijo'nun lehine hüküm verip prensesi meşru karısı sıfatıyla kendisine teslim etti. Prenses Antonomasia'nın annesi Kraliçe Doña Maguncia buna o kadar öfkelendi ki, üç gün sonra gömdük kendisini."

"Ölmüştü herhalde," dedi Sancho.

"Pek tabii!" diye cevap verdi Trifaldín. "Candaya'da canlılar değil, ölüler gömülür."

"Saygıdeğer silâhtar," dedi Sancho, "bayılan bir kimsenin ölü zan-

nedilerek gömüldüğü olmuştur; bana öyle geliyor ki, Kraliçe Maguncia ölmek değil, bayılmak durumundaydı; hayatta olduktan sonra, çok şeyin çaresi bulunur; üstelik prensesin yaptığı da, bu kadar üzülmeyi gerektirecek kadar büyük bir çılgınlık değil. Prenses, pajlarından biriyle veya evdeki diğer hizmetkârlardan biriyle evlenmiş olsaydı, ki duyduğuma göre bunu yapan prensesler olmuş, o zaman tamiri mümkün olmayan bir hata işlemiş olurdu. Ama bize anlatıldığı kadar kibar ve akıllı bir şövalyeyle evlenmesi, doğruya doğru, sersemlik olsa da, sanıldığı kadar büyük bir şuursuzluk sayılmaz. Hazır bulunan, gerekirse bana tanıklık edecek olan efendimin kurallarına göre, tahsil görmüş kimseler nasıl piskopos olursa, şövalyeler, özellikle gezgin şövalyeler de kral veya imparator olabilir."

"Haklısın Sancho," dedi Don Quijote; "bir gezgin şövalye, iki damla talihi varsa eğer, dünyanın en büyük senyörü olmak için her türlü özelliğe sahiptir. Neyse, Elemli Hanımefendi hikâyesine devam etsin; bana öyle geliyor ki, şimdiye kadar tatlı olan hikâyenin acı bölümü var henüz anlatacağı."

"Hem de nasıl acı bir bölümü var!" diye cevap verdi kontes. "Öyle acı ki, onunla kıyaslandığında ebucehilkarpuzu tatlı, zakkum lezzetlidir. Kraliçe, dediğim gibi bayılmayıp öldü ve kendisini gömdük. Üzerini toprakla yeni örtmüş, son vedamızı etmiştik ki,

quis talia fando temperet a lacrymis?[1]

kraliçenin mezarının üstünde, Dev Malambruno, tahta bir ata binmiş olarak peydahlandı; Maguncia'nın kuzeni olan bu dev, zalim olduğu gibi büyücüydü de; ilmini kullandı ve kuzininin intikamı, Don Clavijo'nun cüretinin cezası ve Antonomasia'nın aşırılığının karşılığı olarak, ikisini, mezarın üzerinde büyüledi. Kızı tunçtan bir maymuna dönüştürdü; oğlanı da, bilinmeyen bir madenden, korkunç bir timsaha; ikisinin arasında da, yine madenden bir kitabe yükselmekte; üzerinde, Süryanice bir yazı var. Candaya lisanına, daha sonra da İspanyolca'ya çevrilen yazı şöyle diyor: *Yiğit La Mancha'lı, benimle teke tek dövüşmeye gelinceye kadar, bu iki cüretkâr âşık eski hallerine dönemeyecektir; bu görülmemiş serüveni, talih sadece ve sadece onun yüce cesaretine ayırmıştır.* Malambruno büyüyü tamamladıktan sonra, geniş, devâsâ bir palayı kınından çıkardı ve beni saçlarımdan yakalayarak boğazımı deşecek, kellemi uçuracakmış gibi yaptı. Allak bullak oldum; sesim boğazımda

1) Kim tutabilir gözyaşlarını bunu duyunca?

düğümlendi; müthiş korktum. Her şeye rağmen, bütün gücümü topladım ve titreyen, acıklı bir sesle öyle şeyler söyledim ve o kadar çok konuştum ki, bu sert cezadan vazgeçti. Ardından, saraydaki bütün nedimeleri, yani burada hazır bulunan hanımları çağırtıp karşısına topladı; suçumuzu abartarak anlattıktan, nedimelerin mizacıyla, kötü huyları ve daha da beter entrikalarıyla ilgili iftiralarda bulunduktan ve sadece bana ait olan suçu hepimize yükledikten sonra, bize ölüm cezası değil, ağır, sefil bir ölüme sebep olacak uzun süreli cezalar vermek istediğini söyledi. Bu sözlerini bitirdiği anda, hepimiz, yüzlerimizdeki gözeneklerin açıldığını hissettik; sanki bütün yüzümüze iğneler batıyor gibiydi. Hemen ellerimizi yüzümüze götürdük ve şimdi göreceğiniz durumda bulduk kendimizi."

Bunun üzerine, Elemli Nedime ve diğer nedimeler, yüzlerini örten peçeleri kaldırıp çehrelerini açığa çıkardılar; hepsi sakallarla kaplıydı; kimi sarı, kimi siyah, kimi beyaz, kimi de kızıl. Bu görüntü karşısında, dük ve düşes büyülenmiş, Don Quijote'yle Sancho dehşete düşmüş, bütün hazır bulunanlar da afallamış gibiydi.

Kontes Trifaldi sözlerine devam etti:

"İşte Malambruno denen o kötü niyetli alçak, bizi bu şekilde cezalandırdı; yumuşacık yüzlerimizi bu sert kıllarla kapladı. Keşke o dev palasıyla kafalarımızı kesseydi de, yüzümüzün ışığını bu yapağılarla karartmasaydı. Bir düşünün, saygıdeğer efendilerim (şimdi söyleyeceklerimi iki gözüm iki çeşme söylemem gerekirdi; ama derdimizi düşünmekten, şu ana kadar deryalar dolusu gözyaşı akıtmaktan, gözlerimiz saman çöpü gibi kupkuru kaldı; bu yüzden ağlamadan söyleyeceğim); diyeceğim şu ki: Sakallı bir nedime nereye gidebilir? Hangi baba, hangi anne ona acır? Kim yardım eder ona? Teni pürüzsüzken, yüzü bin türlü ilâçla, losyonla işkence görürken bile onu seven zor bulunduğuna göre, suratı bir orman olarak ortaya çıkınca ne yapar? Ah benim kader arkadaşım nedimeler, bizim doğduğumuz an, ne lânetli bir anmış!"

Bu sözleri söyledikten sonra, bayılma emareleri gösterdi.

KIRKINCI BÖLÜM

Bu serüvenle ve unutulmaz hikâyeyle ilişkili, bağlantılı şeylere dair

Doğrusunu söylemek gerekirse, buna benzer hikâyelerden hoşlanan herkesin, hikâyenin ilk yazarına, Seyyid Hâmid'e, hikâyeyi bütün teferruatıyla anlatmaya özen gösterdiği, açık seçik belirtmediği tek ayrıntı bırakmadığı için müteşekkir olması gerekir. Yazar düşünceleri tasvir etmiş, hayalleri açığa çıkarmış, dile getirilmeyen soruları cevaplandırmış, şüpheleri ortadan kaldırmış, tartışmaları sonuçlandırmış, en titiz gözlerin üzerinde durabileceği minnacık ayrıntıları açıklığa kavuşturmuştur. Ey olağanüstü yazar! Ey talihli Don Quijote! Ey meşhur Dulcinea! Ey sevimli Sancho Panza! Hepiniz birlikte ve ayrı ayrı, sonsuz çağlar boyunca yaşayın, insanları daima memnun edin, eğlendirin.

Hikâyede anlatıldığına göre, Sancho, Elemli Nedime'nin bayıldığını görür görmez, dedi ki:

"Namuslu bir adam olarak, atalarım olan bütün Panza'ların ruhu üzerine yemin ederim, bunun gibi bir serüveni daha önce ne gördüm, ne duydum, ne efendim anlattı, ne de onun hayalinden geçti. Senin gibi büyücüyü, devi şeytanlar götürsün Malambruno – lânet okumak istemiyorum. Bu günahkârlara sakal kondurmaktan başka verecek ceza bulamadın mı? Sakal konduracağına burunlarının yarısını kesip koparsan, genizden konuşurlardı ama, onlar için daha iyi olmaz mıydı? Bahse girerim, sakallarını tıraş ettirecek paraları bile yoktur."

"Gerçekten de öyle efendim," diye cevap verdi on iki nedimeden biri; "tıraş olacak paramız yok. Bu yüzden bazılarımız tasarruf olsun diye şöyle bir çare bulduk: Yapışkan şeritler kullanıyoruz; yüzümüze bunları yapıştırıp birden çekince, tenimiz taştan havanın dibi gibi pürüzsüz oluyor. Candaya'da evden eve dolaşıp kadınların tüylerini, kaşlarını alan, kadınların kullandığı çeşitli karışımları hazırlayan kadınlar vardır; ama biz kraliçenin nedimeleri olarak onları asla eve almadık; çünkü bu kadınların çoğu, kendileri artık taraf olamadıklarından, aracı olmuşlardır. Señor Don Quijote bizi bu dertten kurtarmadığı takdirde, bizi mezara sakallı götürecekler."

"Ben sizin derdinize çare bulamazsam, kendi sakalımı Magripliler ülkesinde[1] yolarım," dedi Don Quijote.

1) Magripliler'in birçoğu tıraş olmayı hamallara ve serserilere yakıştırdıklarından sakal uzatırlardı.

Bu sırada Kontes Trifaldi ayıldı ve dedi ki:

"Yiğit şövalye, vaadiniz baygın haldeyken kulaklarımda çınladı; ayılmamı, kendime gelmemi sağladı. Size tekrar yalvarıyorum; yenilmez gezgin, baş eğmez şövalye, bu cömert vaadinizi gerçekleştirin."

"Elimden geleni yapacağım," diye cevap verdi Don Quijote; "ne yapmam gerektiğini söyleyin hanımefendi, emrinize âmadeyim."

"Candaya Krallığı buradan, karadan gidilirse, üç aşağı, beş yukarı, beş bin fersah mesafededir," dedi Elemli Nedime. "Ama havadan, düz gidilirse, üç bin iki yüz yirmi yedi fersah uzaktadır. Ayrıca şunu da söyleyeyim: Malambruno bana, bizi kurtaracak olan şövalyeyi talih karşıma çıkardığında, kendisine kiralık atlardan çok daha üstün, çok daha iyi huylu bir at göndereceğini söyledi; yiğit Pierre güzel Magalona'yı kaçırdığında bindikleri tahta atın ta kendisini. Bu at, alnındaki gem vazifesi gören küçük bir takozla idare edilir; havada öyle bir hızla uçar ki, gören, şeytanlar götürüyor zanneder. O atı Bilge Merlin'in yaptığı söylenir; yaptığı atı, arkadaşı Pierre'e ödünç vermiş; o da atla müthiş yolculuklar yapmış; daha önce de dediğim gibi güzel Magalona'yı kaçırıp terkisinde havada uçurarak götürmüş; yerden onları seyreden herkesin ağzı açık kalmış. Merlin atı sadece sevdiği kişilere veya karşılığında çok büyük bir bedel ödeyenlere ödünç veriyormuş; bilindiği kadarıyla, yiğit Pierre'den sonra, bugüne kadar bir başkası da binmemiş bu ata. Malambruno, ilmi sayesinde atı ele geçirdi; zaman zaman, dünyanın çeşitli yerlerine yaptığı yolculuklarda kullanıyor. Bugün burada, yarın Fransa'da, ertesi gün Potosi'de. İşin ilginç tarafı, bu at ne yer, ne uyur, ne de nal eskitir; kanatları olmadığı halde, havada öyle rahvan koşar ki, sırtında taşıdığı kişinin elinde bir bardak su olsa, tek damlası dökülmez; öyle sarsmadan, kayarak yol alır. Bu yüzden de güzel Magalona ona binmeyi çok severmiş."

Sancho bunun üzerine dedi ki:

"Sarsmadan, kayarak yol almada benim karakaçanın üstüne yoktur; evet, havada gitmez ama, karada dünyanın bütün rahvan atlarıyla yarıştırabilirim kendisini."

Herkes güldü; Elemli Nedime sözlerine devam etti:

"İşte bu at, Malambruno bizim bu dertten kurtulmamıza razı olduğu takdirde, akşam olduktan en fazla yarım saat sonra, karşımızda olacak; çünkü kendisi bana, aradığım şövalyeyi bulduğumda, bunun işareti olarak, şövalyenin bulunduğu yere, büyük bir süratle atı göndereceğini söyledi."

"Bu ata kaç kişi binebiliyor?" diye sordu Sancho.

Elemli Nedime cevap verdi:

"İki kişi: biri eyere, öteki terkisine; genellikle, kaçırılan bir genç kız yoksa eğer, bu iki kişi, şövalye ve silâhtarı oluyor."

"Bir şeyi merak ediyorum, Elemli Hanımefendi," dedi Sancho, "bu atın adı ne acaba?"

"Adı," dedi Elemli Nedime, "Bellerophontes'in atı gibi Pegasos değil; Büyük İskender'inki gibi Bukephalus da değil; Çılgın Orlando'nun atı gibi Brilladoro da değil, Renaud de Montauban'ın atı gibi Bayarte de; ne Ruggiero'nunki gibi Frontino, ne de Güneş'in atları gibi Bootis veya Peirithoos; son Got kralı bahtsız Rodrigo'nun, hayatını ve krallığını kaybettiği savaşa girerken bindiği at gibi Orelia da değil."

"Bahse girerim," dedi Sancho, "bu kadar meşhur atların ünlü adlarını koymadıklarına göre, efendimin, adı geçen atların hepsinden üstün olan atı Rocinante'nin de adını vermemişlerdir kendisine."

"Doğru," dedi sakallı kontes; "ama yine de kendisine çok yakışan bir adı var; adı Rüzgâr Clavileño[2]; tahtadan oluşuna, alnındaki küçük takoza ve rüzgâr gibi gidişine çok uygun bir isim. Yani isim konusunda, meşhur Rocinante'yle pekâlâ rekabet edebilir."

"İsmi hoşuma gitmedi diyemem," diye cevap verdi Sancho; "ama nasıl bir gemle, nasıl bir dizginle idare ediliyor?"

"Söyledim ya," dedi Kontes Trifaldi; "alnındaki küçük takozla; ata binen şövalye, takozu değişik yönlere çevirerek istediği gibi yol alıyor; ister havadan, ister neredeyse yere sürtünerek, ister ortadan - ki iyi düşünülmüş bütün harekâtlarda istenen, olması gereken, budur."

"Şu atı görmek isterdim," dedi Sancho; "ama benim onun üstüne, eyerine, veya terkisine bineceğimi düşünmek, karaağaçtan armut beklemek olur. Ben zaten karakaçanımın üstünde, altımda ipekten daha yumuşak bir semerle zor duruyorum, kalkmış benden tahtadan bir terkide mindersiz, yastıksız gitmemi istiyorlar! Doğrusu ben kimsenin sakalı yüzünden morarmaya niyetli değilim; herkes nasıl becerebiliyorsa öyle tıraş olsun; ben bu kadar uzun bir yolculukta efendime eşlik etmeyi düşünmüyorum. Üstelik benim bu sakalların tıraşında, Señora Dulcinea'nın büyüsünün çözülmesindeki gibi bir rolüm olmasa gerek."

"Var arkadaşım," diye cevap verdi Kontes Trifaldi; "hattâ siz olmadan, anladığım kadarıyla hiçbir şey yapmamız mümkün değil."

"Kral adına!" dedi Sancho. "Efendilerinin serüvenleriyle silâhtarların ne ilgisi var? Bütün kahramanlıkların şanı onların, zahmeti bizim

2) *clavija*: takoz, *leño*: odun

mi olacak? Yüce Tanrım! Tarihçiler, 'Falanca şövalye, falanca serüveni, silâhtarı falancanın yardımıyla, başarıyla sonuçlandırmıştır; başarısını bu yardıma borçludur...' deseler, gene neyse. Ama kuru kuru şöyle derler: 'Üç Yıldızlı Don Paralipomenón, altı canavarlar serüvenini başarıyla sonuçlandırdı.' Her an yanında olan silâhtarının adını bile anmazlar; öyle biri yokmuş gibi! Saygıdeğer efendilerim, tekrar söylüyorum: Efendim isterse tek başına gidebilir, hayırlı yolculuklar; ben burada düşes hanımefendinin yanında kalacağım. Efendimin, döndüğünde, Señora Dulcinea meselesini çok daha iyi bir durumda bulması mümkün; çünkü boş vakitlerimde kendimi öyle bir kırbaçlamayı düşünüyorum ki, yanık izi gibi üstünde tüy bitmesin."

"Ne olursa olsun, efendinize eşlik etmeniz lâzım, sevgili Sancho; bunu sizden iyi insanlar rica ediyor; sizin gereksiz korkunuz yüzünden bu hanımların yüzlerinin böyle kalabalık kalması hiç doğru olmaz."

"Tekrar kral adına diyorum!" dedi Sancho. "Bu hayır, iffetli bakireler veya öksüz kız çocukları için işleniyor olsa, insan her türlü zahmete katlanır; ama nedimelerin sakalını yok etmek için katlanılmaz doğrusu! En büyüğünden en küçüğüne, en kırıtkanından en yapmacığına hepsini sakallı görsem umurumda değil."

"Nedimelere karşı çok haşinsiniz, dostum Sancho," dedi düşes; "Toledo'lu eczacının fikrine fazla kapılmışsınız. Doğrusunu isterseniz, hiç de hakkınız yok; benim evimde öyle nedimeler vardır ki, dünyanın bütün nedimelerine örnek olabilirler; işte ispatı, Doña Rodríguez karşınızda."

"Zat-ı âliniz ne kadar söyleseniz az," dedi Rodríguez. "Tanrı her şeyin doğrusunu biliyor; biz nedimeler, iyi de olsak kötü de, sakallı da, tüysüz de, bizi de diğer kadınlar gibi anamız doğurdu. Tanrı bizi yeryüzüne getirdiğine göre, sebebini kendisi biliyordur; ben kimsenin sakalına değil, O'nun merhametine sığınırım."

"Beni dinleyiniz lütfen, Señora Rodríguez, Señora Trifaldi ve diğer nedimeler," dedi Don Quijote; "Tanrı'nın derdinize merhametle yaklaşacağı umudunu taşıyorum; Sancho ben ne emredersem onu yapacaktır. Clavileño bir an önce gelse de Malambruno'yla karşılaşsam; eminim ki benim Malambruno'nun kafasını omuzlarından biçeceğim kolaylıkla zat-ı âlilerini tıraş edebilecek bir ustura bulunmaz. Tanrı kötülere katlanır ama sonsuza kadar değil."

"Ah!" dedi bunun üzerine Elemli Nedime. "Yiğit şövalye, gökyüzündeki bütün yıldızlar sizi korusun, ruhunuza güç ve cesaret versin ki,

eczacıların nefret ettiği, silâhtarların çekiştirdiği, pajların dolandırdığı, iftiralar ve hakaretler altında ezilen nedimeler soyunun koruyucusu, kurtarıcısı olun. Lânet olsun gençliğinin baharında nedime olacağına rahibe olmayan zavallıya. Biz nedimeler o kadar kara bahtlıyızdır ki, baba tarafından doğrudan Truva'lı Hektor'un soyundan bile gelsek, hanımlarımız yine kendilerinin kraliçe olduğunu göstermek için bize *sen* demekten geri durmazlardı. Ey Dev Malambruno, sen ki büyücü olduğun halde sözünü daima tutarsın, gönder artık bize benzersiz Clavileño'yu; bitsin artık bu çilemiz! Sıcaklar bastırdığında bizim bu sakallarımız hâlâ duruyor olursa, vay halimize!"

Kontes Trifaldi bu sözleri öyle acıklı söyledi ki, bütün hazır bulunanlar gözyaşı döktüler; Sancho'nun bile gözleri doldu ve içinden, o muhterem yüzlerdeki tüylerin kırpılması için dünyanın öbür ucuna gitmesi gerekse de, efendisine eşlik etmeye karar verdi.

KIRK BİRİNCİ BÖLÜM

Clavileño'nun gelişine ve bu uzun serüvenin sonuna dair

Bu sırada hava kararmış, meşhur at Clavileño'nun geleceği saat yaklaşmıştı; atın gelmesi geciktikçe, Don Quijote endişeleniyor, Malambruno atı göndermediğine göre, ya bu serüvenin kendi alınyazısı olmadığını, ya da Malambruno'nun kendisiyle teke tek dövüşe girmeye cesaret edemediğini düşünüyordu. Fakat birdenbire bahçeden içeri dört vahşî girdi; hepsi yeşil sarmaşıklarla kaplıydılar; omuzlarında, kocaman, tahtadan bir at taşımaktaydılar. Atı dört ayağının üzerine, yere bıraktılar; vahşîlerden biri dedi ki:

"Cesareti olan bu âletin üzerine binsin."

"Ben binmem," dedi Sancho; "ne cesaretim var, ne de şövalyeyim."

Vahşî sözlerine şöyle devam etti:

"Varsa, silâhtarı da terkisine binsin ve yiğit Malambruno'ya güvensin; zira kendisine onunkinden başka bir kılıç kalkmayacak; başka birisinden bir kötülük gelmeyecek. Yapılacak tek şey, boynundaki şu küçük takozu çevirmek; at kendilerini havadan, Malambruno'nun beklediği yere götürecektir. Yalnız, yolculuk sırasında yükseklikten başları dönmesin diye, at yolculuğun bittiğinin işareti olarak kişneyinceye kadar, gözlerinin bağlı olması şart."

Bu sözlerin üzerine dört vahşî, Clavileño'yu bırakıp zarif hareketlerle geldikleri yerden gittiler. Elemli Nedime atı görür görmez, neredeyse gözlerinde yaşlarla Don Quijote'ye dedi ki:

"Yiğit şövalye, Malambruno'nun sözü doğru çıktı; at geldi; sakallarımız uzuyor; her birimiz ayrı ayrı, sakallarımızın tek tek her teliyle sana yalvarıyoruz, bizi kırk, tıraş et; tek yapacağın, silâhtarınla birlikte atın üzerine binip yolculuğa hayırlısıyla başlamak."

"Saygıdeğer Kontes Trifaldi, bunu büyük bir memnuniyetle, seve seve yapacağım; oyalanınamak için ne yanıma bir çıkın alacağım, ne de mahmuzlarımı takacağım; çünkü sizin ve bütün bu nedimelerin yüzlerinizi tertemiz, pürüzsüz görmeye can atıyorum."

"Ben ne seve seve, ne sevmeye sevmeye, kesinlikle yapmayacağım böyle bir şeyi," dedi Sancho. "Ben bu atın terkisine binmeden bu kırkılma işlemi olamıyorsa, efendim kendisine eşlik edecek başka bir silâhtar, bu hanımlar da yüzlerini temizlemenin başka bir yolunu bulsunlar. Ben büyücü değilim; havada uçmaktan hoşlanmam. Benim cezire halkı, valilerinin havalarda dolaştığını duysa ne der? Bir şey daha var: Buradan Candaya'ya üç bin küsur fersah olduğuna göre, at yorulur veya dev sinirlenirse, dönüşümüz beş, altı yıl sürer; o zamana kadar dünyada beni tanıyan cezire mezire kalmaz. Bilirsiniz, tehlikenin büyüğü gecikmektir denir; su akarken testiyi doldurmak gerekir; saygıdeğer hanımların sakallarından özür dilerim; evli evinde, köylü köyünde; demek istiyorum ki, ben bunca ikram gördüğüm bu evde, senyöründen, vali olmak gibi büyük bir lütuf beklediğim bu evde kalıyorum."

Dük buna şöyle cevap verdi:

"Arkadaşım Sancho, benim size vaat ettiğim cezire ne menkuldür, ne de kaçak; toprağın derinliklerine öyle kök salmıştır ki, iki üç çekiştirmeyle yerinden oynamaz, kıpırdamaz. Siz de, benim gibi gayet iyi biliyorsunuz ki, bu tip önemli mevkilerin hepsi, az veya çok, bir rüşvet karşılığı elde edilmektedir; benim de bu cezire valiliğine karşılık olarak istediğim, sizin efendiniz Don Quijote'yle gidip bu unutulmaz serüveni sonuçlandırmanız. Clavileño'nun üzerinde, ondan beklenen hızla da gelseniz, aksilikler yüzünden yaya, hacılar gibi handan hana gezerek de gelseniz, döndüğünüzde cezirenizi bıraktığınız yerde bulacaksınız; cezire halkı sizi valileri olarak her zamanki kadar istekle karşılayacak; benim de kararım değişmeyecek. Sakın bundan kuşku duymayın Señor Sancho; aksi takdirde, size hizmet etme isteğime ciddî bir hakarette bulunmuş olursunuz."

"Bu kadarı yeter efendim," dedi Sancho; "ben zavallı bir silâhtarım, bunca nezaketi benim omuzlarım taşımaz. Efendim ata binsin; benim de gözlerimi bağlayın, benim için Tanrı'ya dua edin. Bir de şunu söyleyin: Bu yüksek semalarda yol alırken, Tanrı'ya dua edebilir miyim, meleklere yardım etsinler diye yakarabilir miyim?"

Kontes Trifaldi buna şöyle cevap verdi:

"Tanrı'ya veya dilediğiniz herhangi birine dua edebilirsiniz tabii ki Sancho; Malambruno büyücü olmakla birlikte Hıristiyan'dır ve büyülerini büyük bir bilgelikle, ihtiyatla, kimseye bulaşmadan gerçekleştirir."

"Haydi öyleyse," dedi Sancho; "Tanrı ve Kutsal Gaeta Teslisi bana yardımcı olsun!"

"Unutulmaz tokaçlar serüveni dışında Sancho'nun bu kadar korktuğunu hiç görmemiştim," dedi Don Quijote. "Benim de kimileri gibi bâtıl inançlarım olsaydı, Sancho'nun korkusu benim de biraz içimi gıdıklardı. Her neyse, gelin buraya Sancho; saygıdeğer beyefendilerin izniyle, sizinle özel olarak konuşmak istiyorum biraz."

Sonra Sancho'yu bahçedeki birtakım ağaçların arasına çekip iki elini tutarak dedi ki:

"Kardeşim Sancho, görüyorsun önümüzde uzun bir yolculuk var; ne zaman döneceğimizi, işimizin bize ne kadar vakit ve imkân tanıyacağını Tanrı bilir. İşte bu yüzden, senin şimdi, yol için gerekli bir şeyi almaya gidermiş gibi odana gidip, bir çırpıda vurmak zorunda olduğun üç bin üç yüz kırbacın en azından beş yüzlük taksidini aradan çıkarmanı istiyorum; bir işe başlamak, yarı bitirmek sayılır."

"Yüce Tanrım!" dedi Sancho. "Zat-ı âlinizin şuuru yerinde değil herhalde efendim. 'Görüyorsun gebeyim, bekâret soruyorsun!' derler ya, onun gibi tıpkı. Tam şimdi çıplak tahtanın üstünde yola çıkacakken popomu morartmamı mı istiyorsunuz efendim? Doğruya doğru, haksızlık ediyorsunuz. Şimdi gidip şu nedimeleri kırkalım; ben şeref sözü veriyorum, döndüğümüzde sorumluluğumu yerine getirmek için öyle acele edeceğim ki, zat-ı âliniz de memnun kalacaksınız. Daha fazla konuşmayacağım."

Don Quijote şöyle cevap verdi:

"Sevgili Sancho, bu sözün üzerine, içim rahat gidiyorum; sözünü tutacağını düşünüyorum; çünkü aslında aptal olmakla birlikte müstakim adamsındır."

"Hiç müstahak değilim bu lâflara aslında," dedi Sancho, "ama gerçekten aptal olsam bile, sözümü tutardım."

Bu konuşmanın üzerine Clavileño'ya binmek üzere döndüler; binerken Don Quijote dedi ki:

"Gözünüzü bağlayın ve binin Sancho; bu kadar ırak bir diyardan bizi çağırtan kişi, kendisine güvenen birini aldatarak kazanacağı iki paralık şöhret uğruna bizi kandıracak değil. Her şey tahminlerimin aksine gelişse bile, bu serüvene atılmış olmanın şanına hiçbir kötülük gölge düşüremez."

"Gidelim efendim," dedi Sancho; "bu hanımların sakallarıyla gözyaşları kalbime batıyor; tenlerini eskisi gibi pürüzsüz görene kadar yediğim her lokma boğazıma dizilecek. Önce zat-ı âliniz binip gözünüzü bağlayın; ben terkisine bineceksem, eyere oturan önce binecek mecburen."

"Doğru söylüyorsun," diye cevap verdi Don Quijote.

Sonra cebinden bir mendil çıkardı ve Elemli Nedime'den gözlerini sıkıca bağlamasını rica etti; gözleri bağlandıktan sonra çözüp dedi ki:

"Yanlış hatırlamıyorsam, Vergilius'ta okumuştum: Truva'nın Palladion'u, Yunanlılar'ın tanrıça Pallas'a sundukları bir tahta attı; içine doldurulan silâhlı savaşçılar, Truva'nın mahvına sebep olmuşlardı; bu yüzden önce Clavileño'nun karnında ne var diye baksak iyi olur."

"Buna gerek yok," dedi Elemli Nedime; "ben ona güveniyorum; Malambruno'nun da kötü veya hain olmadığını biliyorum. Hiç çekinmeden binebilirsiniz Señor Don Quijote, bir şey olursa, sorumluluğu bana aittir."

Don Quijote, güvenliği konusunda ne söylese, cesaretine gölge düşüreceğini düşündü ve bunun üzerine, daha fazla münakaşa etmeyip Clavileño'nun üzerine bindi; takozu denedi, kolayca dönüyordu. Üzengisi olmadığı için bacakları aşağı sarkıyor, Flaman halılarında, Romalılar'ın zaferlerini anlatan resimlerdeki, işlemelerdeki kahramanlara benziyordu. Sancho da istemeye istemeye, ağır ağır bindi ve atın terkisine mümkün olduğunca yerleşmeye çalışıp yumuşak değil, aksine oldukça sert buldu. Bunun üzerine, dükten, mümkünse kendisine bir minder veya yastık temin etmelerini rica etti; saygıdeğer düşesin divanından da olabilirdi, bir pajın yatağından da, farketmezdi; atın terkisi tahta değil, mermerdi âdeta.

Kontes Trifaldi bunun üzerine Clavileño'nun, kendisine herhangi bir türden veya cinsten süs takılınasına tahammülü olmadığını söyledi. Ama isterse, kadınlar gibi yan binebilirdi; o zaman sertliği o kadar hissetmezdi. Sancho dediğini yaptı ve kalanlara 'elveda' deyip gözlerini

bağlattı. Gözleri bağlandıktan sonra çözüp bahçedeki herkese sevgiyle, gözlerinde yaşlarla baktı ve bu badirede kendisine birer Rabbın duası ve birer Ave Maria'yla yardım etmelerini istedi; kendileri benzer badirelere düştüklerinde Tanrı'nın onlar için aynı şekilde dua edecek birini bulacağını söyledi. Don Quijote bunun üzerine dedi ki:

"Serseri, darağacında mısın, hayatının son dakikalarında mısın ki böyle yalvarıyorsun? Vicdansız, ödlek herif, tarihler yalan söylemiyorsa güzel Magalona'nın mezara değil, Fransa tahtına giderken bindiği yer değil mi bindiğin? Yol arkadaşın olan ben, şimdi benim oturduğum yerde oturan yiğit Pierre'le yarışamaz mıyım? Bağla gözlerini sefil yaratık, göğsündeki korku sakın ağzına çıkmasın; en azından benim huzurumda."

"Bağlayın gözlerimi," dedi Sancho; "madem Tanrı'ya dua etmem istenmiyor, benim için dua edilmesi de istenmiyor, karşımıza bir şeytan ordusu çıkar, onlarla birlikte kendimizi Peralvillo'da[1] buluruz diye korkmamda şaşılacak ne var?"

Gözlerini bağladılar; Don Quijote artık hazır olduklarına kanaat getirip takozu çevirdi; parmakları takoza dokunduğu anda, bütün nedimeler ve diğer hazır bulunanlar, haykırmaya başladılar:

"Tanrı yolunu açık etsin, yiğit şövalye!"

"Tanrı'ya emanet ol, gözüpek silâhtar!"

"İşte havalandınız, ok gibi süratle ilerliyorsunuz!"

"Yerden size bakan herkesin ağzını açık bıraktınız!"

"Sıkı tutun yiğit Sancho, sallanıyorsun! Aman düşme; düşersen, babası Güneş'in arabasını sürmeye kalkan cüretkâr delikanlıdan beter olursun!"

Sancho bu haykırışları duydu; efendisine iyice yanaşıp sımsıkı kucaklayarak dedi ki:

"Efendim, bunlar havada uçtuğumuzu söylüyorlar, ama sesleri buraya geliyor, sanki yanıbaşımızda konuşuyorlar, nasıl olur?"

"Sen ona bakma Sancho; bu uçuş ve buna benzer şeyler, olağanın çok dışında olduklarından, bin fersahtan da her istediğini görüp duyabilirsin. O kadar sıkma, düşüreceksin beni. Gerçekten, niye telâşlandığını, neden korktuğunu hiç anlamıyorum; rahatlıkla yemin edebilirim ki, hayatım boyunca bu kadar sarsmadan giden bir ata hiç binmedim; yerimizden kıpırdamıyoruz âdeta. Şu korkuyu at üstünden, arkadaşım; her şey mükemmel; pupa yelken gidiyoruz."

1) Peralvillo: Ciudad Real yakınında, Santa Hermandad'ın yörede kanuna karşı gelenlere işkence yaptığı köy.

"Gerçekten öyle," dedi Sancho; "şu yan taraftan öyle sert bir rüzgâr esiyor ki, sanki bin körükten hava çıkıyor."

Sahiden de öyleydi; iri körüklerle rüzgâr estiriliyordu. Dük, düşes ve kâhya, bu serüveni o kadar güzel tasarlamışlardı ki, mükemmel olsun diye ne gerekiyorsa yapılmıştı.

Don Quijote rüzgârı hissedince dedi ki:

"Dolunun, karın oluştuğu havanın ikinci kuşağına gelmiş olmalıyız muhakkak Sancho; gökgürültüsü, şimşek ve yıldırım ise, üçüncü kuşakta oluşur. Bu hızla yükselmeye devam edersek, çok geçmeden ateş kuşağına varacağız; fazla yükselip yanmayalım diye bu takozu ne tarafa çevirmem gerektiğini bilemiyorum."

Bu arada, uzaktan, bir sopanın ucuna bağlı, kolayca yakılıp söndürülen üstüpülerle, ikisinin yüzlerini ısıtıyorlardı. Isıyı hisseden Sancho, dedi ki:

"İki gözüm çıksın, ateş kısmına geldik bile - ya da çok yaklaştık. Sakalımın yarısı kavruldu; ben gözümü açıp nerede olduğumuza bakayım diyorum efendim."

"Sakın açma," dedi Don Quijote. "Doktor Torralba'nın gerçek öyküsünü hatırla: Şeytanlar kendisini bir sopaya bindirip gözleri bağlı, havada uçurmuşlardı; on iki saatte Roma'ya varmış, Torre di Nona'da, şehrin bir sokağında yere inmiş, bütün yıkımı, Bourbon Dükü'nün ölümünü seyretmişti. Sabahına, Madrid'e dönmüş, bütün gördüklerini anlatmıştı. Yine kendi söylediğine göre, havada uçarken şeytan gözlerini açmasını emretmiş; o da açmış, ayı o kadar yakınında görmüş ki, elini uzatsa dokunabilirmiş; başı döner diye yere bakmaktan korkmuş. Dolayısıyla Sancho, gözlerimizi açmamıza gerek yok; sorumluluğu altında olduğumuz kişi, bizimle ilgilenir. Belki de, yükselip yükselip balıkçılın tepesine inen doğan veya çakır misali, Candaya Krallığı'nın üzerine hızla inmek üzere yükseliyoruzdur. Bize, bahçeden ayrılalı daha yarım saat bile olmadı gibi geliyorsa da, inan bana çok fazla yol almış olmalıyız."

"Bilemeyeceğim," diye cevap verdi Sancho Panza; "bildiğim bir tek şey var; o da, Señora Magallanes mi, Magalona mı, neyse, bu terkiden memnun kalmışsa, etleri pek yumuşak değilmiş demek ki."

İki yiğidin bütün bu konuşmalarını dük, düşes ve bahçedeki herkes duymakta ve müthiş zevk almaktaydı. Bu akla sığmaz, mükemmel serüveni sonuçlandırmak üzere, Clavileño'yu kuyruğundan üstüpülerle tutuşturdular; atın içi maytaplarla dolu olduğundan, tuhaf bir gürültüy-

le havaya uçtu ve Don Quijote'yle Sancho Panza, yarı kavrulmuş halde yere düştüler.

Bu sırada bahçede bulunanlardan Kontes Trifaldi'yle sakallı nedimeler alayı gözden kaybolmuş, geri kalanlar ise bayılmış gibi yerlere uzanmışlardı. Don Quijote'yle Sancho her tarafları ağrıyarak güç belâ ayağa kalktılar ve etraflarına bakıp yola çıktıkları bahçede olduklarını, yerlere serili onca insanı görünce afallayıp kaldılar. Bahçenin bir köşesinde yere saplanmış iri bir mızrak görünce, şaşkınlıkları daha da arttı; mızrağa yeşil ipek kordonlarla bağlı dümdüz, bembeyaz parşömende, iri altın harflerle şunlar yazılıydı:

Ünlü şövalye La Mancha'lı Don Quijote, Kontes Trifaldi, nam-ı diğer Elemli Nedime ve arkadaşları serüvenine sadece girişmek suretiyle serüveni tamamlamış ve sonuçlandırmıştır.

Malambruno tamamen tatmin olmuştur; nedimelerin çeneleri pürüzsüz haldedir; Kral Don Clavijo ve Kraliçe Antonomasia da eski hallerine dönmüşlerdir. Silâhtar kamçıları tamamlandığında, beyaz güvercin, peşini bırakmayan belâlı aksungurlardan kurtulacak, sevgili sahibinin kollarına kavuşacaktır; bütün büyücülerin atası Bilge Merlin böyle emretmektedir.

Don Quijote, parşömenin üzerindeki yazıyı okuyunca, Dulcinea'nın büyüsünün çözülmesinden sözedildiğini hemen anladı. Bu kadar tehlikesiz bir şekilde böyle büyük bir işi tamamladığı, bu arada gözden kaybolmuş olan muhterem nedimeleri de eski pürüzsüz ciltlerine kavuşturduğu için Tanrı'ya şükretti ve sonra, hâlâ ayılmamış olan dükle düşesin yanına gitti; dükü elinden tutup çekerek dedi ki:

"Haydi, sevgili efendim, canlanın, canlanın, yok bir şey! Serüven kimseye zarar vermeden tamamlandı; şu kitabede açık seçik belirtiliyor."

Dük ağır bir uykudan uyanırcasına, yavaş yavaş kendine geldi. Düşes ve bahçede yerlere serili diğer herkes de aynı şekilde ayıldı; öyle şaşkınlık, sersemlik belirtileri gösteriyorlardı ki, bu kadar başarıyla taklit ettikleri olaylar gerçekten başlarından geçmiş zannedilebilirdi. Dük, yazıyı yarı kapalı gözlerle okudu ve sonra kollarını iki yana açıp Don Quijote'nin yanına gitti, kucakladı, çağlar boyunca görülmüş en büyük şövalye olduğunu söyledi kendisine.

Sancho etrafta dolaşıp Elemli Nedime'yi arıyor, yüzünün sakalsız nasıl olduğunu, alımlı boyuna bosuna yakışır güzellikte olup olmadığını merak ediyordu. Ne var ki, Clavileño yanarak düşüp yere çarptı-

ğı anda, Kontes Trifaldi'yle birlikte bütün nedimeler alayının gözden kaybolduğunu söylediler kendisine; hepsi sakalsız, tüysüzmüşler. Düşes, Sancho'ya uzun yolculuğunun nasıl geçtiğini sordu. Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Hanımefendi, ben efendimin de söylediği gibi, ateş kuşağına girdiğimizi hissettim, gözlerimi azıcık açmak istedim. Efendimden izin istedim, vermedi. Ben yine de, biraz meraklı olduğum, yasaklanan şeyi ille öğrenmek istediğimden, usulca, kimse görmeden, gözlerimi örten mendili burnumun üzerinden hafifçe araladım; yeryüzüne baktım, bana bir hardal tohumu kadar göründü; yeryüzündeki insanlar da birer fındık kadardılar; düşünün ne kadar yüksekten uçuyormuşuz demek ki."

Düşes bunun üzerine dedi ki:

"Arkadaşım Sancho, söylediğiniz şeyi bir düşünün; siz herhalde yeryüzünü değil, üzerindeki insanları görmüşsünüz; yeryüzü size hardal tohumu, insanlar da birer fındık kadar görünmüş olsa, tek bir insanın bütün dünyayı kaplaması gerekirdi."

"Doğru," dedi Sancho; "ama yine de bir köşesinden bakıp tamamını görebildim."

"Dikkat edin Sancho," dedi düşes; "insan baktığı şeyin tamamını bir köşesinden göremez."

"Ben anlamam bu bakmalardan," dedi Sancho. "Tek bildiğim şu ki, biz büyüyle uçtuğumuz için, ben de büyüyle istediğim yerden baktığımda bütün yeryüzünü, bütün insanları görebiliyordum; zat-ı âliniz bunu anlasanız iyi olur. Eğer buna inanmıyorsanız, şimdi söyleyeceğime de inanmazsınız: Mendili kaşlarımın altından araladığımda, gökyüzünü o kadar yakınımda gördüm ki, aramızda bir buçuk karış bile yoktu. Yemin ederim sevgili hanımefendi, çok, ama çok büyük. Biz o sırada yedi oğlakların[2] oradan geçiyorduk; ben küçükken köyde keçi çobanı olduğum için, inanın onları gördüğüm an, canım durup biraz onlarla oynamayı öyle istedi ki! Sanki oynamasam çatlayacağım. Ben de bunun üzerine ne yapsam beğenirsiniz? Hiç kimseye, efendime bile bir şey söylemeden, usulca, yavaşça Clavileño'dan indim; aşağı yukarı üç çeyrek saat, birer şebboy, birer çiçek olan oğlaklarla oynadım; bu sırada Clavileño olduğu yerden bir adım bile kıpırdamadı."

"Sevgili Sancho oğlaklarla meşgulken, Señor Don Quijote neyle meşguldü?" diye sordu dük.

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

2) Halk arasında Ülker takımyıldızına verilen ad.

"Bütün bu olaylar, olağan akışın o kadar dışında ki, Sancho'nun söylediklerine şaşmamak gerekir. Kendi adıma şunu söyleyebilirim: Ben ne alttan, ne üstten gözlerimi açmadım; ne gökyüzünü gördüm, ne yeryüzünü, ne denizleri, ne de kumları. Evet, hava kuşağından geçtiğimizi, hattâ ateş kuşağına değdiğimizi hissettim; ama orayı geçtiğimize inanmam mümkün değil. Ateş kuşağı, ayın semasıyla havanın son kuşağı arasında bulunduğuna göre, Sancho'nun söylediği yedi oğlakların olduğu göğe, yanmadan varmış olmamız imkânsız. Yanmadığımıza göre de, Sancho ya yalan söylüyor ya da rüya görüyor."

"Ne yalan söylüyorum, ne de rüya görüyorum," diye cevap verdi Sancho. "İsterseniz tek tek oğlakları anlatayım size, doğru mu, yalan mı söylediğimi anlarsınız."

"Anlatın bakalım Sancho," dedi düşes.

"İkisi yeşil, ikisi kırmızı, ikisi mavi, biri de alacalı," dedi Sancho.

"Değişik bir oğlak türüymüş bu," dedi dük; "bizim yeryüzü kuşağında bu renkler yoktur; yani bu renkte oğlak yoktur."

"Böyle olması çok doğal," dedi Sancho; "gökyüzünün oğlaklarıyla yeryüzünün oğlakları arasında bir fark olması gerekir."

"Bir şey soracağım Sancho," dedi dük; "o oğlakların arasında hiç tekeye rastladınız mı?"

"Hayır efendim," diye cevap verdi Sancho; "ama duyduğuma göre ayın boynuzlarını geçen olmamış."

Yolculuğu hakkında daha fazla soru sormak istemediler; çünkü Sancho bahçeden kıpırdamadığı halde bütün gökyüzünü dolaşmaya, oralarda olan biten her şeyi anlatmaya niyetli görünüyordu.

İşte Elemli Nedime serüveni bu şekilde sona erdi; dük ve düşes yalnız o sırada değil, hayatları boyunca bu serüveni hatırlayıp güldüler; Sancho asırlarca yaşasa, asırlarca anlatacak malzeme buldu. Don Quijote Sancho'nun yanına gelip kulağına eğilerek dedi ki:

"Sancho, nasıl siz gökyüzünde gördüklerinize inanılmasını istiyorsanız, ben de Montesinos Mağarası'nda gördüklerime inanmanızı istiyorum. Daha fazla bir şey söylemeyeceğim."

KIRK İKİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin, Sancho Panza'ya cezireye vali olarak gitmeden önce verdiği nasihatlere ve başka önemli şeylere dair

Elemli Nedime serüveninin başarılı ve eğlenceli sonucundan pek memnun kalan dük ve düşes, şakalarını ciddiye almaya ne kadar hazır bir kişiyle karşı karşıya olduklarını görerek, oyunu sürdürmeye karar verdiler. Ve böylece, hizmetkârlarıyla vasallarına, Sancho'ya vaat edilen cezire valiliği sırasında nasıl muamele edileceği konusunda talimat verdikten sonra, Clavileño'nun uçuşunun ertesi günü, dük, Sancho'ya vali olarak yola çıkmak üzere hazırlanmasını, cezire halkının kendisini dört gözle beklediklerini söyledi. Sancho dükün karşısında eğilip dedi ki:

"Gökyüzünden aşağı indikten sonra, o yüksekliklerden dünyaya bakıp da küçücük gördüğümden beri, içimdeki vali olma hevesi biraz azaldı;neden derseniz: Bir hardal tohumunda vali olmanın büyüklük neresinde? Göründüğü kadarıyla bir avuç fındık büyüklüğünde insanı yönetmenin itibar, şeref neresinde? Zat-ı âliniz lütfedip de bana gökyüzünün küçücük bir parçasını verseniz, yarım fersahtan fazla olmasa bile, dünyanın en büyük ceziresine tercih ederdim."

"Bakınız, dostum Sancho," diye cevap verdi dük, "ben hiç kimseye gökyüzünün tırnak kadar bir parçasını bile veremem; bu tür lütuflar, sadece Tanrı'ya mahsustur. Ben size verebileceğimi veriyorum; o da, dört dörtlük, yusyuvarlak, orantılı, aşırı verimli ve bitek bir cezire; öyle bir yer ki, siz güzel idare etmeyi becerirseniz, yeryüzünün nimetleri sayesinde gökyüzünde bir yer edinebilirsiniz."

"Öyleyse," dedi Sancho, "görelim bakalım şu cezireyi; ben uğraşıp didinirim, öyle bir vali olurum ki, bütün namussuzlara rağmen cennete giderim. Küçük kulübemi bırakma, daha iyisine yükselme hırsı yüzünden zannetmeyin; valiliği bir denemek, tatmak istiyorum da ondan."

"Valiliği bir tattınız mı Sancho," dedi dük, "parmaklarınızı da yersiniz; emir vermenin, sözü geçmenin tadına doyum olmaz. Eminim efendiniz imparator olduğunda –olayların gidişatına bakılırsa olacağı şüphesiz çünkü– canları istediğinde gelip asâsını elinden alamayacaklar; imparator olmadan geçirdiği onca vakte içinden hayıflanacak."

"Saygıdeğer efendim," dedi Sancho, "ben bir koyun sürüsünü bile yönetmenin iyi bir şey olduğunu düşünüyorum."

"Ağzınıza sağlık Sancho; sizin bilmediğiniz şey yok," diye cevap verdi dük. "Bu bilgeliğinizden beklenen başarıyı, valilikte göstereceğinizi umuyorum; şimdilik bu kadar; yarın vali sıfatıyla cezireye gideceksiniz; bugün öğleden sonra, gerekli kıyafet ayarlanacak, gidiş için gerekli hazırlıklar tamamlanacak."

"Nasıl istiyorsanız öyle giydirin beni," dedi Sancho; "kıyafetim nasıl olursa olsun, yine Sancho Panza olacağım nasılsa."

"Doğru," dedi dük, "ama kıyafet, kişinin mevkiine ve görevine uygun olmalıdır; bir hukukçunun asker gibi, bir askerin rahip gibi giyinmesi doğru olmaz. Siz Sancho, yarı hukukçu, yarı komutan kıyafetiyle gideceksiniz; çünkü size verdiğim cezirede silâh kadar tahsil, tahsil kadar silâh da gerekli."

"Tahsil bende pek az," dedi Sancho; "alfabeyi bile bilmiyorum çünkü; ama alfabenin başındaki haç ezberimde oldukça, iyi vali olurum nasılsa. Silâhlardan da elime ne verilirse sonuna kadar kullanırım, Tanrı'nın izniyle."

"Ezberi bu kadar kuvvetli olduktan sonra," dedi dük, " Sancho hiçbir konuda hata yapmaz."

Bu arada Don Quijote geldi ve olanları haber alınca, Sancho'nun cezirесine ne kadar acele gideceğini öğrenince, dükün izniyle Sancho'nun elinden tutup kendi odasına götürdü; niyeti, göreviyle ilgili bazı nasihatler vermekti ona.

Odaya girdiklerinde kapıyı kapattı; Sancho'yu neredeyse zorla yanına oturttu ve ciddî bir tavırla konuşmaya başladı:

"Arkadaşım Sancho, talih benim karşıma bir şey çıkarmadan senin başına talih kuşu konmuş olduğu için Tanrı 'ya şükrediyorum. Senin hizmetinin karşılığını kendi iyi talihime bağlamış olan ben, yükselişimin ilk basamaklarındayım; sen ise, zamanı gelmediği halde, mantığa tamamen aykırı şekilde, en büyük arzuna kavuşmuş bulunuyorsun. Başka insanlar rüşvet verir, sıkıştırır, rica eder, uyku uyumaz, yalvarır, ısrar eder, yine de istediklerini elde edemezler. Sonra biri gelir, ne olduğunu anlayamadan, bir de bakarsınız, birçok kişinin arzuladığı görevi ve mevkii ele geçirmiş. Yeri gelmişken hatırlatırım: Her kaşığın kısmeti bir olmaz. Sen ki, benim gözümde hiç şüphesiz hödüğün tekisin, geceni gündüzüne, gündüzünü gecene katmadan, hiçbir çaba göstermeden, sırf gezgin şövalyeliğin havasını teneffüs ederek, pat diye bir cezireye vali oluverdin.Ey Sancho!Bütün bunları, sana bağışlanan bu lütfu kendi değerine atfetme, olayları kolaylıkla yürüten Tanrı'ya ve daha sonra da gezgin şövalyelik mesleğinin yüceliğine şükret diye

söylüyorum.Evlâdım, sana söylediklerime inanmaya hazır ol ve içine dalacağın fırtınalı denizde pusulan olacak, sana yol gösterip sakin bir limana ulaştıracak olan, Cato'ya yakışır nasihatlerimi dikkatle dinle; şunu bil ki, yüksek görev ve mevkiler, derin bir kargaşa denizinden başka bir şey değildir. Her şeyden önce evlâdım, Tanrı'dan kork; çünkü bilgelik Tanrı korkusuyla başlar; bilge olursan da asla hata yapmazsın. İkincisi, gözlerini kendine çevirip kendi kendini tanımaya çalış; varılması en zor olan bilgi budur. Kendini tanırsan, öküze özenen kurbağa gibi şişinmezsin; öyle bir şey yaparsan, çılgınlığın tavuskuşunun kuyruğuna, köyünde domuz beslediğini hatırlamak ise, tavuskuşunun çirkin ayaklarına benzer."

"Evet, doğru, besledim," dedi Sancho, " ama daha çocukken; sonra biraz büyüyüp adam olmaya yüz tuttuğumda domuz değil, kaz besledim. Ama bu bana pek önemli gibi gelmiyor; bütün valiler kral soyundan değil ya."

"Doğrudur," dedi Don Quijote; " bu yüzden de, doğuştan soylu olmayan valiler, görevlerinin ciddiyetine bir de ihtiyatlı bir ılım ve yumuşaklık eklemelidirler ki, her zaman karşılarına çıkacak olan fesat dedikodulardan kurtulsunlar. Soyunun mütevazı oluşuyla gurur duy ve atalarının çiftçi olduğunu söylemekten çekinme Sancho; çünkü senin bundan utanmadığını görünce, kimse de alay etmeye kalkmayacaktır. Faziletli ve mütevazı olmayı, günahkâr ve soylu olmaktan daha değerli say. Mütevazı bir soydan gelip de papalığın, imparatorluğun zirvesine ulaşmış sayısız kişi vardır; sana o kadar çok örnek verebilirim ki, sıkılırsın. İyi dinle Sancho: Kendine yol olarak fazileti seçersen, faziletli işler yapmakla övünürsen, prenslere, senyörlere özenmene hiç gerek kalmaz; çünkü kan soydan geçer, fazilet edinilir; fazilet kendi başına, kandan daha değerlidir. Böyle olduğuna göre de, ki böyledir, eğer cezirene, seni görmeye akrabalarından biri gelecek olursa, onu aşağılama, reddetme. Aksine, kendisini ağırla, izzette, ikramda bulun; böyle davrandığın takdirde, kendi yarattığı şeyin küçümsenmesinden hoşlanmayan Tanrı'yı memnun etmiş olursun; tabiatın düzenine uygun biçimde hareket etmiş olursun. Karını yanına aldıracak olursan (çünkü valilerin uzun süre eşlerinden ayrı kalmaları doğru değildir), karını eğit, yetiştir, kaba doğasını yont; çünkü akıllı bir vali, elde ettiği her şeyi, kaba ve aptal karısı yüzünden kaybedebilir. Dul kalacak olursan, ki olabilir, görevin sayesinde daha iyi bir evlilik yapmak arzusuyla, sana yem, olta vazifesi görecek, *istemem* 'lerin yan cebi olacak bir eş seçme kendine. Emin ol ki, yargıcın karısının

kabul ettiği her armağanın hesabını, kıyamet gününde kocası verecek, hayattayken üstlenmediği her şeyi dört misliyle ölümde ödeyecektir. Kendilerini uyanık zanneden cahillerin pek rağbet ettiği gelişigüzel yargıya asla itibar etme. Yoksulların gözyaşları sende zenginlerin delillerinden daha fazla merhamet uyandırsın, ama adaletini etkilemesin. Zenginlerin vaat ve armağanlarının arasından, yoksulların da hıçkırıklarıyla ısrarlarının arasından gerçeği görmeye çalış. Hakkaniyete yer varsa, yasanın bütün şiddetini suçluya bindirme; çünkü sert yargıç şöhreti de yufka yürekli yargıç şöhreti kadar kötüdür. Eğer kararında birini kayıracak olursan, armağanın değil, merhametin etkisi ağır bassın. Bir düşmanının taraf olduğu bir dâvada karar verme durumunda kalırsan, zihnini kendi dâvandan uzaklaştır, önündeki dâvanın gerçeklerine yönelt. Başkasının dâvasında kendi duyguların gözünü köreltmesin; çünkü bu yüzden yapacağın hata, muhtemelen tamiri mümkün olmayan bir hata olacaktır; tamiri mümkün olsa da, senin şöhretine ve hattâ cebine dokunacaktır. Güzel bir kadın adaletine başvururşa, gözünü onun gözyaşlarından ayır, inlemelerine kulak verme; istediği şeyi enine boyuna tart ki mantığın onun gözyaşlarında, namusun onun hıçkırıklarında boğulmasın. Fiilen cezalandırmak zorunda olduğun kişiyi ayrıca sözle cezalandırma; çünkü zavallıya cezanın acısı yeter, bir de kötü sözlerinkini eklemek gereksizdir. Hakkında hüküm vermek durumunda olduğun suçluyu zavallı bir adam olarak gör; insanın, kusurlu tabiatının yasalarına tâbi olduğunu unutma; başkasına zarar vermeden elinden geldiğince merhametli ve bağışlayıcı davran; çünkü Tanrı'nın bahşettiği meziyetlerin hepsi eşit değerde olmakla birlikte, merhamet, adaletten daha parlak, daha alımlı görünür gözümüze. Eğer bu nasihatleri ve kuralları izlersen, Sancho, ömrün uzun, şöhretin ölümsüz, mükâfatın bol, mutluluğun tarifsiz olur; çocuklarını istediğin gibi evlendirirsin, hem onlar, hem de torunların mevki sahibi olur; huzur içinde yaşar, insanların takdirini kazanırsın; huzurlu ihtiyarlığında, ömrünün son adımlarında seni yakalayacak olan ölüme teslim olursun; gözlerini, torununun torunu, incecik, körpecik parmaklarıyla kapar. Sana şu ana kadar söylediklerim, ruhunu bezeyecek olan nasihatlerdir; şimdi bedenini bezeyecek olanları dinle."

KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Don Quijote'nin Sancho Panza'ya verdiği ikinci nasihatlere dair

Don Quijote'nin bu sözlerini duyup da çok akıllı ve çok iyi niyetli bir kimse olduğunu düşünmemek mümkün mü? Ama bu büyük öyküde birçok kere belirtildiği gibi, kendisi sadece şövalyeliğe ilişkin konularda sapıtır, diğer konularda çok berrak ve kıvrak fikirler ileri sürerdi; öyle ki, sürekli olarak hareketleri mantığını, mantığı da hareketlerini yalanlardı. Sancho'ya verdiği ikinci nasihatler, çok büyük bir ifade yeteneği olduğunu gösterir; zekâsının da, çılgınlığının da zirvede olduğu örneklerden biridir.

Sancho kendisini büyük bir dikkatle dinliyor, nasihatlerini aklında tutmaya çalışıyordu; bu nasihatleri tutmaya ve bu sayede valilik işini hayırlısıyla başarmaya niyetliydi. Don Quijote sözlerine şöyle devam etti:

"Şahsını ve evini nasıl yöneteceğin hususuna gelince Sancho, sana vereceğim ilk nasihat, temiz olmaktır; tırnaklarını kes; cehaletleri yüzünden uzun tırnağın eli güzelleştirdiğini zanneden, kesmedikleri o fazlalıkları, kertenkeleyle beslenen kerkenez cırnağına daha çok benzediği halde, tırnak zanneden bazı insanlar gibi tırnak uzatma; çok pis ve çirkin bir alışkanlıktır. Asla dağınık, derbeder giyinme Sancho; özensiz kıyafet, gevşek bir kişiliğin göstergesidir; hattâ Julius Caesar örneğinde olduğu gibi, özensizlik ve derbederlik, sinsilik olarak da yorumlanabilir. Görevinin değerini akıllıca tart ve hizmetkârlarına üniforma vermene imkân tanıyorsa, gösterişli, şatafatlı üniformalar değil, mazbut, kullanışlı üniformalar ver; bunları hizmetkârlarınla yoksullar arasında paylaştır. Şunu demek istiyorum: Eğer altı pajını giydirmen gerekiyorsa, onlardan üçüyle üç yoksulu giydir; böylece hem yeryüzünde, hem cennette hizmetkârların olur. Kibirli insanlar, üniforma vermede bu aşamaya ulaşamazlar. Sarmısak ve soğan yeme ki, kokusundan köylülüğün anlaşılmasın. Yavaş yürü, ağır ağır konuş; ama kendi kendini dinliyormuşsun izlenimini uyandıracak kadar da değil; unutma ki özentinin her türlüsü kötüdür. Öğle yemeğinde az, akşam yemeğinde daha da az ye; çünkü bütün vücudun sağlığı, midenin tezgâhından geçer. İçkiyi ölçülü iç; unutma ki şarabın fazlası ne sır, ne söz tutturur. Hapur hupur yemek yememeye ve başkalarının yanında teceşşûdan kaçınmaya özen göster Sancho."

"Bu *teceşşû* ne demek, anlayamadım," dedi Sancho.

Don Quijote dedi ki :

"Teceşşû demek, *geğirme* demektir Sancho; bu kelime ise, çok anlamlı olmakla birlikte, dilimizin en kaba kelimelerinden biri olduğu için, kibar kimseler, yabancı dilden alınan *teceşşû* kelimesini kullanır *geğirme* yerine. Bu terimleri anlamayan kişilerin olması önemli değildir; zamanla, kullanılarak yerleşecek ve kolaylıkla anlaşılacaktır. İşte halkın ve kullanımın hâkimiyetinde olan dil, bu şekilde zenginleşir."

"Doğrusunu isterseniz efendim," dedi Sancho, "hatırımda tutmaya niyetli olduğum nasihatlerden biri, geğirmemek; çünkü çok sık yaptığım bir şeydir."

"*Geğirme* deme Sancho, *teceşşû* de," dedi Don Quijote.

"Bundan böyle *teceşşû* derim," dedi Sancho; "yemin ederim unutmayacağım."

"Ayrıca Sancho, konuşmalarına her zamanki gibi bir alay atasözü karıştırmaman lâzım. Evet, atasözleri veciz sözlerdir; ama sen çoğunlukla o kadar alâkasız yerlerde kullanıyorsun ki, daha çok zırvalamak oluyor."

"Buna ancak Tanrı bir çare bulabilir," dedi Sancho; "çünkü ben bir kitaptan fazla atasözü bilirim; konuştuğum zaman o kadar çok atasözü bir arada dilime geliyor ki, ağzımdan çıkmak için birbirleriyle itişip kakışıyorlar. Dilim ise, yersiz bile olsa, ilk bulduklarını fırlatıveriyor dışarı. Ama bundan böyle dikkat eder, sadece görevimin ciddiyetine uygun olan atasözlerini söylerim; altın eli bıçak kesmez; eşeğini bağla, işini sağla; kulede tehlike çanını çalan adam emniyettedir; cömertle nekesin harcı birdir."

"Durma Sancho!" dedi Don Quijote. "Hazır kimse karışmıyorken atasözlerini sokuştur, peşpeşe diz, sırala! Sen gene bildiğini oku! Ben sana atasözü kullanmaktan kaçın diyorum, sen bir saniyede kıyamet kadar atasözü yumurtluyorsun; üstelik de konuştuğumuz konuyla uzaktan yakından alâkası yokken. Bak Sancho, ben sana yerinde kullanılan atasözünün çirkin bir şey olduğunu söylemiyorum; ama olur olmaz atasözleri yumurtlamak, konuşmayı sıkıcı ve bayağı hale getirir. Ata bindiğinde, vücudunun ağırlığını eyerin arka kaşına verme; bacaklarını kaskatı, atın karnından ayrık uzatma; karakaçanının üzerinde gider gibi gevşek de oturma. Unutma ki ata binişi insanı şövalye de yapabilir, seyis de. Uyku konusunda ölçülü ol; güneşle birlikte uyanmayan insan, günden yararlanamaz. Ey Sancho, unutma ki, çalışkanlık iyi talih doğurur; onun tersi tembellikle ise, bugüne dek bir tek hayırlı

iş başarıyla tamamlanmamıştır. Sana vermek istediğim son nasihat, bedeninle ilgili olmamakla birlikte, her zaman aklında tutmanı istiyorum; bu da şimdiye kadar verdiğim nasihatler kadar faydalı olacaktır sanıyorum. Asla soy tartışmasına, özellikle de kıyaslamasına girişme; çünkü soyları kıyaslamaya kalkıştın mı, mecburen karşılaştırılan soylardan biri ötekinden iyi çıkacaktır; alçak bulduğun senden nefret edecek, yüksek bulduğun da hiçbir şekilde ödüllendirmeyecektir. Kıyafetin uzun pantolon, uzun ceket ve ondan biraz daha uzun bir yarım pelerin olsun; katiyen şalvar giyme; şalvar ne şövalyelere yakışır, ne de valilere. Şimdilik aklıma gelen nasihatler bunlar; zaman içinde, duruma uygun başka nasihatlerim de olacaktır; yeter ki sen durumundan beni haberdar etmeyi ihmal etme."

"Efendim," dedi Sancho, "zat-ı âlinizin bana söylediği her şeyin iyi, ahlâklı ve faydalı olduğunu anlıyorum, ama hiçbirini hatırlamadıktan sonra, bana ne faydası olacak? Evet, tırnaklarımı uzatmayıp eğer fırsat çıkarsa tekrar evlenmek konusundaki nasihatlerinizi unutmam; ama öteki karman çorman salatalardan hiçbir şey hatırlamıyorum, hatırlayamam da; yazılı olarak vermeniz lâzım onları bana. Gerçi okuma yazma bilmiyorum ama, günah çıkardığım papaza veririm, gerekince bana hatırlatır."

"Vah başıma gelenler!" dedi Don Quijote. "Bir valinin okuma yazma bilmemesi ne kötü bir izlenim yaratır! Şunu bil ki Sancho, bir adamın okuma bilmemesi veya solak olması, iki sebepten birini getirir akla: O adam ya fazlasıyla yoksul ve aşağı tabakadan bir ailenin oğludur; veya terbiyenin, eğitimin nüfuz edemeyeceği kadar haylaz ve hayırsız bir kimsedir. Büyük bir kusur taşıyorsun üzerinde; bu yüzden, hiç değilse imza atmayı öğrenmeni istiyorum."

"Ben imza atmayı gayet iyi biliyorum," diye cevap verdi Sancho. "Köyde cemiyet kıdemlisi olduğum sırada, çuvalların üstündeki işaretlere benzer birtakım harfler yazmayı öğrenmiştim; adımın harfleri öyle diye göstermişlerdi. Ayrıca, sağ elim felçliymiş gibi yapıp kendi yerime başkasına da imza attırabilirim; ölümden başka her şeyin çaresi bulunur. İdare tamamen benim elimde olduktan sonra, istediğimi yaparım; atını sağlam kazığa bağlayan... Eh, vali olunca, atım kazığın en sağlamına bağlı olacağına göre de, kim isterse çıksın karşıma! İsterlerse aşağılasınlar, iftira etsinler; ava giden avlanır; balı parmağı uzun olan yemez, kısmetlisi yer; zenginin zırvası vecize sayılır; ben hem zengin, hem vali, hem de cömert olacağıma göre, ki öyle olmayı düşünüyorum, görünürde hiçbir kusurum olmayacak. Pek yaş olma sıkılırsın; pek de

kuru olma kırılırsın; büyükannem, insanın değeri serveti kadardır derdi; kök salmış adamdan intikam alınmaz."

Don Qujote bu sırada söze girip, "Tanrı seni kahretsin, Sancho!" dedi. "Seni de, atasözlerini de altmış bin şeytan götürsün! Bir saattir atasözlerini peşpeşe diziyor, işkence ediyorsun bana. Bak söylüyorum, bu atasözleri seni sonunda darağacına götürecek; vasalların ya yönetimi elinden alacaklar, ya da isyan edecekler. Söyler misin, ey cahil, nereden buluyorsun bütün bu atasözlerini, nasıl kullanıyorsun, ey sersem? Ben bir tanesini yerinde kullanabilmek için, kazma sallarcasına ter dökü-yorum."

"Yüce Tanrı hakkı için efendim," dedi Sancho, "zat-ı âliniz çok ufak tefek şeyler yüzünden şikâyet ediyorsunuz. Ben servetimden yararlanıyorum diye niçin böyle kahroluyorsunuz? Benim atasözlerinden başka servetim, varlığım yok ki. Şimdi aklıma dört tanesi geldi ki, tam bu durum için biçilmiş kaftan; ama söylemeyeceğim, yeri gelince susmanın adına Sancho derler."

"O Sancho sen değilsin ama," dedi Don Quijote. "Sen yeri gelince susmanın değil, yersiz konuşmanın, yersiz ısrarın timsalisin. Her şeye rağmen, şu aklına gelen, duruma uygun dört atasözü neymiş, merak ediyorum; çünkü ben epeyce kuvvetli olan hâfızamı yokluyorum, bir tane bile gelmiyor aklıma."

"Şunlardan âlâsı olur mu?" dedi Sancho. " 'İki azı dişinin arasına parmak sokulmaz.' 'Evimden git diyenle karımdan ne istiyorsun diyene cevap verilmez.' 'Taş da çömleğe çarpsa, çömlek de taşa, çömlek kırılır.' Hepsi tıpatıp duruma uymuyor mu? Kimse valiye, âmirine bulaşmamalıdır, çünkü zararlı çıkar, tıpkı parmağını iki azı dişinin arasına sokan insan gibi; azı dişi de olmasa, diş olduktan sonra farketmez zaten. Tıpkı 'evimden git diyenle karımdan ne istiyorsun diyen' gibi, valiye de cevap verilmez. Taşla çömlek meselesini kör bile görebilir. Kardeşinin gözündeki çöpü gören, kendi gözündeki merteği de görmelidir ki, arkasından, 'Köseyle alay edenin top sakalı kara gerek,' demesinler. Ayrıca zat-ı âlinizin de bildiği gibi, aptal kendi evinde, akıllının yabancı evde bildiğinden çok şey bilir."

"Hayır Sancho," dedi Don Quijote, "çünkü aptal ne kendi evinde bir şey bilir, ne de yabancı bir evde; çünkü aptallık temeli üzerine akıllıca bir yapı kurulamaz. Bu konuyu burada kapatalım Sancho; kötü bir vali olursan, kabahati sana, utancı bana ait olacak; ama elimden geldiği kadar doğru ve akıllıca nasihatler vererek görevimi yaptığım için vicdanım rahat; sorumluluğumu ve sözümü yerine getirmiş sayılırım. Tanrı

sana bu valiliğinde yol göstersin Sancho; beni de bütün cezireyi altüst edeceğin korkusundan kurtarsın. Aslında böyle bir şeyi önlemek için, düke senin kim olduğunu açıklamam, senin bu şişko vücudunun, atasözleri ve kötülükle dolu bir çuvaldan başka şey olmadığını söylemem, yeterli olurdu."

"Efendim," dedi Sancho, "zat-ı âliniz benim bu valiliğe lâyık olmadığımı düşünüyorsanız, hemen şimdi vazgeçerim. Benim için ruhumun tek bir zerresi, vücudumun tamamından daha değerlidir. Ben sadece Sancho olarak ekmek soğanla beslensem de olur, vali olarak kekliklerle, besiye çekilmiş horozlarla beslensem de olur. Ayrıca uykuda büyük küçük, zengin yoksul, herkes birdir. Zat-ı âliniz düşünecek olursanız, beni bu valiliğe kendinizden başkasının bulaştırmadığını göreceksiniz; ben cezire valiliğinden bir akbaba ne kadar anlarsa o kadar anlarım. Eğer vali olunca şeytanın beni kapacağı düşünülüyorsa, vali olarak cehenneme gitmektense, Sancho olarak cennete gitmeyi tercih ederim."

"Tanrı hakkı için Sancho," dedi Don Quijote, "sırf şu son söylediğin sözlerle, bin cezireye vali olmaya lâyıksın bence. İyi bir tabiatın var; onsuz hiçbir tahsilin faydası yoktur. Tanrı'ya emanet ol, hata yapmamaya çalış; demek istiyorum ki, başına ne gelirse gelsin, daima başarmaya niyetli, kesin kararlı ol; çünkü Tanrı iyi niyete her zaman yardımcı olur. Şimdi yemeğe gidelim; zannediyorum ki dükle düşes bizi beklemekteler."

KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sancho Panza'nın ceziresine götürülüşüne ve şatoda Don Quijote'nin başına gelen garip serüvene dair

Bu öykünün aslında belirtildiğine göre, Seyyid Hâmid'in bu bölümde yazdıklarını, tercümanı aynen çevirmemiştir; Magripli, kendi kendisinden şikâyet ettiği bu bölümde, Don Quijote'nin öyküsü gibi kuru ve kısıtlı bir öyküyü ele aldığı, hep ondan ve Sancho'dan sözetmek zorunda kalarak başka konulara, daha ciddî ve daha eğlenceli olaylara sapmaya cesaret edemediği için yakınır. Zihni, eli ve kalemi hep bir tek konuya bağlı kalarak yazmanın, az kişinin ağzından konuşmanın, dayanılmaz bir çalışma olduğunu, yazar açısından hiçbir yarar

getirmediğini söyler; kendisinin buna bir çare olarak, kitabın birinci kısmında *Münasebetsiz Meraklı, Esir Yüzbaşı* gibi uzun hikâyelerden faydalandığını belirtir. Öteki olaylar, bizzat Don Quijote'nin başından geçtiği ve yazılmaları kaçınılmaz olduğu halde, bunlar bir bakıma asıl hikâyeden ayrıdırlar. Yazar ayrıca, söylediğine göre, birçok kişinin, Don Quijote'nin kahramanlıklarının gerektirdiği dikkati bu hikâyelere veremeyeceğini, onları ya aceleyle ya da sıkıntıyla geçeceklerini, hikâyelerin kendi içlerindeki incelikleri, sanatı farkedemeyeceklerini düşünmüştür; oysa bu hikâyeler ayrıca yayınlanmış olsa, Don Quijote'nin delilikleriyle, Sancho'nun sersemlikleriyle bağlantılı olmasa, değerleri açıkça görünürdü. İşte bu yüzden, yazar ikinci kısma bağımsız veya bağımlı hikâyeler karıştırmak istememiştir; gerçek hâdiselerden çıkan kimi hikâye benzeri olayları bu kısma almışsa da, bunları da birkaç kelimeyle, sınırlı şekilde anlatmıştır. Bütün kâinatı ele alacak beceri, yeterlilik ve zekâya sahip olduğu halde, anlatının dar sınırlarına kendini hapsetmiş olmasından ötürü okurların çalışmasını aşağılamamasını, kendisini yazdıkları için değil, yazmadıkları için övmelerini rica eder.

Daha sonra hikâyeye devam eder: Don Quijote Sancho'ya nasihat ettiği gün, öğle yemeğinden sonra, nasihatlerini yazılı olarak eline verdi ve okutacak birini bulmasını söyledi. Verir vermez de, yazılı nasihatler dükün eline geçti; o da düşese aktardı; ikisi, bir kez daha Don Quijote'nin deliliğine ve dehasına hayran oldular. Tasarladıkları oyuna devam ederek aynı gün öğleden sonra, Sancho'yu bol sayıda refakatçiyle birlikte, onun için cezire olacak köye gönderdiler.

Sancho'yu ceziresinin başına götürmekle görevli olan dükün kâhyası, çok akıllı ve esprili bir adamdı – zaten akıl olmayan yerde espri de olmaz. Bu kâhya, Kontes Trifaldi rolünü, daha önce anlatıldığı gibi, büyük ustalıkla oynamıştı. Bu becerisine, efendilerinin, Sancho'ya nasıl davranacağı konusundaki talimatları da eklenince, görevini harikulâde bir başarıyla tamamladı. Şunu söylemek gerekir ki, Sancho kâhyayı görür görmez, zihninde Kontes Trifaldi'nin yüzü canlandı ve efendisine dönüp dedi ki:

"Efendim, şeytan ansızın gelip şuracıktan beni kapıp götürsün istemiyorsanız, dükün kâhyasının yüzünün, Elemli Nedime'nin yüzüyle aynı olduğunu söyleyin bana."

Don Quijote kâhyaya dikkatle baktıktan sonra Sancho'ya dedi ki:

"Şeytanın seni ansızın kapmasına da, götürmesine de gerek yok Sancho; kâhyanın yüzü, Elemli Nedime'nin yüzü; ama bu, kâhyanın

Elemli Nedime olduğu anlamına gelmez. Öyle olsa, müthiş bir çelişki olurdu, şimdi bunu araştırmanın, girift dolambaçlara girmenin sırası değil. İnan bana dostum, ikimizi de fesat büyücülerden kurtarsın diye bütün kalbimizle Tanrı'ya dua etmemiz gerekiyor."

"Şaka değil bu, efendim," diye cevap verdi Sancho. "Biraz önce konuşurken duydum, sanki Kontes Trifaldi'nin sesiydi kulağımda çınlayan. Tamam, şimdi çenemi tutacağım; ama bundan böyle tetikte olacağım, belki şüphemi doğru veya yanlış çıkaracak bir delil bulurum."

"Öyle yap Sancho," dedi Don Quijote. "Bu konuda keşfedebildiğin her şeyi, valiliğin sırasında başına gelenleri bana haber ver."

Sancho nihayet, çok sayıda insanın eşliğinde, hukukçu kıyafetiyle, üstünde pas rengi, dalgalı deve tüyü dokumadan çok bol bir ceket, başında aynı kumaştan bir kep, kısa üzengilerle katır üzerinde yola çıktı. Arkasından, dükün talimatları uyarınca, karakaçan, ipekten, yepyeni koşumlar ve süslerle donanmış olarak gidiyordu. Sancho arasıra başını çevirip eşeğine bakıyordu; yoldaşlığından o kadar memnundu ki, yerini Alman imparatoruyla bile değişmezdi.

Dük ve düşesle vedalaşırken ellerini öptü; efendisinden hayır duasını rica etti; efendisi gözyaşları içinde hayır duasını verdi; Sancho da gözleri dolarak aldı.

Sevgili okur, bırak sevgili Sancho'muz hayırlısıyla gitsin; görevi sırasında yaptıklarını öğrendiğinde, çuval dolusu kahkahanın seni beklediğini de bil. Bu arada o gece efendisinin başına gelenlere kulak ver; buna gülmesen bile dudakların sırıtan maymun gibi gerilecektir; çünkü Don Quijote'nin serüvenleri ya hayranlıkla, ya kahkahayla karşılanmak zorundadır.

Anlatıldığına göre, Sancho yola çıktığı anda, Don Quijote onu özlemeye başladı; onu görevinden, valilikten alması mümkün olsaydı, yapardı. Düşes Don Quijote'nin kederli olduğunu farkedip sebebini sordu; Sancho'nun yokluğuna üzülüyorsa, evinde kendisine istediği gibi hizmet edecek silâhtarlar da, yaşlı, genç nedimeler de olduğunu söyledi.

"Sancho'nun yokluğuna üzüldüğüm doğru hanımefendi," diye cevap verdi Don Quijote. "Fakat kederli görünmemin en önemli nedeni bu değil. Zat-ı âlinizin yaptığı sayısız tekliften tek kabul edebileceğim, iyi niyetinizdir; bunun haricinde, zat-ı âlinizden ricam, kendi odamda bana kendimden başka kimsenin hizmet etmemesine izin verilmesidir."

"Buna gerçekten hiç gerek yok, Señor Don Quijote," dedi düşes; "size kendi nedimelerimden, üç tane çiçek gibi güzel genç kızın hizmet etmesini istiyorum."

"Onlar benim için birer çiçek değil, ruhumu delen birer diken olacak," dedi Don Quijote. "Benim odama veya odama benzer bir yere, ancak uçarak girebilirler. Zat-ı âliniz ben haketmediğim halde bana lütufta bulunmaya devam etmek istiyorsanız, bırakınız kendi kapılarının ardında kendime ben hizmet edeyim, arzularımla namusum arasına bir duvar çekeyim; zat-ı âlinizin bana karşı cömertliği sebebiyle bu alışkanlığımı bozmak istemiyorum. Kısacası, herhangi birinin beni soymasına izin vermektense, giyinik yatmayı tercih ediyorum."

"Yeter, yeter Señor Don Quijote," dedi düşes. "Ben bizzat emir vereceğim, odanıza değil bir genç kız, sinek bile girmeyecek; Señor Don Quijote'nin namusunun benim yüzümden bozulmasına izin verecek değilim; çünkü gördüğüm kadarıyla, sayısız fazileti arasında ahlâklılığı, en çok öne çıkanı. Zat-ı âliniz kendi başınıza, istediğiniz gibi, canınız ne zaman, nasıl isterse öyle soyunup giyinin; kimse buna engel olmayacak; kapalı kapılar ardında uyuyan kişinin, tabii ihtiyaçları karşısında kapısını açmaya mecbur kalmaması için gerekli her şeyi odanızda bulacaksınız. Eşsiz Dulcinea del Toboso, bu kadar cesur ve bu kadar namuslu bir şövalye tarafından sevilmeye hak kazandığına göre bin yaşasın, şanı bütün dünyaya yayılsın! Tanrı merhametini esirgemeyip valimiz Sancho Panza'ya kefaretini hızla tamamlama isteği versin ki, dünya tekrar o yüce hanımefendinin güzelliğine kavuşsun."

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Ekselânsları, sözleriyle şahsiyetlerini ortaya koymakta; böyle iffetli bir hanımefendinin övdüğü hanım da öyle olmak zorundadır; zat-ı âlinizin övgüsü, Dulcinea'yı yeryüzünde dünyanın en büyük hatiplerinin bütün övgülerinden çok daha meşhur edecektir."

"Her neyse, Señor Don Quijote," dedi düşes; "akşam yemeği vakti yaklaştı, dük bekliyor olmalı; gelin yemeğimizi yiyelim, erken yatarsınız bu gece; dün Candaya'ya yaptığınız yolculuk pek kısa sayılmazdı; bitkin olmalısınız."

"Hiç yorgunluk hissetmiyorum hanımefendi," dedi Don Quijote; "zat-ı âlinize rahatlıkla yemin edebilirim ki, hayatımda Clavileño kadar uysal, sarsmadan yürüyen bir hayvana binmedim. Malambruno ne sebeple bu kadar süratli ve iyi huylu bir binek hayvanını harcamış, durup dururken yakmış olabilir, anlamıyorum."

"Şöyle bir tahmin yürütülebilir," dedi düşes: "Malambruno Kontes Trifaldi'yle arkadaşlarına ve başkalarına yaptığı kötülükten, büyücü olarak yapmış olduğu kötülüklerden pişman oldu; ilminin bütün gereçlerini ortadan kaldırmak istedi ve bunlardan en belli başlısı, diyar diyar gezdirerek kendisine en çok huzursuzluk vereni olan Clavileño'yu yaktı. Onun külleri, zafer fermanıyla birlikte, La Mancha'lı yüce Don Quijote'nin yiğitliğini ölümsüzleştirdi."

Don Quijote düşese tekrar teşekkür etti ve akşam yemeğinden sonra, tek başına odasına çekildi; kimsenin kendisine hizmet etmek üzere içeri girmesine izin vermedi; gezgin şövalyelerin baştacı ve aynası olan Amadis'in namusluluğunu daima hatırında tutarak, sevgili Dulcinea'sına karşı muhafaza ettiği iffetli sadakati kaybetmesine sebep olabilecek, kendisini zorlayabilecek durumlarla karşılaşmaktan, bu kadar korkuyordu. Odasına girip kapıyı kapattı; iki mumun ışığında soyundu; çoraplarını çıkarırken, böyle bir şahsa hiç yakışmayacak bir felâket meydana geldi. İçinden hıçkırıklar veya terbiyesine gölge düşürecek bir şey kopmadı; ama bir çorabının yirmi, yirmi beş ilmeği kaçtı ve çorap panjur gibi oldu. Sevgili şövalyemiz müthiş üzüldü; o sırada azıcık yeşil ipek için bir gümüş verirdi; yeşil ipek diyorum, çünkü çorapları yeşildi.

Badincani bu noktada haykırarak der ki: "Ah yoksulluk, yoksulluk! Büyük Cordoba'lı şair sana ne sebeple

Kutsal ama kıymeti bilinmeyen hediye!

demiş, anlamıyorum. Ben, Magripli olmakla birlikte, Hıristiyanlar'la temaslarım sayesinde gayet iyi biliyorum ki, merhamet, tevazu, iman, itaat ve yoksulluk, kutsallığın temel taşlarıdır; yine de, yoksulluğuyla yetinen kişinin içinde Tanrı'nın çok güçlü olduğunu düşünüyorum. Tabii Hıristiyan dininin en büyük azizlerinden birinin, 'her şeye, sahip değilmiş gibi sahip olun,' diye tarif ettiği yoksulluktan sözetmiyorum; buna manevî yoksulluk denir; benim sözettiğim, ikinci tür yoksulluk, sana soruyorum: Neden başka insanlara değil de, en çok asilzadelere, soylulara dadanıyorsun? Onları niçin ayakkabılarını isle parlatmak, ceketlerinin bazı düğmelerinin ipekten, bazılarının keçeden, bazılarının da camdan olmasına boyun eğmek mecburiyetinde bırakıyorsun? Onların yakaları niçin hep kalıplı değil de kırışık olmak zorunda?" Buradan da anlaşılacağı gibi, kola ve kalıplı yaka, eskiden beri kullanılmaktadır. Yazar haykırışına şöyle devam eder: "Kapalı

kapılar ardında ve az yemek yiyerek şerefini besleyen, dişlerini temizlemesini gerektirecek hiçbir şey yemediği halde sokağa yalancı şahit bir kürdanla çıkan soylunun vay haline! Şerefi hep kuşku altında olan, ayakkabısındaki yamanın, şapkasındaki ter lekelerinin, pelerinindeki aşınmaların, midesindeki açlığın bir fersah uzaktan görüldüğünü zanneden zavallının vay haline!"

Çorabının kaçması Don Quijote'nin zihninde bütün bu düşünceleri uyandırdı; ama Sancho'nun kendisine bir yol çizmesi bıraktığını görüp teselli buldu; ertesi gün onları giymeye karar verdi. Nihayet, düşünceli ve canı sıkkın bir halde yattı; hem Sancho'nun yokluğunu çekiyor, hem de çoraplarının başına gelen ve tamiri mümkün olmayan felâkete üzülüyordu. Başka renk bir ipekle de olsa çoraplarını yamamaya razıydı; oysa bu, bir asilzadenin çektiği bitmez tükenmez sıkıntılar arasında, sefaletinin en açık göstergelerinden biridir. Mumları söndürdü; hava sıcaktı, uyuyamıyordu; yataktan kalkıp güzel bir bahçeye bakan parmaklıklı bir pencereyi azıcık açtı. Açınca da, bahçede yürüyen, konuşan insanlar olduğunu farketti, işitti. Dikkatle dinlemeye koyuldu. Aşağıdakiler seslerini yeterince yükselttiklerinden, şu konuşmaları duyabildi:

"Şarkı söyleyeyim diye ısrar etme lütfen Emerencia! Biliyorsun ki o yabancı bu şatoya ayak bastığı, benim gözlerim onu gördüğü andan beri, ben şarkı söyleyemiyor, ancak ağlayabiliyorum; ayrıca hanımefendinin uykusu hafiftir, bizi burada görmesini dünyada istemem. O uyusa, uyanmasa bile, benim topraklarıma girip sonra küçümseyerek terk eden bu yeni Aineias uyuyacak, uyanıp dinlemeyecek olduktan sonra, şarkı söylemem nafile olur."

"Onu hiç düşünme, sevgili Altisidora," diye bir cevap geldi. "Emin ol, düşes de, evdeki herkes de uyuyor; bir tek kalbinin sahibi, ruhunun kamçısı uyanık; çünkü biraz önce odasının penceresini açtığını işittim; herhalde uyanık. Benim kederli arkadaşım, harpının eşliğinde alçak, yumuşak bir sesle söyle şarkını; düşes işitecek olursa sıcağı bahane ederiz."

"Mesele bu değil, sevgili Emerencia," dedi Altisidora. "Ben, şarkının hislerimi açığa çıkarmasını, aşkın kuvvetinden habersiz kişilerin beni havaî, hafif bir kız olarak görmelerini istemiyorum. Ama ne olursa olsun, yüz kızartısı, yürek yarasından iyidir."

Bu sözlerden sonra, çok yumuşak bir harp sesi duyuldu. Don Quijote bunu işitince afalladı; o anda aklına, bayıltıcı şövalyelik kitaplarında okumuş olduğu, buna benzer pencereli, parmaklıklı, bah-

çeli, müzikli, iltifatlı ve bayılınalı sayısız serüven geldi. Düşesin genç nedimelerinden birinin kendisine âşık olduğunu ve namusu yüzünden, hislerini gizli tutmak zorunda kaldığını derhal tahmin etti. Kendi iradesinin zayıflamasından korktu ve içinden, boyun eğmemeye ant içti. Bütün cesareti ve iyi niyetiyle kendisini sevgilisi Dulcinea del Toboso'ya emanet ettikten sonra, şarkıyı dinlemeye karar verdi ve orada olduğunu belli etmek için, yalandan hapşırdı. Don Quijote'nin kendilerini işitmesinden başka arzuları olmayan kızlar, buna çok sevindiler. Altisidora harpın tellerinde gezinip akort ettikten sonra, şu baladı söyledi:

"Ey sen, akşamdan sabaha
uyuyan yatağında,
ayağını uzatıp öylece,
Hollanda bezi çarşaflarda.
Daha dürüst, daha kutsalsın
Arabistan'ın saf altınlarından!
La Mancha'lı şövalyelerin içinde
en cesur ve en kahraman.
Dinle bu kederli kızı,
iyi yetişmiş ama sonu kötü biten,
yanıyor ruhu onun,
senin iki güneşinden.
Sen maceraperestsin,
ne felâketlerle karşılaşırsın,
ama yaralayıp vermezsin
ilâcını yaralının.
Tanrı cesaretini artırsın senin,
söyle bana, ey cesur delikanlı,
Jaca dağlarından mı geldin sen,
nerelisin, yoksa Libya'dan mı?
Yılanlar mı emzirdi seni,
ormanların korkusu mu,
yoksa dağların dehşeti,
seni büyüten dadı o mu?
Dulcinea iftihar edebilir pekâlâ,
dize getirmekle bir kaplanı,
sağlıklı bir genç kız olarak
yenmekle vahşî bir hayvanı.

Ünü bu yüzden yayılacaktır onun,
ta Henares'ten Jarama'ya,
Tajo'dan ta Manzanares'e,
ta Pisuerga'dan Arlanza'ya.
Üstüne bir eteğimi bile verirdim,
eteklerimin en renklisini,
ah bir yer değiştirseydim onunla,
o altın püsküllleri olanı hani.
Ah, senin kollarında
kafanı kaşıyabilsem,
yatağının yanında durup,
kepeklerini ayıklayabilsem.
Ne ister mütevazı biri
ayaklarını ovmaktan başka,
ama lâyık değilim ki ben
böyle muhteşem bir iltimasa.
Ah sana ne takkeler verirdim,
gümüşten ne iskarpinler,
damaskodan çoraplar,
Hollanda bezinden pelerinler!
Kozalak kadar büyük,
saraylara lâyık inciler!
Daha bir benzerini
görememiş kimseler.
Neron gibi seyretme
beni yakan bu yangını,
zalimliğinle canlandırma
La Mancha'da Romalı'yı.
Tanrı huzurunda yemin ederim,
daha çocuğum, bakireyim,
yaşım on beşi geçmez,
on dördüncü yılın içindeyim.
Ne topalım ne aksak,
ne de başka bir kusurum var,
saçlarım zambak gibi benim,
uzanır yerlere kadar.
Gerçi dudaklarım biraz ince,
burnum biraz yassı ama,
dişlerim birer topaz,

güzelim şükür Tanrı'ma.
Kulak ver, anlarsın,
seslerin en tatlısı sesim,
ortadan kısa biraz
boyumu sorarsan benim.
Bunları gör, bunlar senin ganimetin,
diğer meziyetlerimi de veririm sana,
bu evin nedimesi benim,
Altisidora derler benim adıma."

Ağır yaralı Altisidora'nın şarkısı burada sona erdi; ilân-ı aşk ettiği Don Quijote'nin korkusu başladı. Don Quijote derin bir iç çekerek kendi kendine dedi ki:

"Ben ne talihsiz bir gezginim ki, beni gören her genç kız mutlaka âşık oluyor! Eşsiz Dulcinea del Toboso ne bahtsız ki, benim benzersiz sadakatimin keyfini tek başına sürmesine izin vermiyorlar! Ne istiyorsunuz ondan, ey kraliçeler? Niye peşini bırakmıyorsunuz, ey imparatoriçeler? Niçin onun izini sürüyorsunuz, on dört, on beş yaşındaki kızlar? Bırakın zavallıyı, bırakın da Aşk'ın kalbimi ona sunmakla, ruhumu ona teslim etmekle bahşetmiş olduğu talihin zaferini tatsın, keyfini sürsün, gururunu taşısın. Beni dinleyin, sevdalılar güruhu: Ben sadece Dulcinea için ipek ve kadife, diğer bütün hanımlar için çakmaktaşıyım; sadece onun için bal, sizler için ödağacıyım. Benim gözümde sadece Dulcinea güzel, akıllı, namuslu, alımlı ve soylu, diğerleri çirkin, aptal, hafifmeşrep ve soysuzdur. Ben bu dünyaya başka hiç kimsenin değil, onun olmak için geldim. Altisidora ağlasa da, şarkılar söylese de, Magripli büyücünün şatosunda dayak yememe sebep olan hanımefendi paralansa da, ben şu veya bu şekilde, namusumdan, asaletimden, dürüstlüğümden hiçbir şey kaybetmeden, dünyanın bütün büyülü güçlerine rağmen, Dulcinea'nın olmak zorundayım."

Bu sözleri söyledikten sonra pencereyi sertçe kapattı ve başına büyük bir felâket gelmiş gibi kederli ve sıkıntılı bir halde yatağına uzandı; kendisini şimdilik orada bırakacağız; çünkü meşhur valiliğine başlamak isteyen büyük Sancho Panza bizi çağırıyor.

KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

Büyük Sancho Panza'nın cezirесinin başına geçip yönetime başlayışına dair

Ey zıt kutupların daimî kâşifi, dünyanın meşalesi, gökyüzünün gözü, güğümlerin tatlı salıntısı[1], kâh Dithyrambos, kâh Phoibos, kâh okçu, kâh hekim, şiirin atası, müziğin mucidi, sen ki daima doğar ve öyle görünse de, asla batmazsın! Sana söylüyorum, ey güneş, insanın insanı doğurmasına yardım eden güneş, sana yalvarıyorum, lütfunu benden esirgeme, zihnimin karanlığını aydınlat ki, büyük Sancho Panza'nın valiliğini anlatırken tek bir noktayı atlamayayım; çünkü ben sensiz, güçsüz, zayıf ve şaşkın oluyorum.

Sancho, dediğimiz gibi bütün maiyetiyle birlikte, dükün en belli başlı köylerinden birine, nüfusu yaklaşık bin kişi olan bir köye geldi. Kendisine, buranın Barataria Cezиresi olduğunu söylediler; belki köyün adı Baratario olduğu için, belki de kelepir[2] bir valilik olduğu için. Duvarlarla çevrili şehrin kapısına geldiklerinde, köyün ihtiyar meclisi kendisini karşılamaya çıktı; çanlar çalındı; bütün köy halkı sevinç gösterilerinde bulundu. Kendisini şatafatla köy katedraline, Tanrı'ya şükür duası etmeye götürdüler; ardından gülünç bir törenle köyün anahtarlarını kendisine teslim ettiler ve Barataria Cezиresinin daimî valisi olarak kabul ettiler.

Yeni valinin kıyafeti, sakalı, şişmanlığı ve boyunun kısalığı, işin aslını bilmeyen herkesi, hattâ epey çok sayıdaki bilenlerin de hepsini şaşırtmıştı. Nihayet kendisini kiliseden çıkardılar; yargıç koltuğuna götürüp oturttular; dükün kâhyası dedi ki:

"Sayın vali, bu cezirede bir gelenek vardır; bu meşhur cezirenin başına geçen kişi, kendisine sorulan karmaşık ve zor bir soruya cevap vermek zorundadır. Cezire ahalisi, verdiği cevaptan, yeni valinin şahsiyetini çıkarır ve buna göre gelişine sevinir veya üzülür."

Kâhya bunları Sancho'ya anlatırken, o, koltuğunun karşısındaki duvarda iri harflerle yazılı uzun yazıya bakıyordu. Okuma bilmediğinden, duvardakilerin ne resmi olduğunu sordu. Şöyle cevap verildi:

"Sayın vali, duvarda, zat-ı âlinizin bu cezirenin başına geçtiği tarih yazılı; kitabede şöyle yazıyor: *Señor Don Sancho Panza, filan yıl, filan ay,*

1) Güğümler, içine su veya şarap doldurulup kara gömülerek soğutulurdu.
2) *barato*: kelepir.

filan günde, bu cezirenin başına geçmiştir, uzun yıllar başında kalmasını dileriz."

"Don Sancho Panza dedikleri kim?" diye sordu Sancho.

"Ekselânsları," diye cevap verdi kâhya, "bu cezireye ayak basan ilk Panza, şu anda bu koltukta oturandır."

"Öyleyse kardeşim," dedi Sancho, "haberiniz olsun, benim *Don* unvanım yok, sülâlemde hiç kimsenin de olmamıştır. Benim adım sade Sancho Panza'dır, babamın da adı Sancho'ydu, dedemin de adı Sancho'ydu; hepsi de Panza'ydı; *Don, Doña* ilâveleri yoktu hiçbirinin. Bu cezirede denizde kum gibi *Don* var herhalde; neyse, bu kadarı yeter. Tanrı ne dediğimi biliyor, olur da valiliğim dört gün sürerse, o *Don*'ları ayıklarım; sayılarına bakılırsa sivrisinek gibi rahatsızlık veriyorlardır mutlaka. Sayın kâhya sorusunu sorsun; elimden geldiğince cevap vereceğim, ahali ister üzülsün, ister üzülmesin."

O anda içeri iki adam girdi, birinin üstünde çiftçi kıyafeti vardı, diğerinin terzi; elinde bir de makas olan terzi dedi ki:

"Sayın vali, ben ve bu gördüğünüz çiftçi, huzurunuza şu sebeple geldik: Bu adamcağız dün benim dükkânıma geldi (izninizle söyleyeyim, ben Tanrı'ya şükür lonca üyesi terziyimdir); elime bir kumaş parçası verdi ve dedi ki: 'Beyefendi, bu kumaştan bana bir kukuleta çıkar mı?' Ben kumaşa baktım, çıkar dedim; zannediyorum ki o, benim kumaşın bir parçasını çalmak istediğimi düşündü, nitekim öyle düşünmüş; sebebi de kendi fesatlığı ve terziler hakkındaki kötü kanaat. Sonra, iki kukuleta çıkar mı diye sordu; ben kafasından geçeni tahmin edip evet dedim. O, başlangıçtaki lânet olası kanaatinden vazgeçmeyip kukuleta sayısını artırdıkça artırdı; ben de hepsine evet dedim; sonuçta beş kukuletaya varıldı. Şimdi, biraz önce, kukuletaları almaya geldi; ben de verdim; dikiş parasını ödemeye itiraz ettiği gibi, ya kumaşını geri vermemi, ya da parasını ödememi istiyor."

"Aynen böyle mi oldu kardeşim?" diye sordu Sancho.

"Evet efendim," dedi adam, "ama lütfen kendisine söyleyin, diktiği beş kukuletayı zat-ı âlinize göstersin."

"Memnuniyetle", diye cevap verdi terzi.

Hemen elini pelerininin altından çıkardı ve beş parmağının tepesine geçirilmiş beş kukuletayı sergileyerek dedi ki:

"Bu adamcağızın benden istediği beş kukuleta işte burada; Tanrı huzurunda, elimi vicdanıma koyarak yemin ederim ki hiç kumaş artmadı; istenirse bilirkişilere inceletebilirim işimi."

Hazır bulunanların hepsi kukuletalara ve bu ilginç anlaşmazlığa güldüler. Sancho biraz düşündükten sonra dedi ki:

"Bana öyle geliyor ki, bu anlaşmazlığı uzun uzun düşünmeye gerek yok; sağduyuyla karar verilebilir; kararımı açıklıyorum: Terzi dikiş parasını alamayacak, çiftçi de kumaşı; kukuletalar da hapishanedeki mahkûmlara verilecek; başka da söylenecek bir şey yok bu konuda."

Daha sonraki, hayvan yetiştiricinin kesesi dâvasında verilen hüküm dinleyenleri ne kadar şaşırttıysa, bu hüküm de o kadar güldürdü; fakat sonuç olarak valinin emri yerine getirildi. Terziyle çiftçiden sonra, valinin huzuruna iki yaşlı adam çıktı; birinin elinde, baston olarak kullandığı uzun bir değnek vardı; değneksiz olanı konuştu:

"Sayın vali, ben bir süre önce bu adama, sırf iyilik olsun, yardım olsun diye, istediğim zaman geri vermesi şartıyla, on altın borç verdim. Aradan uzun bir süre geçtiği halde alacağımı istemedim; borcu verdiğimde içinde bulunduğu sıkıntıdan daha büyük bir sıkıntıya sokmak istemedim adamı. Ama sonra, borcunu ödemek konusunda ihmalkâr davrandığı kanaatine vardım ve birçok kere istedim. Borcunu ödemediği gibi, itiraz ediyor, benim ona on altın borç vermediğimi, verdiysem de ödediğini söylüyor. Benim borcu ne aldığına, ne ödediğine dair şahidim yok; zaten ödemedi. Zat-ı âlinizden rica ediyorum, kendisine yemin ettirin; ödediğine dair yemin ederse, ben de zat-ı âlinizin ve Tanrı'nın huzurunda hakkımdan vazgeçeceğim."

"Ne diyorsunuz buna, bastonlu dede?" dedi Sancho.

İhtiyar şöyle cevap verdi:

"Sayın vali, borç aldığımı itiraf ediyorum; madem benim yeminime bakıyor, zat-ı âliniz asânızı indirirseniz, gerçekten ödediğime dair yemin ederim."

Vali asâsını indirdi; bu arada değnekli ihtiyar, kendisi yemin ederken tutsun diye değneğini öteki ihtiyara verdi; sanki değnek ona mani oluyormuş gibi. Sonra elini asânın üzerindeki haça bastırdı ve kendisinden istenen on altını gerçekten borç aldığını, fakat daha sonra kendi eliyle iade ettiğini, diğer ihtiyarın bunu unutup ikide birde alacağını istediğini söyledi. Büyük vali bunun üzerine, alacaklıya buna ne cevap vereceğini sordu. Adam da borçlunun hiç kuşkusuz doğru söylediğini, çünkü onu şerefli bir adam, iyi bir Hıristiyan olarak tanıdığını belirtti; borcunu ne zaman, nasıl iade ettiğini demek ki kendisinin unutmuş olacağını, bundan böyle hiçbir talepte bulunmayacağını söyledi. Borçlu değneğini geri aldı ve başını eğip dışarı çıktı. Sancho adamın alelacele çıkıp gittiğini ve dâvacının sabrını görünce, başını önüne eğdi, sağ

elinin işaret parmağını kaşlarıyla burnuna dayayıp kısa bir süre düşünürcesine durdu. Sonra başını kaldırdı ve çıkıp gitmiş olan değnekli ihtiyarı getirmelerini buyurdu. Adamı getirdiler; Sancho ihtiyarı görünce dedi ki:

"Şu değneği verir misiniz? Bana lâzım da."

"Memnuniyetle," diye cevap verdi ihtiyar, "buyrun efendim."

Değneği Sancho'ya uzattı. Sancho değneği alıp öteki ihtiyara verdi ve dedi ki:

"Tanrı'ya emanet olun, borcunuz ödendi."

"Benim mi?" dedi ihtiyar. "Bu değnek on altın eder mi?"

"Eder," dedi vali. "Ya da ben dünyanın en büyük hödüğüyüm. Şimdi göreceksiniz benim bir krallığı yönetecek tıynette adam olup olmadığımı."

Sonra orada, herkesin gözü önünde değneğin kırılmasını buyurdu. Dediği yapıldı ve içinden on altın çıktı; herkes şaşırdı kaldı; valilerinin ikinci bir Süleyman olduğuna kanaat getirdiler.

On altının o değneğin içinde olduğunu nereden anladığını sordular kendisine; o da, ihtiyarın yemin ettiği sırada değneğini öteki ihtiyara verdiğini, gerçekten verdiğine dair yemin ettiğini, yemini bitince de tekrar aldığını görünce, altınların o değneğin içinde olduğunu düşündüğünü söyledi. Buradan da anlaşılabileceği gibi, valiler aptal da olsalar, bazen Tanrı onlara kararlarında yol gösterir. Ayrıca Sancho köyün rahibinden buna benzer bir hikâye duymuştu; hâfızası da o kadar kuvvetliydi ki, hatırlamak istediği her şeyi unutmasa, koca cezirede onunki gibi bir hâfıza daha bulunamazdı. Sonunda, ihtiyarların biri utanç içinde, öteki alacağını tahsil etmiş olarak gittiler; hazır bulunanların hepsi hayran kaldılar. Sancho'nun sözlerini, hareketlerini, tavırlarını kaydetmekle görevli yazıcı, onu akıllı mı, aptal mı diye yazacağına karar veremiyordu.

Bu dâva bittikten sonra, içeri bir kadın girdi; zengin hayvan yetiştiricisi kıyafeti giymiş bir adamı sımsıkı tutmuş sürüklüyor, bağırıp çağırıyordu:

"Adalet istiyorum sayın vali, adalet! Bu dünyada bulamazsam, cennette arayacağım! Sevgili vali, bu kötü yürekli adam beni kırın ortasında yakaladı, vücudumu paçavra gibi kullandı. Vay benim halime! Yirmi üç yıldır, Magripli-Hıristiyan, yerli-yabancı, herkese karşı koruduğum servetimi çaldı; daima meşe gibi kaskatı direndiğim, ateşte semender gibi[3], çalıya takılan yün gibi dayandığım halde, bu adam geldi, elini bile kirletmeden bana sahip oldu."

3) Semenderin ateşte yanmadığına inanılırdı.

"Bu beyefendinin eli temiz mi, değil mi, görmedik henüz," dedi Sancho.

Sonra adama dönüp kadının söylediklerine ne diyeceğini sordu. Adam telâş içinde cevap verdi:

"Efendim, ben zavallı bir domuz yetiştiricisiyim; bu sabah, afedersiniz dört tane domuzu satmak üzere köyden yola çıktım; karşılığında aldığım paranın neredeyse tamamı vergiye, haraca gitti. Köyüme dönerken, yolda bu kadıncağızla karşılaştım; her şeyi karıştıran, kızıştıran şeytan, ikimizi birleştirdi. Kendisine yeterli bir para ödedim, ama o memnun olmayıp koluma yapıştığı gibi buraya getirdi. Kendisini zorladığımı söylüyor, ama yalan, yemin ederim; gerçek bu, harfi harfine."

Bunun üzerine vali adama yanında gümüş para olup olmadığını sordu; adam da koynunda, deri bir kese içinde yirmi dukası olduğunu söyledi. Vali, keseyi çıkarıp olduğu gibi dâvacı kadına vermesini emretti; adam elleri titreyerek söyleneni yaptı; kadın da keseyi alıp herkesin önünde yerlere kadar eğilerek binlerce selâm verdikten sonra, yardıma muhtaç öksüzlere ve genç kızlara gözkulak olan saygıdeğer valiye uzun ömürler ve sıhhat versin diye Tanrı'ya dua ederek, keseyi iki eliyle sımsıkı tutarak dışarı çıktı; ama daha önce, içindeki paranın gümüş olup olmadığına bakmıştı.

Kadın çıkar çıkmaz, Sancho, gözyaşlarını tutamayan, gözü de, aklı da kesesinde kalan hayvan yetiştiricisine dönüp dedi ki:

"Kardeşim, o kadının peşinden gidin, keseyi zorla da olsa elinden alıp buraya getirin."

Sancho'nun sözleri boşa gitmedi; adam derhal şimşek gibi fırlayıp emri yerine getirmeye gitti. Hazır bulunanların hepsi, merak içinde dâvanın sonuçlanmasını bekliyorlardı. Adamla kadın kısa bir süre sonra geldiler; ilk seferinden daha da sımsıkı yapışmışlardı birbirlerine. Kadın eteğini kaldırıp toplamış, ortasına keseyi koymuştu; adam keseyi almak için çekiştiriyor ama beceremiyordu; kadın keseyi bırakmıyor, bir yandan da bağırıyordu:

"Tanrı'dan ve insanlardan adalet istiyorum! Sayın vali, bakın şu vicdansızın arsızlığına, cüretine: Köyün ortasında, sokağın ortasında, zat-ı âlinizin bana vermesini emrettiğiniz keseyi zorla almaya kalktı."

"Alabildi mi peki?" diye sordu vali.

"Hiç alabilir mi?" dedi kadın. "O keseyi bırakacağıma canımı veririm ben. Bende o göz var mı? Ben kolay kolay pes etmem, hele bu

sefih, iğrenç herif karşısında! Kerpetenle, çekiçle, keskiyle kopartamazlar tırnaklarımdan; aslan pençesinin bile gücü yetmez. Önce ruhumun ortasından canımı söküp almaları gerekir!"

"Doğru söylüyor," dedi adam. "Ben pes ediyorum, gücüm kalmadı; itiraf ediyorum, benim gücüm, keseyi bu kadından almaya yetmiyor; vazgeçiyorum."

Bunun üzerine vali kadına dedi ki:

"Namuslu ve cesur hanımefendi, şu keseyi bir görelim bakalım."

Kadın hemen keseyi verdi, vali de alıp adama iade etti ve mağdur değil, mağrur hanıma dedi ki:

"Kardeşim, bu keseye sahip çıkarken gösterdiğiniz cesaret ve azmi, hattâ yarısını, vücudunuza sahip çıkarken gösterseydiniz, sizi zorlamaya Hercules'in gücü yetmezdi. Tanrı'ya emanet olun, yüzünüzü şeytan görsün, ne bu cezirede, ne de altı fersah çevresinde görünmeyin, yakalanırsanız iki yüz kırbaç ceza yersiniz. Yıkılın karşımdan, utanmaz, arlanmaz, şirret!"

Kadın korktu; boynunu büküp perişan halde çekti gitti; vali adama dedi ki:

"Kardeşim, siz de Tanrı'ya emanet olun; paranızı alıp köyünüze dönün. Bundan böyle de, paranızı kaptırmak istemiyorsanız, dikkat edin, canınız kimseyle birleşmek istemesin."

Adam kırık dökük teşekkür etmeye çalışıp gitti; hazır bulunanlar bir kez daha yeni valilerinin karar ve hükmüne şaşırıp kaldılar. Bütün bunlar dükün vakanüvisi tarafından kaydedilip, derhal düke iletildi; dük mektubu sabırsızlıkla beklemekteydi.

Sancho'yu şimdilik bırakalım; çünkü Altisidora'nın şarkısıyla altüst olan efendisi âcil ilgi bekliyor.

KIRK ALTINCI BÖLÜM

Don Quijote'nin, sevdalı Altisidora'nın sevdaları sırasında maruz kaldığı korkunç, çıngıraklı, kedili dehşete dair

Büyük Don Quijote'yi bıraktığımızda, kendisi, sevdalı nedime Altisidora'nın şarkısının, zihninde uyandırdığı düşüncelere dalmıştı. Zihninde bu düşüncelerle yattı; hepsi, tahtakurusu misali, bir an uyutmadılar kendisini; bir de bunlara, kaçık çorabının düşüncesi ekleniyordu.

Ama zaman çok süratli koşucu olduğu ve hiçbir engel onu durduramadığı için, saatler dörtnala geçti ve sabah hızla geldi. Bunu gören Don Quijote yumuşak kuştüyünü bırakıp tembellikten sıyrılarak güderi kıyafetini giydi; çorabının rezaletini örtmek için yol çizmelerini de ayağına geçirip üzerine lâl rengi pelerinini aldı; başına da yeşil kadifeden, simli şeritlerle süslü bir şapka taktı. Kayışını göğsüne geçirdi, emektar ve keskin kılıcını kuşandı; daima yanında taşıdığı iri tesbihini aldı ve müthiş bir vakar ve ihtişamla, dükle düşesin giyinmiş, kendisini beklemekte oldukları hole çıktı. Bir galeriden geçiyorlardı ki, Altisidora'yla arkadaşı olan nedimenin mahsus kendisini beklediklerini gördü. Altisidora Don Quijote'yi görür görmez bayılır gibi yaptı; arkadaşı da hemen kucağını açıp yakaladı ve aceleyle göğsünü çözmeye yeltendi. Bunu gören Don Quijote, yanlarına gidip dedi ki:

"Ben bu rahatsızlıkların sebebini biliyorum."

"Ben bilmiyorum," diye cevap verdi arkadaşı; "Altisidora bu evin en sağlıklı nedimesidir; onu tanıdığımdan beri ağzından bir 'Ay!' çıktığını duymadım; eğer hepsi nankörse, dünyadaki bütün gezgin şövalyelere lânet olsun. Lütfen gidiniz, Señor Don Quijote; zat-ı âliniz burada durdukça bu zavallı kızcağız kendine gelemeyecek."

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Hanımefendi, bu gece odama bir lavta koydurursanız, bu kederli genç hanımı elimden geldiğince teselli ederim; sevdanın başlangıcında, gerçekle hemen yüzleşmek, etkili bir çaredir genellikle."

Bu sözleri söyledikten sonra, orada görünmek istemeyerek ayrıldı. Daha pek uzaklaşmamıştı ki, baygın Altisidora kendine gelerek arkadaşına şöyle dedi:

"Lavtayı mutlaka temin etmeliyiz; Don Quijote hiç şüphesiz şarkı söyleyecek; kendi şarkısıysa, mutlaka güzeldir."

Nedimeler hemen gidip düşese olanları ve Don Quijote'nin bir lavta istediğini haber verdiler. Düşes de müthiş sevindi; düşes, dük ve nedimeler hep birlikte, Don Quijote'ye tehlikesinden ziyade kahkahası bol bir oyun oynamaya karar verdiler. Akşamı iple çekiyorlardı; akşam da, sabah gibi hızla geldi ve dükle düşesin Don Quijote'yle çok hoş sohbetler yaparak geçirdikleri gün, sona erdi. O gün düşes, pajlarından birini –ormanda büyülü Dulcinea rolünü oynayan pajı– gerçekten ulak olarak Teresa Panza'ya gönderdi; ulağın eline, kocası Sancho Panza'nın mektubunu ve karısına gönderilmek üzere bıraktığı giysi bohçasını verdi; Teresa Panza'yla konuşmalarını tek tek aktarmak üzere hatırında tutmasını tembihledi.

Bu iş bittikten sonra, saat gece on bire gelirken, Don Quijote odasında bir *vihuela* buldu; akort etti; sonra pencereyi açtı ve bahçeden ayak sesleri geldiğini duydu. *Vihuela*'nın perdelerinde gezinip elinden geldiğince akort ettikten sonra, tükürüp boğazını temizledi ve hafif boğuk olmakla birlikte âhenkli bir sesle, o gün yazmış olduğu şu baladı söyledi:

"Delirtir aşkın gücü
âşıkları çoğu zaman,
ihmalkârlık ve tembellik,
işte budur can yakan.
Bazı işler panzehirdir,
âşıkları meşgul eder,
iyi gelir aşk zehrine
dikiş, nakış ve bu tip işler.
Namustur çeyiz düzmek
inzivadaki genç kızlara,
böylece methiye düzmüş olur
evlenmek istediği aşkına.
Başıboş kızlara kur yapar
gezgin şövalyeler, saraydakiler,
ama bırakıp onları sonra
gider namuslularla evlenirler.
Sabah doğan aşklar vardır,
ev sahibiyle misafir arasında,
sabah gelen çabuk gider,
aşk biter aynı günün akşamında.
Bırakmaz damgasını,
aşkın değişen misafiri,
kalmaz uzun süre kalpte,
bugün gelip yarın giden biri.
Resim üzerine yeni bir resim,
karışık olur, anlaşılmaz,
ilk aşkın üzerine yeni bir aşk,
tatsız olur, yaşanılmaz.
Öyle güzel bir resmi var ki
ruhumun bomboş tuvalinde,
Dulcinea del Toboso'yu
silemez oradan hiç kimse.

Aşk mucizeler yaratır,
yüceltir âşıkları,
en değerli şey aşkta
âşıkların kararlılığı."

Don Quijote, dük, düşes, Altisidora ve neredeyse bütün şato halkının dinlemekte olduğu şarkısının burasına geldiğinde, ansızın, Don Quijote'nin penceresinin tam üstündeki bir balkondan aşağı, üzerinde en az yüz tane çıngırak asılı bir ip sarkıttılar. Onun ardından, koca bir çuval kedi boşalttılar; kedilerin kuyruklarına da daha küçük çıngıraklar bağlanmıştı. Çıngırakların gürültüsüyle kedilerin miyavlaması öyle bir yaygara kopardı ki, bu oyunu tasarlamış olan dük ve düşes bile korktular. Don Quijote ise dehşete düştü, dondu kaldı. Kader öyle istemiş olacak ki, iki üç kedi, odasının penceresinden içeri girdi; bir o yana bir bu yana savruluyorlardı; sanki odaya bir şeytan ordusu girmişti. Odada yanmakta olan mumları devirip söndürdüler; kaçacak yer arıyorlardı. Büyük çıngırakların asılı olduğu ip ara vermeden çekilip bırakılıyordu; şato ahalisinin olayın içyüzünü bilmeyen büyük çoğunluğu şaşkın haldeydi.

Don Quijote ayağa kalktı ve elini kılıcına atıp pencereye doğru kılıcı sallamaya koyuldu; bir yandan da haykırıyordu:

"Defolun, fesat büyücüler! Defolun, rezil büyücüler! Ben La Mancha'lı Don Quijote'yim; sizin kötülükleriniz bana işlemez!"

Sonra dönüp odadaki kedilere doğru bol bol kılıç salladı; kediler pencereye atlayıp oradan kaçtılar; yalnız bir tanesi, Don Quijote'nin salladığı kılıçlar yüzünden sıkışıp kalınca, yüzüne atlayıp tırnaklarını, dişlerini şövalyenin burnuna geçirdi. Don Quijote acısından avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Bunu duyan dük ve düşes, sebebini de tahmin ederek hemen odasına koştular; kapıyı ana anahtarla açtılar ve zavallı şövalyeyi, bütün gücüyle kediyi yüzünden çekmek için debelenir halde buldular. İçeriye ellerinde ışıklarla girip bu zorlu mücadeleyi gördüler; dük kediyi ayırmak için yardıma koşunca Don Quijote haykırdı:

"Kimse almasın onu elimden! Bu şeytanla, bu büyücüyle yumruk yumruğa bırakın beni. Ben gösteririm ona La Mancha'lı Don Quijote'nin kim olduğunu!"

Ama bu tehditlere hiç aldırmayan kedi hırlıyor, sımsıkı tutunuyordu. Sonunda dük kediyi söktü kopardı ve pencereden aşağı attı.

Don Quijote'nin yüzü boydan boya tırmık içinde kalmıştı; burnu

da pek sağlam durumda değildi; buna rağmen, o alçak büyücüyle tutuştuğu zorlu kavgayı başarıyla sonuçlandırmasına izin vermediklerine müthiş hayıflanıyordu. Hemen sarıkantaron yağı getirttiler; Altisidora bizzat, o bembeyaz elleriyle bütün yaralarını sardı ve bu sırada, alçak sesle Don Quijote'ye dedi ki:

"Ey taş kalpli şövalye, bütün bu felâketler, sertliğin ve inadın yüzünden geliyor başına; Tanrı'ya dua ediyorum, silâhtarın Sancho kendini kırbaçlamayı unutsun, senin şu pek sevdiğin Dulcinea'n büyüden hiç kurtulamasın, sen de büyü bozuldu diye sevinemeyesin, onunla asla evlenemeyesin diye; en azından sana böyle tapan ben hayattayken."

Don Quijote bütün bunlara tek kelime cevap vermedi; sadece derin bir iç geçirdi ve sonra yatağına uzandı; dük ve düşesin yardımına teşekkür etti; o büyülü, çıngıraklı kediler güruhundan korktuğu için değil, iyi niyetle kendisine yardıma koştuklarını bildiği için. Dük ve düşes, dinlensin diye kendisini yalnız bıraktılar ve oyunun başarısız sonucuna üzülerek gittiler. Bu serüvenin Don Quijote'ye bu kadar pahalıya patlayacağını düşünmemişlerdi; şövalyemiz beş gün odasına ve yatağına mahkûm oldu. Bu sırada, bir öncekinden de daha hoş bir serüven geldi başına; ancak tarihçisi, şimdilik onu anlatmayıp valiliğe canla başla, gülünç biçimde devam eden Sancho Panza'ya dönmek arzusunda.

KIRK YEDİNCİ BÖLÜM

Sancho Panza'nın valiliği sırasında yaptıklarının devamına dair

Hikâyede anlatıldığına göre, Sancho Panza'yı mahkemeden görkemli bir saraya götürdüler; büyük bir salonda, mükellef, pırıl pırıl bir sofra hazırlanmıştı. Sancho salona girer girmez borular öttürüldü; dört paj çıkıp ellerini yıkaması için su verdiler; Sancho bu töreni büyük bir ağırbaşlılıkla tamamladı.

Müzik kesildi, Sancho sofranın baş köşesine oturdu; çünkü başka oturacak yer, başka servis yoktu. Yanına, sonradan anlaşıldığına göre hekim olan bir şahıs gelip ayakta durdu; elinde balinden küçük bir çubuk vardı. Beyaz, güzel kumaştan bir örtüyü kaldırdılar; altın-

dan meyveler, çok çeşitli yiyeceklerle dolu tabaklar çıktı. Talebeye benzeyen birisi, şükran duasını okudu; bir paj, Sancho'nun boynuna dantelli bir peçete bağladı. Sofracıbaşı vazifesini gören bir başka paj da, önüne bir meyve tabağı koydu; ama daha ancak bir lokma yemişti ki, çubuklu adam çubuğuyla tabağa dokunuverdi ve tabak çarçabuk önünden kaldırıldı; fakat sofracıbaşı başka bir yiyecek tabağı koydu önüne. Sancho tam tadacaktı ki, almaya yetişemeden çubuk tabağa dokunmuş, bir paj, meyve tabağı gibi bunu da bir çırpıda yok edivermişti. Sancho bunu görünce şaşırdı; herkese tek tek bakıp o yemeği hokkabazlıkla mı yemesi gerektiğini sordu. Çubuklu şahıs buna şöyle cevap verdi:

"Saygıdeğer vali, yemeğin, valilerin bulunduğu diğer cezirelerde de âdet olduğu şekilde yenmesi gerekiyor. Ben hekimim efendim; bu cezirede görevliyim; görevim, valinin hekimliğini yapmaktır. Valinin sağlığıyla, kendi sağlığımdan fazla ilgilenir, gece gündüz çalışır, hastalandığı takdirde tedavi edebilmek için valinin bünyesini incelerim. Başlıca görevlerimden biri, öğle ve akşam yemeklerine nezaret etmek, uygun bulduğum yiyecekleri yemesine izin vermek, zararlı olabileceğini, midesine zarar verebileceğini düşündüğüm yiyecekleri de önünden almaktır. İşte bu sebeple, meyve tabağının, fazla sulu olduğu için, kaldırılmasını emrettim; öteki tabağı da fazla acı ve baharatlı olduğu için kaldırttım. Fazla baharat insanı susatır; çok içmek ise, insana hayat veren can sıvısını kurutur, tüketir."

"Öyleyse, şu tabaktaki, görünüşe bakılırsa pek lezzetli kekliklerin hiçbir zararı olmaz bana."

Hekim buna şöyle cevap verdi:

"Ben hayatta olduğum sürece sayın vali onu yiyemez."

"Ama niye?" dedi Sancho.

Hekim cevap verdi:

"Çünkü hocamız, tıbbın pusulası ve ışığı Hippocrates'in bir özdeyişi vardır; *omnis saturatio mala, perdices autem pessima*[1] der. Anlamı şudur: 'Her türlü tokluk kötüdür, ama keklik tokluğu en kötüsüdür."

"Madem öyle," dedi Sancho, "saygıdeğer hekim baksın bakalım, bu sofradaki yiyeceklerden hangisi en faydalı, hangisi en az zarar verir, izin versin, kavgasız gürültüsüz yiyeyim; çünkü Tanrı uzun ömür versin, valinin başı üzerine yemin ederim, açlıktan ölüyorum. Şu anda beni yemekten menetmek, sayın hekim ne derse desin, benim hayatımı uzatmak değil, kısaltmak olacak."

1) Hippocrates'le ilgisi olmayan özdeyişin aslındaki *ekmek* yerine *keklik* konmuştur.

"Haklısınız saygıdeğer vali," diye cevap verdi hekim; "bence zat-ı âliniz şu tavşan yahnisinden yemeseniz iyi olur; hazmı zor bir yemektir. Şu dana eti, baharatla kavrulmuş olmasaydı, tadılabilirdi; ama gerek yok."

Sancho bunun üzerine dedi ki:

"Şu ilerideki, dumanlar tüten tabak, bana etli türlü gibi geliyor; türlüde o kadar çeşitli şey vardır ki, mutlaka hem hoşuma gidecek, hem de faydalı bir şey bulunur."

"*Absit*!"[2] dedi hekim. "Böyle kötü düşünceler bizden uzak olsun; dünyada türlü kadar kötü bir besin yoktur. Türlüler kilise görevlilerinin, üniversite hocalarının olsun, çiftçi düğünlerinde yensin; kusursuz bir titizlikle hazırlanması gereken vali sofralarından eksik olsun. Sebebi de şu: Basit ilâçlar, her zaman, her yerde ve herkes tarafından, bileşimlerden daha çok takdir edilir; çünkü basit ilâçlarda yanılma ihtimali yoktur, bileşik olanlarda vardır; bileşimi oluşturan maddelerin miktarında değişiklik yaparak yanılmak mümkündür. Bildiğim şu ki, saygıdeğer valinin şu anda sağlığını korumak ve kuvvetlendirmek için yemesi gereken şey, yüz tane galetayla birkaç ince dilim ayva tatlısı; bu midesini yatıştırır, hazma yardımcı olur."

Sancho bunu duyunca iskemlenin arkalığına yaslandı, hekime gözünü dikti ve ciddî bir tavırla, adını ve nerede tahsil gördüğünü sordu. Hekim buna şöyle cevap verdi:

"Saygıdeğer vali, adım, Doktor Pedro Recio de Agüero'dur; Tirteafuera[3] adında, Caracuel'le Almodovar del Campo arasında, sağ kola düşen bir köyde doğdum; doktor diplomam, Osuna Üniversitesindendir."

Sancho buna büyük bir öfkeyle şöyle cevap verdi:

"Saygıdeğer Doktor Pedro Recio de Agüero, Caracuel'den Almodovar del Campo'ya giderken sağ kolda kalan Tirteafuera köyü yerlisi, Osuna mezunu; derhal karşımdan çekilin, yoksa, yemin ederim, elime bir sopa alırım; sizinle başlar, koca cezirede cahil olduğunu anladıklarım arasında sağlam tek hekim bırakmam. Bilgili, ihtiyatlı, akıllı hekimlere gelince, onların başımın üstünde yeri var; aziz muamelesi yaparım onlara. Tekrar söylüyorum, çıkın dışarı, Pedro Recio; yoksa bu oturduğum iskemleyi alıp kafanızda parçalayacağım. Kıyamet gününde hesabı sorulursa, toplumun başbelâsı olan kötü bir hekimi öldürmekle Tanrı'ya hizmet ettiğimi söyler, temize çıkarım. Ya bana yemek verin,

2) *Absit*: Tanrı bizi korusun.
3) kelime anlamı: dışarı çık

ya da alın valiliğiniz sizin olsun; sahibinin karnını doyurmayan iş metelik etmez."

Hekim valinin öfkesini görünce telâşlandı; dışarı çık emrini yerine getirmek üzereyken, sokakta bir posta sürücüsünün borusu öttü; sofracıbaşı pencereden eğilip baktı; sonra dönüp dedi ki:

"Sayın dükün habercisi geliyor; önemli bir haber getirmiş olmalı."

Haberci ter içinde, telâşla içeri girdi ve koynundan bir zarf çıkarıp valinin eline verdi. Sancho da kâhyaya verip zarfın üzerini okumasını emretti. Zarfın üzerindeki yazı şuydu: *Barataria Cezıresi valisi Don Sancho Panza'nın bizzat kendisine veya sekreterine teslim edilecektir.* Sancho bunu duyunca dedi ki:

"Hanginiz benim sekreterim?"

Hazır bulunanlardan biri cevap verdi:

"Benim efendim; hem okuma yazma biliyorum, hem de Vizcaya'lıyım."

"Öyle olduktan sonra," dedi Sancho, "imparatorların bile sekreteri olabilirsiniz. Açın şu zarfı, bakın bakalım ne diyor."

Taze sekreter, denileni yaptı ve mektubu içinden okuduktan sonra, özel görüşülecek bir konu olduğunu söyledi. Sancho salonun boşaltılmasını, kâhya ve sofracıbaşı dışında kimse kalmamasını emretti; diğerleriyle birlikte hekim de çıktı. Sonra sekreter mektubu yüksek sesle okudu:

Señor Don Sancho Panza, benim ve bu cezirenin bazı düşmanlarının, korkunç bir gece baskını hazırlığı içinde olduklarını öğrendim; baskının hangi gece olacağını bilemiyorum; gafil avlanmamak için tetikte olmanız gerekiyor. Ayrıca, güvenilir casuslardan öğrendiğime göre, sizi öldürmek için, kılık değiştirmiş dört adam girmiş oraya; sebebi de, dehanızdan korkulması. Gözünüzü dört açın; huzurunuza çıkanlara dikkat edin; sunulan yiyecekleri yemeyin. Bir sıkıntınız olduğu takdirde benim yardımıma güvenebilirsiniz; her konuda, sizden beklenen sağduyuyla hareket edeceğinizden eminim. 16 Ağustos, sabahın dördü, köyden.

Dostunuz
DÜK

Sancho da, diğer hazır bulunanlar da afallayıp kalmıştı; Sancho kâhyaya dönüp dedi ki:

"Önce yapılması gereken şey, hem de hemen yapılması gereken şey, Doktor Recio'yu bir hücreye kapatmak; beni öldürecek olan biri

varsa, odur; üstelik de ölümlerin en yavaşı, en beteriyle, açlıktan öldürecek."

"Ben de bu sofradakilerin hiçbirini yemeseniz daha iyi olacağını düşünüyorum," dedi sofracıbaşı; "çünkü bunları birkaç rahibe hazırladı; haçın arkasında şeytan vardır derler."

"İtirazım yok," dedi Sancho; "şimdilik bana bir parça ekmekle dört libre üzüm verin; üzümde zehir olamaz. Hiç yemek yemeden de duramam ya; hele bu beklenen çatışmalara hazırlıklı olacaksak, iyi beslenmemiz lâzım; aç ayı oynamaz. Sekreter, siz efendim düke cevap yazın; emirlerinin harfi harfine yerine getirileceğini söyleyin. Efendim düşesin de ellerini öptüğümü yazın; kendisinden rica ediyorum, bir haberciyle bıraktığım mektubu ve bohçayı karım Teresa Panza'ya gönderirse, büyük bir lütufta bulunmuş olacak; bütün imkânlarımla daima hizmetinde olacağım. Bu arada efendim La Mancha'lı Don Quijote'nin de ellerinden öptüğümü yazıverin de, beni tuz ekmek haini bir adam sanmasın. Siz de, iyi bir sekreter ve iyi bir Vizcaya'lı olarak ne isterseniz, ne gerekiyorsa ekleyebilirsiniz. Şu sofra kaldırılsın; bana yemeğimi verin; ben cezimin ve benim üstümüze gelecek bütün casusları, katilleri, büyücüleri haklarım."

Bu sırada içeriye bir paj girdi ve dedi ki:

"İş görüşmek için bir çiftçi geldi efendim; dediğine göre zat-ı âlinizle çok önemli bir işi görüşecekmiş."

"Bu iş görüşmeleri de bir tuhaf," dedi Sancho. "Bu saatte iş görüşmesine gelinmeyeceğini düşünemeyecek kadar aptal mı bu adamlar? Biz valiler, biz yargıçlar, etten kemikten değil miyiz? Belli zamanlarda dinlenmeye ihtiyacımız yok mu? Mermerden miyiz biz? Tanrı hakkı için, elimi vicdanıma koyup söylüyorum, valiliğim devam ederse (ki etmeyecekmiş gibi geliyor bana), bu iş görüşmesine gelenleri ben yola getireceğim. Şimdi söyleyin adama gelsin; ama önce iyice dikkat edin, casuslardan veya katillerimden biri olmasın."

"Değil efendim," dedi paj. "Çok saf bir adamcağıza benziyor; altın kalpli bir adam değilse, ben de aptalın tekiyim demektir."

"Korkulacak bir şey yok," dedi kâhya; "hepimiz buradayız."

"Sofracıbaşı," dedi Sancho, "acaba, hazır Doktor Pedro Recio burada değilken, ben karın doyuracak bir şeyler yiyemez miyim? Sırf bir parça ekmekle bir soğan bile olabilir."

"Akşam yemeğinde, öğle yemeğini telâfi ederiz; zat-ı âliniz memnun kalırsınız," dedi sofracıbaşı.

"Tanrı'nın izniyle," dedi Sancho.

Bunun üzerine çiftçi içeri girdi; çok iyi görünümlü bir adamdı; namuslu ve iyi kalpli olduğu, bin fersah uzaktan belliydi. Söze şöyle girdi:

"Saygıdeğer vali hanginiz acaba?"

"Kim olacak," dedi sekreter; "tabii ki iskemlede oturan."

"Öyleyse huzurunda diz çökerim," dedi çiftçi.

Sonra diz çöküp, öpmek üzere eline uzandı. Sancho elini öptürmeyip ayağa kalkmasını, ne diyecekse demesini buyurdu. Çiftçi de ayağa kalkıp dedi ki:

"Efendim, ben çiftçiyim, Ciudad Real'e iki fersah uzaklıktaki Miguel Turra köyündenim."

"Buyrun, bir Tirteafuera daha!" dedi Sancho. "Anlatın kardeşim, ben Miguel Turra'yı gayet iyi bilirim; bizim köyden pek uzak sayılmaz."

"Anlatayım efendim," dedi çiftçi. "Ben, Tanrı'nın rızası, kutsal Katolik Kilisesi'nin izniyle, evlendim; iki oğlum var; küçüğü bakalorya talebesi, büyüğü lisans talebesi. Dulum, karım öldü; daha doğrusu, kötü bir hekim, hamileyken iç söktürücü bir ilâç vererek öldürdü onu. Tanrı izin verse, bebek doğsa ve erkek olsaydı, bakalorya ve lisans diplomalı ağabeylerini kıskanmasın diye ona da doktorluk tahsil ettirirdim."

"Yani," dedi Sancho, "karınız ölmeseydi ya da öldürülmeseydi, siz şimdi dul olmayacaktınız."

"Katiyen olmayacaktım efendim," dedi çiftçi.

"Hayırlısı olsun!" dedi Sancho. "Devam edin kardeşim, bu saat uyku saatidir, çalışma saati değil."

"Dediğim gibi bakalorya talebesi olan oğlum," dedi çiftçi, "bizim köyden bir genç kıza âşık oldu. Adı Clara Perlerina; babası, Andrés Perlerino çok zengin bir çiftçidir. Perlerin[4] ismi atalarından kalma bir soyadı değil; bütün sülâle kötürüm olduğundan bu isim verilmiş kendilerine; kulağa daha hoş gelsin diye Perlerin deniyor. Ama doğruyu söylemek gerekirse, kız âdeta bir doğu incisi; sağ yanından baktığınızda, bir kır çiçeği sanki. Sol yanından bakınca o kadar değil; çünkü sol gözü yok; çiçek hastalığı geçirdiğinde kör olmuş. Yüzü de çiçekbozuğu; ama onu sevenler, o deliklerin, ona âşık olan sevdalıların mezarları olduğunu söylerler. O kadar temizdir ki, yüzü kirlenmesin diye burnu hep havaya dikilidir, ağzından kaçarcasına. Bütün bunlara rağmen, çok güzeldir; çünkü ağzı büyüktür; on, on iki tane dişi de eksik olmasa, en güzel ağızlarla yarışabilir, hattâ geçebilirdi. Dudaklarına söylenecek

4) *perla*: inci, *perlático*: kötürüm

hiçbir lâf yok; o kadar ince ve narindirler ki, dudaklar iplik gibi çekilse, dudaklarından yumak yapılırdı. Ama dudaklarda genellikle görülen renklerden farklı oldukları için bir mucize gibi görünüyorlar: mavi, yeşil ve mor damarlıdır dudakları. Saygıdeğer vali, eninde sonunda evlâdım olacak kızı böyle bütün teferruatıyla tasvir ettiğim için affedin beni; kızı seviyorum, fena kız gibi gelmiyor bana."

"İstediğiniz tasviri yapın," dedi Sancho. "Benim hoşuma gidiyor tasvir; yemek de yemiş olsaydım, portrenizden âlâ tatlı olmazdı bana."

"Onu size ben sunacağım," dedi çiftçi; "şimdi olmasa da, zamanı gelecektir. Dediğim gibi efendim, size kızın zarafetini, servi boyunu tasvir edebilsem, hayran olurdunuz; ama mümkün değil, çünkü kendisi kambur ve ezik büzüktür, dizleri ağzına bitişiktir; yine de, doğrulabilse, kafasının tavana değeceği bellidir. Bu kız benim bakalorya talebesi oğluma, nikâh yüzüğünü taksın diye çoktan elini uzatırdı uzatmasına, ama çolak olduğu için uzatamıyor; buna rağmen, elinin aslında güzel ve biçimli olduğu, uzun, oluklu tırnaklarından bellidir."

"Pekâlâ," dedi Sancho; "onu tepeden tırnağa tasvir etmiş olduğunuzu farzedin kardeşim. Nedir istediğiniz? Lâfı dönüp dolaştırmadan, sağa sola sapmadan, bölmeden, ilâve yapmadan sadede gelin."

"İstediğim şu efendim," dedi çiftçi: "Zat-ı âlinizden, dünürüme bir tavsiye mektubu yazmanızı, ne talihin ne de tabiatın bahşettiği servetlerde aramızda eşitsizlik olmadığına göre, bu evliliğe rıza göstermesini söylemenizi rica edecektim. İtiraf etmek gerekirse, saygıdeğer vali, benim oğlum cinlidir; her gün üç dört kere kötü ruhlar kendisine işkence eder. Bir kere ateşe düşmüştü; o yüzden de yüzü parşömen gibi buruşuktur; gözleri de biraz akar; ama melek gibi çocuktur; kendi kendini yumruklamasa, aziz olurdu."

"Başka bir istediğiniz var mı?" dedi Sancho.

"Bir şey daha var," dedi çiftçi; "ama söylemeye cesaret edemiyorum. Ama yine de, ne olursa olsun, içimde kalmasından iyidir. Efendim, zat-ı âlinizden oğlumun düğün parasına katkı olarak üç yüz veya altı yüz duka altını isteyecektim. Yani kendi evini kurması için; ne de olsa, kayınpeder ve kayınvalidenin münasebetsizliklerine maruz kalmadan, kendi başlarına yaşamaları gerekiyor."

"Bir başka isteğiniz yok mu, iyice düşünün bakalım," dedi Sancho. "Rica ederim söylemeye utanmayın, çekinmeyin."

"Çekinmem," dedi çiftçi.

O bu lâfı söylediği anda, vali ayağa kalktı, oturduğu iskemleyi havaya kaldırdı ve dedi ki:

"Bana bakın kaba, arsız, hödük efendi, derhal huzurumdan yıkılıp yok olmazsanız, bu iskemleyle kafanızı parçalarım! Aşağılık orospu çocuğu, şeytanın tasvircisi, bu saatte gelmiş benden altı yüz duka altını istersin ha! Bende altı yüz altın ne arar, pis musibet? Olsa bile, niye sana vereyim ki, açıkgöz sersem? Bana ne Miguel Turra'dan, Perlerin sülâlesinin topundan? Çekil diyorum karşımdan, yoksa, efendim dükün başı üzerine yemin ederim, dediğimi yaparım! Sen Miguel Turra'lı olamazsın; cehennemden beni kışkırtmaya gelmiş bir açıkgözsün. Söyler misin, vicdansız herif, daha ben vali olalı bir buçuk gün olmamışken, altı yüz duka altınım nasıl olsun?"

Sofracıbaşı çiftçiye salondan çıkması için işaret etti; çiftçi de, vali o öfkeyle dediğini yapar korkusuyla boynunu büküp çıktı; namussuz çok iyi oyuncuydu.

Ama biz şimdi Sancho'yu öfkesiyle başbaşa bırakalım; onlar birbirlerini yesinler. Kedi tırmıkları sebebiyle yüzü yaralı, sargılı bıraktığımız Don Quijote'ye dönelim. Yaralarının iyileşmesi sekiz gün sürdü; bu sekiz günün birinde, başından bir olay geçti. Seyyid Hâmid, başından geçen bu olayı, bu öyküde en küçük ayrıntıyı bile anlatırken gözettiği titizlikle, doğrulukla anlatmaya söz verir.

KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'yle düşesin nedimesi Doña Rodríguez arasında geçenlere ve kaydedilmeye, ebediyen hatırlanmaya lâyık başka olaylara dair

Ağır yaralı Don Quijote fazlasıyla kederli ve sıkıntılıydı. Yüzü sargılar içindeydi; Tanrı'nın eli değildi yüzüne dokunmuş olan; bir kedinin tırnaklarıydı; gezgin şövalyeliğin beraberinde getirdiği felâketlerden biri. Altı gün boyunca insan içine çıkmadı; bu gecelerden birinde, uykusu kaçmış, bahtsızlığını, Altisidora'nın peşini bırakmayışını düşünmeye dalmışken, odasının kapısını bir anahtarla açtıklarını işitti. Sevdalı genç kızın, namusunu ürkütmek, kendisini sevgilisi Dulcinea del Toboso'ya karşı koruması gereken sadakate ihanet etme durumunda bırakmak niyetiyle geldiğini hayal etti hemen.

"Hayır!" dedi, hayaline inanarak, üstelik de duyulabilir bir sesle. "Dünyada hiçbir güzellik, beni kalbimin ortasına, gönlümün derinliklerine kazılı resmine tapmaktan vazgeçiremez sevgilim; ister tombalak bir köylü kızına dönüşmüş ol, ister altın Tajo'nun, simle karışık ipekli kumaşlar dokuyan *nympha*'sına; Merlin veya Montesinos seni nereye götürmüş olurlarsa olsunlar, nerede olursan ol, sen benimsin; ben de nerede olursam olayım seninim, senin olacağım."

Bu sözleri söylemesiyle kapının açılması bir oldu. Yatağın üzerinde ayağa kalktı; vücuduna baştan aşağı sarı satenden bir yatak örtüsü dolamıştı; başında kulaklarını da örten bir takke vardı. Yüzü de, bıyığı da sargılar içindeydi; yüzü, tırmıklar yüzünden, bıyıkları da, sarkmasınlar diye. Bu kılığıyla, akla hayale gelebilecek en olağanüstü hayalete benziyordu.

Don Quijote gözlerini kapıya dikti; kapıdan içeri teslim olmuş, kederli Altisidora'nın girmesini beklerken, muhterem bir yaşlı nedimenin içeri girdiğini gördü; uçları kıvrık, beyaz başörtüsü o kadar uzundu ki, baştan ayağa bütün vücudunu örtüyordu. Sol elinde yarım bir mum yanıyordu; sağ eliyle de, çok iri gözlüklerin ardındaki gözlerine ışık vurmasın diye gölge yapıyordu. Çok sessiz, hafif adımlarla ilerliyordu.

Don Quijote, gözetleme kulesinden kendisini izledi; yürüyüşünü, sessizliğini farkedince, bir büyücünün veya bir cadının, o kılığa girip kendisine kötülük etmeye geldiğini düşündü ve hızlı hızlı haç çıkarmaya koyuldu. Hayal giderek yaklaştı; odanın ortasına geldiğinde, kafasını kaldırıp Don Quijote'nin hızlı hızlı haç çıkardığını gördü. Kadının görüntüsü Don Quijote'yi korkuttuysa, Don Quijote'nin görüntüsü kadını dehşete düşürdü. Onu öyle yukarılarda, sapsarı, yatak örtüsü ve tuhaf sargılarıyla görünce bir çığlık attı ve dedi ki:

"Yüce İsa! Nedir bu gördüğüm?"

Kadın korkudan elindeki mumu yere düşürdü; karanlıkta kaldığını görünce, gitmek üzere sırtını döndü; telâştan ayağı eteğine takıldı ve boylu boyunca yere serildi. Don Quijote korku içinde konuşmaya başladı:

"Ey ruh, hayalet veya her neysen, bana kim olduğunu, benden ne istediğini söyle. Azapta ruhsan söyle; senin için elimden geleni yaparım; ben Katolik Hıristiyan'ım ve herkese iyilik etmeyi severim. İcra ettiğim gezgin şövalyelik mesleğini bunun için seçtim; araftaki ruhlara iyilik etmek bile mesleğimin sınırlarına girer."

Her yanı ağrılar içindeki yaşlı nedime, kendisine ruh muamelesi

yapıldığını görünce, kendi korkusundan Don Quijote'nin korkusunu anladı ve dertli, alçak bir sesle cevap verdi:

"Señor Don Quijote, eğer zat-ı âliniz Don Quijote'yseniz, ben sizin sandığınız gibi hayalet de değilim, hayal de, arafta ruh da; ben Doña Rodríguez'im; efendim düşesin kıdemli nedimesiyim. Zat-ı âlinizin yardımınızı asla esirgemediğiniz türden bir dert yüzünden geldim huzurunuza."

"Söyler misiniz Señora Doña Rodríguez," dedi Don Quijote, "yoksa aracı olarak mı geldiniz? Öyleyse, önceden söyleyeyim, ben sevgilim Dulcinea del Toboso'nun eşsiz güzelliği sayesinde, kimsenin işine yaramam. Kısacası, Señora Doña Rodríguez, aşk haberlerini tamamen bir yana bırakacaksanız, mumunuzu tekrar yakıp gelebilirsiniz; sonra canınız ne isterse konuşabiliriz, dediğim gibi, sevda, naz hariç."

"Ben mi birinden haber getireceğim efendim?" dedi nedime. "Zat-ı âliniz beni pek yanlış tanımışsınız; böyle saçmalıklara kalkışacak kadar yaşım ilerlemedi henüz. Tanrı'ya şükür gücüm kuvvetim yerinde; bütün dişlerim ağzımda, yalnız bir iki tanesini nezle dökmüştü; Aragon'da çok yaygındır. Biraz bekleyin lütfen, çıkıp mumu yakayım, hemen döneceğim; dünyanın bütün dertlerinin tabibine derdimi anlatacağım."

Cevap beklemeden odadan çıktı; Don Quijote, sessizce, düşünceler içinde kendisini beklemeye koyuldu; fakat aklına derhal bu yeni serüvene ilişkin binlerce düşünce üşüştü; sevgilisine sadakat sözünü bozma tehlikesine kendini atmakla, kötü ettiğini, aptalca davrandığını düşünmeye başlamıştı. Kendi kendine şöyle diyordu:

"Acaba şeytan bütün inceliği ve ustalığıyla beni kandırıp imparatoriçelerle, kraliçelerle, düşeslerle, markizlerle, konteslerle ulaşamadığı amacına, yaşlı bir nedimeyle mi ulaşmaya niyetli? Birçok akıllı kişiden kaç kere duymuşumdur, şeytan her zaman insana beklediğinden kötüsünü verir derler. Ya bu yalnızlık, bu fırsat, bu sessizlik, uyumakta olan arzularımı uyandırır, bugüne dek hiç sendelemediğim halde hayatının sonunda beni düşürürse? Böyle durumlarda, düşmanı beklemektense kaçmak daha iyidir. Ama benim şuurum herhalde yerinde değil ki böyle saçmalıklar söylüyor, düşünüyorum; beyaz başörtülü, şişman, gözlüklü bir yaşlı nedimenin, en sapık gönülde bile şehvet duyguları uyandırması mümkün değil. Acaba yeryüzünde eti tekinsiz olmayan bir tek nedime var mıdır? Bu dünyada münasebetsiz, riyakâr ve yapmacık olmayan bir nedime var mıdır? Defolun öyleyse, nedimeler güruhu! Hiçbir insanî zevkle ilişkiniz olamaz sizin. Salonunun bir ucunda, gözlükleriyle,

gergefleriyle, iş işler pozda iki yaşlı nedime heykeli durduğu söylenen hanıma aferin; o heykeller, salondaki ağırbaşlılığı sağlamakta, gerçek nedimeler kadar iş görüyormuş."

Bunları söyledikten sonra, kapıyı kapatıp Señora Rodríguez'in içeri girmesini engellemek niyetiyle yatağından aşağı atladı. Ama o kapıya vardığında, Señora Rodríguez elinde yanan beyaz bir mumla dönmüştü bile; Don Quijote'yi daha yakından, örtüye sarınmış, sargıları ve takkesiyle görünce yine korktu ve iki adım geri çekilip dedi ki:

"Emniyette miyim, saygıdeğer şövalye? Zat-ı âlinizin yataktan kalkmış olmanızı ahlâklılıkla pek bağdaştıramadım da."

"Bunu benim sormam daha doğru olur hanımefendi," diye cevap verdi Don Quijote. "İşte soruyorum: Ben saldırıya uğrayıp zorlanmayacağımdan emin olabilir miyim?"

"Sayın şövalye, bu güvenceyi kime soruyor, kimden istiyorsunuz?" dedi nedime.

"Size soruyor, sizden istiyorum," diye cevap verdi Don Quijote; "çünkü ne ben mermerdenim, ne de siz tunçtansınız; şu anda saat sabahın onu değil, geceyarısı, hattâ geceyarısını geçti bile; üstelik hain ve cüretkâr Aineias'ın, güzel ve uysal Dido'ya sahip olduğu mağaradan daha kuytu, daha gizli bir odadayız. Siz yine de elinizi uzatın hanımefendi; benim nefsime hâkimiyetim ve ahlâklılığımdan, bu muhterem başörtülerinin güvencesinden daha sağlam güvence olamaz."

Bunları söyledikten sonra sağ elini öpüp nedimenin sağ elini tuttu, o da aynı törenle elini verdi.[1]

Seyyid Hâmid burada bir parantez açar ve Muhammed adına yemin ederek, ikisinin bu şekilde elele tutuşmuş, kapıdan yatağa gidişlerini görebilmek için, iki harmanisinden iyisini vermeye razı olacağını söyler.

Nihayet Don Quijote yatağına girdi; Doña Rodríguez de yataktan biraz uzakta bir iskemleye oturdu; ne gözlüğünü çıkardı, ne de başörtüsünü. Don Quijote büzüşüp her tarafını örttü; bir tek yüzünü açıkta bıraktı. İkisi de sakinleştikten sonra sessizliği ilk bozan Don Quijote oldu ve dedi ki:

"Señora Doña Rodríguez, zat-ı âliniz artık baklayı ağzınızdan çıkarıp dertli yüreğinizde, kederli gönlünüzde ne varsa ortaya dökebilirsiniz; ben ahlâklı bir kulakla dinleyeceğim, merhametli yardımlarımla karşılık vereceğim."

1) Önce kendi elini öpüp karşısındakine uzatmak âdetti.

"Ben de öyle düşünüyorum," dedi nedime; "zat-ı âlinizin kibar ve iyiliksever şahsından da böyle Hıristiyanca bir cevap beklenirdi. Señor Don Quijote, zat-ı âliniz her ne kadar beni şu iskemlede, Aragon Krallığı'nın ortasında, mahvolmuş, çökmüş bir nedime kılığıyla oturmuş görüyorsanız da, ben Asturias'ın batısında doğdum; hem de o eyaletin en iyi aileleriyle akrabalık bağları olan bir sülâleden geliyorum. Ne var ki, kara bahtım ve vakitsiz yoksul düşen ailemin ihmali yüzünden, apar topar saraya, Madrid'e götürüldüm. Orada ailem, daha büyük felâketleri önlemek için, beni soylu bir hanımefendinin özel hizmetine nedime olarak yerleştirdi. Zat-ı âlinize şunu söylemek isterim ki, ajurlu nakış ve çarşaf nakışında hayatta kimse beni geçememiştir. Annemle babam beni hanımın hizmetinde bırakıp memlekete döndüler; birkaç yıl sonra da, cennete gitmiş olmalılar, çünkü fazlasıyla iyi ve Katolik kimselerdi. Ben yetim ve bu tür hizmetkârlara sarayda verilen sefil ücretle tek tük lütuflara bağlı kaldım. Bu sırada, ben böyle bir şeye fırsat yaratmadığım halde, hizmet ettiğim evin silâhtarlarından biri bana âşık oldu. Yaşını başını almış, sakallı, saygıdeğer bir adamdı; hepsinden önemlisi de, kral kadar soyluydu, çünkü Burgos'luydu. Aramızdaki aşkı fazla gizlemediğimiz için hanımımız öğrendi ve tartışmaları önlemek için bizi kutsal Katolik Kilisesi'nin izniyle evlendirdi. Bu evlilikten doğan kız evlât, benim var olan azıcık saadetimi söndürdü. Doğumda bir terslik olduğundan değil; zamanında, normal doğum yaptım; ama kısa bir süre sonra kocam geçirdiği bir üzüntü yüzünden öldü; şimdi anlatacak vaktim olsa, eminim zat-ı âliniz çok şaşırırdınız."

Bunun üzerine usulca ağlamaya başlayıp dedi ki:

"Affedin beni, Señor Don Quijote, elimde değil, talihsiz kocamı hatırladığımda gözyaşlarımı tutamıyorum. Yüce Tanrım, hanımefendiyi kömür gibi simsiyah, iri bir katırın terkisinde öyle bir ihtişamla götürüşü vardı ki! O zamanlar şimdiki gibi kupa araba, hanım eyeri kullanılmazdı; hanımlar silâhtarlarının terkisinde giderdi. En azından sevgili kocamın terbiyesini, asaletini gösteren şu olayı anlatmadan edemeyeceğim: Madrid'deki Santiago Sokağının biraz dar girişine doğru, önünde iki kollukla Yüksek Meclis üyesi bir hâkim ilerlemekteymiş, benim silâhtar kocam onu görür görmez, katırın dizginlerine asılmış, dönüp refakat etmek istemiş.[2] Katırın terkisinde oturan hanımım alçak sesle kendisine, 'Ne yapıyorsunuz, sersem? Benim burada olduğumu görmüyor musunuz?' diyormuş. Hâkim terbiye icabı

2) İtibar ve nüfuz sahibi kişilere, evlerine veya gittikleri yere kadar refakat etmek âdetti.

atının dizginlerini çekmiş ve 'Siz yolunuza devam edin beyefendi,' demiş; 'asıl benim Señora Doña Casilda'ya refakat etmem gerekiyor.' Hanımımın adı Doña Casilda'ydı. Kocam hâlâ kasketi elinde, hâkime refakat etmek için üsteliyormuş; hanımım bunu görünce çok sinirlenip iri bir iğneyi, hattâ zannediyorum çuvaldızı kılıfından çıkarmış ve beline batırmış. Kocam haykırmış, vücudu iki büklüm olmuş; hanımım da yere düşmüş. İki seyis derhal kaldırmak üzere koşmuşlar; hâkimle kolluklar da yetişmişler. Guadalajara Kapısı'nda ne kadar işsiz güçsüz varsa, birbirine girmiş. Hanımım eve yaya dönmüş, kocam da bağırsaklarının boydan boya deşildiğini söyleyerek bir berber dükkânına sığınmış. Kocamın kibarlığı şehirde o kadar yayıldı ki, sokakta çocuklar peşine takılıyordu; hanımım da, hem bu yüzden, hem de uzağı pek göremediğinden, kocamı işten çıkardı; ben bunun üzüntüsüne dayanamayıp öldüğünden eminim. Ben dul ve kimsesiz, bir de kucağımda kızımla kaldım; kızımın güzelliği gün geçtikçe deniz köpüğü gibi çoğalıyordu. Nihayet, efendim dükle yeni evlenmiş olan hanımım düşes, ben nakışlarımla ün yaptığım için, beni, üstelik kızımla birlikte bu Aragon Krallığı'na yanında getirmek istedi. Burada gel zaman git zaman kızım büyüdü, büyüdükçe daha alımlı oldu. Kendisi bülbül gibi şarkı söyler, bir hayal gibi dans eder, kendinden geçerek raks eder, bir öğretmen gibi okur, yazar, cimri denecek kadar tutumludur. Temizliği hakkında ne desem az; akar su ondan daha temiz değildir. Şu anda, yanlış hatırlamıyorsam aşağı yukarı on altı yıl, beş ay, üç günlük. Uzatmayayım, benim bu kızıma, efendim dükün buradan pek uzak olmayan bir köyünden, çok zengin bir çiftçinin oğlu âşık oldu. Nasıl olduğunu ben anlayamadan ikisi birleşmişler, delikanlı kızımla evleneceğine söz verip kızı aldatmış, şimdi sözünü tutmuyor. Efendim düke bir değil birçok kere şikâyet ettiğim, delikanlıya kızımla evlenmesini emretsin diye ricalarda bulunduğum halde, kulak asmıyor, bir kulağından girip öbüründen çıkıyor. Delikanlının babası çok zengin olduğu ve düke borç para verdiği, zaman zaman geciken borçlarına kefalet ettiği için, onu herhangi bir şekilde rahatsız etmek, canını sıkmak istemiyor. İşte efendim, zat-ı âlinizden istediğim, bu haksızlığı ister ricayla, ister silâhla düzeltmeyi üstlenmeniz. Herkesin dediğine göre, zat-ı âliniz bu dünyaya haksızlıkları düzeltmeye, zavallıları kurtarmaya gelmişsiniz. Kızımın yetim olduğunu, zarafetini, gençliğini, size saydığım bütün meziyetlerini gözönüne alın; Tanrı hakkı için, elimi vicdanıma koyarak söylüyorum, hanımımın bütün genç nedimelerinden bir tanesi bile onun ayağına pabuç ola-

maz. Aralarında Altisidora adında, en alımlı, en işveli diye bilinen bir tanesi var ki, kızımla kıyaslanınca iki fersah geride kalır. Zat-ı âlinize şunu söylemek isterim ki efendim, her parlayan altın değildir; bu Altisidora'da güzellikten çok kasıntı, ahlâktan çok serbestiyet vardır; ayrıca pek sağlıklı da değildir. Nefesinde bir yorgunluk vardır; yanında bir dakika durulmaz. Hattâ efendim düşes de... Ben susayım, yerin kulağı vardır derler."

"Efendimiz düşesin nesi var?" diye sordu Don Quijote. "Señora Doña Rodríguez, benim başım için, söyleyin."

"Bu antın üzerine," dedi nedime, "bana sorulan şeye tam bir doğrulukla cevap vermek zorundayım. Señor Don Quijote, efendim düşesin güzelliğini görüyorsunuz, değil mi? Temizlenmiş, parlatılmış bir kılıcın yüzüne benzeyen tenini, birinde güneş, birinde ay bulunan pembe-beyaz yanaklarını, yürürken ne kadar emin adımlarla, neredeyse küçümserce yere bastığını, âdeta geçtiği yere sağlık saçtığını görüyorsunuz, değil mi? Şunu bilmeniz gerekiyor ki, sayın şövalye, efendim düşes bütün bunları önce Tanrı'ya, sonra da iki bacağındaki o iki çeşmelere[3] borçlu; hekimlerin dediğine göre içini dolduran bütün kötü sular oradan akıp gidiyormuş."

"Yüce Meryem!" dedi Don Quijote. "Efendim düşesin böyle olukları olması mümkün mü? Çıplak Ayaklı Keşişler söylese inanmazdım; ama Señora Doña Rodríguez söylediğine göre, öyledir mutlaka. Fakat herhalde o çeşmelerden irin değil, sıvı amber akıyordur. Gerçekten de, çeşme açtırmanın sağlık açısından önemli olduğuna şimdi inanıyorum."

Don Quijote sözünü yeni bitirmişti ki, odanın kapısı yumruklanarak açıldı. Patırtıdan korkan Doña Rodríguez elindeki mumu düşürünce, oda zindana döndü. Sonra zavallı nedime iki elin boğazına sımsıkı yapıştığını hissetti, nefes alamıyordu; başka birisi de bu arada tek kelime konuşmadan çarçabuk eteklerini kaldırdı ve galiba bir terlikle, bacaklarına vurmaya koyuldu; nedimenin hali yürekler acısıydı. Don Quijote de kendisine acımakla birlikte, yatağından kımıldamıyor, olan biteni anlayamıyor, hiç ses çıkarmadan duruyor, hattâ dayak sırası kendisine gelir diye korkuyordu. Korkusu boş çıkmadı; iki sessiz cellât, korkusundan susan yaşlı nedimeyi iyice patakladıktan sonra onu bırakıp Don Quijote'ye geçtiler; üstündeki çarşafları, örtüleri açıp çimdiklemeye koyuldular; o kadar acıtıyorlardı ki, kendisini yumruklarıyla

3) Vücutta açılan irinli yaralardan, bütün kötü vücut sıvılarının akıp gittiğine inanılır, bazen mahsus yara açılırdı.

savunmak zorunda kaldı. Bütün bunlar olağanüstü bir sessizlik içinde olup bitmekteydi. Savaş yaklaşık yarım saat sürdü; sonra hayaletler çıkıp gitti; Doña Rodríguez eteklerini topladı ve başına gelen felâkete inleyerek, Don Quijote'ye tek kelime söylemeden kapıdan dışarı çıktı. Don Quijote acılar içinde, her tarafı çimdiklenmiş, kafası karışmış, düşüncelere dalmış halde tek başına kaldı; onu orada, kendisini bu hale hangi sapkın büyücünün getirdiği merakı içinde bırakalım. Bunu zamanı gelince anlatacağız; şu anda Sancho Panza bizi çağırmakta, hikâyenin akışı böyle gerektiriyor.

KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM

Ceziresini teftiş ederken Sancho Panza' nın başına gelenlere dair

Büyük valiyi, tasvirci ve uyanık çiftçiye öfkelenmiş, sinirlenmiş halde bırakmıştık; çiftçi, kâhyanın talimatıyla, o da dükten aldığı emirlere uygun şekilde oynamışlardı bu oyunu Sancho'ya. Ama Sancho, aptal, köylü ve kaba olduğu halde kimseye pabuç bırakmıyordu; yanındakilere ve dükten gelen gizli mektup okunup bittikten sonra tekrar salona girmiş olan Doktor Pedro Recio ' ya dedi ki:

"Şimdi iyice anladım ki, yargıçlarla valilerin, iş görüşmesine gelenlerin münasebetsizliklerine sinirlenmemek için, gerçekten tunçtan olmaları gerekiyormuş; her saat, her an, ne olursa olsun sırf onları dinleyip sırf onların işleriyle ilgilenmek gerekiyor. Zavallı yargıç, mümkün olmadığı için ya da o saat onları dinlemeye ayrılmadığı için kendilerini dinlemez, ilgilenmezse de, hemen lânet okurlar, çekiştirirler, kemiklerini kemirir, hattâ sülâlesini didiklerler. Sersemler, şuursuzlar, acele etmesenize; iş görüşmek için uygun zamanı, uygun şartları bekleyin; yemek saatinde, uyku saatinde gelmeyin, yargıçlar da etten kemiktendir; vücutlarına, tabiat kanunu gereği istedikleri şeyleri vermek zorundadırlar. Ben hariç; ben vücudumu beslemiyorum; şu gördüğünüz Señor Doktor Pedro Recio Tirteafuera sayesinde. Beni açlıktan öldürmeye niyetli; üstelik de bu ölümün sağlık olduğunu söylüyor. Tanrı kendisine de, bütün benzerlerine de böyle sağlık versin. Tabii kötü hekimlerden sözediyorum; iyi hekimler her türlü alkışa, övgüye lâyıktır."

Sancho Panza' yı tanıyanların hepsi, böyle güzel konuşmasına şaşırıyor, bunu neye yoracaklarını bilemiyor, ciddî görev ve mev-

kilerin bazı zihinleri hızlandırdığına, bazılarını da yavaşlattığına hükmediyorlardı. Sonunda Doktor Pedro Recio Agüero de Tirteafuera, Hippocrates'in bütün özdeyişlerini çiğneme pahasına, o gün kendisine akşam yemeği verileceğini vaat etti. Vali bununla tatmin oldu; akşamın ve yemek saatinin gelmesini sabırsızlıkla beklemeye koyuldu. Onun gözünde zaman hiç ilerlemediği, hep aynı yerde kaldığı halde, çok istediği saat nihayet geldi. Kendisine akşam yemeği olarak soğanlı sığır yahnisi ve birkaç gün beklemiş bir dana paçası verdiler. Hepsini zevkle mideye indirdi; önüne Milano'dan bıldırcınlar, Roma'dan sülünler, Sorrento'dan danalar, Moron'dan keklikler, Lavajos'tan kazlar gelse, bu kadar zevkle yemezdi. Yemek sırasında doktora dönüp dedi ki:

"Bakınız sayın doktor, bundan böyle bana nâdide yiyecekler, makbul yemekler verme zahmetine girmeyin. Öylesi midemi zıvanadan çıkarmak olur; benim midem keçiye, sığıra, domuza, islenmiş ete, şalgama, soğana alışıktır; tutup da saray yemekleri verirseniz, nazla, hattâ tiksintiyle karşılar. Sofracıbaşı şimdi gidip bana şu etli türlüden getirsin; ne kadar çok şey olursa içinde, o kadar güzel kokar türlü; türlünün içinde yiyeceğin her türlüsü bulunur. Sofracıbaşıya müteşekkir olurum, bir gün karşılığını öderim. Kimse benimle alay etmeye kalkışmasın, gösterelim kendimizi, hep birlikte huzur içinde yaşayıp yiyelim. Güneş doğdu mu herkese doğar. Ben bu cezireyi rüşvete göz yummadan, doğru yoldan ayrılmadan yöneteceğim; herkes de gözünü açıp kendi attığı oka mukayyet olsun. Ben haber vermiş olayım,eski çamlar bardak oldu; önüme fırsat çıkarsa size ne harikalar göstereceğim! Buldunuz bal alacak çiçeği!"

"Saygıdeğer vali," dedi sofracıbaşı, "zat-ı âliniz hiç kuşkusuz bütün söylediklerinizde çok haklısınız. Ben bu cezirede yaşayan bütün cezire ahalisi namına bütün sadakatimiz, sevgimiz ve iyi niyetimizle, zat-ı âlinize hizmetlerimizi sunuyorum; zat-ı âlinizin başlangıçta gösterdiği yumuşak yönetim tarzı, zat-ı âlinize hizmette kusur sayılabilecek bir şey yapmaya ya da düşünmeye meydan vermiyor zaten."

"Ben de öyle düşünüyorum," diye cevap verdi Sancho; "başka türlü davranmak veya düşünmek için aptal olmak lâzım. Tekrar söylüyorum, benim beslenmemle, karakaçanımın bakımıyla ilgilenilsin; şu anda en önemli konu bu. Zamanı gelince teftişe çıkalım; çünkü niyetim bu cezireyi her türlü pislikten, serseri, avare ve ahlâksız kimselerden temizlemek; şunu bilmenizi isterim ki arkadaşlar, bir cemiyetteki aylak, tembel insanlar, tıpkı kovanda işçi arıların yaptığı balı

yiyen erkek arılar gibidirler. Niyetim, çiftçilere yardım etmek , asilzadelerin üstünlüklerini korumak, faziletlileri ödüllendirmek, hepsinden önemlisi de, dine ve dinadamlarının şerefine saygılı olmak. Ne diyorsunuz buna arkadaşlar? Söylediklerim doğru mu, yoksa boşuna mı kafa patlatıyorum?"

"Hem de çok doğru, saygıdeğer vali," dedi kâhya. "Zat-ı âliniz gibi, yanılmıyorsam tamamen tahsilsiz bir kişinin, bunca veciz, böyle bilgece sözler etmesine şaşırıp kalıyorum; zat-ı âlinizi buraya gönderenler de, zat-ı âlinizle birlikte gelen bizler de, dehanızdan bu kadarını beklemiyorduk. İnsan bu dünyada neler görüyor; şaka gerçek oluyor, aldatmaya kalkan aldanıyor."

Akşam oldu; vali, Señor Doktor Recio'nun izniyle yemeğini yedi. Teftişe çıkmak üzere hazırlandılar; valiye kâhya, sekreter, sofracıbaşı, yaptıklarını kaydetmekle görevli vakanüvis, kolluklar ve yazıcılar eşlik etmekteydi; o kadar kalabalıktılar ki, orta boy bir birlik oluşturabilirlerdi. Sancho'nun ortada asâsıyla bir gidişi vardı ki, görmeye değerdi; daha birkaç sokak geçmişlerdi ki, kılıç sesleri duydular. O tarafa seyirttiler ve iki adamın tek başlarına dövüşmekte olduğunu gördüler. Adamlar karşılarında adaleti görünce dövüşü kestiler; bir tanesi dedi ki:

"Tanrı hakkı için, kralın hakkı için! Artık herkesin içinde hırsızlık, sokak ortasında haydutluk da mı yapılacak burada?"

"Sakin olun kardeşim," dedi Sancho. "Dövüşmenizin sebebi nedir, anlatın bana; ben valiyim."

Bu kez sözü rakibi aldı:

"Saygıdeğer vali, ben kısaca anlatayım; zat-ı âlinize önce şunu belirtmek isterim: Bu adam biraz önce şu karşıdaki kumarhanede bin riyalden fazla para kazandı; nasıl kazandığını Tanrı bilir. Ben birkaç şüpheli atışta, vicdanımın yükselen sesine rağmen onun lehinde şahitlik ettim. Kazandığı paraları toplayıp kalktığında, en azından göz hakkı olarak bir bahşiş vermesini bekliyordum; benim gibi soylu kişiler, çıkabilecek anlaşmazlıklara nezaret etmek, haksızlıkları onaylamak ve kavgaları önlemek üzere kumar masasında hazır bulunduklarında, bahşiş verilmesi âdettendir. Ama bu adam parasını cebine attığı gibi kumarhaneden çıktı gitti. Ben de gücenip peşinden gittim; kendisinden terbiyeli, kibar sözlerle, hiç değilse sekiz riyal vermesini rica ettim. Şunu bilmenizi isterim ki, ben şerefli bir kimseyimdir; mesleğim de yoktur, gelirim de, çünkü ailem meslek öğretmedi, gelir de bırakmadı bana. Cacus kadar hırsız, Andradilla kadar düzenbaz olan bu açıkgöz

ise, dört riyalden fazla vermek istemedi. Görüyor musunuz, saygıdeğer vali, ne utanmazlık, ne vicdansızlık! Ama yemin ederim, zat-ı âliniz gelmeseydiniz, ben ona kazancını kusturmayı bilirdim! Dünyanın kaç bucak olduğunu anlardı o zaman."

"Siz buna ne diyorsunuz?" diye sordu Sancho.

Adam da, hasmının bütün anlattıklarının doğru olduğunu, ama kendisine sık sık bahşiş verdiği için, dört riyalden fazla vermek istemediğini söyledi. Bahşiş bekleyenler terbiyeli olmalı, verileni güleryüzle kabul etmeli, düzenbaz olduklarından, hileyle kazandıklarından emin olmadıkları sürece, kazananlarla hesaplaşmaya kalkışmamalıydılar. Kendisinin iddia edildiği gibi hırsız değil, şerefli bir adam olduğunun en büyük delili de, bahşiş vermeyi reddetmiş olmasıydı; çünkü hilebazlar daima kendilerini farkeden meraklılara haraç öderlerdi.

"Doğru," dedi kâhya. "Saygıdeğer vali, bu iki adamı ne yapacağımıza zat-ı âliniz karar vereceksiniz."

" Şöyle yapacağız," dedi Sancho: "Siz, haklı, haksız veya tarafsız kazanmış olan arkadaş, derhal hasmınıza yüz riyal verin; otuz riyal de, hapishanedeki yoksullara vereceksiniz. Siz, mesleği ve geliri olmayan, bu cezirede aylâk dolaşan arkadaş, hemen şu yüz riyali alın, yarın akşam bu cezireyi on yıllığına terk etmiş olun. Yasağı çiğnerseniz, cezasını öbür dünyada çekersiniz; sizi kazığa çekerim, ben çekmesem de benim emrimle cellâtlar çeker. Kimse de karşılık vermeye kalkmasın, tokadı yer yoksa."

Adamların biri parayı verdi, öbürü aldı; beriki cezireyi terk etti, öteki de evine gitti; vali bunun üzerine dedi ki:

"Hiçbir şey yapamasam, şu kumarhaneleri kapatacağım; çok zararlı yerler gibi geliyor bana."

"En azından bunu kapatmanız mümkün değil efendim," dedi yazıcılardan biri; "çünkü sahibi çok önemli bir şahsiyettir; kumardan yıllık zararı, kârından kat kat fazladır. Daha ufak çaptaki kumarhanelere zat-ı âlinizin gücü yeter; en zararlı olanları, içlerinde en fazla münasebetsizliği gizleyenleri, bunlardır. Soylu şövalyelerin, senyörlerin kumarhanelerinde meşhur dolandırıcılar hile yapmaya cesaret edemezler. Kumar adı verilen kötü alışkanlık artık çok yaygın bir uğraş haline geldiğine göre de, soylu kimselerin kumarhanelerinde oynanması daha iyi; meslekten kumarcıların kumarhanelerine giden bir zavallı, gece yarısından sonra diri diri derisini yüzdürme tehlikesiyle karşı karşıyadır."

"Sayın yazıcı," dedi Sancho, " bu konuda söylenecek çok şey var."

Bu sırada bir delikanlıyı tutmuş getiren bir polis geldi ve dedi ki:

"Saygıdeğer vali, bu delikanlı bize doğru yürüyordu; polis olduğumuzu anlar anlamaz sırtını dönüp tazı gibi koşmaya başladı; belli ki bir suç işlemiş. Ben de peşinden koştum; tökezleyip düşmese, imkânı yok yetişemezdim."

"Niye kaçıyordun kardeşim?" diye sordu Sancho.

Delikanlı şöyle cevap verdi:

"Polislerin bitmez tükenmez suallerine maruz kalmamak için efendim."

"Ne iş yaparsın?"

"Dokumacıyım."

"Ne dokursun? "

"Zat-ı âlinizin yüksek müsaadesiyle mızrak demiri."

"Benimle dalga mı geçiyorsunuz? Soytarılık mı marifetiniz? Pekâlâ ! Nereye gidiyordunuz bakalım?"

"Hava almaya efendim."

"Bu cezirede hava nerede alınır?"

"Neresi esiyorsa orada."

"Pekâlâ, pek münasip cevaplar veriyorsunuz! Akıllısınız delikanlı, ama şunu unutmayın ki ben havayım, pupa yelken esiverir, doğru hapse götürürüm sizi. Yakalayın, götürün şunu; bu gece orada havasız uyusun bakalım!"

"Tanrı hakkı için!" dedi delikanlı. "Zat-ı âlinizin beni kral yapması nasıl imkânsızsa, bu gece hapiste uyumaya zorlaması da imkânsız."

"Neden hapse atamıyormuşum seni?" dedi Sancho. "Seni canım ne zaman isterse tutuklayıp bırakmaya yetkim yok mu benim?"

"Ne kadar yetkiniz olursa olsun," dedi delikanlı, "beni hapiste uyumaya zorlayacak kadar olamaz."

"Nasıl olmaz?" dedi Sancho. "Derhal götürün şunu, kendi gözüyle görsün bakalım gerçeği. Gardiyan işine geldiği için merhametli davranmaya kalkarsa eğer, senin hapishaneden adım atmana izin verdiği takdirde, iki bin duka altını ceza veririm kendisine."

"Bütün bunlar çok komik, " diye cevap verdi delikanlı. "Dünyada hiç kimse beni hapiste uyumaya mecbur edemez, işte o kadar."

"Bana bak, şeytan," dedi Sancho, "seni içine atmayı düşündüğüm hücreden çıkaracak, parmaklıklarını sökecek bir meleğin mi var senin?"

"Saygıdeğer vali," dedi delikanlı gayet kibarca, "gelin birlikte düşünüp anlaşalım. Farzedin ki beni hapse götürmelerini emrettiniz, ora-

da beni parmaklıkların arkasına atıp üzerime kilit vurdular, hücreye tıktılar; gardiyana beni bıraktığı takdirde ağır cezalar koydunuz, o da emirleri aynen yerine getirdi. Bütün bunlara rağmen, ben uyumak istemezsem, bütün gece gözlerimi kırpmadan uyanık kalmak istersem, zat-ı âlinizin ne kadar yetkisi olursa olsun, ben istemedikten sonra beni uyutmaya yeter mi?"

"Yetmez tabii ki ," dedi sekreter. "Adam iddiasını ispat etti."

"Yani, " dedi Sancho, "sırf canınız öyle istiyor diye uyumayacaksınız; bana karşı gelmek için değil."

"Katiyen efendim, " dedi delikanlı, "haddime mi düşmüş?"

"Öyleyse Tanrı 'ya emanet olun," dedi Sancho; "gidin evinizde uyuyun; Tanrı rahat uykular versin, ben kaçırmış olmayayım. Ama benden size nasihat olsun, bundan böyle adaletle şakalaşmayın, şakanızı başınıza çalan biriyle de karşılaşabilirsiniz."

Delikanlı gitti, vali teftişine devam etti; az sonra iki polis, bir adamı kolundan tutmuş getirdiler ve dediler ki: "Saygıdeğer vali, bu, erkek gibi göründüğü halde, aslında kadın, üstelik çirkin de değil; erkek kıyafetiyle dolaşıyor."

Yüzüne iki üç fener tuttular; fenerlerin ışığında, on altı yaşlarında ya da biraz daha büyük, saçları sırmalı, yeşil ipekli bir fileyle toplanmış, mücevher güzelliğinde bir kadının yüzü çıktı ortaya. Tepeden tırnağa incelediler; çoraplarının pembe ipekten, sırma ve minik incilerle süslü kırmaları olan çorap bağlarınınsa, beyaz taftadan olduğunu gördüler. Şalvarı, yaldızlı yeşil kumaştandı, aynı kumaştan, bol ve kısa ceketinin altına, incecik sırmalı beyazlı bir kumaştan bir hırka giymişti;ayakkabıları da beyaz erkek ayakkabılarıydı. Belinde kılıç değil, çok değerli bir hançer, parmaklarında da çok sayıda değerli yüzük vardı. Kısacası, kız herkesin gözüne çok hoş göründü; görenlerden hiçbiri kendisini tanımadı; köyün yerlileri, kızın kim olabileceği konusunda hiçbir tahmin yürütemiyorlardı. Sancho'ya oynanacak oyunlardan haberdar olanlar ise, en çok şaşıranlardı; çünkü bu olay kendilerinin tasarladığı bir olay değildi ve şüpheyle işin nereye varacağını bekliyorlardı.

Sancho kızın güzelliği karşısında donup kalmıştı; kıza kim olduğunu, nereye gittiğini ve niçin öyle bir kıyafet giydiğini sordu. Kız, gözlerini samimî bir mahcubiyetle yere dikip cevap verdi:

"Gizli kalmasına bu kadar önem verdiğim bir şeyi alenen söyleyemem efendim. Bir şeyi belirtmek istiyorum: Ben hırsız değilim, kötü bir insan da değilim; sadece bahtsız bir genç kızım; şiddetli bir kıskançlık yüzünden ahlâkın gerektirdiği ağırbaşlılıktan uzaklaştım."

Kâhya bunu duyunca Sancho'ya dedi ki :

"Saygıdeğer vali, insanları uzaklaştırın da bu hanım çekinmeden istediğini söyleyebilsin."

Vali emir verdi, herkes uzaklaştı; sadece kâhya, sofracıbaşı ve sekreter kaldılar. Genç kız yalnız kaldıklarını görünce, sözlerine devam etti:

"Saygıdeğer beyler, ben Pedro Pérez Mazorca'nın kızıyım; kendisi bu köyün yün taciridir; babamı sık sık ziyaret eder.

"Bu olmadı küçük hanım, " dedi kâhya; "çünkü ben Pedro Pérez'i çok iyi tanırım; ne kız, ne oğlan, hiç çocuğu olmadığını biliyorum. Üstelik önce babanız olduğunu söylediniz, sonra da babanızı sık sık ziyaret ettiğini eklediniz."

"Ben de farketmiştim," dedi Sancho.

"Beyler, kafam karıştı, ben de ne dediğimi bilmiyorum, " diye cevap verdi genç kız; "ama aslında ben Diego de la Llana'nın kızıyım; hepiniz tanıyorsunuzdur kendisini.

"Şimdi oldu," dedi kâhya; " Diego de la Llana 'yı tanırım; nüfuzlu ve zengin bir asilzade olduğunu, bir oğluyla bir de kızı olduğunu biliyorum; dul kaldıktan sonra, bütün köyde bir tek kişi kızının yüzünü gördüğünü söyleyemez. Kızını o kadar kapalı yetiştirir ki, güneşin bile onu görmesine fırsat vermez. Bütün bunlara rağmen, çok güzel olduğu söylenir."

"Doğru," dedi genç kız; " işte o kız benim; söylendiği kadar güzel olup olmadığıma ise, kendi gözlerinizle gördüğünüze göre, kendiniz karar verebilirsiniz."

Bu sözlerin üzerine usulca ağlamaya başladı; bunu gören sekreter, sofracıbaşının kulağına eğilip çok alçak sesle dedi ki:

"Bu zavallı kızcağız, bu kadar soylu olduğu halde, bu kıyafetle, bu saatte evinden dışarı çıktığına göre, başına önemli bir şey gelmiş olmalı."

"Buna hiç şüphe yok," diye cevap verdi sofracıbaşı; "zaten gözyaşları da bu tahmini doğruluyor."

Sancho kızı elinden geldiğince teselli etmeye çalıştı; başından geçenleri hiç korkmadan kendilerine anlatmasını rica etti; hepsi derdine çare bulmak için ellerinden geleni yapacaklardı.

"Beyler," dedi kız, "babam on senedir, yani annem toprağın altına girdiğinden beri beni evde kapalı tutuyor. Evimizde duaların okunduğu güzel bir kilise var; bütün bu süre boyunca, gündüzleri gökyüzünde güneşin, geceleri de ay ve yıldızların dışında hiçbir şey

görmedim. Sokak nedir, meydan nedir, kilise nedir, hattâ erkek nedir bilmem; gördüğüm tek erkekler, babam, erkek kardeşim ve yüncü Pedro Pérez'dir; evimize çok sık geldiğinden, asıl babamın adını söylememek için onunkini söylemek geldi aklıma. Böyle eve kapatıldığım, kiliseye dahi gitmeme izin verilmediği için aylardır çok üzülüyordum. Dünyayı, en azından doğduğum köyü görmek istiyordum; bu istediğimin de, soylu genç kızların korumak zorunda oldukları itibarlarına zararlı olmadığını düşünüyordum. Boğa güreşleri, mızrak dövüşleri olduğunu, temsiller oynandığını duyduğumda, benden bir yaş küçük olan kardeşime sorardım,bunların ve daha görmediğim birçok şeyin ne olduğunu. O elinden geldiği kadar anlatırdı; ama bu, kendi gözümle görme arzusunu daha da alevlendirmekten başka bir işe yaramıyordu. Mahvımın öyküsünü daha fazla uzatmayayım, nihayet kardeşime rica ettim, yakardım, ah, keşke rica etmeseydim, yakarmasaydım..."

Ve tekrar ağlamaya koyuldu. Kâhya dedi ki:

"Devam ediniz hanımefendi; ne olduğunu anlatın. Sözleriniz de, gözyaşlarınız da hepimizi meraka boğdu."

"Anlatacak fazla bir şey kalmadı," diye cevap verdi genç kız; " akıtacak gözyaşım bol ama. Kötü arzular beraberlerinde ancak böyle felâketler getirirler.

Genç kızın güzelliği sofracıbaşının ruhuna işlemişti; yüzünü tekrar görebilmek için fenerini yaklaştırdı. Gözünden akan yaşlar ona gözyaşı değil, kırlardaki çiy taneleri gibi geldi; hattâ daha da ileri giderek onları doğu incilerine benzetti. Başına gelen felâketin, ağlamasının ve hıçkırıklarının düşündürdüğü kadar büyük bir felâket olmamasını diliyordu içinden. Genç kız hikâyesini anlatmayı geciktirdikçe vali sabırsızlanıyordu; onları bu merak içinde daha fazla bekletmemesini, geç olduğunu, daha köyde dolaşacakları çok yer olduğunu söyledi. Kız kesik hıçkırıklarla, nefesi tıkanarak konuştu:

"Başıma gelen felâket, bahtsızlık şu ki , ben kardeşime, beni kendi kıyafetleriyle erkek gibi giydirip bir gece, babamız uyurken bütün köyü gezdirmesini, göstermesini rica ettim. Kardeşim ısrarlarıma, yalvarmalarıma dayanamayıp isteğimi kabul etti; ben bu kıyafeti giydim; o da benim bir elbisemi giydi. Elbise tıpatıp uydu üzerine; sakalı da olmadığı için, çok güzel bir genç kıza benzedi. Bu gece, herhalde bir saat kadar önce, evden çıktık; gençliğimizin aşırı heveslerine kapılıp bütün köyü dolaştık. Artık eve dönmeye karar vermişken, kalabalık bir insan topluluğunun bize doğru gelmekte olduğunu gördük. Kardeşim bana

dedi ki: 'Abla, bunlar herhalde devriye; vargücünle benim arkamdan koş; bizi tanırlarsa hakkımızda hayırlı olmaz.' Bunları söyleyip sırtını döndü ve koşmaya değil, âdeta uçmaya başladı. Ben daha altı adım atmamıştım ki, korkumdan düştüm. İşte o sırada beni zat-ı âlilerinizin huzuruna getiren polis geldi; bu kadar insanın karşısında, ahlâksızlığım, heveslerim yüzünden rezil oldum."

"Gerçekten küçük hanım," dedi Sancho, "başınıza başka bir felâket gelmedi mi? Hikâyenizin başında söylemiş olduğunuz gibi, bir kıskançlık yüzünden ayrılmadınız mı evinizden?"

"Başka bir şey gelmedi başıma; evden dışarı çıkmamın sebebi de kıskançlık değil, dünyayı görmek isteğiydi; ki o da köyün sokaklarını görmekten öteye gitmiyordu."

Genç kızın söylediklerinin doğru olduğu, o sırada iki polisin kardeşini getirmesiyle de anlaşıldı; ablasını bırakıp kaçarken polislerden biri tarafından yakalanmıştı. Üzerinde güzel bir etek, mavi damaskodan, sırma süslemeli bir pelerin vardı; başında bir örtü veya altın buklelere benzeyen sapsarı, kıvırcık saçlarından başka bir süs yoktu. Vali, kâhya ve sofracıbaşı, oğlanı bir kenara çekip ablasına duyurmadan niye o kıyafetle dolaştığını sordular. O da, ablası kadar utanarak, çekinerek, ablasının anlattıklarını aynen tekrarladı. Âşık sofracıbaşı buna çok memnun oldu. Vali iki kardeşe dedi ki:

"Doğrusu beyler, çok çocukça bir haylazlık olmuş bu; bu sersemliği ve cüretkârlığı anlatmak için ne sözü bu kadar uzatmanıza, ne de bu kadar gözyaşı ve hıçkırığa gerek vardı. 'Biz filancayız, evimizden bu şekilde sırf meraktan, başka bir niyetimiz olmadan, gezmek için çıktık,' deseydiniz, mesele kapanır, inlemelere, ağlamalara, ısrarlara lüzum kalmazdı."

"Doğru," diye cevap verdi genç kız; "ama zat-ı âlilerinize şunu söylemek istiyorum: O kadar heyecanlandım ki, ne yapacağımı bilemedim."

"Üzülecek bir şey yok," dedi Sancho. "Haydi gidelim, sizi de evinize bırakalım; babanız belki farketmemiştir yokluğunuzu. Bundan böyle de bu kadar çocuksu davranmayın, dünyayı görmeye bu kadar heves etmeyin. Namuslu genç kız bacağını kırar, evinde oturur; çok gezen tavuk ayağında pis getirir; görmek isteyen kadın, görülmek de ister. Daha fazla bir şey söylemeyeceğim."

Delikanlı, kendilerini eve kadar geçirme teklifinden dolayı valiye teşekkür etti ve sonra, bulundukları yerden fazla uzak olmayan eve doğru gittiler. Eve vardıklarında oğlan bir pencereye küçük bir taş attı;

kendilerini beklemekte olan bir hizmetçi derhal inip kapıyı açtı. İki kardeş içeri girdiler; diğerleri ise, ikisinin zarafetine, güzelliğine ve gece vakti, köyün dışına çıkmadan dünyayı görme isteklerine şaşırıp kaldılar; ama hepsini genç yaşlarına yordular.

Sofracıbaşı kalbinden vurulmuştu; derhal, ertesi gün gidip kızı babasından istemeye karar verdi. Dükün hizmetkârı olduğu için reddedilmeyeceğinden emindi. Hattâ Sancho da oğlanı kızı Sanchica'yla evlendirmeyi istedi, düşündü; zamanı gelince meseleyi ele almaya karar verdi; ne de olsa, bir valinin kızına koca olmaya herkes razı gelirdi.

O geceki teftiş böylece sona erdi; iki gün sonra, valiliğin sonu geldi; ileride de görüleceği gibi, Sancho'nun bütün niyetleri de suya düştü.

ELLİNCİ BÖLÜM

Yaşlı nedimeyi döven, Don Quijote'yi çimdikleyip tırmalayan büyücülerin, cellâtların kim olduğuna ve Sancho Panza'nın karısı Teresa Sancha'ya mektubunu götüren pajın başından geçen serüvene dair

Bu gerçek öykünün en küçük ayrıntılarının titiz araştırıcısı Seyyid Hâmid'in dediğine göre, Doña Rodríguez, Don Quijote'nin odasına gitmek üzere odasından çıkarken, aynı odada uyuyan bir başka nedime kendisini işitti ve bütün nedimeler öğrenmeye, anlamaya, koklamaya meraklı olduğundan, arkasından öyle sessizce takip etti ki, zavallı Rodríguez farketmedi. Nedime onun Don Quijote' nin odasına girdiğini görür görmez, nedimelerin dedikoduculuğunu yalanlamış olmamak için, anında gidip hanımına, düşese, Doña Rodríguez' in Don Quijote' nin odasında olduğunu yetiştirdi.

Düşes de düke söyledi ve Altisidora'yla birlikte gidip nedimenin Don Quijote'yle ne işi olduğunu öğrenmek için izin istedi. Dük izin verdi; iki kadın gayet sessiz, ağır ağır gidip odanın kapısının önünde durdular, hattâ kapıya yapıştılar; içeride konuşulan her şeyi duyuyorlardı. Düşes, Rodríguez'in, Aranjuez'i hatırlatan çeşmelerini ortaya döktüğünü işitince dayanamadı; aynı hissi paylaşan Altisidora'yla birlikte, öfkeyle, intikam hırsıyla odaya daldılar; anlatıldığı şekilde Don Quijote'yi kalbura çevirip nedimeyi patakladılar; çünkü doğrudan kadınların güzelliğine ve gururuna yapılan saldırılar, kadınlarda korkunç bir öfke uyandırır ve intikam arzusunu alevlendirir.

Düşes olanları düke anlattı; dük kahkahalarla güldü. Düşes, Don Quijote' ye oyunlar oynamayı, eğlenceyi devam ettirmek niyetindeydi; Dulcinea'nın büyüsünün çözülmesiyle ilgili serüvende Dulcinea'yı canlandıran pajı, valiliği sebebiyle büyü meselesini tamamen unutmuş olan Sancho Panza'nın karısı Teresa Panza'ya ulak olarak gönderdi; paj, yanında kocasının mektubunu, düşesten bir mektup, bir de armağan olarak, çok güzel, uzun bir mercan kolye götürüyordu.

Hikâyede anlatıldığına göre, çok zekî ve uyanık olan paj, efendilerine hizmet etme hevesiyle, Sancho'nun köyüne büyük bir istekle gitti. Köye girmeden önce, bir derede çamaşır yıkayan çok sayıda kadın gördü; o köyde La Mancha'lı Don Quijote adlı bir şövalyenin silâhtarı Sancho Panza'nın karısı Teresa Panza diye bir kadın olup olmadığını sordu. Bu soru üzerine, çamaşır yıkayan genç bir kız ayağa kalkıp dedi ki:

"Teresa Panza benim annemdir; Sancho dediğiniz babam, o şövalye de efendimizdir."

"Öyleyse küçük hanım," dedi paj, "gelin beni annenize götürün; kendisine babanızdan bir mektupla bir hediye getirdim."

"Memnuniyetle götürürüm efendim," diye cevap verdi kız; aşağı yukarı on dört yaşlarında görünüyordu.

Yıkadığı çamaşırı bir arkadaşına bırakıp başını örtmeden, ayağına bir şey giymeden, yalınayak, üstü başı dağınık halde zıplayarak pajın atının önüne geldi ve dedi ki:

"Gelin efendim, evimiz köyün girişinde; annem de evde, uzun zamandır babamdan haber almadığı için merakta."

"Ben o kadar iyi haberler getirdim ki, duyunca Tanrı'ya şükredecek," dedi paj.

Kız koşup atlayarak, sekerek nihayet köye vardı; eve girmeden kapıdan bağırdı:

"Teresa anne, çık bak, bir beyefendi babacığımdan mektup ve başka şeyler getirmiş."

Annesi Teresa Panza kızının haykırışlarına çıktı; iplik eğirmekteydi; üzerinde boz renkli bir etek vardı. O kadar kısa boyluydu ki, edep yerinden kesilmiş gibiydi; eteğinin üstüne yine boz renkli bir yelekle bir bluz giymişti. Kırkın üstünde gibi göründüğü halde fazla yaşlı değildi; kuvvetli, sağlam yapılı, kanlı canlı ve kırış kırıştı. Kızını ve at üzerindeki pajı görünce dedi ki:

"Ne oluyor kızım? Bu bey kim?"

"Señora Doña Teresa Panza'nın hizmetine âmadeyim," dedi paj.

Hemen ardından, atından aşağı atladı ve büyük bir alçakgönüllülükle gidip Señora Teresa' nın önünde diz çökerek dedi ki:

"Señora Doña Teresa, Barataria Cezıresi valisi Señor Don Sancho Panza'nın meşru eşi olarak elinizi uzatmak lütfunda bulunur musunuz?"

"Aman efendim, kalkın şuradan, yapmayın ne olur," diye cevap verdi Teresa. "Ben saraylı filan değilim, yoksul bir köylüyüm; babam ırgattı, kocam da gezgin silâhtardır, vali filan değil!"

"Zat-ı âliniz en saygıdeğer valiye eş olmaya lâyık bir kadınsınız," diye cevap verdi paj; "bu gerçeğin kanıtı olarak, lütfedip bu mektubu ve bu armağanı kabul buyrun."

Derhal cebinden ara boncukları altından, mercan bir kolye çıkarıp kadının boynuna astı ve dedi ki :

"Bu mektup sayın validen; bu mercanlar da beni gönderen efendim düşesten; zat-ı âlinize bir de mektup yolladı."

Teresa afallayıp kaldı; kızı da aynı haldeydi; kız dedi ki:

"Yemin ederim bu efendimiz Don Quijote'nin işi; babama kaç kere vaat ettiği valilik veya kontluğu verdi herhalde."

"Evet, doğru," diye cevap verdi paj; "Señor Sancho, Señor Don Quijote sayesinde, bu mektuptan da anlaşılacağı gibi, şu anda Barataria Cezıresi'nin valisi."

"Zat-ı âliniz okuyuverin bana efendim," dedi Teresa; "ben iplik eğirmeyi bilirim ama okumayı hiç bilmem."

"Ben de bilmem," dedi Sanchica; "ama siz burada bekleyin, ben gidip okuma bilen birini getireyim; bizzat rahip de olabilir, bakalorya sahibi Sansón Carrasco da; babamın haberlerini almak için memnuniyetle gelirler."

"Kimsenin çağrılmasına gerek yok; ben iplik eğirmeyi bilmem ama okumayı bilirim, ben okurum."

Bunun üzerine paj mektubu baştan sona okudu; daha önce aktarıldığı için, tekrar yazılmasına gerek yok. Sonra düşesin mektubunu çıkarıp okudu:

Sevgili Teresa, kocanız Sancho'nun meziyetleri, namusluluğu ve akıllılığı karşısında, kocam dükten, birçok cezıresinden birinin valiliğini kendisine vermesini rica etmek zorunda kaldım. Aldığım haberlere göre, cezıreyi atmaca gibi yönetmekteymiş; bu beni de, keza efendim dükü de çok memnun etti. Kendisini bu valiliğe seçmekle hata etmediğimi gördükçe, Tanrı'ya şükrediyorum; çünkü şunu söylemem gerekir ki Señora Teresa, dünyada iyi

vali çok zor bulunuyor; Sancho ise öyle iyi valilik yapıyor ki, dilerim Tanrı da bana o kadar iyi davranır.

Sevgili arkadaşım, size ara boncukları altından, mercan bir kolye gönderiyorum; doğu incilerinden bir kolye göndermek isterdim, ama an beni bir kozla, o da çürük çıksın. İleride nasılsa tanışıp görüşeceğiz, o zaman ne olacağını Tanrı bilir. Kızınız Sanchica'ya benden selâm söyleyin, hiç beklemediği bir anda, soylu birisiyle evlendireceğim onu, hazırlıklı olsun.

Sizin köyde iri fındıklar yetiştiğini duydum; bana yirmi, yirmi beş tane gönderirseniz, sizin elinizden geldiği için çok memnun olurum; bana uzun uzun yazıp sağlığınızdan, durumunuzdan haber verin. Herhangi bir ihtiyacınız varsa, söylemeniz yeterli, derhal yerine getirilecektir; Tanrı'ya emanet olun. Köyden,

Sizi çok seven arkadaşınız,
DÜŞES

"Ah!" dedi Teresa mektubu duyunca. "Ne kadar iyi kalpli, sade, alçakgönüllü bir hanım! Beni işte böyle hanımlarla bir araya gömsünler, bizim köydeki asilzadelerle değil; bizimkiler, asilzade oldukları için rüzgârın bile kendilerine değmemesi gerektiğini zannederler; kiliseye tam bir kraliçe gibi kurumla giderler; bir köylü kadına bakmayı bile şereflerini lekelemek sayarlar. Halbuki bakın bu iyi yürekli hanımefendi düşes olduğu halde bana arkadaşım diyor, ona eşitmişim gibi davranıyor; Tanrı'dan dilerim La Mancha'nın en yüksek çan kulesinin boyuna erişsin ululuğu. Fındıklara gelince, beyefendi, saygıdeğer hanımefendiye yarım şinik fındık göndereceğim ki, gören iriliklerine şaşıp kalacak. Sanchica, sen şimdi beyefendiyi ağırla; atıyla ilgilen; git ahırdan yumurta topla, bolca domuz pastırması kes, prensler gibi yedirelim kendisini; getirdiği güzel haberlerle, elinin yüzünün düzgünlüğüyle hepsini hakediyor. Ben bu arada çıkıp komşulara, babanın yakın dostu olan rahiple Berber Nicolás'a müjde vereyim."

"Tamam anne," dedi Sanchica; "ama bak o kolyenin yarısını bana vereceksin; düşes hanımefendi hepsini sana yollayacak kadar aptal değildir herhalde."

"Hepsi senin kızım," diye cevap verdi Teresa; "ama bırak da birkaç gün boynuma takıp gezeyim; gönlümü şenlendiriyor."

"Şu çantadaki çıkını görünce daha da çok şenleneceksiniz," dedi paj. "Valinin bir tek gün ava giydiği, çok nâdide kumaştan bir giysi; olduğu gibi Señora Sanchica'ya gönderdi."

"Bin yıl yaşasın babam," dedi Sanchica. "Getiren de ondan aşağı kalmasın, icabında iki bin yıl yaşasın."

Bu arada Teresa elinde mektuplar, boynunda kolyeyle, mektuplara trampet çalar gibi vurarak evden çıktı. Tesadüfen rahip ve Sansón Carrasco'yla karşılaşınca, oynamaya başladı ve dedi ki:

"Tanrı'ya şükür, artık yoksul akrabamız yok! Valilik sahibi olduk! İsterse asilzade hanımların âlâsı gelsin karşıma, boyunun ölçüsünü alır!"

"Ne oluyor Teresa Panza? Bu ne çılgınlık, bu kâğıtlar ne?"

"Çılgınlık dediğiniz bu mektuplar düşeslerden, valilerden geliyor; şu boynumdakiler de hakikî mercan, ara boncukları da çekiçle dövülmüş altın; ben de vali karısıyım."

"Tanrı'dan başka sizi anlayan, ne dediğinizi bilen kimse yok Teresa."

"İşte, kendiniz bakın, " dedi Teresa.

Mektupları kendilerine verdi. Rahip, Sansón Carrasco da duysun diye yüksek sesle okudu mektupları. Sansón'la rahip, okuduklarına şaşırmışçasına birbirlerine baktıktan sonra, bakalorya sahibi mektupları kimin getirdiğini sordu. Teresa da kendisiyle evine gelirlerse ulağı görebileceklerini söyledi; servi boylu bir delikanlıydı; bunun kadar değerli bir armağan daha getirmişti. Rahip mercanları Teresa 'nın boynundan aldı, evirip çevirdi, inceledi ve hakikî olduklarını görünce şaşkınlığı iyice artarak dedi ki:

"Taşıdığım cüppe üzerine yemin ederim, bu mektuplar, bu armağanlar hakkında ne diyeceğimi, ne düşüneceğimi bilemiyorum. Bir yandan, bu değerli mercanları gözümle görüp elimle dokunuyorum, öte yandan bir düşesin yirmi, yirmi beş fındık rica ettiğini okuyorum."

"Akıl alır gibi değil," dedi bunun üzerine Carrasco. "En iyisi gidip şu mektubu getiren ulağı görelim; bu anlaşılmaz işin aslını ondan öğrenebiliriz."

Öyle yaptılar, Teresa da onlarla birlikte eve döndü. Vardıklarında paj atı için arpa elemekteydi; Sanchica da paja yemek hazırlıyordu; yumurtayla karıştırmak üzere pastırma kesmekteydi. Pajın alımlı görüntüsü iki adamın da çok hoşlarına gitti. Karşılıklı kibarca selâmlaştıktan sonra, Sansón hem Don Quijote'den, hem de Sancho Panza'dan haber vermesini rica etti. Sancho'nun ve sayın düşesin mektuplarını okumuş oldukları halde, kafaları hâlâ karışıktı, Sancho'nun valiliğine akıl erdirememişlerdi; özellikle de bir cezirede vali oluşuna; çünkü Akdeniz'de-

ki cezirelerin hepsi olmasa da çoğu, Majestelerine aitti. Paj buna şöyle cevap verdi:

"Señor Sancho Panza' nın vali olduğuna hiç şüphe yok; vali olduğu yerin cezire olup olmadığına ise ben karışmam; ama nüfusu binin üstünde bir köy olduğu kesin. Fındıklara gelince, efendim düşes o kadar sade ve alçakgönüllüdür ki, bırakın bir köylü kadından fındık istemeyi, komşusundan ödünç bir tarak istediği bile olmuştur. Zat-ı âlilerinize şunu söylemem gerekir ki, Aragon'lu hanımefendiler ne kadar soylu olurlarsa olsunlar, Kastilya'lı hanımefendiler gibi mağrur ve resmiyet meraklısı değillerdir; insanlara daha sadelikle yaklaşırlar."

Onlar böyle konuşurlarken, Sanchica eteğine doldurmuş olduğu yumurtalarla sıçrayarak geldi ve paja dedi ki:

"Bir şey soracağım efendim: Babam acaba vali olduğundan beri pantolon-çorap mı giyiyor?"

"Dikkat etmedim!" dedi paj; "ama herhalde öyledir."

"Yüce Tanrım!" dedi Sanchica. "Babamı pantolon-çoraplarla görmeyi çok isterdim. Doğduğumdan beri de isterim zaten."

"Ömrünüz olursa işte böyle kıyafetler içinde göreceksiniz kendisini," diye cevap verdi paj. "Yemin ederim, valiliği iki ayı doldurmadan yol maskesi kullanmaya başlayacak gibi görünüyor."

Rahiple bakalorya sahibi, pajın alay ettiğini anlamışlardı; ama mercanların güzelliği ve Sancho'nun gönderdiği av kıyafeti –Teresa giysiyi göstermişti kendilerine– bütün bunları yalanlıyordu. Sanchica' nın arzusu onları güldürdü; Teresa'nın şu sözlerine daha da çok güldüler:

"Muhterem Peder, bir soruşturuverin bakalım, Madrid'e veya Toledo' ya gidecek birisi varsa, bana en iyisinden, en revaçtakilerden güzel bir çan etek alsın; doğrusu bu ya, kocamın valiliğine elimden geldiği kadar saygı göstermem lâzım. Sinirim bozulacak da olsa, bütün hanımlar gibi benim de saraya gidip kupa arabayla gezmem lâzım. İnsanın kocası vali olduktan sonra, kupa arabası olacak parası da olur."

"Olmaz mı anne!" dedi Sanchica. "Tanrı vere de bir an önce olsa; beni o kupa arabada annemin yanında oturmuş görenler ne isterlerse desinler. 'Şuna bakın, hödüğün kızı kupa arabaya nasıl papa gibi kurulmuş,' desinler isterlerse; onlar çamura bassınlar, ben ayaklarım yere değmeden kupa arabada gideyim. Dünyanın bütün dedikoduculari çatlasın; ben yolda sıcacık gideyim de onlar istedikleri kadar gülsünler! Doğru değil mi dediğim, anneciğim?"

"Çok güzel söyledin kızım!" dedi Teresa. "Benim sevgili Sancho'm

bana söylemişti bütün bunların olacağını, daha da fazlasını hattâ. Görürsün bak kızım, beni kontes yapmadan içi rahat etmeyecek; talih insanın yüzüne bir gülmeye başladı mı, gerisi gelir. Atasözlerinin de babası olan sevgili baban hep söyler, su akarken testiyi doldur; valilik verirlerse al, kontluk verirlerse kap; güzel bir hediyeyle tavlamak isterlerse cebine indir. Öyle yapmayıp da ne yapacaksın? Uyuyup kapını çalan talihe sırt mı çevireceksin?"

"Bana ne," dedi Sanchica, "isterlerse beni çalımlı, havalarda görenler, 'Eşeğe altın semer vursalar, yine eşektir,' desinler."

Rahip bunu duyunca dedi ki:

"İnanılır gibi değil, bu Panza sülâlesinde herkes, bir çuval atasözüyle doğuyor sanki; şimdiye kadar her an, her konuşmaya atasözleri sıkıştırmayanını görmedim."

"Doğru," dedi paj, "sayın vali Sancho da hep atasözleri söyler; çoğu yerinde olmasa da, çok hoş atasözleri bulur; efendilerim düşesle dük de bayılıyorlar."

"Yani zat-ı âliniz, Sancho'nun gerçekten vali olduğunu mu söylemek istiyorsunuz efendim?" dedi bakalorya sahibi. "Bu dünyada ona mektup yazacak, hediyeler gönderecek bir düşes olabilir mi? Biz hediyelere dokunduğumuz, mektupları okuduğumuz halde inanamıyoruz; bunun da hemşerimiz Don Quijote'nin büyü sandığı sayısız serüvenden biri olduğunu düşünüyoruz. Neredeyse zat-ı âlinizin de hayalî bir ulak mı, etten kemikten bir insan mı olduğunuzu anlamak için, dokunmak isteyeceğim."

"Beyler, benim tek bildiğim şu ki," diye cevap verdi paj, "ben gerçek bir ulağım; Señor Sancho Panza da gerçekten vali; bu valiliği kendisine efendilerim dük ve düşes verdiler; duyduğuma göre Sancho Panza valilikte çok da başarılıymış. Bu işte bir büyü olup olmadığını zat-ı âlileriniz kendi aranızda tartışabilirsiniz. Ben daha fazlasını bilmediğime yemin edebilirim; hem de sağ olan ve çok sevdiğim annemle babamın başı üzerine."

"Dediğiniz gibi olabilir tabii," dedi bakalorya sahibi, "ama *dubitat Augustinus.*[1]"

"Kim isterse şüpheyle karşılasın," dedi paj. "Benim söylediklerim doğru; doğru nasıl olsa daima yalanın üstüne çıkar; zeytinyağının suyun üstüne çıktığı gibi. İnanmıyorsanız, *operibus credite, et non verbis*; zat-ı

2) *dubitat Augustinus*: Aziz Augustinus bunu şüpheyle karşılar. (Teoloji ve felsefe öğrencilerinin tartışmalarda sık sık kullandığı bir deyim.)

âlilerinizden biri benimle gelirse, kulaklarıyla duyup inanmadığı şeyi gözleriyle görebilir."

"Bu bana düşer," dedi Sanchica. "Zat-ı âliniz beni beygirinizin terkisine alıp götürün efendim; sevgili babamı görmeye seve seve giderim."

"Vali kızlarının yollarda tek başlarına değil, arabalar, tahtırevanlar, çok sayıda hizmetkârlar refakatinde gitmesi gerekir."

"Tanrı aşkına," dedi Sancha, "benim için farketmez, kupa arabaya da binerim, eşeğe de. Buldunuz naz yapacak kızı!"

"Sus kız," dedi Teresa. "Sen ne dediğini bilmiyorsun, bu beyefendi haklı; güne göre kürk giyinmek gerek; Sancho'nun kızı Sancha, valinin kızı Señora olur. Haklı değil miyim?"

"Señora Teresa zannettiğinden daha da haklı," dedi paj. "Bana hemen yemek verip gönderin lütfen, öğleden sonra dönmek istiyorum."

Rahip buna şöyle cevap verdi:

"Zat-ı âliniz gelip benimle yemek yiyin. Señora Teresa'nın böyle değerli misafiri ağırlayacak hevesi varsa da, imkânı yoktur."

Paj bu teklifi önce reddetti; ama sonunda kabul etmek zorunda kaldı; bu da kendi yararına oldu. Rahip onu memnuniyetle ağırladı; çünkü Don Quijote ve kahramanlıkları konusunda uzun uzun bilgi alma fırsatı çıkmıştı karşısına.

Bakalorya sahibi, Teresa'ya mektupların cevabını yazmayı teklif etti; ama Teresa bakalorya sahibini biraz alaycı bulduğu için işine karıştırmak istemedi. Onun yerine yazmayı bilen genç bir keşişe bir börekle iki yumurta verip iki mektup yazdırdı; biri kocasına, öteki düşese. Teresa'nın kendi kafasından yazdırdığı bu iki mektup, ileride de görüleceği gibi, bu büyük öyküde yer alan diğer mektuplarla boy ölçüşebilecek nitelikteydi.

ELLİ BİRİNCİ BÖLÜM

Sancho Panza' nın valiliğine ve başka yabana atılmayacak olaylara dair

Valinin teftişe çıktığı gecenin tamamını sofracıbaşı uykusuz, kılık değiştirmiş genç kızın yüzünü, cazibesini ve güzelliğini düşünerek geçirmiş, kâhya da şafak sökünceye kadarki vaktini, Sancho'nun, kendisini

hayretlere düşüren, kimi akıllıca, kimi aptalca sözlerini ve işlerini efendilerine yazarak geçirmişti.

Sabah olduğunda sayın vali kalktı; kendisine kahvaltı olarak Doktor Pedro Recio' nun emriyle biraz meyve şekerlemesiyle dört yudum soğuk su verildi. Sancho bir parça ekmekle bir salkım üzümü tercih ederdi; ama bunun tercih değil mecburiyet meselesi olduğunu görüp kalbi de, midesi de sıkışarak bu duruma katlandı. Pedro Recio, az ve hafif yemenin zihni canlandırdığını söylüyordu; emir verme durumunda olan, önemli görevlerdeki kişilere en uygun olan da buydu; çünkü bu tür işlerde beden gücünden çok zihin gücünden yararlanılırdı.

Sancho bu safsatalarla açlık çekiyordu; o kadar ki, içinden valiliğe de, valiliği kendisine verene de lânet ediyordu. Yine de, o gün, açlığa ve meyve şekerlemesine rağmen hâkim koltuğuna oturdu; karşısına getirilen ilk dâvacı, bir yabancıydı; dâvada kâhya ve avenesi de hazır bulundu. Yabancı şöyle konuştu:

"Efendim, bir senyörün topraklarını ikiye bölen geniş bir ırmak var. Lütfen dikkatle dinleyiniz efendim, çünkü çok önemli ve oldukça zor bir mesele bu. Dediğim bu ırmağın üzerinde bir köprü, köprünün bir başında da, bir darağacıyla mahkeme vazifesi gören bir yer var. Burada genellikle dört yargıç bulunur ve ırmağın, köprünün ve arazinin sahibi olan senyörün koyduğu yasaya göre karar verirler. Yasa der ki: 'Bu köprüden karşıya geçmek isteyen herkes, önce nereye ve niçin gittiğini yeminle bildirmek zorundadır; doğru söylüyorsa, bırakın geçsin, yalan söylüyorsa, bu darağacına asın, katiyen affetmeyin.' Bu yasa ve katı koşullar bilindiği halde, birçok kişi köprüden geçer, yemin ettiklerinde doğru söyledikleri hemen anlaşılır; yargıçlar da serbestçe geçmelerine izin verir. Aynı şekilde köprüyü geçmek isteyen adamın biri, yemin etti ve sadece o darağacında öleceğini söyledi, başka bir şey demedi. Yargıçlar bu yemin üzerine düşünüp taşındıktan sonra dediler ki: 'Bu adamın serbestçe geçmesine izin verirsek, yalan yere yemin etmiş olur, yasaya göre ölmesi gerekir; asarsak, kendisi o darağacında öleceğini söylediğinden yemini doğru olur, yine yasaya göre serbestçe geçmesi gerekir.' Saygıdeğer vali, yargıçların bu adamı ne yapacaklarını zat-ı âlinize soruyoruz. Zat-ı âlinizin keskin zekâsını ve bilgeliğini işiten yargıçlar, bu karmaşık ve belirsiz meseleyle ilgili akıl danışmak üzere beni gönderdiler."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Doğrusunu isterseniz, bu sayın yargıçlar sizi bana gönderme zah-

metine katlanmasalar da olurdu; çünkü benim zekâm keskin değil kıt sayılır. Siz yine de bana şu işi bir daha tekrar edin de anlayayım; belki püf noktasını keşfederim."

Adam ilk söylediğini bir daha, sonra bir defa daha tekrarladı; Sancho dedi ki:

"Bana kalırsa bu meseleyi uzatmadan şöyle ifade edebiliriz: Bu adam darağacında öleceğine yemin ediyor; darağacında ölürse yemini doğru demektir; kanuna göre serbest bırakılıp köprüyü geçmesi gerekir. Asılmazsa, yemini yalan demektir; aynı kanuna göre asılması gerekir."

"Sayın valinin söylediği doğru," dedi haberci, "meselenin tamamen anlaşıldığı konusunda şüpheye yer yok."

"Şimdi ben diyorum ki," dedi Sancho, "bu adamın doğru söyleyen parçasını bıraksınlar serbestçe geçsin; yalan söyleyen parçasını da assınlar; böylece geçiş şartı harfiyen yerine getirilmiş olur."

"O zaman saygıdeğer vali," dedi haberci, "adamın doğrucu, yalancı diye iki ayrı parçaya bölünmesi gerekir; bölünürse de mecburen ölür; bu durumda kanunun gereği hiçbir şekilde yerine gelmemiş olur; oysa kanuna uyulması kesinlikle şart."

"Bana bakın, arkadaşım," diye cevap verdi Sancho, "ben salağın teki değilsem, bu söylediğiniz yolcu, yaşayıp köprüden geçmeyi ne kadar hakediyorsa, ölmeyi de o kadar hakediyor; doğru söylemesi onu ne kadar kurtarıyorsa, yalan söylemesi de o kadar mahkûm ediyor. Bu böyle olduğuna göre de, sizi bana gönderen o beyefendilere söyleyin, benim fikrim şu: Adamı mahkûm etmek için ne kadar sebep varsa serbest bırakmak için de o kadar sebep olduğuna göre, serbest bıraksınlar adamı, geçsin; çünkü iyilik daima kötülükten daha fazla takdir toplar; imza atmayı bilsem, bunun altına imza bile atardım. Söylediklerimi kendi kafamdan uydurmadım; efendim Don Quijote'nin, ben bu cezireye vali olarak gelmeden önceki gece verdiği birçok nasihatten birini hatırladım. Yasalar belirsiz olduğu zaman, yasayı bir kenara bırakıp merhamete başvurmamı söylemişti. Tanrı işte bu nasihati şimdi bana hatırlattı; bu meseleye kalıp gibi oturuyor."

"Doğru," dedi kâhya, "bana kalırsa, Sparta'lıların kanun koyucusu Lykurgos bile, büyük Panza'nın verdiği hükümden iyisini veremezdi. Bu sabahlık mahkeme bununla kapansın; ben sayın valinin istediği gibi bir yemek hazırlanması için talimat vereyim."

"Benim de istediğim bu; hile hurda istemiyorum," dedi Sancho. "Siz bana yemek verin, sonra dâvalar, zor meseleler dolu gibi yağsa da ben onları daha havadayken hallederim."

Kâhya, bu kadar akıllı bir valiyi açlıktan öldürmenin vicdansızlık olacağını düşünerek sözünü tuttu; zaten o gece, kendisine oynamakla yükümlü olduğu son oyunu oynayarak işini bitirmeyi düşünüyordu.

Sancho o gün Doktor Tirteafuera'nın kurallarına ve özdeyişlerine aykırı bir öğle yemeği yedikten sonra, sofra kaldırılırken, içeri bir haberci girdi; valiye Don Quijote'den bir mektup getirmişti. Sancho sekretere mektubu içinden okumasını, sonra da, içinde gizli bir şey yoksa, yüksek sesle okumasını buyurdu. Sekreter dediğini yapıp önce içinden okudu ve dedi ki:

"Bu mektup yüksek sesle pekâlâ okunabilir; Don Quijote'nin zat-ı âlinize yazdıkları, altın harflerle kaydedilmeye lâyık sözler; diyor ki:

LA MANCHA'LI DON QUIJOTE'DEN BARATARIA CEZİRESİ VALİSİ SANCHO PANZA'YA MEKTUP

Dostum Sancho, senin ihmallerine ve münasebetsizliklerine dair haberler almayı beklerken, akıllıca hareketlerinin haberini aldım ve fakiri gübrelikten yükseltmeyi, aptalları akıllı yapmayı bilen Tanrı'ya şükrettim. Duyduğuma göre valiliğin insanlığını ortaya koyuyormuş, insanlığınsa hayvanlığını; o kadar mütevazı davranıyormuşsun. Sana şunu söylemek isterim ki Sancho, çoğu zaman görevin yetkisi, yüreğin tevazuuna karşı gelmeyi gerektirir. Önemli bir mevkide bulunan kişinin süslenmesi, alçakgönüllü tabiatının meylettiği ölçüye değil, mevkiinin gerektirdiği ölçüye uymalıdır. İyi giyin; unutma ki süslenmiş sopa, sopaya benzemez. Sana mücevherler takıp tören üniformaları giymeni, yargıçken asker gibi giyinmeni söylemiyorum; görevine yakışan cüppe olsun senin süsün, yeter ki temiz ve düzgün olsun.

Yönettiğin ahalinin sevgisini kazanmak için, yapman gereken şeylerin iki tanesi de şunlar: Birincisi, herkese karşı terbiyeli olmak; bunu zaten daha önce de söylemiştim sana. İkincisi de, besinin bol olmasını sağlamak; çünkü yoksulların yüreğini en çok sızlatan şey, açlık ve kıtlıktır.

Kanunların haricinde kendin fazla kural koyma; koyarsan da, dikkat et, yararlı olsunlar, her şeyden önemlisi de, gözetilsinler; çünkü gözetilmeyen kural yok gibidir. Üstelik, bu kuralları koyma bilgeliğini ve yetkisini gösteren senyörün, kurallara uyulmasını sağlayacak gücü gösteremediğini düşündürürler. Korkutan, fakat uygulanmayan yasalar ise, zamanla, kurbağaların kralı olan kütüğe benzer; kurbağalar başta kütükten korkmuş, zamanla aşağılayıp üzerine binmişlerdi.

Faziletlerin babası, kötü huyların üvey babası ol. Ne her zaman sert, ne de her zaman yumuşak ol; bu iki uç arasında bir orta yol izle; bilgeliğin sırrı budur. Hapishaneleri, mezbahaları ve pazar yerlerini ziyaret et; bu gibi yerlerde valinin varlığı büyük önem taşır; vali, bir an önce salıverilmeyi bekleyen mahkûmlar için bir teselli kaynağı, o varken tartıda hile yapmayan kasapların gözünde bir öncü, aynı sebeple, pazardaki satıcılar için de bir korkuluktur. Aslında öyle olsan da, ki sanmıyorum, harislik, kadınlara düşkünlük ve oburluk emareleri gösterme; çünkü ahali ve seninle teması olanlar, bu tür baskın bir eğilimini görürlerse, sana bu açığından saldırırlar ve mahva kadar götürürler.

Görevinin başına geçmek üzere buradan ayrılmadan önce sana yazılı olarak verdiğim nasihatleri tekrar gözden geçir; göreceksin ki, bu nasihatlere uyduğun takdirde, valilerin adım başı karşılarına çıkan sıkıntı ve zorlukların üstesinden gelmene yardımcı olacaklardır. Efendilerine mektup yazıp minnettarlığını belirt; çünkü nankörlük, gururun evlâdıdır ve en büyük günahlardan birisidir; kendisine lütufta bulunanlara karşı minnettar olan kişi, sürekli olarak iyilikler gördüğü Tanrı'ya da minnettar olacağını göstermiş olur.

Saygıdeğer düşes, bir ulağıyla senin takımını, bir başka armağanla birlikte karın Teresa Panza'ya gönderdi; her an cevap bekliyoruz.

Ben burnum için pek hayırlı olmayan bir tırmıklama olayı yüzünden biraz rahatsızlandım; ama önemli bir şey değildi; bana kötü davranan büyücüler olmakla birlikte, koruyanlar da var.

Yanında giden kâhyanın, senin şüphelendiğin gibi Kontes Trifaldi meselesiyle bir ilgisi olup olmadığını bana haber ver; olan biten her şeyden de beni haberdar et; nasılsa aradaki mesafe kısa. Ayrıca ben, sürmekte olduğum bu tembel hayata bir an önce son vermek niyetindeyim; çünkü ben bunun için gelmemişim dünyaya.

Beni dükle düşesin gözünden düşüreceğini sandığım bir mesele çıktı önüme; bu bir yandan beni çok üzdüğü halde, bir yandan da aldırmıyorum; çünkü eninde sonunda ben onların isteğini değil, mesleğimin gereklerini yerine getirmek zorundayım; daha yaygın bir ifadeyle, amicus Plato, sed magis amica veritas[1]. *Sana bunu Latince söylüyorum, çünkü vali olduktan sonra Latince öğrendiğini tahmin ediyorum. Tanrı'ya emanet ol, seni her türlü kötülükten korusun.*

Dostun
LA MANCHA' LI DON QUIJOTE

1) Platon'un dostuyum, ama doğruluğun daha da çok dostuyum.

Sancho mektubu büyük bir dikkatle dinledi; bütün dinleyenler de çok beğendiler, Don Quijote'nin bilgeliğine hayran oldular. Sancho masadan kalkıp sekreterini çağırdı ve onunla birlikte odasına kapandı. Efendisi Don Quijote'ye hiç vakit geçirmeden, derhal cevap yazmak istiyordu; sekretere, söyleyeceklerini hiçbir şey eklemeden, hiçbir şey çıkarmadan, aynen yazmasını söyledi; sekreter de öyle yaptı. Cevap mektubu şöyleydi:

SANCHO PANZA'DAN
LA MANCHA'LI DON QUIJOTE'YE MEKTUP

İşlerim beni o kadar çok meşgul ediyor ki, kafamı kaşımaya, hattâ tırnaklarımı kesmeye vaktim yok; bu yüzden uzadıkça uzadılar, Tanrı yardımcım olsun. Canım efendim, şu ana kadar bu valilikten iyi kötü haberlerimi zat-ı âlinize iletmediğime şaşırmayın diye bunu söylüyorum; nasıl olduğuma gelince, ikimiz ormanlarda, ıssız kırlarda dolaşırken çektiğimden daha fazla açlık çekiyorum burada.

Geçen gün efendim dükten bir mektup geldi; birtakım casusların beni öldürmek üzere bu cezireye gelmiş olduklarını haber veriyordu. Şimdiye kadar benim bulabildiğim tek casus, buraya gelen bütün valileri öldürmek için maaş alan bir doktor. Adı Doktor Pedro Recio ve Tirteafuera'lı. İsminden zat-ı âlinizin de anlayacağı gibi, bu doktorun elinde öleceğim diye korkmakta haklıyım! Bu doktor, hastalık ortaya çıktığında tedavi etmeyip ortaya çıkmasını önlemekle övünüyor; kullandığı ilâçlarsa perhiz, perhiz, yine perhiz, insanı bir deri bir kemik bırakıncaya kadar. Sanki zayıflık hummadan daha kötü bir hastalık değilmiş gibi! Kısacası, o beni açlıktan öldürmekte, ben de sinirimden ölmekteyim; ben vali olduğumda sıcak yiyip soğuk içeceğimi, Hollanda pamuklusundan çarşaflarda, kuştüyünden yataklarda dinleneceğimi zannederken, keşişler gibi çile dolduruyorum. Kendi isteğimle doldurmadığım için de, sonunda şeytana yenik düşeceğimi sanıyorum.

Şimdiye kadar ne bir ücret aldım, ne de bahşiş; bu işin nereye varacağını bilemiyorum, çünkü bana burada söylediklerine göre, bu cezireye gelen valilere, şehre girmeden önce halk bol para hibe eder ya da ödünç verirmiş; bu âdet yalnız bu cezirede değil, diğer valiliklerde de varmış.

Dün gece devriye gezerken erkek kıyafetinde çok güzel bir kızla, kadın kıyafetindeki erkek kardeşine rastladım. Sofracıbaşım kıza âşık oldu; söylediğine göre, onu kendine eş olarak seçmiş; ben de delikanlıyı kendime damat olarak seçtim. İkimiz de bugün niyetimizi gençlerin babasına bildireceğiz; babaları Diego de la Llana adlı bir asilzade, şerefli bir eski Hıristiyan.

Zat-ı âlinizin nasihat ettiği gibi pazar yerlerini ziyaret ediyorum; dün taze fındık satan bir kadın gördüm; bir çuval taze fındıkla bir çuval bayat, boş, çürük fındığı karıştırmış olduğunu farkettim. Hepsinin kimsesiz çocuklara dağıtılmasını emrettim, onlar nasılsa iyisini kötüsünden ayırmayı bilirler. Kadına da on beş gün pazara girmeme cezası verdim. Verdiğim karar çok takdir edildi; zat-ı âlinize şunu söyleyebilirim: Bu köyde herkes, pazarcıların dünyanın en kötü insanları olduğunu, hepsinin arsız, vicdansız ve küstah olduklarını düşünüyor. Ben de başka köylerde gördüğüm pazarcılara bakarak, öyle olduğuna inanıyorum.

Efendim düşesin, karım Teresa Panza'ya mektup yazıp dediğiniz armağanı yolladığına çok memnun oldum. Zamanı geldiğinde minnettarlığımı göstermeye çalışacağım; zat-ı âliniz lütfen tarafımdan saygıdeğer düşesin elini öpün, yaptıklarımdan da anlaşılacağı gibi, yüzünü kara çıkarmadığımı söyleyin.

Zat-ı âlinizin efendilerimle aramızda bir tatsızlık, bir çekişme olmasını istemezdim; çünkü zat-ı âliniz kendileriyle bozuşursanız, benim bundan zarar göreceğim açık. Ayrıca bana minnettar davranmamı öğütleyip zat-ı âlinizin, onca lütuflarını gördüğü, şatosunda onca ikramla ağırlandığı kimselere karşı aynı şeyi yapmamanız doğru olmaz.

Tırmıklanma meselesini anlayamadım; ama tahminime göre, fesat büyücülerin zat-ı âlinize hep yaptığı kötülüklerden biri olmalı; görüştüğümüzde işin aslını öğrenirim.

Zat-ı âlinize bir şey göndermek isterdim, ama ne göndereceğimi bilemiyorum. Olsa olsa, bu cezirede yabani yasemin dalından yapılıp keseyle kullanılan tuhaf şıringalar olabilir. Yine de, bu görevim devam ederse, ne yapıp edip gönderecek bir şey bulurum.

Karım Teresa Panza bana mektup yazarsa zat-ı âliniz ücretini ödeyip mektubu bana gönderin; evimin, karımın ve çocuklarımın durumunu çok merak ediyorum. Tanrı zat-ı âlinizi kötü niyetli büyücülerden kurtarsın, beni de bu valilikten sağ salim çıkarsın; ama buna pek ihtimal vermiyorum, çünkü Doktor Pedro Recio'nun muamelesi yüzünden canımı da burada bırakacağımı sanıyorum.

Zat-ı âlinizin hizmetkârı
VALİ SANCHO PANZA

Sekreter mektubu kapatıp hemen haberciyle gönderdi; sonra Sancho'nun komploculari toplanıp valiliğini nasıl noktalayacaklarını aralarında kararlaştırdılar. Sancho o öğleden sonrayı, kendisinin cezire

sandığı yerin yönetimine ilişkin bazı düzenlemeler yapmakla geçirdi. Cezirede toptan alıp perakende satan aracıların bulunmasını yasakladı; cezireye her yerden şarap getirilebilmesine karar verdi; ancak şarabın nereden geldiğinin belirtilmesini şart koştu; böylece şarabın fiyatı da değerine, kalitesine ve ününe göre belirlenecek, şaraba su katan veya adını değiştiren, bunun cezasını hayatıyla ödeyecekti.

Kendisine aşırı gelen ayakkabı fiyatlarını düşürdü; hizmetkârların, almış başını giden ücretlerine sınırlama getirdi; gece veya gündüz vakti şehvet uyandıran, yoz şarkılar söyleyenlere ağır cezalar koydu. Körlerin, gerçek olduğunu gösteren geçerli deliller olmadan, mucize anlatan şarkılar söylemelerini yasakladı; çünkü körlerin şarkısını söylediği mucizelerin çoğunun sahte olduğu, bunların da gerçek mucizelere gölge düşürdüğü kanaatindeydi.

Yoksullara yönelik bir polis teşkilâtı oluşturdu; teşkilâtın amacı yoksullara baskı yapmak değil, gerçekten yoksul olup olmadıklarını incelemekti; çünkü sahte çolaklık kisvesi altında hırsız kollar, sahte yaraların kisvesi altında ayyaş sıhhati kol gezmekteydi. Kısacası, o kadar faydalı düzenlemeler yaptı ki, kanunları bugün bile o köyde yürürlüktedir; adına da büyük vali Sancho Panza'nın yasaları denir.

ELLİ İKİNCİ BÖLÜM

İkinci Elemli veya Dertli Nedime, nam-ı diğer Doña Rodríguez serüvenine dair

Seyyid Hâmid'in anlattığına göre, Don Quijote, sıyrıkları iyileştikten sonra, o şatoda sürdüğü hayatın, icra ettiği şövalyelik mesleğine tamamen aykırı olduğunu düşünerek, dükle düşesten Zaragoza'ya gitmek üzere izin istemeye karar verdi; Zaragoza müsabakaları yaklaşmaktaydı; Don Quijote de bu tür müsabakalarda birinciye verilen zırhı kazanmaya niyetliydi.

Bir gün, dük ve düşesle sofradayken, kararını fiiliyata dökmek, izin istemek üzereydi ki, ansızın büyük salonun kapısından içeri iki kişi girdi. Daha sonra bunların tepeden tırnağa matem kıyafetlerine bürünmüş iki kadın olduğu görüldü. Kadınlardan biri Don Quijote'nin yanına giderek kendini boylu boyunca yere fırlattı, dudaklarını Don Quijote'nin ayaklarına yapıştırdı; öyle acıklı, öyle derinden ve öyle ıs-

tırapla inliyordu ki, kendisini dinleyen, seyreden herkesin aklı karıştı. Dük ve düşes, hizmetkârlarının Don Quijote'ye bir oyun oynamak istediklerini düşündülerse de, kadının ne kadar içtenlikle hıçkırdığını, inlediğini ve ağladığını görünce, şüphe ve meraka düştüler. Sonunda Don Quijote kadına acıyarak yerden kaldırdı ve gözyaşına boğulmuş yüzünü açıp göstermesini rica etti.

Kadın ricasını yerine getirdi ve ortaya hiç akla gelmeyecek bir şey, evin kıdemli nedimesi Doña Rodríguez'in yüzü çıktı. Matem giysileri içindeki diğer kadın da, nedimenin, zengin çiftçinin oğlu tarafından aldatılan kızıydı. Nedimeyi tanıyan herkes, bilhassa dük ve düşes, çok şaşırdılar; çünkü onun aptalca, saf bir kadın olduğunu biliyorlardı, ama gelip böyle çılgınlıklar yapacağı da akıllarından geçmezdi. Sonunda Doña Rodríguez dükle düşese dönüp dedi ki:

"Ekselânslarından rica ediyorum, bu şövalyeyle bir müddet özel olarak görüşmeme izin verin; çünkü kötü niyetli bir alçağın yaptığı küstahlığın beni düşürdüğü durumdan hayırlısıyla sıyrılabilmek için öyle gerekiyor."

Dük izin verdi; Señor Don Quijote'yle istediği kadar özel görüşebileceğini söyledi. Nedime Don Quijote'ye döndü ve dedi ki:

"Yiğit şövalye, birkaç gün önce size, kötü niyetli bir çiftçinin, karşınızda gördüğünüz talihsiz, sevgili kızıma yaptığı haksızlığı ve ihaneti anlatmıştım. Siz de, kızıma arka çıkacağınıza, uğradığı haksızlığın intikamını alacağınıza söz vermiştiniz. Oysa kulağıma gelen haberlere göre, bu şatoyu terk edip serüven aramaya yollara düşmek istiyormuşsunuz, Tanrı bahtınızı açık etsin. Benim sizden ricam, yollarda izinizi kaybettirmeden önce, bu yabanî köylüyü düelloya davet etmeniz, kızımla yatmadan önce verdiği evlenme sözünü tutarak, evlenmeye zorlamanız. Efendim dükün benim hakkımı korumasını beklemek, karaağaçtan armut beklemeye benzer; sebebini zat-ı âlinize özel görüşmemizde açıklamıştım. Tanrı zat-ı âlinize sıhhat versin, bizleri de korumasız bırakmasın."

Don Quijote bu sözlere son derece ciddî ve tumturaklı bir cevap verdi:

"İyi yürekli nedime, gözyaşlarınızı dindirin, hattâ silin, hıçkırıklarınızı durdurun; çünkü kızınızın derdine bir çare bulma görevini ben üstleniyorum. Kızınız sevdalıların vaatlerine bu kadar kolayca inanmasaydı, hakkında daha hayırlı olurdu; bu tür vaatlerin çoğu, söz verildiği anda çok kolay, yerine getirmesi ise çok zordur. Efendim dük izin verirse derhal gidip o vicdansız delikanlıyı arayıp bulacağım, düello-

ya davet edeceğim ve verdiği sözü yerine getirmeyi reddederse anında öldüreceğim. Benim mesleğimin başlıca hedefi alçakgönüllüleri affetmek, kibirlileri cezalandırmaktır; yani zavallılara yardım edip zalimleri ezmektir."

"Zat-ı âlinizin bu zavallı nedimenin şikâyet ettiği köylüyü arama zahmetine katlanmasına gerek yok," diye cevap verdi dük. "Kendisini düelloya davet etmek için benden izin istemeniz de gereksiz; çünkü bu düellodan kendisini haberdar etmeyi, kabul ettirip buraya, benim şatoma getirmeyi ben üzerime alıyorum. Ben, arazilerinin sınırları içinde çarpışanlara serbest bir alan tanıyan her senyörün yapmak zorunda olduğu gibi,her ikisinin de güvenliğini, bu tür olaylarda gözetilen, gözetilmesi gereken şartları ve her ikinizin eşit haklara sahip olmanızı sağlayacağım."

"Öyleyse bu teminat ve zat-ı âlinizin yüksek müsaadeleriyle," dedi Don Quijote, "bu seferlik asilzadeliğimden vazgeçtiğimi, kendimi suçlunun seviyesine indirdiğimi ve benimle çarpışabilmesi için kendimi onunla eşitlediğimi burada ilân ediyorum. Kendisi şu anda burada bulunmamakla birlikte, eskiden bakire olan, onun yüzünden bekâretini kaybeden bu zavallı kıza ihanet etmiş olduğu için kendisini düelloya davet ediyor, meydan okuyorum; ya kıza verdiği sözü tutup meşru kocası olur ya da bu çarpışmada ölür.

Sonra bir eldivenini çıkarıp salonun ortasına fırlattı; dük eldiveni yerden kaldırdı ve daha önce de belirttiği gibi vasalı adına düelloyu kabul ettiğini söyledi. Düellonun tarihini altı gün sonrası, yerini şatonun ana avlusu, silâhlarını da şövalyeler arasında yaygın olan, mızrak, kalkan, parçalı zırh ve teferruatı olarak saptadı; tarafların üzerlerinde herhangi bir muska, nazarlık, uğur taşımadıkları,düellonun hakemleri tarafından incelenip onaylanacaktı.

"Ama her şeyden önce, bu iyi yürekli nedimeyle ahlâksız genç kızın, haklarının aranması yetkisini Señor Don Quijote'nin ellerine teslim etmeleri gerekiyor; aksi takdirde hiçbir şey yapılamaz, düello da gerçekleştirilemez."

"Ben teslim ediyorum," diye cevap verdi nedime.

"Ben de," dedi kızı, gözyaşları ve utanç içinde, istemeye istemeye.

Bu ayrıntılar halledildikten, dük yapılacakları düşünüp düzenledikten sonra, dertli kadınlar gittiler; düşes bundan böyle kendilerine hizmetkâr gibi değil, evlerine adalet istemeye gelmiş maceracı hanımlar gibi muamele edilmesini buyurdu. Bunun üzerine onlara ayrı bir oda verildi ve misafir gibi hizmet edildi; diğer hizmetkârlar, Doña

Rodríguez'le bahtsız kızının sersemliğiyle cüretkârlığının nereye varacağını bilemediklerinden, korkuya kapılmışlardı.

Bu sırada, eğlenceyi renklendiren, yemeği tatlı bir sona bağlayan bir şey oldu; vali Sancho Panza'nın karısı Teresa Panza'ya mektup ve armağanları götürmüş olan paj salona girdi. Dük ve düşes, pajın gelişine çok sevindiler; yolculuğunun nasıl geçtiğini merak ediyorlardı. Sorduklarında, paj herkesin ortasında ve birkaç kelimeyle anlatamayacağını söyledi; ekselânslarından bunu yalnız kalacakları zamana ertelemelerini, bu arada mektuplarla oyalanmalarını rica etti. Sonra iki mektup çıkarıp düşesin eline verdi. Zarflardan birinin üzerinde, *Bilmemnerenin düşesi Señora Filanca'ya* diye yazıyordu; ötekinin üzerinde de, *Barataria Cezîresi valisi, kocam Sancho Panza'ya; Tanrı kendisine benden daha uzun ömür versin* yazısı okunuyordu. Düşes, kendisine gelen mektubu okumak için müthiş sabırsızlanıyordu; önce açıp içinden, sonra bir mahzuru olmadığını görüp dükle diğer hazır bulunanların da duyabileceği şekilde, yüksek sesle okudu:

TERESA PANZA'DAN DÜŞESE MEKTUP

Saygıdeğer hanımefendi, zat-ı âlinizin yazdığı mektup pek hoşuma gitti; gerçekten büyük bir merakla bekliyordum. Mercan kolye çok güzel, kocamın av kıyafeti de ondan aşağı kalmıyor. Zat-i âlinizin eşim Sancho'yu vali yapmanıza bütün köy çok sevindi; gerçi buna kimse inanmıyor, özellikle de rahip, berberimiz Üstat Nicolás ve bakalorya sahibi Sansón Carrasco; ama benim umurumda değil. Öyle olduktan sonra, kim ne isterse desin. Aslında doğruyu söylemek gerekirse, mercanlarla elbise gelmiş olmasa, ben de inanmazdım; çünkü bu köyde herkes kocamı sersemin teki olarak görür; bir keçi sürüsünün dışında neyi yönetebileceğini kimse düşünemiyor. Tanrı ona yardımcı olsun, çocuklarının ihtiyacına göre yol göstersin.

Sevgili hanımefendiciğim, ben zat-ı âlinizin izniyle önüme çıkan bu fırsatı tepmeyip saraya giderek bir kupa arabaya kurulmaya, şimdiden beni kıskanan yüzlerce insanı çatlatmaya karar verdim. Zat-ı âlinize yalvarırım, kocama söyleyin bana biraz para göndersin, pek de az olmasın; çünkü sarayda masraf çok; ekmek riyalle satılıyor, etin libresi otuz maravedi, *inanılır gibi değil. Eğer gitmemi istemiyorsa, vakitlice haber göndersin; çünkü yola çıkmak için çok sabırsızlanıyorum. Arkadaşlarımla komşularım diyorlar ki, benle kızım sarayda kurula kurula, tantanayla gezersek, ben kocam yüzünden değil, kocam benim yüzümden meşhur olacakmış; çünkü birçok kişi mecburen, 'Şu kupa arabadaki hanımlar kim?' diye soracak, benim bir*

hizmetkârım da, 'Barataria Cezîresi valisi Sancho Panza'nın karısı ve kızı,' diye cevap verecek. Böylece Sancho meşhur olacak, ben de takdir edileceğim, artık tutmayın bizi!

Köyümüzde bu yıl fındık toplanmadığı için çok üzgünüm; gene de zat-ı âlinize çeyrek şinik fındık gönderiyorum; kendim koruya çıkıp hepsini tek tek seçtim, topladım, daha büyüğünü bulamadım; devekuşu yumurtası iriliğinde olsunlar isterdim halbuki.

Zat-ı âliniz bana mektup yazmayı unutmazsanız ben de cevap yazmayı ihmal etmem, sağlığımla, bu köyle ilgili verilebilecek bütün haberleri veririm. Yüce Tanrı zat-ı âlinizi korusun, beni de unutmasın. Kızım Sancha'yla oğlum, zat-ı âlinizin ellerinden öperler.

Zat-ı âlinize mektup yazmaktan çok görmek isteyen hizmetkârınız

TERESA PANZA

Teresa Panza'nın mektubu, bütün dinleyenlerin, özellikle de dük ve düşesin çok hoşuna gitti; düşes valiye gönderilmiş olan mektubu açıp açmamak konusunda Don Quijote'ye akıl danıştı; çok güzel bir mektup olduğunu tahmin ediyordu. Don Quijote onları kırmayıp mektubu kendi açacağını söyledi; açtı ve şu sözleri okudu:

TERESA PANZA'DAN KOCASI SANCHO PANZA'YA MEKTUP

Canım Sancho'm, mektubunu aldım; Katolik bir Hıristiyan olarak yemin ederim, sevincimden delirmeme ramak kaldı. Kardeşim, senin vali olduğunu duyunca, sevincimden oracıkta düşüp öleceğimi sandım; biliyorsun ani sevinçler de büyük acılar gibi insanı öldürür derler. Kızın Sanchica, sevincinden farkına varmadan altını ıslattı. Bana gönderdiğin kıyafet önümde, efendim düşesin yolladığı mercanlar boynumda, mektuplar elimde, hepsini getiren ulak karşımda duruyordu; bütün bunlara rağmen, bütün gördüğüm, dokunduğum şeylerin rüya olduğunu sanıyor, öyle düşünüyordum. Kim derdi ki bir keçi çobanı, bir gün gelecek, cezirelere vali olacak? Sen de bilirsin arkadaşım, annem çok yaşayan çok görür derdi. Daha uzun yaşarsam, daha çok şey göreceğimi düşünüyorum da ondan söylüyorum; çünkü seni kiraya arazi verirken veya vergitoplarken görene kadar yeter demeye niyetim yok; bu meslekler, öyle mesleklerdir ki, kötüye kullananları şeytanın kucağına atarlar ama eninde sonunda mutlaka para getirirler. Efendim düşes sana saraya gitmeyi ne kadar çok istediğimi anlatır; bunu bir düşün

ve ne yapmamı istediğini bana bildir; sarayda kupa arabayla gezerek senin itibarını artırmaya çalışacağım.

Rahip, berber, bakalorya sahibi, hattâ kilisenin bakıcısı bile senin vali olduğuna inanamıyorlar. Bütün bunların kandırmaca veya efendin Don Quijote'nin başına gelen her şey gibi büyü olduğunu söylüyorlar. Sansón gidip seni bulacağını, senin kafandan valiliği, Don Quijote'nin kafasından da deliliğini çıkarıp atacağını söylüyor. Ben sadece gülüyorum, kolyeme bakıyorum ve senin giysinden kızımıza nasıl bir elbise yapacağımı düşünüyorum.

Efendim düşese fındık gönderdim; keşke altından olsalardı. Sen bana o cezirede varsa birkaç tane inci kolye gönder.

Köyden haber sorarsan, Berrueca kızını, köye ne resim olursa yapmaya gelen beceriksiz bir ressamla evlendirdi. Belediye meclisi, belediye binasının kapısının üstüne Majestelerinin armasını çizsin diye adamı tuttu; o da karşılığında iki duka altını istedi. Parayı peşin verdiler, sekiz gün çalıştı; sekiz günün sonunda hiçbir resim yoktu ortada. Böyle kıvır zıvır resimleri yapamayacağını söyleyip parayı geri verdi; ama bütün bunlara rağmen, çalışkan adam sıfatıyla evlendi. Doğruyu söylemek gerekirse, fırçayı bırakıp eline çapayı aldı; efendi gibi tarlaya gidiyor. Pedro de Lobo'nun oğlu, rahip olmak niyetiyle yeminini edip kafasını kazıttı. Mingo Silvato'nun torunu Minguilla bunu öğrenince, kendisine evlenme sözü verdiği için itiraz etti; fesat kimseler, ondan hamile kaldığını söylüyorlarsa da, oğlan yeminle reddediyor.

Bu sene zeytin yok; bütün köyde tek damla sirke de bulunmuyor. Buradan bir bölük asker geçti; bizim köyden üç kızı da yanlarında götürdüler; kim olduklarını söylemek istemiyorum; belki dönerler, o zaman da iyi, kötü, lekeleriyle onlarla evlenecek birileri bulunur.

Sanchica dantel işliyor; günde temiz sekiz maravedi *kazanıyor; kazandığını çeyizi için bir kumbaraya atıyor; ama artık vali kızı olduğuna göre, o çalışmadan da sen onun çeyizliğini verirsin. Köyün meydanındaki çeşme kurudu; suçluların bağlandığı direğe yıldırım düştü; isabetli yere düştü.*

Mektubuma cevap, saraya gitmem konusunda da kararını bekliyorum. Tanrı sana benden uzun veya benim kadar ömür versin; seni bu dünyada bensiz bırakmak istemem.

Karın
TERESA PANZA

Mektuplar çok beğenildi, takdir edildi; bol bol kahkaha ve hayranlık topladılar. Sancho'nun Don Quijote'ye gönderdiği mektubu getiren haberci de gelince, kutlama havası doruğuna ulaştı. Sancho'nun mektubu da yüksek sesle okundu ve valinin aptallığı konusunda şüphelere yol açtı.

Düşes, Sancho'nun köyünde başından geçenleri pajdan dinlemek üzere çekildi; paj hiçbir teferruatı atlamadan her şeyi uzun uzun anlattı. Düşese fındıkları ve Teresa'nın Tronchon peynirinden bile iyi diye yolladığı peyniri verdi. Düşes bunları büyük bir memnuniyetle aldı; kendisini bu memnuniyetle başbaşa bırakıp, bütün cezire valilerinin gurur kaynağı ve aynası olan büyük Sancho Panza'nın valiliğinin nasıl son bulduğunu görelim.

ELLİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sancho Panza'nın valiliğinin tatsız sonuna dair

Bu hayata ilişkin şeylerin hep aynı durumda kalacaklarını düşünmek yersizdir; aksine her şey sanki devirler halinde dönüp durur: ilkbaharı bahar izler, baharı yaz[1], yazı sonbahar, sonbaharı kış; zaman bu sürekli çarkla birlikte tekrar tekrar döner. Sadece insan hayatı, bitimine doğru zamandan daha hızlı koşar; ancak öbür dünyada, sınırsız hayatta yenilenme umudu vardır; Müslüman filozof Seyyid Hâmid böyle der; çünkü şimdiki hayatın kısalığını ve geçiciliğini, beklenen sonsuz hayatın kalıcılığını, inancın ışığıyla değil, tabii aydınlanmayla anlamış olan birçok kişi vardır. Ancak, yazarımız burada, Sancho'nun valiliğinin ne kadar çabuk bittiğini, tükendiğini, çözüldüğünü, âdeta buhar olup uçtuğunu anlatmak amacıyla bunları söylüyor.

Sancho valiliğinin yedinci gecesinde, ne yemeğe ne şaraba doymuş, yargılamaktan, fikir belirtmekten, kanunlar, kararnameler çıkarmaktan bunalmış halde yatağında uzanmış yatarken, uyku açlığa rağmen kirpiklerini kapatmak üzereydi ki, müthiş bir gürültüyle çanlar çalınmaya, insanlar haykırmaya başladı; sanki koca cezire olduğu gibi batıyordu. Doğrulup yatağında oturdu; dikkatle dinleyip bu müthiş patırtının sebebini anlamaya çalıştı. Ama anlamak şöyle dursun, haykırışlarla çanlara bir de sayısız trompetle davulun sesi eklenince, kafası daha da karıştı, iyice korktu. Ayağa kalktı; yerler çok nemli olduğu için terliklerini ayağına geçirdi ve sabahlık ya da ona benzer bir şey giymeyip odasından çıktı. Çıktığı anda da koridorda koşan yirmiden fazla adamla karşılaştı; ellerinde meşaleler, kılıçlarını kınlarından çekmiş, avaz avaz bağırıyorlardı:

1) Eskiden yıl beş mevsime bölünürdü: baharın başlangıcı, bahar sonuyla yaz başı, yaz sonu, sonbahar ve kış

"Silâh başına sayın vali, silâh başına! Cezireyi düşmanlar bastı, mahvolduk, bizi ancak sizin beceriniz ve cesaretiniz kurtarabilir."

Böyle gürültüyle, telâş ve kargaşa içinde, gördüklerinden, duyduklarından serseme dönmüş olan Sancho'nun yanına geldiler; geldiklerinde bir tanesi dedi ki:

"Hemen silâhlanın efendim, yoksa zat-ı âlinizle birlikte bütün bu cezire de mahvolacak."

"Ne silâhlanması?" dedi Sancho. "Ben silâhtan, kurtarmadan ne anlarım? Bu tür şeyleri efendim Don Quijote'ye bırakmak daha iyi olur; o bir çırpıda hepsini dağıtır, hadlerini bildirir. Ben, Tanrı huzurunda günahkâr, bu arbedelerden hiç anlamam."

"Ah, sayın vali!" dedi bir başkası. "Bu ne isteksizlik? Zat-ı âlinize saldırı ve savunma silâhları getirdik; silâhlanıp meydana çıkın; bize yol gösterin, komutanımız olun; valimiz olduğunuza göre, bu görev size düşer."

"Giydirin şu zırhları bakalım, hayırlısı olsun," dedi Sancho.

Bunun üzerine hemen yanlarında getirmiş oldukları, bütün vücudu örtecek uzunlukta iki kalkanı, gömleğinin üzerine, başka bir şey giymesine izin vermeden, biri öne, biri arkaya olmak üzere yerleştirdiler. Kalkanlardaki girintilerden kollarını geçirdiler ve iplerle sıkıca bağladılar; Sancho iki kalkanın arasında sopa gibi dimdik sıkıştı kaldı; ne dizlerini bükebiliyor, ne bir tek adım atabiliyordu. Eline bir mızrak tutuşturdular; ayakta durabilmek için mızrağa yaslandı. Kendisini bu şekilde hazırladıktan sonra, yürümesini, onlara önderlik etmesini, herkesi yüreklendirmesini söylediler. O kendilerine ışık tuttuktan, yön verdikten, yol gösterdikten sonra, işler yoluna girerdi.

"Zavallı ben, nasıl yürüyeyim ki?" dedi Sancho. "Dizkapaklarım yerinden oynamıyor; etime yapışık bu levhalar engel oluyor. Siz en iyisi beni kucaklayıp şehrin yan kapılarından birine götürün; yere uzatın veya ayağa dikin; ben mızrağımla, olmazsa vücudumla, korurum."

"Yapmayın sayın vali," dedi adamlardan bir diğeri. "Sizin yürümenizi engelleyen, levhalardan ziyade korku; haydi acele edin, vakit geçiyor, düşmanlar artıyor, haykırışlar yükseliyor, tehlike yaklaşıyor."

Bu ısrar ve sitemler karşısında zavallı vali hareket etmeyi deneyince yere öyle bir kapaklandı ki, vücudunun paramparça olduğunu düşündü. Kabuğunun içine saklanmış kaplumbağa gibi, tuzlanıp iki tekne arasına konmuş yarım domuz gibi, ters dönüp kuma devrilmiş kayık gibi kalmıştı. Ama o muzip adamlar düştüğünü görüp kendisine acımadılar; aksine, meşalelerini söndürüp tekrar haykırmaya koyuldular; telâş için-

de silâh başına çağrısını tekrarlıyorlar, zavallı Sancho'nun üzerine basıp geçiyorlar, kalkanına kılıçlarını indiriyorlardı. İyice büzüşüp başını da iki kalkanın arasına çekmese, zavallı valinin hali haraptı. O daracık yere sıkışmış halde oluk oluk terliyor, kendisini bu belâdan kurtarması için bütün kalbiyle Tanrı'ya yakarıyordu.

Adamların kimi ona takılıp tökezliyor, kimi düşüyordu; hattâ bir tanesi üzerine çıkıp uzun müddet orada durdu; sanki gözcü kulesindeymiş gibi orduları yönetiyor, avaz avaz bağırıyordu:

"Bizimkiler, bu tarafa, düşman buradan saldırıyor! Şu yan kapıyı koruyun, ana kapı kapansın, şu merdivenleri devirin! Kaynar katran topları, zift, reçine, yağ kazanları gelsin! Sokaklarda yataklarla barikat kurulsun!"

Kısacası, bir şehrin savunmasında kullanılan ne kadar kıvır zıvır, âlet edevat, savaş gereci varsa, hepsini heyecanla sayıyordu; Sancho, pestili çıkmış halde hepsini dinliyor, katlanıyor ve kendi kendine diyordu ki:

"Tanrı razı olsa da şu cezire elden tamamen gitse, ben de ölsem veya şu belâdan kurtulsam!"

Tanrı Sancho'nun dualarını duydu; hiç beklemediği bir anda, şöyle haykırışlar işitti:

"Zafer, zafer! Düşman yenildi, kaçıyor! Haydi sayın vali, ayağa kalkın, gelin zafer sevincini paylaşın, bu yenilmez bileğin gücü sayesinde düşmandan alınan ganimetlerin paylaşılmasına katılın!"

"Kaldırın beni," dedi dertli Sancho, dertli bir sesle.

Onların yardımlarıyla ayağa kalktıktan sonra dedi ki:

"Benim yendiğim düşmanı getirin gözüme sokun! Ben düşman ganimeti paylaşmak istemiyorum; eğer bir dostum varsa, rica ediyorum, yalvarıyorum, bir yudum şarap versin bana, kurudum çünkü; bir de şu terimi silsin, su içinde kaldım."

Terini sildiler, şarap getirdiler, kalkanları çözdüler; o da yatağının üstüne oturdu ve geçirdiği korkudan, dehşetten ve sıkıntıdan bayılıp kaldı. Oyunu oynayanlar, işi bu kadar ileriye götürdüklerine artık pişmandılar, ama Sancho kendine gelince, bayılmasının verdiği üzüntü hafifledi. Ayıldığında saati sordu; şafağın sökmek üzere olduğunu söylediler. Sustu ve başka bir şey söylemeden giyinmeye başladı; derin bir sessizliğe gömülmüştü. Hepsi onu seyrediyor, böyle aceleyle giyinmesinin sonu nereye varacak diye bekliyorlardı. Nihayet giyindi ve yavaş yavaş –her tarafı sızladığından çabuk çabuk gidemiyordu– ahıra yürüdü; orada bulunanların hepsi onu izliyordu. Karakaçanının yanına gi-

dip kucakladı; alnına bir barış öpücüğü kondurdu ve gözleri dolu dolu, dedi ki:

"Gel bakalım, yoldaşım, dostum benim; dert ortağım, kader ortağım. Ben seninle yetindiğim, senin koşumlarını onarıp küçük vücudunu beslemenin dışında bir şey düşünmediğim zamanlarda, saatlerim, günlerim, yıllarım ne mutluydu! Ama seni bırakıp hırsın, gururun kulelerine tırmandığımda, ruhumu bin türlü sefalet, bin türlü dert, kırk bin türlü huzursuzluk kapladı."

Bir yandan bu sözleri söylüyor, bir yandan da, kimse kendisine bir şey demediği halde, eşeğe semer vuruyordu. Karakaçanın semeri vurulduğunda, büyük bir sıkıntı ve zorlukla üzerine bindi ve kâhyaya, sekretere, sofracıbaşına, Doktor Pedro Recio'ya ve orada bulunan daha birçok kişiye dönüp dedi ki:

"Beyler, yol açın bana, bırakın eski özgürlüğüme döneyim. Bırakın gidip eski hayatımı arayayım, bu yaşadığım ölümden dirileyim. Ben vali olmak için, cezireleri, şehirleri düşman saldırısından korumak için doğmamışım. Ben kanun yapmaktan, illeri, krallıkları savunmaktan değil, toprağı sürmekten, bellemekten, asma budayıp daldırmaktan anlarım. Evli evinde, köylü köyünde gerek; demek istiyorum ki, herkes hangi işi yapmak için doğmuşsa o işte rahat eder. Orak benim elime vali asâsından daha çok yakışır; tarhanayla karın doyurmayı, beni açlıktan öldüren münasebetsiz bir hekimin insafına kalmaya tercih ederim; özgür olup yazın bir meşenin gölgesinde yatmayı, kışın bir koyun postuyla örtünmeyi, valiliğin esareti altında, Hollanda pamuklusundan çarşaflarda yatmaya, samur kürkleri giyinmeye yeğlerim. Zat-ı âlileriniz Tanrı'ya emanet olun, efendim düke söyleyin, ben çıplak doğdum, şimdi de çıplağım; ne kazandım, ne kaybettim. Demek istiyorum ki, ben bu valiliğe meteliksiz girdim, meteliksiz çıkıyorum; başka cezirelerin valilerinin tam tersine. Şimdi çekilin de bırakın beni gidip yakı yakayım; bu gece tepemde gezinen düşmanlar sayesinde kaburgalarım paramparça oldu sanıyorum."

"Öyle olmaz, sayın vali," dedi Doktor Recio. "Ben zat-ı âlinize, düşmeye ve çürüklere iyi gelen bir iksir vereceğim, hemen eski gücünüze, sağlığınıza kavuşacaksınız. Yemek meselesine gelince, zat-ı âlinize söz veriyorum, hatamı düzelteceğim, ne isterseniz bol bol yemenize izin vereceğim."

"Geçmiş olsun!" diye cevap verdi Sancho. "Türk olmam ne kadar imkânsızsa, kalmam da o kadar imkânsız. İkinci defa aynı oyuna gelmem. Yemin ederim, bu valilikte kalacağıma ya da tepsiyle getirseler

bile başka bir valiliği kabul edeceğime, kanatsız gökyüzüne uçarım. Ben inadıyla meşhur Panza'lar sülâlesindenim; biz bir kere kara dedik mi, ak da olsa, kimseyi dinlemez, kara diye diretiriz. Kanatlanan karınca misali, yelyutanlara, başka kuşlara yem olmak üzere beni havalandıran kanatlar bu ahırda kalsın; ben eskisi gibi yerde yaya yürüyeceğim; ayaklarımı marokenden işlemeli ayakkabılar süslemese de, kaba ipten örülmüş sandallar eksik olmaz. Her koyun kendi sürüsünde rahat eder; insan ayağını yorganına göre uzatmalı. Haydi bırakın geçeyim, geç oldu."

Kâhya buna şöyle cevap verdi:

"Sayın vali, bilgeliğiniz ve Hıristiyanca yönetiminizle sevgimizi kazandıktan sonra, zat-ı âlinizi kaybetmek bizi ne kadar üzse de, gitmenize memnuniyetle izin vereceğiz. Yalnız, herkesin bildiği gibi, her vali, yönettiği yerden ayrılmadan önce rapor vermek zorundadır; yönetimde bulunduğunuz on günün raporunu verin, sonra Tanrı'nın izniyle, güle güle gidin."

"Efendim dükün emri olmadan kimse benden rapor isteyemez," diye cevap verdi Sancho. "Ben kendisiyle görüşeceğim, ona kesin rapor veririm. Üstelik de insan valilikten benim gibi çıplak ayrılıyorsa, bir melek gibi valilik yaptığına başka delil gerekmez."

"Tanrı hakkı için, büyük Sancho doğru söylüyor," dedi Doktor Recio. "Bence bırakalım gitsin; dük kendisini görünce müthiş sevinecek."

Hepsi bu fikri onayladı ve böylece gitmesine izin verildi. Kendisine refakat etmeyi, kendi rahatı için, yolculuğu için istediği herhangi bir şey varsa, sağlamayı teklif ettiler. Sancho, karakaçanı için biraz arpayla kendisi için yarım peynir ve yarım ekmekten başka bir şey istemediğini söyledi; yol çok kısa olduğundan daha fazla erzağa ihtiyacı yoktu. Hepsi Sancho'yu kucakladılar; o da gözlerinde yaşlarla herkesi kucakladı; hem sözleriyle, hem de kesin ve akıllıca kararıyla herkesin hayranlığını topladı.

ELLİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Başka herhangi bir öyküye değil, bu öyküye ilişkin şeylere dair

Dük ve düşes, Don Quijote'nin daha önce anlatılan sebeple kendi vasallarına teklif ettiği düellonun gerçekleşmesine karar verdiler. Deli-

kanlı, Doña Rodríguez'in kaynanalığından kurtulmak için Flandre'a kaçmış olduğundan, onun yerine Tosilos adında Gaskonyalı bir uşağı geçirmeyi kararlaştırıp, önceden neler yapması gerektiğini tek tek açıkladılar.

İki gün sonra, dük Don Quijote'ye, rakibinin dört gün sonra şövalye zırhları ve silâhlarıyla düello alanında hazır bulunacağını, genç kız, delikanlının kendisine evlenme sözü verdiğini iddia edecek olursa, kızın arsızca yalan söylediği konusunda delikanlının direteceğini haber verdi. Don Quijote bu haberlere çok sevindi; kendi kendine, bu olayda harikalar yaratmaya söz verdi. Bilek gücü ve cesaretinin boyutlarını dükle düşese gösterebileceği bir fırsatın çıkmış olmasını, büyük talih kabul etti. Böylece, memnuniyet ve heyecan içinde dört günün geçmesini beklemeye başladı; bu dört gün, sabırsızlığı yüzünden ona dört yüz asır gibi geliyordu.

Daha önce başka şeyleri bıraktığımız gibi bunu da bırakalım geçsin, biz gidip Sancho'ya eşlik edelim; Sancho karakaçanının üstünde, yarı neşeli, yarı hüzünlü, efendisinin yanına dönüyordu; onunla birlikte olmak, Sancho için dünyanın bütün cezirelerine vali olmaktan daha iyiydi.

Valisi olduğu cezireden –valisi olduğu yerin cezire mi, şehir mi, kasaba mı, köy mü olduğunu araştırmaya hiç girişmemişti– fazla uzaklaşmamıştı ki, yolun karşısından altı tane hacının ellerinde değnekleriyle geldiğini gördü. Şarkı söyleyerek dilenen yabancılardandılar; Sancho'nun yanına geldiklerinde sıraya dizildiler ve hepsi birden kendi dillerinde şarkı söylemeye koyuldular. Sancho dillerini anlamıyordu ama *sadaka* kelimesini açık seçik duyunca, bu şarkıyla sadaka istediklerini anladı. Seyyid Hâmid'in dediğine göre fazlasıyla merhametli bir insan olduğu için, heybesinden yarım ekmeğiyle yarım peynirini çıkarıp yabancılara verdi ve işaretlerle, verilecek başka bir şeyi olmadığını anlattı. Onlar da verdiklerini memnuniyetle aldılar ve şöyle dediler:

"*Guelte! Guelte!*[1]"

"Benden ne istediğinizi anlamıyorum, kardeşlerim," dedi Sancho.

Bunun üzerine, aralarından biri koynundan bir kese çıkarıp Sancho'ya gösterdi; o da para istediklerini anladı. Başparmağını boğazına dayayıp elini yukarı kaldırarak hiç parası olmadığını anlattı ve eşeğini dürtüp aralarından ayrıldı. O geçerken, yabancılardan biri ken-

1) *guelte*: para

disini dikkatle süzdükten sonra üstüne atıldı; kollarını beline dolayıp yüksek sesle ve gayet İspanyolca, dedi ki:

"Yüce Tanrım! Gözlerime inanamıyorum! Kollarımın arasındaki, gerçekten sevgili dostum, sevgili komşum Sancho Panza mı? Şüphesiz öyle; çünkü şu anda ne uyuyorum, ne de sarhoşum."

Sancho isminin söylendiğini duyunca, yabancı hacının kendisini kucakladığını görünce çok şaşırdı; tek kelime etmeden, büyük bir dikkatle adamı inceledi, ama mümkün değil tanıyamıyordu. Yabancı, Sancho'nun şaşkınlığını görünce dedi ki:

"Nasıl olur? Kardeşim Sancho Panza, köyünüzün esnafı, komşun *Morisco*[2] Ricote'yi tanımadın mı?"

Bunun üzerine Sancho kendisine daha dikkatli baktı; hatlarını yavaş yavaş çıkarır gibi oldu; sonunda tanıdı ve eşeğinden inmeden kollarını boynuna dolayıp dedi ki:

"Bu üstündeki acayip kıyafetle kim tanıyabilir seni, Ricote? Söylesene, kim seni böyle frenkleştirdi? İspanya'ya dönmeye nasıl cesaret ettin? Seni yakalarlar, tanırlarsa başın belâya girer."

"Sancho, sen beni ele vermezsen," dedi hacı, "eminim bu kıyafetle kimse beni tanıyamaz. Gel yoldan ayrılıp ilerideki kavaklığa gidelim; arkadaşlarım orada yemek yiyip dinlenmek istiyorlar. Sen de bizimle birlikte yersin; çok hoş insanlardır. Ben de sana, köyümüzden ayrıldığımdan beri başıma gelenleri anlatma fırsatı bulurum; senin de bildiğin gibi, Majestelerinin, benim milletimden olan zavallıları şiddetle tehdit eden emrine uyup ayrılmıştım köyden."

Sancho kabul etti; Ricote de diğer hacılarla konuştuktan sonra, anayoldan epeyce uzaktaki kavaklığa gittiler. Değneklerini attılar; kukuletalı pelerinlerini çıkardılar ve gömlekleriyle kaldılar. Yaşını başını almış bir adam olan Ricote haricinde hepsi genç ve çok yakışıklı adamlardı. Hepsinin yanlarında heybeleri vardı ve sonra anlaşıldığı gibi, heybeleri epeyce yüklüydü; en azından, insanı kurutup susatan yiyeceklerle doluydular.

Yere uzandılar; çimenleri örtü kabul edip üzerine ekmek, tuz, bıçak, ceviz, peynir ve çiğnenecek bir şeyleri olmasa da emilebilecek domuz kemikleri koydular. Ayrıca, adına *havyar* dedikleri, balık yumurtasından yapılan ve bolca şarap içirten siyah bir yiyecek de koydular. Zeytin de vardı; kuruydular, herhangi bir çeşni katılmamıştı, ama lezzetliydiler. Yine de, o kır ziyafetinde en çok rağbet gören, adamların her birinin heybesinden çıkardığı toplam altı tulum şarap

2) *Morisco*: Endülüs'te yaşayan, vaftiz olmuş Müslüman asıllı kimse

oldu. *Morisco*'dan Alman'a veya Cermen'e dönüşmüş olan Ricote bile heybesinden kendi şarabını çıkardı; tulumu irilikte diğer beş tulumla yarışabilirdi.

Büyük bir zevkle ve ağır ağır yemeye başladılar; bıçaklarının ucuyla her şeyden minik parçalar alıp her lokmanın tadını çıkarıyorlardı. Sonra hepsi bir anda ve hep birlikte kollarını ve tulumlarını havaya kaldırdılar; ağızları tulumların ağzına yapışık, gözleri gökyüzüne dikili halde, âdeta dikkatle nişan alır gibi, çok uzun bir süre kaldılar; başlarını iki yana sallayıp aldıkları hazzı belirterek, tulumların içindekini midelerine boşalttılar.

Sancho bütün bunları seyrediyor ve hiçbirine üzülmüyordu[3]; aksine, gayet iyi bildiği, "Roma'ya gidersen, gördüğünü yap," atasözüne uyarak Ricote'den tulumunu istedi; diğerleri gibi nişan aldı ve en az onlar kadar zevkini çıkardı.

Tulumlar dörder kere havaya dikilmeye imkân tanıdılar; ama beşincisi mümkün olmadı; çünkü artık hasır gibi kuruyup boşalmışlardı; bu da, o ana kadarki neşelerini söndürdü. Arasıra aralarından biri sağ eliyle Sancho'nun elini tutup şöyle diyordu:

"*İspanyol-Cermen, hep bir: iyi arkadaş.*"

Sancho da, "*İyi arkadaş, Tanrı'ya yemin,*" diye cevap veriyordu.

Sonra bir kahkaha patlatıp bir saat gülüyor, o sırada, valiliği sırasında olanlardan hiçbirini hatırlamıyordu; çünkü insan yiyip içtiği süre boyunca, dertlerin pek söz hakkı olmaz. Nihayet, şarap bittiğinde hepsine bir uyku çöktü ve sofranın üzerinde uyuyakaldılar. Bir tek Ricote ve Sancho, diğerlerinden daha fazla yiyip daha az içtiklerinden, uyanık kaldılar. Ricote Sancho'yu alıp bir gürgenin altına götürdü; hacıları tatlı uykularına gömülmüş halde bırakıp ağacın altına oturdular. Ricote *Morisco* dilini hiç karıştırmadan, düzgün bir İspanyolca'yla şu sözleri söyledi:

"Sevgili komşum ve arkadaşım Sancho Panza, Majestelerinin, benim ırkımdan olanlara karşı çıkardığı sürgün emrinin hepimize nasıl korku ve dehşet saldığını gayet iyi biliyorsun. En azından ben o kadar korktum ki, daha İspanya'dan ayrılmamız için verilen mühlet dolmadan, o korkunç cezalar kendime de, çocuklarıma da uygulanmış gibi geliyordu bana. Ben de, ihtiyatlı bir adam olarak, tıpkı oturduğu evden belirli bir tarihte çıkarılacağını bilen ve taşınmak üzere başka bir yer ayarlayan bir kimse gibi, önlem aldım. Ailemi yanıma almadan, tek başıma köyden ayrılıp, rahatça, diğerleri gibi aceleye getirmeden aile-

3) Neron'un Roma'yı yanarken seyredişini anlatan bir balada gönderme

mi yerleştirebileceğim bir yer aramaya karar verdim. O sürgün emirlerinin, kimilerinin dediği gibi tehditten ibaret olmadığını, gerçek kanunlar olduklarını, zamanı geldiğinde yürürlüğe konulacaklarını, ben de, bütün yaşlılarımız, büyüklerimiz de, anlamıştık. Bizimkilerin kötü ve saçma sapan niyetlerini bildiğimden, bunun gerçek olduğuna daha da çok inanıyordum. Hattâ bence Majestelerini böyle cesurca bir kararı almaya iten, ilâhi bir ilham olmuştu. Hepimiz suçlu olduğumuzdan değil; aramızda gerçek ve kararlı Hıristiyanlar da vardı; ama sayıları o kadar azdı ki, öyle olmayanlara karşı koyamazlardı. Bu durumda da, koynunda yılan, evinde düşman beslemek doğru değildi. Kısacası, sürgün cezası bize haklı olarak verildi; kimilerine göre hafif ve yumuşak bir cezaydı; ama bizim gözümüzde, verilebilecek en korkunç cezaydı. Nerede olursak olalım, İspanya için gözyaşı döküyoruz; nihayet İspanya'da doğduk, bizim vatanımız burası. Başımıza gelen felâkete yakışır bir karşılamayı hiçbir yerde bulamıyoruz; istekle karşılanıp ağırlanacağımızı, ikram göreceğimizi sandığımız Berberistan'da ve Afrika'nın her yerinde ise, en fazla hakarete uğruyor, en kötü muameleyi görüyoruz. Sahip olduğumuz mutluluğun kıymetini, ancak kaybedince anladık; hemen hepimizin İspanya'ya dönme arzusu o kadar büyük ki, benim gibi lisanını bilenlerin çoğu (ki bunların sayısı da çok kabarık), memlekete dönüp karılarını, çocuklarını, oralarda tek başlarına bırakıyorlar; İspanya'yı bu kadar seviyoruz çünkü. Vatan aşkı hiçbir şeye benzemez derlerdi; bunun anlamını şimdi çok iyi anlıyorum, tecrübeyle biliyorum. Dediğim gibi, köyümüzden ayrıldım, Fransa'ya gittim; orada bizi iyi karşıladıkları halde, her yeri görmek istedim. İtalya'ya, sonra Almanya'ya geçtim; orada daha serbestçe yaşanabilir gibi geldi bana; çünkü oranın halkı teferruatla fazla ilgilenmiyor; herkes istediği gibi yaşıyor; memleketin büyük bölümünde inanç özgürlüğü var. Augusta'ya[4] yakın bir köyde bir ev aldım; sonra bu hacılara katıldım. Her yıl çok sayıda hacı İspanya'ya gelip tapınaklarını ziyaret ediyor; İspanya onların Amerika'sı gibi; kesin bir kazanç kaynağı. Hemen hemen bütün ülkeyi geziyorlar; her köyden, yiyip içmiş, ceplerinde en azından bir riyal değerinde bozuk parayla ayrılıyorlar. Seyahatin sonunda, yüz altından fazla kâr etmiş oluyorlar; bunları da, ya değneklerinin içine, ya pelerinlerindeki yamalara saklayarak veya bir başka yol bularak, kaydoldukları karakol veya geçitlerdeki muhafızlara rağmen İspanya'dan çıkarıp kendi ülkelerine götürüyorlar. Benim niyetim, Sancho, burada gömülü bıraktığım serveti bulup çıkarmak;

4) Bugünkü Augsburg

köyün dışında olduğu için, tehlikesi yok. Sonra da, Cezayir'de olduğunu bildiğim karıma ve kızıma Valencia'dan mektup yazıp veya kendim gidip, onları Fransa'da bir limana getirmenin yolunu bulacağım; oradan da Almanya'ya götüreceğim; sonra ne olacağını Tanrı bilir. Sonuç olarak Sancho, kızım Ricota'yla karım Francisca Ricota'nın Katolik Hıristiyan olduklarını kesinlikle biliyorum; ben o kadar olmasam da, yine de Magripli'den çok Hıristiyan sayılırım. Tanrı'ya daima zihnimi aydınlatması, kendisine nasıl hizmet etmem gerektiğini bana göstermesi için dua ediyorum. Benim anlamadığım, karımla kızının niçin Hıristiyan olarak yaşayabilecekleri Fransa'ya değil de, Berberistan'a gittikleri."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Herhalde ellerinden bir şey gelmediği içindir Ricote; çünkü onları karının ağabeyi Juan Tiopieyo götürdü. Kendisi herhalde tam bir Magripli olduğundan, en emin yere gitmiştir. Sana bir şey daha söyleyeyim: Bence gömdüğün servetini aramaya boşuna gidiyorsun; çünkü duyduğumuza göre, kayınbiraderinle karının elinden, kaydettirmek üzere götürdükleri çok sayıda inci ve altın parayı almışlar."

"Olabilir tabii," dedi Ricote; "ama benim gömdüğüm servete dokunmadıklarını biliyorum Sancho; çünkü ben bir terslik olur korkusuyla yerini onlara söylememiştim. Sancho, sen eğer benimle gelip kazmama, sonra da gizlememe yardım edersen, sana iki yüz altın veririm; onunla ihtiyaçlarını karşılarsın; ne kadar ihtiyacın olduğunun farkındayım; sen de biliyorsun."

"Gelirdim ama," dedi Sancho, "ben hırslı bir insan değilim. Hattâ bu sabah öyle bir görevden vazgeçtim ki, devam etsem, evimin duvarlarını altınla kaplayıp altı ay geçmeden gümüş tabaklarda yemek yiyebilirdim. Hem bu yüzden, hem de düşmanlarına yardım etmeyi kralıma ihanet saydığımdan, sen bana iki yüz yerine dört yüz altını şuracıkta elime saysan bile, seninle gelmezdim."

"Bu bıraktığın görev neydi Sancho?" diye sordu Ricote.

"Bir cezirenin valiliğini bıraktım," diye cevap verdi Sancho. "Hem de benzeri kolay kolay bulunmayacak bir cezire."

"Peki nerede bu cezire?" diye sordu Ricote.

"Nerede mi?" dedi Sancho. "Buradan iki fersah uzakta; adı da Barataria Ceziresi."

"Sus Sancho, " dedi Ricote; "cezireler denizin ortasında olur; karada cezire olmaz."

"Nasıl olmaz?" dedi Sancho. "Sana söylüyorum işte, sevgili Ricote,

oradan bu sabah ayrıldım; daha dün oradaydım, canavar gibi de yönetiyordum cezireyi; ama buna rağmen, valilik bana tehlikeli bir meslek gibi geldiği için bıraktım."

"Peki bu valilikten kazancın ne oldu?" diye sordu Ricote.

"Kazancım," dedi Sancho, "şunu öğrenmek oldu: Hayvan sürüsü dışında bir şeyi yönetmek, bana göre bir iş değil; ayrıca bu tür valiliklerde kazanılan servetler uğruna, insan huzurundan da, uykusundan da, hattâ besininden de oluyor; çünkü cezirelerde valilerin az yemesi gerekiyor; hele valinin sağlığıyla ilgilenen bir hekim varsa."

"Hiç anlamıyorum seni Sancho," dedi Ricote; "ama bütün söylediklerin zırva gibi geliyor bana. Seni kim bir cezirenin başına vali diye getirir? Dünyada vali olmaya senden daha uygun kimse kalmadı mı? Sancho, sus ve aklını başına topla; bir düşün, belki dediğim gibi benimle gelip gömülü servetimi kazmama yardım edersin. Gerçekten o kadar büyük bir servet ki, hazine denebilir; dediğim gibi geçimini sağlayacak parayı veririm sana."

"İstemiyorum dedim ya, Ricote," dedi Sancho. "Seni ele vermeyeceğime sevin, bununla yetin ve hayırlısıyla yoluna devam et; bırak ben de kendi yoluma gideyim; ne demişler, namusla kazanılan servet batar, namussuzlukla kazanılan servet hem batar, hem sahibini batırır."

"Israr etmek istemiyorum Sancho," dedi Ricote. "Peki, söyler misin, karım, kızım ve kayınbiraderim köyden ayrıldıklarında sen orada mıydın?"

"Evet, oradaydım," diye cevap verdi Sancho. "Şunu söyleyebilirim sana: Kızın giderken o kadar güzeldi ki, bütün köy halkı onu görmeye çıktı; herkes, dünyanın en güzel yaratığı olduğunu söylüyordu. Kızın ağlıyor, bütün arkadaşlarını, tanıdıklarını, kendisini görmeye gelenleri kucaklıyor, hepsine, kendisi için Tanrı'ya ve annesi Yüce Meryem'e dua etsinler diye yalvarıyordu. Öyle duygulu bir hali vardı ki, ben pek sulugöz olmadığım halde, beni bile ağlattı. Doğrusu çok kişi kızını saklamak, yola çıkıp kaçırmak istedi; ama kralın emrine karşı gelme korkusuyla yapamadılar. Özellikle Don Pedro Gregorio çok sarsılmıştı; senin de tanıdığın, kızını çok sevdiği söylenen, büyük mülklerin vârisi zengin delikanlı. Kızın gittikten sonra kendisini köyde gören olmadı; hepimiz kaçırmak niyetiyle peşine düştüğünü düşündük; ama şu ana kadar bir haber alamadık."

"O delikanlının kızıma âşık olduğundan hep şüphelenmiştim zaten," dedi Ricote; "ama kızım Ricota'nın iffetliliğine güvendiğim-

den, bu sevgi beni korkutmuyordu. Sen de duymuşsundur Sancho, *Morisco*'lar eski Hıristiyanlar'la asla gönül bağı kurmazlar ya da pek nadiren kurarlar; kızım da benim gözümde aşktan çok Hıristiyanlık'la ilgilendiğinden, o zengin delikanlının ısrarlarına kulak vermez diye düşündüm."

"Dilerim Tanrı seni haklı çıkarır," dedi Sancho; "çünkü öbür türlüsü ikisi için de kötü olurdu. İzin ver de ben artık gideyim, sevgili Ricote, bu gece efendim Don Quijote'nin olduğu yere varmak istiyorum."

"Tanrı'ya emanet ol kardeşim Sancho; benim arkadaşlarım da kıpırdanmaya başladı; bizim de yolumuza devam etmemizin vaktidir."

İkisi kucaklaştıktan sonra Sancho eşeğine bindi, Ricote değneğine yaslandı ve ayrıldılar.

ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Yolda Sancho'nun başına gelenlere ve başka harikulâde olaylara dair

Sancho Ricote'yle oyalanmış olduğundan, dükün şatosuna o gün varamadı; şatoya varmasına yarım fersah kalmıştı ki, akşam oldu; hava oldukça karanlık ve kapalıydı. Ama mevsim yaz olduğu için buna pek aldırmayarak, sabahı beklemek niyetiyle yoldan biraz ayrıldı. Rahat edebileceği bir yer ararken, kara bahtı, çok eski birtakım binaların arasındaki derin ve karanlık bir kuyuya eşeğiyle birlikte düşmesine sebep oldu. Düşerken bütün kalbiyle Tanrı'ya dua ediyor, cehennemin dibine varıncaya kadar düşmeye devam edeceğini sanıyordu. Ama öyle olmadı; üç adam boyu mesafeyi biraz geçtiklerinde, eşeğin ayakları dibe çarptı; Sancho da kendini eşeğin üzerinde, hiçbir yeri kırılmamış, yaralanmamış halde buldu.

Vücudu sağlam mı, yoksa bir yeri delinmiş mi diye anlamak için her tarafını yokladı, nefesini tuttu; sapasağlam, sağlıklı olduğunu görünce de, bu lütfundan dolayı yüce Tanrı'ya şükretmeye koyuldu; çünkü hiç şüphesiz bin parçaya bölündüğünü düşünmüştü. Kimsenin yardımı olmadan kuyudan çıkmanın mümkün olup olmayacağını anlamak için elleriyle kuyunun duvarlarını yokladı; ama duvarlar dümdüzdü, tutunulacak bir yeri yoktu. Bunun üzerine Sancho'nun yüreği daraldı;

bir de karakaçanın acıklı inlemelerini duyunca, kaygısı iyice arttı; eşeğin şikâyetlerinde şaşılacak bir şey yoktu; fesatlığından da yapmıyordu; çünkü gerçekten kötü durumdaydı.

"Ah!" dedi bunun üzerine Sancho Panza. "Bu sefil dünyada insanın başına ikide birde ne beklenmedik olaylar geliyor. Kim derdi ki dün bir cezirenin valisi olarak taç giyen, hizmetkârlarına, vasallarına hükmeden kişi, bugün bir kuyuya gömülecek, ne yardım edecek biri, ne imdadına koşacak bir hizmetkâr, bir vasal bulunacak? Eşeğim de, ben de, burada açlıktan öleceğiz; o daha önce ağrıdan, acıdan, ben de üzüntüden ölmezsek. En azından ben, efendim La Mancha'lı Don Quijote kadar talihli olamayacağım. Efendim o büyülü Montesinos'un mağarasına indiğinde evindekinden daha güzel ağırlanmıştı; âdeta kurulu sofraya, serili yatağa gitmişti. O orada güzel, huzurlu hayaller görmüştü; ben burada herhalde kurbağalar, yılanlar göreceğim. Zavallı ben, çılgınlığım, hayallerim nereye vardı! Tanrı razı olup da beni bulduklarında, buradan kemiklerimi çıkaracaklar, hem de bembeyaz, dümdüz, aşınmış halde; sevgili karakaçanımın kemikleri de çıkacak. Belki bundan kim olduğumuz anlaşılır; en azından Sancho Panza'nın eşeğinden, eşeğinin de Sancho Panza'dan asla ayrılmadığını bilenler anlar. Tekrar söylüyorum: Bahtımız ne kadar karaymış ki, kendi memleketimizde, sevdiklerimizin arasında ölmemize izin vermedi; orada derdimize çare bulunmasa bile, bize üzülecek, son nefesimizde gözümüzü kapatacak biri eksik olmazdı! Ah benim sevgili dostum, yoldaşım, hizmetlerine ne kadar kötü karşılık verdim! Beni affet, elinden geldiğince kadere yalvar, ikimizi bu sefaletten kurtarsın; sana söz veriyorum, kurtulursak başına ödül kazanan şairler gibi defne dalından bir taç oturtacağım; sana iki misli yem vereceğim."

Sancho Panza böyle yakınıyor, eşeği tek kelime cevap vermeden onu dinliyordu; zavallının sıkıntısı, kaygısı o kadar fazlaydı. Bütün geceyi dertli dertli şikâyet ederek geçirdikten sonra, nihayet sabah olduğunda, Sancho aydınlık ve ışıkta, kuyudan yardımsız çıkmanın katiyen mümkün olamayacağını gördü. Sesini belki birine duyurabilir umuduyla yakınmaya, haykırmaya koyuldu; ama yaptığı, çölde haykırmaktan farksızdı; çünkü civarda kendisini işitebilecek bir tek kişi yoktu; bunun üzerine kendisini kesinlikle ölü kabul etti.

Eşek sırtüstü yatmaktaydı; Sancho Panza, ayakta zor durduğu halde, onu kaldırmayı başardı. Kendileriyle aynı kaderi paylaşmış olan heybelerden bir parça ekmek çıkarıp eşeğine verdi; ekmek eşeğin hoşuna gitti; Sancho da, eşek anlarmış gibi dedi ki:

"Ekmek her acıyı dindirir."

Bu sırada, kuyunun bir yanında bir delik gördü; eğilip büzüşürse, bir insanın sığabileceği kadar da büyüktü. Sancho Panza hemen gidip baktı; sürünerek girdi ve içerisinin geniş ve büyük olduğunu gördü; tavan denilebilecek yerden güneş ışığı girdiğinden, her şeyi görebiliyordu. Bu deliğin ileride başka bir geniş deliğe açıldığını da görünce, tekrar eşeğinin yanına döndü. Eline bir taş alıp deliğin etrafındaki toprakları kazıdı ve kısa sürede, deliği, eşeğin rahatça sığabileceği kadar büyüttü. Eşeği delikten geçirip yularından tutarak mağarada ilerlemeye başladı; başka bir yerinden çıkışı var mı diye bakıyordu. Bazen karanlıkta, bazen yarı karanlıkta, ama hep korkuyla ilerliyordu.

"Sen bana yardım et, yüce Tanrım!" diyordu içinden. "Bana felâket gibi gelen bu olay, efendim Don Quijote'ye iyi bir serüven olurdu. O olsa, bu dipsiz kuyuyu, zindanı, çiçekli bahçeler, görkemli saraylar gibi görür, bu daracık, karanlık yerden çiçekli bir çayıra çıkmayı umardı. Oysa zavallı ben, şaşkın, korku içinde, her adımda, ayaklarımın altında birdenbire ilkinden de derin bir kuyu açılacağını, beni yutacağını düşünüyorum. Ey felâket, tek başına geldiysen hoşgeldin."

Bu şekilde ve bunları düşünerek, zannınca yarım fersahtan biraz daha fazla yol aldıktan sonra, solgun bir ışık gördü; bir yerden içeriye gün ışığı giriyor gibiydi; bu da, bulunduğu yerin, öteki dünyaya giden yola açılan bir ağzı olduğuna işaretti.

Seyyid Hâmid Badincani kendisini orada bırakır ve efendisine döner: Don Quijote, Doña Rodríguez'in kızının namusunu lekeleyen ahlâksızla yapacağı düelloyu heyecan ve mutluluk içinde beklemekteydi. Nedimenin kızının uğradığı çirkin hakaretin ve haksızlığın intikamını almaya kararlıydı.

Bir sabah, at üzerinde, ertesi gün gireceğini düşündüğü çarpışma için temrin yapmaya çıkmış, Rocinante'yi atağa kaldırmıştı; Rocinante bir ara bir çukurun tam kenarına bastı; Don Quijote dizginlere bütün gücüyle asılmasa, mutlaka içine düşecekti. Sonuçta atı durdurdu, düşmedi ve birazcık daha yaklaşıp yere inmeden çukurun içine baktı; bakarken, içeriden avaz avaz haykırışlar geldi. Dikkatle dinleyince, haykıranın söylediklerini seçebildi; şöyle diyordu:

"Yukarıdakiler! Beni duyabilen bir Hıristiyan, merhametli bir şövalye var mı orada? Diri diri gömülmüş bu günahkâra, valiliğini kaybetmiş bu bahtsız valiye acıyın!"

Don Quijote'ye Sancho Panza'nın sesini duyuyormuş gibi geldi; şaşırıp kaldı. Avazı çıktığı kadar bağırarak dedi ki:

"Kim var aşağıda? Kim bu yakınan?"

"Aşağıda kim olabilir, kim yakınabilir ki?" diye bir cevap geldi. "Tabii ki mahvolmuş Sancho Panza; Barataria Caziresi'nin valisi (olmaz olaydım); ünlü şövalye La Mancha'lı Don Quijote'nin silâhtarı."

Don Quijote bunu duyunca şaşkınlığı iki katına çıktı; Sancho Panza'nın ölmüş olduğu ve ruhunun da orada azap çektiği fikrine kapılarak dedi ki:

"Katolik Hıristiyan olarak ant veriyorum sana, kim olduğunu bana söyle; eğer azapta bir ruhsan, senin için ne yapmamı istediğini söyle. Benim mesleğim bu dünyada yardıma muhtaç olanların yardımına, imdadına koşmak olduğuna göre, kendi kendilerine yardım edemeyen, öteki dünyanın zavallılarına da, Katolik Hıristiyan olarak yardım ederim."

"Öyleyse," diye geldi cevap, "zat-ı âliniz, efendim La Mancha'lı Don Quijote olmalısınız; sesinizin de aynı olduğuna şüphe yok."

"Ben Don Quijote'yim," dedi Don Quijote; "yaşayanlara ve ölülere yardım etmek, ihtiyaçlarını karşılamak da mesleğimdir. Onun için söyle bana kim olduğunu; şaşırdım kaldım. Eğer silâhtarım Sancho Panza'ysan ve öldüysen, şeytanlar seni götürmediyse ve Tanrı'nın merhametiyle arafa gittiysen, kutsal anamız Katolik Kilisesi'nin, seni içinde bulunduğun azaptan kurtarmaya yetecek yardımları vardır. Ben de kendi adıma, bütün varlığımla yardımda ona katılırım; onun için, durumunu açıkla ve kim olduğunu söyle."

"Lânet olsun!" diye cevap verildi. "Saygıdeğer La Mancha'lı Don Quijote, zat-ı âlinizin istediği kişinin başı üzerine yemin ederim, ben silâhtarınız Sancho Panza'yım; hayatım boyunca da hiç ölmedim. Valiliği bıraktım (sebeplerini anlatmak için daha uzun bir zaman lâzım) ve dün gece bu kuyuya düştüm; karakaçanımla birlikte buraya gömüldüm; o da burada yanımda, inanmıyorsanız sorun."

Bu kadarla da kalmadı; eşek âdeta Sancho'nun dediklerini anlamış gibi, o anda öyle bir anırmaya başladı ki, anırtıları bütün mağarada yankılandı.

"Müthiş bir şahit!" dedi Don Quijote. "Anırtısını kendim doğurmuş gibi tanıdım; senin sesini de tanıdım sevgili Sancho. Bekle beni, dükün şatosu yakında; gidip herhalde günahların yüzünden düştüğün bu kuyudan seni çıkaracak birilerini getireyim."

"Tanrı aşkına efendim," dedi Sancho, "gidin ve çabuk dönün; ben

artık diri diri gömülü kalmaya dayanamıyorum; korkumdan ölüyorum."

Don Quijote onu bırakıp şatoya, dükle düşese Sancho Panza'nın başına geleni anlatmaya gitti. Onlar da çok şaşırdılar; ama çok eski zamanlardan beri orada bulunan kuyunun öteki ağzına düştüğünü tahmin ettiler. Onların anlayamadığı, kendilerinin haberi olmadan valiliği nasıl bırakıp geldiğiydi. Neyse, ipler, halatlar alındı ve çok sayıda insan, büyük zahmetlerle karakaçanla Sancho Panza'yı o kör karanlıktan güneş ışığına çıkardı. Bunu gören bir talebe dedi ki:

"Bütün kötü valiler valiliklerinden bu şekilde ayrılmalıydılar; bu günahkârın çukurun dibinden çıktığı şekilde: açlıktan ölmek üzere, benzi solmuş ve tahminimce meteliksiz."

Sancho bunu duydu ve dedi ki:

"Dedikoducu kardeşim, bana verdikleri cezirenin başına vali olarak geçeli sekiz veya on gün oldu. Bu süre içinde, bir saat bile karnım tok gezmedim; hekimler peşimi bırakmadı; düşmanlar kemiklerimi kırdı; ne bir ücret alabildim, ne de bahşiş. Bu durumda, bence valilikten bu şekilde ayrılmayı haketmemiştim; ama altı olur, yedi olur, hep Tanrı'nın dediği olur; her şeyin en doğrusunu, herkes için neyin en iyi olacağını Tanrı bilir; güne göre kürk giyinmek gerek; 'büyük lokma ye, büyük söyleme,' demişler; ak koyunu gören, içi dolu yağ sanır. Tanrı ne demek istediğimi biliyor; bu kadarı yeter, daha fazla söyleyebilirdim ama söylemeyeceğim."

"Kızma Sancho, duyduklarına da sinirlenme; bunun sonu yok. Senin vicdanın temiz olduktan sonra kim ne derse desin. Dedikoducuların dilini bağlamaya kalkmak, denize kapak yapmaya benzer. Vali valiliğinden zengin ayrılırsa, hırsızlık ettiğini söylerler; fakir ayrılırsa, ahmak, sersem derler."

"Bu sefer bana hırsız değil, aptal diyecekleri kesin," dedi Sancho.

Böyle konuşa konuşa, etraflarında hizmetkârlar ve çok sayıda insanla şatoya geldiler. Dük ve düşes bir galeride Don Quijote'yle Sancho'yu beklemekteydiler. Sancho çıkıp dükü görmeden önce karakaçanını ahıra yerleştirmek istedi; kuyuda çok kötü bir gece geçirdiğini söyledi. Sonra senyörlerini görmeye gitti ve önlerinde diz çökerek dedi ki:

"Saygıdeğer efendilerim, ben kendim haketmediğim halde, zat-ı âlinizin isteğiyle Barataria Cezirenize vali olarak gittim; cezireye çıplak girdim, çıplak çıktım; ne kazandım, ne kaybettim. Cezireyi iyi mi, kötü mü yönettiğimi, oradaki şahitlerim istedikleri gibi anlatsınlar.

Anlaşmazlıkları çözümledim; dâvaları hükme bağladım; bunların hepsini açlıktan ölerek yaptım; çünkü Tirteafuera'lı cezire ve vali hekimi Doktor Pedro Recio öyle istedi. Gece vakti düşman saldırısına uğradık; düşmanlar tarafından fena halde sıkıştırılmış olduğumuz halde, ceziredekiler benim cesaretim sayesinde kurtulup zafer kazandığımızı söylediler; onlar ne kadar doğru söylüyorsa, Tanrı da kendilerine o kadar sıhhat versin. Kısacası, bu süre içinde valiliğin beraberinde getirdiği yükümlülükleri ve sorumlulukları tarttım; kendi hesabıma, omuzlarının kaldıramayacağını anladım; bunlar benim kaburgalarıma göre yük, sadağıma göre ok değil. Bu yüzden de, valilik beni harcamadan ben valiliği harcamaya karar verdim ve dün sabah cezireyi bulduğum gibi bıraktım: ben gittiğimde var olan sokakları, evleri ve çatılarıyla. Kimseden borç istemedim; hiçbir kazanca ortak olmadım; faydalı birtakım kanunlar çıkarmayı düşünüyordum, ama uyulmaz korkusuyla çıkarmadım; uyulmayan kanun, olsa da birdir, olmasa da. Her neyse, cezireden karakaçanımla tek başıma çıktım; bir kuyuya düştüm; içinde ilerledim ve sonunda bu sabah, güneşin ışığıyla, çıkışı gördüm; ama çıkmak pek kolay değildi; Tanrı bana efendim Don Quijote'yi göndermeseydi, kıyamete kadar orada kalacaktım. Kısacası saygıdeğer dük ve düşes, valiniz Sancho Panza işte karşınızda; valilik ettiği epi topu on günde şunu öğrendi ki, değil bir cezirenin, bütün dünyanın valisi olmak bile umurunda değil; böyle olunca da, zat-ı âlinizin ayaklarını öpüyor ve çocukların oynadığı 'sen sıçra, bana ver,' oyunundaki gibi valilikten sıçrayıp efendim Don Quijote'nin hizmetine geçiyorum. Ne de olsa onun hizmetinde, ekmeğimi korku içinde yesem de, hiç değilse karnım doyuyor. Karnım doyduktan sonra, ister hayvan yemiyle doysun, ister keklikle, ben aldırmam."

Sancho uzun konuşmasına bu sözlerle son verdi. Don Quijote sürekli, konuşurken binlerce zırva yumurtlayacağı korkusu içindeydi; bu kadar az zırvayla konuşmayı bitirdiğini görünce, içinden Tanrı'ya şükretti. Dük Sancho'yu kucakladı ve valiliği bu kadar çabuk bıraktığına çok üzüldüğünü, ama kendisine malikânesinde daha hafif ve daha kazançlı bir mevki verilmesini sağlayacağını söyledi. Düşes de Sancho'yu kucakladıktan sonra kendisiyle ilgilenilmesini emretti; çünkü çok hırpalanmış, çok kötü muamele görmüş gibi bir hali vardı.

ELLİ ALTINCI BÖLÜM

Nedime Doña Rodríguez'in kızının hakkını korumak için La Mancha'lı Don Quijote'nin uşak Tosilos'la giriştiği görülmedik, duyulmadık çarpışmaya dair

Dük ve düşes, Sancho Panza'ya oynadıkları valilik verme oyunundan pişman olmamışlardı. Üstelik kâhya o gün gelmiş ve Sancho'nun valiliği sırasında yaptığı, söylediği her şeyi, neredeyse tek kelimesini atlamadan aktarmış, cezireye yapılan saldırıyı, Sancho'nun korkusunu ve gidişini abartarak anlatmış, dük ve düşes de pek memnun kalmışlardı.

Bundan sonra, öyküde anlatıldığına göre, düello için kararlaştırılan gün geldi. Dük, uşağı Tosilos'a, Don Quijote'yi öldürmeden, yaralamadan yenebilmek için ne yapması gerektiğini tekrar tekrar anlatmıştı. Tarafların, mızrakların sivri demir uçlarını çıkarmalarına karar verdi; Don Quijote'ye kendisinin Hıristiyanlığıyla övündüğünü, Hıristiyanlığın ise, bu çarpışmanın bu kadar tehlikeli ve ölümcül şekilde yapılmasına izin vermediğini söyledi; bu tür düelloları yasaklayan Kutsal Konsil kararına aykırı olduğu halde kendi arazisinde ona serbest bir düello alanı tanımış olmasıyla yetinmesini ve bu şiddetli çatışmayı en uç noktasına götürmemesini rica etti.

Don Quijote cevaben Ekselânslarının, bu meseleye ilişkin her şeyi kendi istediği şekilde düzenlemesini, hepsini kabul edeceğini söyledi. Nihayet korkuyla beklenen gün geldi; şatonun ana avlusuna, dükün emriyle, düello hakemlerinin ve anne kız dâvacı nedimelerin duracağı geniş bir kürsü yapılmıştı. Civar köylerden sayısız insan, bu ilginç çarpışmayı görmeye gelmişti; çünkü o topraklarda yaşayanlar da, ölenler de, böyle bir düelloyu daha önce ne görmüşler, ne duymuşlardı.

Düello meydanına ilk giren, teşrifatçı oldu; meydanı inceleyip baştan başa gözden geçirdi; herhangi bir hile, takılıp düşmeye sebep olabilecek üstü örtülü bir tümsek olup olmadığını kontrol etti. Sonra nedimeler girip yerlerine oturdular; eşarplarıyla gözlerini, hattâ göğüslerini örtmüşlerdi; oldukça kaygılıydılar. Don Quijote de düello meydanına geldikten kısa bir süre sonra, çok sayıda trompetin eşliğinde, büyük uşak Tosilos, iri bir atın üzerinde meydanın bir kenarında göründü; miğferinin siperliği inik, vücudu sağlam, pırıl pırıl zırhların içinde kaskatıydı. Atın Felemenk atı olduğu belliydi; iri ve sarıya çalan kır renkteydi; her paçasından birer kile yün sarkıyordu.

Cesur savaşçı, La Mancha'lı yiğit Don Quijote'ye nasıl davranacağı konusunda efendisi dükten bütün talimatları almıştı; rakibini kesinlikle öldürmemesi, ölüm tehlikesini bertaraf etmek için ilk hamleyi geçiştirmeye çalışması tembihlenmişti; vargücüyle karşılaştığı takdirde öleceği kesindi. Tosilos meydanı boydan boya dolaştı; nedimelerin bulunduğu yere gelince, biraz durup kendisini koca olarak isteyen kıza baktı. Teşrifatçı, meydana gelmiş olan Don Quijote'yi çağırdı; Tosilos'un yanında nedimelerle konuşarak haklarını La Mancha'lı Don Quijote'nin korumasını kabul edip etmediklerini sordu. Nedimeler kabul ettiklerini ve ne yaparsa yapsın, sonucu doğru, kesin ve geçerli sayacaklarını söylediler.

Bu arada dük ve düşes, düello meydanına bakan bir galeride yerlerini almışlardı; meydan, bu görülmedik, zorlu mücadeleyi seyretmek üzere toplanmış sayısız insanla dolup taşıyordu. Taraflar şartlar üzerinde anlaştılar: Don Quijote galip gelirse, rakibi, Doña Rodríguez'in kızıyla evlenecekti; mağlûp olursa, rakibinin yerine getirmesi istenen vaat geçersiz sayılacak, serbest kalacak ve herhangi bir tazminat istenmeyecekti.

Teşrifatçı ikisini güneşe karşı eşit konumda olacak şekilde yerleştirdi; duracakları yerleri belirledi. Davullar çalındı; trompet sesleri her yanı sardı; ayakların altındaki toprak sarsılıyordu; seyirci kalabalığının kalpleri hızla çarpıyor, olayın iyi veya kötü sonucunu kimileri korkuyla, kimileri umutla bekliyordu. Don Quijote kendini bütün kalbiyle yüce Tanrı'ya ve Señora Dulcinea del Toboso'ya teslim ederek, düellonun başlama işaretinin verilmesini bekliyordu; ne var ki, uşağımızın kafasından geçenler farklıydı; o, şimdi anlatacaklarımı düşünüyordu:

Öyle anlaşılıyor ki, Tosilos düşmanına baktığında, karşısındakinin, hayatında gördüğü en güzel kadın olduğunu düşünmüştü. Ortalıkta genellikle Aşk adıyla tanınan küçük kör çocuk ise, bir uşak kalbini fethedip onu da zaferlerinin listesine ekleme fırsatı karşısına çıkmışken kaçırmak istemedi ve kimseye görünmeden usulca yanına yaklaşıp zavallı uşağın sol tarafına sekiz karış uzunluğunda bir ok saplayarak kalbini ortadan deldi. Bunu da rahatlıkla yapabildi; çünkü Aşk görünmezdir, istediği yere girip çıkar, kimse yaptıklarının hesabını soramaz.

Dediğim gibi, başlama işareti verildiğinde bizim uşak kendinden geçmiş, hürriyetinin efendisi sıfatını kazanmış olan kadının güzelliğini düşünmekteydi; bu yüzden trompet sesini işitemedi; oysa Don Quijote

işitti ve anında harekete geçerek Rocinante'yi bütün gücüyle düşmanın üzerine sürdü. Vefalı silâhtarı Sancho gidişini görünce avazı çıktığı kadar bağırdı:

"Tanrı sana yol göstersin, gezgin şövalyelerin hası! Tanrı seni galip etsin, sen haklısın."

Tosilos Don Quijote'nin üzerine geldiğini gördüğü halde, yerinden kıpırdamadı; sesini yükseltip teşrifatçıyı çağırdı; teşrifatçı ne istediğini sormaya gelince dedi ki:

"Saygıdeğer efendim, bu düello ben şuradaki hanımla evleneyim mi, evlenmeyeyim mi diye yapılmıyor mu?"

"Evet, öyle," cevabını aldı.

"Madem öyle," dedi uşak, "ben vicdanımdan korkarım; bu çarpışmaya girersem vicdanıma büyük bir yük bindirmiş olacağım; bu yüzden mağlûbiyeti kabul ediyorum; bu hanımla derhal evlenmek istiyorum."

Teşrifatçı Tosilos'un sözlerini duyunca şaşırdı kaldı; oynanan oyundan haberdar olduğu için, tek kelime cevap veremedi. Düşmanının saldırmadığını gören Don Quijote yolun ortasında durdu. Dük düellonun niye başlamadığını anlayamıyordu; teşrifatçı dükün yanına gidip Tosilos'un söylediklerini aktardı; dük buna hem şaşırdı, hem de müthiş öfkelendi.

Bunlar olurken, Tosilos Doña Rodríguez'in olduğu yere gitti ve yüksek sesle dedi ki:

"Hanımefendi, kızınızla evlenmek istiyorum; barışçıl yoldan, ölüm tehlikesine atılmadan elde edebileceğim şeyi kavgayla, çarpışmayla elde etmek istemiyorum."

Yiğit Don Quijote bunu duydu ve dedi ki:

"Madem öyle, ben de vaadimi yerine getirmiş sayılırım; güle güle evlensinler; Tanrı'nın verdiğini Aziz Petrus kutsar."

Dük meydana inmişti; Tosilos'un yanına gidip dedi ki:

"Mağlûbiyeti kabul ettiğiniz ve vicdanınızdan korkarak bu genç hanımla evlenmek istediğiniz doğru mu delikanlı?"

"Evet efendim," diye cevap verdi Tosilos.

"Çok iyi eder," dedi bunun üzerine Sancho Panza; "korkulu rüya görmektense, uyanık yatmak hayırlıdır."

Tosilos bu sırada miğferini çözmekteydi; kendisine hemen yardım etmelerini istedi; nefesi daralmaktaydı; bu kadar uzun süre o daracık yerde kapalı kalmaya dayanamamıştı. Miğferini aceleyle çıkardılar ve uşak yüzü açık seçik ortaya çıktı. Doña Rodríguez ve kızı bunu görünce avaz avaz haykırmaya başladılar:

"Hile bu, hile! Gerçek kocamın yerine efendim dükün uşağı Tosilos'u geçirmişler! Tanrı'dan adalet istiyorum, Kral'dan adalet istiyorum, bunca kötülüğe, daha doğrusu alçaklığa karşı!"

"Üzülmeyin hanımefendi," dedi Don Quijote; "kötülük değil bu, alçaklık da değil; öyleyse de, sebebi dük değil, benim peşimi bırakmayan büyücülerdir. Benim bu zaferle kazanacağım şöhreti kıskandıklarından, kocanızın yüzünü, dükün uşağı olduğunu söylediğiniz bu delikanlının yüzüne dönüştürmüşler. Benim size tavsiyem, düşmanlarımın fesatlığına rağmen onunla evlenmenizdir; çünkü kendisi hiç şüphesiz, eş olarak istediğiniz kişidir."

Bunu duyan dükün bütün öfkesi, neredeyse bir kahkahayla patlayacaktı; dedi ki:

"Señor Don Quijote'nin başına gelen olaylar o kadar olağanüstü ki, uşağımın uşağım olmadığına inanasım geliyor. Biz yine de şöyle bir tedbire başvuralım: İsterseniz, evliliği on beş gün erteleyip bizi şüpheye düşüren bu şahsı bir yere kapatalım: bu süre içinde belki eski haline döner. Büyücülerin Señor Don Quijote'ye besledikleri garez daha fazla sürmez nasılsa; hele bu düzenbazlıklarının, değiştirmelerinin işe yaramadığını gördükleri zaman."

"Efendim," dedi, Sancho, "bu serseriler efendime ait şeyleri değiştirip birinin yerine başkasını koymayı âdet edindiler. Geçenlerde efendimin yendiği, Aynalar Şövalyesi adlı bir şövalyeyi, bizim köyün yerlisi, yakın arkadaşımız, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'ya dönüştürdüler, Señora Dulcinea del Toboso'yu da kaba bir köylü kızına. Onun için, bu uşağın hayat boyu uşak olarak yaşayıp uşak olarak öleceğini zannediyorum ben."

Doña Rodríguez'in kızı buna şöyle cevap verdi:

"Benimle evlenmek isteyen bu adam kim olursa olsun, ben minnettarım; ben bir soylunun dostu olup aldatılacağıma, bir uşağın meşru karısı olmayı tercih ederim; zaten beni aldatan da soylu sayılmaz."

Bütün bu tartışma ve olayların sonunda, değişiminin nereye varacağı belli oluncaya kadar Tosilos'un bir yere kapatılmasında karar kılındı. Don Quijote'nin zaferi herkes tarafından alkışlandı ve çoğunluk, o kadar bekledikleri savaşçıların paramparça olmadığını görünce üzüldüler, canları sıkıldı; tıpkı karşı taraf veya adalet affettiği için suçlu asılmadığı zaman hayal kırıklığına uğrayan çocuklar gibiydiler. Herkes dağıldı; dükle Don Quijote şatoya döndüler; Tosilos hapsedildi; Doña Rodríguez ve kızı, olayın şu veya bu şekilde evlilikle so-

nuçlanacağını görünce çok memnun oldular; Tosilos da aynı umudu paylaşıyordu.

ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin dükle vedalaşmasına ve düşesin genç nedimesi, akıllı ve serbest Altisidora'yla olanlara dair

Don Quijote, artık o şatodaki tembelliğe bir son vermenin iyi olacağını düşünüyordu; dükle düşesin kendisine yaptığı, bir gezgin şövalyeye lâyık ikramlara gömülüp tembellik etmekle, yeryüzünde büyük bir eksiklik yarattığı kanısındaydı. Bu tembelliğin ve kapanmanın hesabını Tanrı'ya tek tek vermesi gerekeceğini tahmin ediyordu; bu yüzden, bir gün dük ve düşesten gitmek için izin istedi. Kendilerinden ayrılmasına çok üzüldüklerini belirtmekle birlikte, izin verdiler. Düşes karısının mektuplarını Sancho Panza'ya verince Sancho ağlayarak dedi ki:

"Kimin aklına gelirdi ki, benim vali olduğum haberinin karım Teresa Panza'nın gönlünde doğurduğu büyük umutlar, benim şimdi tekrar efendim La Mancha'lı Don Quijote'nin tatsız serüvenlerine dönmemle sonuçlanacak? Her şeye rağmen, Teresa'nın üzerine düşeni yaptığını, düşese fındık gönderdiğini öğrendiğime memnun oldum; göndermeseydi, ben sinirlenecektim, o da nankörlük etmiş olacaktı. Beni rahatlatan, bu armağana rüşvet adı verilemeyeceği; çünkü o fındıkları gönderdiğinde ben vali olmuştum zaten; bir lütuf gören kişinin, değersiz bir şeyle bile olsa, minnetini belirtmesi ise, çok doğaldır. İşin aslı şu ki, ben vali olduğumda da, valiliği bıraktığımda da çıplaktım; bu yüzden elimi vicdanıma koyup diyebilirim ki: 'Çıplak doğdum, şimdi de çıplağım; ne kazandım, ne kaybettim.' Bu da az şey sayılmaz."

Şatodan ayrılacakları gün, Sancho kendi kendine böyle konuşuyordu; dük ve düşesle bir önceki gece vedalaşmış olan Don Quijote, sabah zırhlarını kuşanmış olarak şatonun ana avlusuna çıktı. Bütün şato ahalisi galerilerden onu seyrediyordu; dükle düşes de kendisini görmeye çıktılar. Sancho, heybeleri, bavulu ve erzaklarıyla karakaçanının üzerindeydi; son derece memnundu; çünkü dükün Kontes Trifaldi rolünü oynamış olan kâhyası, yol ihtiyaçları için kendisine küçük bir

kese içinde iki yüz altın vermişti ve Don Quijote'nin henüz bundan haberi yoktu.

Daha önce de belirtildiği gibi herkes Don Quijote'ye bakmaktaydı ki, ansızın, serbest tavırlı, akıllı Altisidora, düşesin onu seyreden diğer genç ve yaşlı nedimelerinin arasından sesini yükseltti ve acıklı bir tonda şu şarkıyı söyledi:

"Dinle kötü şövalye,
dizginleri çek biraz,
yorma ciğerlerini
bu bakımsız hayvanın.
Sana söylüyorum dinle, sahtekâr,
kaçtığın korkunç bir yılan değil,
o daha süt kuzusu,
onun koyun olmasına daha çok var.
Canavarca alay ettin,
Diana'nın dağlarında gördüğü,
Venüs'ün ormanlarında seyrettiği
genç kızların en güzeliyle.
Zalim Vireno, kaçak Aineias,
Barrabas sana eşlik etsin, sen git onunla anlaş.

Seni dinsiz, biliyor musun ki
zavallı bir kızın kalbini götürüyorsun
sen o zalim pençelerinde,
hem de âşık, körpe bir kızın.
Üç mendil almışsın
ve birkaç tane siyah ve beyaz çorap bağı,
saf birer mermer kadar pürüzsüz
o bacakları saran.
İki bin âh götürdün yanında,
o âhlar ki ateşten olsalardı
yakarlardı iki bin Truva'yı,
iki bin Truva var olsaydı eğer.
Zalim Vireno, kaçak Aineias,
Barrabas sana eşlik etsin, sen git onunla anlaş.

Dilerim o kadar katı olsun,
o kadar inatçı olsun ki
bağırsakları silâhtarın Sancho'nun,

bozulmasın Dulcinea'ya yapılan büyü.
Suçu sen işledin,
cezasını o çeksin,
böyle olur bizim memlekette bazan,
günahsızlar öder günahkârların cezasını.
Felâketle bitsin
en güzel maceraların,
hayale dönüşsün eğlencelerin,
öylece kal istikrarsız, ortada,
Zalim Vireno, kaçak Aineias,
Barrabas sana eşlik etsin, sen git onunla anlaş.

Herkes öğrensin sahtekâr olduğunu,
ta Sevilla'dan Marchena'ya,
Granada'dan Loja'ya,
Londra'dan İngiltere'ye.
Papaz istersen iskambil oyununda,
veya as veya yedili istersen,
papazlar kaçsın senden,
ne as görsün elin, ne bir yedili.
Kan fışkırsın yaralarından
sen nasırlarını keserken,
kökler dibinde kırılıp kalsın,
eğer dişlerini çektirirsen,
Zalim Vireno, kaçak Aineias,
Barrabas sana eşlik etsin, sen git onunla anlaş."

Yaralı Altisidora anlatılan şekilde yakınırken, Don Quijote onu seyretti ve tek kelime cevap vermeyip Sancho'ya dönerek dedi ki:

"Sevgili Sancho, atalarının ruhu üzerine ant veriyorum bana doğruyu söyle. Bu âşık genç kızın sözünü ettiği üç mendil ve çorap bağları sende mi yoksa?"

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Üç mendil bende; ama çorap bağlarıyla hiç alâkam yok."

Düşes Altisidora'nın serbestliğine şaşırdı kaldı; cüretkâr, esprili ve serbest bir kız olduğunu bilmekle beraber, böyle bir serbestliğe cesaret edebileceğini hiç düşünmemişti. Bu oyundan haberdar olmadığı için şaşkınlığı daha da arttı. Dük şakayı ileriye götürmek isteyerek dedi ki:

"Saygıdeğer şövalye, şatomda görmüş olduğunuz misafirperverlikten sonra, nedimemin en azından üç mendilini, belki ayrıca çorap bağlarını da yanınızda götürme cüretinde bulunmanız hiç doğru değil bence; temiz kalpliliğe sığmayan, şöhretinize yakışmayan bir hareket. Çorap bağlarını geri verin kendisine; aksi takdirde, sizi ölümüne düelloya davet ediyorum; alçak büyücülerin, sizinle çarpışan kişiyi uşağım Tosilos'a dönüştürdükleri gibi yüzümü değiştirmelerinden de korkmuyorum."

"Tanrı, bunca lütuf gördüğüm yüce şahsınıza kılıç çekmeye beni mecbur etmesin!" diye cevap verdi Don Quijote. "Mendilleri geri vereceğim; Sancho kendisinde olduklarını söyledi. Fakat çorap bağlarını iade etmem mümkün değil; çünkü çorap bağları benim de, Sancho'nun da eline geçmedi. Nedimeniz gizli çekmecelerine bakarsa, eminim bulacaktır çorap bağlarını. Saygıdeğer dük, ben asla hırsız olmadım, Tanrı benim elimden tuttuğu sürece olmayı da katiyen düşünmüyorum. Bu nedime, kendi de dediği gibi âşık sıfatıyla konuşuyor; bu da benim suçum değil. Bu yüzden, ne kendisinden, ne de ekselânslarından özür dilemem için bir sebep yok; ekselânslarına benimle ilgili daha iyi düşüncelere sahip olması için yakarıyor, yoluma devam etmek için tekrar müsaadelerini rica ediyorum."

"Señor Don Quijote," dedi düşes, "Tanrı yolunuzu açık etsin; dilerim daima güzel kahramanlık haberlerinizi alırız. Tanrı'nın izniyle yola çıkın; gitmekte geciktikçe, size bakan genç kızların kalbindeki ateşi körüklemiş oluyorsunuz; ben nedimemi cezalandıracağım; bundan böyle ne gözleriyle, ne sözleriyle saygısızlık etmeyecek."

"Bir tek söz söyleyeceğim; dinlemeni istiyorum, ey yiğit Don Quijote!" dedi bunun üzerine Altisidora. "Çorap bağlarının çalınması konusunda senden özür diliyorum; yemin ederim üzerimdeymiş; bindiği eşeği arayan adam gibi dalgınlığıma gelmiş."

"Ben dememiş miydim?" dedi Sancho. "Hırsızlığı örtbas edecek adam mıyım ben? Öyle bir şey yapmak istesem, valiliğim sırasında önüme çok fırsat çıkmıştı."

Don Quijote başını eğip dükle düşesi ve bütün hazır bulunanları saygıyla selâmladıktan sonra Rocinante'nin dizginini çekti ve peşinde karakaçanının üzerinde Sancho'yla şatodan ayrılıp Zaragoza yolunu tuttu.

ELLİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin üzerine aralıksız yağan serüvenlere dair

Don Quijote kendisini kırda, Altisidora'nın ısrarlarından kurtulmuş, serbest bulunca, kendi ortamına döndüğünü, tekrar şövalyeliklerine devam etmek için heveslendiğini hissederek Sancho'ya dedi ki:

"Hürriyet, tanrıların insanoğluna bahşettiği en değerli lütuflardan biridir Sancho. Dünya yüzündeki, denizlerin altındaki bütün hazinelerden daha değerlidir. İnsan, tıpkı şerefi için olduğu gibi hürriyeti için de canını feda edebilir, etmelidir de; bunun tersi, esaret ise, insanın başına gelebilecek en büyük felâkettir. Bunları söylememin sebebi şu Sancho: Biraz önce ayrıldığımız şatoda bize yapılan ikramı, içinde yüzdüğümüz bolluğu gayet iyi biliyorsun. Oysa ben o mükellef ziyafetlerin, buz gibi içkilerin ortasında, âdeta açlıktan kıvranır gibiydim; çünkü bütün bunlar bana aitmiş gibi serbestçe tadını çıkaramıyordum. Kişiye bahşedilen lütuflara karşılık verme mecburiyeti, hür bir ruhu engelleyen bağlardır. Tanrı'nın bir parça ekmek verdiği, bunun için Tanrı'dan başka kimseye minnet duymak zorunda olmayan kişiye ne mutlu!"

"Zat-ı âlinizin bütün bu söylediklerine rağmen," dedi Sancho, "dükün kâhyasının ufak bir kese içinde bana verdiği iki yüz altına minnettar olmamamız doğru değil. Onu uğur ve rahatlatıcı olarak kalbimin üzerinde taşıyorum; ne olur ne olmaz diye. Her zaman böyle ağırlanacağımız şatolar bulacak değiliz; dayak yiyeceğimiz hanlara da düşebiliriz."

İki gezgin, şövalyeyle silâhtarı bu ve benzeri konuşmalarla bir fersahtan biraz fazla yol gitmişlerdi ki, küçük, yeşil bir çayırda, çimenlerin üzerine pelerinlerini sermiş yemek yiyen, köylü kıyafetli on, on iki adam gördüler. Yanlarında, beyaz çarşaflara benzer örtülerle örtülmüş bir şeyler, kimi yüksek, kimi alçak, aralıklı olarak yerleştirilmişti. Don Quijote yemek yiyen adamlara yaklaşıp önce kibarca selâmladıktan sonra o bezlerin altında ne olduğunu sordu. Adamlardan biri cevap verdi:

"Efendim, bu bezlerin altında, köyümüzde oynanacak bir kukla tiyatrosunun tahta üzerine kabartma resimleri var. Kirlenip solmasınlar diye üstlerini örtüyoruz; kırılmasın diye de omzumuzda taşıyoruz."

"İzniniz olursa görmek isterdim," dedi Don Quijote. "Bu kadar dikkatle taşındıklarına göre, güzel resimler olsa gerek."

"Hem de nasıl!" dedi bir başkası. "Fiyatından da anlayabilirsiniz; her biri en azından elli duka altını değerinde. Biraz beklerseniz, zat-ı âliniz de kendi gözünüzle görebilirsiniz."

Yemeğini bırakıp oturduğu yerden kalktı ve ilk resmin üstündeki örtüyü kaldırdı; ortaya, at üzerinde Aziz George çıktı; resimlerde her zaman çizildiği gibi, ayaklarının dibinde çöreklenmiş korkunç bir yılanın ağzına mızrağını saplamıştı. Resmin tamamı bir altın parçası gibi ışıl ışıldı. Don Quijote resmi görünce dedi ki:

"Bu şövalye, ilâhi ordunun en iyi gezgin şövalyelerinden biriydi; adı Aziz George'dur; ayrıca genç kızların da koruyucusuydu. Şu ötekini görelim."

Adam öbür resmi açtı; Aziz Martin at üzerinde, pelerinini bir yoksulla paylaşırken görülüyordu; Don Quijote resmi görür görmez dedi ki:

"Bu şövalye de Hıristiyan maceracılardandı; sanıyorum cesaretinden çok cömertliğiyle ün saldı; gördüğün gibi Sancho, pelerinini bir yoksulla paylaşıyor, yarısını ona veriyor. Hiç şüphe yok, o sırada mevsim kış olmalı; yoksa, o kadar merhametliydi ki, tamamını verirdi."

"Bence ondan değildir," dedi Sancho. "Cömertle nekesin harcı birdir diyen atasözüne dayanarak öyle yapmıştır."

Don Quijote güldü ve bir başka örtüyü açmalarını rica etti; İspanya'nın Koruyucu Azizi'ni at üzerinde, kılıcı kana bulanmış, Magripliler'i yere serer, kafalarına basıp geçerken gösteren bir resim çıktı. Don Quijote resmi görünce dedi ki:

"İşte bu, gerçek bir şövalyedir; hem de İsa'nın ordusundan. Adı San Diego Matamoros'tur[1]; yeryüzünde yaşamış olan, şimdi de cennette bulunan en cesur azizlerden ve şövalyelerden biridir."

Sonra bir başka örtüyü kaldırdılar, bu resim Aziz Paulus'un attan düşüşünü ve Hıristiyanlığı kabul edişini, her zaman resimlerde anlatıldığı şekliyle gösteriyordu. O kadar canlı bir resimdi ki, sanki İsa konuşuyor, Paulus da ona cevap veriyordu.

"Bu," dedi Don Quijote, "zamanında Efendimiz İsa'nın Kilisesi'nin en büyük düşmanıydı; sonra gelmiş geçmiş en büyük savunucusu oldu. Hayattayken gezgin şövalye, ölürken sakin bir aziz, Efendimiz'in bağında yorulmaz bir ırgat, milletlerin muallimiydi; onun mektebi gökler, öğretmeni İsa'nın ta kendisiydi."

1) San Diego, Santiago: Aziz Yakub (Büyük Yakub).
Matamoros: Magripli öldüren.

Bunlardan başka resim yoktu; bunun üzerine Don Quijote resimleri tekrar örtmelerini söyledi ve resimleri taşıyanlara dedi ki:

"Kardeşlerim, bu gördüklerim bana uğurlu bir işaret gibi geldi; çünkü bu aziz ve şövalyeler, benimle aynı mesleği, yani silâhşörlük mesleğini icra etmişlerdi. Benimle onlar arasındaki fark, onların aziz olup ilâhi şekilde savaşmış olmaları, benimse günahkâr olup insan gibi savaşmam. Onlar, bilek gücüyle göklerin hükümdarlığını fethettiler; çünkü gökler zorlanır. Bense, gayretlerimle ne fethettiğimi hâlâ öğrenebilmiş değilim. Ancak, sevgilim Dulcinea del Toboso içinde bulunduğu dertlerden kurtulursa, talihim düzelebilir, zekâm keskinleşebilir; beni şimdi tuttuğum yoldan daha iyi bir yöne sevkedebilir."

"Tanrı söylediklerinizi duysun, şeytan sağır olsun," dedi Sancho bunun üzerine.

Adamlar Don Quijote'nin görünüşüne de, sözlerine de şaşırdılar; söylediklerinin yarısını anlamadılar. Yemeklerini bitirip resimlerini yüklendiler ve Don Quijote'yle vedalaşıp yollarına devam ettiler.

Sancho, sanki efendisini yeni tanıyormuş gibi, bilgisine hayran kaldı; bu dünyada efendisinin ezbere bilmediği hiçbir öykü, hiçbir olay olmadığını düşünerek dedi ki:

"Doğrusunu isterseniz saygıdeğer efendim, bugün başımıza gelen olaya serüven denebilirse eğer, yolculuklarımız boyunca başımıza gelen en hoş, en tatlı serüvenlerden biriydi. Bu serüvenden dayaksız, hiçbir korku geçirmeden çıktık; ne kılıcımıza el attık, ne yerlere kapaklandık, ne de aç kaldık. Tanrı'ya şükürler olsun ki böyle bir şeyi kendi gözlerimle görmeme izin verdi."

"Dediğin doğru, Sancho," dedi Don Quijote; "ama şunu unutma ki, her gün bir değildir, aynı şekilde geçmez; halkın uğur adını verdiği ve herhangi bir tabii sebebi olmayan şeyler, akıllı kimseler tarafından iyi olaylar gibi görülüp değerlendirilmelidir. Bâtıl inançları olan bir adam, bir sabah kalkıp evinden çıkabilir ve kutlu Aziz Francesco tarikatından bir keşişle karşılaşınca, sanki karşısına bir ejderha çıkmış gibi sırtını dönüp evine gider.[2] Yine bâtıl inançları olan biri, sofraya yanlışlıkla tuz dökse, kalbi hüzne boğulur; sanki tabiat, gelecek olan felâketlerin işaretini bu söylediklerim gibi önemsiz şeylerle vermeye mecburmuş gibi. Akıllı ve Hıristiyan kimse, Tanrı'nın yapmak istediği şeyleri ince ince araştırmamalıdır. Scipio Afrika'ya vardığında, karaya atlarken tökezlemiş, askerleri bunu uğursuzluk gibi görmüşler, ama o,

2) Halk arasında hâlâ sabahları bir keşişle karşılaşmak uğursuz sayılır.

toprağı kucaklayarak, 'Benden kaçamayacaksın Afrika; yakaladım seni; kollarımın arasındasın,' demiştir. Kısacası Sancho, bu resimlerle karşılaşmak, benim için çok mutlu bir olaydı."

"Ben de öyle düşünüyorum," diye cevap verdi Sancho; "zat-ı âlinize ayrıca bir şey sormak istiyorum: İspanyollar savaşa girerken niçin o San Diego Matamoros'u anıp, 'Santiago, yüklen İspanya!' derler? İspanya hamal mı ki yüklenmesi gerekiyor, ne demek oluyor bu lâf?"

"Çok safsın Sancho," diye cevap verdi Don Quijote. "Bu büyük Kırmızı Haç Şövalyesi'ni, Tanrı İspanya'ya koruyucu aziz olarak bağışlamıştır; özellikle de İspanyollar'ın Magripliler'le giriştikleri zorlu savaşlarda. Bu yüzden, İspanyollar giriştikleri bütün savaşlarda koruyucu olarak ona seslenir, ona başvururlar; kendisi birçok kez savaşta açık seçik görülmüştür de – Müslüman birliklerini dağıtır, parçalar, mahveder, öldürürken. Sana bunun gerçek olduğunu, gerçek İspanyol tarihlerinde anlatılan birçok örnekle gösterebilirim."

Sancho konuyu değiştirip efendisine dedi ki:

"Efendim, düşesin nedimesi Altisidora'nın serbestliğine çok şaşırdım. O Aşk dedikleri kör çocuk fena halde yaralamış olmalı kendisini. Derler ki bu çocuğun gözleri çapaklı, daha doğrusu kör olduğu halde, bir kalbe nişan aldı mı, ne kadar küçük olursa olsun, mutlaka okunu isabet ettirir, deler geçermiş. Ayrıca duyduğuma göre, aşkın okları, genç kızların edep ve iffetinde körleşirmiş; ama bu Altisidora'da oklar körleşmekten çok keskinleşmiş galiba."

"Şunu bil ki Sancho," dedi Don Quijote, "aşk, işlerinde ne saygı ne de mantık sınırlarını gözetir ve tıpkı ölüm gibidir. Yoksul çoban kulübeleriyle kralların görkemli sarayları arasında bir ayrım yapmadan saldırır. Bir kalbi tamamen ele geçirdiğinde ilk yaptığı şey, korku ve utancı o kalpten silmektir; işte bu yüzden Altisidora hiç utanmadan arzularını belirtti; benim gönlümde merhametten çok şaşkınlık yarattı."

"Feci bir zulüm!" dedi Sancho. "Duyulmamış bir nankörlük! Ben kendi adıma diyebilirim ki, o kızın ilk sevda sözünde teslim olur, kızın kölesi kesilirdim. Vay orospu çocuğu, bu ne biçim mermerden bir kalp, bronzdan bir gönül ve harçtan ruh! Ama o kızın zat-ı âlinizde ne bulup da böyle teslim olduğunu, köleleştiğini anlamıyorum; hangi yakışıklılık, hangi cazibe, hangi zarafet, hangi yüz, bunların hangileri tek tek veya bir arada âşık etti kendisini? Doğruya doğru, birçok kere zat-ı âlinize tepeden tırnağa uzun uzun baktım; benim gördüğüm şeyler insanı âşık etmekten ziyade irkiltir. İnsanı âşık eden şeylerin en önemlisi, en

birincisi güzelliktir dendiği için de, zat-ı âlinizde hiçbir güzellik olmayınca, zavallı kız neye âşık oldu bilemiyorum."

"Şunu bil ki Sancho," diye cevap verdi Don Quijote, "iki tür güzellik vardır: ruh güzelliği ve vücut güzelliği. Ruh güzelliği akılla, namusla, dürüstlükle, cömertlik ve terbiyeyle kendini gösterir; bütün bu meziyetler de çirkin bir adamda toplanmış olabilir. İnsan dikkatini vücut güzelliğine değil, bu güzelliğe yönelttiği zaman da, şiddetli, derin bir aşk doğar. Ben yakışıklı olmadığımı açıkça görüyorum Sancho; ama çarpık olmadığımı da biliyorum; dürüst, şerefli bir erkeğin, eğer saydığım ruh güzelliklerine sahipse, sevilmesi için bir hilkat garibesi olmaması yeterlidir."

Bu şekilde konuşarak, yol kenarındaki bir ormana girmekteydiler ki, birdenbire, hiç beklenmedik bir anda, Don Quijote ağaçlar arasına gerilmiş yeşil ipliklerden bir ağa dolanmış buldu kendini. Bunun ne olabileceğini tahmin edemeyerek Sancho'ya dedi ki:

"Bana öyle geliyor ki Sancho, bu ağlar, hayal edilebilecek en değişik serüvenlerden biri olmalı. Bahse girerim, peşimi bırakmayan büyücüler, Altisidora'ya karşı takındığım sert tavrın intikamını almak için beni bu tuzağa düşürüp yolumdan alıkoymak niyetindeler. Kendilerini temin ederim, bu ağ yeşil iplikten değil de sert elmastan yapılmış olsaydı, kıskanç demirci tanrının Venüs'le Mars'ı düşürdüğü zincirli ağdan daha sağlam olsaydı bile, ben yine onu sazdan, pamuk ipliğinden yapılmış gibi koparırdım!"

Tam ilerleyip ağı yırtmak, boydan boya koparmak üzereydi ki, ansızın ağaçların arasından iki tane çok güzel çoban kızı çıktı, karşısına dikildi. Çoban olmasalar da, en azından, çoban kıyafeti giymişlerdi; ama kepenekleri, etekleri, nâdide brokardandı; kabarık etekleri, dalga dalga işlemeli, altın rengi ipektendi. Sırtlarına dökülen salık saçları, güneşin ışınlarıyla rekabet edebilecek sarılıktaydı ve yeşil defneyle kırmızı horozibiğinden örülmüş birer çelenkle taçlandırılmıştı. Yaşları, görünüşe bakılırsa, ne on beşten azdı, ne de on sekizden fazla.

Bu görüntü Sancho'yu afallattı, Don Quijote'yi şaşırttı, güneşi durdurup baktırdı ve dördünü de hayranlık dolu bir sessizliğe gömdü. Nihayet, çoban kızlarından biri sessizliği bozup Don Quijote'ye dedi ki:

"Saygıdeğer şövalye, lütfen durun ve ağımızı koparmayın; bu ağ buraya sizi tuzağa düşürmek için değil, bize eğlence olsun diye gerildi. Ağı buraya niçin gerdiğimizi ve kim olduğumuzu nasılsa soracağınızı bildiğim için, kısaca açıklamak istiyorum. Buradan yaklaşık iki fersah

uzaklıktaki, çok sayıda asilzade ve zenginin yaşadığı köyümüzde, çok sayıda arkadaş ve akraba arasında, herkesin oğullarını, karılarını, kızlarını, komşularını, dostlarını ve akrabalarını alıp eğlenmeye buraya gelmesi kararlaştırıldı. Burası bütün bu civarın en hoş yerlerinden biridir; köyün genç kızları ve delikanlıları olarak bizler çoban kıyafetleri giyip burayı yeni bir Arkadia haline getirdik. İki tane eglog ezberledik; biri ünlü şair Garcilaso'nun, öteki de değerli şair Camões'in; üstelik de kendi dilinde, Portekizce; henüz temsil etmedik. Buraya dün geldik; bütün bu çayırları sulayan güzel bir derenin kenarına, ağaçların arasına kır çadırı dedikleri çadırlardan kurduk. Dün gece de, bizim gürültümüzden ürken saf kuşlar takılsın diye, bu ağaçların arasına bu ağları gerdik. Saygıdeğer efendim, misafirimiz olmak isterseniz, sizi cömertçe, kibarca eğlendiririz; çünkü şu anda burada sıkıntıya, hüzne yer yok."

Kız konuşmasını bitirip sustu; Don Quijote de şöyle cevap verdi:

"Güzeller güzeli hanımefendi, eminim ki Aktaion birdenbire Diana'yı derede yıkanırken gördüğünde, benim sizin güzelliğinizi gördüğüm zaman kapıldığım şaşkınlık ve hayranlığı hissetmemiştir. Eğlencelerinizi övgüyle, tekliflerinizi de minnetle karşılıyorum; size herhangi bir hizmette bulunabilirsem, yerine getirileceğinden hiç şüphe duymadan emredebilirsiniz; çünkü benim mesleğim, her tür insana, bilhassa sizler gibi soylu kimselere minnet ve yardımseverliğimi göstermektir. Herhalde küçük bir alanı işgal eden bu ağlar bütün yeryüzünü sarsaydı dahi, ben onları koparmadan geçmek üzere yeni dünyalar bulurdum. Bu mübalâğalı sözlerime biraz olsun inanmanız için, hiç değilse şunu belirtmek isterim ki, bu sözü veren, La Mancha'lı Don Quijote'dir; bilmem bu ismi hiç işitmiş miydiniz."

"Ah canım arkadaşım," dedi bunun üzerine öteki kız, "ne kadar talihliyiz! Bu karşımızdaki beyefendiyi görüyor musun? Kendisi dünyanın en yiğit, en âşık, en kibar şövalyesidir; kahramanlıklarını anlatan, benim de okuduğum kitap yalan söylemiyorsa tabii. Bahse girerim yanındaki şu adamcağız da silâhtarı Sancho Panza; dünyanın en komik adamıdır."

"Doğru," dedi Sancho; "ben zat-ı âlinizin dediği o komik silâhtarım; bu beyefendi de, öyküsü yazılan, dediğiniz La Mancha'lı Don Quijote'nin ta kendisi ve benim efendimdir."

"Ay!" dedi öteki kız. "Sevgili arkadaşım, kendisine yalvaralım da kalsın; ailelerimiz de bayılacak buna. Senin dediğin gibi ben de cesaretinin, hoşluğunun methini işittim; üstelik de gelmiş geçmiş en vefalı

âşık diye biliniyor; sevgilisi Dulcinea del Toboso, bütün İspanya'nın en güzel kadınıymış diyorlar."

"Bunu söyleyenler haklı," dedi Don Quijote; "ancak sizin eşsiz güzelliğiniz buna şüphe düşürebilir. Saygıdeğer hanımlar, beni alıkoymak için nafile zahmet etmeyiniz; çünkü mesleğimin kaçınılmaz zorunlulukları, hiçbir yerde durup dinlenmeme izin vermiyor."

Bu sırada, çoban kızlarından birinin ağabeyi, dördünün bulunduğu yere geldi; o da genç kızlar gibi nâdide kumaşlardan çoban giysilerine bürünmüştü. Kızlar, yanlarındaki beyefendinin, La Mancha'lı yiğit Don Quijote, öbürünün de silâhtarı Sancho olduğunu söylediler kendisine; delikanlı da, kitabını okumuş olduğundan, Don Quijote'yi biliyordu. Yakışıklı çoban kendisini şövalyenin hizmetine sunarak çadırlarına gelmesini rica etti; Don Quijote de sonunda teklifi kabul etmek zorunda kaldı.

Bu arada avcılardan ürkerek kaçan kuşlar, ağların rengine kanıp tuzağa düşmekte, ağlar çeşit çeşit kuşla dolmaktaydı. Bu arada otuzdan fazla insan da orada toplandı; hepsi alımlı çoban kıyafetleri içindeki erkekli kadınlı grup, anında, yabancıların Don Quijote'yle silâhtarı olduklarını öğrendi. Kendilerini basılmış olan öyküden tanıdıkları için, buna çok memnun oldular. Çadırlara vardıklarında, mükellef, tertemiz sofraların kurulmuş olduğunu gördüler. Don Quijote'ye başköşeyi sunarak şereflendirdiler; hepsi onu seyrediyor, baktıkça şaşırıyorlardı.

Nihayet, sofralar kaldırıldıktan sonra, Don Quijote gayet ağırbaşlı bir tavırla konuştu:

"İnsanların işlediği en büyük günah, kimilerine göre kibirlilikse de, ben nankörlüğün en büyük günah olduğu kanaatindeyim; cehennemin nankörlerle dolu olduğu söylentisi de bu düşüncemi doğrulamakta. Ben aklımı kullanmaya başladığım andan itibaren, elimden geldiğince bu günahtan kaçınmaya çalışmışımdır. Bana yapılan iyilikleri, iyilik yaparak ödeyemiyorsam, iyi dilekle, bu da yetmediğinde ilân ederek karşılık vermeye çalışırım. Gördüğü iyilikleri ifade eden, ilân eden kişi, mümkün olsa, iyilik yaparak karşılık vereceğini de göstermiş olur; çünkü iyilik yapanlar, genellikle iyilik görenlerden daha üstün kimselerdir. Bu sebeple de, Tanrı herkesten üstündür; çünkü herkesten daha vericidir; insanoğlunun armağanları, Tanrı'nın armağanlarına katiyen yetişemez. Bu imkânsızlığı ve eksikliği de, bir bakıma minnet tamamlar. Ben de, bana gösterdiğiniz lütuflara aynı şekilde karşılık veremeyeceğimden, minnetimi belirtmek için kısıtlı imkânlarım ölçüsünde, elimden geleni

sunuyorum: Zaragoza'ya giden bu anayolun ortasında, iki gün boyunca, bu çoban rolündeki iki hanımın, düşüncelerimin tek hâkimi eşsiz Dulcinea del Toboso hariç, dünyanın en güzel, en nazik genç kızları olduklarını ısrarla iddia edeceğim; beni dinleyen, kadın erkek herkesin yüksek müsaadelerine sığınarak söylüyorum."

Efendisini büyük bir dikkatle dinlemiş olan Sancho Panza, bu konuşmanın üzerine kendisini tutamayıp haykırdı:

"Nasıl olur da bu dünyadaki bazı kimseler, efendimin deli olduğunu söylemeye, hattâ buna yemin etmeye cüret ederler? Saygıdeğer çobanlar, zat-ı âlilerinize sorarım: Ne kadar akıllı, ne kadar tahsilli olursa olsun, efendimin söylediklerini söyleyebilecek bir tek köy rahibi var mıdır? Yiğitliğiyle ne kadar şöhret kazanmış olursa olsun, efendimin yaptığı teklifi yapabilecek tek bir gezgin şövalye var mıdır?"

Don Quijote, öfkeden kıpkırmızı kesilmiş bir yüzle Sancho'ya döndü ve dedi ki:

"Ey Sancho! Bu koca dünyada senin sırılsıklam aptal, üstelik de fesat ve düzenbaz olmadığını söyleyebilecek bir tek kişi var mıdır? Benim sözüme karışmanı, akıllı mı, aptal mı olduğum konusunda fikir yürütmeni kim söyledi sana? Sus ve sakın bana cevap verme; Rocinante'nin eyeri üzerinde değilse derhal eyerle; teklifimi gerçekleştirmek üzere yola çıkalım; haklı olduğum için, bana karşı çıkmaya çalışacak olan herkesi şimdiden mağlûp sayabilirsin."

Bu sözleri söyledikten sonra, büyük bir şiddet ve öfkeyle oturduğu yerden kalktı; hazır bulunanlar hayrete düşmüşlerdi; onu deli mi, akıllı mı sayacaklarını bilemiyorlardı. Böyle bir işe girişmesine gerek olmadığı konusunda kendisine ısrar ettiler; minnettarlığını kabul ettiklerini, yiğitliğinin anlaşılması için herhangi bir şey yapması gerekmediğini söylediler; kahramanlıklarının anlatıldığı kitapta sayılan yiğitlikleri yeterliydi. Bütün bunlara rağmen Don Quijote niyetinden vazgeçmedi; Rocinante'nin üzerine bindi; kalkanını göğüsleyip mızrağını da alarak yeşil çayırdan fazla uzakta olmayan anayolun ortasına dikildi. Sancho karakaçanın üzerinde onu izledi; bu gururlu ve hiç görülmedik iddianın nereye varacağını merak eden çobanlar kalabalığı da onun peşinden gitti.

Don Quijote, dediğim gibi yolun ortasına dikildikten sonra, havaya doğru haykırdı:

"Ey bu yoldan geçen, önümüzdeki iki gün içinde geçecek olan yolcular, şövalyeler, silâhtarlar, yayalar ve atlılar! Şunu bilin ki, gezgin

şövalye La Mancha'lı Don Quijote, ruhumun efendisi Dulcinea del Toboso haricinde, dünyanın bütün güzelliklerinin ve nezaketinin, bu çayırlarla ormanlarda yaşayan perilerin güzelliğine ve nezaketine erişemeyeceğini iddia etmek üzere burada bulunmaktadır. Aksini düşünen varsa, gelsin; ben burada hazır bekliyorum."

Aynı sözleri iki kere tekrarladı; ikisinde de, duyan bir maceracı olmadı; ama olayları giderek iyiye götüren talihi, kısa bir süre sonra, kalabalık bir insan topluluğunu karşısına çıkardı; hepsi atlıydı; kimilerinin ellerinde mızraklar vardı ve düzensiz, sıkışık bir halde, hızla ilerliyorlardı. Don Quijote'nin yanındakiler, gelenleri daha yeni görmüşlerdi ki, sırtlarını dönüp yoldan iyice uzaklaştılar; orada beklemenin tehlikeli olacağını anlamışlardı. Bir tek Don Quijote, korkusuz bir yürekle kıpırtısız bekliyordu; Sancho Panza ise Rocinante'nin sağrısını kendisine kalkan edinmişti.

Mızraklı kalabalık yaklaştığında, diğerlerinden biraz daha önde giden biri, bağırarak Don Quijote'ye dedi ki:

"Yoldan çekil, kör şeytan, yoksa bu boğalar seni paramparça eder!"

"Haydi oradan, serseriler!" diye cevap verdi Don Quijote. "Benim karşımda, Jarama kıyılarında yetişen en azgın boğalar bile duramaz! Benim burada ilân ettiğim şeyin doğru olduğunu gözü kapalı itiraf edin, rezil herifler; yoksa hepinize savaş ilân etmiş sayılırım."

İnek çobanı cevap vermeye, Don Quijote de, istese bile yoldan çekilmeye vakit bulamadı; azgın boğalar ve uysal öküzler sürüsü, inek çobanları ve ertesi gün boğa güreşlerinin yapılacağı köye, boğaları kapatmaya götüren diğer insanlardan oluşan kalabalıkla birlikte, Don Quijote, Sancho, Rocinante ve karakaçanın üzerine basıp geçtiler; dördünü de yerlerde sürüklediler. Sancho'nun pestili çıkmış, Don Quijote dehşete düşmüş, karakaçan perişan olmuş, Rocinante de epeyce hırpalanmıştı. Ama sonunda hepsi ayağa kalkabildiler; Don Quijote aceleyle, sendeleyip tökezleyerek sürünün arkasından koşup haykırmaya başladı:

"Durun, bekleyin, haydutlar sürüsü! Sizi bekleyen bir tek şövalye; üstelik de, kaçan düşmanın yoluna halı serilir diye düşünenlerden değil!"

Ama bu haykırışlar, aceleyle yol alan sürüyü durduramadı; Don Quijote'nin tehditleri umurlarında bile olmadı. Sonunda Don Quijote yorgunluktan durup yolun ortasına oturdu; intikamını alamadan, öfke içinde, Sancho, Rocinante ve karakaçanın gelmelerini beklemeye ko-

yuldu. Geldiklerinde, efendi ve hizmetkârı tekrar hayvanlarına bindiler ve sahte Arkadia'yla vedalaşmadan, memnuniyetten çok utançla yollarına devam ettiler.

ELLİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Don Quijote'nin başına gelen, serüven sayılabilecek harika olaya dair

Boğaların münasebetsizliği yüzünden toza bulanan, bitap düşen Don Quijote'yle Sancho'nun imdadına, serin bir ağaçlıkta buldukları berrak ve temiz bir pınar yetişti. Karakaçanla Rocinante'yi serbest, gemsiz bırakan bitkin efendiyle hizmetkârı, pınarın kenarına oturdular. Sancho heybelerindeki kilere başvurarak içinden kendisinin katık dediği yiyecekleri çıkarıp ağzını çalkaladı; Don Quijote yüzünü yıkadı; bu şekilde serinledikten sonra, kırılan cesaretlerini biraz toparlayabildiler. Don Quijote öfkesinden hiçbir şey yiyemiyor, Sancho da kibarlığından önündeki yiyeceklere dokunmaya cesaret edemeyip efendisinin açılışı yapmasını bekliyordu. Ama efendisinin hayallere dalarak ağzına ekmeği götürmeyi akıl edemediğini görünce, Sancho hiçbir şey söylemeden terbiyesizliği ele aldı ve önündeki peynir ekmeği midesine indirmeye koyuldu.

"Ye, dostum Sancho," dedi Don Quijote. "Canını besle; bu benden çok senin için önemli; beni bırak, kaygılarımın ve dertlerimin ağırlığıyla öleyim. Ben Sancho, ölerek yaşamak için doğmuşum, sense yiyerek ölmek için. Söylediklerimin doğru olduğunu anlamak için, öykümün kitaplara basıldığını, silâhşörlükle şöhret yaptığımı, daima terbiyeli olduğumu, prensler tarafından sayıldığımı, genç kızların peşime düştüğünü düşün. Bütün bunların sonunda, yiğitliğimle, kahramanlıklarımla alkışlar, zaferler ve çelenkler kazanmayı umarken, bu sabah, pis ve kaba hayvanların ayakları altında ezildim, sürüklendim, çiğnendim. Bunu düşündükçe dişlerim köreliyor, ellerim uyuşuyor, iştahım tamamen kaçıyor; kendimi ölümlerin en zalimine, açlıktan ölmeye terk etmeyi düşünüyorum."

"O zaman," dedi Sancho, hızla çiğnemeye ara vermeden, " 'atın ölümü arpadan olsun,' deyişini doğrulamamış olursunuz. Ben, doğrusu, kendimi öldürmeyi düşünmüyorum; aksine, deriyi istediği

yere kadar uzatmak için dişleriyle çeken ayakkabıcı gibi, hayatımı, Tanrı'nın belirlediği sona kadar, yiyerek çekmeye niyetliyim. Şunu bilin ki efendim, zat-ı âliniz gibi intihar etmeyi istemek, deliliklerin en büyüğüdür. Bana inanın ve yemeğinizi yedikten sonra şu yeşil çimenden yatağa biraz uzanın; göreceksiniz, uyandığınızda nasıl hafiflemiş olacaksınız."

Don Quijote, Sancho'nun sözlerini bir sersemden çok bir filozofa yakıştırarak dediğini yaptı ve dedi ki:

"Ey Sancho, şimdi söyleyeceğim şeyi benim hatırım için yapmaya razı olursan, tesellim daha muhtemel, sıkıntılarım daha az olur. Senden istediğim şu: Ben senin tavsiyene uyup uyurken, sen buradan biraz uzaklaşıp etlerini açarak Rocinante'nin dizginleriyle, Dulcinea'nın büyüsünün çözülmesi için gerekli üç bin küsur kırbacın üç veya dört yüzlük taksidini vur kendine. O zavallı hanımefendinin, senin ihmalin yüzünden büyü etkisinde kalması, gerçekten çok yazık."

"Bu konuda söylenecek çok şey var," dedi Sancho. "Şimdilik ikimiz de uyuyalım; sonra ne olacağını Tanrı bilir. Zat-ı âlinize şunu söylemek isterim ki, insanın soğukkanlılıkla kendini kırbaçlaması zor bir iş; hele kırbaçlar iyi beslenmemiş bir vücuda indiği zaman. Señora Dulcinea sabırlı olsun; hiç beklemediği bir anda beni kırbaçtan kalbura dönmüş halde görecek; hayat ölene kadar devam eder; demek istiyorum ki, ben hâlâ hayattayım, sözümü tutmaya da niyetliyim."

Don Quijote Sancho'ya teşekkür edip bir şeyler yedi; Sancho birçok şeyler yedi ve sonra ikisi de uykuya yatıp, ezelî yoldaşları ve dostları Rocinante'yle karakaçanı, keyiflerince, serbestçe otlamak üzere çimenlik, bitek çayıra saldılar. Biraz geç bir saatte uyandılar ve tekrar hayvanlarına binip yollarına devam ettiler; göründüğü kadarıyla bir fersah kadar uzaklıktaki hana varmak için acele ediyorlardı. Han diyorum, çünkü Don Quijote, bütün hanlara şato demek âdeti olduğu halde, buna han demişti.

Hana vardıklarında, hancıya yeri olup olmadığını sordular. Hancı yer olduğunu, Zaragoza'da bulunabilecek bütün konforu da orada bulabileceklerini söyledi. Hayvanlardan indiler; Sancho, hancının anahtarını verdiği bir odaya erzağını yığdı; hayvanları ahıra götürüp yemlerini verdi; taş bir sekiye oturmuş olan Don Quijote'nin emirlerini almak üzere dışarı çıktı; bir yandan da han efendisine şato gibi görünmedi diye Tanrı'ya özel olarak şükretmekteydi.

Akşam yemeği saati geldiğinde odalarına çekildiler; Sancho hancıya kendilerine ne yemek verebileceğini sordu. Hancı isteklerinin emir

olacağını, akıllarına gelen her şeyi isteyebileceklerini söyledi; handa, havada uçan kuşlar, karada gezen kümes hayvanları, denizde yüzen balıklar, hepsi bulunmaktaydı.

"O kadar çok şeye lüzum yok," diye cevap verdi Sancho. "Bize iki piliç kızartsanız yeter; efendimin midesi hassastır, az yer; ben de fazla obur sayılmam."

Hancı piliç olmadığını, çaylakların bütün piliçleri talan ettiğini söyledi.

"Öyleyse kart olmayan bir tavuk kızarttırıverin bize sayın hancı," dedi Sancho.

"Tavuk mu? Yüce Tanrım!" diye cevap verdi hancı. "Doğrusunu isterseniz, dün şehre, satılmak üzere elliden fazla tavuk gönderdim; ama tavuk dışında zat-ı âliniz ne isterseniz emrediniz."

"Madem öyle," dedi Sancho, "dana veya oğlak vardır herhalde."

"Şu anda yok," dedi hancı, "bitti çünkü; ama gelecek hafta bol bol olacak."

"Yaşadık desenize!" dedi Sancho. "Bahse girerim bütün bu eksikliklere karşılık bol bol domuz pastırması ve yumurta vardır."

"Yüce Tanrım!" dedi hancı. "Bu misafir de pek fütursuz çıktı! Piliç yok, tavuk yok diyorum, yumurta nasıl olsun? İsterseniz başka nâdide yiyecekleri tartışalım ama şu tavuk lâfını bırakın."

"Tanrı aşkına bir anlaşmaya varalım," dedi Sancho. "Siz bana doğrudan ne olduğunu söyleyin, tartışmayı bir yana bırakın, sayın hancı."

Hancı dedi ki:

"Aslında olan yemek, dana paçasına benzeyen iki inek paçası, ya da inek paçasına benzer iki dana paçası; nohut, soğan ve domuz pastırmasıyla pişmiş; şu anda, 'Yiyin beni, yiyin beni!' diye bağırıyorlar."

"Şu anda benim oldular," dedi Sancho. "Kimse dokunmasın onlara; ben başkasından daha çok para öderim karşılığında; çünkü benim için daha lezzetli bir yemek olamaz; paça olsun da ister inek olsun, ister dana."

"Kimse dokunmaz," dedi hancı; "çünkü diğer misafirlerim o kadar soylu kimseler ki, yanlarında aşçılarını, kâhyalarını, erzaklarını da getiriyorlar."

"Mesele soyluluksa," dedi Sancho, "efendim kadar soylusu olamaz. Ama onun mesleği yanında erzak, nevale filan taşımasına izin vermiyor; biz bir çayırın ortasına uzanıverir, karnımızı fındıkla, muşmulayla doyururuz."

Sancho'nun hancıyla konuşması burada sona erdi; hancı efendi-

sinin mesleğini, işini sorduysa da, Sancho cevap vermek istemedi.

Yemek saati gelince, hancı odasına çekilmiş olan Don Quijote'ye tencereyi olduğu gibi getirdi; o da rahat rahat yemek niyetiyle başına oturdu. Kendi odasına bitişik, incecik bir bölmeyle ayrılmış başka bir odada şu konuşmanın geçtiğini duydu:

"Zat-ı âlinize yalvarırım Señor Don Jerónimo, yemek gelinceye kadar *La Mancha'lı Don Quijote*'nin ikinci cildinden bir bölüm daha okuyalım."

Don Quijote ismini duyar duymaz ayağa kalktı ve kendisi hakkında konuşulanlara kulak kesildi. Adı geçen Don Jerónimo'nun şöyle cevap verdiğini duydu:

"Señor Don Juan, zat-ı âlinizin bu saçmalıkları niçin okumak istediğini anlamıyorum. La Mancha'lı Don Quijote'nin öyküsünün birinci cildini okumuş olan birisinin, ikinci ciltten zevk alması mümkün değil."

"Yine de," dedi Don Juan, "okusak iyi olur; içinde iyi bir şey bulunmayacak kadar kötü kitap yoktur. Benim bu kitapta en hoşuma gitmeyen şey, Don Quijote'nin Dulcinea del Toboso'ya aşkının bitmiş olması."

Bunu duyan Don Quijote, müthiş canı sıkılıp öfkelenerek yüksek sesle dedi ki:

"La Mancha'lı Don Quijote'nin Dulcinea del Toboso'yu unuttuğunu, unutabileceğini her kim söylerse, işin gerçeğinden fersahlarca uzakta olduğunu kendisine eşit silâhlarla dövüşerek kabul ettiririm. Ne eşsiz Dulcinea del Toboso unutulabilir, ne de unutuş Don Quijote'ye sığar; onun arması sadakat, mesleğiyse, zor kullanmadan, ılımla sadakatini korumaktır."

"Bize cevap veren kim?" diye soruldu öteki odadan.

"Kim olacak?" diye cevap verdi Sancho. "La Mancha'lı Don Quijote'nin ta kendisi. Bütün dediklerini ve diyeceklerini de yapacaktır; borcunu ödemeye niyetli adam, teminattan korkmaz."

Sancho bu sözlerini daha yeni bitirmişti ki, odanın kapısından içeri iki şövalye girdi; şövalye oldukları görünüşlerinden belliydi; biri kollarını Don Quijote'nin boynuna dolayıp dedi ki:

"Ne varlığınız isminizi yalanlayabilir, ne de isminiz varlığınızı; siz hiç şüphe yok ki, gezgin şövalyeliğin pusulası ve feneri, gerçek La Mancha'lı Don Quijote'siniz. İsminizi lekelemek, kahramanlıklarınıza gölge düşürmek isteyenler bunu başaramayacak; işte bu kitabın yazarı da bunlardan biri."

Arkadaşının elindeki kitabı Don Quijote'nin eline verdi; Don Quijote kitabı alıp tek kelime cevap vermeden sayfalarını çevirerek göz gezdirdi ve biraz sonra kitabı geri verip dedi ki:

"Şu üstünkörü bakışımla, bu yazarda kınanması gereken üç şey buldum: Birincisi, önsözde okumuş olduğum birtakım kelimeler; ikincisi, Aragon lehçesiyle yazılmış olup zaman zaman tanım edatları kullanılmamış olması; üçüncü ve yazarın cehaletini en çok ortaya koyan nokta ise, hikâyede çok önemli konularda gerçekten ayrılması ve hata yapması; çünkü bu kitapta, silâhtarım Sancho Panza'nın karısının adı Mari Gutiérrez olarak geçiyor; oysa gerçek adı Teresa Panza'dır. Bu kadar önemli bir konuda hata yapan kişi, hikâyenin diğer bütün konularında hata yapabilir."

Sancho bunun üzerine dedi ki:

"Bu ne biçim tarihçi! Karım Teresa Panza'ya Mari Gutiérrez dedikten sonra, kimbilir bizim başımızdan geçen olayları nasıl anlatıyor! Efendim, şu kitabı tekrar alıp bakar mısınız lütfen, ben var mıyım, adımı değiştirmiş mi?"

"Anladığım kadarıyla arkadaşım," dedi Don Jerónimo, "siz herhalde Señor Don Quijote'nin silâhtarı Sancho Panza'sınız."

"Evet öyleyim," diye cevap verdi Sancho; "bununla da gurur duyuyorum."

"Doğrusunu isterseniz," dedi şövalye, "bu acemi yazar, sizi görünen bu temizliğinizle anlatmıyor; obur, saf, esprisiz biri olarak tarif ediyor sizi; efendinizin öyküsünün birinci cildindeki Sancho'dan son derece farklı bir portre çiziyor."

"Tanrı affetsin," dedi Sancho. "Keşke beni hiç hatırlamayıp köşemde bıraksaydı; iş bilenin, kılıç kuşananın; evli evinde, köylü köyünde gerek."

İki şövalye Don Quijote'yi odalarında kendileriyle birlikte yemeğe davet ettiler; handa kendisine lâyık yiyecek olmadığını biliyorlardı. Daima terbiyeli olan Don Quijote tekliflerini geri çevirmeyip onlarla birlikte yedi; tencerenin mutlak hâkimiyeti Sancho'ya kaldı; sofranın başköşesine oturdu. Hancı da ona katıldı; o da paçaya Sancho kadar düşkündü.

Yemek sırasında Don Juan, Don Quijote'ye, Señora Dulcinea del Toboso'dan ne haberler aldığını sordu; evlenmiş miydi, çocuk doğurmuş muydu, hamile miydi, yoksa bekâretini, namusunu korumakta ve Señor Don Quijote'nin aşkını hatırlamakta mıydı? Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Dulcinea bekâretini korumakta, benim aşkım ise her zamankinden daha azimli. Temasımız eskisi kadar sınırlı; güzelliğine gelince, kaba bir köylü kızına dönüşmüş durumda."

Sonra şövalyelere Señora Dulcinea'ya yapılan büyüyü teferruatıyla anlattı; Montesinos Mağarası'nda olanları, Bilge Merlin'in büyünün çözülmesi konusunda verdiği talimatı, Sancho'nun kırbaçlarını nakletti.

Don Quijote'nin anlattığı garip olaylar, iki şövalyenin müthiş hoşuna gitti; hem saçmalıklarına, hem de bu saçmalıkları anlatırken kullandığı zarif üslûba şaşırdılar. Onu kâh akıllı, kâh sersem olarak görüyorlar, akıllılıkla delilik arasında hangi mertebeye oturtacaklarını bilemiyorlardı.

Sancho yemeğini bitirdi; hancıyı sarhoşluktan yamulmuş halde bırakıp efendisinin bulunduğu odaya girerek dedi ki:

"Beyler, zat-ı âlilerinizin elindeki bu kitabın yazarı, benimle arası bozulsun istiyor, bundan eminim; zat-ı âlinizin söylediği gibi bana obur dediğine göre, bir de sarhoş demese bari."

"Diyor," dedi Don Jerónimo; "tam olarak kullandığı ifadeyi hatırlamıyorum; ama çirkin kelimeler kullandığını biliyorum; üstelik de yalan. Bunu da karşımızda bulunan sevgili Sancho'nun görüntüsünden çıkarıyorum."

"Bana inanın efendim," dedi Sancho, "bu hikâyedeki Sancho'yla Don Quijote, Seyyid Hâmid Badincani'nin yazdığı kitaptakilerden, yani bizlerden farklı kişiler mutlaka; efendim yiğit, akıllı ve âşıktır; bense saf ve komiğimdir; ne oburumdur, ne de sarhoş."

"Ben de öyle düşünüyorum," dedi Don Juan. "Keşke mümkün olsaydı da, büyük Don Quijote'nin kahramanlıklarını, ilk yazarı Seyyid Hâmid haricinde kimsenin ele almaması emredilseydi; tıpkı İskender'in emriyle, portresinin çizilmesinin Apelles haricindeki herkese yasaklandığı gibi."

"Portremi kim isterse çizsin," dedi Don Quijote, "ama hata yapmasın; çünkü aşırı hakaret, sabrı taşırır."

"Señor Don Quijote kendisine yapılan her hakaretin intikamını alabilir," dedi Don Juan; "ya da kanımca sağlam ve geniş olan sabrının kalkanıyla göğüsler."

Gecenin büyük bölümü, bu ve benzeri konuşmalarla geçti; Don Juan, Don Quijote'nin kitabı biraz daha okumasını istiyor, yapacağı yorumları merak ediyordu; ama kendisini bir türlü ikna edemediler. Kitabı okumuş olduğunu farzettiğini, baştan aşağı saçmalık olarak gördü-

ğünü belirtti; ayrıca, yazarı tesadüfen kitabın eline geçtiğini öğrenirse, okuduğunu zannedip sevinsin istemiyordu; çünkü müstehcen yalanlar, zihinden de, gözlerden de uzak tutulmalıydı. Nereye doğru seyahat etmeye karar verdiğini sordular. Zaragoza'ya; o şehirde her sene yapılan mızrak dövüşlerine katılmaya gideceğini söyledi. Don Juan, bu yeni kitapta Don Quijote'nin (ya da anlatılan her kimse onun) Zaragoza'ya gidip bir askerî mızrak oyununa katıldığını söyledi; anlatılan olayda yaratıcılık yoktu; yarışmacıların kalkanlarındaki yazılar zevksiz, üniformaları daha da zevksizdi; ama aptallık bakımından çok zengindi.

"Öyleyse ben sırf bu yüzden Zaragoza'ya adımımı atmayacağım," dedi Don Quijote. "Böylece bu acemi tarihçinin yalanını ortaya çıkaracağım; herkes benim, onun anlattığı Don Quijote olmadığımı anlayacak bu sayede."

"Çok iyi edersiniz," dedi Don Jerónimo. "Ayrıca Barselona'da da müsabakalar yapılıyor. Señor Don Quijote yiğitliğini orada da gösterebilir."

"Ben de öyle yapmayı düşünüyorum," dedi Don Quijote. "Zat-ı âlilerinizden izin istiyorum; yatma vaktim geldi; beni en samimî dost ve hizmetkârlarınızdan biri saymanızı istirham ediyorum."

"Beni de," dedi Sancho; "belki bir işe yararım."

Böylece vedalaştılar. Don Quijote'yle Sancho odalarına çekildiler; Don Juan ve Don Jerónimo, şövalyede zekâyla deliliğin nasıl birbirine girdiğine şaşırarak, gerçek Don Quijote'yle Sancho'nun, Aragon'lu yazarın tarif ettiği kişiler değil, bunlar olduğuna kesinlikle inandılar.

Don Quijote sabah erkenden uyandı ve yan odanın duvarına vurarak şövalyelerle vedalaştı. Sancho hancıya bol keseden bir ücret ödedi ve hanındaki yemekleri daha az methetmesini veya daha fazla yemek bulundurmasını nasihat etti.

ALTMIŞINCI BÖLÜM

Barselona'ya giderken Don Quijote'nin başına gelenler

Serin bir sabahtı; gün de serin olacağa benziyordu; Don Quijote handan çıkmadan önce, Zaragoza'dan geçmeden Barselona'ya doğrudan nasıl gidilebileceğini öğrenmişti; aleyhinde onca şey yazdığı söylenen bu yeni tarihçiyi yalancı çıkarma arzusu kuvvetliydi çünkü.

Altı günü aşkın bir süre boyunca, başından kayda değer bir olay geçmedi; bir gün, yoldan ayrılmış ilerlerken sık bir meşe veya mantarmeşesi korusunda, akşam bastırdı; Seyyid Hâmid genellikle gözettiği titizliği bu konuda göstermemiş, ağaçların türünü belirtmemiştir.

Efendi ve hizmetkârı hayvanlarından indiler; ağaç gövdelerine yaslandılar; o gün akşamüzeri kahvaltısı etmiş olan Sancho, hemen uykunun kapılarından içeriye daldı. Oysa açlıktan çok hayalleri yüzünden uyanık kalan Don Quijote, gözünü bile kırpamıyor, hayalinde bin türlü yere gidip geliyordu. Kendisini bir anda Montesinos Mağarası'nda buluyor, ardından köylü kızına dönüşmüş Dulcinea'yı sıçrayıp eşeğine binerken görüyor, sonra kulaklarında Bilge Merlin'in sözleri çınlıyor, Dulcinea'nın büyüsünün çözülmesi için yapılması gereken şeyleri, şartları sayıyordu. Tahmininee kendisine henüz sadece beş kırbaç vurmuş olan Sancho'nun aldırmazlığı ve merhametsizliği, onu çileden çıkarıyordu; geriye kalan sonsuz sayıdaki kırbaçla kıyaslanamayacak azlıkta bir rakamdı bu. Buna o kadar içerliyor, öfkeleniyordu ki, şöyle bir konuşma yaptı:

"Büyük İskender, 'Ha çözmek, ha kesmek,' diyerek Gordiyon düğümünü kestiğine ve buna rağmen bütün Asya kıtasının hâkimi olduğuna göre, şimdi Sancho'yu isteyip istemediğine bakmadan ben kendim kırbaçlasam, Dulcinea'nın büyüsünün çözülmesi de aynı şekilde gerçekleşir. Bu büyünün çözülmesinin şartı, Sancho'nun üç bin küsur kırbacı yemesiyse, kırbaçları kendisi vurmuş, başkası vurmuş, benim için ne farkeder? Önemli olan, kim vurursa vursun, Sancho'nun o kırbaçları yemesi."

Kafasında bu düşüncelerle, Rocinante'nin dizginlerini alıp kırbaç olarak kullanabileceği şekilde tutarak Sancho'ya yaklaştı ve şalvarını tutan kuşağını çözmeye başladı; ama Sancho derhal uyanıp dedi ki:

"Ne oluyor? Kim bu bana dokunan, kuşağımı çözen?"

"Benim," diye cevap verdi Don Quijote; "senin kusurlarını telâfi etmeye, kendi dertlerime çare bulmaya geldim. Seni kırbaçlamaya, ödemen gereken borcun bir kısmından kurtarmaya geldim Sancho. Dulcinea çürüyüp gidiyor, sen umursamazlık içinde yaşıyorsun, ben hasretimden ölüyorum; en iyisi kendi iradenle soyun Sancho; niyetim bu ıssız yerde sana en azından iki bin kırbaç vurmak."

"Katiyen olmaz," dedi Sancho. "Sakin olun efendim; yoksa Tanrı huzurunda yemin ediyorum, sağırlara bile duyururum sesimi. Benim yiyeceğim kırbaçların, zorla değil, kendi isteğimle vurulması gerekiyor;

şu anda kırbaç yemek istemiyor canım. Canım istediği zaman kendimi kırbaçlayacağıma dair zat-ı âlinize söz vermem yeterli."

"Bu işi senin keyfine bırakmamak lâzım Sancho," dedi Don Quijote; "çünkü senin kalbin taş gibi, etlerinse, köylü olduğun halde, yumuşak."

Bir yandan bunları söylerken, bir yandan da kuşağını zorla çözmeye çalışıyordu. Bunu gören Sancho Panza ayağa kalktı ve efendisinin üzerine atılıp boğuşmaya başladı; sonra bir çelmeyle Don Quijote'yi sırtüstü yere devirdi ve sağ dizini göğsüne yapıştırıp ellerini iki eliyle tuttu; ne kıpırdamasına izin veriyordu, ne de nefes almasına. Don Quijote diyordu ki:

"Seni hain! Efendine, senyörüne nasıl karşı gelirsin? Ekmeğini verene saldırmaya nasıl cüret edersin?"

"Ben etliye sütlüye karışmıyorum; sadece kendi başımın çaresine bakıyorum," dedi Sancho. "Zat-ı âliniz sakinleşeceğinize, şu anda beni kırbaçlamaya çalışmayacağınıza söz verirseniz, sizi rahat bırakırım. Yoksa,

Burada öleceksin sen,
ey Doña Sancha'nın düşmanı, ey hain."

Don Quijote söz verdi; kılına bile dokunmayacağına, ne zaman isterse kırbaçları o zaman vurmayı tamamen Sancho'nun iradesine bırakacağına hayatı üzerine yemin etti.

Sancho ayağa kalktı ve epeyce uzaklaşıp bir başka ağaca yaslandı; kafasına bir şeyin değdiğini hissedince ellerini uzatıp yokladı ve ayakkabılı, çoraplı iki insan ayağına rastladı. Korkudan tir tir titreyerek bir başka ağaca gitti; aynı şeyle karşılaştı. Bağırarak Don Quijote'yi yardıma çağırdı. Don Quijote gelip ne olduğunu, neden korktuğunu sordu; Sancho da bütün o ağaçların insan ayaklarıyla, bacaklarıyla dolu olduğunu söyledi. Don Quijote ağaçları yokladı ve derhal durumu kavrayarak Sancho'ya dedi ki:

"Korkulacak bir şey yok; dokunduğun ve görmediğin bu ayaklarla bacaklar, hiç şüphesiz, bu ağaçlara asılmış olan eşkıyalara, haramilere ait. Adalet bunları yakaladığı zaman, yirmişer otuzar buralarda asar; buradan da Barselona'ya yaklaştığımız sonucunu çıkarıyorum."

Gerçekten de, tahmini doğruydu.

Kafalarını kaldırıp baktıklarında, ağaçların dallarına asılı eşkıya cesetlerini gördüler. Bu arada şafak sökmekteydi; ölü haramilerden

korktukları söylenebilirse, ansızın etraflarını çeviren kırkı aşkın diri eşkıyadan daha da fazla dehşete kapıldıkları rahatlıkla ileri sürülebilir; haramiler Katalanca kıpırdamamalarını, reisleri gelinceye kadar beklemelerini söylediler.

Don Quijote böyle yaya, atına gem takılmamış, mızrağı bir ağaca dayalı, kısacası tamamen savunmasız halde yakalanınca, kollarını kavuşturup başını eğmekten başka çare bulamadı; daha uygun bir zaman ve daha uygun şartlar beklemeye karar verdi.

Eşkıyalar karakaçanı didiklemeye koyuldular; heybelerde, bavulda ne varsa talan ettiler. Neyse ki Sancho dükün verdiği altınlarla memleketinden ayrılırken yanına aldığı parayı bir kuşağa sarıp beline bağlamıştı; buna rağmen, o adamlar kendisini soyup soğana çevirir, derisiyle eti arasına bir şey saklamış mı diye de bakarlardı; ne var ki o sırada reisleri çıkageldi. Otuz dört yaşlarında, yapılı, uzunca boylu, ciddî görünümlü ve esmer bir adamdı. İri bir ata binmişti; üzerinde örme çelikten bir zırh, belinde, o yörede *pedreñal* adı verilen, dört tane tabanca vardı. Silâhtarlarının (bu işi yapanlara bu ad verilir çünkü) Sancho Panza'yı soymak üzere olduğunu görüp durmalarını emretti; adamlar derhal itaat ettiler; paraların sarılı olduğu kuşak böylece kurtuldu. Ağaca dayalı mızrağı, yerdeki kalkanı ve zırhlı, düşünceli, akla hayale gelebilecek en hüzünlü, kaygılı görünümü arzeden Don Quijote'yi görünce şaşırıp yanına gitti ve dedi ki:

"Bu kadar üzülmeyin kardeşim, zalim bir Osiris'in[1] değil, merhametli Roque Guinart'ın eline düştünüz."

"Ey yiğit, şöhreti dünyada sınır tanımayan Roque!" diye cevap verdi Don Quijote. "Üzülmemin sebebi, senin eline düşmüş olmam değil, kendi dikkatsizliğimdir, askerlerin beni atımdan inmiş olarak yakaladı; oysa bağlı olduğum gezgin şövalyelik tarikatının kurallarına göre, her an tetikte, daima kendi kendimin nöbetçisi olmak zorundayım. Şunu bilmeni isterim ki, ey yüce Roque, beni atımın üzerinde mızrağım ve kalkanımla yakalamış olsalar, boyun eğdirmeleri o kadar kolay olmazdı; çünkü ben, kahramanlıkları bütün dünyaya yayılmış La Mancha'lı Don Quijote'yim."

Roque Guinart, Don Quijote'nin hastalığının cesaretten çok deliliğe yaklaştığını derhal kavradı. Adını birkaç kere duymuş olduğu halde, ne yaptıklarının gerçek olduğuna inanmış ne de böyle bir kişiliğin bir insanda varolabileceğine ikna olmuştu. Onun hakkında uzaktan

1) Aslında Busiris, efsanevî Mısır kralı. Kendisini ziyaret eden yabancıları öldürüp tanrılara kurban olarak sunmakla ün yapmıştı.

duyduklarına yakından şahit olabileceğini düşünerek, bu karşılaşmaya müthiş sevindi. Don Quijote'ye dedi ki:

"Ey yiğit şövalye, içinde bulunduğunuz duruma üzülmeyin, bunu bir talihsizlik kabul etmeyin; belki de ters dönmüş talihiniz, bu tökezlemelerle düzelir; çünkü Tanrı, garip, hiç görülmedik, insanların aklına gelmeyecek dolambaçlı yollardan, düşmüşleri kaldırır, yoksulları zengin eder."

Don Quijote kendisine teşekkür etmek üzereydi ki, arkalarında bir at sürüsünün sesine benzer bir ses duydular; aslında dörtnala koşan bir tek attı; üzerinde de yirmi yaşlarında bir delikanlı vardı. Sırma şeritlerle süslü yeşil damaskodan şalvar ve ceket, kenarları kıvrık, tüylü şapka, cilâlı, dar çizmeler giymişti; mahmuzları, hançeri ve kılıcı yaldızlıydı; elinde kısa bir tüfek, belinde iki tabanca vardı. Sesi duyan Roque kafasını çevirip baktı; gördüğü alımlı delikanlı kendisine yaklaşıp dedi ki:

"Ey yiğit Roque, seni arıyordum; derdime çare olmasa bile hiç değilse bir teselli bulursun umuduyla geliyorum. Beni tanımadığını biliyorum; seni daha fazla bekletmeyip kim olduğumu söyleyeyim; yakın dostun Simón Forte'nin kızı Claudia Jerónima'yım ben. Babamın can düşmanı Clauquel Torrellas, sana düşman bir çeteye bağlı olduğundan, senin de düşmanındır; bildiğin gibi, bu Torrellas'ın, Don Vicente Torrellas adında bir oğlu vardır; daha doğrusu iki saat öncesine kadar vardı. İşte bu Don Vicente yüzünden başıma gelenleri, sözü fazla uzatmadan, kısaca anlatacağım. Beni gördü, kur yaptı, onu dinledim, âşık oldum; babamın haberi yoktu. İstediği kadar kapalı olsun, her kadının, aceleci arzularını gerçekleştirecek vakti mutlaka vardır. Nihayet, o benim kocam olmaya söz verdi; ben de onun karısı; hareketlerimizde bundan daha ileriye gitmedik. Dün, bana verdiği sözü unuttuğunu, bu sabah başkasıyla evleneceğini öğrendim. Bu haber beni altüst etti, sabrımı taşırdı; babam köyde olmadığı için ben gördüğün bu kıyafeti giydim ve bu atın üzerine atlayıp buradan bir fersah kadar uzakta, Don Vicente'ye yetiştim. Şikâyetlerde bulunmakla, özürler dinlemekle vakit kaybetmeyip bu tüfeği, ayrıca bu tabancaları da ateşledim; tahminimce en az iki mermi sapladım vücuduna; şerefimin onun kanına bürünerek dışarı çıkabileceği kapılar açtım. Onu orada, efendilerini korumak için hiçbir şey yapmaya cesaret edemeyen hizmetkârlarının arasında bıraktım. Beni Fransa'ya geçirmen için sana geldim; orada, yanında yaşayabileceğim akrabalarım var; ayrıca babamı koruman için de yalvarmaya geldim; Don Vicente'nin çok sayıdaki yandaşı, babamdan acımasızca intikam almak isteyebilir."

Güzel Claudia'nın cazibesine, cesaretine, boyuna bosuna ve yaptıklarına hayran olan Roque dedi ki:

"Gel hanımefendi, önce gidip düşmanın ölmüş mü diye bakalım; sonra senin için en iyisi ne olacaksa onu yaparız."

Claudia'nın anlattıklarını ve Roque Guinart'ın cevabını dikkatle dinleyen Don Quijote dedi ki:

"Hiç kimsenin bu hanımı savunma zahmetine katlanması gerekmiyor; bu görevi ben üstleniyorum. Bana atımı ve silâhlarımı verip burada bekleyin; ben gidip o beyefendiyi bulur, ölü veya diri, böyle bir güzele verdiği sözü tutmaya zorlarım."

"Bundan kimsenin kuşkusu olmasın," dedi Sancho. "Benim efendim evlendirme konusunda çok beceriklidir; daha birkaç gün önce, yine bir genç kıza verdiği sözü tutmayan bir başka delikanlıyı evlendirdi. Peşini hiç bırakmayan büyücüler delikanlının yüzünü bir uşağın yüzüne dönüştürmeseydi, o genç kız şu anda genç kız olmayacaktı."

Roque, efendiyle hizmetkârın sözlerinden çok, güzel Claudia'nın durumuyla ilgilendiğinden, onları işitmedi bile. Silâhtarlarına, eşeğin üzerinden aldıkları her şeyi Sancho'ya geri vermelerini ve bir gece önce konakladıkları yere çekilmelerini emredip hiç vakit kaybetmeden Claudia'yla birlikte yaralı veya ölü, Don Vicente'yi aramaya gitti. Claudia'nın kendisiyle karşılaşmış olduğu yere vardılar ve sadece taze kan izleri buldular; ama her yana iyice bakındıklarında, bir yamaçta birtakım insanlar gördüler ve bunların, Don Vicente'yi yaşıyorsa tedavi etmek, ölüyse gömmek üzere götüren hizmetkârları olduğunu tahmin ettiler (gerçekten de öyleydi). Kendilerine yetişmek için hızla ilerlediler; öndekiler ağır yol aldıklarından, hemen yetiştiler.

Don Vicente, hizmetkârlarının kollarında, boğuk bir sesle kendisini orada ölüme terk etmeleri için yalvarıyordu; yaraları daha fazla ilerlemesine izin vermeyecek kadar ağırdı.

Claudia'yla Roque atlarından aşağı atlayıp Don Vicente'nin yanına gittiler. Hizmetkârlar Roque'yi görünce korktular; Claudia da Don Vicente'yi görünce telâşa kapıldı. Yarı acıyarak, yarı kızarak yanına gitti ve ellerini tutup dedi ki:

"Anlaştığımız gibi ellerini bana uzatmış olsaydın, şimdi bu durumda olmayacaktın."

Yaralı asilzade, yarı kapalı gözlerini açtı ve Claudia'yı tanıyarak dedi ki:

"Güzel ve yanılgı içindeki hanım, görüyorum ki beni vuran sensin; bu cezayı ben haketmemiştim; çünkü ne düşüncelerimle, ne de hareketlerimle, sana bir kötülük etmedim, edemezdim."

"Öyleyse," dedi Claudia, "bu sabah zengin Balvastro'nun kızı Leonora'yla evleneceğin doğru değil miydi?"

"Kesinlikle değildi," diye cevap verdi Don Vicente. "Herhalde kara bahtım, kıskanıp benim canımı alman için bu haberi vermiş olmalı sana. Ama canımı senin kollarında verdiğim için yine de talihli sayıyorum kendimi. Bunun doğru olduğunu kanıtlamamı istiyorsan, elimi sık ve beni kocalığa kabul et; sana yaptığımı sandığın haksızlığa karşılık sana verebileceğim daha büyük bir teminat yok."

Claudia elini sıktı, kalbi de sıkıştı ve Don Vicente'nin kanlar içindeki göğsüne yığılıp bayıldı; Don Vicente ölüm kasılmaları içindeydi. Roque şaşkın, ne yapacağını bilemez haldeydi. Hizmetkârlar hemen su getirip ikisinin yüzlerine boca ettiler. Claudia ayıldı; ama Don Vicente kendine gelemeyip son nefesini verdi. Bunu gören Claudia, sevgili kocasının öldüğünü anlayınca hıçkırıklarıyla, yakınmalarıyla dağı taşı inletti; saçlarını yolup rüzgâra savurdu; kendi elleriyle yüzünü paraladı; yaralı bir kalpten beklenecek her türlü ıstırap ve keder belirtisini gösterdi.

"Ey acımasız, düşüncesiz kadın," diyordu; "bu kadar kötü bir düşünceyi nasıl da kolayca harekete döktün! Ey kıskançlığın öfkeli gücü, seni gönlünde barındıran zavallıyı ne sefil bir sona sürükledin! Ah benim bahtsız kocam, bana verdiğin söz yüzünden zifaf yatağı yerine mezara girdin!"

Claudia'nın bu acıklı haykırışları, hiçbir durumda ağlamaya alışkın olmayan Roque'nin gözlerini yaşlarla doldurdu. Hizmetkârlar ağlıyor, Claudia ikide bir bayılıyordu; ortalık bir kahır ve facia yerine dönmüştü. Sonunda Roque Guinart, Don Vicente'nin hizmetkârlarına, cesedi gömmek üzere, bulundukları yerden fazla uzakta olmayan babasının köyüne götürmelerini emretti. Claudia, teyzesinin başrahibe olduğu bir manastıra gitmek istediğini söyledi Roque'ye; orada ömrünün sonuna kadar daha iyi ve ebedî bir eşle evli olarak yaşamak istiyordu. Roque bu doğru kararı için kendisini kutladı; istediği yere kadar kendisine eşlik etmeyi, babasını Don Vicente'nin akrabalarından ve ona kötülük etmeyi isteyebilecek herkesten korumayı teklif etti. Claudia Roque'nin kendisine refakat etmesine katiyen razı olmadı; tekliflerine elinden geldiğince teşekkür edip ağlayarak vedalaştı. Don Vicente'nin hizmetkârları cesedini alıp götürdüler; Roque çetesine döndü; Claudia

Jerónima'nın aşkı da böylece son bulmuş oldu. Ancak, acıklı öyküsünün ağını, kıskançlığın yenilmez ve acımasız gücü ördüğüne göre, bu sona şaşmamak gerekir.

Roque Guinart, silâhtarlarını gitmelerini emrettiği yerde buldu. Don Quijote de Rocinante'nin üzerinde, onların arasındaydı; hem vücutları, hem de ruhları için çok tehlikeli olan bu hayat tarzından kendilerini vazgeçirmek için bir konuşma yapıyordu. Ama adamların çoğu Gaskonya'lı, vahşî ve serseri ruhlu kimseler olduklarından, Don Quijote'nin konuşmasını kafaları pek almıyordu. Roque yanlarına geldiğinde, Sancho Panza'ya, adamlarının eşeğini soyup aldıkları mücevher ve değerli eşyaları geri verip vermediklerini sordu. Sancho, üç şehir değerindeki üç mendil hariç, her şeyi geri verdiklerini söyledi.

"Sen ne diyorsun be adam?" dedi aralarından biri. "O mendiller bende, üç riyal bile etmez onlar."

"Doğrudur," dedi Don Quijote; "ama silâhtarım onları bana kimin verdiğini bildiği için o kadar değerli olduklarını söyledi."

Roque Guinart mendillerin derhal geri verilmesini emretti; ardından adamlarını sıraya dizip, son paylaşımdan sonra çalınan bütün giysi, mücevher ve paraların ortaya getirilmesini buyurdu. Sonra hızla hesaplayarak, bölüşülemeyecek şeyleri ayırıp yerine para koyarak bütün çeteye paylaştırdı. O kadar dikkatli ve adaletli bir dağıtım yaptı ki, kimseden kimseye bir gıdım hak geçmedi. Bu iş bitip herkes memnun, mesut, hakkını aldıktan sonra, Roque Don Quijote'ye dedi ki:

"Bu adamlara bu kadar titiz davranılmazsa, birlikte yaşamak mümkün olmaz."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Burada gördüğüm kadarıyla, adalet o kadar iyi bir şey ki, hırsızlar arasında bile geçerli."

Silâhtarlardan biri bunu duyunca arkebüzünü, dipçiği havaya gelecek şekilde kaldırdı; Roque Guinart haykırarak durdurmasa, hiç kuşku yok, Sancho'nun kafasını yaracaktı. Sancho neye uğradığını şaşırdı ve o adamların yanında bir daha ağzını açmamaya karar verdi.

Bu sırada, gelip geçenleri reise haber vermek üzere yollarda nöbet bekleyen silâhtarlardan biri geldi ve dedi ki:

"Reis, buradan az ötede, Barselona yolundan, kalabalık bir insan topluluğu geliyor."

Roque buna şöyle cevap verdi:

"Görebildin mi, gelenler bizi arayanlardan mı, bizim aradıklarımızdan mı?"

"Bizim aradıklarımızdan," dedi silâhtar.

"O zaman hepiniz yola çıkıp hemen buraya getirin, bir tanesini bile kaçırmayın elinizden," dedi Roque.

Adamlar dediğini yaptılar; yalnız kalan Don Quijote, Sancho ve Roque de, silâhtarların ne getireceğini beklemeye koyuldular. Bu arada Roque Don Quijote'ye dedi ki:

"Bizim hayat tarzımız, maceralarımız, yaptıklarımız, Señor Don Quijote'ye çok değişik ve tehlikeli geliyordur herhalde. Böyle düşünmesi beni şaşırtmaz; çünkü itiraf ederim ki, bizimki kadar huzursuzluk ve korkuyla dolu bir hayat olamaz. Ben bu hayata intikam arzusu yüzünden atıldım; intikam isteği en dingin gönülleri bile altüst edecek güçtedir. Ben aslında merhametli, iyi niyetli bir insanımdır; ama dediğim gibi, bana yapılan bir kötülüğün intikamını alma isteği, bütün iyi niyetlerimi bastırıyor; vicdanımın sesine kulak vermiyor, bu hayatı sürdürüyorum. Her uçurum bir yenisini, her günah bir yenisini çağırdığı için de, intikamlar birbirine zincirleniyor; öyle ki, yalnız kendiminkileri değil, başkalarınınkini de ben üzerime alıyorum. Ama Tanrı'ya şükür, kendimi karmakarışık bir labirentin ortasında gördüğüm halde, bu labirentten güvenli bir limana çıkma umudumu kaybetmiyorum."

Don Quijote, Roque'nin bu güzel, mantıklı sözlerine şaşırdı; çünkü işi hırsızlık, adam öldürmek ve yol kesmek olan kişiler arasında düzgün konuşan birinin bulunabileceğine hiç ihtimal vermemişti; şöyle cevap verdi:

"Señor Roque, sağlığın ilk şartı hastalığı anlamak ve hekimin verdiği ilâçları almaktır; zat-ı âliniz hastasınız, hastalığınızı anlıyorsunuz, hekimimiz olan Tanrı da, sizi iyileştirecek olan ilâçları verecektir. Bu ilâçlar yavaş yavaş iyileştirir; birdenbire, mucize kabilinden değil. Ayrıca akıllı bir günahkâr, aptal bir günahkârdan daha kolay düzelebilir. Zat-ı âliniz de sözlerinizle akıllı olduğunuzu gösterdiniz; tek yapacağınız şey, cesaretinizi kaybetmemek, vicdanınızdaki hastalığın iyileşmesini beklemek. Eğer vakit kaybetmeden kurtuluş yolunda zahmetsizce ilerlemek isterseniz, benimle gelin; ben zat-ı âlinize gezgin şövalyeliği öğretirim; bu yolda karşılaşacağınız sayısız zahmet ve bahtsızlıkları kefaret kabul ederek bir çırpıda cennete ulaşabilirsiniz."

Roque, Don Quijote'nin nasihatine güldü ve konuyu değiştirerek ona Claudia Jerónima'nın acıklı öyküsünü anlattı. Genç kızın güzelliğinden, cesaretinden ve cazibesinden etkilenmiş olan Sancho buna müthiş üzüldü.

Bu arada avcı silâhtarlar geldiler; yanlarında iki atlı, iki yaya hacı, kadınlarla dolu bir araba, onlara refakat eden yaya ve atlı altı hizmetkâr ve atlıların hizmetinde iki katırcı oğlan vardı. Silâhtarlar, yakaladıklarını ortalarına almışlardı; yenenler de, yenilenler de mutlak bir sessizlik içinde büyük Roque Guinart'ın konuşmasını bekliyorlardı. Roque atlılara kim olduklarını, nereye gittiklerini ve yanlarında ne kadar para olduğunu sordu. Bir tanesi cevap verdi:

"Beyefendi, biz ikimiz, İspanyol ordusunda piyade yüzbaşısıyız; birliklerimiz Napoli'de. Sicilya'ya gidecek olan dört kadırgaya binmek üzere Barselona'ya gidiyoruz. Yanımızda iki yüz, üç yüz altın var; biz kendimizi zengin ve talihli sayıyoruz; çünkü askerlerin genellikle içinde bulunduğu yoksulluk, daha büyük servetlere izin vermiyor."

Roque, yüzbaşılara sorduğu soruyu hacılara da sordu. Onlar da Roma'ya gitmek üzere gemiye bineceklerini, yanlarında toplam altmış riyal kadar para bulunduğunu söylediler. Roque arabada kim olduğunu, nereye gittiğini ve ne kadar parası olduğunu sorunca, atlı hizmetkârlardan biri dedi ki:

"Arabada, Napoli mahkemesi başkanının karısı Señora Doña Guiomar de Quiñones, küçük kızı ve biri genç, biri yaşlı iki nedimesi var. Biz altı hizmetkâr, onlara refakat ediyoruz; yanlarındaki para da altı yüz altın."

"Yani," dedi Roque Guinart, "toplam dokuz yüz altın, altmış riyal var. Benim askerlerimin sayısı altmış civarında olmalı; her birine ne düştüğünü hesaplayıverin; benim hesabım zayıftır."

Yol kesenler bunu duyunca hep birden haykırdılar:

"Roque Guinart uzun yıllar yaşasın! Ayağını kaydırmaya çalışan düşman haydutlar kahrolsun!"

Mallarına el konduğunu gören yüzbaşıların canı sıkıldı; başkanın karısı üzüldü; hacılar da hiç memnun olmadılar. Roque onları bir müddet bu gergin bekleyiş içinde tuttu; fakat bir tüfek atımı mesafeden belli olan üzüntülerinin sürmesini istemeyip yüzbaşılara döndü ve dedi ki:

"Saygıdeğer yüzbaşılar, zat-ı âlileriniz zahmet olmazsa bana altmış altın borç verin, başkanın hanımı da seksen altın versin; emrimdeki birliği memnun etmem lâzım; çömlekçi suyu saksıdan içer. Sonra rahatça, serbestçe yolunuza devam edebilirsiniz; ben size bir izin belgesi vereceğim, civara dağılmış olan başka askerlerime rastlarsanız, size dokunmazlar. Ben askerlere, kadınlara, bilhassa soylu hanımlara kötülük etmekten hoşlanmam."

Yüzbaşılar Roque'ye uzun uzun, güzel sözlerle teşekkür ettiler; kendi paralarını kendilerine vermesini büyük kibarlık ve cömertlik sayıyorlardı. Señora Doña Guiomar de Quiñones arabadan aşağı atlayıp büyük Roque'nin ellerini, ayaklarını öpmek istediyse de, o buna katiyen izin vermedi, aksine; hanımefendiden, yaptığı kötülük için özür diledi; aşağılık mesleğinin mecburiyetlerini yerine getirmek zorunda olduğunu belirtti. Başkanın hanımı hizmetkârlarından birine seksen altını derhal vermesini emretti; yüzbaşılar da altmış altını vermişlerdi. Zavallı hacılar varlarını yoklarını vermek üzereyken, Roque onları durdurdu ve kendi adamlarına dönüp dedi ki:

"Her birinize ikişer altın düşüyor; yirmi altın da artıyor; bu yirmi altının onu bu hacılara verilecek, onu da, bu serüveni iyi hatırlasın diye bu silâhtara."

Adamları Roque'ye her zaman yanlarında bulundurdukları yazı gereçlerini getirdiler; o da çetesinin gözcülerine gösterilmek üzere kendilerine yazılı bir izin belgesi verdi ve onları serbest bıraktı. Hepsi asaletine, cömertliğine ve garip tutumuna hayran kalmışlardı; onu meşhur bir hırsız değil, bir Büyük İskender gibi görüyorlardı. Roque'nin silâhtarlarından biri, kendi Gaskonya ve Katalan lehçesinde dedi ki:

"Bu bizim komutana keşişlik eşkıyalıktan daha çok yakışıyor. Bundan böyle cömertlik yapmak istediğinde bizim paramızla değil, kendi parasıyla yapsın."

Bahtsız haydut bu sözleri pek alçak sesle söylemediğinden, Roque işitti ve derhal elini kılıcına atıp adamın kafasını neredeyse ikiye ayırarak dedi ki:

"Ben terbiyesizleri, küstahları bu şekilde cezalandırırım."

Herkes dehşet içinde kaldı; kimse tek kelime söylemeye cesaret edemedi; reislerine itaatleri sonsuzdu.

Roque bir kenara çekilip Barselona'daki bir arkadaşına mektup yazdı; hakkında onca şey anlatılan ünlü gezgin şövalye La Mancha'lı Don Quijote'nin kendisiyle birlikte olduğunu haber verdi. Dünyanın en hoş, en bilgili adamıydı; dört gün sonra, yani Vaftizci Aziz Yahya yortusunda, şehrin yalı boyunun ortasına, zırhları ve silâhlarıyla atı Rocinante'nin üzerinde dikilecek, silâhtarı Sancho da eşeğinin üzerinde, yanında olacaktı. Bunu, dostları olan Niarro'lara haber vermesini, olayın tadını onların çıkarmasını istiyordu. Rakipleri Cadell'lerin bu zevkten mahrum olmalarını isterdi; ama bu da mümkün değildi; çünkü Don Quijote'nin deliliğiyle akıllılığının ve silâhtarı Sancho

Panza'nın komikliğinin, bütün dünyanın hoşuna gitmemesi mümkün değildi. Mektubu silâhtarlarından biriyle gönderdi; adam eşkıya kılığını değiştirip çiftçi kıyafetinde Barselona'ya girdi ve mektubu sahibine götürdü.

ALTMIŞ BİRİNCİ BÖLÜM

Barselona girişinde Don Quijote'nin başına gelenlere ve bilgelikten çok gerçeklik içeren başka olaylara dair

Don Quijote üç gece Roque'nin yanında kaldı; üç yüz yıl da kalsa, bu hayat tarzında göreceği, şaşıracağı şeyler eksik olmazdı: Bir yerde uyanıyorlar, başka bir yerde yemek yiyorlar; kâh kimden kaçtıklarını bilmeden kaçıyor, kâh kimi beklediklerini bilmeden bekliyorlardı. Ayakta uyuyorlar, uykularının ortasında kalkıp bir yerden bir yere gidiyorlardı. İşleri güçleri gözcüler yerleştirmek, nöbet tutup dinlemek, arkebüzlerin fitillerini üflemekti; gerçi bunların sayısı fazla değildi; çünkü hepsi *pedreñal* taşıyordu. Roque gecelerini adamlarından ayrı, bilinmeyen yerlerde geçiriyordu; çünkü Barselona genel valisinin, kellesine koyduğu mükâfatlar yüzünden tedirgindi, korkuyordu. Kimseye güvenemiyor, kendi adamları tarafından öldürülmekten veya adalete teslim edilmekten korkuyordu; hiç şüphesiz, sefil ve tatsız bir hayattı bu.

Sonunda, Roque, Don Quijote, Sancho ve altı silâhtar, kullanılmayan yollardan, gizli kestirmelerden, patikalardan Barselona'ya gittiler. Aziz Yahya yortusu arifesinin gecesinde, şehrin yalı boyuna vardılar; Roque Don Quijote'yle Sancho'yu kucaklayıp Sancho'ya vaat ettiği, henüz vermemiş olduğu on altını verdi ve karşılıklı binlerce iltifattan sonra, kendilerinden ayrıldı.

Roque döndü; Don Quijote olduğu yerde, at üzerinde sabahı beklemeye koyuldu. Kısa bir süre sonra, beyaz şafak Doğu'nun balkonlarından yüzünü göstermeye, çimenleri, çiçekleri şenlendirmeye başladı. Aynı anda, kulakları şenlendiren çok sayıda borazan ve davul sesleri, zil sesleri, çığırtkanların, "Varda, varda, savulun, savulun!" haykırışları işitildi; görünüşe bakılırsa şehirden geliyorlardı. Şafak yerini güneşe bıraktı; güneşin bir kalkandan daha büyük yüzü, ufukta yavaş yavaş yükseliyordu.

Don Quijote'yle Sancho dört bir yana baktılar; daha önce hiç görmedikleri denizi gördüler. Deniz onlara son derece geniş ve uzun göründü; La Mancha'da görmüş oldukları Ruidera Lagünlerinden çok daha büyüktü. Sahildeki kadırgaları gördüler; tenteleri indiğinde, sayısız flama ve sancak ortaya çıktı; rüzgârda dalgalanıyor, suya değip okşuyorlardı. Kadırgalardan borazan ve trompet sesleri gelmeye başladı; her tarafı âhenkli savaş ezgileriyle doldurdular. Sonra kadırgalar hareket edip sakin sularda savaş düzenine geçtiler; bunlara şehirden çıkan, güzel atlar üzerinde, gösterişli üniformalarıyla sayısız şövalye, hemen hemen aynı şekilde karşılık verdi. Kadırgalardaki askerler, topları aralıksız ateşliyorlar, bunlara şehrin surlarındaki ve kalelerindeki toplardan cevap geliyordu. Ağır toplar, korkunç bir gürültüyle havayı yarıyor, bunu kadırgaların ortasındaki ağır toplar izliyordu. Neşeli deniz, şenlikli kara, sadece arasıra topların dumanıyla kararan güneşli hava, âdeta herkeste anî bir sevinç yaratıyordu.

Sancho denizde hareket eden kütlelerin bu kadar çok ayağı olmasına akıl erdiremiyordu. Bu sırada, üniformalı adamlar çığlıklar ve savaş haykırışlarıyla, Don Quijote'nin şaşkınlık içinde durduğu yere doğru koşmaya başladılar. Yaklaştıklarında, Roque'nin haber gönderdiği arkadaşı yüksek sesle Don Quijote'ye dedi ki:

"Gezgin şövalyeliğin aynası, feneri, yıldızı ve pusulası, şehrimize hoşgeldin! La Mancha'lı yiğit Don Quijote, hoşgeldin; geçtiğimiz günlerde yalancı öykülerde karşımıza çıkarılan sahte, uydurma, düzmece şövalyeden değil, tarihçilerin baştacı Seyyid Hâmid Badincani'nin tasvir ettiği gerçek, asıl, halis şövalyeden sözediyorum."

Don Quijote tek kelime cevap vermedi; atlılar da cevap vermesini beklemeyip hep birlikte dönerek, Don Quijote'nin etrafını salyangoz gibi çevirdiler. Don Quijote Sancho'ya dönüp dedi ki:

"Bu adamların bizi tanıdığı kesin; bahse girerim öykümüzü, hattâ yeni basılan, Aragon'lunun kitabını da okumuşlar."

Don Quijote'yle konuşmuş olan şövalye tekrar dönüp dedi ki:

"Señor Don Quijote, bizimle geliniz, hepimiz zat-ı âlinizin hizmetindeyiz; biz Roque Guinart'ın yakın dostlarıyız."

Don Quijote buna şöyle cevap verdi:

"Eğer nezaket nezaketi doğurursa, sizin nezaketiniz büyük Roque'ninkinin evlâdı veya çok yakın akrabası olsa gerek, saygıdeğer şövalye. Beni nereye arzu ederseniz götürün; iradem iradenize tâbidir, özellikle de beni hizmetinizde kullanmak isterseniz."

Şövalye kibarlıkta bundan aşağı kalmayan sözlerle cevap verdi. Sonra kendisini ortalarına alarak, borazan ve davul sesleri eşliğinde şehre doğru ilerlediler. Tam şehre girdikleri sırada, bütün kötülüklerin kaynağı olan şeytan ve şeytandan daha şeytan olan iki yaramaz, cüretkâr oğlan çocuğu, kalabalığı yardılar; biri karakaçanın, öbürü Rocinante'nin kuyruğunu yakaladılar ve birer demet dikenli katırtırnağı bağladılar. Zavallı hayvanlar bu tuhaf mahmuzları hissettiklerinde kuyruklarını sallamaya başladılar; o zaman da acıları iyice arttı; deli gibi şahlanarak sahiplerini yere düşürdüler. Don Quijote öfkeyle yaşlı beygirini kuyruğuna bağlanmış dikenlerden kurtarmaya koyuldu; Sancho da karakaçanın imdadına yetişti. Don Quijote'ye rehberlik edenler, oğlanların küstahlığını cezalandırmak istedilerse de, çocuklar peşlerinden gelen binlerce kişinin arasına daldıklarından, mümkün olmadı.

Don Quijote'yle Sancho tekrar hayvanlarına bindiler; aynı ihtişamla, müzik eşliğinde, rehberlerinin zengin bir şövalyeye yakışır, büyük konağına geldiler. Kendilerini şimdilik orada bırakacağız; çünkü Seyyid Hâmid öyle istiyor.

ALTMIŞ İKİNCİ BÖLÜM

Büyülü baş serüvenine ve anlatılmadan geçilemeyecek başka saçmalıklara dair

Don Quijote'yi misafir eden şövalyenin adı Don Antonio Moreno'ydu; kendisi zengin ve akıllı bir soyluydu; ahlâklı, namuslu eğlencelerden hoşlanırdı. Don Quijote evine geldiğinde, deliliğini zararsız bir şekilde ortaya çıkarmanın yollarını aramaya başladı; çünkü acı veren şaka, şaka olmaktan çıkar; başkasına zarar veren eğlenceye eğlence denmez. Don Antonio ilk iş olarak, Don Quijote'nin zırhlarını çıkarttırdı ve daha önce de tasvir ettiğimiz dar, güderi kıyafetiyle onu şehrin ana caddelerinden birine bakan bir balkona çağırdı; çok sayıda insan ve çocuk, maymun seyreder gibi Don Quijote'yi seyrediyordu. Üniformalı atlılar yine, sanki o bayram günü onuruna değil de, sırf Don Quijote için giyinmişler gibi geçit töreni yaptılar. Sancho çok mesuttu; nasıl olduğunu anlayamadan Camacho'nun düğününün, Don Diego de Miranda'nın evinin, dükün şatosunun bir benzerini bulmuşlar gibi geliyordu ona.

O gün öğle yemeğinde Don Antonio'nun arkadaşları da vardı; hepsi Don Quijote'ye bir gezgin şövalyeye yakışır şekilde davranıyorlar, saygı gösteriyorlardı; Don Quijote kabardıkça kabarıyor, memnuniyetten içi içine sığmıyordu. Sancho nükteleriyle evin bütün hizmetkârlarını, kendisini dinleyen herkesi hayran bırakmıştı; hepsi ağzının içine bakıyorlardı. Sofraya oturduklarında Don Antonio Sancho'ya dedi ki:

"Sevgili Sancho, siz duyduğumuza göre tavukgöğsüyle köfteye o kadar düşkünmüşsünüz ki, artarsa ertesi gün yemek üzere koynunuza saklarmışsınız."

"Hayır efendim, doğru değil," dedi Sancho; "ben obur değil, temiz bir kimseyimdir; karşımızda bulunan efendim Don Quijote de gayet iyi bilir, biz ikimiz bir avuç fındık veya cevizle sekiz günü geçiririz. Evet, olur da karşıma çıkarsa, su akarken testiyi doldururum; demek istediğim şu ki, verileni yer, önüme çıkan fırsatı değerlendiririm; ama benim aşırı yediğimi ve pis olduğumu kim söylemişse, emin olun yanılmış; bu sofrada bulunan şerefli sakallara hürmet etmesem bunu başka şekilde söylerdim."

"Gerçekten de," dedi Don Quijote, "Sancho'nun ne kadar az ve temiz yemek yediği, gelecek yüzyılların hâfızasından silinmesin diye, tunçtan levhalara yazılmaya, kazılmaya lâyıktır. Açken biraz obur gibi göründüğü doğrudur; çünkü hızla ve açgözlülükle yer. Ne var ki temizlik konusunda daima çok özenlidir; ayrıca vali olduğunda çok kibar yemeyi de öğrendi; o kadar ki, üzümü, hattâ nar tanesini bile çatalla yiyordu."

"Ne?" dedi Don Antonio, "Sancho vali mi oldu?"

"Evet," diye cevap verdi Sancho. "Barataria adında bir cezirenin valisi oldum. On gün boyunca pek güzel yönettim cezireyi; o on günde huzurum kalmadı, dünyanın bütün valilikleri gözümden düştü. Oradan kaçarak ayrıldım; bir mağaraya düştüm; öldüm zannederken mucizeyle sağ çıktım oradan."

Don Quijote, Sancho'nun valiliğini bütün teferruatıyla anlattı; bütün dinleyenler bayıldılar.

Sofra kaldırıldığında, Don Antonio Don Quijote'yi elinden tutup ayrı bir odaya götürdü. İçerideki tek mobilya, görünüşe bakılırsa akikten bir masaydı; yine akikten tek bir ayak üzerinde duruyordu; masanın üstünde, tunçtan gibi görünen, Roma imparatorlarının başlarını andırır bir büst vardı. Don Antonio, Don Quijote'yle birlikte bütün odayı dolaşıp masanın etrafında birçok kez döndükten sonra dedi ki:

"Señor Don Quijote, artık bizi kimsenin dinlemediğinden, duymadığından, kapının kapalı olduğundan emin olduğuma göre, zat-ı âlinize akla hayale gelebilecek en garip serüveni, daha doğrusu olayı anlatmak istiyorum; anlatacaklarımı hâfızanızın en kuytu, en gizli köşesine gömmeniz şartıyla."

"Öyle yapacağıma yemin ederim," dedi Don Quijote; "hattâ daha emin olsun diye üzerine bir kapak da örterim. Şunu bilmenizi isterim ki Señor Don Antonio,"diye devam etti, adını öğrenmişti çünkü, "işitecek kulağı olan, konuşacak dili olmayan biriyle konuşmaktasınız; bu sebeple, rahatlıkla kalbinizdeki yükü benim kalbime aktarabilir, suskunluğun uçurumundan aşağı fırlattığınızı farzedebilirsiniz."

"Bu sözünüze güvenerek," dedi Don Antonio, "zat-ı âlinizi gördükleriniz ve duyduklarınızla hayrete düşürecek, ben de herkese anlatılamayacak olan sırlarımı kimseyle paylaşamamanın sıkıntısından biraz olsun kurtulacağım."

Don Quijote heyecanla bekliyor, bunca önlemin nereye varacağını merak ediyordu. Don Antonio, Don Quijote'nin elini alıp tunçtan büstün, masanın ve masanın akik ayağının üzerinde gezdirdikten sonra dedi ki:

"Señor Don Quijote, bu büst, dünyanın gelmiş geçmiş en büyük büyücülerinden, afsuncularından biri tarafından yapılmıştır; zannediyorum Polonya asıllıydı; hakkında onca inanılmaz şey anlatılan meşhur Escotillo'nun da talebesiydi. Kendisi buraya, evime geldi ve bin altın karşılığında bu büstü yaptı; bu büstün özelliği, marifeti, kulağına sorulan bütün sorulara cevap vermesidir. Hesaplar yaptı, şekiller çizdi, yıldızları gözledi, saniyeleri ölçtü ve sonunda, yarın göreceğiniz gibi mükemmel bir eser meydana getirdi. Cuma günleri dilsiz kesilir; bugün de cuma olduğu için, yarını beklemek zorundayız. Bu arada zat-ı âliniz, kendisine sormak istediğiniz soruları hazırlayabilirsiniz; verdiği bütün cevapların doğru olduğunu ben tecrübeyle biliyorum."

Don Quijote büstün marifetine, özelliğine şaşırdı; neredeyse Don Antonio'ya inanmayacaktı; ama tecrübenin yapılmasına çok az zaman kalmış olduğunu düşünerek, böyle önemli bir sırrı kendisine açtığı için teşekkür etmekle yetindi. Odadan çıktılar; Don Antonio kapıyı kapatıp kilitledi ve diğer asilzadelerin olduğu salona geçtiler. Bu süre içinde Sancho onlara efendisinin başından geçen serüven ve olayların birçoğunu anlatmıştı.

O gün öğleden sonra Don Quijote'yi gezmeye çıkardılar; zırhlarını giymemişti; üzerindeki gezinti kıyafeti, o havada buzu bile terletebi-

lecek, pas rengi, geniş bir kaftandı. Hizmetkârlara, Sancho'yu oyalamaları, evden dışarı çıkarmamaları için talimat verilmişti. Don Quijote Rocinante'ye değil, rahat yürüyüşlü, süslü, iri bir katıra binmişti. Kaftanını giydirdikten sonra, kendisi farketmeden sırtına bir parşömen astılar; üzerinde iri harflerle, *Bu, La Mancha'lı Don Quijote'dir* diye yazıyordu. Gezinti başladığında, her geçenin gözleri bu yaftaya takılıyor, "Bu, La Mancha'lı Don Quijote'dir" yazısını okuduklarından, Don Quijote her görenin onu ismiyle tanımasına şaşırıyordu. Yanında ilerleyen Don Antonio'ya döndü ve dedi ki:

"Gezgin şövalyelik, bünyesinde müthiş bir imtiyaz barındırmakta; çünkü bu mesleği icra edenler, dünyanın her yerinde tanınıyor, ünleniyorlar. Bakınız Señor Don Antonio, bu şehrin çocukları bile, beni hiç görmedikleri halde tanıyorlar."

"Öyledir, Señor Don Quijote," dedi Don Antonio. "Nasıl bir ateşi gizlemek, örtmek mümkün değilse, faziletin de tanınmaması mümkün değildir; bilhassa silâhşörlükle ulaşılan fazilet, hepsinden fazla parlar ve öne çıkar."

Don Quijote anlatılan tezahüratla ilerlerken, sırtındaki yaftayı okuyan bir Kastilyalı yüksek sesle dedi ki:

"Şeytan götürsün seni, La Mancha'lı Don Quijote! Yediğin sayısız sopadan sağ çıkıp buralara nasıl gelebildin? Sen delisin; kendi başına, deliliğinin kapalı kapıları ardında deli olsaydın o kadar vahim olmazdı; ama sende, seninle konuşan, görüşen herkesi de delirtme, serseme çevirme yeteneği var; şu yanındaki beyefendilere bakın. Evine dönüp mülkünle, karın ve çocuklarınla ilgilensene, sersem; vazgeç bu beynini kemiren, aklını soğuran zırvalıklardan."

"Kardeşim," dedi Don Antonio, "yolunuza gidin, size akıl danışmayana nasihat vermeye kalkmayın. La Mancha'lı Don Quijote son derece akıllı bir kimsedir; kendisine refakat eden bizler de aptal değiliz. Fazilet, nerede olursa olsun hürmet görür; haydi gidin, lânet olası, bir daha da çağrılmadığınız yere bulaşmayın."

"Haklısınız efendim," dedi Kastilyalı; "bu adama nasihat vermek, iğneyle kuyu kazmaya benzer; yine de, bu şuursuzun her konuda gösterdiği söylenen zekâsının, gezgin şövalyelik oluğundan akıp gitmesine ben çok üzülüyorum. Zat-ı âlinizin okuduğu lânet de, bundan böyle, Metuşelah'tan uzun yaşasam bile, istesin istemesin, kimseye bir daha nasihat edersem, hem benim, hem bütün sülâlemin üzerine olsun."

Nasihatçi uzaklaştı; gezinti devam etti; fakat yaftayı okudukça çocuklar da, büyükler de o kadar başlarına üşüştüler ki, Don Antonio başka bir şeyi çıkarırmış gibi yaparak yaftayı sırtından çıkardı.

Akşam olduğunda eve döndüler; gece için bir balo düzenlenmişti; Don Antonio'nun soylu, neşeli, güzel ve akıllı karısı, misafirini şereflendirsinler ve görülmedik çılgınlıklarıyla eğlensinler diye, arkadaşlarını davet etmişti. Arkadaşları geldikten sonra mükellef bir akşam yemeği yendi ve saat on sularında balo başladı. Misafirler arasında iki tane çok muzip hanım vardı; gayet namuslu olmakla birlikte, biraz serbest ruhluydular ve zararsız şakalar yapmaktan hoşlanırlardı. Bu ikisi Don Quijote'yi dans etmesi için o kadar sıkıştırdılar ki, yalnız bedenini değil, ruhunu da bitkin düşürdüler. Don Quijote upuzun boyu, gerginliği, zayıflığı, sarılığı, daracık kıyafeti, donukluğu ve en kötüsü de, hantallığıyla, görülmeye değerdi doğrusu. Genç kızlar gizlice kendisine kur yapıyor, o da gizlice kendilerini reddediyordu; ama sonunda çok sıkıştırdılar; o da sesini yükseltip dedi ki:

"*Fugite, partes adversae!*[1] Beni rahat bırakın, istenmeyen düşünceler! Arzularınızı benden uzak tutun hanımlar; benim gönlümün kraliçesi, eşsiz Dulcinea del Toboso, kendisinden başka kimsenin arzularına teslim olmama, kölesi olmama izin vermez."

Bu sözleri söyledikten sonra, bu kadar danstan bitkin düşmüş bir halde, salonun ortasına, yere oturdu. Don Antonio şövalyenin kucaklanıp yatağına götürülmesini buyurdu; kendisini ilk kucaklayan Sancho oldu ve dedi ki:

"Saygıdeğer efendim, ne vardı böyle dans edecek? Bütün kahramanlar dansçı, bütün gezgin şövalyeler oyuncu mu olur sanıyorsunuz? Eğer öyle sanıyorsanız, yanılıyorsunuz; öyle adamlar vardır ki, bir kere sıçramak yerine bir devi öldürmeyi tercih ederler. Topuk vurma dansı olsa, ben sizin yerinize yapardım; çünkü atmaca gibi topuk vururum; ama bu danslara gelince, kılımı kıpırdatmam."

Sancho bu ve benzeri konuşmalarla balodakileri güldürdükten sonra efendisini yatağına yatırdı; dans ederken üşütmüş olduğundan, iyice terlesin diye üzerini örttü.

Don Antonio ertesi gün büyülü baş tecrübesini yapmanın uygun olacağını düşünerek, Don Quijote, Sancho, iki arkadaşı ve bir gece önce baloda Don Quijote'yi bitkin düşürdükten sonra Don Antonio'nun karısıyla kalmış olan iki hanımla birlikte, büstün olduğu odaya kapandı. Herkese sırrını açıp büstün özelliğini anlattı ve bu büyülü başın ma-

1) Kaçın, düşmanlar! (Şeytan kova âyininde söylenen sözler.)

rifetinin ilk defa o gün kanıtlanacağını söyledi. Don Antonio'nun iki arkadaşı haricinde hiçbiri büyünün içyüzünü bilmiyordu; Don Antonio önceden kendilerini aydınlatmış olmasa, onlar da diğerleri gibi afallayıp kalacaklardı; öylesine ustalıkla düzenlenmişti ki, başka türlüsü mümkün değildi.

Büstün kulağına ilk eğilen bizzat Don Antonio oldu ve alçak sesle, ama herkesin de işitebileceği şekilde, dedi ki:

"Ey baş, marifetini göster ve bana şu anda ne düşündüğümü söyle."

Baş, dudaklarını oynatmadan, açık seçik, herkesin işitebileceği bir sesle cevap verdi:

"Ben düşünceleri okuyamam."

Bunu duyunca hepsi donup kaldılar; üstelik odada, masanın etrafında, cevap verebilecek insan da yoktu.

"Burada kaç kişiyiz?" diye sordu bunun üzerine Don Antonio.

Aynı dingin ses cevap verdi:

"Sen ve karın, senin iki arkadaşın, karının iki arkadaşı, La Mancha'lı Don Quijote adında ünlü bir şövalye ve Sancho Panza adındaki silâhtarı var odada."

Herkes yine şaşkına döndü; korkudan tüyleri diken diken oldu. Don Antonio büstten uzaklaşarak dedi ki:

"Ey bilge baş, konuşan baş, cevapçı baş, harikulâde baş! Seni bana satan kişi tarafından dolandırılmadığımı anlamam için bu kadarı yeter bana. Başkası gelsin, ne isterse sorsun."

Kadınlar genelde sabırsız ve meraklı olduklarından, büstün yanına ilk giden, Don Antonio'nun karısının arkadaşlarından biri oldu ve şu soruyu sordu:

"Söyle bana baş, çok güzel olmak için ne yapayım?"

Baş cevap verdi:

"Çok namuslu ol."

"Başka bir şey sormayacağım," dedi soruyu soran hanım.

Sonra ikinci hanım arkadaş gelip dedi ki:

"Ey baş, ben kocamın beni sevip sevmediğini öğrenmek istiyorum."

Şöyle bir cevap geldi buna:

"Sana nasıl davrandığına bak, anlarsın."

Evli hanım büstün yanından ayrılıp dedi ki:

"Bu soruyu sormama gerek yoktu; gerçekten de davranışlar kişinin duygularını ifade eder."

Sonra Don Antonio'nun arkadaşlarından biri gidip sorusunu sordu:

"Ben kimim?"

Cevap şu oldu:

"Kendin biliyorsun kim olduğunu."

"Ben onu sormuyorum," dedi asilzade, "senin beni tanıyıp tanımadığını soruyorum."

"Tanıyorum," dedi büst; "sen Don Pedro Noriz'sin."

"Ey baş, başka soru sormayacağım, her şeyi bildiğini anlamak için bu kadarı yeterli."

Ardından öbür arkadaşı yaklaşıp sordu:

"Söyle bana, ey baş, vârisim olan oğlumun isteği nedir?"

"Daha önce de söyledim," diye cevap verildi; "ben istekleri okuyamam; yine de, oğlunun seni mezara gömmek istediğini söyleyebilirim."

"Doğru," dedi asilzade; "görünen köy kılavuz istemez."

Başka da soru sormadı. Sonra Don Antonio'nun karısı geldi ve dedi ki:

"Ey baş, ben ne soracağımı bilemiyorum; senden bir tek şunu öğrenmek istiyorum: Sevgili kocamla uzun yıllar mutlu yaşayabilecek miyim?"

Soruya şöyle cevap verildi:

"Evet, çünkü sağlığı ve ölçülü yaşayışı kocana uzun bir ömür vaat ediyor; oysa birçok kişi kendi ömrünü, aşırılıktan dolayı kendisi kısaltır."

Sonra Don Quijote geldi ve sordu:

"Ey cevapçı, söyle bana, benim Montesinos Mağarası'nda gördüklerim gerçek miydi, rüya mıydı? Silâhtarım Sancho'nun kırbaçları tamamlanacak mı? Dulcinea'nın büyüsü çözülecek mi?"

"Mağara konusunda söylenecek çok şey var," diye karşılık verildi; "gerçek payı da var, rüya payı da. Sancho'nun kırbaçları zaman alacak. Dulcinea'nın büyüsü, icap eden sona ulaşacak."

"Daha fazla bir şey öğrenmek istemiyorum," dedi Don Quijote; "Dulcinea'nın büyüsünün çözüldüğünü gördüğüm an, bütün arzularım bir anda gerçekleşmiş olacak benim gözümde."

Son sorgucu Sancho oldu ve şu soruyu sordu:

"Ey baş, acaba bir daha vali olacak mıyım? Silâhtarlığın sefaletinden kurtulacak mayım? Karımı ve çocuklarımı bir daha görebilecek miyim?"

Sancho'ya şu cevap verildi:

"Kendi evinin valisi olacaksın; evine dönersen karını ve çocuklarını göreceksin; efendinin hizmetinden ayrılırsan silâhtarlıktan kurtulacaksın."

"Yüce Tanrım!" dedi Sancho Panza. "O kadarını ben kendim de söylerdim; aptala malûm olur."

"Hayvan!" dedi Don Quijote. "Ne cevap bekliyordun? Bu başın verdiği cevapların, sorulan sorulara uygun olması yetmez mi?"

"Yeter," dedi Sancho, "ama ben daha açık konuşsun, daha çok şey söylesin isterdim."

Böylece sorular ve cevaplar tamamlandı; ama Don Antonio'nun, olaydan haberdar olan iki arkadaşı dışındakilerin şaşkınlığı geçmedi. Seyyid Hâmid Badincani herkesi merak içinde bekletmemek için, bu başın içinde bir büyücü, olağanüstü bir muamma gizlendiği sanılmasın diye, olayı derhal açıklığa kavuşturur ve der ki: Don Antonio Moreno, Madrid'de gördüğü, bir basımcının yaptığı başı taklit ederek, eğlenmek ve cahilleri şaşırtmak amacıyla bu büstü kendi evine yaptırmıştı. Yapımı şöyleydi: Masanın üstü, akik gibi görünecek şekilde boyanıp cilâlanmış ahşaptı; yine ahşap olan ayaktan, ağırlığı daha iyi taşıması için, dört kartal pençesi çıkıyordu. Bir Roma imparatorunun tunçtan büstü gibi görünen başın ise, içi bomboştu; başın birleşme yeri belli olmadan, tam olarak oturduğu masanın üstü de öyle. Aynı şekilde içi boş olan ayak, büstün boğazına ve göğsüne denk geliyor, bütün bunlar da, büstün bulunduğu odanın altındaki bir başka odaya açılıyordu. Bütün bu sayılan ayak, masa ve büstün boğazıyla göğsünün boşluğuna, görülmeyecek şekilde, tenekeden bir boru döşenmişti. Yukarıdaki odanın altına denk gelen odaya, cevap verecek olan kişi yerleşiyor, ağzını boruya yapıştırıyordu. Böylece, tıpkı ağız tüfeğinde olduğu gibi, ses aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya açık seçik olarak gidiyor, hileyi ortaya çıkarmak mümkün olmuyordu. Cevapları veren, Don Antonio'nun yeğeni, kafası hızlı çalışan, akıllı bir talebeydi; amcası kendisine önceden, o gün büstün olduğu odada kimlerin bulunacağını haber vermiş olduğundan, ilk soruya kolaylıkla, hızlı ve kesin bir cevap verebildi; diğer sorulara tahminen, akıllı olduğu için de akıllıca cevaplar verdi. Seyyid Hâmid ayrıca şunu da anlatır: Bu harika düzenek, on, on iki gün kadar yerinde kaldı; fakat Don Antonio'nun evinde büyülü bir baş olduğu, her sorulana cevap verdiği haberi bütün şehre yayılınca, Don Antonio meselenin dinimizin uyanık nöbetçilerinin kulağına gitmesinden korkarak durumu Enkizisyon'a açıkladı. Kendisine düzeneği sökmesi, bir

daha kullanmaması emredildi, aksi takdirde cahil halk huzursuz olabilirdi. Bununla beraber, Don Quijote'yle Sancho Panza'nın gözünde baş, büyülü ve cevapçı, cevapları da Sancho'dan çok Don Quijote için tatminkâr olmaya devam etti.

Şehrin asilzadeleri, Don Antonio'yu memnun etmek, Don Quijote'yi şereflendirmek ve sersemliklerinin ortaya çıkmasına fırsat sağlamak amacıyla, altı gün sonra askerî mızrak oyunları düzenlemeye karar verdiler; ancak, ileride anlatılacak olan sebeplerden ötürü, oyunlar yapılamadı. Don Quijote'nin canı şehirde sivil ve yaya bir gezinti yapmak istedi; at üzerinde gezerse, çocukların peşine takılacağından korkuyordu. Böylece, Sancho ve Don Antonio'nun yanına verdiği iki hizmetkârla birlikte gezmeye çıktılar.

Bir sokaktan geçerlerken, Don Quijote başını kaldırdı ve bir kapının üzerinde, çok iri harflerle yazılmış şu yazıyı gördü: *Burada kitap basılır*. Buna çok memnun oldu; çünkü o güne kadar hiç matbaa görmemişti ve bir tarafta basım, diğer tarafta düzeltme, ötede dizgi yapıldığını, kısacası büyük matbaalarda yapılan bütün işleri gördü. Don Quijote bir bölmeye gidiyor, orada ne yapıldığını soruyordu; görevliler anlatıyordu; Don Quijote hayran kalıp bir sonraki bölmeye geçiyordu. Yaklaştığı bölmelerden birindeki görevliye ne yaptığını sordu.

"Beyefendi, şu gördüğünüz bey," diye cevap verdi adam, boylu boslu, yakışıklı, ciddî görünümlü birini göstererek, "İtalyanca bir kitabı dilimize, İspanyolca'ya çevirdi; ben de baskıya vermek üzere diziyorum."

"Kitabın adı nedir?" diye sordu Don Quijote.

Yazar buna şöyle cevap verdi:

"Kitabın İtalyanca adı *Le Bagattelle*[2] efendim."

"Peki *le bagattelle* dilimizde ne manaya geliyor?" diye sordu Don Quijote.

"*Le bagattelle*," dedi yazar, "bizim dilimizde *oyuncaklar* demektir. Bu kitabın adı mütevazı olmakla birlikte, içinde çok değerli şeyler bulunmakta."

"Ben biraz İtalyanca bilirim," dedi Don Quijote. "Ariosto'nun kimi şiirlerini de ezbere bilirim. Zat-ı âlinize bir şey sormak istiyordum efendim; bunu zat-ı âlinizin zekâsını ölçmek için değil, sırf merakımdan soruyorum: Kitapta *pignatta* kelimesine hiç rastladınız mı?"

"Evet, çok," diye cevap verdi yazar.

2) Kıyır zıyır

"Peki zat-ı âliniz bu kelimeyi nasıl çeviriyorsunuz?" diye sordu Don Quijote.

"Nasıl çevireceğim?" dedi yazar. "Tabii ki *tencere* diye."

"Vay canına!" dedi Don Quijote. "Zat-ı âliniz İtalyanca'ya çok hâkimsiniz! Bahse girerim İtalyanca *piace* dediği yerde zat-ı âliniz *hoşlanma, più* dediği yerde *daha fazla, su* dediği yerde *yukarı, giù* dediği yerde *aşağı* diyorsunuz."

"Evet, öyle diyorum tabii," dedi yazar; "çünkü bu kelimelerin doğru karşılıkları bunlar."

"Ben zat-ı âlinizin dünyada tanınmadığına rahatlıkla yemin edebilirim," dedi Don Quijote; "çünkü bu dünyada seçkin zihinler, takdire şayan işler ödüllendirilmez. Harcanan ne yetenekler var! Bir köşede kalmış ne dehalar var! Değeri bilinmeyen ne faziletler var! Ama bütün bunlara rağmen, bana öyle geliyor ki, lisanların kraliçeleri olan Yunanca ve Latince hariç, bir dilden ötekine tercüme yapmak, tıpkı Flaman duvar halılarına tersten bakmak gibidir; şekiller seçilmekle birlikte, ipliklerle dolu olduğundan, ön yüzdeki açıklık ve parlaklık görülemez. Kolay lisanlardan tercüme yapmak, deha veya ifade kabiliyeti gerektirmez; tıpkı bir kâğıttaki yazıyı bir başka kâğıda aktarmak gibi. Bu dediklerimden, tercüme işinin takdir edilmeyecek bir iş olduğu anlamı çıkarılmasın; çünkü insan daha kötü, daha faydasız işlerle de uğraşabilir. Bu söylediklerimin dışında tutulması gereken iki meşhur tercüman vardır: Biri, *Sadık Çoban* tercümesiyle Doktor Cristóbal de Figueroa, öteki de *Aminta* tercümesiyle, Don Juan de Jáurigui'dir; bunlar kişiyi hangisinin tercüme, hangisinin asıl eser olduğu konusunda şüpheye düşürecek kadar başarılıdır. Zat-ı âlinize bir şey daha sormak istiyorum: Kitabı kendi hesabınıza mı bastırıyorsunuz, yoksa hakkını bir kitapçıya sattınız mı?"

"Kendi hesabıma bastırıyorum," diye cevap verdi yazar. "İki bin nüshalık bu ilk basımdan, en az bin altın kazanacağımı düşünüyorum; nüsha başına altı riyalden, bir çırpıda satılıverecek."

"Hesabınız çok kuvvetli doğrusu!" diye cevap verdi Don Quijote. "Matbaaların girdisini çıktısını, aralarındaki ticarî anlaşmaları bilmediğiniz belli. Sizi temin ederim, iki bin nüshayı sırtınıza yüklediğinizde öyle bitkin düşeceksiniz ki, korkacaksınız; hele kitap biraz alışılmışın dışındaysa, canlı değilse."

"Ne yani?" dedi yazar. "Zat-ı âliniz kitabı bir kitapçıya mı vermemi istiyorsunuz? Hakkını satın almak için bana üç *maravedi* versin, üstelik de büyük lütufta bulunduğunu zannetsin diye mi? Ben kitaplarımı bu

dünyada şöhret kazanmak için bastırmıyorum; zaten eserlerimle tanınıyorum; ben kâr etmek istiyorum; kazanç olmadı mı iyi şöhret metelik etmez."

"Tanrı zat-ı âlinizin talihini açık etsin," diye cevap verdi Don Quijote.

Sonra devam edip bir başka bölmeye geçti; burada *Ruhun Işığı* adlı bir kitabın bazı sayfalarının düzeltildiğini gördü ve dedi ki:

"Basılması gereken kitaplar, çok sayıda olmakla beraber, bu tür kitaplar; çünkü zamanımızda o kadar çok günahkâr var ki, karanlıkta kalmış bunca kişiye sonsuz ışık lâzım."

Sonra devam edip bir başka kitabı düzeltmekte olduklarını görerek adını sordu; *La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Quijote'nin İkinci Kısmı* olduğunu, Tordesillas'lı biri tarafından yazıldığını söylediler.

"Bu kitaptan haberdarım," dedi Don Quijote. "Doğrusunu isterseniz, münasebetsizliğinden ötürü çoktan yakılıp kül olduğunu sanıyordum; ama balta değmedik ağaç olmaz. Uydurulmuş öyküler, gerçeğe ne kadar benzerlerse o kadar hoşa gider; gerçek öyküler de, ne kadar gerçek olurlarsa o kadar iyi olurlar."

Bu sözleri söyledikten sonra, canı biraz sıkkın bir halde matbaadan ayrıldı. Aynı gün, Don Antonio, sahildeki kadırgaları görmesi için bir gezinti tertip etti; Sancho, ilk defa kadırga göreceği için buna çok sevindi. Don Antonio, o gün öğleden sonra misafiri meşhur La Mancha'lı Don Quijote'yi kadırgaları görmeye götüreceğini, dört kadırganın reisine haber verdi; şehrin bütün sakinleri gibi, o da Don Quijote'yi tanıyordu. Kadırgalarda olanlar, bir sonraki kısımda anlatılacak.

ALTMIŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kadırgaları ziyaret ederken Sancho Panza'nın başına gelen belâya ve güzel Morisca*'nın ilginç serüvenine dair*

Don Quijote, büyülü başın cevabı üzerine uzun uzun fikir yürütmekteydi; fakat hilesini keşfetmiş değildi; düşünceleri her defasında dönüp dolaşıp Dulcinea'nın büyüsünün çözüleceği sözüne geliyor, bunu kesin kabul ediyordu. Düşündükçe kendi kendine seviniyor, yakın zamanda bu sözün gerçekleşeceğine inanıyordu. Sancho, daha önce belirtildiği gibi, valilikten nefret ettiği halde, tekrar emir verebilmeyi, kendisine

itaat edilmesini istiyordu; çünkü hükmetmek, şakadan da olsa, böyle bir bahtsızlığı mutlaka beraberinde getirir.

O gün öğleden sonra, Don Antonio Moreno, iki arkadaşı, Don Quijote ve Sancho, kadırgaları ziyarete gittiler. Kadırgaların reisi, meşhur Quijote-Sancho ikilisinin geleceğinden haberdar edilmişti; limana vardıkları anda, bütün kadırgaların tenteleri indirildi ve borazanlar ötmeye başladı. Değerli halılarla, kırmızı kadifeden yastıklarla kaplı büyük bir filika derhal suya indirildi ve Don Quijote filikaya adımını attığı anda, amiral gemisinin ve diğer kadırgaların orta kasara topları ateşlendi. Don Quijote sancak tarafındaki iskeleden gemiye çıkarken, bütün forsalar, kadırgaya soylu birisi bindiğinde âdet olduğu üzre, üç kere "*Hu, hu, hu!*" diyerek kendisini selâmladılar. Valencia'lı bir soylu olan amiral –kendisini artık böyle anacağız– Don Quijote'ye elini uzatıp sarılarak dedi ki:

"Bugünü, beyaz bir taşla işaretleyeceğim; La Mancha'lı Señor Don Quijote'yi gördüğüm bugün, hiç şüphesiz, hayatımın en güzel günü olacak; böylece, gezgin şövalyeliğin bütün faziletlerinin kendisinde toplandığını ve zirveye ulaştığını da göstermiş olacağım."

Böylesine muhteşem bir ağırlamadan büyük memnuniyet duyan Don Quijote, kibarlıkta bundan aşağı kalmayan sözlerle cevap verdi. Hepsi birlikte, süslemeleriyle dikkat çeken kıç köşke geçip oturdular. Gardiyanbaşı baş-kıç köprüsüne geçti ve düdüğüyle forsalara soyunma emri verdi; emir anında yerine getirildi. Onca insanı çıplak gören Sancho afalladı kaldı; hele tentenin ne büyük bir hızla açıldığını görünce, bütün şeytanlar bir araya toplanmış çalışıyor sandı; ama bütün bunlar, şimdi anlatacaklarımın yanında nohut çekirdek kalırdı. Sancho, tente bastonunda, sancak tarafındaki kıç kürekçisinin yanında oturmaktaydı; önceden ne yapacağına dair talimat almış olan kürekçi, Sancho'yu yakaladığı gibi havaya kaldırdı. Bütün forsalar ayakta ve tetikteydi; Sancho sancak tarafından başlayarak, elden ele, sıradan sıraya öyle bir hızla uçuruluyordu ki, zavallıcık hiçbir şey göremez olmuştu; şeytanların kendisini alıp götürdüğünden emindi. Forsalar aynı hızla devam ederek iskele tarafından geriye, pupaya kadar geçirdiler kendisini. Biçare Sancho perişan bir halde, nefes nefese, ter içinde kalmış, neye uğradığını şaşırmıştı.

Sancho'nun kanatsız uçuşunu gören Don Quijote, amirale bunun kadırgaya ilk kez binenlere yapılan bir tören olup olmadığını sordu; eğer öyleyse, kendisinin kadırgalarda görev almaya niyeti yoktu ve bu törenden geçmek istemiyordu; havada uçurmak niyetiyle kendisini ya-

kalamaya çalışan olursa, yeminle, tekme tokat ciğerini sökecekti. Bunları söyleyip ayağa kalktı ve kılıcını kavradı.

O anda tente indirildi ve Latin yelkeni sereni büyük bir gürültüyle tepeden aşağı bırakıldı. Sancho, gökkubbenin menteşelerinden çıkıp kafasına düşeceğini sandı ve korkudan kafasını eğip bacaklarının arasına soktu. Don Quijote'nin de yüreği hopladı, tir tir titreyerek omuzlarını büzdü, beti benzi attı. Forsalar sereni indirdikleri hız ve gürültüyle çektiler; bütün bunları mutlak bir sessizlik içinde, dilsizmişler gibi, âdeta nefes almadan yapıyorlardı. Gardiyanbaşı demir alma işaretini verdikten sonra köprünün ortasına sıçrayarak kırbacıyla forsaların sırtına vurmaya koyuldu ve gemi ağır ağır denize açılmaya başladı. Sancho bunca kırmızı ayağın –kürekleri öyle sanıyordu– bir anda hareket ettiğini görünce kendi kendine dedi ki:

"Asıl büyülü olan, işte bunlar; efendimin dediği şeyler değil. Bu biçareler ne yapmışlar ki böyle kırbaç yiyorlar? Ya şu düdük çalıp duran adam, tek başına bunca adamı kırbaçlamaya nasıl cesaret ediyor? Hiç şüphem kalmadı, burası cehennem, en azından araf."

Sancho'nun olanları büyük bir dikkatle seyrettiğini gören Don Quijote dedi ki:

"Ah, sevgili dostum Sancho, isteseydiniz, bir çırpıda, hiç zahmetsiz belden üstünüzü çıkarıp bu beylerin arasına katılır, Dulcinea'nın büyüsüne bir son verebilirdiniz! Bunca insanın ıstırabı, sefaleti yanında, kendi acınızı o kadar hissetmezdiniz; üstelik Bilge Merlin bu kırbaçların hakkıyla vurulduğunu dikkate alıp, her birini sizin vuracağınız on kırbaca bedel sayabilirdi."

Amiral tam bu kırbaçların ne kırbacı olduğunu, Dulcinea'nın büyüsünün ne olduğunu soracakken, gözcü dedi ki:

"Montjuich işaret veriyor; batı sahilinde, karaya yakın, kürekli bir gemi varmış."

Bunu duyan amiral baş-kıç köprüsüne sıçrayarak dedi ki:

"Haydi aslanlarım, kaçırmayalım şunu! Gözcü kulesinin işaret verdiği, Cezayirli bir korsan pergendesi olsa gerek."

Diğer üç kadırga da anında emir almak üzere amiral gemisine yanaştılar. Amiral, kadırgalardan ikisine denize açılma emri verdi; kendisi de diğer kadırgayla birlikte kıyı kıyı gidecek, böylece korsan gemisi kaçamayacaktı. Forsalar küreklere asıldılar; kadırgalar öyle hızlandı ki, âdeta uçuyorlardı. Denize açılanlar, yaklaşık iki mil gittikten sonra bir gemi gördüler; on dört, on beş oturaklı bir gemi olduğunu tahmin ettiler; gerçekten de öyleydi. Gemi kadırgaları gö-

rünce, hafifliği sayesinde kaçabilir umuduyla hızlandı. Ama maalesef amiral gemisi denizlerin en hafif gemilerinden biriydi; öyle hızla yaklaşmaya başladı ki, pergendedekiler kaçamayacaklarını kesin olarak anladılar; pergendenin reisi, bizim kadırgalara kumanda eden kaptanı kızdırmamak için kürekleri bırakıp teslim olmak istedi. Ne var ki kader başka türlü emretti; amiral gemisi, pergendedekilerin teslim ol çağrılarını rahatça duyabilecekleri kadar yakına geldiği sırada, iki *tiryaki*, yani iki ayyaş Türk –ki bunlardan on iki tane daha vardı– tüfeklerini ateşlediler ve amiral gemisinin kanatlarındaki iki askerimizi öldürdüler. Bunu gören amiral, gemide sağ adam bırakmamaya yemin ederek son hız üzerine giderken, pergende küreklerin altından kaçtı. Kadırga ileri doğru uzunca bir mesafe gitti; pergendedekiler sonlarının geldiğini düşünüyorlardı; kadırga dönerken yelken açtılar ve tekrar yelken kürek kaçmaya koyuldular. Ama bu gayretlerinin bir faydası olmadığı gibi, cüretleri de zararlı oldu; amiral gemisi yarım mil ilerledikten sonra kürekleri üzerine indirdi ve hepsini canlı olarak ele geçirdi.

Bu arada öbür iki kadırga da geldi ve dördü birden, avlarıyla birlikte limana döndüler; kıyıda büyük bir kalabalık onları bekliyor, ne getirdiklerini merak ediyordu. Amiral kıyıya yakın bir yerde demir attı ve şehrin genel valisinin limanda olduğunu farketti; kendisini gemiye getirmek üzere filikanın ve Latin yelkeni sereninin indirilmesini emretti; niyeti, reisi ve esir aldığı diğer Türkler'i hemen o anda asmaktı; toplam otuz altı kişi kadardılar; hepsi boylu boslu, gösterişli, çoğu da tüfekli Türk askerleriydi. Amiral pergendenin reisi hangisi diye sordu; esirlerden, sonra İspanyol dönmesi olduğu anlaşılan bir tanesi, İspanyolca cevap verdi:

"Reisimiz, şu gördüğünüz delikanlıdır efendim."

İnsan zihninin hayal edebileceği en yakışıklı, en alımlı delikanlıyı işaret etti; yaşı, görünüşe bakılırsa yirmiden azdı. Amiral sordu:

"Şuursuz köpek, kaçamayacağını anladığın halde askerlerimi niye öldürdün? Amiral gemisine böyle mi saygı gösterilir? Pervasızlığın cesaret olmadığını bilmiyor musun? Umudu az olan insan cüretkâr olabilir, ama pervasız olamaz."

Reis cevap verecekti ama amiral o sırada dinleyemedi; çünkü kadırgaya çıkmakta olan genel valiyi karşılamaya koştu; genel valiyle birlikte birkaç hizmetkârı ve şehirden bazı insanlar da gelmişti.

"Başarılı bir avdı, sayın amiral!" dedi genel vali.

"Ne kadar başarılı olduğunu, Ekselânsları birazdan şu serene asılı olarak görecek," dedi amiral.

"Ne demek istiyorsunuz?" dedi genel vali.

"Her türlü kanuna ve savaş kurallarına karşı gelerek, haksız yere, bu kadırgaların en iyi askerlerinden ikisini öldürdüler," dedi amiral; "ben de esir aldıklarımın hepsini, en başta da pergendenin reisi olan bu delikanlıyı asmaya yemin ettim."

Elleri bağlanmış, halat boynuna geçirilmiş, ölümü bekleyen genci gösterdi.

Genel vali baktı; bunca güzellik, zarafet ve tevazu karşısında, güzelliği o anda tavsiye mektubu yerine geçerek, onu ölümden kurtarmak istedi ve sordu:

"Reis, aslen Türk müsün, Magripli misin, yoksa dönme misin?"

"Aslen ne Türk'üm, ne Magripli, ne de dönme," dedi delikanlı İspanyolca.

"Öyleyse nesin?" dedi genel vali.

"Hıristiyan bir kadınım," dedi delikanlı.

"Hem kadın, hem Hıristiyan, hem bu kılıkta, hem de bu durumda ha? Şaşılacak şey, pek inanılır gibi değil."

"Zat-ı âlilerinize yalvarırım," dedi delikanlı, "asılmamı biraz erteleyin; intikamınızı, sizlere hayatımı anlatmama yetecek kadar bir süre geciktirmekle bir şey kaybetmiş olmazsınız."

Bu sözler karşısında yumuşamayacak, elemli, dertli delikanlının söyleyeceklerini dinlemeyi reddedecek kadar katı bir yürek olabilir miydi? Amiral ne istiyorsa anlatmasını, ama affedilmez suçunun cezasından kurtulmayı beklememesini söyledi. Delikanlı bu müsaadeyle, anlatmaya başladı:

"Ben son zamanlarda üzerine sayısız felâketlerin yağdığı, ihtiyatsız ve bahtsız ırktanım, *Morisco* bir anne babanın çocuğuyum. Soyumdan olanların uğradığı facia sırasında, dayımla yengem beni Berberistan'a götürdüler. Hıristiyan olduğumu söylemem hiç fayda etmedi; gerçekten de öyleyim, hem de sahte, görünüşte Hıristiyanlar'dan değil, gerçek ve Katolik Hıristiyan'ım. Sefil sürgünümüzden sorumlu görevlilere bu gerçeği söylememin yararı olmadı; dayımlar da inanmadılar. Yalan söylediğimi, doğduğum topraklarda kalabilmek için bahane uydurduğumu sandılar ve istemeye istemeye, zorla yanlarında götürdüler. Annem Hıristiyan'dı, babam da akıllı bir Hıristiyan'dı; Katolik dinini anne sütüyle emdim; ahlâklı yetiştirildim; bildiğim kadarıyla ne sözlerimle, ne hal ve tavrımla *Morisca* olduğuma dair bir işaret verme-

dim. Bu faziletlerimle birlikte, ki ben öyle olduklarını düşünüyorum, güzelliğim de zamanla gelişti – eğer bana güzel denilebilirse. Oldukça kapalı bir hayat sürdüğüm halde, komşu köyün senyörünün vârisi ve büyük oğlu olan, Don Gaspar Gregorio adında bir soylu delikanlı beni görme fırsatı buldu. Beni nasıl gördüğünü, nasıl konuştuğumuzu, benim için nasıl yanıp tutuştuğunu, benim ona gönlümü nasıl kaptırdığımı anlatmaya kalksam, çok uzun sürer; hele beni tehdit eden bu acımasız halatın dilimle boğazım arasında gerilivereceğinden korktuğum şu sırada. Bu yüzden sadece, biz sürgüne giderken Don Gregorio'nun nasıl bana eşlik etmeye çalıştığını anlatacağım. Başka köylerden yola çıkan *Morisco*'ların arasına karıştı; dilimizi çok iyi biliyordu; seyahat sırasında beni yanlarında götüren dayımlarla dost oldu. Babamsa, ileri görüşlü ve akıllı bir insan olduğundan, sürgün kararını duyar duymaz köyden ayrılmış ve yabancı krallıklarda bize kucak açacak bir yer aramaya gitmişti. Sadece benim bildiğim bir yerde, gömülü olarak, çok sayıda inci ve değerli mücevher, ayrıca altın paralar bırakmıştı giderken. Bana, kendisi dönmeden bizi memleketten sürecek olurlarsa, bıraktığı servete kesinlikle dokunmamamı sıkıca tembihlemişti. Ben de dediğini yaptım; dediğim gibi dayımlar, başka akraba ve dostlarla birlikte, Berberistan'a gittik. Yerleşmek üzere seçtiğimiz Cezayir, bizim için cehennemden farksız oldu. Cezayir beylerbeyi güzelliğimi ve zenginliğimle ilgili söylentileri duydu; bu bir bakıma benim lehime oldu. Beni huzuruna çağırdı; İspanya'nın neresinden geldiğimi, ne kadar para ve mücevher getirdiğimi sordu. Nereli olduğumu ve bütün mücevherlerimle paralarımın orada gömülü kaldığını, ama kendim gidersem kolaylıkla alıp getirebileceğimi söyledim. Bütün bunları söylerken, hırsının değil, güzelliğimin gözlerini kör etmesinden korkuyordum. O benimle görüştüğü sırada, kendisine, akla hayale gelebilecek en yakışıklı, en alımlı delikanlının da benimle birlikte geldiğini söylediler. Don Gaspar Gregorio'dan sözettiklerini hemen anladım; çünkü yakışıklılığı kelimelere sığmaz. Don Gregorio'nun karşı karşıya bulunduğu tehlike beni telâşa düşürdü; çünkü barbar Türkler arasında yakışıklı bir delikanlı, en güzel kadından bile daha fazla rağbet görür. Beylerbeyi, delikanlının derhal huzuruna getirilmesini emretti ve delikanlı hakkında söylenenlerin doğru olup olmadığını sordu bana. Ben de bunun üzerine, âdeta Tanrı'dan gelen bir ilhamla, doğru olduğunu, ama sözü edilen kişinin aslında erkek değil, benim gibi bir kadın olduğunu söyledim; gidip kendisini aslına uygun şekilde giydirmeme izin vermesi için yalvardım; böylece güzelliği iyice ortaya çıkar, kendisi

de huzurunda daha az utanırdı. Beni memnuniyetle gönderdi; benim gizli hazineyi almak için İspanya'ya nasıl gideceğimi ertesi gün konuşacağımızı söyledi. Don Gaspar'la konuşup erkek olduğunu belli etmesinin ne kadar tehlikeli olacağını anlattım; kendisini Magripli bir kadın gibi giydirip aynı gün öğleden sonra beylerbeyinin huzuruna çıkardım. Beylerbeyi kendisini görünce hayran kaldı ve onu padişaha hediye etmek üzere alıkoymaya karar verdi. Kendi hareminde bir tehlikeye maruz kalmasından korktuğu ve kendisine de güvenemediği için, onu soylu Magripli hanımların evine gönderip ihtimamla bakılmasını emretti; derhal alıp götürdüler. İkimizin neler hissettiğini –ben de onu sevdiğimi inkâr edemem çünkü– ayrılığın ne olduğunu bilen âşıkların hayalgücüne bırakıyorum. Beylerbeyi sonra benim bu pergendeyle İspanya'ya dönmeme ve iki Türk'ün de bana eşlik etmesine karar verdi; sizin askerlerinizi öldürenler işte onlardı. Bu İspanyol dönme de benimle geldi," diyerek ilk konuşan adamı gösterdi; "ben onun gizli bir Hıristiyan olduğunu ve Berberistan'a dönmekten çok İspanya'da kalma isteğiyle geldiğini kesin olarak biliyorum. Pergendedeki diğer tayfalar, kürek çekmekten başka bir işe yaramayan Magripliler ve Türkler. Aldıkları talimata göre, beni ve bu dönmeyi, İspanya sahillerine varır varmaz, yanımızda getirdiğimiz Hıristiyan kıyafetleriyle karaya çıkarmaları gerektiği halde, bu iki haris ve küstah Türk, emirlere karşı geldiler. Önce bu sahili tarayıp mümkünse bir yağma yapmak istediler; bizi önceden karaya çıkarırlarsa, başımıza bir şey gelir, pergendenin denizde olduğunu açık ederiz, kıyıda olabilecek kadırgalara yakalanırlar diye korktular. Dün gece bu sahili gördük; dört kadırgadan haberimiz olmadan görüldük ve bunlar geldi başımıza. Sonuç olarak, Don Gregorio şu anda kadın kılığında, kadınlar arasında, mahvolma tehlikesiyle karşı karşıya; ben de ellerim bağlı, artık beni bıktıran hayatımı kaybetmeyi bekliyor, daha doğrusu bundan korkuyorum. İşte, saygıdeğer beyefendiler, acıklı ve bahtsız olduğu kadar gerçek olan öyküm burada sona eriyor; sizden tek ricam, benim bir Hıristiyan olarak ölmeme izin vermenizdir; dediğim gibi ben bir an olsun, benim milletimden olanların düşmüş olduğu hatayı işlemedim, suçsuzum."

Sözlerini bitirdikten sonra güzel gözleri yaşlarla doldu; hazır bulunanlardan birçoğu da gözyaşlarını tutamadılar. Genel vali şefkat ve merhametle yanına gidip tek kelime söylemeden kızın güzel ellerini bağlayan ipi kendi elleriyle çözdü.

Hıristiyan *Morisca* bitmeyen yolculuklarını anlattığı sırada, genel

valiyle birlikte kadırgaya çıkmış olan yaşlı bir hacı, gözlerini hiç ayırmadan onu izlemişti. Kız konuşmasını bitirince adam kendini yere atıp ayaklarına sarılarak, konuşması hıçkırıklarla kesilerek dedi ki:

"Ah Ana Félix! Benim bedbaht kızım! Ben senin baban Ricote'yim; sensiz yaşayamadığımdan, seni arayıp bulmak için geri döndüm, ruhum benim."

Başı önünde, feci gezintisini düşünen Sancho, bu sözler üzerine gözlerini açıp kafasını kaldırdı ve hacıya bakınca, valilikten ayrıldığı gün rastladığı Ricote olduğunu gördü; kızın da gerçekten Ricote'nin kızı olduğunu anladı. Bu arada ipleri çözülmüş olan genç kız babasına sarıldı; ikisinin gözyaşları birbirine karıştı. Ricote amirale ve genel valiye dedi ki:

"Saygıdeğer efendilerim, bu benim bahtsız kızımdır; adı Ana Félix, soyadı da Ricote'dir; benim servetimle olduğu kadar, güzelliğiyle de ünlüdür. Ben yabancı krallıklarda kendimize sığınacak bir yer aramak üzere vatanımdan ayrıldım ve Almanya'da böyle bir yer bulduktan sonra, bu hacı kıyafeti içinde, birtakım Almanlar'la birlikte kızımı aramak ve gömülü bıraktığım servetimi almak üzere geri döndüm. Kızımı bulamadım; servetimi bulup yanıma aldım; şimdi de, gördüğünüz tuhaf ve dolambaçlı yoldan en değerli hazineme, sevgili kızıma kavuştum. Suçsuzluğumuz ve ikimizin de gözyaşları, sınırsız adaletiniz sayesinde merhametin kapılarını açabilirse, lütfen onu bizden esirgemeyin; ikimizin de aklından size karşı gelmek asla geçmediği gibi, haklı olarak sürülen soydaşlarımızın niyetlerini de hiçbir zaman paylaşmadık."

Bunun üzerine Sancho dedi ki:

"Ricote'yi ben gayet iyi tanırım; Ana Félix'in kızı olduğu konusunda söylediklerinin doğru olduğunu da biliyorum; ama bu gidip gelme, iyi niyetli, kötü niyetli olma hikâyelerine karışmam."

Hazır bulunanların hepsi, olanlara şaşırıp kalmıştı; amiral dedi ki:

"Gözyaşlarınız yeminimi tutmama kesinlikle izin vermeyecek; güzel Ana Félix, Tanrı size ne kadar ömür verdiyse, o kadar yaşayın; haris ve küstah kimseler de işledikleri suçun cezasını çeksinler."

Bu sözleri söyleyip iki askerini öldürmüş olan iki Türk'ün derhal serenden aşağı sallandırılmalarını emretti; ama genel vali, adamların yaptığının, küstahlıktan çok delilik olduğunu söyleyerek onları asmamasını hararetle rica etti. Amiral de genel valinin ricasını yerine getirdi; zaten intikam denen şey, soğukkanlılıkla alınmaz. Sonra, Don Gaspar Gregorio'yu, içinde bulunduğu tehlikeden kurtarmak için bir çare dü-

şünmeye başladılar; Ricote bu iş için iki bin duka altını bedelinde inci ve mücevher vermeyi teklif etti. Çeşitli yollar tartışıldı; sonunda sözü edilen İspanyol dönmenin şu teklifi kabul edildi: Hıristiyan kürekçilerin çektiği altı çift kürekli bir tekneyle Cezayir'e dönecekti; çünkü nerede, nasıl ve ne zaman karaya çıkabileceğini ve Don Gaspar'ın kaldığı evi o biliyordu. Amiral ve genel vali, dönmeye ve kürek çekecek olan Hıristiyanlar'a güvenmek konusunda tereddüt ettiler; ama Ana Félix dönmeye kefil oldu; babası Ricote de, Hıristiyanlar kaybolursa fidyelerini ödeyeceğini söyledi.

Böylece bir anlaşmaya varıldıktan sonra genel vali kadırgadan ayrıldı; Don Antonio Moreno da, *Morisca*'yı ve babasını, genel valinin talimatıyla, evinde misafir etmek üzere yanında götürdü. Genel vali, gereğince ağırlanabilmeleri için kendisi de bütün imkânlarını sunacağını belirtmişti; çünkü Ana Félix'in güzelliği, kalbini şefkat ve merhametle doldurmuştu.

ALTMIŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

O güne kadar başından geçen serüvenler arasında, Don Quijote'yi en çok üzen serüvene dair

Hikâyede anlatıldığına göre, Don Antonio Moreno'nun karısı, Ana Félix'in evlerine gelmesinden büyük bir mutluluk duydu. Hem güzelliğine, hem de zekâsına hayran olarak onu büyük bir zevkle ağırladı; gerçekten de genç kız inanılmayacak derecede güzel ve zekîydi; bütün şehir ahalisi, çan sesine koşar gibi kızı görmeye geliyordu.

Don Quijote, Don Antonio'ya, Don Gregorio'nun kurtarılması konusunda doğru karar verilmediğini söyledi; çünkü fazlasıyla tehlikeli bir tasarıydı; oysa zırhları ve atıyla birlikte Berberistan'a kendisini gönderseler daha iyi olurdu; o, tıpkı Don Gaiferos'un eşi Melisendra'yı kurtardığı gibi, dünyanın bütün Magripliler'ine aldırmadan delikanlıyı kurtarırdı.

Sancho bunu duyunca, "Zat-ı âliniz dikkat ederseniz," dedi, "Señor Don Gaiferos eşini karadan gidip kaçırmış, yine karadan Fransa'ya götürmüştü; ama bu durumda Don Gregorio'yu kaçırabilsek bile, İspanya'ya getiremeyiz, çünkü arada deniz var."

"Ölümden başka her şeye çare bulunur," diye cevap verdi Don Qu-

ijote. "Kıyıda bir tekne olsun yeter; bütün dünya engellemeye kalksa, yine bineriz."

"Zat-ı âliniz çok güzel, çok kolay anlatıyorsunuz," dedi Sancho; "ama söylemek başka, yapmak başka; ben dönmeden yanayım; bana çok şerefli, iyi kalpli bir adam gibi geldi."

Don Antonio, dönme meseleyi başarıyla halledemediği takdirde, büyük Don Quijote'nin Berberistan'a geçmesi yoluna başvurulabileceğini söyledi.

İki gün sonra, dönme, altı çift kürekli hafif bir gemiyle ve güçlü kuvvetli kürekçilerle yola çıktı. Ondan iki gün sonra da, kadırgalar Doğu Akdeniz'e doğru yelken açtı; gitmeden önce amiral, Don Gregorio'nun kurtarılması ve Ana Félix'in durumu ile ilgili gelişmeleri kendisine haber vermesini genel validen rica etti; genel vali, ricasını yerine getireceğine söz verdi.

Don Quijote bir sabah, sahilde bir gezinti yapmaya çıktı; bütün zırhları üzerindeydi; çünkü sık sık belirttiği gibi, o, zırhıyla süslenir, savaşarak dinlenir, bir an bile zırhlarını üstünden çıkarmazdı. Karşıdan, aynı şekilde tepeden tırnağa zırhlanmış, kalkanında ışıl ışıl bir ay resmi olan bir şövalyenin, kendisine doğru geldiğini gördü. Şövalye sesini duyurabileceği kadar yaklaştığında, yüksek sesle, Don Quijote'ye hitap ederek, dedi ki:

"Ey muhteşem şövalye, övgülere sığmayan La Mancha'lı Don Quijote, ben Beyaz Ay Şövalyesi'yim; beni görülmedik kahramanlıklarımdan hatırlayabilirsin. Seninle çarpışmaya ve bileğinin gücünü sınamaya geldim; sebebi de, her kim olursa olsun, benim sevgilimin, senin Dulcinea del Toboso'ndan kıyaslanamayacak kadar güzel olduğunu sana kabul ve itiraf ettirmek. Bu gerçeği açık açık itiraf edersen, sen ölümden kurtulur, beni de, seni öldürme zahmetinden kurtarırsın. Çarpışmaya karar verir ve yenilirsen, senden bir tek şey isteyeceğim: Zırhlarını çıkaracak, serüven peşinde koşmaktan vazgeçerek, bir yıllık bir süre için köyüne çekilecek, orada elini kılıcına sürmeden, barış ve huzur, hayırlı bir sükûnet içinde yaşayacaksın; çünkü mülkünün artması, ruhunun kurtuluşu için bu gerekiyor. Eğer yenilen ben olursam, başım senin insafına kalacak, zırhlarım ve atım ganimetin, kahramanlıklarımın şöhreti senin olacak. İki şıktan hangisini tercih edeceğini düşün ve hemen cevabını bildir; çünkü bu işi halletmek için bugünden başka zamanım yok."

Don Quijote hem Beyaz Ay Şövalyesi'nin kurumuna, hem de düellonun sebebine şaşırmıştı; ağır ve haşin bir edayla cevap verdi:

"Ey, kahramanlıkları şu ana kadar kulağıma gelmemiş olan Beyaz Ay Şövalyesi, soylu Dulcinea'yı hiç görmemiş olduğunuza yemin edebilirim; çünkü eğer görmüş olsaydınız, biliyorum ki böyle bir işe girişmekten kaçınırdınız; zira onu görmekle, güzelliğiyle kıyaslanabilecek bir güzellik olmadığını, olamayacağını kavramış olurdunuz. Bu sebeple, size yalan söylediğinizi değil, yanıldığınızı ifade ederek, saydığınız şartlarla düello yapmayı kabul ediyorum; hem de belirlemiş olduğunuz günü geçmesin diye derhal. Sadece sizin kahramanlıklarınızın şöhretinin bana geçmesi şartını kabul etmiyorum; çünkü ne gibi kahramanlıklar olduklarını bilmiyorum; bana kendi kahramanlıklarım, nasıl olurlarsa olsunlar, yetiyor. Buyrun çarpışmak için istediğiniz tarafı seçin; ben de aynı şeyi yapacağım; Tanrı'nın verdiğini Aziz Petrus kutsasın."

Beyaz Ay Şövalyesi şehirden görülmüştü; La Mancha'lı Don Quijote'yle konuşmakta olduğu genel valiye haber verildi. Bunun Don Antonio Moreno veya şehrin diğer soylularından biri tarafından uydurulmuş yeni bir serüven olacağını düşünen genel vali, derhal Don Antonio ve refakatindeki birçok soyluyla birlikte, sahile gitti. Tam o sırada, Don Quijote gerekli mesafeyi almak üzere Rocinante'nin dizginini çekiyordu.

Genel vali, iki şövalyenin düello yapmak üzere döndüklerini görünce ortalarına girdi ve bu anî çarpışmanın sebebini sordu. Beyaz Ay Şövalyesi, güzellik iddiası olduğunu söyledi ve Don Quijote'ye söylediklerini kısaca tekrarlayıp iki tarafın ileri sürdüğü düello şartlarının kabul edildiğini belirtti. Genel vali Don Antonio'nun yanına gitti ve usulca bu Beyaz Ay Şövalyesi'ni tanıyıp tanımadığını, bunun Don Quijote'ye oynanan bir oyun olup olmadığını sordu. Don Antonio şövalyeyi tanımadığını, düellonun şaka mı, gerçek mi olduğunu da bilmediğini söyledi. Bu cevabı alınca, genel vali, düellonun yapılmasına izin verip vermemek konusunda bir tereddüt geçirdi; fakat şaka olmamasına ihtimal vermeyerek aradan çekildi ve dedi ki:

"Saygıdeğer şövalyeler, bu durumda ya itiraf etmek, ya da ölmekten başka çare yoksa, Señor Don Quijote Nuh deyip peygamber demiyor, zat-ı âliniz Beyaz Ay Şövalyesi de peygamber deyip Nuh demiyorsa, Tanrı yardımcınız olsun, çarpışın."

Beyaz Ay Şövalyesi, kibar ve güzel bir ifadeyle, genel valinin verdiği izne teşekkür etti; Don Quijote de aynı şeyi yaptı ve sonra, bahtına çıkan bütün çarpışmalara başlarken âdeti olduğu üzre, bütün kalbiyle kendini Tanrı'ya ve Dulcinea'sına teslim ederek biraz daha

mesafe almak üzere döndü; çünkü rakibinin öyle yaptığını görmüştü. Sonra, düelloya başlama işaretini verecek bir trompet veya başka bir askerî çalgı sesi olmadan, her ikisi de aynı anda atlarının dizginlerini çekip döndüler. Beyaz Ay Şövalyesi'nin atı daha hızlı koştuğundan, yolun üçte ikisini geçtiğinde Don Quijote'yle karşılaştı ve öyle bir kuvvetle çarptı ki, mızrağını değdirmeden –mızrağı kasten havaya kaldırmış gibiydi– Rocinante'yi ve Don Quijote'yi yere devirdi. Derhal Don Quijote'nin başına gitti ve mızrağını miğferine dayayıp dedi ki:

"Mağlûpsunuz şövalye; hattâ düellonun şartlarına göre itirafta bulunmazsanız, ölü sayılırsınız."

Don Quijote perişan, sersemlemiş bir halde, siperliğini kaldırmadan, mezarın içinden konuşurmuş gibi, kısık, boğuk bir sesle dedi ki:

"Dulcinea del Toboso dünyanın en güzel kadınıdır; ben de yeryüzünün en bahtsız şövalyesiyim; zayıflığım yüzünden bu gerçeği saptırmam doğru olmaz. Ey şövalye, mızrağını sapla ve canımı al; nasılsa şerefimi elimden aldın."

"Kesinlikle böyle bir şey yapmayacağım," dedi Beyaz Ay Şövalyesi; "Señora Dulcinea del Toboso'nun güzelliğinin şöhreti, zedelenmeden devam etsin; ben bu çarpışmaya başlamadan önce anlaştığımız şekilde, büyük Don Quijote'nin bir yıl boyunca veya benim emrime kadar köyünde kalmasıyla yetinirim."

Genel vali, Don Antonio ve hazır bulunan birçok kişi, bütün bunları duydular; Don Quijote'nin, Dulcinea'nın aleyhinde olmadıktan sonra, istenen diğer her şartı, mert, doğru sözlü bir şövalye olarak yerine getirmeye söz verdiğini de duydular.

Bunun üzerine, Beyaz Ay Şövalyesi atının dizginini çekip döndü; başıyla genel valiyi selâmladı ve dörtnala şehre yöneldi.

Genel vali, Don Antonio'ya şövalyenin peşinden gitmesini ve ne yapıp edip kim olduğunu öğrenmesini buyurdu. Don Quijote'yi yerden kaldırdılar; yüzünü açtılar ve benzi solmuş, ter içinde buldular. Rocinante öyle kötü düşmüştü ki, bir süre kıpırdayamadı. Sancho kahroluyor, üzülüyor, ne diyeceğini, ne yapacağını bilemiyordu; bütün bunlar rüyaymış, büyüymüş gibi geliyordu ona. Efendisini mağlûp, bir yıl boyunca eline silâh alması yasaklanmış halde görmekteydi; hayalinde, kahramanlıklarının şanının ışığı kararıyor, yeni vaatlerin umutları, dumanın rüzgârda dağıldığı gibi yok olup gidiyordu. Rocinante sakat kalır mı, efendisinin bir tarafı yerinden oynamış mıdır diye korkuyordu; tabii çılgınlığı yerinden oynasa iyi olurdu. Sonunda, genel valinin

getirttiği bir sedyeyle kendisini şehre götürdüler; genel vali de şehre döndü; Don Quijote'yi böyle perişan eden Beyaz Ay Şövalyesi'nin kim olduğunu merak ediyordu.

ALTMIŞ BEŞİNCİ BÖLÜM

Beyaz Ay Şövalyesi'nin kim olduğuna, Don Gregorio'nun özgürlüğüne kavuşmasına ve başka olaylara dair

Don Antonio Moreno, Beyaz Ay Şövalyesi'ni takip etti; çok sayıda oğlan çocuğu da takip etti, hattâ kovaladı ve sonunda, şehrin içinde bir handa kıstırdılar. Don Antonio da kim olduğunu öğrenmek için hana girdi; bir hizmetkâr şövalyeyi karşılamak ve zırhlarını çıkarmak üzere geldi; şövalye alt katta bir odaya girdi; Don Antonio da peşinden; kim olduğunu öğrenmek için sabırsızlanıyordu. Beyaz Ay Şövalyesi, asilzadenin peşini bırakmadığını görünce dedi ki:

"Gelişinizin sebebini gayet iyi biliyorum efendim; kim olduğumu öğrenmeye geldiniz; söylememem için bir neden olmadığına göre, hizmetkârım zırhlarımı çıkarırken, ben de gerçekleri bir nebze olsun saptırmadan meseleyi size anlatacağım. Beyefendi, benim adım, Sansón Carrasco'dur; bakalorya sahibiyim; La Mancha'lı Don Quijote'yle aynı köydenim. Deliliği ve şuursuzluğu yüzünden, kendisini tanıyan herkes ona acıyor; en çok acıyanlardan biri de benim. Ancak dinlenerek, köyünde, evinde oturarak iyileşebileceğini düşündüğüm için de, onu evinde oturmaya mecbur etmek için bir plan yaptım. Üç ay kadar önce, gezgin şövalye kılığında, kendime Aynalar Şövalyesi adını vererek yoluna çıktım; niyetim, kendisiyle düello yapıp yaralamadan yenmek, mağlûp olanın, galip gelenin insafına kalmasını da düellonun şartı olarak belirlemekti. Düelloyu kazanacağımdan şüphem yoktu; kendisini yenince isteyeceğim şey de, köyüne dönmesi ve bir yıl boyunca oradan ayrılmamasıydı; bu süre içinde tedavisi mümkün olabilirdi. Ne var ki kader başka türlü emretti; o beni yenerek yere devirdi; amacıma ulaşamadım. O yoluna devam etti; bense mağlûp, mahçup ve tehlikeli olan düşüşümden dolayı perişan bir vaziyette döndüm; buna rağmen, bugün görülmüş olduğu gibi, kendisini tekrar bulup yenmekten vazgeçmedim. Kendisi gezgin şövalyeliğin kurallarına titizlikle uyduğundan, hiç şüphesiz şartıma uyacak, sözünü tutacaktır. İşte mesele bundan ibaret efendim; başka da söyleyeceğim bir şey yok.

Size yalvarırım beni ele vermeyin, kim olduğumu Don Quijote'ye söylemeyin ki, benim bu hayırlı tasarım başarılı olsun, hemşerimiz şövalyelik saçmalıklarına kapılmadığı sürece gayet düzgün olan şuuruna kavuşsun."

"Ah beyefendi," dedi Don Antonio, "dünyadaki en hoş deliyi uslandırmak istemekle bütün dünyaya vermiş olduğunuz zarar yüzünden Tanrı sizi affetsin! Don Quijote'nin uslanmasının faydası, asla çılgınlıklarının verdiği zevk kadar büyük olamaz; bunu anlamıyor musunuz beyefendi? Ama bence sayın bakalorya sahibi ne kadar uğraşırsa uğraşsın, böyle zırdeli bir adamı uslandırmayı beceremeyecek; zalimlik olmasa, Don Quijote keşke hiç iyileşmese derdim; çünkü iyileşmesi, yalnız onun değil, silâhtarı Sancho Panza'nın da komikliğinden mahrum kalmamız anlamına geliyor; oysa her ikisinin de gülünçlüğü, hüznün kendisini neşelendirmeye yeter. Bütün bunlara rağmen susup kendisine bir şey söylemeyeceğim; bakalım Señor Carrasco'nun çabalarının boşa gideceğinden şüphelenmekte haklı çıkacak mıyım."

Carrasco meselenin olumlu bir gelişme içinde olduğunu, başarıyla sonuçlanacağını umduğunu söyledi. Onun talimatından çıkmayacağını belirten Don Antonio'yla vedalaştıktan sonra zırhlarını bir katıra bağlattı ve hiç vakit kaybetmeden, düelloda bindiği atın üzerinde, aynı gün şehirden ayrılıp memleketine döndü; başından, bu gerçek öyküde anlatılması gereken hiçbir olay geçmedi.

Don Antonio genel valiye Carrasco'nun bütün anlattıklarını aktardı; genel vali buna pek memnun olmadı; çünkü Don Quijote'nin kapanmasıyla, çılgınlıklarından haberdar olan herkes eğlenceden mahrum kalacaktı.

Don Quijote altı gün boyunca yataktan çıkmadı; kederli, düşünceli ve keyifsizdi; bahtsız mağlûbiyetini kafasında evirip çeviriyordu. Sancho kendisini teselli ediyordu; ona söylediği sözlerden bazıları şunlardı:

"Canım efendim, başınızı dik tutun, neşelenmeye çalışın biraz; yere devrildiğinizde bir kaburganızı kırmadığınız için Tanrı'ya şükredin. Biliyorsunuz her yokuşun bir inişi vardır; her zaman gemicinin istediği rüzgâr esmez; dağ başına kış gelir, insanın başına iş gelir; gelin biz kış gelmeden evlerimize dönelim, bilmediğimiz diyarlarda dolaşıp serüven aramaktan vazgeçelim. Ayrıca düşünecek olursanız, zat-ı âliniz daha perişan olmakla birlikte, bu işten asıl zararlı çıkan benim. Ben valilikten ayrılırken bir daha vali olmamaya karar verdim, ama kont olmamaya karar vermedim. Zat-ı âliniz şövalyelik mesleğini bırakınca

kral olamayacağınızdan, ben de asla kont olamayacağım; yani bütün umutlarım buhar olup uçtu."

"Sus Sancho, şunu bil ki, benim kapanmam, çekilmem bir yılı geçmeyecek; sonra tekrar şerefli mesleğime döneceğim; fethedecek krallık, sana verecek kontluk sıkıntısı çekecek değilim herhalde."

"Tanrı söylediklerinizi duysun," dedi Sancho; "şeytan sağır olsun. Hep söylerler, umut fakirin ekmeğidir."

Onlar böyle konuşurlarken, Don Antonio büyük bir sevinç içinde odaya girdi ve dedi ki:

"Müjde, Señor Don Quijote! Don Gregorio'yla onu almaya giden dönme, sahile vardılar! Sahile vardılar da ne demek, şu anda genel valinin evindeler! Birazdan buraya gelecekler!"

Don Quijote de çok sevindi ve dedi ki:

"Doğrusu neredeyse, keşke sonuç böyle olmasaydı da ben Berberistan'a gitmek zorunda kalsaydım, bileğimin gücünü gösterip yalnız Don Gregorio'yu değil, Berberistan'da ne kadar esir Hıristiyan varsa, hepsini kurtarsaydım diyeceğim. Ama ben ne diyorum? Ben mağlûp olmadım mı? Ben devrilmedim mi? Benim bir yıl boyunca elime silâh almam yasaklanmadı mı? Öyleyse ne sözü veriyorum? Neyle övünüyorum? Benim elime kılıç değil, öreke yakışır."

"Bırakın bunları efendim," dedi Sancho. "Tavuğun dilinin altında kurbağacık olsa da öldürülmez; bugün sana ise yarın bana; bu kavga, dövüş işlerinde uzun uzun düşünmeye gelmez; bugün düşen yarın kalkabilir; eğer yatakta kalmak, yani yeni çarpışmalar için güç toplamayıp kendini bırakmak istemiyorsa tabii. Haydi şimdi Don Gregorio'yu karşılamak için kalkın efendim; koşuşturmalar duyuyorum ben, herhalde gelmiş olmalı."

Gerçekten de öyleydi; Don Gregorio'yla dönme, genel valiye gidiş ve dönüş yolculukları hakkında bilgi verdikten sonra, Don Gregorio Ana Félix'i görmek istediğinden, dönmeyle birlikte Don Antonio'nun evine gelmişti. Don Gregorio'yu Cezayir'den kaçırdıklarında üstünde kadın kıyafeti vardı; ama teknede kendisiyle birlikte kaçan bir esirin giysilerini alıp giymişti. Zaten hangi kıyafetle gelse, özenilecek, hizmet edilecek, saygı gösterilecek bir kişi olduğunu belli ederdi; çünkü olağanüstü yakışıklıydı; yaşı ise, görünüşe bakılırsa, on yedi veya on sekizdi. Ricote'yle kızı, kendisini karşılamaya çıktılar; baba gözlerinde yaşlarla, kız yüzü kızararak. Birbirlerine sarılmadılar; çünkü aşk çok güçlü olunca fazla serbestiyet olmaz. Don Gregorio'yla Ana Félix'in güzellikleri

bir araya gelince, hazır bulunan herkes âdeta büyülendi. İki âşığın adına sessizlik konuştu; sevinçli ve namuslu düşüncelerini ifade eden dil ise, gözleri oldu.

Dönme, Don Gregorio'yu nasıl kaçırdığını anlattı; Don Gregorio da evlerinde kaldığı kadınların yanında geçirdiği tehlikeleri, sıkıntıları anlattı; sözü uzatmadan, özlü bir ifadeyle konuşarak, zekâsının yaşından önde gittiğini gösterdi. Daha sonra, Ricote, hem dönmeye, hem de kürekçilerine, yaptıklarının karşılığını cömertçe ödedi. Dönme Kilise tarafından bağışlanıp cemaate kabul edildi ve kefaret ödeyerek günahlarından arındı.

İki gün sonra, genel valiyle Don Antonio, Ana Félix'le babasının İspanya'da kalabilmeleri için ne yapılabileceğini konuştular; böylesine Hıristiyan bir kızla, bu kadar iyi niyetli görünen bir babanın İspanya'da kalmalarında hiçbir mahzur görmüyorlardı. Don Antonio saraya gidip bu işi görüşmeye gönüllü oldu; zaten başka işleri için de gitmek zorundaydı. Hallolması çok güç olan birçok işin, sarayda hatır ve armağanlarla bitirildiğini söyledi.

Bu konuşmada hazır bulunan Ricote, "Hatır ve armağanlardan bir sonuç beklemek anlamsız," dedi; "çünkü Majestelerinin, bizim sürülmemizle görevlendirdiği Salazar Kontu büyük Don Bernardino de Velasco'yu yakarışlar, vaatler, armağanlar, acındırmalar etkilemez. Kendisinin adaleti merhametle uyguladığı doğrudur, fakat bizim ırkımızın bir vücut olarak hastalığa yakalanmış ve çürümüş olduğunu gördüğünden, tedavi için, merhemlerle yatıştırmak değil, dağlamak yoluna gitti. Bu şekilde, ileri görüşlülükle, bilgelikle, titizlikle ve aldığı önlemlerle, bu muazzam görevin ağırlığını güçlü omuzlarında taşıdı; bizim bütün çabalarımız, stratejilerimiz, yalvarmalarımız ve hilelerimiz, onun sürekli açık olan Argos gözlerini kamaştırmaya yetmedi; ırkımızın gizli bir kök olarak varlığını sürdürüp zamanla yeşermesini, kalabalık sayımızın yarattığı korkulardan arıtılmış, temizlenmiş olan İspanya'da zehirli meyveler vermesini önlemek için, bir tekimizin bile gözden kaçmasına izin vermedi. Büyük Üçüncü Felipe kahramanca bir karar verdi ve Don Bernardino de Velasco'yu görevlendirmekle olağanüstü bir bilgelik gösterdi!"

"Ne olursa olsun, ben oraya gittiğimde mümkün olan her yolu deneyeceğim; gerisi Tanrı'nın arzusuna bağlı," dedi Don Antonio. "Don Gregorio da benimle gelir, herhalde üzüntüden kahrolan ailesini meraktan kurtarır; Ana Félix benim evimde, karımın yanında veya bir manastırda kalır. Benim çabalarımın sonucu belli oluncaya kadar, sayın

genel valinin sevgili Ricote'yi memnuniyetle evinde ağırlayacağından da şüphem yok."

Genel vali bu önerilerin hepsini onayladı; Don Gregorio ise, olanları öğrendiğinde, Doña Ana Félix'ten katiyen ayrılamayacağını, ayrılmak istemediğini söyledi; ama sonra, ailesini görüp tekrar dönmek, onu da almak niyetiyle, kabul etti. Ana Félix, Don Antonio'nun karısının yanında, Ricote de genel valinin evinde kaldı.

Don Antonio yola çıktı; iki gün sonra da Don Quijote'yle Sancho'nun gitme vakti geldi; Don Quijote'nin düşüşü, daha önce yola çıkmasına imkân vermemişti. Don Gregorio gözyaşları, iç çekişler, baygınlıklar ve hıçkırıklar arasında Ana Félix'ten ayrıldı. Ricote Don Gregorio'ya bin altın vermeyi teklif etti; ama o hiçbirini almayıp sadece Don Antonio'dan sarayda geri vereceği sözüyle ödünç aldığı beş altınla yola çıktı. İkisi bu şekilde yola koyuldular; Don Quijote'yle Sancho da, dediğim gibi daha sonra ayrıldılar: Don Quijote zırhsız ve yol kıyafetiyle, Sancho ise, karakaçana zırhlar yüklendiğinden yaya olarak.

ALTMIŞ ALTINCI BÖLÜM

Okuyanın göreceği, dinleyenin duyacağı şeylere dair

Barselona'dan çıkarlarken, Don Quijote düştüğü yere dönüp baktı ve dedi ki:

"İşte burası, benim için Truva oldu! Burada korkaklığım değil, bahtsızlığım, şanımı şöhretimi alıp götürdü; burada kader beni çarkında döndürdü; kahramanlıklarım burada gölgelendi; talihim burada bir daha kalkmamak üzere yere serildi!"

Sancho bu sözleri duyunca dedi ki:

"Canım efendim, cesur bir yüreğe, iyi günde sevinmek kadar kötü günde acılara katlanmak yakışır; bunu kendimden de biliyorum: Valiyken seviniyordum, ama şimdi de yaya bir silâhtarım diye üzülmüyorum; çünkü derler ki Kader aklına eseni yapan, ayyaş bir kadınmış, en önemlisi de körmüş; o yüzden yaptığını görmez, kimi çökerttiğini, kimi yükselttiğini bilmezmiş."

"Pek filozofsun Sancho," diye cevap verdi Don Quijote. "Çok akıllıca konuşuyorsun; bunları kimden öğreniyorsun bilmem. Bildiğim şu ki, bu dünyada kader diye bir şey yoktur; iyi, kötü, hiçbir olay tesadüfî

değildir; her şey Tanrı'nın emriyle olup biter. İşte bu yüzden, herkes kendi kaderini kendi çizer derler. Ben de kendi kaderimi çizdim; ama gerekli ihtiyatlılığı gösteremediğim için, kendimi beğenmişliğimin kurbanı oldum; Beyaz Ay Şövalyesi'nin güçlü, iri atı karşısında sıska Rocinante'nin direnemeyeceğini düşünmeliydim. Her şeye rağmen cesaretimi kaybetmedim, elimden geleni yaptım, yere yıkıldım; şerefimi kaybettim ama sözümü tutmamak gibi bir şerefsizlik yapmam, yapamam. Cüretkâr ve yiğit bir gezgin şövalyeyken, bileğimin gücünü yaptıklarımla kanıtlıyordum; şimdi ise, sıradan bir silâhtar olarak, söylediklerimi, verdiğim sözü tutarak kanıtlayacağım. Yürü, arkadaşım Sancho, gidip köyümüzde bir yıllık yasağımızı dolduralım; bu yasak süresince, asla aklımdan çıkmayan silâhşörlük mesleğine dönmek için gerekli gücü ve cesareti toplayalım."

"Efendim," dedi Sancho, "yürümek pek zevkli bir iş olmadığından, bütün gün yol almak gelmiyor içimden. Şu zırhları darağacına asılan adamlar gibi bir ağaca asalım; ben karakaçanın sırtına binip ayaklarım yerden kesilince, zat-ı âlinizin istediği kadar yol alırız; ama yürüyeceğimi, hem de saatlerce yürüyeceğimi düşünmek, saçma olur."

"Güzel konuştun Sancho," diye cevap verdi Don Quijote. "Zırhlarım bir âbide gibi asılsın, altına veya etrafına da, ağaç kabukları üzerine Roland'ın zırhlarından oluşan zafer âbidesindeki şu sözleri kazıyalım:

> Hiç kimse Roland'la rekabet edemeyen,
> kımıldatamaz bunları yerinden."

"Bence çok isabetli olur," diye cevap verdi Sancho. "Rocinante'ye de yolda ihtiyacımız olmasaydı, onu da asardık, iyi olurdu."

"Hayır, ne onun, ne de zırhların asılmasını istemem," dedi Don Quijote; "bir sürçen atın başı kesilmez."

"Çok doğru söylediniz efendim," dedi Sancho. "Büyüklerimiz ne demiş: Eşeğin suçu semere yüklenmez. Bu olayda suç zat-ı âlinizde olduğuna göre, kendinizi cezalandırın; öfkenizi parçalanmış, kanlı zırhlardan, Rocinante'nin uysallığından, insafsızca yürüterek benim zavallı ayaklarımdan çıkarmayın."

Bu konuşmalarla o günü, hattâ ondan sonraki dört günü geçirdiler; yollarına devam etmelerini engelleyecek bir şey olmadı. Beşinci gün, bir köyün girişinde, o gün bayram olduğu için çok sayıda insanın bir hanın kapısında eğlendiklerini gördüler. Don Quijote yanlarına yaklaştığında, çiftçinin biri yüksek sesle dedi ki:

"Şu gelen beyefendiler bizleri tanımadığına göre, bir tanesi tutuşulan bahiste hakemlik edip ne yapılacağını bize söylesin."

"Tabii," diye cevap verdi Don Quijote, "meseleyi anlayabilirsem, kesinlikle taraf tutmadan hakemlik ederim."

"Mesele şu beyefendi," dedi çiftçi: "Bizim köyden çok şişman, beş kile ağırlığında bir adam, iki buçuk kile ağırlığındaki bir komşusuna, yarış yapmayı teklif etti. Eşit ağırlıklarla yüz adım koşmaları şartı kondu; şişman adama ağırlıkların nasıl eşitleneceği sorulduğunda, iki buçuk kilelik adamın, sırtına iki buçuk kile ağırlığında demir bağlayıp öyle koşması gerektiğini, böylece zayıfla şişmanın ağırlıklarının eşitleneceğini söyledi."

"Olmaz," diye atıldı Sancho, Don Quijote bir cevap veremeden. "Ben, herkesin bildiği gibi daha birkaç gün öncesine kadar vali ve hâkim olduğum için, böyle tartışmalı durumlarda, her türlü anlaşmazlıkta karar vermek bana düşer."

"Sen cevap ver, dostum Sancho, ben daha memnun olurum," dedi Don Quijote. "Benim kafam öyle karışık, öyle dağınık ki, bir kediyi beslemeye tâkatım yok."

Don Quijote'nin müsaadesi üzerine Sancho, çevresine toplanmış, ağızları açık, hükmünü beklemekte olan köylü kalabalığına dedi ki:

"Kardeşlerim, şişman adamın istediği şeyin iler tutar yanı yok; üstelik adalete de sığmaz. Bir düelloda, düelloya davet edilen tarafın silâhları seçmeye hakkı varsa, öteki taraf, rakibinin galip gelmesini engelleyecek silâhlar seçmemelidir. Bu yüzden bence yarışı teklif eden şişmanın, vücudunun istediği yerinden, ne şekilde isterse, iki buçuk kile ağırlığında eti kırpması, ayıklaması, kazıması, temizlemesi, sökmesi, atması gerekir. Böylece, ağırlığı iki buçuk kileye iner, rakibinin ağırlığıyla eşitlenir, denkleşir; o zaman eşit şartlarda yarışabilirler."

"Yemin ederim," dedi Sancho'nun verdiği hükmü duyan bir köylü, "beyefendi ermiş gibi konuştu, piskopos gibi hüküm verdi! Ama eminim bizim şişko etinden değil iki buçuk kile, bir dirhem bile atmak istemeyecektir."

"En iyisi yarışmasınlar," dedi bir başkası. "O zaman ne zayıf, yük altında ezilir, ne de şişmanın etleri dökülür. Bahsin yarısını şaraba yatıralım, bu beyefendileri en iyi şarabın olduğu meyhaneye götürelim; günahı benim boynuma."

"Beyler," dedi Don Quijote, "teşekkür ederim, ama ben bir dakika bile oyalanamam; tasalarım ve dertlerim yüzünden kabalık edip hızla yola devam etmem gerekiyor."

Bunun üzerine Rocinante'yi mahmuzlayıp ilerledi; adamların hepsi, Don Quijote'nin tuhaf görünüşüne ve hizmetkârı diye düşündükleri Sancho'nun zekâsına şaşırıp kaldılar. Köylülerden biri dedi ki:

"Hizmetkâr bu kadar akıllıysa, efendisi kimbilir nasıldır! Bahse girerim, Salamanca'ya tahsile gitseler, göz açıp kapayıncaya kadar saray yargıcı olurlar. Bütün iş tahsil, yine tahsil, lütuf ve talih; gerisi hava cıva. İnsan hiç beklemediği anda, kendini elinde bir asâyla veya başında piskopos külâhıyla buluverir."

Efendiyle hizmetkârı, o geceyi kırın ortasında, yıldızların altında geçirdiler; ertesi gün yola devam ederlerken, kendilerine doğru bir adamın yürüyerek geldiğini gördüler; boynunda heybesi, elinde mızrağı veya kargısıyla, tam bir yaya ulaktı. Don Quijote'ye yaklaştığında adımlarını hızlandırdı, koşar adım gelip sağ bacağına sarıldı –daha yükseğe yetişemiyordu– ve büyük bir sevinçle dedi ki:

"Ah, La Mancha'lı Señor Don Quijote! Efendim dük, zat-ı âlinizin şatosuna döndüğünüzü öğrendiğinde sevincinden kabına sığamayacak; kendisi efendim düşesle birlikte hâlâ şatodalar."

"Sizi tanımıyorum arkadaşım," diye cevap verdi Don Quijote. "Siz söylemezseniz, kim olduğunuzu bilemeyeceğim."

"Señor Don Quijote," diye cevap verdi ulak, "ben Tosilos'um, efendim dükün uşağı; hani Doña Rodríguez'in kızıyla evlenmek konusunda zat-ı âlinizle dövüşmek istememiştim."

"Yüce Tanrım!" dedi Don Quijote. "Büyücü düşmanlarımın, o çarpışmayla kazanacağım şanı lekelemek için dediğiniz uşağa dönüştürdükleri delikanlı siz misiniz gerçekten?"

"Susun, sevgili efendim," dedi ulak; "o olayda büyü de yoktu, kimsenin yüzü de değişmedi. Ben düello meydanına uşak Tosilos olarak girdim, uşak Tosilos olarak da çıktım. Ben kızı beğendiğimden, dövüşmeden evlenmeyi düşünmüştüm; ama düşündüğüm gibi olmadı. Zat-ı âliniz şatomuzdan ayrılır ayrılmaz, efendim dük, düellodan önce bana verdiği talimata uymadım diye, bana yüz değnek vurdurttu. Sonuçta kız rahibe oldu; Doña Rodríguez Kastilya'ya döndü; ben de şimdi Barselona'ya, efendimden genel valiye mektup götürmeye gidiyorum. Zat-ı âliniz, sıcak ama, bir yudum şarap içmek isterseniz, yanımda en iyi şaraptan bir matara dolusu var; ayrıca birkaç dilim Tronchon peyniri de var, eğer susamadıysanız, susatır."

"Ben varım," dedi Sancho; "neyim varsa ortaya koyuyorum; sevgili Tosilos döksün şarabı, Hindistan'ın bütün büyücülerine inat."

"Sen sahiden de dünyanın en obur ve en cahil adamısın Sancho,"

dedi Don Quijote. "Bu ulağın büyülü, bu Tosilos'un sahte olduğunu hâlâ anlayamadın. Sen onunla karnını doyur; ben ağır ağır önden gidip senin yetişmeni bekleyeceğim."

Uşak gülüp matarasını, heybesinden ufak bir ekmekle peynir dilimlerini çıkardı ve Sancho'yla ikisi, yeşil çimenlerin üstüne oturup dostça heybede ne var ne yoksa hepsini öyle bir iştahla bitirdiler ki, sırf peynir kokuyor diye mektupların zarfını bile yaladılar. Tosilos Sancho'ya dedi ki:

"Sancho, arkadaşım, bu senin efendin şüphesiz deli olsa gerek."

"Nasıl gerek?" dedi Sancho. "Gerektiği kadar, hattâ gereğinden fazla deli zaten. Ben açıkça görüyorum, kendisine de açık açık söylüyorum; ama ne faydası var? Hele şimdi Beyaz Ay Şövalyesi'ne yenildi diye iyice delirdi."

Tosilos olayı anlatsın diye yalvardı; ama Sancho efendisini beklettmenin ayıp olacağını, bir gün tekrar karşılaşırlarsa anlatacağını söyledi. Ceketindeki, sakalındaki kırıntıları silkeledikten sonra ayağa kalkıp karakaçanı önüne kattı ve Tosilos'la vedalaşıp onu bir ağaç gölgesinde bekleyen efendisine yetişti.

ALTMIŞ YEDİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin çoban olup bir yıllık yasağı bitinceye kadar kırda yaşamaya karar verişine ve gerçekten hoş başka olaylara dair

Don Quijote'nin düşmeden önce zaten kafasını kurcalamakta olan düşünceler, düştükten sonra zihnini iyice kemirmeye başladılar. Dediğim gibi bir ağacın altında beklemekteydi; o sırada düşünceler, bala üşüşen sinekler gibi kafasına doluyor, zihnini didikliyorlardı. Bazıları Dulcinea'nın büyüsünün çözülmesiyle ilgiliydi; bazılarıysa mecburî emekliliğinde süreceği hayatla. Sancho geldi ve uşak Tosilos'un cömertliğini efendisine övdü.

"Hâlâ onun gerçek bir uşak olduğuna nasıl inanırsın Sancho?" dedi Don Quijote. "Sen galiba Dulcinea'yı köylü kızına, Aynalar Şövalyesi'ni bakalorya sahibi Carrasco'ya dönüşmüş halde gördüğünü unuttun gitti; bunların hepsi, peşimdeki büyücülerin işi. Sana şimdi başka bir şey soracağım: O Tosilos'a sordun mu, Altisidora'nın durumu neymiş, yok-

luğuma ağlamış mı, yoksa ben varken kendisini yiyip bitiren sevdalı hayalleri unutuşun kucağına mı atmış?"

"Benim o sırada düşündüğüm başkaydı; saçma sapan sorular sormaya fırsatım olmadı," dedi Sancho. "Hey Tanrım! Zat-ı âliniz şu anda başkalarının derdini, hele gönül dertlerini soracak halde misiniz, efendim?"

"Bak Sancho," dedi Don Quijote, "aşk adına yapılan şeylerle minnetten yapılanlar arasında büyük bir fark vardır. Bir şövalye pekâlâ âşık olmayabilir; ama kesinkes minnettar olmak zorundadır. Altisidora belli ki bana âşıktı; bana bildiğin üç mendili verdi, ben giderken ağladı, lânet etti, iftira etti, yakındı; üstelik de utanmadan, herkesin ortasında. Bütün bunlar bana taptığına işaret ediyor; çünkü âşıkların öfkesi genellikle lânetler halinde patlar. Benim ona umut vermem, bir servet sunmam imkânsızdı; çünkü ben bütün umutlarımı Dulcinea'ya teslim ettim, gezgin şövalyelerin servetleri ise, cinlerinki[1] gibi sahtedir, yalandır; kendisine sadece ondan kalan bu anıları verebilirim; tabii Dulcinea'nın anılarına gölge düşürmeden. Oysa sen, kendini kırbaçlamak, o etlerini cezalandırmak konusundaki tembelliğinle, Dulcinea'ya çok haksızlık ediyorsun. O zavallı hanımefendinin kurtuluşuna yardım edeceğine böceklere saklamaya niyetli olduğun etlerini kurtlar yesin!"

"Efendim," dedi Sancho, "doğruyu söylemek gerekirse, ben kabaetlerimi kırbaçlamanın, büyü etkisindekileri büyüden kurtarmakla bir ilgisi olabileceğine bir türlü inanamıyorum. 'Başınız ağrıyorsa dizlerinize merhem sürün,' demek gibi bir şey bu. Bahse girerim, zat-ı âliniz okuduğunuz bütün o gezgin şövalye öykülerinde kırbaçla büyü çözüldüğünü görmemişsinizdir. Ama ben yine de, ne olur ne olmaz diye, canım istediğinde, rahatça kendimi cezalandırmaya vakit bulduğumda, o kırbaçları vuracağım."

"Tanrı sana yol göstersin Sancho," dedi Don Quijote; "yol göstersin ki, sevgilime, efendime yardım etmen gerektiğini anla; sen benim olduğuna göre, o senin de efendin sayılır."

Bu şekilde konuşarak yolda giderlerken, boğalar tarafından ezildikleri yere geldiler. Don Quijote yeri tanıdı ve Sancho'ya dedi ki:

"Burası, Arkadia'yı canlandırmak, taklit etmek isteyen o güzel çoban kızlarıyla yakışıklı çoban delikanlılara rastladığımız yer. Hem akıllıca, hem de ilginç bir fikir; sen de istersen Sancho, onları taklit eder, biz de, en azından benim yasağım süresince, çoban oluruz. Ben birkaç

1) Cinlerin sakladıkları hazinelerin, bulunduğu zaman kömüre dönüştüğüne inanılırdı.

koyunla çobanlık mesleğinin diğer gereçlerini alırım; ben *Çoban Quijotiz*, sen de *Çoban Pancino* adıyla, dağlarda, ormanlarda, çayırlarda dolaşırız; kâh şarkı söyleyerek, kâh yakınarak gezer, sıvı billûra benzeyen pınarların, berrak derelerin, taşkın nehirlerin sularını içeriz. Meşeler bize tatlı meyvelerini, sert mantarmeşeleri oturalım diye gövdelerini, söğütler gölgelerini, güller kokularını, engin çayırlar binlerce renkle dokunmuş halılarını, açık ve temiz hava, solumamız için ferahlığını, gecenin karanlığına karşı, ay ve yıldızlar, ışıklarını cömertçe sunarlar. Zevki şarkıda, sevinci ağlamakta, şiiri Apollon'da, düşünceleri aşkta bulur, yalnız bu asırda değil, gelecek asırlarda da ölümsüz bir şöhret kazanırız."

"Tanrı hakkı için," dedi Sancho, "bu hayat tarzı bana çok uydu, tam oturdu. Üstelik, bakalorya sahibi Sansón Carrasco ve berber Üstat Nicolás bunu görür görmez bu hayatı sürmek isteyip bizimle birlikte çoban olurlar. Tanrı vere de rahip de ağıla girmek istemese; çok neşelidir, eğlenmeyi sever çünkü."

"Çok doğru söyledin Sancho," dedi Don Quijote. "Bakalorya sahibi Sansón Carrasco kırsal cemaate katılırsa –ki kuşkusuz katılacaktır– *Çoban Sansonino* veya *Çoban Carrascón* adını alabilir. Berber Nicolás, *Miculoso*[2] adıyla anılabilir, Boscán'ın *Nemoroso*[3] adıyla anıldığı gibi. Rahibe ne isim versek, bilemiyorum; rahip adından yola çıkarak *Çoban Curiambro*[4] denilebilir belki. Âşık olacağımız çoban kızların adlarını, armut toplar gibi seçebiliriz. Benim sevgilimin adı bir prensese yakıştığı kadar bir çoban kızına da yakıştığına göre, daha iyisini arama zahmetine katlanmama gerek yok. Sen kendi sevgiline istediğin adı verebilirsin Sancho."

"Ben kesinlikle *Teresona* adını vereceğim," dedi Sancho; "hem şişmanlığına çok uygun, hem de kendi adı olan Teresa'ya. Ayrıca şiirlerimde kendisini överken temiz hislerim ortaya çıkacak; ben karımın üstüne gül koklayacak adam değilim çünkü. Rahibin çoban kızı sevgilisi olması hoş olmaz; iyi örnek olması lâzım; bakalorya sahibi isterse, kendi bileceği iş."

"Yüce Tanrım!" dedi Don Quijote. "Nasıl bir hayatımız olacak, düşün, arkadaşım Sancho! Kaval sesleri gelecek kulağımıza, gayda, tef, zil, rebek sesleri! Bunca değişik ses arasında, *albogue*[5] sesleri de olur mutlaka! Bütün kırsal çalgılar olacak orada!"

2) Nicomás adının daha çok köylüler arasında kullanılan bir türevi, Micolás'tı.
3) Garcilaso'nun ilk eglogundaki *Nemoroso* adlı çobanın, şair Boscán'ı temsil ettiği zannediliyordu.
4) rahip: *cura*
5) *albogue*: alboka (Basklar'ın yanyana iki kamış borudan oluşan nefesli çalgısı)

"*Albogue* nedir?" diye sordu Sancho. "Hayatımda duymadım, görmedim de."

"*Albogue*," dedi Don Quijote, "pirinç şamdanlara benzer levhalardır, oyuk, boş yüzleri birbirine vurulunca pek âhenkli veya tatlı olmasa da, kulağı rahatsız etmeyen bir ses çıkarır; gayda ve tefin kır havasına da uygundur. *Albogue* kelimesi Magrip dilinden gelmiştir; İspanyolca'da *al* ile başlayan diğer bütün kelimeler gibi, yani: *almohaza, almorzar, alhombra, alguacil, alhucema, almacén, alcancía*[6] ve buna benzer başka birkaç kelime. Dilimizde, Magrip dilinden gelen ve *i* ile biten sadece üç kelime vardır: *borceguí, zaquizamí*[7] ve *maravedí. Alhelí* ve *alfaquí*[8], hem *al* ile başladıkları, hem de *i* ile bittikleri için Arapça'dır. Bunları sana *albogue* kelimesi hatırlattığı için söyledim. Yeni mesleğimizde mükemmel olmamıza herhalde çok yardım edecek olan bir şey var: Bildiğin gibi bende biraz şairlik vardır; bakalorya sahibi Sansón Carrasco ise büyük şairdir. Rahip konusunda bir şey demiyorum; ama onun da şairlikten nasibini almış olduğuna bahse girebilirim. Üstat Nicolás'ın da öyle olduğundan hiç şüphem yok; çünkü berberlerin hepsi olmasa bile çoğu gitarcı ve şiircidir. Ben hasretten yakınırım; sen vefalı âşık olarak övünürsün; Çoban Carrascón reddedilişinden dem vurur, Peder Curiambro da neden isterse ondan; böylece bu iş mükemmelen yürür."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Efendim, ben o kadar bahtsızımdır ki, bu işi yapacağım günü görememekten korkuyorum. Ah, bir çoban olsam, ne güzel kaşıklar yaparım! Ne sarımsaklı ekmekler, ne kaymaklar, ne çelenkler, ne çoban kıvır zıvırları yaparım; bunlarla adım akıllıya çıkmasa bile yaratıcı diye şöhret yaparım. Kızım Sanchica yemeğimizi çadırlarımıza getirir. Ama dikkatli olmak gerek; kızım güzeldir; çobanlar arasında da saf olmayanları, ahlâksız olanları vardır; kızın ava gidip avlanmasını istemem. Sevdalar, kirli arzular, şehirlerde olduğu gibi kırlarda da dolaşır; saraylara girdikleri gibi çoban kulübelerine de girerler. Kızını dövmeyen dizini döver; göz görür, gönül ister; baktın kar havası, eve gel kör olası."

"Bu kadar atasözü yeter Sancho," dedi Don Quijote. "Söylediklerinin bir tanesi zaten düşünceni ifade etmek için yeterli. Sana kaç kere nasihat ettim, atasözlerini böyle bol keseden savurma, biraz tutumlu

6) *almohaza*: kaşağı, *almorzar*: öğle yemeği yemek, *alhombra*: halı, *alguacil*: adalet görevlisi, *alhucema*: lavanta, *almacén*: mağaza, *alcancía*: kumbara.

7) *borceguí*: çizme, *zaquizamí*: tavanarası

8) *alhelí*: şebboy, *alfaquí*: fakih

davran diye. Ama belli ki çölde vaaz vermekten farksız olmuş; cahile lâf anlatmak, deveye hendek atlatmaktan zordur."

"Bana öyle geliyor ki," dedi Sancho, "zat-ı âlinize çok uygun bir söz var: 'Tencere dibin kara. – Seninki benden kara.' Beni atasözü söylüyorum diye azarlıyorsunuz, zat-ı âliniz çifter çifter söylüyorsunuz."

"Bak Sancho," dedi Don Quijote; "ben atasözlerini yerinde kullanıyorum; ben kullandığım zaman kalıp gibi oturuyorlar; ama sen o kadar yersiz kullanıyorsun ki, sırıtıyor, sarkıyor. Yanlış hatırlamıyorsam sana daha önce de söylemiştim; atasözleri, eski bilgelerimizin tecrübelerinden, düşüncelerinden çıkarılmış özlü sözlerdir; yerinde kullanılmayan atasözü ise, özlü değil, zırva olur. Neyse, şimdi bunu bırakalım; akşam olmak üzere; anayoldan biraz uzaklaşıp bu geceyi geçirelim; yarın ne olacağını Tanrı bilir."

Anayoldan saptılar; geç bir saatte ve kötü bir yemek yediler. Sancho hiç memnun değildi; gezgin şövalyeliğin ormanlarda, dağlarda katlanılan sıkıntılarını hatırlıyordu; Don Diego de Miranda'nın evinde, Zengin Camacho'nun düğününde ve Don Antonio Moreno'nun evinde olduğu gibi, kimi şato ve evlerde bolluk oluyordu ama binde bir. Yine de, her günün bir olmayacağını düşündü ve geceyi uyuyarak geçirdi; efendisi ise nöbet bekleyerek.

ALTMIŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'nin başından geçen diken diken serüvene dair

Gece, oldukça karanlıktı; gökyüzünde ay vardı ama görünür bir yerde değildi; çünkü Señora Diana arasıra dünyanın öbür ucuna gezmeye gider ve dağlar simsiyah, vâdiler karanlık kalır. Don Quijote tabiata uyum gösterip ilk anda uyudu; ama ikincisinde uyuyamadı. Sancho ise tam tersine, ikinci anı göremedi; çünkü uykusu deliksiz devam etti; bu da bünyesinin sağlam, derdinin az olduğunu gösteriyordu. Don Quijote'nin dertleri kendisini uyutmadığından, Sancho'yu uyandırıp dedi ki:

"Ne kadar rahat bir adamsın Sancho, şaşırıyorum; bana sorarsan sen ya mermerdensin, ya da sert tunçtan; bir hassasiyet, bir duygu olması imkânsız sende. Sen uyurken ben nöbet tutuyorum; sen şarkı

söylerken ben ağlıyorum; sen tokluktan gevşemiş baygınlık geçirirken ben açlıktan baygınlık geçiriyorum. İyi bir hizmetkâra, sırf görünüşü kurtarmak için bile olsa, efendisinin acılarını, duygularını paylaşmak yakışır. Şu gecenin sükûnetine, bulunduğumuz yerin ıssızlığına bak; uykumuzda tetikte olmaya davet ediyor bizi. Tanrı aşkına kalk ve şuradan biraz uzaklaşıp iyi niyetle, minnetinden cesaret alarak Dulcinea'nın büyüsünün çözülmesi için gerekli kırbaçlardan üç yüz, dört yüzlük taksidini vur. Senden bunu yalvararak rica ediyorum; geçen seferki gibi yumruk yumruğa gelmek istemiyorum seninle, elinin ağır olduğunu biliyorum. Kırbaçlarını vurduktan sonra, gecenin geri kalanını şarkı söyleyerek geçiririz; ben hasretimi söylerim, sen sadakatini; köyümüzde icra edeceğimiz çobanlık mesleğine şimdiden başlamış oluruz."

"Efendim," dedi Sancho, "ben dinadamı değilim ki uykumun ortasında kalkıp kendimi kırbaçlayayım. Ayrıca kırbaçların acısından şarkı söylemeye geçebileceğimi de sanmıyorum. Müsaade edin uyuyayım efendim; kırbaçlar konusunda beni sıkıştırmayın. Yoksa değil etime, ceketimin tüyüne bir daha dokunmamaya yemin ettireceksiniz beni."

"Ey taş kalpli! Ey merhametsiz silâhtar! Ey tuz ekmek haini! Sana bağışladığım, bağışlamayı düşündüğüm lütuflara yazık günah! Benim sayemde vali oldun; benim sayemde şu anda kont olma veya ona denk bir mevki sahibi olma umutların yüksek; üstelik bunların gerçekleşmesi, bu yılın bitiminden daha geç olmayacak; çünkü ben, *post tenebras spero lucem.*[1] "

"Bu dediğinizi anlamadım," dedi Sancho. "Benim tek bildiğim şu: Ben uyurken ne korkuyorum, ne umuyorum, ne üzülüyorum, ne seviniyorum. Uykuyu icat eden bin yaşasın: Uyku, insanın bütün dertlerini örten yorgandır, açlığı gideren besindir, susuzluğu gideren sudur, soğuğu ısıtan ateştir, harareti serinleten soğuktur, her şeyi satın alabilen genelgeçer paradır; çobanla kralı, aptalla akıllıyı eşitleyen terazidir. Uykunun bir tek kötü tarafı vardır derler, o da ölüme benzemesidir; uykudaki adamla ölü arasında çok az fark vardır."

"Senin hiç bu kadar güzel bir ifadeyle konuştuğunu duymamıştım Sancho," dedi Don Quijote. "Bundan da şu sonucu çıkarıyorum: Senin arasıra kullandığın atasözü doğruymuş: 'Baş nereye giderse, ayak da oraya gider.' "

"Lânet olsun, saygıdeğer efendim!" dedi Sancho. "Şu anda atasöz-

1) Karanlıktan sonra ışık bekliyorum.

lerini peşpeşe dizen ben değilim; zat-ı âlinizin de ağzından çifter çifter dökülüyorlar, benden âlâ. Benimkilerle sizinkiler arasında bir fark var herhalde: Zat-ı âlinizinkiler yerinde, benimkiler yersiz. Ama aslında hepsi atasözü."

Böyle konuşurlarken etraftaki bütün vâdilere yayılan, kulakları sağır eden bir gürültü duydular. Don Quijote ayağa kalkıp elini kılıcına attı; Sancho ise karakaçanın altına gizlenip iki yanına da zırh yığınıyla eşeğinin semerini koydu; Don Quijote ne kadar heyecan içindeyse, o da o kadar korkuyordu. Ses her an biraz daha yükseliyor, titreyen ikiliye yaklaşıyordu; en azından biri titriyordu; çünkü öbürünün cesareti biliniyor.

Gürültüyü çıkaran, birkaç adamın pazara satmaya götürdüğü altı yüzden fazla domuzdu. O saatte yola çıkmışlardı; domuzlar homurdanarak, çığlık çığlığa yürürken öyle bir patırtı koparıyorlardı ki, Don Quijote'yle Sancho'nun kulakları sağır oldu; ne olduğunu anlayamadılar. Kalabalık, homurtulu domuz sürüsü karmakarışık geldi ve Don Quijote'nin itibarını da, Sancho'nunkini de hiçe sayarak ikisinin üstünden geçti; Sancho'nun siperlerini yıktılar; yalnız Don Quijote'yi değil, Rocinante'yi de devirdiler. Kalabalık sürü, homurtular ve pis hayvanların sürati, semeri, zırhları, karakaçanı, Rocinante'yi, Sancho ve Don Quijote'yi alabora edip yerlere serdi.

Sancho güç belâ ayağa kalktı ve efendisinden kılıcını vermesini rica etti; o beyefendilerle edepsiz domuzlardan beş altı tanesini öldürmek istediğini söyledi; domuz olduklarını anlamıştı artık. Don Quijote dedi ki:

"Bırak gitsinler dostum. Bu rezalet, benim günahımın cezasıydı; mağlûp bir gezgin şövalyeyi çakalların yemesi, yabanarılarının sokması, domuzların çiğnemesi Tanrı'nın haklı cezasıdır."

"Herhalde mağlûp şövalyelerin silâhtarlarını sineklerin sokması, bitlerin yemesi, açlığın mahvetmesi de Tanrı'nın cezası oluyor," dedi Sancho. "Biz silâhtarlar, hizmet ettiğimiz şövalyenin evlâdı ya da çok yakın akrabası olsaydık, onların suçlarının cezasının dördüncü göbekten bize ulaşmasında şaşılacak bir şey olmazdı; ama Panza'ların Quijote'lerle ne âlâkası var? Her neyse, şimdi tekrar yerleşip biraz daha uyumaya bakalım; sabaha bir şey kalmadı; sabah ola hayrola."

"Sen uyu Sancho," dedi Don Quijote; "sen uyumak için doğmuşsun; ben nöbet beklemek için doğmuşum; sabah oluncaya kadar, düşüncelerimin akışını serbest bırakacağım; dertlerimi, dün gece senin haberin yokken aklımdan yazdığım bir madrigalle dile getireceğim."

"Bence," dedi Sancho, "şiir yazdıran düşünceler pek dertli olamaz. Zat-ı âliniz istediğiniz kadar şiir yazın, ben uyuyabildiğim kadar uyuyayım."

Sonra kendine bir yer beğenerek kıvrıldı ve teminatlar, borçlar ya da herhangi bir acı uyumasına engel olmadan, deliksiz uyudu. Don Quijote ise, bir gürgenin veya mantarmeşesinin gövdesine yaslanıp (Seyyid Hâmid Badincani ne ağacı olduğunu belirtmiyor) sesine iç çekişleri eşlik ederek şu şarkıyı söyledi:

"Ah aşk, ölüme koşuyorum
sonsuz derdime son vermek için,
bu korkunç, bu güçlü acıyı
bir an önce dindirmek için,
ama ne zaman geçide varsam,
öyle seviniyorum ki oraya vardığıma,
yeniden hayat buluyorum,
erişemiyorum işkence denizinin limanına.
Yaşamak beni öldürüyor,
ölümse can veriyor.
Ne duyulmamış şeydir bu!
Hayat ölümle var oluyor."

Her mısraa bol bol hıçkırık, hatırı sayılır miktarda da gözyaşı eşlik ediyordu; yüreği mağlûbiyet acısıyla, Dulcinea'nın hasretiyle parçalanır gibiydi.

Bu arada sabah oldu; güneş, ışınlarını Sancho'nun gözüne sapladı. Sancho uyandı, uyuşmuş kollarını, bacaklarını uzatıp gerindi; domuzların erzağa ne kadar zarar verdiğine baktı ve domuz sürüsüne de, daha başka birçok şeye de lânetler yağdırdı. Daha sonra, ikisi yollarına devam ettiler ve akşama doğru, kendilerine doğru gelen on kadar atlıyla dört, beş yaya gördüler. Don Quijote'nin yüreği hopladı; Sancho telâşa kapıldı; çünkü gelenler mızraklı, kalkanlı adamlardı; tam savaş düzeni içinde geliyorlardı. Don Quijote Sancho'ya döndü ve dedi ki:

"Ah Sancho, elime silâh alabilseydim, verdiğim söz, elimi kolumu bağlamasaydı, üzerimize yürüyen bu ordu bana nohut çekirdek gibi gelirdi; ama belki de korktuğumuzdan farklı bir şeydir."

Bu arada atlılar yaklaştılar ve mızraklarını kaldırarak tek kelime konuşmadan Don Quijote'nin etrafını çevirdiler; mızraklarını sırtına, göğsüne dayayıp ölümle tehdit ettiler. Yaya silâhtarlardan biri, parma-

ğını dudaklarına götürüp susmasını işaret ederek Rocinante'nin gemine asıldı ve yoldan çekti. Diğer silâhtarlar da önlerine Sancho'yla karakaçanı kattılar ve hepsi olağanüstü bir sessizlik içinde, Don Quijote'yi götüren adamı izlediler. Don Quijote iki, üç kere, kendisini nereye götürdüklerini, ne istediklerini sormaya kalktı; ama dudaklarını kıpırdattığı anda, mızrakların demirleriyle susturuluyordu. Sancho'nun da başına aynı şey geldi; konuşmaya kalktığı anda, silâhtarlardan biri, bir üvendireyle dürtüyor, karakaçan da, konuşmak istermiş gibi aynı muameleyi görüyordu. Hava kararda, adımlarını hızlandırdılar, iki esirin korkuları arttıkça artıyordu; adamlar arasıra haykırıyorlardı:

"Yürüyün, ilkeller!"

"Susun, barbarlar!"

"Cezanızı çekin, vandallar!"

"Şikâyet etmeyin, İskitler! Gözünüzü açmayın, katil Tepegözler, kan dökücü aslanlar!"

Bu ve buna benzer hakaretlerle, sefil haldeki efendiyle hizmetkârına işkence ediyorlardı. Sancho kendi kendine söyleniyordu:

"Bize kel ha! Bize berber, bize mandal ha! Bize misket ha! Bu lâflar benim hiç hoşuma gitmedi. Bu işin sonu hayırlı görünmüyor; bütün belâlar üstüste geliyor; uyuz köpek misâli gelen tekmeliyor, giden tekmeliyor. Bari bu sefil maceranın sonu daha da beter olmasa!"

Don Quijote serseme dönmüştü; kendilerine niye böyle hakaret ettiklerini bir türlü anlayamıyordu; ama bütün bunlardan iyi bir şey çıkmasını ummamak, beterin beterine hazırlıklı olmak gerektiğini anlıyordu. Bu arada, akşam olduktan bir saat kadar sonra, bir şatoya vardılar. Don Quijote kısa bir süre önce kaldıkları dükün şatosunu, görür görmez tanıdı.

"Yüce Tanrım!" dedi tanır tanımaz. "Nasıl olur böyle bir şey? Bu şatoda kibarlıktan, nezaketten geçilmezdi; ama insan mağlûp oldu mu iyiler kötü, kötüler daha kötü olur."

Şatonun ana avlusuna girdiler ve avluda gördükleri manzara, bir sonraki bölümde anlatılacağı gibi, şaşkınlıklarını iyice artırdı, korkularını iki katına çıkardı.

ALTMIŞ DOKUZUNCU BÖLÜM

Bu büyük öykü boyunca Don Quijote'nin başına gelen en garip, en ilginç serüvene dair

Atlılar atlarından indiler ve silâhtarlarla birlikte, Sancho ve Don Quijote'yi havaya kaldırdıkları gibi avluya soktular. Avlu, çepeçevre dizilmiş yüz kadar meşale ve galerilere yerleştirilmiş elliden fazla lâmbayla aydınlatılmıştı; gece epeyce karanlık olduğu halde, ortalık gündüz gibi aydınlıktı. Avlunun ortasında, yerden sekiz karış kadar yükseklikte bir katafalk duruyordu; tepesi olduğu gibi siyah kadifeden geniş bir sayvanla örtülüydü; etrafında, basamakların üzerine yerleştirilmiş yüzden fazla gümüş şamdanda beyaz mumlar yanmaktaydı. Katafalkın üzerine uzatılmış olan ceset o kadar güzel bir genç kıza aitti ki, güzelliğiyle ölümü bile güzelleştirmişti. Çeşitli güzel kokulu çiçeklerden örülü bir çelenkle süslenmiş olan başı, brokar bir yastığın üzerinde duruyordu; göğsünde kavuşmuş ellerinin arasında sarı, muzaffer bir hurma dalı duruyordu.[1]

Avlunun bir yanına, bir platform üzerine kurulu iki tahtta oturan iki kişinin, başlarındaki taçlardan ve ellerindeki asâlardan, gerçek veya sahte krallar oldukları anlaşılıyordu. Birkaç basamakla çıkılan bu platformun yan tarafında, iki iskemle vardı; esirleri getiren adamlar, bu iskemlelere Don Quijote'yle Sancho'yu oturttular. Bu arada hiç konuşmuyorlar, ikisine de aynı şekilde susmaları için işaret ediyorlardı. Ama onlar zaten işaret etmeye gerek olmadan susmuşlardı; çünkü gördükleri şeyin şaşkınlığıyla dilleri tutulmuştu.

Bu sırada iki soylu kişi, çok sayıda refakatçiyle birlikte platforma çıktı; Don Quijote kendisini misafir etmiş olan dük ve düşesi hemen tanıdı. Dük ve düşes, krala benzeyen iki kişinin yanındaki muhteşem tahtlara oturdular. Bunları kim görse şaşırmazdı? Üstelik Don Quijote, katafalkın üzerindeki cesedin, güzel Altisidora'ya ait olduğunu da farketmişti.

Dük ve düşes platformda yerlerini alınca, Don Quijote'yle Sancho ayağa kalkıp yerlere kadar eğildiler; dükle düşes de onları başlarını eğerek selâmladılar.

Bunun üzerine avlunun karşı tarafından bir görevli çıkıp Sancho'nun yanına gitti ve üzerine siyah abadan, her tarafına kırmızı alevler

1) Bekâret işareti olarak.

çizilmiş[2] bir cüppe attı; kukuletasını indirip başına Enkizisyon tarafından cezalandırılanlara takılan külâhlara benzer bir külâh geçirdi. Sonra da kulağına eğilip ağzını bile açmamasını, açarsa tıkayacaklarını ya da öldüreceklerini söyledi. Sancho kendini tepeden tırnağa süzüyor, alevlerin her tarafını kapladığını görüyordu, ama alevler yakmadığından, umurunda değildi. Başındaki külâhı çıkardı; üstünde şeytan resimleri olduğunu gördü; tekrar takıp kendi kendine dedi ki:

"Neyse ki alevler yakmıyor, şeytanlar da götürmüyor beni."

Don Quijote de ona bakıyordu; korkudan donup kalmıştı; ama Sancho'nun halini görünce gülmeden edemedi. Bu sırada, katafalkın altından bir yerden, yumuşak, tatlı flüt sesleri gelmeye başladı; sessizliğin bile sessiz kaldığı o yerde, hiçbir insan sesinin karışmadığı flüt sesleri, duygulu, sevdalı geliyordu kulağa. Sonra birdenbire, cesedin yastığının yanıbaşında, yakışıklı bir delikanlı beliriverdi; üstünde Romalılar'ınkine benzer bir kıyafet vardı; kendi çaldığı harp eşliğinde, çok tatlı, pürüzsüz bir sesle iki kıtalık şu şarkıyı söyledi:

"Don Quijote'nin merhametsizliği yüzünden ölen
Altisidora tekrar dirilinceye kadar,
afsunlu sarayda yaşayan hanımlar
keçe giysilere bürününceye kadar,
âşık olduğum hanım, nedimelerini
fanilalar ve yünlülerle giydirinceye kadar,
Orpheus'tan daha iyi bir mızrapla
söyleyeceğim güzelliğinin, bahtsızlığının şarkısını.
Üstelik sanmıyorum ki bu görev
sadece hayattayken verilmiş olsun bana,
ağzımın içinde soğumuşken bile ölmüş dilim
lâyık olduğun methiyeleri söyleyeceğim sana.
Ruhum taş zindanından kurtulduğunda,
Styks ırmağıyla uzanıp aktığında,
yolunu kesecek nisyan sularının
methiyeler düzerek yol alacak o ses."

"Yeter," dedi, krala benzeyen iki kişiden biri. "Bu kadarı yeter, ilâhi ozan; şimdi eşsiz Altisidora'nın ölümünü bize hatırlatmak, meziyetlerini anlatmak, sonu gelmeyecek bir iş olur; o, cahil dünyanın sandığı

2) Enkizisyon tarafından cezalandırılanlara giydirilen cüppe ve külâhlarda suçlu tövbekâr olarak ölürse sadece alev resimleri olur, tövbe etmemişse buna şeytanlar da eklenirdi.

gibi ölü değil; Şöhret'in dilinde ve kendisini aydınlığa kavuşturmak üzere burada hazır bulunan Sancho Panza'nın çekeceği cezada yaşıyor. Ey, benimle birlikte Dis'in kasvetli mağaralarında hüküm veren Rhadamanthys! Bu genç kızın hayata dönmesi konusunda bilinmez kader tanrıçalarının bütün kararlarını bildiğine göre, hemen söyle, açıkla, canlanışının bize vereceği mutluluğu geciktirme."

Rhadamanthys'in arkadaşı, yargıç Minos bunları söyler söylemez, Rhadamanthys ayağa kalkıp dedi ki:

"Ey bu teşkilâtın küçük, büyük bütün görevlileri, hepiniz teker teker gelin ve Sancho'nun yüzünü avucunuzla yirmi dört kere karışlayın; kollarına ve beline de on iki çimdik atıp altı iğne batırın; Altisidora'nın canlanması buna bağlı."

Bunu duyan Sancho Panza, sessizliği bozup haykırdı:

"Lânet olsun! Ben yüzümü avuçlatacağıma, suratımı karışlatacağıma, Magripli olurum daha iyi! Yemin ederim! Benim suratımın avuçlanmasıyla bu kızın dirilmesinin ne âlâkası var? Deliye bal tattırmışlar, çarşıda katran bırakmamış. Dulcinea'ya büyü yapılıyor, büyüsü bozulsun diye beni kırbaçlıyorlar; Altisidora Tanrı'nın verdiği dert yüzünden ölüyor, dirilsin diye benim suratımı yirmi dört kere avuçlamaları, vücudumu iğnelerle delik deşik etmeleri, kollarımı çimdiklerle morartmaları gerekiyor. Siz onu dedeme anlatın! Yaşlı köpeğim ben, bana kuçu kuçu sökmez!"

"Öleceksin!" diye bağırdı Rhadamanthys. "Yumuşa, ey kaplan! Boyun eğ, kibirli Nimrod; katlan ve sus, imkânsız bir şey istenmiyor ki senden. Bu işin şartlarını tartışmaya kalkma; yüzünü avuçlatmak, delik deşik olmak, çimdiklerle inlemek zorundasın. Haydi diyorum, görevliler emrimi yerine getirsin; yoksa, şerefim üzerine ant içiyorum, doğduğunuza pişman ederim."

Bu sırada avluda tek sıra halinde altı yaşlı nedime göründü; dördü gözlüklüydü; hepsinin de sağ elleri havaya kalkmış, şimdi revaçta olan şekilde, ellerini daha uzun göstermek için kolları sıvanıp bilekleri dört parmak açılmıştı. Sancho nedimeleri görür görmez, boğa gibi kükreyerek dedi ki:

"Bütün dünya gelip yüzümü avuçlayabilir, ama nedimelerin bana dokunmasına izin vermem! Efendimin bu şatoda başına geldiği gibi kediler tırmalasın suratımı; sivri hançerlerle vücudumu deşsinler; kollarımı kızgın maşayla dağlasınlar; hepsine sabırla katlanırım; ama nedimelerin dokunmasına, şeytanlar beni alıp götürecek olsa, yine izin vermem."

Don Quijote de nihayet konuştu ve Sancho'ya dedi ki:

"Evlâdım, metin ol, beyefendilerin isteğini yerine getir ve sana böyle bir meziyet bahşettiği için Tanrı'ya şükret; sen bedenine işkence ederek büyüleri çözebiliyor, ölüleri diriltebiliyorsun."

Nedimeler Sancho'nun yanına gelmişlerdi; Sancho biraz yumuşamış, ikna olmuştu; iskemlesine iyice yerleşip yüzünü sıradaki ilk nedimeye uzattı; o da iyice avuçladıktan sonra yerlere kadar eğilerek selâm verdi.

"Bu kadar kibarlığa da, bu kadar yüz bakımına da ihtiyaç yok saygıdeğer nedime," dedi Sancho. "Tanrı şahidimdir, eliniz sirkeli losyon kokuyor."

Nedimelerin hepsi yüzünü karışladılar, daha birçok kişi çimdikler attı; ama Sancho'nun dayanamadığı, batırılan iğneler oldu. Öfke içinde iskemlesinden kalkıp yanındaki yanan meşalelerden birini aldı ve nedimeleri, bütün cellâtlarını kovalayarak dedi ki:

"Defolun, cehennem görevlileri! Ben tunçtan mıyım ki bu korkunç işkenceleri hissetmeyeyim?"

Bu sırada Altisidora bunca zaman dümdüz yatmaktan yorulmuş olmalı ki, yan döndü; hazır bulunanlar bunu görünce neredeyse hep bir ağızdan haykırdılar:

"Altisidora canlandı! Altisidora canlı!"

Rhadamanthys Sancho'ya sakinleşmesini emretti; amaca ulaşılmıştı.

Don Quijote Altisidora'nın kıpırdadığını görür görmez gidip Sancho'nun önünde diz çöktü ve dedi ki:

"Benim silâhtarım değil, öz evlâdım, şu anda Dulcinea'nın büyüsünün bozulması için kendine vurman gereken kırbaçların birkaçını vurmanın tam zamanıdır. Şu anda meziyetin tam kıvamında; senden beklenen lütfu gerçekleştirebilecek durumdasın."

Sancho buna şöyle cevap verdi:

"Bu bana tereyağından kıl çekmek gibi değil, tuzak üstüne tuzak bindirmek gibi geliyor. Çimdiklerin, avuçlamaların, iğne batırmaların üstüne şimdi bir kırbaç eksikti! En iyisi iri bir taş bulup boynuma bağlayın, bir kuyuya atıverin beni; elâlemin derdine çare diye ben şamar oğlanı olacaksam, benim için pek farketmez. Rahat bırakın beni; yoksa yemin ederim, dağıtırım burayı, kimsenin gözünün yaşına bakmam!"

Bu arada Altisidora katafalkın üzerine oturmuştu; aynı anda borazanlar ötmeye başladı; flütler de onlara eşlik ediyor, herkes bağırıyordu:

"Yaşasın Altisidora! Yaşasın Altisidora!"

Dükle düşes ve iki kral, Minos ve Rhadamanthys ayağa kalktılar; hep birlikte, Don Quijote ve Sancho'yu da alıp Altisidora'yı katafalktan indirmeye gittiler. Altisidora yarı baygınmış gibi yapıp dükle düşesi ve kralları eğilerek selâmladı ve Don Quijote'ye yan yan bakarak dedi ki:

"Tanrı seni affetsin, sevgisiz şövalye, senin zalimliğin yüzünden öteki dünyaya gittim, bin yıl gibi geldi bana orada kaldığım süre. Ey yeryüzünün en merhametli silâhtarı, bana hayatımı bağışladığın için sana teşekkür ederim! Dostum Sancho, bugünden tezi yok, sana altı gömleğimi vereceğim; onlardan kendine altı gömlek yaptır; hepsi sağlam olmasa da hiç değilse hepsi temizdir."

Sancho bu lütfu karşılığında külâhı elinde, dizleri yerde, genç kızın ellerini öptü. Dük Sancho'nun külâhının çıkarılıp kukuletasının geri verilmesini, alevli cüppesinin alınıp ceketinin giydirilmesini emretti. Sancho cüppeyle külâhı geri almasınlar diye düke rica etti; o görülmedik olayın yadigârı olarak köyüne götürmek istediğini söyledi. Düşes elbette götürebileceğini, kendisinin de bildiği gibi, Sancho'yu çok sevdiğini söyledi. Dük avlunun boşaltılmasını, herkesin odasına çekilmesini, Don Quijote'yle Sancho'yu da önceden kaldıkları odalarına götürmelerini emretti.

YETMİŞİNCİ BÖLÜM

Altmış dokuzuncu bölümü izleyen ve bu öykünün açıklık kazanması için atlanmayan olaylara dair

Sancho o gece Don Quijote'yle aynı odada, alçak bir karyolada yattı. Ona kalsa böyle bir şey yapmazdı; çünkü efendisinin sorularla, cevaplarla kendisini bir türlü uyutmayacağını gayet iyi biliyordu; fazla konuşacak bir halde de değildi; çektiği işkencelerin acısı henüz tazeydi, dilini bağlamıştı. O şatafatlı odada birlikte yatmaktansa, tek başına bir barakada yatmak daha çok işine gelirdi. Korkusu o kadar gerçek, şüphesi o kadar yerindeydi ki, efendisi yatağa girer girmez şöyle dedi:

"Bu geceki olaya ne diyorsun Sancho? Aşkta reddedilmek öyle büyük ve etkili bir kuvvettir ki, senin de kendi gözlerinle gördüğün gibi,

Altisidora oklarla, kılıçlarla, savaş âletleriyle, ölümcül zehirlerle değil, sırf benim kendisine karşı daima takındığım katı, reddedici tavır yüzünden öldü."

"İstediği kadar, istediği şekilde, hayırlısıyla ölseydi de beni evimde rahat bıraksaydı; ben onu hayatımda ne âşık ettim, ne reddettim," dedi Sancho. "Akıllıdan çok şımarık bir genç kız olan Altisidora'nın canlanmasıyla Sancho Panza'nın çektiği işkencelerin ne alâkası olabileceğini, daha önce de söylediğim gibi ben anlamıyorum, düşünemiyorum. Şimdi artık iyice, açık seçik anladım; bu dünyada büyücü de var, büyü de; Tanrı beni korusun onlardan, ben kendimi koruyamıyorum çünkü. Her şeye rağmen, zat-ı âlinize yalvarıyorum, bırakın uyuyayım; daha fazla soru sormayın bana; yoksa kendimi pencereden aşağı atacağım."

"Uyu, dostum Sancho," diye cevap verdi Don Quijote; "yediğin iğneler, çimdikler, avuçlar uyutursa eğer."

"Hiçbirinin acısı suratımın avuçlanması kadar kötü değildi," dedi Sancho. "Sırf lânet olası nedimeler yaptığı için. Zat-ı âlinize tekrar yalvarıyorum, bırakın uyuyayım; uyku, insanı uyutmayan derde devadır."

"Öyle olsun," dedi Don Quijote. "Tanrı seni korusun."

İkisi de uyudular; onlar uyurlarken, bu büyük öykünün yazarı Seyyid Hâmid, dük ve düşesin bütün bu anlatılan teferruatlı oyunu ne sebeple tasarladıklarını anlatır: Bakalorya sahibi Sansón Carrasco, Aynalar Şövalyesi'nin Don Quijote tarafından mağlûp edilip yere serildiğini unutmamıştı; bu mağlûbiyet ve düşüş, bütün planlarını suya düşürdüğünden, talihini tekrar denemek istedi; bu sefer daha iyi bir sonuç alacağından umutluydu. Sancho'nun karısı Teresa Panza'ya mektup ve hediyeleri götüren pajdan, Don Quijote'nin bulunduğu yeri öğrendi; yeni zırhlar, yeni bir at buldu; kalkanına beyaz bir ay kondurdu. Hepsini bir katıra yükledi; katırı bir çiftçi sürüyordu; eski silâhtarı Tomé Cecial yoktu, çünkü Sancho ve Don Quijote kendisini tanıyabilirlerdi.

Böylece dükün şatosuna vardı; dük ona Don Quijote'nin izleyeceği yol konusunda bilgi verdi, Zaragoza'daki mızrak dövüşlerine katılmak niyetinde olduğunu söyledi. Don Quijote'ye oynadıkları oyunları, Dulcinea'nın büyüsünün çözülmesi için Sancho'nun kabaetlerinin feda edilmesi gerektiğini de anlattı. Sonra Sancho'nun efendisini kandırıp Dulcinea'ya büyü yapıldığı, köylü kızına dönüştüğü yalanını uydurduğunu, karısı düşesin de Sancho'yu kandırıp, yanıldığına, Dulcinea'ya gerçekten büyü yapıldığına inandırışını anlattı. Bakalorya sahibi buna

hem çok güldü, hem de Sancho'nun kurnazlığına ve saflığına, Don Quijote'nin inanılmaz deliliğine şaşırdı.

Dük, Don Quijote'yi bulduğu takdirde, yense de, yenilse de, şatoya uğrayıp kendisini haberdar etmesini rica etti. Bakalorya sahibi uğrayacağını söyledi ve Don Quijote'nin peşine düştü; onu Zaragoza'da bulamayınca yola devam etti ve daha önce anlatılan olaylar geçti.

Dükün şatosuna dönüp her şeyi anlattı; düellonun şartlarını, Don Quijote'nin, dürüst bir gezgin şövalye olarak, bir yıl boyunca köyüne çekilme sözünü yerine getirmek üzere dönmekte olduğunu söyledi. Bakalorya sahibi, Don Quijote'nin deliliğinin bu süre içinde tedavi edilebileceğini düşünüyordu. Kendisini o şekilde kılıktan kılığa girmeye iten de buydu; Don Quijote gibi akıllı bir asilzadenin delirmesi yazık günahtı. Böylece düke veda edip köyüne döndü; arkasından gelen Don Quijote'yi köyde bekleyecekti.

Dük de bunu fırsat bilip Don Quijote'ye anlatılan oyunu oynadı; Sancho'dan da, şövalyeden de o kadar hoşlanıyordu ki, kendini alamadı. Don Quijote'nin dönüşte geçebileceği, şatoya yakın, uzak bütün yollara nöbetçiler koydu; çok sayıda atlı ve yaya hizmetkâr, yolları keserek Don Quijote'yi kendi isteğiyle olmazsa zorla şatoya götürmek üzere beklemeye başladılar. Don Quijote bulununca düke haber verildi; dük zaten önceden her şeyi hazırlamıştı; yolda olduğunu haber alınca avludaki meşalelerle lâmbaların yakılmasını, Altisidora'nın katafalka yatırılmasını emretti. Daha önce anlatılmış olan bütün ayrıntılar o kadar canlı ve başarılıydı ki, gerçekten pek bir farkı yoktu.

Seyyid Hâmid bir şeyi daha belirtir; oyunu oynayanları da oyuna gelenler kadar deli bulduğunu, dükle düşesin, alımaklara oyun oynamak konusundaki heveslerine bakıp, onların da ahmaklıktan bir parmak ötede olduklarını söyler. Ahmakların ise bu sırada, biri deliksiz uykudaydı, öbürü kopuk düşünceler yüzünden uyuyamıyordu. Günün doğuşu, yataktan kalkma isteğini de beraberinde getirdi; Don Quijote galipken de, mağlûpken de, tembellikten hoşlanmazdı.

Altisidora –Don Quijote'nin gözünde ölümden hayata dönmüş olarak– efendilerinin talimatına uygun şekilde, katafalkta yatarken başında bulunan çelenkle, altın çiçekler serpiştirilmiş beyaz tafta bir elbiseyle, saçları omuzlarına dökülmüş, simsiyah abanozdan çok zarif bir bastona dayanarak Don Quijote'nin odasına girdi. Don Quijote onu görünce yatağa gömülüp ne kadar örtü, yorgan varsa hepsini üstüne örttü; dili tutulmuştu; tek bir nezaket sözü çıkamadı ağzından. Alti-

sidora başucunda bir iskemleye oturup derin bir iç geçirdikten sonra, yumuşak, kısık bir sesle dedi ki:

"Soylu hanımlar, iffetli genç kızlar, namuslarına aldırış etmeden, dillerini serbest bırakıp engel tanımadan kalplerinin sırlarını uluorta ilân edince çok zor bir duruma düşüyorlar. La Mancha'lı Señor Don Quijote, ben de onlardan biriyim; çaresiz, yenik düşmüş, âşık bir genç kızım. Ama her şeye rağmen sabırlı ve namusluyum; o kadar ki, kalbim sessizliğime dayanamayıp çatladı ve öldüm. İki gün önce, senin bana karşı takındığın sert tutum yüzünden, öldüm.

Mermerden daha katısın sen, ey şikâyetlerimi duymayan, ey!

Taş kalpli şövalye! En azından, beni gören herkes, ölü sandı. Aşk bana acıyıp derdimin çaresini bu iyi yürekli silâhtarın işkence çekmesine bağlamasaydı, öteki dünyada kalacaktım."

"Aşk çareyi pekâlâ eşeğimin işkence çekmesine de bağlayabilirdi, bana da iyilik etmiş olurdu," dedi Sancho. "Tanrı size efendimden daha yumuşak bir âşık bağışlasın hanımefendi; size bir şey soracağım: Öteki dünyada neler gördünüz? Cehennemde ne var? Çaresizlik içinde ölen herkes mecburen oraya gider çünkü."

"Aslına bakarsanız," dedi Altisidora, "ben herhalde tam olarak ölmemişim; çünkü cehenneme gitmedim, oraya bir girseydim, istesem de katiyen çıkamazdım. Aslında kapısına kadar gittim; orada on, on iki tane şeytan top oynuyorlardı. Hepsi pantolon ve hırka giymişti; yakaları Flaman dantelleriyle süslüydü, kol ağızları da aynı şekilde; kollarının dört parmağı da açıktaydı, elleri daha uzun görünsün diye. Ellerinde ateşten sopalar vardı; beni en çok şaşırtan ise, top yerine galiba içleri hava ve kırpıntılarla doldurulmuş kitaplar kullanmaları oldu; çok ilginç, hiç görmediğim bir şeydi. Ama bundan da fazla şaşırdığım bir şey oldu: Genellikle oyunda kazananlar sevindiği, kaybedenler üzüldüğü halde, o oyunda herkes homurdanıyor, herkes tersleniyor, herkes küfrediyordu."

"Bunda şaşılacak bir şey yok," dedi Sancho. "Çünkü şeytanlar top oynarken de, oynamazken de, kazansalar da, kazanmasalar da, hiçbir zaman memnun olamazlar."

"Öyle herhalde," dedi Altisidora. "Ama beni şaşırtan bir şey daha var, yani o sırada şaşırdığım; o da, topların bir vuruşta dağılması, bir daha kullanılamayacak hale gelmesiydi; bu yüzden de durmadan eski, yeni kitaplar havada uçuyordu, harikulâde bir şeydi. Yeni, gıcır gıcır,

güzel ciltlenmiş bir tanesine öyle bir patlattılar ki, içi dışına çıktı, sayfaları saçıldı. Şeytanlardan biri öbürüne, 'Bakın bakalım, şu kitap neymiş,' dedi. Öteki şeytan cevap verdi: 'La Mancha'lı Don Quijote'nin öyküsünün ikinci kısmı; ilk kısmın yazarı Seyyid Hâmid yazmamış bunu; Tordesillas'lı olduğunu söyleyen bir Aragon'lu yazmış.' 'Çekin onu karşımdan,' dedi birinci şeytan, 'cehennemin en dibine atın, bir daha gözüm görmesin.' 'O kadar mı kötü bir kitap?' dedi öteki. 'O kadar kötü ki,' dedi birinci şeytan, 'ben daha kötüsünü yazmaya kalksam, beceremezdim.' Sonra oyunlarına devam edip başka toplara vurdular; ben de büyük bir aşkla sevdiğim Don Quijote'nin adını duyunca, bu hayali hatırımda tutmaya çalıştım."

"Hiç şüphesiz, bir hayalmiş," dedi Don Quijote; "çünkü dünyada bir ben daha yok; o öykü ortalıkta elden ele geziyor, ama bir yerde duramıyor, çünkü herkes tekmeliyor. Cehennemin karanlıklarında veya yeryüzünün aydınlığında hayalet kılığında dolaştığını duydum diye endişeye kapılmıyorum; çünkü o öyküde bahsedilen kişi ben değilim. İyi ve gerçeğe sadık bir öyküyse, yüzyıllarca yaşar; kötüyse, doğumundan mezara giden yol pek uzun olmaz."

Altisidora Don Quijote'ye sitemlerini sürdürmek üzereyken, Don Quijote dedi ki:

"Size çok söyledim hanımefendi, aşk hayallerinizi bana yöneltmiş olmanıza çok üzülüyorum; çünkü ben onlara cevap veremem, ancak teşekkür edebilirim; ben Dulcinea del Toboso'ya ait olmak için yaratılmışım; eğer varsa, kader tanrıçaları beni ona kurban etmişler. Benim kalbimdeki yerini bir başka güzelliğin alabileceğini düşünmek, abes olur. Yeterince açık konuştum; namusunuzun sınırlarını aşmayınız; kimse imkânsız bir şeyi yapmaya mecbur edilemez."

Altisidora bunu duyunca öfkelenerek, kendini kaybederek dedi ki:

"Yemin ederim, sayın morina balığı, havan kalpli, hurma çekirdeği, Nuh deyip peygamber demeyen köylüden daha inatçı beyefendi, sizi elime geçirirsem, gözlerinizi oyarım! Yoksa benim sizin uğrunuza öldüğümü mü sanıyorsunuz, mağlûp, pestili çıkmış beyefendi? Dün gece gördüğünüz her şey yalandandı; ben böyle bir devenin uğruna, ölmek bir yana, tırnağımın ucunda bir sızı bile hissedecek kadın değilim."

"Ben buna inanırım," dedi Sancho; "aşk uğruna ölmek denen şey yalan; söylemesine söylerler, ama yapmaya gelince, inanması biraz zor."

Onlar böyle konuşurlarken, daha önce aktarılan iki kıtayı söylemiş olan müzisyen, şarkıcı ve şair içeri girdi ve Don Quijote'nin önünde eğilerek dedi ki:

"Saygıdeğer şövalye, beni en sadık hizmetkârlarınızdan biri saymanızı rica ederim; çok uzun zamandır hem şöhretiniz, hem kahramanlıklarınız yüzünden zat-ı âlinize hayranım."

Don Quijote şöyle cevap verdi:

"Zat-ı âlinize lâyık olduğu nezaketi gösterebilmem için kim olduğunuzu lütfeder misiniz?"

Delikanlı bir gece önceki müzisyen ve methiyeci olduğunu söyledi.

"Zat-ı âlinizin gerçekten olağanüstü bir sesi var," dedi Don Quijote. "Ancak, söylediğiniz şarkı bana pek yerinde gibi gelmedi. Garcilaso'nun kıtalarının bu hanımefendinin ölümüyle ne ilgisi var?"

"Buna şaşmamanız gerekir," dedi müzisyen, "günümüzün genç şairleri arasında yaygın bir alışkanlık bu: Herkes istediği gibi yazıyor, kimden isterse çalıyor, yerli mi yersiz mi olduğuna bakılmıyor; artık söylenen, yazılan her saçma sapan şey, şiirde serbestliğe atfediliyor."

Don Quijote cevap vermek istedi; fakat kendisini görmeye gelen dük ve düşes buna engel oldu. Aralarında uzun ve tatlı bir sohbet geçti; bu sohbet sırasında Sancho öyle gülünç, öyle kurnazca şeyler söyledi ki, dükle düşes bir kez daha hem kurnazlığına, hem de saflığına şaştılar. Don Quijote aynı gün yola çıkmasına izin vermelerini rica etti; çünkü kendisi gibi mağlûp bir şövalyeye saraylarda değil, domuz ahırında yaşamak yakışırdı. Dükle düşes izin verdiler; düşes Altisidora'yı affedip affetmediğini sordu. Don Quijote şöyle cevap verdi:

"Hanımefendi, şunu bilin ki, bu kızın bütün derdi, aylâklık; bunun da çaresi, sürekli ve namuslu bir meşguliyettir. Biraz önce kendisi cehennemde dantel giyildiğini söyledi; herhalde dantel yapmayı biliyordur; elinden hiç eksik etmesin. Çünkü aklı tığını oynatmakla meşgul olunca, sevda hayalleri oynaşmaz kafasında. İşte işin gerçeği, benim fikrim ve tavsiyem, budur."

"Benim de," dedi Sancho. "Ömrümde aşktan ölen dantelci hiç görmedim. İşi olan genç kızlar, sevdalarını değil, işlerini bitirmeyi düşünürler. Kendimden biliyorum; ben çapa yaparken eşimi, yani Teresa Panza'yı hatırlamam, oysa gözbebeğim gibi severim."

"Çok güzel söylediniz Sancho," dedi düşes. "Altisidora'nın bundan böyle hep nakış işlemesine dikkat edeceğim, çok da güzel yapar."

"Hanımefendi," dedi Altisidora, "böyle bir çareye başvurmanıza

hiç gerek yok; zaten bu dangalak serserinin bana ettiği zulümler, başka bir şeye gerek kalmadan hatırımdan siler onu. Zat-ı âliniz izin verirlerse hemen buradan çıkmak istiyorum; artık mahzun değil, çirkin, iğrenç olan suratını görmek istemiyorum."

"Bu bana şunu hatırlattı," dedi dük:

"Hakaret eden
affeder hemen."

Altisidora bir mendille gözyaşlarını siler gibi yaptı; sonra efendilerini eğilerek selâmlayıp odadan çıktı.

"Yazık sana, zavallı kız," dedi Sancho, "yazık sana, talihsiz kız, hasırdan bir kalbe, meşe ağacından bir kalbe gönül verdin. Yemin ederim, bana gönül vermiş olsan, sonun böyle olmazdı!"

Sohbet sona erdi; Don Quijote giyindi; dük ve düşesle birlikte yemek yedi ve öğleden sonra yola koyuldu.

YETMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM

Köyüne giderken Don Quijote'ye silâhtarı Sancho'nun yaptıklarına dair

Mağlûp ve bitkin Don Quijote bir taraftan fazlasıyla düşünceli, bir taraftan da çok sevinçliydi. Üzüntüsünün sebebi mağlûbiyetiydi; sevincinin sebebi ise, Sancho'nun Altisidora'nın dirilmesiyle kanıtlanan meziyetiydi – âşık genç kızın gerçekten ölmüş olduğu konusunda bazı şüpheleri vardı yine de. Sancho'nun hiç mi hiç keyfi yoktu; Altisidora'nın sözünü tutmayıp gömlekleri vermediğine üzülüyordu; bunu kafasında evirip çevirdikten sonra efendisine dedi ki:

"Efendim, ben gerçekten de bu dünyanın en bahtsız hekimiyim; halbuki bu dünyada öyle hekimler var ki, tedavi ettikleri hastayı öldürdükleri halde, çalışmalarına karşılık beklerler. Yaptıkları iş de, bazı ilâçlar yazılı bir kâğıt parçasını imzalamaktır; ilâçları da kendileri değil, eczacı yapar; işte bu kadar. Ben elâlem iyileşsin diye kan dökerim, suratım avuçlanır, çimdiklenirim, iğneler batırılır, kırbaçlanırım; bana bir metelik veren olmaz. Yemin ederim, karşıma bir hasta daha çıkarırlarsa, önce cebimi doldurmadan tedavi etmeyeceğim. Aç ayı oynamaz;

Tanrı bu meziyeti bana başkalarına bedava dağıtayım diye vermedi herhalde."

"Haklısın dostum Sancho," dedi Don Quijote; "Altisidora vaat ettiği gömlekleri vermemekle çok ayıp etti; senin meziyetin Tanrı vergisi olduğu, sana bir eğitime malolmadığı halde, vücuduna işkence yapılması, eğitimi aşan bir şey. Ben kendi adıma şunu söyleyebilirim: Dulcinea'nın büyüsünü çözecek kırbaçlar karşılığında ücret isteseydin, seve seve verirdim; ama ücret tedavi açısından doğru olur mu bilmem; ödülün ilâcı bozmasını istemem. Buna rağmen, bence denemekten bir zarar gelmez; ne kadar ücret istediğine karar ver Sancho; sonra hemen kırbaçla kendini ve derhal kendi elinle öde ücretini, param sende."

Sancho bu teklifi gözlerini de, kulaklarını da dört açıp dinledi ve içinden, kendini hakkıyla kırbaçlamaya razı olup efendisine dedi ki:

"İşte şimdi zat-ı âlinizi memnun etmek için ne gerekiyorsa yapar, ben de kazançlı çıkarım; çıkar peşinde koşar gibi görünüyorsam da, aslında çocuklarımı ve karımı çok sevdiğimden yapıyorum. Söyleyin efendim, vurduğum her kırbaç için ne vereceksiniz bana?"

"Sana bu hizmetin yüceliğine, önemine yakışır bir karşılık vermeye kalksam, Venedik'in hazineleri, Potosi'nin madenleri yetmezdi ücretini ödemeye, Sancho," dedi Don Quijote. "Sendeki paramın miktarını gözönüne al ve kırbaç başına istediğin fiyatı biç."

"Kırbaçların toplam sayısı," dedi Sancho, "üç bin üç yüz küsur; bunlardan beşini vurdum; gerisi duruyor; beş taneyi de küsurata sayalım, üç bin üç yüz olsun. Her biri çeyrek riyal olsa (daha aşağısına dünyada kabul etmem), üç bin üç yüz tane çeyrek riyal eder; bunlardan üç bin tanesi, bin beş yüz tane yarım riyal, onlar da yedi yüz elli riyal eder; üç yüz tanesi de, yüz elli yarım riyal, yani yetmiş beş riyal eder; bunları yedi yüz elli riyale ekleyince, toplam sekiz yüz yirmi beş riyal olur. Bendeki paranızdan o kadarını kendime ayırır, evime kırbaçlardan delik deşik olsam da zengin ve memnun dönerim; ne yapalım, boş torbayla at tutulmaz."

"Ah, aziz Sancho! Sevgili Sancho!" dedi Don Quijote. "Dulcinea da, ben de, Tanrı ömür verdikçe senin hizmetinde olacağız! Dulcinea eski haline dönerse, ki dönmemesi imkânsız, bahtsızlığı saadete dönüşecek, benim yenilgim de müthiş bir zafere. Kırbaçlara bir an önce başla Sancho; hızlandırmak için yüz riyal daha ekliyorum ücretine."

"Tamam," dedi Sancho. "Bu gece başlıyorum, söz. Zat-ı âliniz

ayarlayın, bu gece kırda yatalım, etlerimi parçalayacağım kırbaçlamaktan."

Don Quijote'nin sonsuz bir sabırsızlıkla beklediği gece nihayet geldi; ona sanki Apollon'un arabasının tekerlekleri kırılmış, gün her zamankinden fazla uzamış gibi gelmişti; tıpkı âşıkken arzuların bir türlü tatmin olmadığı gibi. Nihayet, yolun biraz ötesindeki hoş bir ağaçlığa girdiler ve Rocinante'nin eyeriyle karakaçanın semerini boş bırakıp yeşil çimenlere uzanarak Sancho'nun azıklarıyla karınlarını doyurdular. Sonra Sancho karakaçanın yularıyla başlık kayışından sağlam ve esnek bir kırbaç yapıp efendisinden yirmi adım kadar uzaklaşarak gürgenlerin arasına girdi. Onun heves ve azimle gittiğini gören Don Quijote dedi ki:

"Aman dostum, kendini parçalamayasın; kırbaçları aralıklı vur; çok hızlı çıkma yola ki, ortasında nefesin kesilmesin; demek istediğim, çok sert vurma ki, istenen sayıya gelmeden can vermeyesin. Fazla, eksik kâğıt yüzünden oyunu kaybetmeyesin diye ben uzaktan, tesbihimle vurduğun kırbaçları sayacağım. Tanrı iyi niyetinin hakettiği yardımı senden esirgemesin."

"Borcunu ödemeye niyetli adam, teminattan korkmaz," diye cevap verdi Sancho. "Öldürmeden acıtacak kadar vurmaya niyetliyim; bu mucizenin gerçekleşmesi buna bağlı herhalde."

Hemen belden yukarı soyunarak kayışı kavradı ve vurmaya başladı; Don Quijote de kırbaçları saymaya koyuldu.

Yedi, sekiz kırbaç vurduktan sonra, şaka Sancho'nun gözüne ağır görünmeye, karşılığı çok düşük gibi gelmeye başladı. Kırbaçlara ara verip efendisine hata yaptığını, o kırbaçların her birinin çeyrek değil, yarım riyale bedel olduğunu söyledi.

"Devam et, dostum Sancho, gevşeme," dedi Don Quijote, "ücreti iki katına çıkarıyorum."

"O zaman," dedi Sancho, "Tanrı'nın izniyle insin bakalım şu kırbaçlar!"

Ama uyanık Sancho kırbaçları artık kendine değil, ağaçlara indiriyordu; arasıra öyle bir iç çekiyordu ki, her defasında, duyan, ciğerleri yerinden sökülüyor sanırdı. Don Quijote'nin yufka yüreği buna dayanamadı; Sancho canını teslim eder, Sancho'nun ihtiyatsızlığı yüzünden arzusu gerçekleşemez korkusuyla dedi ki:

"Tanrı aşkına dostum, bu iş burada kalsın; bu tedavi bana çok haşin göründü; acele etmemek yerinde olur; Zamora bir saatte fethedilmedi. Yanlış saymadıysam, bin kırbacı geçtin; şimdilik bu kadarı

yeter; amiyane tabiriyle, eşek yük kaldırır ama deve yükü kaldırmaz."

"Hayır efendim, olmaz," dedi Sancho; "ben arkamdan, 'Parasını peşin aldı, kırdı kolunu oturdu,' dedirtmem. Zat-ı âliniz biraz öteye gidin, bırakın hiç değilse bin kırbaç daha vurayım. Bunun gibi iki tur daha attım mı, hesap tamam olur; hattâ artar bile."

"Madem sen bu kadar isteklisin," dedi Don Quijote, "Tanrı yardımcın olsun, devam et kırbaçlara, ben gidiyorum."

Sancho görevinin başına öyle bir zevkle döndü ki, ağaçların çoğunun kabukları olduğu gibi soyuldu; öyle sert vuruyordu kırbacı. Bir keresinde bir gürgene bütün gücüyle bir kırbaç indirerek haykırdı:

"Ölen ölür, kalan sağlar bizimdir!"

Don Quijote bu acıklı feryada ve müthiş kırbacın şaklayışına hemen koştu; Sancho'ya kırbaç vazifesi gören bükülmüş yuları elinden çekip dedi ki:

"Sancho, dostum, Tanrı korusun, benim uğruma can vereceksin; karının, çocuklarının sana ihtiyacı var. Dulcinea biraz daha sabretsin; ben de uzun sürmeyeceğini umduğum bu bekleyişe katlanır, senin, kuvvetini tazeleyip bu işi hayırlısıyla bitirmeni beklerim."

"Madem zat-ı âliniz öyle istiyorsunuz, öyle olsun efendim," diye cevap verdi Sancho. "Şu pelerininizi üzerime atıverin, terliyorum, üşütmeyeyim; acemi tövbekârların hep başına gelen şeydir."

Don Quijote dediği gibi yapıp kendisi gömleğiyle kalarak Sancho'nun üstünü örttü. Sancho, sabah güneş uyandırıncaya kadar uyudu. Sonra tekrar yola koyuldular ve oradan üç fersah uzakta, o günlük yollarını tamamlayıp konakladılar. Don Quijote'nin hendekli, kuleli, demir kafesli, çekme köprülü bir şato değil, han olarak gördüğü bir handa hayvanlarından indiler. Don Quijote, şimdi anlatılacağı gibi, yenildikten sonra her konuda daha şuurlu düşünür olmuştu. Kendisini ilk katta bir odaya aldılar; duvarlarda deriden duvar resimleri yerine, köylerde kullanılan, eski bez resimlerden asılıydı. Resimlerden biri, cüretkâr misafirin Helena'yı Menelaos'tan kaçırışını anlatan, çok kötü bir resimdi. Bir başkasında, Dido'yla Aineias'ın öyküsü resmedilmişti; Dido yüksek bir kulenin üzerinde, bir firkate veya pergendeyle denize açılmakta olan kaçak misafire yarım bir çarşafla işaret verir gibiydi.

İki resimde Don Quijote'nin dikkatini çeken bir şey vardı: Helena pek de istemeye istemeye gidiyor gibi görünmüyordu; gizli gizli, hınzır hınzır gülmekteydi; oysa güzel Dido'nun gözlerinden ceviz büyüklüğünde yaşlar dökülüyordu. Don Quijote bunu görünce dedi ki:

"Bu iki hanımefendi, bu çağda doğmadıkları için çok bahtsızmışlar; ben de onların çağında doğmadığım için onlardan da bahtsızım. Ben o beyefendilerle karşılaşsaydım, ne Truva yanar, ne Kartaca yıkılırdı; sırf benim Paris'i öldürmemle bütün bu felâketler önlenirdi."

"Bahse girerim," dedi Sancho, "kısa bir süre sonra, bizim kahramanlıklarımızı gösteren resimlerin asılı olmadığı tek bir meyhane, han, berber dükkânı kalmayacak. Ama bunları yapan ressamdan daha iyi bir ressamın elinden çıkmasını tercih ederdim."

"Haklısın Sancho," dedi Don Quijote; "bu ressam, Orbaneja'ya benziyor. Bu Ubeda'lı ressama ne resmi yaptığı sorulduğunda, 'Ne çıkarsa,' dermiş. Bir horoz çizecek olsa, altına, 'Bu bir horozdur,' diye yazarmış, tilki zannetmesinler diye. Bu yeni yayınlanan Don Quijote öyküsünü yazan da buna benzer bir ressam veya yazar bence Sancho; ressamla yazar aynı şeydir çünkü. Herhalde ne çıkarsa diye çizmiş veya yazmış. Geçmiş yıllarda, sarayda dolaşan şair Mauleón'a da benziyor; kendisi, sorulan her soruya anında cevap verirmiş. Birisi *Deum de Deo*[1] ne demek diye sorduğunda, 'De babam de,' diye cevap vermiş. Şimdi bunu bir yana bırakalım da, söyle bakalım Sancho, bu gece bir tur daha kırbaç vurmayı düşünüyor musun? Düşünüyorsan, bir çatı altında mı vurmak istersin, yıldızların altında mı?"

"Tanrı hakkı için efendim," dedi Sancho, "öyle bir kırbaç vurmayı düşünüyorum ki, kapalı yerde de olsa farketmez, açıkta da. Ama yine de, ağaçların arasında olmasını tercih ederim; bana sanki benimle arkadaşlık ediyorlarmış, sıkıntıma katlanmama inanılmaz bir şekilde yardım ediyorlarmış gibi geliyor."

"Hayır, olmaz, dostum Sancho," dedi Don Quijote. "Kuvvetini toparlaman için köye varıncaya kadar sabredelim; en geç yarından sonra varacağız köyümüze."

Sancho efendisi nasıl isterse öyle olacağını söyledi; ama kendisi bu işi sıcağı sıcağına, tavındayken bitirmek istiyordu; çünkü tehlikenin büyüğü gecikmekti. Kendine yardım etmeyene, Tanrı da yardım etmezdi; bugünkü tavuk, yarınki kazdan, eldeki serçe, havadaki akbabadan iyiydi.

"Tanrı aşkına Sancho, yeter bu kadar atasözü!" dedi Don Quijote. "Sen tekrar eski haline dönüyor gibisin. Sana kaç kere söyledim; açık seçik, düz, sade, basit bir ifadeyle konuş, göreceksin ne kadar kârlı çıkacağını."

"Bu bendeki nasıl bir bahtsızlık bilemiyorum," dedi Sancho; "ama

1) Tanrıların tanrısı.

içinde atasözü olmayan doğru dürüst tek lâf edemiyorum; her atasözü de doğru geliyor bana; yine de düzeltmeye çalışacağım huyumu."

Böylece sohbetlerini şimdilik noktaladılar.

YETMİŞ İKİNCİ BÖLÜM

Don Quijote'yle Sancho'nun köye varışlarına dair

Don Quijote'yle Sancho o gün bütün gün, o köyde, o handa akşam olmasını beklediler; biri, açıklık kırlarda kırbaç turunu tamamlamak için; öteki de, tek arzusunun gerçekleştiğini, kırbaçların tamamlandığını görmek için. Bu arada hana atlı bir yolcu geldi; beraberindeki üç, dört hizmetkârdan biri, senyör gibi görünen adama dedi ki:

"Señor Don Álvaro Tarfe, zat-ı âliniz öğle saatinde burada dinlenebilirsiniz; han temiz ve serin görünüyor."

Bunu duyan Don Quijote, Sancho'ya dedi ki:

"Baksana Sancho, ben öykümün ikinci bölümünü anlatan o kitabın sayfalarına göz gezdirirken, zannediyorum bu Don Álvaro Tarfe adıyla karşılaşmıştım."

"Olabilir tabii," dedi Sancho. "Hele bir atından insin de, sonra sorarız."

Atlı atından indi; hancının karısı kendisine yine alt katta, Don Quijote'nin odasının karşısında, onunki gibi bez resimlerle süslü bir oda verdi. Yeni gelen şövalye yazlık bir kıyafet giyip hanın geniş, ferah girişine çıktı; gezinmekte olan Don Quijote'ye sordu:

"Zat-ı âliniz nereye doğru yolculuk yapıyorsunuz, saygıdeğer asilzade?"

Don Quijote cevap verdi:

"Buraya fazla uzak olmayan köyüme gidiyorum. Ya zat-ı âliniz nereye gidiyorsunuz?"

"Ben beyefendi," dedi şövalye, "vatanım olan Granada'ya gidiyorum."

"Hem de ne vatan!" dedi Don Quijote. "İsminizi lütfeder misiniz beyefendi? Tahminimde yanılmıyorsam, şu anda söyleyemeyeceğim kadar yakından ilgilendiriyor beni."

"İsmim Don Álvaro Tarfe," diye cevap verdi yolcu.

Don Quijote bunun üzerine dedi ki:

"Zat-ı âliniz hiç kuşkusuz *La Mancha'lı Don Quijote'nin Öyküsü*'nün yeni basılan, acemi bir yazar tarafından yayınlanan ikinci kısmındaki Don Álvaro Tarfe olmalısınız."

"Ta kendisiyim," dedi şövalye. "Bu öykünün başkahramanı olan Don Quijote benim çok yakın arkadaşımdı; onu köyünden çıkaran ben oldum; en azından Zaragoza'da yapılan mızrak dövüşüne benimle birlikte gelmeye ben ikna ettim. Gerçekten de çok iyiliğim dokunmuştur kendisine. Cüretkârlığı yüzünden sırtına kırbaç yemekten kurtardım onu."

"Zat-ı âlinize bir şey soracağım, Señor Don Álvaro: Ben bu zat-ı âlinizin sözünü ettiği Don Quijote'ye benziyor muyum?"

"Hayır, katiyen," dedi yolcu; "hiç benzemiyorsunuz."

"Peki bu Don Quijote'nin," dedi bizimkisi, "Sancho Panza adında bir silâhtarı var mıydı?"

"Evet, vardı," diye cevap verdi Don Álvaro; "çok komik diye şöhret yapmış olmakla birlikte, ben kendisinden nükteli tek lâf duymadım."

"Buna inanırım işte," dedi bunun üzerine Sancho; "çünkü nükte yapmak herkesin harcı değildir. Zat-ı âlinizin sözünü ettiği bu Sancho, zevzek, dolandırıcı herifin teki olmalı; gerçek Sancho Panza benim; bende nükte, denizde kum gibidir. İnanmazsanız, tecrübe edin, en azından bir sene benimle gezin, göreceksiniz ki ben adım başı bir şey yumurtlarım; hattâ çoğu zaman ben ne dediğimi bile bilmem, dinleyenler kahkahalarla güler. Gerçek La Mancha'lı Don Quijote, meşhur, yiğit, akıllı, âşık, haksızlığın düşmanı, öksüz ve yetimlerin koruyucusu, dulların kurtarıcısı, genç kızların katili olan ve biricik sevgilisi de, eşsiz Dulcinea del Toboso olan şövalye, işte bu karşınızdaki beyefendidir; benim efendimdir. Diğer bütün Don Quijote ve Sancho Panza'lar sahte ve hayal ürünüdür."

"Tanrı hakkı için, buna inanırım," dedi Don Álvaro; "çünkü sizin şu dört cümle içine sığdırdığınız nükteler, diğer Sancho Panza'nın duyduğum bütün konuşmalarındaki toplam nükteden fazlaydı; epeyce de konuşmasını dinledim kendisinin! O, güzel konuşmaktan çok oburlukta ustaydı; komikten ziyade aptaldı; zannederim, iyi Don Quijote'nin peşini bırakmayan büyücüler, benim de peşime kötü Don Quijote'yi taktılar. Doğrusu ne diyeceğimi bilemiyorum; ben kendisini tedavi edilmek üzere Toledo tımarhanesinde bıraktığıma yemin edebilirim; şimdi karşıma benimkinden çok farklı, bambaşka bir Don Quijote çıkıverdi."

"Ben," dedi Don Quijote, "iyi olup olmadığımı bilmiyorum; ama kötüsü olmadığımı biliyorum. Bunun kanıtı olarak da, şunu bilmenizi isterim ki, sevgili Señor Don Álvaro Tarfe, hayatımda Zaragoza'ya ayak basmadım. Hattâ, bu hayalî Don Quijote'nin o şehirdeki mızrak dövüşlerine katıldığı bana söylendiği için, ben şehre girmek bile istemedim; yalanını ortaya çıkarmak istedim. Bu sebeple, doğrudan Barselona'ya, nezaketin merkezi, yabancıların sığınağı, yoksulların hastanesi, yiğitlerin vatanı, haksızlığa uğrayanların intikamı, vefalı dostlukların hoş uyumu, güzellikte biricik şehre gittim. Orada başıma gelen olaylar hoş olmadığı, çok tatsız olduğu halde, sırf o şehri gördüğüm için, üzülmüyorum. Kısacası, Señor Don Álvaro Tarfe, şöhretin dilinde gezen La Mancha'lı Don Quijote benim; benim ismimi gasbetmeye, benim fikirlerimle şöhret kazanmaya kalkan o zavallı değil. Zat-ı âlinize bir şövalye olarak yalvarırım, bu köyün belediye başkanının huzurunda bir açıklama yapın; beni bugüne kadar hiç görmemiş olduğunuzu, benim ikinci bölümde yazılan Don Quijote olmadığımı, silâhtarım Sancho Panza'nın da zat-ı âlinizin tanıdığı Sancho Panza olmadığını belirtin."

"Bunu memnuniyetle yaparım," diye cevap verdi Don Álvaro; "aynı anda iki Don Quijote ve iki Sancho Panza görmek çok şaşırtıcı; isimleri tıpatıp aynı, hareketleri taban tabana zıt. Tekrar söylüyorum, teyid ediyorum: Gördüklerimi görmedim, başımdan geçenler başımdan geçmedi."

"Hiç kuşkusuz," dedi Sancho, "zat-ı âlinize de Señora Dulcinea del Toboso gibi büyü yapılmış. Keşke zat-ı âlinizin büyüsünün çözülmesi de, hanımefendininki gibi benim kendime üç bin küsur kırbaç vurmama bağlı olsaydı; hiç çıkar gözetmeden kırbaçlardım kendimi."

"Bu kırbaç meselesini anlayamadım," dedi Don Álvaro.

Sancho da uzun bir hikâye olduğunu, ama eğer yolları aynıysa, yolda anlatabileceğini söyledi.

Bu arada yemek saati geldi; Don Quijote ve Don Álvaro, öğle yemeğini birlikte yediler. Köyün belediye başkanı, yanında bir kâtiple birlikte tesadüfen hana uğrayınca, Don Quijote başkandan bir ricada bulundu: Hazır bulunan Don Álvaro Tarfe adlı şövalyenin, başkan huzurunda, aynı şekilde hazır bulunan La Mancha'lı Don Quijote'yi tanımadığına, Tordesillas'lı, Avellanada adlı bir şahıs tarafından yazılmış olan *La Mancha'lı Don Quijote'nin İkinci Kısmı* adlı öyküde sözü edilen kişinin bu Don Quijote olmadığına dair ifade vermesini istiyordu. Belediye başkanı hukukî icapları yerine getirdi; ifade, bu

durumlarda gerekli bütün şartlar yerine getirilerek alındı. Don Quijote ve Sancho bu sonuçtan çok memnun kaldılar; sanki böyle bir açıklama onlar için çok önemliymiş, iki Don Quijote ve iki Sancho arasındaki farkı, hareketleri ve sözleri açık seçik ortaya koymuyormuş gibi. Don Álvaro'yla Don Quijote birbirlerine karşılıklı nezaket sözleri söylediler, iltifatta bulundular; büyük La Mancha'lı bu sırada zekâsını gösterdi ve Don Álvaro Tarfe'yi düşmüş olduğu yanılgıdan kesin olarak kurtardı; Don Álvaro ise, böylesine birbirine zıt iki Don Quijote'ye kendi eliyle dokunmuş olduğuna göre, kendisine büyü yapılmış olduğuna kanaat getirdi.

Öğleden sonra köyden ayrıldılar; yaklaşık yarım fersah sonra, yol ikiye ayrılıyordu; yollardan biri Don Quijote'nin köyüne gidiyordu; diğeriyse Don Álvaro'nun tutacağı yoldu. Bu ayrıma gelinceye kadarki süre içinde Don Quijote, şövalyeye talihsiz mağlûbiyetini, Dulcinea'ya yapılan büyüyle çaresini anlattı; bütün bunlar Don Álvaro'yu bir kez daha şaşırttı. Yol ayrımında Don Quijote'yle Sancho'yu kucaklayıp yoluna gitti, Don Quijote de kendi yoluna. O geceyi, Sancho'nun kefaretini tamamlamasına imkân sağlamak üzere, yine birtakım ağaçların arasında geçirdiler. Sancho kefaretini bir önceki gece yaptığı gibi, kendi sırtından ziyade gürgenlerin sırtından ödedi; kendi sırtını öyle iyi korudu ki, sırtında bir sinek olsa, kırbaçlardan kaçmazdı.

Aldatılan Don Quijote, kırbaçların hesabında bir tekini bile atlamadı ve bir gece öncekilerle birlikte üç bin yirmi dokuz kırbaç ettiğini gördü. Güneş sanki bu kurban törenini izlemek için erkenden uyanmıştı; gün ışığıyla birlikte, Don Álvaro'nun yanılgısını, mahkeme huzurunda ifadesini aldırmakla ne iyi ettiklerini konuşa konuşa yollarına devam ettiler.

O gün ve gece boyunca, başlarına anlatmaya değecek bir olay gelmeden, yol aldılar; Sancho o gece çilesini doldurdu; Don Quijote buna müthiş sevindi. Yolda, sevgilisi Dulcinea'yı büyüsü çözülmüş halde bulmayı umut ederek sabahı bekliyordu; ertesi gün yolda karşılaştıkları her kadına Dulcinea del Toboso mu diye bakıyordu; Merlin'in verdiği sözlerin yalan olamayacağından kesinlikle emindi.

Bu düşünce ve arzularla bir yamacı tırmandılar ve aşağıda köylerini gördüler. Sancho köyünü görünce diz çöküp dedi ki:

"Sevgili vatanım, aç gözlerini, bak, oğlun Sancho Panza, çok zengin olmasa bile çok kırbaç yemiş olarak sana dönüyor. Kollarını aç ve oğlun Don Quijote'yi de kucakla; başkasına yenilmiş olsa da, kendini

yenmiş olarak dönüyor; ki bu da, kendisinin bana söylemiş olduğu gibi, zaferlerin en büyüğüdür. Parayla dönüyorum; çünkü eşeğimin üstünde giderken iyi kırbaç yedim."

"Bırak bu saçmalıkları da," dedi Don Quijote, "sağ ayağımızla köyümüze girelim; sonra hayal gücümüzü harekete geçirip icra etmeyi düşündüğümüz çobanlık mesleğiyle ilgileniriz."

Bunun üzerine yamacı inip köylerine gittiler.

YETMİŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Don Quijote köyüne girerken karşısına çıkan alâmetlere ve bu büyük öyküyü süsleyip teyid eden başka olaylara dair

Köyün girişinde –der Seyyid Hâmid– Don Quijote, harman yerinde kavga eden iki oğlan gördü. Oğlanlardan biri diğerine dedi ki:

"Boşuna uğraşma Periquillo, hayatın boyunca göremeyeceksin onu."

Don Quijote bunu duydu ve Sancho'ya dedi ki:

"Arkadaşım, şu oğlan ne dedi, farkında mısın? 'Hayatın boyunca göremeyeceksin onu,' dedi."

"Dediyse dedi, ne olmuş oğlan öyle dediyse?" diye sordu Sancho.

"Ne mi olmuş?" dedi Don Quijote. "Bu sözü benim dileğimin cevabı olarak düşünsene; bir daha Dulcinea'yı görmeyeceğim anlamına geliyor."

Sancho cevap vermek istedi ama, kırda koşarak kaçan bir tavşan ona engel oldu. Peşindeki çok sayıda tazıyla avcıdan korkan tavşan, gelip karakaçanın ayaklarının arasına büzüştü, gizlendi. Sancho tavşanı eliyle yakalayıverdi; Don Quijote'ye uzattı.

Don Quijote şöyle diyordu:

"*Malum signum!*[1] *Malum signum*! Tavşan kaçıyor, tazılar kovalıyor; Dulcinea görünmüyor!"

"Zat-ı âliniz de bir tuhafsınız," dedi Sancho; "diyelim ki bu tavşan Dulcinea del Toboso, kovalayan tazılar da onu köylü kızına dönüştüren alçak büyücüler; o kaçıyor, ben yakalayıp zat-ı âlinizin kucağına veriyorum; kucağınızda okşuyorsunuz onu. Bunun neresi kötü alâmet, kötüye işaret?"

1) Kötü alâmet.

Kavgacı oğlanlar tavşana bakmaya geldiler; Sancho bir tanesine neden kavga ettiklerini sordu. 'Hayatın boyunca göremeyeceksin onu,' demiş olan oğlan, cevap verdi: Kendisi öbür oğlandan bir cırcırböceği kafesi almış, hayatı boyunca da geri vermeyi düşünmüyormuş. Sancho cebinden dört tane çeyrek riyal çıkarıp oğlana verdi; karşılığında kafesi alıp Don Quijote'nin kucağına koydu ve dedi ki:

"İşte efendim, ben bu alâmetleri bozdum, yok ettim; aptalım ama zannederim bunların bizim işlerimizle uzaktan yakından alâkası yok. Ayrıca, yanlış hatırlamıyorsam, köyümüzün rahibinden duymuştum, Hıristiyan ve akıllı kişiler böyle saçmalıklarla ilgilenmemeliymiş. Hattâ geçenlerde zat-ı âliniz de böyle şeylere inanan Hıristiyanlar'ın aptal olduğunu söylemiştiniz bana. Bunun üzerinde durmaya gerek yok; yolumuza devam edip köyümüze girelim."

Avcılar gelip tavşanı istediler; Don Quijote de verdi. Yollarına devam ettiler; köyün girişinde bir çayırda, dua etmekte olan rahip ve bakalorya sahibi Carrasco'yla karşılaştılar. Bu arada şunu belirtmek gerekir ki, Sancho Panza karakaçanın ve zırhların üzerine, arma örtüsü niyetine, Altisidora'nın dirildiği gece dükün şatosunda kendisine giydirilen alev resimli aba cüppeyi örtmüştü. Külâhı da karakaçanın kafasına oturtmuştu; dünyada hiçbir eşek böyle tuhaf bir kılığa girip süslenmemişti.

Rahiple bakalorya sahibi, ikisini derhal tanıdılar ve kollarını iki yana açarak yanlarına geldiler. Don Quijote atından inip kendileriyle sıkı sıkı kucaklaştı; vaşak gözlerinden hiçbir şey kaçmayan oğlanlar ise eşeğin külâhını farkedip bakmaya gittiler, birbirlerine şöyle diyorlardı:

"Gelin bakın çocuklar, Sancho Panza'nın eşeği iki dirhem bir çekirdek; Don Quijote'nin beygiri her zamankinden de sıska!"

Nihayet, etrafları çocuklarla çevrili halde, rahip ve bakalorya sahibinin refakatinde köye girdiler; Don Quijote'nin evine gittiler; geldiklerini haber alan kâhya kadınla yeğen, kapıda karşıladılar kendilerini. Haberi Sancho'nun karısı Teresa Panza'ya da vermişlerdi; o da, saçı başı dağılmış, yarı çıplak bir halde, kızı Sanchica'yı da elinden tutup sürükleyerek koşup kocasını görmeye geldi. Kocasını, kendince bir valiye yakışır bir kıyafet içinde görmeyince dedi ki:

"Kocacığım, bu ne hal böyle? Görünüşe bakılırsa yaya gelmişsin, tabanların şişmiş; validen çok deliye benzemişsin."

"Sus Teresa," dedi Sancho; "bazen ateş olan yerden duman çıkmaz; gel evimize gidelim; harika şeyler anlatacağım sana. Paralı gel-

dim; önemli olan bu; kendi alın terimle, kimseye zararım dokunmadan kazandım."

"Sen para getir de sevgili kocacığım, nereden getirirsen getir," dedi Teresa; "zaten nasıl kazanmış olursan ol, yeni bir yol icat etmiş olamazsın."

Sanchica babasına sarıldı; kendisine bir şey getirip getirmediğini sordu; dört gözle beklemişti babasını. Sonra, karısı bir elinden tuttu; kızı da belindeki kemerden; Sanchica bir eliyle de karakaçanı çekiyordu; böylece evlerine gittiler; Don Quijote'yi kendi evinde, kâhya kadınla yeğeninin eline, rahiple bakalorya sahibinin arkadaşlığına bıraktılar.

Don Quijote uygun bir zaman beklemeden, hemen o anda, bakalorya sahibi ve rahiple bir kenara çekildi ve kendilerine kısaca mağlûbiyetini, bir yıl boyunca köyünden çıkmasının yasaklandığını anlattı. Bir gezgin şövalyeye yakışır şekilde, gezgin şövalyelik tarikatının kuralları gereği, yasaya titizlikle uymak, katiyen çiğnememek niyetindeydi. O yıl boyunca çoban olmayı, ıssız kırlarda teselli aramayı düşünmüştü; orada sevda hayallerine bir çıkış bulur, faziletli çobanlık mesleğini icra ederdi. Kendilerine yalvarıyordu: Fazla işleri yoksa, daha önemli işler engel olmazsa, ona eşlik etsinlerdi. Kendisi, çoban sayılmalarına yetecek miktarda koyun ve sığır almaya hazırdı. Ayrıca, işin en önemli kısmı da hallolmuştu; kendilerine kalıp gibi uyan isimler bulmuştu. Rahip isimleri söylemesini rica etti. Don Quijote kendi adının *Çoban Quijotiz*, bakalorya sahibinin *Çoban Carrascón*, rahibin *Çoban Curambro*, Sancho Panza'nın da *Çoban Pancino* olacağını söyledi.

Don Quijote'nin yeni deliliği karşısında afallayıp kaldılar; ama tekrar köyden ayrılıp şövalyeliklerine dönmesin diye, bir yıl içinde tedavi olacağını umarak, yeni kararına boyun eğdiler; deliliğini bilgelikmişçesine alkışlayıp mesleğinde ona eşlik etmeyi kabul ettiler.

"Ayrıca," dedi Sansón Carrasco, "ben bütün dünyanın bildiği gibi çok büyük bir şairim; durmadan kır şiirleri, saray şiirleri, nasıl denk gelirse öyle yazarım; böylece dolaşacağımız o ıssız yerlerde oyalanırız. Yapmamız gereken en önemli şey, beyler, her birimizin şiirlerinde övmeyi düşündüğü çoban kızına bir isim seçmesi ve ne kadar sert olursa olsun, istisnasız bütün ağaçlara o isimleri kazımamız; âşık çobanların âdeti böyledir."

"Bu çok doğru," dedi Don Quijote. "Gerçi ben çoban kızı ismi uydurmak zorunda değilim; çünkü hazır eşsiz Dulcinea del Toboso var; bu kıyıların baştacı, bu çayırların süsü, güzelliğin dayanağı, zarafetin doruğu, ne kadar aşırı olursa olsun, her övgüye lâyık kişi."

"Doğrudur," dedi rahip; "ama biz daha uygun çoban kızları arayalım kendimize; uymasalar da uydurabilelim kendimize."

Sansón Carrasco bunun üzerine dedi ki:

"Bulamazsak da kitaplara basılmış isimler veririz; dünya bunlarla dolu: Phyllida'lar, Amaryllis'ler, Diana'lar, Flerida'lar, Galateia'lar ve Belisarda'lar. Bunlar meydanlarda satıldığına göre, biz de pekâlâ satın alabiliriz, bizim olurlar. Benim sevgilimin, daha doğrusu çoban kızımın adı Ana olursa, onu *Anarda* adıyla överim; Francisca olursa *Francenia* derim; Lucía olursa, *Lucinda*, hepsi aynı kapıya çıkar. Sancho Panza da bu cemaate katılıyorsa eğer, karısı Teresa Panza'yı *Teresaina* adıyla yüceltebilir."

Don Quijote ismin aldığı bu şekle güldü; rahip, Don Quijote'yi dürüst ve şerefli kararından dolayı tebrik edip bir kez daha, zorunlu meşguliyetlerinden artan vakitte, kendisine eşlik etmeye söz verdi. Bunun üzerine kendisiyle vedalaşıp sağlığına dikkat etmesini, iyi beslenmesini tavsiye ettiler.

Talih öyle istediğinden, yeğen ve kâhya kadın, üçünün konuşmalarını duymuşlardı; diğerleri gider gitmez, ikisi de Don Quijote'nin yanına girdiler; yeğen dedi ki:

"Ne oluyor saygıdeğer dayıcığım? Tam biz zat-ı âlinizin evinize çekileceğini, sakin, şerefli bir hayat süreceğinizi düşünürken, yeni dolambaçlara mı gireceksiniz,

Küçük çoban, nereden geliyorsun,
Nereye gidiyorsun, ya küçük çoban?

diye mi gezeceksiniz? Kırkından sonra saza başlayan kıyamette çalar."

Kâhya kadın da peşinden ekledi:

"Zat-ı âliniz yazın öğle saatlerine, kışın nemli gecelerine, kurtların ulumalarına, kır ortasında katlanabilecek misiniz? Katiyen yapamazsınız; bu meslek, bu iş, güçlü kuvvetli, neredeyse kundaktan itibaren bu işe alışmış, ona göre yetiştirilmiş erkeklere göredir. Hattâ gezgin şövalye olmak bile, çoban olmaktan iyidir. Efendim, gelin siz beni dinleyin; bakın size ekmeğe, şaraba tok biri olarak değil, tuttuğum oruçlara, elli yaşıma dayanarak nasihat veriyorum: Evinizde oturun, mülkünüzle ilgilenin, sık sık günah çıkarın, yoksullara yardım edin; pişman olursanız günahı boynuma."

"Susun hanımlar," dedi Don Quijote. "Ben üzerime düşeni gayet

iyi biliyorum. Beni yatağıma götürün, pek iyi hissetmiyorum çünkü kendimi. Şunu da bilin ki, ister gezgin şövalye olayım, ister gezici çoban, daima ihtiyaçlarınızı karşılayacağım; tecrübe de bunu gösterecek zaten."

Hayırlı evlâtları –kâhya kadınla yeğen şüphesiz öyleydiler– kendisini yatağına götürdüler, yemek verdiler ve hoş tutmaya çalıştılar.

YETMİŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Don Quijote'nin hastalanışına, vasiyetine ve ölümüne dair

İnsana ait hiçbir şey, özellikle de insan hayatı, ebedî olmadığından, başlangıcından itibaren düşüşe geçerek nihaî sona kadar hep düşmeye devam ettiğinden ve Don Quijote'ye de Tanrı tarafından düşüşünü geciktirebilme ayrıcalığı tanınmamış olduğu için, hiç beklemediği bir anda hayatı sona erdi. Belki mağlûbiyetin verdiği üzüntüyle, belki de böyle olmasını emreden Tanrı istediği için, bir hummaya yakalandı; altı gün yattı; bu süre içinde dostları, rahip, bakalorya sahibi ve berber, kendisini sık sık ziyaret ettiler; vefalı silâhtarı Sancho Panza başucundan hiç ayrılmadı.

Arkadaşları, mağlûbiyetin acısı ve Dulcinea'yı serbest, büyüden kurtulmuş görme arzusunun gerçekleşmemesi yüzünden bu halde olduğunu düşünerek, onu neşelendirmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bakalorya sahibi, kendini toparlayıp kalkmasını, çobanlığa başlayacaklarını söylüyordu; kendisi şimdiden bir eglog yazmıştı bile; Sannazzaro'nun bütün şiirlerine taş çıkartırdı. Ayrıca kendi cebinden, sürüyü korumak üzere iki güzel köpek satın almıştı Quintanar'lı bir hayvan yetiştiricisinden; birinin adı Barcino'ydu, öbürününki Butrón. Fakat bütün bunlar Don Quijote'nin üzüntüsünü geçirmiyordu.

Arkadaşları hekimi çağırdılar; hekim nabzını ölçtü, pek hoşuna gitmedi; ne olur ne olmaz diye ruhunun selâmetiyle ilgilenmesini söyledi; çünkü vücudun sağlığı tehlikedeydi. Don Quijote onu sakin bir tavırla dinledi; ama kâhya kadın, yeğeni ve silâhtarı sakin kalamadılar; sanki karşılarında ölüsü varmış gibi ağlamaya başladılar. Hekim, ölümüne keder ve sıkıntıların sebep olduğu kanaatindeydi. Don Quijote kendisini yalnız bırakmalarını rica etti; biraz uyumak istediğini söyledi. Dediğini yaptılar; altı saat deliksiz uyudu; hattâ kâhya kadınla yeğen,

hiç uyanmayacağını sandılar. Belirtilen sürenin sonunda kalktı ve yüksek sesle haykırdı:

"Bana bunca iyilik yapan yüce Tanrı'ya şükürler olsun! Gerçekten de O'nun merhameti sınırsız; insanların günahları, sonsuz merhametini azaltamıyor, durduramıyor."

Yeğen dayısının sözlerini dikkatle dinledi ve konuşması ona her zamankinden, en azından hastalık sırasındaki konuşmalarından daha mantıklı geldiğinden, sordu:

"Ne diyorsunuz efendim? Yeni bir şey mi var? Hangi merhamet bu, insanların hangi günahları bunlar?"

"Merhamet, sevgili yeğenim," dedi Don Quijote, "şu anda Tanrı'nın benden esirgemediği merhamet; dediğim gibi benim günahlarım O'nun merhametini engellemiyor. Artık şuuruma kavuştum; zihnim, iğrenç şövalye kitaplarını maalesef sürekli okumam yüzünden üzerine inen cehaletin karanlık gölgelerinden kurtuldu, aydınlandı. Saçmalıklarını, yalanlarını açıkça görüyorum artık; tek üzüldüğüm, gerçeği görmekte bu kadar gecikmiş olmam; yanlışımı tamir etmeye, ruhuma ışık tutacak kitaplar okumaya vaktim yok. Ölüme çok yaklaştığını hissediyorum sevgili yeğenim; bu dünyada deli namı bırakacak kadar kötü bir hayat sürmediğimi gösterecek şekilde ölmek isterim; evet, deli oldum, ama ölürken deliliğimi teyid etmek istemem. Sevgili arkadaşlarımı, rahibi, bakalorya sahibi Sansón Carrasco'yu, berber Üstat Nicolás'ı buraya çağır kızım; günah çıkarıp vasiyetnamemi yazdırmak istiyorum."

Yeğenin zahmet etmesine gerek kalmadan üçü birden içeri girdiler. Don Quijote onları görür görmez dedi ki:

"Beni tebrik edin, sevgili dostlarım; ben artık La Mancha'lı Don Quijote değil, Alonso Quijano'yum; ahlâklı yaşayışım yüzünden *İyi Yürekli* lâkabıyla anılırım. Artık Galyalı Amadis'in ve bütün sülâlesinin düşmanıyım; artık küfürle dolu bütün o gezgin şövalye hikâyelerinden nefret ediyorum; artık ne büyük aptallık ettiğimi, onları okumakla ne büyük bir tehlikeye düşmüş olduğumu anlıyorum; artık, Tanrı'nın merhameti sayesinde, kendi tecrübemden ders alarak onları lânetliyorum."

Üç arkadaşı bu konuşmasını duyunca, hiç kuşkusuz yeni bir deliliğe kapıldığını düşündüler. Sansón dedi ki:

"Señor Don Quijote, tam biz Señora Dulcinea'nın büyüsünün bozulduğunu haber almışken, zat-ı âliniz bunu mu çıkaracaksınız karşımıza? Tam biz çoban olmaya, hayatımızı prensler gibi şarkı söyleyerek

geçirmeye can atarken, zat-ı âliniz keşiş mi olmak istiyorsunuz? Tanrı aşkına susun, kendinize gelin, bırakın bu saçmalıkları."

"Şu ana kadarki saçmalıklarım," dedi Don Quijote, "bana çok ciddî zarar verdiler; ama ölümüm, Tanrı'nın yardımıyla onları benim lehime çevirecektir. Beyler, ölümün hızla yaklaştığını hissediyorum; şakayı bir yana bırakalım, bana günah çıkaracak bir rahip ve vasiyetnamemi yazacak bir noter getirin. Bu gibi anlarda kişi ruhunu şakaya almamalıdır; bu yüzden, yalvarırım size, ben saygıdeğer pedere günah çıkarırken siz de noteri çağırın."

Hepsi, Don Quijote'nin sözlerine şaşırmış halde birbirlerine baktılar; şüphe içinde olmakla birlikte, inanma eğilimindeydiler. Ölmekte olduğuna onları inandıran işaretlerden biri, Don Quijote'nin deliyken böyle birden akıllı oluvermesiydi;[1] daha önceki konuşmalarının da üzerine o kadar güzel, Hıristiyanca ve mantıklı sözler söyledi ki, şüpheleri tamamen ortadan kalktı, akıllandığına kesinlikle inandılar.

Rahip diğerlerini dışarı çıkardı; ikisi odada yalnız kaldıktan sonra, Don Quijote günah çıkardı.

Bakalorya sahibi noter getirmeye gitti; kısa bir süre sonra noter ve Sancho Panza'yla birlikte döndü. Bakalorya sahibinden efendisinin durumunu öğrenmiş olan Sancho, kâhya kadınla yeğeni ağlar bulunca kendini tutamayıp gözyaşına boğuldu. Günah çıkarma bittikten sonra rahip dışarı çıkıp dedi ki:

"Gerçekten ölüyor ve İyi Yürekli Alonso Quijano gerçekten akıllanmış; buyrun, vasiyetnamesi hazırlansın."

Bu haber, kâhya kadın, yeğen ve vefalı silâhtar Sancho Panza'nın şiş gözlerini tekrar harekete geçirdi; gözyaşlarını fışkırttı, göğüslerinden derin hıçkırıklar kopardı; çünkü daha önce de belirtildiği gibi, Don Quijote, sade İyi Yürekli Alonso Quijano olduğu zaman da, La Mancha'lı Don Quijote olduğu zaman da, gerçekten hep iyi huylu, yardımsever bir kimse olmuştu; bu yüzden de, yalnız ev halkı değil, kendisini tanıyan herkes tarafından sevilirdi.

Noter diğerleriyle birlikte içeri girdi; noter vasiyetnamenin başlığını yazdıktan, Don Quijote de Hıristiyanlığın gerektirdiği bütün şartları yerine getirerek ruhunun selâmeti için son dualarını ettikten sonra, maddelere geçildi; Don Quijote dedi ki:

"Madde bir: Deliliğim sırasında silâhtarım yaptığım Sancho Panza'yla aramda kimi hesaplar, alacak ve verecekler olması sebebiyle kendisinde bulunan param hakkında kendisinden hesap sorulmasın;

1) Delilerin ölmeden önce şuurlarına kavuştukları. yaygın bir inançtı.

ona olan borcumu bu paradan çıkardıktan sonra, bir şey artarsa, ki pek az olacaktır, o da kendisinin olsun, güle güle harcasın. Deli olduğum sırada ona cezire valiliğinin verilmesine taraftar olmuştum; şimdi akıllı halimle, mümkün olsa, bir kraliyetin yönetimini verirdim kendisine; çünkü hem saflığı, hem de sadakatiyle bunu haketmektedir."

Sonra Sancho'ya dönüp dedi ki:

"Seni de kendim gibi deliye döndürdüğüm, benim düştüğüm hataya, dünyada gezgin şövalyelerin geçmişte de, şimdi de varolduğu yanılgısına seni de düşürdüğüm için affet beni dostum."

"Ah!" dedi Sancho ağlayarak. "Yalvarırım ölmeyin, sevgili efendim; beni dinleyin, uzun yıllar yaşayın. Bu dünyada bir insanın yapabileceği en büyük delilik, kimse öldürmediği halde, sırf keder yüzünden kendini ölüme terk etmektir. Haydi tembellik etmeyin, kalkın şu yataktan da konuştuğumuz gibi çoban kıyafetlerimizi giyip kırlara çıkalım; belki de bir çalının ardından Señora Doña Dulcinea, büyüsü çözülmüş olarak çıkıverir karşımıza; ne güzel olur. Eğer mağlûbiyete dayanamadığınızdan ölüyorsanız, suçu benim üzerime atın; ben Rocinante'yi iyi eyerlemediğim için devrildiğinizi söyleyin. Üstelik zat-ı âliniz şövalyelik kitaplarında da görmüşsünüzdür; şövalyelerin birbirlerini devirmeleri olağan bir şeydir; bugün düşen yarın kalkar."

"Doğru," dedi Sansón, "sevgili Sancho Panza bu meselelerden anlıyor."

"Beyler," dedi Don Quijote, "ağır olalım; eski çamlar bardak oldu. Ben deliydim, artık akıllıyım; La Mancha'lı Don Quijote'ydim, şimdi, dediğim gibi, İyi Yürekli Alonso Quijano'yum. Dilerim pişmanlığım ve dürüstlüğüm, zat-ı âlilerinizin nezdinde eski itibarımı bana kazandırır; devam edin saygıdeğer noter: Madde iki: Vasiyetlerimi yerine getirmek için gereken miktar ayrıldıktan sonra geriye kalacak mülkümün tamamını, hazır bulunan yeğenim Antonia Quijana'ya bırakıyorum. Yapılmasını istediğim ilk şey, kâhyanın bana hizmet ettiği süreye karşılık ücretinin ve buna ilâveten, bir elbise parası olarak yirmi altının kendisine ödenmesi. Vasiyetimin yerine getirilmesine, hazır bulunan sayın Peder'i ve Señor Sansón Carrasco'yu memur ediyorum. Madde üç: Yeğenim Antonia Quijana evlenmek istediği takdirde, evleneceği kişinin, şövalyelik kitaplarının ne olduğunu bile bilmemesini şart koşuyorum; eğer bildiği öğrenilirse ve buna rağmen yeğenim kendisiyle evlenmek ister ve evlenirse, kendisine bıraktığım her şey geri alınacak, vasiyetimi yerine getirenler tarafından istedikleri şekilde hayır işlerine dağıtılacaktır. Madde dört: Vasiyetimi ye-

rine getirecek olan saygıdeğer beylerden rica ediyorum, talih, olur da karşılarına *La Mancha'lı Don Quijote'nin Kahramanlıklarının İkinci Kısmı* adlı bir hikâye yazdığı söylenen yazarı çıkarırsa, benim adıma kendisinden mümkün olduğu kadar kibarca özür dilesinler; hiç düşünmeden kendisine onca saçmalığı yazma fırsatı vermiş olduğum için beni affetsin; bu dünyadan ayrılırken, ona bunca saçmalığı yazma dürtüsü vermiş olmanın vicdan azabıyla ayrılıyorum."

Vasiyetname böylece tamamlandıktan sonra Don Quijote'nin üzerine bir baygınlık çöktü; boylu boyunca yatağa uzandı. Herkes telâşa kapıldı, yardımına koştu; vasiyetnamesi tamamlandıktan sonra yaşadığı üç gün içinde sık sık bayıldı. Bütün ev altüst haldeydi; ama her şeye rağmen yeğen yemek yiyor, kâhya kadın kadeh kaldırıyor, Sancho Panza seviniyordu; çünkü miras, ölenin ardında bırakması beklenen kederi, mirasçının hatırından siler veya azaltır.

Don Quijote'nin son saati nihayet geldi; son dinsel hizmetleri yerine getirildi; şövalyelik kitaplarını son bir kez şiddetle lânetledi. Ölümünde hazır bulunan noter, hiçbir şövalye kitabında bir gezgin şövalyenin, yatağında Don Quijote kadar huzur içinde ve Hıristiyanca öldüğüne rastlamadığını söyledi. Don Quijote hazır bulunanların acıklı gözyaşları arasında ruhunu teslim etti, yani öldü.

Bunun üzerine rahip noterden, La Mancha'lı Don Quijote adıyla bilinen İyi Yürekli Alonso Quijano'nun hayata gözlerini yumarak eceliyle öldüğüne dair bir şahadet belgesi düzenlemesini rica etti; bu şahadet belgesini, Seyyid Hâmid Badincani dışında bir yazarın sahtekârca kendisini diriltip hakkında bitmez tükenmez kahramanlık hikâyeleri yazması ihtimalini ortadan kaldırmak amacıyla istediğini belirtti.

La Mancha'lı yaratıcı asilzadenin sonu işte böyle oldu; Seyyid Hâmid doğduğu köyün adını vermemiş, Yunanistan'ın yedi şehrinin Homeros için çarpıştığı gibi, La Mancha'nın bütün köy ve kasabalarının, onu sahiplenip çekişmelerini istemiştir.

Sancho'nun, yeğenin ve kâhya kadının ağıtları, Don Quijote'nin mezarının yeni kitabeleri buraya alınmamıştır; ama Sansón Carrasco şu kitabeyi yazmıştır:

Burada yatan
güçlü asilzade,
öyle yiğit,
öyle fevkalâde,

yenemedi bu yüzden
hayatını ölümle.
Değer vermedi kimseye,
dünyanın korkuluğu,
hayatın öcüsü o,
öyle ki,
ona lâyık gördü talihi
bilgece ölüp
çılgınca yaşamayı.

Ve akıllı Seyyid Hâmid kalemine dedi ki:

"Ey benim, iyi mi, kötü mü yontulmuş olduğunu bilmediğim tüy kalemim, seni bu telin ucunda, bu askıya asacağım, burada kalacaksın; kibirli ve düzenbaz tarihçiler seni kirletmek için bu askıdan indirmedikçe, çağlar boyunca yaşayacaksın. Ne var ki sana yaklaşırlarsa, onları ikaz edebilir, dilin döndüğünce dersin ki:

Yavaş olun alçaklar!
Dokunmasın kimse sakın,
çünkü benim bu düello,
saygıdeğer, büyük kral.

Don Quijote sadece benim için, ben de onun için yaratıldık; o yapabildi, ben yazabildim. Sadece ikimiz birbirimizle beraber olabiliriz; benim yiğit şövalyemin kahramanlıklarını kaba, yontulmamış devekuşu tüyüyle yazmaya cüret eden, bir daha cüret etmeye kalkabilecek sahte Tordesillas'lı yazar bozuntusuna rağmen. Bu onun omuzlarının taşıyabileceği bir yük, onun donuk hayalgücünün harcı değil. Olur da kendisiyle tanışırsan, söyle ona, Don Quijote'nin yorgun, artık çürümüş kemiklerini mezarında rahat bıraksın, ölümün bütün yasalarını çiğneyip onu Eski Kastilya'ya götürmeye kalkmasın. Gerçekten, üçüncü bir sefere çıkmasına imkân olmadan, boydan boya uzanmış yatmakta olduğu mezarından onu kaldırmasın. Onca gezgin şövalyenin çıktığı onca seferi alaya almak için, onun yaptığı iki sefer yeterlidir; bu iki seferi, hem burada, hem de yabancı krallıklarda, duyan herkesin takdirini toplamış, hayranlık uyandırmıştır. Sen böylece Hıristiyanlık görevini yerine getirmiş, seni sevmeyene iyi nasihat vermiş olursun; ben de yazdıklarının meyvesini bütünüyle, istediği şekilde toplamış ilk kişi olmak şerefine erişirim; çünkü benim tek isteğim,

şövalye kitaplarının uydurma, saçma öykülerini, insanların gözünden düşürmekti; benim gerçek Don Quijote'min öyküleri sayesinde tökezlemeye başladılar bile; hiç şüphe yok, sonunda yere kapaklanacaklar. *Vale*."

DİZİN

Agrajes: *Amadis* dizisi kahramanlarından, kral Languines'in oğlu, 88.

Agramante: *Çılgın Orlando*'nun kahramanlarından. Charlemagne'ı Paris'te kuşatan efsanevî Magripli kral ve komutanların başı, 218, 391, 392, 395.

"Ah aşk, ölüme...": Pietro Bembo'nun *Gli Asolani* (1505-18) adlı eserinden, 855.

"Ah, aşkın güzel...": Garcilaso de la Vega'nın bir sonesinden, 552.

Aineias: Truva ve Roma mitoloji kahramanı. Tanrıça Aphrodite ile Ankhises'in oğlu. Truva ordusunun Hektor'dan sonra ikinci önemli savaşçısı, 207, 408, 468, 709, 732, 787, 788, 870.

Akhilleus: Yunan mitolojisinde ölümlü Myrmidon kralı Peleus ile deniz perisi Thetis'in oğlu. Truva Savaşı'nda Agamemnon ordusunun en yiğit, en yakışıklı ve en büyük savaşçısı, 278, 408, 418.

Aktaion: Yunan mitolojisinde Tanrı Aristaios ile Autonoe'nin oğlu, 795.

Alastrajarea: *Nikaia'lı Don Florisel* adlı romansta Astra'lı Don Falanges'in karısının adı, 646.

Alba (III. Dükü), Fernando Álvarez de Toledo y Pimentel: (1507-1582), İspanyol asker ve devlet adamı, 340, 602.

Albraca: Boiardo'nun *Âşık Orlando*'sunda Kral Galafrone'nin şatosu, 98, 473, 614.

Alcántara tarikatı: İspanya'da 1156'da Don Suero tarafından, Hıristiyan İspanya'yı Magripliler'e karşı savunmak amacıyla kurulmuş şövalye tarikatı, 419, 441.

Alejandra: Lupercio Leonardo de Argensola'nın, Ludovico Dolce'nin *Marianna*'sından esinlenmiş eseri, 410.

"Aliquando bonus dormitat...": Horatius'un *Ars poetica*'sından, 472.

Alquife: *Yunanlı Amadis*'te adı geçen kahraman, Urganda'nın kocası, 379, 662.

Aminta: İtalyan Rönesansı'nın geç dönem şairlerinden Torquato Tasso'nun (1544-1595), 1573 tarihli pastoral oyunu, 827.

Andandona: *Galya'lı Amadis*'te adı geçen çirkin devanası, 604.

Angelica: *Çılgın Orlando*'da kahramanın sevgilisi. Kral Galafrone'nin kızı, 48, 98, 208, 218, 461, 462.

Angélica'nın Gözyaşları: Luis Barahona de Soto'nun, *Çılgın Orlando*'daki Angelica ve Medoro öyküsünün devamını anlatan, 1586 tarihli kitabı, 79.

Anka Kuşu Şövalyesi: Trakya'lı Florarlán'ın lâkabı, 158.

Antaios: Yunan mitolojisinde Deniz Tanrısı Poseidon ile Yer Tanrıçası Gaia'nın oğlu olan Libyalı dev. Yere dokundukça gücü yenilenir; sadece Herakles güç kaynağını anlar ve onu, havaya kaldırarak yener, 52, 647.

Apelles: (ü. İÖ. 4. yy.), erken Helenistik dönemde yaşamış Yunanlı ressam. Büyük İskender'in saray ressamı, 644, 804.

Arcalaus: *Galya'lı Amadis*'te önemli kahramanlardan biri, Amadis'in can düşmanı olan büyücü, 130, 662.

Argos (Hepgöz): Yunan mitolojisinde başının, bedeninin çeşitli yerlerine dağılmış 100 gözü olan dev, 843.

Ariadne: Yunan mitolojisinde Girit kralı Minos ile Pasiphae'nin kızı. Dionysos kendisine düğün hediyesi olarak altın bir taç verir, sonra taç gökyüzünde bir yıldız olur, 679.

Ariosto, Ludovico: bkz. *Çılgın Orlando,* 76, 461, 826.

Arkadia: Eski Yunanistan'da Peloponnesos'un orta kesiminde dağlık bölge. Yunan ve Roma kır şiirlerinde ve Rönesans edebiyatında bir cennet olarak gösterilir, 428, 795, 799, 849.

Arnavut Memed: 1575'te Napoli'den İspanya'ya dönmekte olan "Sol" adlı kadırgayı ele geçirerek Cervantes ve kardeşini köle olarak Cezayir'e götüren Arnavut asıllı korsan, 355.

Artemisia II: (ö. İÖ. y. 350), Karia kralı Mausolos'un kız kardeşi ve karısı. Kocasının anısına başkent Halikarnassos'ta diktirdiği anıtmezar (Mausoleion) Dünyanın Yedi Harikasından biri sayılır, 496.

Arthur: Britanya ile ilgili birçok ortaçağ romansında, Yuvarlak Masa Şövalyeleri'yle birlikte anılan efsanevî kral, 111, 418.

Astolfo: *Çılgın Orlando*'da kanatlı bir atı olan kahraman, 210.

Âşık Tacir: Gaspar de Aguilar'ın eseri, 410.

Ávila y Zúñiga, Luis de: *Şarlken'in Almanya Seferinin Yorumu* (1584) adlı ciddi, tarihî eserin yazarı, 79.

"Ayılar yesin seni...": Bir 16. yy. romansından, 658.

Aziz Augustinus: (354-430), Batı Kilisesi'nin ilk döneminin başlıca ilâhiyatçısı. İlkçağ Hıristiyanlığının en büyük düşünürü sayılır, 751.

Aziz Bartolomeus: Hz. İsa'nın 12 havarisinden biri. Kırbaçlanıp boynu vurularak öldürüldüğü anlatılır, 66, 273.

Aziz Basileios: (İS. y. 329-379), Ariusçu heretiklere karşı yerleşik din öğretilerini savunan ilk Kilise Babaları'ndan. Keşişlik, ilâhiyat ve kilise hukukuna ilişkin birçok yapıt vermiştir, 41.

Aziz Francesco tarikatı (Fansiskenler): 13. yy. başlarında Assisili Aziz Francesco'nun kurduğu Hıristiyan tarikatı, 792.

Aziz George: (ü. 3. yy? yortu günü: 23 Nisan), İngiltere'nin koruyucu azizi, 475, 791.

Aziz Martin: (y. 316-397), Fransa'nın koruyucu azizi, Galya'da manastır sisteminin babası, Batı manastır sisteminin ilk büyük önderi. Mucize yaratıcısı olarak ün yapmıştı, 791.

Aziz Mikâil: İslam, Yahudi ve Hıristiyan inanışında büyük meleklerden biri. İlk kez Frigya'da ortaya çıkan Aziz Mikâil Yortusu Doğu ve Batı kiliselerinde 29 Eylül'de kutlanır, 376.

Aziz Paulus (Tarsuslu Saul): (İS. 10-İS. 67?), Hz. İsa'nın ölümünden sonra onun öğretisini benimseyen ve Hıristiyanlığın bir Yahudi mezhebi olmaktan çıkıp bir dünya dinine dönüşmesine belirleyici katkıda bulunan başlıca havari, 791.

Aziz Petrus: (ö. y. 64), Hz. İsa'nın On İki Havarisi'nin önderi. Hz. İsa'nın Tanrı'nın Oğlu olduğunu ilk kavrayıp dile getirmiş havaridir. Öte yandan en güçlülerin bile Hz. İsa'yı inkâr etme zayıflığını gösterebileceğini de örneklemiştir, 286, 390, 784, 838.

Aziz Tomas: Hz. İsa'nın 12 havarisinden biri. Hz. İsa'nın tanrılığını açıklıkla dile getirmiştir, 38.

Aziz Yahya (Vaftizci): (ü. İS. 1. yy. başları), Hıristiyanlığın, Hz. İsa'nın habercisi saydığı Yahudi peygamber. Yortu günü: 24 Haziran, 815, 816.

Aziz Yakub (Büyük Yakub): (ö. İS. y. 44), Hz. İsa'nın 12 havarisinden biri, Hıristiyan olduğu için öldürüldüğü Yeni Ahit'te bildirilen tek havari, 791.

Azize Apollonia: (Yortu günü: 9 Şubat), İS. 249'da kendini ateşe atarak can veren İskenderiyeli bakire ve din şehidi, 487, 490.

Babieca: El Cid'in atının adı, 47, 49, 53, 418, 420.

Bakireler Şövalyesi: Makedonyalı Florandino'nun lâkabı, 158.

Barba, Pedro: (ö. 1521), Meksika'da Hernán Cortés'le birlikte çarpışmış İspanyol komutan, 419.

Barrabas: Yeni Ahit'te, İsa'nın çarmıha gerilmesini talep eden topluluğun isteğiyle salıverilen Yahudi mahpus, 787, 788.

Baudouin: Charlemagne efsanelerinde, On İki Asilzade'den biri, Danimarkalı Ogier'in yeğeni, 70, 71, 72, 73, 97, 593.

Bayardo (Bayard, Bayarte): Charlemagne efsanelerinde Renaud de Montauban'ın insan dilinden anlayan atı, 437, 685.

Belerma: Charlemagne efsanelerinin sadece İspanyol romanslarında adı geçen bir kahramanı, 584, 586, 587, 588, 589, 592.

Bellerophontes: Eski Yunan'da efsane kahramanı. *İlyada*'ya göre Sisyphos'un torunu, Glaukos'un oğlu, 685.

Bellona (Duellona): Eski Roma dininde savaş tanrıçası, 437.

Beltenebros: Galya'lı Amadis'in lâkabı, 132, 205, 207.

Bernardo del Carpio: İspanyol romanslarında Roland'la Roncesvalles'te savaşıp yenen efsanevî İspanyol kahraman. Agustín Alonso'nun *Yenilmez Şövalye Bernardo del Carpio'nun Kahramanlıkları ve İşleri* adlı romansı 1585'te yayınlandı. 18. yy.'a kadar gerçekten yaşadığı sanılıyordu, 52, 76, 218, 419, 647.

Betis: Guadalquivir'in adı, 119, 149.

Beyaz Tirante (Tirant lo Blanc): Joan Martorell ve Martí Joan de Galba'nın Katalanca kaleme aldıkları, 1490'da yayınlanan, gerçekçi ve nükteli üslûbuyla dikkati çeken romans, 77, 112, 160, 459.

Boiardo, Matteo Maria: (1440/41-1494), *Orlando innamorato* (Âşık Orlando) adlı şiiriyle Kral Arthur ve Karolenj döneminin romans öğelerini bir araya getirerek gözden düşmekte olan şövalye destanlarını canlandıran, Latince ve İtalyanca yapıtlar veren İtalyan şair, 76.

Bootis: Kuzeydeki Çoban takımyıldızı, 685.

Bourbon (8. Dükü), Charles III: (1490-1527), Kral I. François döneminde 1515'ten başlayarak Fransız orduları başkomutanı, daha sonra Şarlken'in önde gelen generallerinden, 692.

Bradamante: *Çılgın Orlando*'da Renaud de Montauban'ın kız kardeşi, 210.

Briareus: Yunan mitolojisinde Uranos'la Gaia'nın 100'er kollu, 50'şer başlı üç dev oğlundan biri, 84, 468.

Brilladoro: Charlemagne efsanelerinde şövalye Roland'ın atının adı, 437, 685.

Brunelo: Boiardo'nun *Âşık Orlando*'sunda adı geçen kurnaz hırsız, 473, 614.

"Bu çetin yollardan...": Garcilaso de la Vega'nın bir elejisinden, 486.

"Bu eve selâmet.": Aziz Luka, 10:5, 333.

Bukephalus: Büyük İskender'in atı. Öldüğü yere İskender Bukephala adını vermiştir, 53, 685.

"Burada öleceksin sen...": "Don Rodrigo ava gidiyor" adlı romansın son mısraları, 807.

Burgonya'lı Guy: Charlemagne efsanelerindeki On İki Asilzade'den biri, 418.

Büyük Komutan: Gonzalo Fernández de Córdoba'nın lâkabı, 277, 278, 318.

Büyük Perhiz: Hıristiyanlıkta, Paskalya Yortusu'na hazırlığı amaçlayan tövbe dönemi, 481.

Cabra Mağarası: Cordoba'nın Cabra kasabasına 5 km. uzaklıktaki mağara, 525.

Cacus: Klasik mitolojide Vulcanus'un oğlu, ateş saçan, üç başlı dev. Herakles uyurken hayvanlarını çalıp yine Herakles tarafından boğularak öldürülür, 40, 58, 75, 738.

Cadell'ler: Niarro'lara karşı savaşan Katalan çetesi, 815.

Calainos: İspanyol romanslarında prenses Sibylle'e âşık olan, prenses On İki Asilzade'den üçünün kafasını getir-

mesini isteyince Baudouin'i yenen, Roland'a yenilip ölen Magripli, 500.

Calatrava tarikatı: Askerî ve dinsel nitelikli Hıristiyan şövalyelik tarikatı. Müslümanlar 1158'de Calatrava'yı kuşattığı sırada, kent, tarikatın ilk şövalyeleri tarafından savunuldu, 419.

Camões, Luís (Vaz) de: (y. 1524/25-1580), Portekiz'in önde gelen ulusal şairi. Portekiz tarihinin başlıca olaylarını ele alan *Os Lusíadas* adlı epik şiirin yazarı, 795.

Catilina, Lucius Sergius: (İÖ. 108-İÖ. 62), Romalı aristokrat Cicero'nun konsül olduğu İÖ. 63'te cumhuriyeti yıkmaya yönelik başarısız bir girişimde bulunmuştur, 230.

Cato, Marcus Porcius (Censor Cato): (İÖ. 234-İÖ. 149), Romalı devlet adamı, hatip ve Latince'nin ilk önemli düzyazı ustası, 40, 163, 370, 408, 655, 698.

Cervino: Ariosto'nun *Çılgın Orlando*'sunda İskoç kralının, Roland tarafından özgürlüğüne kavuşturulan oğlu, 115.

Charles: İmparator Charlemagne'ın oğlu, 70.

Chartreuse tarikatı: Aziz Bruno'nun 1084'te kurduğu, 11-12. yy. lardaki manastır reformu hareketinde önemli rol oynayan ve manastır içinde ortaklaşa yaşam biçimiyle münzeviliği birleştiren tarikat, 112, 555.

Cicero, Marcus Tullius: (İÖ. 106-İÖ. 43), Romalı devlet adamı, avukat, bilgin ve yazar, 410, 444, 579, 645.

Cid, El (Ruy Díaz de Vivar): (y. 1043-1099), 12. yy. Kastilya destanı *El Cantar de Mío Cid* ve Corneille'in *Le Cid* trajedisine konu olan Kastilyalı komutan ve ulusal kahraman, 52, 53, 159, 417, 419, 579, 651.

Claridiana: *Güneş Şövalyesi*'nde başkahramanın sevgilisi, Trabzon İmparatoru'yla Amazonlar Kraliçesi'nin kızı, 48.

Cortés, Hernán: (1485-1547), Aztek İmparatorluğunu yıkıp Meksika topraklarını İspanyol tahtına kazandıran fatih, 495.

Cupido: Roma mitolojisinde aşk tanrısı. Tanrıların kanatlı habercisi Mercurius ile aşk tanrıçası Venüs'ün oğludur. Bir yay ve sadak içinde oklar taşıyan, kanatlı küçük bir çocuk olarak canlandırılır, 510, 512, 514, 569.

Curtius, Marcus: Roma'nın efsanevî kahramanı. Efsaneye göre İÖ. 362'de Roma Forumu'nda derin bir yarık açılır. Kâhinler, içine Roma'nın en değerli varlığı atılıncaya kadar yarığın kapanmayacağını söyler. Curtius, hiçbir varlığın yürekli bir yurttaştan daha değerli olamayacağını söyleyip at sırtında, silâhlarıyla atlar ve yarık hemen kapanır, 495.

Çeşitli Şiirler Hazinesi: Cervantes'in arkadaşı Pedro de Padilla'nın 1580 tarihli eseri, 78.

Çılgın Orlando: İtalyan şair Ludovico Ariosto'nun (1474-1533), İtalyan Rönesans ruhunun en yetkin ifadesi sayılan epik şiiri, 44, 48, 218, 685.

Çiçek Bahçesi: Antonio de Torquemada'nın eğlenceli bir dille kaleme aldığı, 1570 tarihli yapıtı, 75.

Danae: Yunan mitolojisinde Argos kralı Akrisios'la Eurydike'nin kızı. Zeus Danae'nin kapatıldığı tunç kaplamalı odaya girebilmek için altın yağmuruna dönüşür, 288.

Daraida: *Yunanlı Don Rugel*'de adı geçen bir kahraman, 203.

Darinel: *Yunanlı Amadis* romansında adı geçen bir kahraman, 75, 203.

"*De corde exeunt...*": Aziz Matta, 15:19, 40.

Demosthenes: (İÖ. 384-322), Atinalı devlet adamı. Eski Yunan hatiplerinin en büyüğü olarak kabul edilir, 645.

Diana: *bkz.* Montemayor, 71, 77, 78

Dido: Eski Yunan efsanesine göre Kartaca'nın kurucusu, Tyros kralı Mutto'nun kızı ve Sychaeus'un karısı, 732, 870.

Diogenes: (y. İÖ. 412-y. İÖ. 320), kendine yeterlilik ve sadelik ilkelerine dayalı Kynik yaşam biçiminin öncülerinden çileci düşünür, 445.

Dioskorides, Pedanios: (İS. y. 40-y. 90), Yunanlı hekim ve farmakoloji bilgini. *Peri hyles iatrikes* (İlâç Bilgisi Üzerine) adlı 5 kitaplık yapıtı, çağdaş botanik terimlerinin en önemli klasik kaynaklarından biridir, 152.

Dirlos: Charlemagne efsanelerinde adı geçen bir kont, 567.

Dis Pater (Zengin Baba): Eski Roma dininde cehennem tanrısı, Yunan tanrısı Hades ya da Pluton'un karşılığı, 663, 859.

Dithyrambos: Eski Yunan-Roma dininde şarap tanrısı Dionysos'a verilen bir ad ve Dionysos şenliklerinde söylenen doğaçlama şarkı, 713.

Don Galaor: Galya'lı Amadis'in kardeşi, 52, 114, 169, 436, 465.

"*Donec eris felix...*": Ovidius'un *Tristia* adlı yapıtından, 40.

Doria, Giovanni Andrea: (1539-1606), Andrea Doria'nın yeğeninin oğlu ve vârisi. Kıbrıs Savaşı'nda (1570-71) Osmanlılar'a karşı Ceneviz donanmasına komuta etti. İnebahtı Deniz Savaşı'na da katıldı, 340, 343.

Doria, Pagan: 1352 Konstantinopolis, 1354 Porto Longo zaferlerini kazanan Venedik filosu komutanı, 343.

"Dost olamaz insan...": Bir İspanyol romansından, 516.

Dryad'lar: Yunan mitolojisinde ağaç perileri, 210.

Durandarte (Durindana): Charlemagne efsanelerinde Roland'ın kılıcının adı. İspanyol romanslarında ise Charlemagne'ın şövalyelerinden biri, 584, 586, 587, 588, 589, 592, 595, 608.

"Dün koca İspanya'nın...": Kral Rodrigo'yla ilgili eski bir İspanyol romansından, 611.

Egmond (Kontu), Lamoraal: (1522-1568), Felemenkli muhalefet önderi. İspanyol egemenliği döneminde, Alba dükünün baskıcı rejimi sırasındaki ilk ve en ünlü kurbanlarından biri, 340.

"*Ego autem dico...*": Aziz Matta, 5:44, 40

Ekho: Yunan mitolojisinde yankıyı simgeleyen nympha, 220.

Elisabat: *Galya'lı Amadis* kahramanlarından, cerrah. Prenses Grasinda'nın gözdesi, 203, 206, 229.

"En yücelerde Tanrı'ya...": Aziz Luka, 2:14, 333.

Ercilla y Zúñiga, Alonso de: (1533-1594), İspanyol asker ve şair. İspanyol Rönesansı'nın en ünlü epik şiiri ve Amerika üzerine yazılmış ilk epik şiir La Araucana'nın yazarı, 79.

Erostratus (Herostratus): İsmini ölümsüzleştirmek için İÖ. 21 Temmuz 356'da Ephesos'taki Artemision'u yakan Ephesos'lu, 494.

Esplandián: Garci Rodríguez de Montalvo'nun *Galya'lı Amadis*'e ek olarak yazdığı *Galya'lı Amadis'in Oğlu Yiğit Şövalye Esplandián'ın İşleri* adlı romansın kahramanı, 74, 75, 459, 677.

"*Est deus in...*": Ovidius'un *Fasti*'sinden, 542.

Euryalos: Vergilius'un *Aeneis*'inde Nysson'la dostluğuyla ünlü savaşçı, 408, 516.

Fata: Roma mitolojisinde Kader'i simgeleyen tanrısal varlık, 678.

Favila: Asturias krallığının kurucusu Pelayo'nun oğlu. Efsaneye göre bir ayının pençelerinde can vermiştir, 658.

Felipe II: (1527-1598), Katolik karşıreform hareketinin önde gelen destekçilerinden olan İspanya (1556-98) ve Portekiz (1580-98) kralı. Hükümdarlığı sırasında İspanya İmparatorluğu en geniş sınırlarına ve gücünün doruğuna ulaşmıştır, 340.

Felipe III: (1578-1621), İspanya ve Portekiz kralı. 1609'da çıkardığı bir kararla Endülüs Müslümanları (*morisco*'lar) ülkeden sürüldü, 843.

Fernández de Córdoba, Gonzalo (Büyük Komutan): (1453-1515), Güney İtalya'daki kahramanlıklarıyla ün kazanmış İspanyol askeri, 277, 318, 417.

Fierabras: 1170 tarihli, aynı adlı Fransız epik şiirinin kahramanı, Sarazen kralı Balan'ın oğlu olan dev, 97, 142, 418.

fifre: Silindir biçimli dar borusunun üstünde altı ses deliği bulunan, yandan üflenerek çalınan, tiz ve keskin sesli çalgı.

Filida Çobanı: Cervantes'in arkadaşı olan Luis Gálvez de Montalvo'nun 1582 tarihli eseri, 78.

Filis: Lupercio Leonardo de Argensola'nın günümüze ulaşmamış eseri, 410.

Flora: Roma mitolojisinde çiçek ve bahar tanrıçası, 40.

Floripes: *Fierabras* romansında kahramanın kız kardeşi, On İki Asilzade'den Burgonya'lı Guy'in sevgilisi ve daha sonra eşi olan Sarazen prenses, 418.

"*Forsi altro canterà...*": Ariosto'nun *Çılgın Orlando*'sundan bir mısra, 439.

Fransız Kayası: Salamanca ve Ciudad Rodrigo arasında bulunan Dominiken manastırı, 584.

Fristón: *Yunanlı Don Belianis*'in sözde yazarı olarak sunulan bilge büyücü, 81, 85.

Frontino: *Çılgın Orlando*'da Bradamante'nin atı, 210, 685.

Fugger ailesi: 15. ve 16. yy.'larda Avrupa ticaretine egemen olan Alman tüccar ve banker ailesi, 593.

Gaeta Teslisi: Gaeta'da kral Aragon'lu Fernando tarafından yaptırılan ve denizcilerin tapınağı kabul edilen manastır, 584, 689.

Gaiferos: Charlemagne efsanelerinde Charlemagne'ın yeğeni, 602, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 836.

Galya'lı Amadis: Şövalyece davranış ve mektup üslûbunun elkitabı haline gelen, 16. yy.'da sayısız kötü taklidi yazılan düzyazı şövalyelik romansı. Bilinen en eski metin olan 1508 tarihli İspanyolca versiyonun yazarı, Garci Rodríguez de Montalvo'dur, 45, 46, 52, 54, 74, 75, 76, 111, 114, 130, 132, 169, 202, 203, 207, 208, 210, 212, 218, 219, 229, 379, 417, 418, 420, 423, 436, 437, 455, 459, 460, 465, 484, 642, 662, 677, 708, 881.

Gandalin: *Galya'lı Amadis*'te kahramanın silâhtarı, 46, 169.

Ganelon: Charlemagne efsanelerinde Roland'ın üvey babası olan şövalye. İhaneti, On İki Asilzade'nin ölümüne sebep olur, 53, 230, 242.

García de Paredes, Diego: İtalya'da Büyük Komutan'ın emrinde savaşmış, cesareti ve kuvvetiyle ün yapmış İspanyol askeri, 277, 278, 417, 426.

Garmantes'ler: Antik çağda Libya'nın Fizan bölgesinde yaşayan halk, 147, 150.

Gasabal: *Galya'lı Amadis*'te Don Galaor'un silâhtarı, 169.

"Gel ölüm, ama...": 15. yy.'da yaşamış İspanyol şair Escrivá'nın bir şiirinden, 679.

Geraya: *Yunanlı Don Rugel*'de adı geçen bir kahraman, 203.

Godefroi de Bouillon: (y. 1060-1100), aşağı Lorraine dükü ve 1. Haçlı Seferi'nin (1096) önderlerinden biri. Temmuz 1099'da Kudüs'ün Müslümanlar'dan alınmasından sonra Filistin'deki ilk Latin hükümdarı, 410.

Gonella, Pietro: 15. yy.'da yaşamış, Ferrara prensliği saray soytarısı, 53.

Guerrin Meschino: İtalyan yazar Andrea da Barberino'nun 1473 tarihli şövalye kitabı, 418.

Guinevere: Efsanevî kral Arthur'un karısı, 111, 136, 418, 561, 591.

Guisando boğaları: Avila ilinde bir Aziz Hieronymus manastırının bahçesinde bulunan, kimi tarihçilere göre Roma döneminden kalma granitten dört boğa, 525, 581.

Güneş'in atları: Yunan mitolojisinde güneş tanrı Helios'un arabasını çeken atlar, Pirois ve Eoo, 679, 685.

Güneş Şövalyesi: Diego Ortúñez de Calahorra'nın 1555'te yayınlanan şövalye kitabı, 48, 52, 130, 160, 175.

Haçlı Şövalyesi: 1521'de yayınlanan, *Alman İmparatorunun Haçlı Şövalyesi Adıyla Tanınan Oğlu Lepolemo'nun Öyküsü* adlı romansın kahramanı, 75.

Hâkimler Kitabı: Eski Ahit'i oluşturan kitaplardan biri. Babil Sürgünü sırasında yaklaşık İÖ. 550'lerde yazıya aktarılmıştır. Kitaba adını veren hâkimler, İsrailoğullarının Kenan ülkesini fethetmelerinden sonra, onları bir dizi yabancı boyunduruğundan kurtaran önderlerdir, 417.

Hasan Paşa: 1577-80 arasında Cezayir beylerbeyi, 346.

"Hayır, senin bir...": Bernardo del Carpio'yu konu alan bir romanstan, 503.

Hebreo, León (Yehuda Abrabanel): İtalyanca yazdığı *Dialoghi di Amore* adlı yapıtıyla İspanya'da gizemci edebiyatın ilk örneklerinden birini vermiş 16. yy. İspanyol Yahudisi, 41.

Hektor: Yunan mitolojisinde Truva kralı Priamos ile Kraliçe Hekabe'nin en büyük oğlu, Truva ordusunun en önemli savaşçısı, 278, 408, 418, 687.

Helena: Yunan mitolojisinde Yunanistan'ın en güzel kadını, Truva savaşının dolaylı nedeni, 173, 214, 648, 870.

Henares Perileri: Bernardo González de Bobadilla'nın 1587 tarihli, *Henares Perileri ve Çobanlarının Birinci Bölümü* adlı pastoral romansı, 78, 92.

Herakleios: (y. 575-641) 610-641 arasında Doğu Roma imparatoru, 410.

Herradura: 1562'de bir kadırganın battığı ve dört binden fazla kişinin boğulduğu, Velez Malaga yakınındaki liman, 637.

Hirkanya'lı Florismarte (Felixmarte): Melchor Ortega'nın 1556'da yayınlanan *Cesur ve Güçlü Prens Hirkanya'lı Felixmarte'nin ve Garip Doğumunun Hikâyesinin İlk Bölümü* adlı romansının kahramanı, 75, 112, 277, 278, 416, 459.

Hoorne (Kontu) Filips van Montmorency: (1524-1568), Felemenkliler'in geleneksel hak ve ayrıcalıklarını korumak ve İspanyol Enkizisyonu'nu kaldırmak için mücadele eden Felemenk valisi ve Devlet Konseyi üyesi. Alba dükü tarafından idam edildi, 340.

Horatius (Quintus Horatius Flaccus): (İÖ. 65-İÖ.27), imparator Augustus döneminde yaşayan seçkin Latin şair ve yergi yazarı, 40, 540.

Horatius Cocles: İÖ. 6. yy. sonlarında yaşadığına inanılan efsanevî Romalı kahraman. Efsaneye göre Roma'daki Sublicius Köprüsü'nü Etrüsk kralı Lars Porsena ve ordusuna karşı savunur. Böylece Romalılar'a zaman kazandırdıktan sonra karşı kıyıya yüzmek için Tiber Irmağına atlar, 495.

Isabela: Lupercio Leonardo de Argensola'nın (1559-1613), 1581 tarihli eseri, 410.

Iulianus, Flavius Claudius (Kâfir Iulianus): (331/332-363), 361-363 arasında Roma imparatoru. Ateşli Hıristiyanlık düşmanı, 230.

Iuvenalis, Decimus Iunius: (İS. 55/60-127 ya da sonrası?), yergi türünde ürün veren en büyük Romalı şair, 540.

İasion: Eski Yunan mitolojisinde, toprak ve bereket tanrıçası Demeter'in âşık olduğu Giritli delikanlı, 436.

İberya Çobanı: Bernardo de la Vega'nın 1591 tarihli pastoral romansı, 78.

İbn-is-Serrac: Magrip dilinde yazılmış ilk öykü olan ve 16. yy.'da çeşitli versiyonları yayınlanan *İbn-is-Serrac ve Güzel Şerife* adlı öykünün kahramanı, 71, 72, 73.

İkinci Diana: Salamanca'lı hekim Alonso Pérez'in Montemayor'un

Diana'sına ek olarak yazdığı, 1564 tarihli kitap, 78.

İngiliz Palmerín: Portekizli Francisco de Moraes'in 1544'te kaleme aldığı, aynı adlı şövalye romansının kahramanı, 52, 76, 459.

İspanya'nın Leon'u: Pedro de la Vecilla Castellanos'un, Leon kentinin tarihini konu alan, 1586 tarihli epik şiiri, 79.

İsrail'in On İki Kavmi: Yakub'un (İsrail) oğullarının ve torunlarının adıyla anılan 12 İsrailoğlu kabilesi: Ruben, Şimeon, Yahuda, İssakar, Zebulun, Gad, Aşer, Dan, Naftali, Benyamin, Manasse ve Efraim, 189.

Juan de Austria: (1547-1578), Kutsal Roma-Germen imparatoru V. Karl'ın evlilik dışı oğlu ve II. Felipe'nin üvey kardeşi. İnebahtı Deniz Savaşı'nda Osmanlılar karşısında kazandığı zaferle ünlüdür, 340, 341, 342.

Kalypso: Yunan mitolojisinde Ogygie adlı adanın perisi. Odysseus'u yedi yıl adasında ağırlar, 41.

Kartal Başlı Aslan Şövalyesi: Şövalye Felinís'in lâkabı, 158.

Kastor ve Polluks (Dioskur'lar): Yunan-Roma mitolojisinde denizcilerin imdadına koşan ikiz tanrılar. Kastor ölür, ölümsüz Polluks yaralanır, Zeus iki kardeşi ayırmamak için onları ikizler burcu olarak gökyüzüne yerleştirir, 189.

Keşiş Yohannes: Ortaçağda, Etiyopya'da ya da Uzakdoğu'da hüküm sürdüğüne ve Müslümanlara karşı Batı'nın yardımına geleceğine inanılan efsanevî Hıristiyan hükümdarı, 39, 407.

Kharon: Yunan mitolojisinde Erebos ile Nyks'in (Gece) oğlu. Görevi, dinsel tören tamamlandıktan sonra ölülerin ruhlarını Styks ve Akheron ırmaklarından sandalla ölüler ülkesine geçirmekti, 510.

Kıskançlığın İthamı: Bartolomé López de Enciso'nun 1586 tarihli abartılı pastoral romansı, 78, 92.

Kızgın Kılıçlı Şövalye: Feliciano de Silva'nın *Amadis*'e yazdığı eklerden Yunanlı Amadis'in lâkabı, 52, 147, 158.

Kirke: Yunan mitolojisinde güneş tanrısı Hellos ile okyanus perisi Perseis'in, insanları kurda, aslana ve domuza dönüştürebilen büyücü kızı, 41.

Koruyucu Düşman: Francisco Agustín Tárrega'nın eseri, 410.

Ksanthos: Kocaçay'a antik çağda verilen ad, 149.

"Kutsal ama kıymeti...": Juan de Mena'nın *El laberinto de Fortuna* adlı şiirinden, 708.

Kutsal Kâse: Arthur efsanesinde Kral Arthur ve şövalyelerinin aradığı kâse, 418.

"Küçük çoban, nereden...": Bir İspanyol halk şarkısından, 879.

La Carolea: Jerónimo Sempere'nin, Şarlken'in zaferlerini konu alan, 1560 tarihli epik şiiri, 79.

La Cava: Efsaneye göre, son Vizigot kralı Rodrigo tarafından aldatılan, Kont Julian'ın kızı, 648.

La Celestina (Comedia de Calixto y Melibea): 1499'da imzasız yayınlanan, Hıristiyanlığı benimsemiş Fernando de Rojas adlı bir Yahudi'nin yazdığı öne sürülen, diyalog tarzında, erken Rönesans'ın başyapıtı sayılan, ilk gerçekçi İspanyol romanı, 47.

La Numancia: Cervantes'in 1582-87 arasında yazdığı, günümüze gelen oyunlarından biri, 410.

Laguna, Andrés: (1499?-1560), Dioskorides'in *İlâç Bilgisi Üzerine* adlı kitabını çeviren ve ekler yazan doktor, 152.

Lamia: Klasik mitolojide çocukları yiyip yutan dişi şeytan veya Zeus'un âşık olduğu Libya kraliçesi, 40.

Lancelot (Göllü Lancelot): Arthur efsanesindeki Yuvarlak Masa Şövalyeleri'nden biri. Kral Arthur'un karısı Guinevere ile yasak aşkı, birçok romansa konu oldu, 59, 111, 418, 561, 633, 634.

Latino, Juan: (ö. 1573), Sesa dükünün bir zenci kadın kölesinin oğlu. Nükteleriyle, Latince şiirleriyle tanınmıştı, 44.

Lazarillo de Tormes: 1554'te imzasız yayınlanan, alışılmış soylu kahramanların tersine sıradan bir serserinin, aklını kullanarak varlığını sürdürme çabalarının gerçekçi bir dille anlatıldığı, İspanyol romanı, 47, 185.

Lemos (7. Kontu) (Pedro Fernández Ruiz de Castro): (1576-1622), 1610-1616 arasında Napoli kralı, 1613-1616 arasında Cervantes'in koruyucusu, 441, 447, 448, 451.

León, Manuel de: Katolik Hükümdarlar döneminde yaşamış, olağanüstü gücü ve cesaretiyle efsanevî bir savaşçı ünü kazanmış şövalye. Bir hanımın düşürdüğü eldiveni almak için, elinde kılıcıyla aslan kafesine girdiği söylenir, 417, 547.

Lirgandeo: Güneş Şövalyesi'nin hocası, 379, 662.

Lofraso, Antonio de: 1573'te yayınlanan *Aşkın Kaderine Dair On Kitap* adlı pastoral romansın yazarı, 78.

Lucifer (Latince "Işık Getiren"): İlkçağ mitolojisinde sabah yıldızı. Hıristiyanlıkla birlikte, Şeytan'ın Cennet'ten kovulmasından önceki adı olarak kabul edilmiştir, 582.

Lucretia: Eski Roma'da efsanevî kadın kahraman. Soylu Lucius Tarquinius Collatinus'un güzel ve erdemli karısı, 215, 306.

Luna, Álvaro de: (y. 1390-1453), güçsüz kral II. Juan'ın hükümdarlığının büyük bölümünde Kastilya'yı yöneten Kastilya saray nazırı. Portekiz kraliçesi Isabel tarafından idam ettirildi, 44.

Lût, Hz.: Günahkârlığın simgesi Sodom ve Gomorra halkını doğru yola çağırmıştır. Meleklerin buyruğu üzerine arkasına bakmadan Tanrı'nın gazabına uğrayan kenti terkeder, karısı dönüp arkasına bakar ve bir tuz direğine dönüşür, 236.

Lykurgos: (ü. İÖ. 7. yy?), eski Sparta'da birçok kurumun öncüsü kabul edilen yasa koyucu. Gerçekten yaşayıp yaşamadığı kuşkuludur, 454, 754.

Lysippos: (ü. İÖ. 4. yy.), Büyük İskender döneminde etkinlik gösteren Yunanlı heykelci. Doğalcı bir yak-

laşımla ele aldığı ince uzun insan figürleriyle ünlüdür, 644.

Madásima: *Galya'lı Amadis*'te adı geçen üç ayrı ve önemsiz kişi, 203, 205, 206, 646.

Magalona: *Provence'lı Pierre ve Güzel Magalona* öyküsünün kahramanı, Napoli kralının kızı, 418, 684, 691, 692.

Magdalena Meleği: Salamanca'daki Magdalena Kilisesi'nin kulesinde, melek biçiminde bir rüzgârgülü bulunurdu, 581.

Makabiler: İÖ. 2. yy.'da Filistin'de etkinlik gösteren Yahudi rahip ailesi: Mattathias, Yeuda, Yuhanna, Şimeon, Eliezer, Yonatan, İoannes Hyrkanos, 189.

Maldonado, López: Cervantes'in arkadaşı, *Cancionero* adlı, 1586 tarihli eserin yazarı, 78.

Malta Şövalyeleri tarikatı (Hospitalier – St. Jean Şövalyeleri): 11. yy'da kurulmuş şövalye tarikatı. 1309'da Rodos'u ele geçirdiler. 1522'de Osmanlılar'ın Rodos'u fethetmesinden sonra 1530'da imparator V. Karl, Malta Adasını tarikata bağışladı, 341.

Mambrino: Boiardo'nun *Âşık Orlando*'sunda, Renaud de Montauban'a yenilen Magripli kral, 98, 170, 171, 209, 260, 328, 386, 387, 388, 389, 394.

Manikongo: 14. yy.'da kurulduğu sanılan Kongo Krallığı'nı yöneten krala verilen ve Kongo'nun efendisi anlamına gelen ad, 436.

Mantova Markisi (Danimarkalı Ogier): Charlemagne efsanelerindeki On İki Asilzade'den biri, 70, 71, 72, 73, 97, 98, 593, 679.

maravedi (Ar. *murabıti*): Riyalin otuz dörtte biri.

Marius, Gaius: (İÖ. y. 157-İÖ. 86), yedi kez konsüllük yapan Romalı komutan ve siyaset adamı, 230.

Martialis, Marcus Valerius: (38/41-y. 103), Roma imparatorluğunun başlangıç yıllarında insanların zayıflıklarını işleyen epigramlarıyla tanınmış şair, 540.

Massili: Romalılar'ın Numidya adını verdikleri bölgede, Kosantine yakınında yaşayan halk, 149.

Mausolos: (ö. İÖ. 353/352), İÖ. 377/376-353 arasında Karia'yı bağımsız bir hükümdar gibi yöneten Pers satrabı, 496.

Medoro: *Çılgın Orlando*'da Angelica'nın kırda yaralı bulup bir çoban kulübesine götürerek tedavi ettiği ve sonra da âşık olduğu Magripli. Dardinelo'nun pajı, 208, 218, 461.

Melisendra: Charlemagne efsanelerinde Charlemagne'ın kızı. Magripliler tarafından kaçırılır ve yedi yıl sonra Gaiferos tarafından kurtarılır, 602, 607, 608, 609, 611, 612, 613, 836.

Menelaos: Yunan mitolojisinde Sparta kralı ve Miken kralı Atreus'un küçük oğlu, Helena'nın kocası, 870.

Meotides Gölü: Klasik yazarların Azak Denizine verdiği ad, 258 .

Merlin: Arthur efsanesinde büyücü ve bilge kişi. Eski Kelt mitolojisindeki kişiliklerle bağlantılıdır, 587, 588, 591, 663, 664, 665, 667, 668, 669,

670, 684, 693, 730, 804, 806, 830, 875.

Merlo, Juan de: (ö. 1443), Portekiz asıllı İspanyol şövalye, 419.

"Mermerden daha katısın...": Garcilaso de la Vega'nın bir eglogundan, 864.

Meşhur Dokuzlar: Efsanelere konu olmuş 9 kahraman: Yeşu, Hz. Davud, Yehuda Makabi, Hektor, İskender, Julius Caesar, Arthur, Charlemagne ve Godefroi de Bouillon, 72, 160.

Metuşelah: Eski Ahit'in Tekvin kitabında 969 yıl yaşadığı öne sürülen kral, Nuh'un büyükbabası, 469, 821.

Mevlay Ahmed: 1542'de babası Mevlay Hasan'ı tahttan indirip başa geçen Tunus emiri, 342.

Mevlay Muhammed: 1573-74 yıllarında Hafsi hanedanını yeniden canlandırma girişimi Osmanlılar tarafından bastırılan Tunus emiri, 341.

Mingo Revulgo'nun mısraları: IV. Enrique dönemine ait, 32 satirik şiir içeren anonim şiir dizisi, 451.

Minos: Yunan mitolojisinde Zeus ile Europe'nin oğlu, Girit'in efsanevî hükümdarı. Öldükten sonra Hades'teki üç yargıcın biri olur, 859, 861.

Miraflores: *Galya'lı Amadis*'te Oriana'nın Londra'ya iki fersah uzaklıktaki şatosunun adı, 46.

Mondoñedo piskoposu: Antonio de Guevara (1480-1545), Şarlken'in vakanüvisi, 40.

Montemayor, Jorge de: (y. 1520-1561), İspanyol edebiyatının ilk pastoral romanı *Diana*'yı kaleme alan Portekiz asıllı yazar ve şair, 71, 77, 78.

Montesinos: Charlemagne efsanelerinin sadece İspanyol romanslarında adı geçen bir kahramanı, 584, 586, 587, 589, 591, 592, 595, 660, 667, 730, 777.

Morgante: İtalyan şair Luigi Pulci'nin 1460'larda yazdığı, Rönesans'ın en önemli epik yapıtlarından *Morgante Maggiore*'nin kahramanı olan dev 52, 460.

Mucius (Gaius) Scaevola: Efsanevî Romalı kahraman. Roma'yı Etrüsk kralı Lars Porsena'nın istilâsından kurtardığı (y. İÖ. 509) söylenir, 495.

Musa'lar: Yunan mitolojisinde Pieria bölgesiyle Helikon Dağında bulunan kardeş esin perileri, 558.

Nankörlüğün İntikamı: Lope de Vega'nın (1562-1635) eseri, 410.

Napailer: Yunan mitolojisinde küçük vâdilerde yaşayan periler, 210.

Narváez, Rodrigo de: 1410'da Müslümanlar'dan alınan Antequera'nın ilk valisi, 71, 72, 73.

Nestor: Yunan mitolojisinde Elis'teki Pylos (Navarin) kralı. *İlyada*'da 70 yaşlarında, bilge ve dindar bir ihtiyar olarak tanımlanır, 609.

Niarro'lar (Nyerro'lar): Cadell'lerle sürekli çarpışma halinde olan ve geçmişi ortaçağa dayanan Katalan çetesi, 815.

Nikolaos (Bari'li Nicola, Myra'lı Nicola, Santa Claus): (ü. 4. yy.), hemen bütün kiliselerce anılan ve Noel baba adıyla çağdaş popüler kültürde de etkisini sürdüren ünlü Hıristiyan azizi, 554.

Nimrod: Eski Ahit'in Tekvin bölümünde güçlü bir avcı ve Şinar kralı olarak anlatılan, Ham'ın torunu, 859.

"*Non bene pro...*": Ortaçağ Alman lirik şairi Walther'in bir fablından, 40.

Núñez de Toledo y Guzmán, Hernán: (1475?-1553), *Romanslarda Atasözleri* (1555) adlı yapıtıyla ünlü dilbilimci, 659.

Nysson: *Aeneis*'te arkadaşı Euryalos'un intikamını almaya çalışırken ölen genç Truva'lı, 516.

Octavius, Gaius (Caesar Augustus): (İÖ. 63-İS. 19), ilk Roma imparatoru. Dış görünüşü bakımından cumhuriyetçi kurumlara dayalı otokratik bir rejim kurarak Roma düzenini baştan sona onarmış, Yunan-Roma dünyasına kalıcı barış (Pax Romana) ve refah getirmiştir, 395.

Odysseus: Homeros'un epik destanı *Odysseia*'nın akıllı, güzel konuşan, yetenekli, cesur ve dayanıklı kahramanı, 207, 408, 468.

Oliva'lı Palmerin: *Palmerin* dizisinin ilk kitabı, 1511 tarihli, *Meşhur ve Güçlü Şövalye Oliva'lı Palmerin'in Kitabı* adlı romans, 76.

Olivante de Laura: Antonio de Torquemada'nın 1564 tarihli, *Makedonya Prensi, Yenilmez Şövalye Don Olivante de Laura'nın Hikâyesi* adlı kitabın kahramanı, 75, 160.

On İki Asilzade: Ortaçağ Fransız epik şiirlerinde Charlemagne'ın çevresindeki birbirine eşit güçte on iki şövalyeden oluşan kurul, 72, 76, 80, 160, 418, 419, 461, 647.

"*O peribus credite.*": Aziz Yuhanna, 10:38, 606, 751.

Orestes: Yunan mitolojisinde Mykenai (Argos) kralı Agamemnon ile Klytaimestra'nın oğlu. Elektra, İphigeneia ve Khrysothemis'in kardeşi, 516.

Oriana: *Galya'lı Amadis*'te, İngiltere kralı Lisuarte'nin kızı, Amadis'in sevgilisi ve daha sonra karısı, 46, 132, 207, 218, 646.

Orpheus: Yunan mitolojisinde insanüstü müzik yetenekleri olan kahraman, 858.

"Oturmuş Don Gaiferos...": 1573'te yayınlanmış anonim bir şiirden, 607.

Ölüm Şövalyesi: Yunanlı Amadis'in lâkabı, 158.

"Öndekiler çığırtkanlar, arkadan...": Francisco de Quevedo'nun bir romansından, 608.

Paktolos: Antik çağda Sart çayına verilen ad. Yunan mitolojisinde kral Midas, Dionysos tarafından bu ırmakta yıkanır ve ırmak suları altın pullarıyla dolar, 149.

Palinurus: Truva ve Roma mitolojisinde Aineias'ın dümencisi, 373.

Palladion: Eski Yunan'da tanrıça Pallas'ın (Athena) sihirli nitelikler taşıyan heykeli, 690.

Pallas: Yunan mitolojisinde, kentlerin koruyucusu, savaş, el sanatları ve akıl tanrıçası Athena'nın adının başına takılan bir ad, 690.

"*Pallida mors aequo...*": Horatius'un *Odes* adlı yapıtından, 40.

Pancaya: Arabistan'da hayalî bir bölge, 679.

Parca'lar: Roma dininde kader ve ölümü simgeleyen tanrıçalar, 678.

Parrasios: (ü. İÖ. 5. yy.), eski Yunanlı ressam. Çoğunlukla mitolojik konuları işlemiştir, 644.

Pausanias: (ü. İS. 143-176), Lydia doğumlu gezgin ve coğrafyacı, 444.

Pegasos: Yunan mitolojisinde Perseus tarafından başı kesilen Gorgo Medusa'nın kanından doğduğuna inanılan kanatlı at. Bellerophontes onunla Olympos'a yükselmek ister, fakat Zeus tarafından düşürülür; Pegasos bir takımyıldıza dönüşür, 257, 685.

Peirithoos: Yunan mitolojisinde, kahraman Theseus'un yoldaşı ve yardımcısı, 685.

Penelope: Yunan mitolojisinde Spartalı İkarios ile peri Periboia'nın kızı ve Odysseus'un eşi. Eşinden ayrı kaldığı yirmi otuz yıl sürece başka kocaya varmamak için ayak diremesiyle, evlilikte vefa ve sevginin simgesi haline gelmiştir, 306.

Pépin III: (y. 714-768), Karolenj hanedanından ilk Frank kralı, Charlemagne'ın babası, 410.

Pérez de Vargas, Diego: 13. yy.'da, Fernando III döneminde yaşamış ve kahramanlıkları romanslarda anlatılmış İspanyol şövalye, 85, 417.

Persius (Aulus Persius Flaccus): (İS. 34-62), Romalı stoacı şair. Yergileri diğer klasik Latin yergilerinden daha derin bir ahlâkî boyut içerir, 540.

Phoibos: Yunan mitolojisinde tanrıların en saygın ve en etkili olanlarından biri olan Apollon'un lâkabı, 558, 713.

Pierre: Bernardo de Treviez'in Provans dilinde yazdığı, *Provence'lı Pierre ve Güzel Magalona* adlı öyküsünün kahramanı olan şövalye, 418, 419, 684, 691.

Pintiquiniestra: *Yunanlı Amadis* romansında adı geçen kraliçe, 75.

Pius V (Antonio Ghislieri): (1504-1572), 1566-72 arasında Papa. Osmanlılar'a karşı başarılı bir Haçlı seferi düzenledi. İnebahtı Deniz Savaşı, Haçlı donanmasının zaferiyle sonuçlandı, 340.

Platir: *Palmerín* dizisinin 4. kitabı olan *İmparator Primaleón'un Oğlu Yürekli ve Güçlü Şövalye Platir'in Öyküsü* adlı, 1533 tarihli anonim romansın kahramanı, 75, 91, 160.

Polo, Gaspar Gil: 1564 tarihli, *Âşık Diana'nın Birinci Bölümü* adlı eseriyle İspanyol pastoral edebiyatının en iyi örneklerinden birini vermiş yazar, 78.

Portia: Genç Cato'nun kızı, Brutus'un eşi; cesaretiyle ün yapmış Romalı kadın, 309.

"*post tenebras spero...*": Eski Ahit, Eyub 17:12, 853.

Ptolemaios (Batlamyus): (ü. İS. 127-145), eski Yunanlı astronomi, coğrafya ve matematik bilgini, 625.

Pylades: Yunan mitolojisinde Phokis kralı Strophios'un oğlu, Orestes'in en yakın ve sadık arkadaşı, 516.

Pyramus: Ovidius'un *Metamorphoses*'inde anlatılan Babil aşk öyküsünün kahramanı, 558, 561.

Quintañona: Arthur efsanesinde, sadece İspanyol romanslarında adı geçen nedime, 111, 136, 418, 591.

"quis talia fando...": Vergilius'un *Aeneis*'inden, 681.

rebek: Avrupa'da ortaçağ ve erken Rönesans'ta kullanılan, üç telli çalgı.

Renaud de Montauban (Rinaldo): Aynı adlı 12. yy. Fransız Charlemagne efsanesinin kahramanı. İspanya'da popüler olmuştur, 53, 75, 80, 287, 459, 461, 642, 685.

Rhadamanthys: Yunan mitolojisinde Zeus'la Europe'nin üç oğlundan biri. Zeus onu yeraltı yargıçlığına atar, 859, 860, 861.

Rhiphaei Dağları: Eskilere göre, Don ırmağının doğduğu karlı İskitya dağları, 625.

Rodamonte: *Çılgın Orlando*'daki kahramanlardan biri, 459.

Rodrigo: (ö. 711), İspanya'nın son Vizigot kralı. Tarık bin Ziyad'a yenildiği savaşta öldü, 611, 653, 685.

Roland (Orlando): İmparator Charlemagne'ın On İki Asilzade'sinden biri. 12. yy. Fransız epik şiiri *La Chanson de Roland*'ın kahramanı olan şövalye, 52, 80, 115, 208, 218, 278, 418, 459, 461, 497, 608, 647, 845.

Roncesvalles: Francisco Garrido de Villena'nın, *Meşhur Roncesvalles Savaşının ve On İki Asilzade'nin Ölümünün Gerçek Öyküsü* adlı, 1555'te yayınlanan romansı, 76.

Roque Guinart (Roca Guinarda): (1582-1630?), Katalan çeteci ve kahraman, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817

Rufo, Juan: Don Juan de Austria'nın kahramanlıklarını konu alan *La Austríada* adlı 1584 tarihli epik şiirin yazarı, 79.

Sacripante: Ariosto'nun *Çılgın Orlando*'sunda Angelica'nın âşığı, 98, 461, 473, 614.

Sadık Çoban (Il Pastor Fido): Rönesans dönemi İtalyan saray şairi Giovanni Battista Guarini'nin (1538-1612) 1590 tarihli pastoral oyunu, 827.

Saint-Jean Şövalyeleri: *bkz.* Malta Şövalyeleri tarikatı, 343, 419, 588.

Saint-Pol Kontu: (1491-1545), I. François döneminde görev yapmış Fransız komutan, 419.

San Diego Matamoros: *bkz.* Aziz Yakub, 791, 793.

San Pietro İğnesi: Bugün Roma'da, San Pietro meydanına bulunan dikilitaş, 496.

Sandoval y Rojas, Bernardo de: (1546-1618), Toledo başpiskoposu, kardinal, Cervantes'in koruyucusu, 445, 451.

Sannazzaro, Jacopo: (1456-1530), pastoral romans türünün ilk örneği olan *Arcadia* (1504) adlı yapıtıyla ünlü, hem İtalyanca, hem Latince ürünler vermiş İtalyan şair, 880.

Santa Cruz (Markisi), Alvaro de Bazán: (1526-1588), İspanya'nın gücünün doruğunda olduğu sırada denizlerde kazandığı zaferlerle tanınan İspanyol donanma komutanı, 341.

Sant'Angelo Kalesi (Hadrianeum): Roma'da Hadrianus'un anıtmezarı olarak İS. 135-139 arasında yapılan ve

Caracalla'ya kadar Antoninus'ların gömüldüğü yapı, 496.

Santiago tarikatı: Askerî ve dinsel nitelikli Hıristiyan şövalyelik tarikatı. İspanya'daki Müslümanlar'la mücadele etmek ve Santiago de Compostela'ya hacca gidenleri korumak amacıyla yaklaşık 1160'ta, İspanya'da kuruldu, 419, 637.

Sara: Eski Ahit'te Hz. İbrahim'in karısı, Hz. İshak'ın annesi. Uzun ömürlülüğün simgesi haline gelmiştir, 107.

Scipio Africanus: (İÖ. 236-İÖ. 184 /183), Kartacalı komutan hannibal'i yenerek II. Pön Savaşı'na son veren Romalı komutan. Bu zaferi nedeniyle Africanus soyadını almıştır, 792.

Serendib: Seylan'ın eski adı, 147, 150, 677.

Silenos: Yunan mitolojisinde Dionysos'u yetiştiren, çirkin, yaşlı, hep eşek üstünde ve hep sarhoş olduğundan ikide bir eşeğinden düşen bilge, 131.

Silva, Feliciano de: *La Celestina* ve *Amadis*'e yazdığı eklerle ün yapmış, tumturaklı üslûbu alay konusu olmuş, 16. yy. İspanyol şövalye romansı yazarı, 52.

Sinon: Truva ve Roma mitolojisinde Akha'ların Truva'dan çekilirken orada bıraktıkları casus, 408.

Sisyphos: Yunan mitolojisinde kurnazlığın simgesi olan ve Ölüm'ü aldattığı için sonsuz cezaya çarptırılan Korinthos kralı, 121.

"Size selâmet bırakıyorum...": Aziz Yuhanna, 14:27, 20:19, 333

Skylla ve Kharybdis: Yunan mitolojisinde, dar sularda Odysseus'un yolunu kesen ölümsüz iki dişi canavar. İtalya'yla Sicilya arasındaki Messina Boğazının iki yanındaki iri ve tehlikeli kayalıklara da bu adlar verilmiştir, 334.

Sobrino: *Çılgın Orlando*'da kılıç, at ve kalkan için yapılan savaşı Agramante'yle birlikte durduran Sarazen kralı, 391, 392, 459.

Solon: (İÖ. y. 630-İÖ. y. 560), Atinalı devlet adamı ve şair. Eski Yunan'ın Yedi Bilgesi'nden biri olarak kabul edilir, 454.

"*stultorum infinitus est...*": Eski Ahit, Vaiz, 1:15, 472.

Styks: Yunan mitolojisinde yeraltı dünyasındaki ırmaklardan biri. "Nefret edilen" anlamına gelir, 858.

Sulla (Felix), Lucius Cornelius: (İÖ. 38- İÖ. 78), İÖ. 82-79 arasında Roma diktatörü, 230.

Şerife: *İbn-is-Serrac ve Güzel Şerife* öyküsünün kadın kahramanı, 72.

"Şövalye, Fransa'ya gidiyorsanız...": 1573'te yayınlanmış anonim bir şiirden, 609.

Şövalyeliğin Aynası: Boiardo'nun *Âşık Orlando* adlı şiirinin bir düzyazı uyarlaması, 75.

Tansillo, Luigi: (1510-1568), Napoli'li şair, 286.

Tantalos: Yunan mitolojisinde lânetli bir soyun atası olmakla ve ölüler ülkesinde çektiği cezayla ünlü Lydia kralı, 121.

Tarfe, Álvaro: Tordesilla'lı Alonso Fer-

nández de Avellanada takma adıyla, kim olduğu bilinmeyen bir yazar tarafından yazılan *Don Quijote*'nin ikinci bölümündeki kahramanlardan biri, 872, 873, 874, 875.

Tarquinius Superbus, Lucius: (İÖ. 6. yy.), geleneksel kabule göre Roma'nın yedinci ve son kralı. Eski yazarlar tarafından, kayınpederi Servius Tullius ile karıştırılmıştır, 122.

"Tatlı bir düşmanım...": İtalyan şair Serafino dell'Aquila'nın (1466-1500) bir şiirinden, 678.

Taulat de Rogimont: Provans dilinde yazılmış, Arthur efsanesini konu alan tek romans, 12. yy. sonlarına ait anonim şiir *Jaufré*'de anlatılan dev, 135, 160.

Tekboynuz Şövalyesi: Yunanlı Don Belianis'in lâkabı, 158.

Terentius (Publius Terentius Afer): (İÖ. 86/185-İÖ. 159?), Roma'nın Plautus'tan sonraki en önemli komedya yazarı, 598.

Thermodon: Terme çayının antik çağdaki adı, 149.

Theseus: Yunan mitolojisinde Attika efsanelerinin önemli kahramanlarından biri. Girit'e Minotauros'la çarpışmaya geldiğinde Ariadne kendisine tutulur, Minotauros'un bulunduğu binbir dehlizli Labyrinthos mağarasında kaybolmaması için eline bir yumak iplik verir, 413.

Thisbe: Ovidius'un *Metamorphoses* adlı yapıtında anlatılan Babil aşk öyküsünün kadın kahramanı. Sevgilisi Pyramus ile, aileleri görüşmelerini yasakladığı için, evlerini ayıran duvardaki küçük bir delikten konuşurdu, 199, 558, 561.

Tibullus, Albius: (İÖ. y. 55-İÖ. y. 19), Romalı şair. Cornelius Gallus'la başlayıp Sextus Propertius ve Ovidius'a kadar gelen bir dizi Latin ağıt yazarının ikincisi, 540.

Timanthes: (d. y. İÖ. 400), en tanınmış eseri "İphigeneia'nın Kurban Edilişi" olan Yunanlı ressam, 644.

Tinacrio: Kimi romanslarda adı geçen bilge büyücü, 261, 263.

Tityos: Yunan mitolojisinde Zeus'un karısı Leto'ya saldırdığı için ciğeri akbabalar tarafından didiklenen dev, 121.

Tomillas (Kont): *Oliva'nın Oğlu Enrique'nin Öyküsü* (1498) adlı İspanyol romansının kahramanlarından biri, 135.

Torralba, Eugenio: Şeytanca faaliyetleri yüzünden Cuenca Enkizisyonu tarafından 1528-1531 arasında yargılanan doktor, 692.

Torres, Francisco Márquez: (1574-1656), Kardinal Sandoval y Rojas'ın yardımcılığı görevini yaptı, 446.

Tostado Ribera de Madrigal, Alfonso: (ö. 1450), çok sayıda eser vermekle ün yapmış yazar, Avila piskoposu, 471.

Traianus: (İS. 53-117), İS. 98-117 arasında Roma imparatoru. Kapsamlı bir bayındırlık programı yürütmüş ve refah düzeyini yükseltmiştir, 408.

Trakya'lı Don Cirongilio: Bernardo de Vargas'ın 1545'te yayınlanan, ağdalı, tumturaklı üslûbuyla dikkat çeken dört ciltlik romansı, 277, 278, 459.

Tristan ve Isolde: Bir Kelt efsanesine dayanan ünlü bir ortaçağ romansının başlıca kahramanları, 418.

Turpin (Başpiskopos): Charlemagne efsanelerinde On İki Asilzade'den biri, 76, 80, 419, 459.

Urbina, Diego de: Cervantes'in İnebahtı Savaşında emrinde çarpıştığı yüzbaşı, 340.

Urganda: *Galya'lı Amadis* adlı şövalye kitabındaki, kılıktan kılığa girebilen bilge büyücü kadın, 43, 73, 379, 662.

Urraca: Kastilya kralı Fernando I'in kızı. Babası topraklarını üç oğlu arasında bölüştürmüştür. Urraca, Sancho'ya karşı Alfonso'yu desteklemiştir, 480.

"Üstelik sanmıyorum ki...": Garcilaso de la Vega'nın bir eglogundan, 858.

Valdivielso, José de: (ö. 1638), Toledo'lu yazar, Lope de Vega'nın arkadaşı. En önemli eseri *Romancero espiritual*, 1612'de yayınlandı, 444.

Vega, Garcilaso de la: (1539-1616), 16. yy.'ın önde gelen İspanyol vakayiname yazarlarından. 1560'larda İspanyol ordusunda görev aldı ve Granada savaşındaki kahramanlığıyla yüzbaşılığa yükseldi, 417, 795, 866.

Velasco, Bernardino de (Salazar Kontu): 1609-1614 arasında Kastilya, La Mancha, Extremadura ve Murcia'daki *morisco*'ların sınırdışı edilmesini yürütmüştür, 843 .

Vellido Dolfos: Kastilya kralı Sancho II'yi 1072 Zamora kuşatmasında öldürdüğü anlatılan efsanevî Zamora'lı, 230, 242, 617.

Vergilio, Polidoro: (y. 1470-1555), İtalyan asıllı hümanist. İcatlara ilişkin kitabı *De rerum inventoribus* (1499) çok popüler olmuştu, 581, 595.

vihuela: İri bir gitarı andıran, altı veya yedi çift teli bulunan, İspanyol Rönesans müziğinde lavtanın yerini tutan çalgı.

Verino, Michele: (1469-1487): Çocuklarla ilgili şiirleriyle ünlü Floransa'lı şair, 655.

Villalpando, Gaspar Cardillo: 1557 tarihli, *Summa summularum* adlı eseri Alcala Üniversitesi'nde ders kitabı olarak okutulan İspanyol yazar, 404.

Vireno: *Çılgın Orlando*'nun kahramanlarından biri. Karısı Olimpia'yı ıssız bir adada terk eder, 787, 788.

Viriathus: Lusitanlar'ın Romalılar'la savaşmaya başladığı İÖ. 153'te birçok Keltiberya kabilesini birleştirmeyi başaran, yetkin strateji uzmanı, 417.

Virués, Cristóbal de: Keşiş Garín efsanesini ve ünlü Montserrat tapınağını konu alan *El Monserrate* (1587) adlı epik şiirin yazarı, 79.

Wamba: 672-680 yıllarında İspanya Vizigotları'nın kralı, 225, 653.

Xenophon (Ksenophon): (İÖ. y. 431-İÖ. y. 352), *Anabasis* adlı yapıtıyla tanınan Yunanlı tarihçi, 38.

Yahuda İskariyot: (ö. İS. y. 30), Hz. İsa'yı 30 parça gümüş karşılığında

ele veren havari. Matta ve Yuhanna İncilleri'nde ihaneti açgözlülüğüne dayandırılır, 230, 563.

"Yenilen ne kadar...": Alonso de Ercilla'nın *La Araucana*'sından, 525.

"Yeterince konuştum, icabına...": Miguel Sánchez'in bir romansından, 607.

"Yiyorlar, her tarafımı...": Kral Rodrigo'yla ilgili anonim bir İspanyol romansından, 653.

Yunanlı Amadis (Kızgın Kılıçlı Şövalye, Ölüm Şövalyesi): *Amadis* dizisinin 9. kitabı. Feliciano de Silva tarafından yazılmış, 1530'da yayınlanmıştır, 75, 147, 417.

Yunanlı Don Belianis (Tekboynuz Şövalyesi): Jerónimo Fernández'in aynı adlı şövalye kitabının kavgacı, sayısız yara alan kahramanı, 45, 52, 76, 112, 160, 207, 436, 455, 459, 677.

Yunanlı Don Rugel: Feliciano de Silva'nın 1535 tarihli, *Amadis* dizisinin on birinci kitabı olan eseri, 203.

Yunanlı Lisuarte: *Amadis* dizisinde Amadis'in torunu, Esplandián'ın oğlu, 459.

Yuvarlak Masa Şövalyeleri: Arthur efsanesinde, kralın çevresindeki şövalyeler. Ortaçağ sonunda Avrupa'da kurulan büyük şövalye tarikatlarının ilk örneği sayılır, 111, 145, 160.

Zeuksis: (İÖ. 5. yy. sonları), eski Yunanistan'ın en ünlü ressamlarından biri, 38.

Zoilos: (İÖ. 4. yy.), Yunan Sofist ve eleştirmeni, 38.

Zopyrus: Plutharkos'a göre, Babilliler Dareios'a başkaldırdığında, burnunu ve kulaklarını kesip bunun Pers kralının emriyle yapıldığını söyleyerek halkı ayaklandırmıştı, 408.

"Romanın 'öz' babası Miguel de Cervantes Saavedra, kendisini izleyen tüm romancıları yapıtlarının 'üvey' babası konumuna düşüreceğini –çünkü Don Quijote*'den şu ya da bu biçimde etkilenmemiş tek büyük romancı yoktur– [...] okuruna seslenirken bilebilir miydi?"*

Jale Parla'nın yerinde saptamalarıyla:
"Shakespeare'le birlikte belki de ilk kez 'modern' okuru düşleyen"
ve sadece "şövalye romanları"nın değil, *"Rönesans'ta kullanılan bütün yazınsal türlerin otoritesini yıkan"* bu öncü yazarın,
"1605 yılından beri en çok okunan, en çok sevilen, en çok yorumlanan ve yeniden en çok yazılan" ve belki postmodern anlatıyı bile dört yüzyıl önceden haber veren bu öncü romanı, Roza Hakmen'in İspanyolca aslından yaptığı tam metin çeviriyle (ve Ahmet Güntan'ın şiir çevirileriyle) Türkçede.

Takım ISBN 978-975-363-338-6
9 789753 633383
50 TL

2016 THG 0544744 EGC